

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

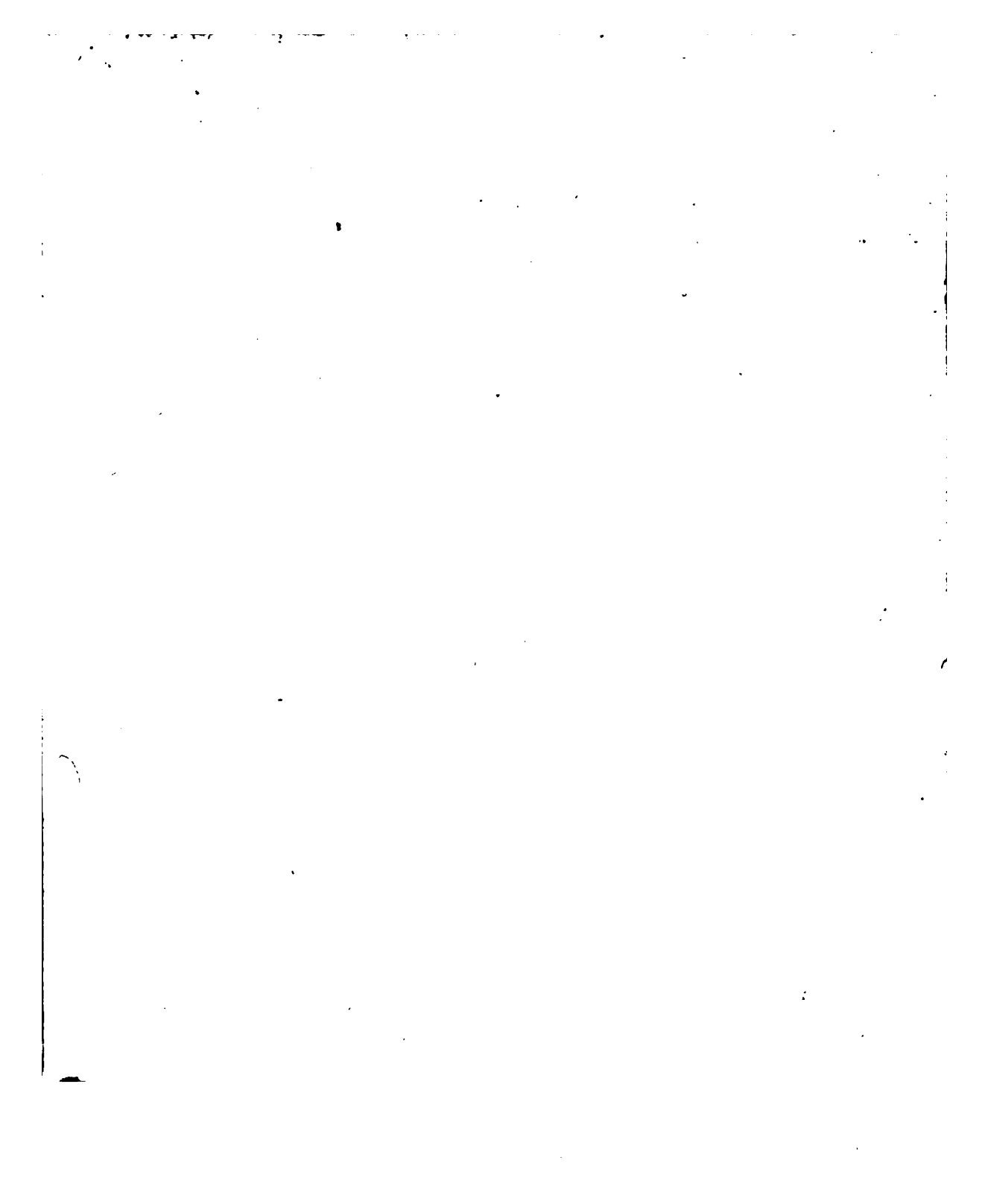
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

6 Vols K1

2
7751
•F126

HISTORIAE BIBLIOTHECÆ FABRICIANAE

PARS II.

Qua

Singuli eius libri, eorum-
que contenta, & si quae dantur variae edi-
tiones, augmenta, epitomae, apologiae, five de-
fensiones, auctorum errores &
vitae,

Doctorumque virorum de auctoribus illis,
& eorum libris iudicia, atque alia ad rem librariam fa-
cientia recensentur, scriptoresque anonymi & pseud-
onymi, nec non scripta spuria
indicantur,

Johann **A U C T O R E**
(IOANNE) FABRICIO.

WOLFENBÜTTELII

Sumtibus **GODOFREDI FREYTAGII**, Bibliop.

ANNO MDCCXVIII.

HELMSTADII LITTERIS SCHNORRIANIS.

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee. The names are listed in alphabetical order, and the addresses are listed below each name. The list includes names such as Mr. J. H. Smith, Mr. J. B. Jones, and Mr. W. C. Brown.

2. The second part of the document is a list of the names and addresses of the members of the committee who have been elected to the office of the committee. The names are listed in alphabetical order, and the addresses are listed below each name. The list includes names such as Mr. J. H. Smith, Mr. J. B. Jones, and Mr. W. C. Brown.

3. The third part of the document is a list of the names and addresses of the members of the committee who have been elected to the office of the committee. The names are listed in alphabetical order, and the addresses are listed below each name. The list includes names such as Mr. J. H. Smith, Mr. J. B. Jones, and Mr. W. C. Brown.

4. The fourth part of the document is a list of the names and addresses of the members of the committee who have been elected to the office of the committee. The names are listed in alphabetical order, and the addresses are listed below each name. The list includes names such as Mr. J. H. Smith, Mr. J. B. Jones, and Mr. W. C. Brown.

SERENISSIMO PRINCIPI
LVDOVICO
RVDOLPHO
DVCI BRVNSVICENSI ET
LVNEBVRGENSI
PRINCIPI
IVSTO CLEMENTI MAGNANIMO
VITAM
AC
FELICITATEM.

SERENISSIME DVX

DOMINE CLEMENTISSIME

In magna terrenae felicitatis parte sine dubio ponendum, natum esse ex ea familia, quæ non solum inter Principales S. Rom. Imperii caput effert, sed & Reges dedit sacratissimos, atque Imperatores augustissimos: Parentem & Avum habuisse, quos sapientissimis ac litteratissimis Principibus sapiens atque eruditus orbis iure meritoque accensuit: Patrem esse trium filiarum Prin-

DEDICATIO.

Principum, re vera Charitum, quarum primam Summus in orbe Imperantium dulcissimo sibi & faustoque matrimonio copulavit; secunda terrenam & caducam cum caelesti ac perpetua corona feliciter permutavit; tertia & Arte & Marte in-oliti Ducis coniux est carissima: immo & pluribus modis felicem in his terris ac beatum esse.

Sed hæc externa sunt, nec verae ac sempiternae laudis materiam absolvunt. Verae Principum laudes in illis consistunt, quae animi sunt propria, atque ad ipsorum officium implendum spectant. Nimirum pietatem colere, iustitiam exercere, pectus gerere generoso coctum honesto, utilitatem publicam propriae anteponere, liberalem & magnificum esse erga bene meritos, misericordem erga pauperes & egenos, in voluptatum, etiam licitarum, usu continentem ac moderatum, constantem in utraque fortu-

DEDICATIO.

na, magnanimum in acceptandis honoribus celsitudine sua dignis, plus litteris quam armis delectari, malle esse quam videri bonum, neque alia facere quam laudanda, laudem tamen non sectari, sed amplissimum virtutis suae praemium in laeta conscientia habere repositum: haec & alia similia illae sunt dotes, illa decora & ornamenta, quae Principes e vulgari hominum sorte evehunt, eosque inclytos reddunt, atque omni aevofummiis encomiis extollendos ac celebrandos. Quo haec pertineant, & de quo dicta sint, vel me tacente colliges, Dux sapientissime, quippe qui tam bene te cognoscis, ut nemo quisquam melius. Quum ergo talis tantusque sis, & in summa tamen fortuna ac dignitate humanitatis & gratiae soleas esse studiosus, eiusque pluribus & luculentis me quoque beaveris documentis, dubitare nec volo, nec debeo, a Serenitate tua, prout demississime
me

DEDICATIO.

me peto atque contendo, benignissime mihi permitti, ut Historiam hanc bibliothecariam, in qua non dicam Nobilium & Comitum, sed Principum etiam, Regum & Imperatorum scripta exhibentur, celsissimo Nomini tuo, in signum perpetuae observantiae, aut potius pietatis & subiectionis, consecrem atque dedicem. Faxit DEVS optimus maximus, ut diu atque in seram usque senectam vivas, inoffensa semper valetudine fruaris, feliciter porro gubernes, votorumque tuorum, quæ non nisi pia sunt, complementum lætus hilarisque omni tempore videas atque experiaris. Datum Helmstadii in academia Iulia, in vigilia S. Michaëlis anno a nato Christo MDCCXIX.

SERENITATI TVAE

Subiectissimus

IOANNES FABRICIVS.

LECTOR

LECTOR BENEVOLE ET CANDIDE

IN Prima Historiae meae bibliothecariae. Parte exhibui tibi SS. Biblia in fontibus, cum diversis eorum versionibus, & Commentariis cum Ludaeorum, tum Christianorum, ac bono numero Patrum ecclesiae, tam graecae, quam latinae. Nunc accipis plures eiusmodi Commentarios, cum aliis libris theologicis, systematicis videlicet, polemicis, symbolicis, moralibus, homileticis, iuridicis, politicis, synodicis, geographicis, & historicis. Sed ne haec Pars priorem crassitie superaret, ei quae inaequalis redderetur, in medio historicorum abrumpendum mihi fuit recensiois filum. Qui igitur ex historicis supersunt, tecum alio tempore communicabuntur, ut & ii, qui antiquitates ecclesiasticas & profanas, & rem librariam proponunt, item philosophici, humaniora tractantes, & lexica diversarum linguarum. Et hisce, si fieri poterit, ac Deus volet, subiungetur relatio de libris, ut vulgo loquuntur, in quarto, & formae quidem maioris. Vale.

I.

Rbani REGII Opera latina & germanica. Noribergæ 1562. II. volumina. Latinis præmissa est Ernesti Regii, filii, epistola dedicatoria de verbo Dei, quod tribus rebus illustretur, nimirum impiorum fatalibus progressionibus & periodis, ecclesiæ conservatione & propagatione, ac scriptoribus ecclesiasticis, nec non Vita Urbani patris. Et hæc Latina duabus constat partibus, quarum Prima, quæ Di-

dactica sive Dogmatica complectitur, continentur 1) Opusculum de dignitate sacerdotum incomparabili. pag. 1. scriptum Constantiæ A. 1518. eo videlicet tempore, quo adhuc tenebris pontificiis immersus erat auctor. Vide *Præfat.* & *Vielii* Memoriam Regii §. 17. 2) De nova & veteri doctrina. p. 16. Quarum illa intelligit pontificiam. 3) Explicatio symboli christianæ fidei, sive apostolici, cum Compendiaria locorum communium interpretatione. p. 30. 42. Uterque tractatus e germanico in latinum versus est a Io. Stypholo, & in publicum emissus A. 1527. In hoc symbolo, ait Regius p. 31. fere traditum est, quid creditu christiano dignum sit, ad consequendam salutem. Et Stypholus in præfat. Inter verbi Dei ministros optime de pietate meritus mihi videtur Urb. Regius, qui præcipuam christiana felicitatis partem, hoc est, fidei nostra symbolum, qua pendet tota
Part II, in fol. A sion

timis orbis salus, sic contra olim inundatam impietatem innotuit, adeo robustissimis scripturae sanctae munimentis circumvallit, tam stabili ac velut muro aeneo cinxit, ut nulla tempestate, nulla machina, nullaque vi vel frangi, vel debilitari queat. 4) Materia cogitandi de Missae negotio. A. 1528. p. 57. Vbi inquirat, quando Missa, h. e. representatio illa caerimoniosa, sit orta, & quibus auctoribus. 5) Formulae caute loquendi. Annq. 1535. p. 76. Quae inter libros symbolicos receptae sunt in Corpore doctrinae luth. 6) Catechismus minor puerorum, dicatus Ottoni Furstero, Cancellarii lüneburgensis filio. A. 1538. p. 88. 7) Catechesis. A. 1540. p. 126. In gratiam & usum FRAN. OTTONIS & FRIDERICI, Brunsv. & Lüneb. Dacum puerorum scripta, atque inde *Catechesis Principum* adpellata, ad differentiam Catechismi minoris. 8) Prophetiae V. T. de Christo, cum praefat. Mart. Lutheri & Io. Frederici, p. 164. Est dialogus paulo ante mortem Regii, sub ipsius & uxoris suae Annae, tanquam colloquentium, nominibus concinnatus, atque a Io. Frederico latinitate donatus, quo explicatio scripturae a Christo coram discipulis emauenticis Luc. 24, 27. facta representatur, adque adeo testimonia & vaticinia de Christo, in libris prophetarum extantia, producuntur & succincte evolvuntur. *Dialogus hic* (sunt verba Frederici in epist. dedicat.) omnes, quos Regius scripsit libros ut magnitudine, sic & utilitate, meo quidem iudicio, facile vincit: sunt enim haec de Christo prophetia medulla & nucleus scripturarum. Eundem commendant Dietericus in Anal. euangel. festal. 445. Eras. Schmid in Luc. 24, 27. Veiſel in Memor. Regii §. 24. & CL. V. E. Loescher, in Unsch. Nachricht. A. 1706. 206. 9) Oratio sive homilia de angelis bonis & malis, Io. Irenaeo (sic enim Frederus se interdum adpellabat) interprete. p. 284. Omnia in ea complexus est, quae de utroque angelorum genere dici possunt. 10) Alia de fide & resurrectione, ex Matth. 9, 21. 25. p. 292. ab eodem versa. 11) Loci communes theologici, p. 298. a Frederico post Regii mortem, qui eos sibi duntaxat, e Patribus, Scholasticis & neotericis, inter quos Lutherum vocat *Theophrastum*, collegerat, theologorum wittebergensium consilio publicati. 12) Libellus consolatorius ad eos, qui patiuntur persecutionem propter iustitiam; cum succincta enarratione psalmi 137. p. 381. Irenaeo interprete. 13) Doctrina & consolatio contra desperationem propter peccata, e Rom. 4, 16. p. 396.

14) Dialogus inter satanam & peccatorem pœnitentem, in quo de desperatione & spe agitur. p. 403. Vterque interprete *Fredero*. 15) Medicina animæ pro hominibus adversæ prosperæque valetudinis. p. 412. Medicina hæc sunt promissiones sacræ Scripturæ, quarum præcipuæ, tanquam antidota vera ac præsentissima contra omnis generis tentationes sive animæ morbos, hic exhibentur. Versionis latinæ auctor iterum est *Frederus*. 16) Consolatio in omni genere afflictionum, & scala ad cœlestem vitam. p. 473. Libellus hic a Regio ad cives hildeshemenses, propter euangelium periclitantes, scriptus, ab *Irenæo* autem versus in latinum, non tantum consolationes contra tyrannidem & convicia impiorum porrigit, sed etiam locos tunc controversos explicat, & adversariorum tela retundit ac frangit.

In Secunda Parte, quæ Commentariolis, Epistoliis & Disputationibus absolvitur, 1) Theobaldi *Billicani* epistola de verbis S. Cœnæ, & opinionum varietate, ac *Regi* Responsio. A. 1525. p. 1. 2) Responsio ad duos libros, primum videl. & tertium Io. Eccii de Missa. A. 1527. p. 6. 3) Epistola *Eccii*, A. 1526. & Responsoria *Regis*, A. 1528. p. 42. Vnde causa editi de Missa libelli intelligi potest. 4) Iudicium de *Cypriani* libello de eleemosyna. A. 1532. p. 43. Vbi ad IV. obiectiones respondet. Enim vero obiectiones sunt istæ: 1. Cyprianum opera nostra sic commendare, quasi sint propitiatio & satisfactio nostra coram Deo. 2. Eleemosyna & fide purgari peccata actualia, sicut peccata ante contracta sanguine Christi. 3. Iobum quotidianis sacrificiis quotidiana peccata terfisse, c. i. s. 4. Bona opera esse credentium grande solatium, præsidium securitatis, & munimentum spei, quibus homo sibi Deum constituat debitorem. Respondet igitur ad 1. Diligenter in huiusmodi scriptoribus considerandum esse, ubi tradant fidei dogmata & doceant, ubi in genere demonstrativo vel deliberativo laudare vel persuadere conentur, ubi velut liberiores plura sibi permittant. Hic non tractare Cyprianum ex professo materiam de iustificatione, quo modo impius iustificetur, sed iustificatos velle his operum laudibus ad opera strenue facienda exstimulare. Omnes Dei promissiones factas esse ex gratia, propter Christum; ut liceat quidem opera dici *meritoria*, si simul agnoveris & confessus fueris, hæc opera esse divinæ gratiæ in voluntate nostrâ effectus,

& quod Deus in nobis sua dona coronet : erroneam autem esse cogitationem, si opera nuda, sine sua matre, hoc est, fide cogitamus. Ad 2. Catholicam ecclesiam credere & confiteri, Christi sanguinem nos mundasse ab omni peccato, 1. Io. 1. 7. Ad 3. Sacrificia mortem Christi præcedentia fuisse tantum figuras : non igitur Iobi sacrificia, sed eius fidem, delevisse culpam. Ad 4. Cyprianum istis verbis rhetoricari, ut solent in epilogis oratores, quorum nervosa oratio imperu suo lectoris vel auditoris animum secum rapiat, & efficaciter persvadeat. Recte nos agere, dum laudamus bona opera, quæ & Spiritus sanctus laudat; sed caute tamen id faciendum, ac mediam viam tenendam, videlicet ut sic laudemus, ne vulgus putet, ipsorum meritis nostram constare iustitiam; rursus sic evehendam fidem, ne homines ab exercitio operum absterreantur. 5) Examen episcopi (seu candidati ministerii ecclesiastici) in Ducatu luneburgenfi. p. 46. Sunt tantum summa capita locorum theologicorum, eiusmodi candidato proponenda, ut constet de doctrina, quam didicit. 6) Commentariolus in *Psal.* 87. A. 1536. p. 48. 7) In *psalmum* 47. de regno Iesu Christi. A. 1536. p. 56. 8) Christiani Principis & Magistratus enchiridion. A. 1538. p. 65. Est instructio ex verbo Dei, quo modo Magistratus christianus recte & laudabiliter munus suum gerere debeat: cui etiam subiungit IV. fontes consolationum. 9) Disputatio de restitutione regni israelitici, contra omnes omnium seculorum Chiliaſtas, in primis tamen monasterienses. A. 1538. p. 74. Nempe illi afferebant, ante diem extremum corporale quoddam regnum Christi in terris fore, in quo sancti tantum, omnibus antea impiis in orbe & Magistratibus seculi gladio extinctis, sint dominaturi. 10) Iudicium de Luthero. A. 1534. p. 80. idque hoc summam: *Talis ac tantus est theologus Lutherus, ut nulla secula habuerint similem.* — *Scribimus quidem passim, & tractamus scripturam, absit invidia verbo, sed Luthero collati, discipuli sumus.* 11) Confutatio libelli de usu unius speciei in sacramento. p. 80. Libellus hic XXXIII. propositionum clam fuerat affixus Luneburgi in templo S. Ioannis, quo auctor depravatis scripturis, & rationibus insidiosè instructis convincere laborat, licitum esse, unam dumtaxat speciem exhibere, eamque sufficere laicis. Conſingit etiam, hanc esse Christi voluntatem & institutionem, Ecclesiarque græcæ & la-

tinæ usum non nuper, sed ab apostolis introductum. Propositiones istas a vesperatione (sic enim vocat tenebrionem, sive auctorem, quem fama ferebat *Getelium* esse) propositas *Regium* solvit, in forma dialogi. 12) Epistolæ consolatoriae tempore pestis. A. 1540. Versæ & publici iuris factæ a *Fredere* A. 144. p. 90. 13) Responsio ad questionem, An homo post hanc vitam hominem agniturus sit? p. 85. Respondet autem affirmando. 14) Fulmen in votariam monasticen, quod ea possit ac debeat tuta conscientia relinqui. p. 96.

In Tertia Parte, quæ scripta antehac nunquam excusa sistit, 1) Propositiones de lapsu & restauratione hominis. A. 1540. cum *Ernesti Regii* dedicatione ad *Christophorum*, Ducem württemberg. in qua de boni Principis officio paulo fufius agit p. 1. 2) Disputatio de schismate huius seculi, deque Ecclesia. p. 4. 3) de Ordinatione & conservatione sacerdotum, von der Priesterweiheung. p. 5. Nempe utrum Christus in cæna ultima per hæc verba, *Hæc facite*, dederit apostolis potestatem quandam singularem consecrationis, aut characterem indelebilem, cuius virtute, sacerdotes facti, potuerint conficere corpus & sanguinem Christi, iamque nemo consecrare queat, nisi simili ritu episcopali ordinatus sit, nempe oleo materiali, chrismate & rasura, & ad sacrificandum pro peccatis nostris consecratus? Negat autem utrumque. 4) Propositiones de Cæna Domini: cum aliis *Herm. Bonni*. p. 8. 5) Iudicium de doctorum conventu Noribergæ habendo propter concordandam doctrinam Papistarum & Euangelicorum. A. 1539. p. 9. Vbi monet, videndum esse, de quantis rebus sit contentio: Papistas ante IIX. annos placabiliores fuisse Augustæ, ubi etiam ipse cum *Melanchione* arbitratus sit, sarciri posse concordiam aliquo modo tolerabilem, si Pontificii nobis concederent genus doctrinæ in prophetis & apostolicis scriptis traditum, & in externis coniugium sacerdotum ac monachorum, Missam more nostro, & usum utriusque speciei in cæna dominica; iam vero contentionem in rabiem exire, dum adversarii palam conspirent in necem Lutheranorum, atque ad bellum nobis inferendum conferant certatim consilia, vires & pecunias: nihil eos minus cogitare, quam ut vel latum unguem velint a doctrinis suis & abusibus recedere, sed hoc potius agere, ut nos superent, nostrasque nobis doctrinas eripiant: quodsi Episcopis rursus permiserimus iu-

risdictionem in nos, & ecclesias nostras, sicut Augustæ nobis videbatur ad concordiam conducibile, hoc ipso nos daturos hosti gladium, quo nos perdat: nam simul ac vel unum nobis extorserint articulum, mox clamaturos, se vicisse, Lutheranos propriæ doctrinæ esse incertos, eos petere veniam supplices, & hanc confessionem postea habitum iri plenam revocationem nostræ doctrinæ: denique hanc esse consentientem doctrinam Christi, prophetarum & apostolorum, quod consequamur remissionem peccatorum, iustitiam, & vitam æternam, non meritis & operibus propriæ iustitiæ, sed gratis propter Christum, per fidem. *Habac. 2, 4. Esa. 43, 12, 53, 4. 6. Io. 3, 16. Matth. 1, 21, 9, 22. Act. 4, 12, 10, 43, 15, 11.* Hanc sanam doctrinam persequi hostes nostros, & nobis bellum inferre conari. 6) Modus absolvendi penitentem ac confitentem. p. 13. Præscriptus ille fuit cuidam animarum pastori, & depromptus ex doctrina legis & euangelii. 7) Ratio fructuose studendi & tractandi sacras literas. A. 1540. p. 14. Ne scilicet tiro huius sacri studii oleum & operam perdat. Subiicitur alia ratio tractandi scripturas sacras, quibusdam verbi ministris præscripta, huius tenoris: Concionatores unius urbis 1. dogmata fidei unanimiter & concorditer tractare & explicare, 2. apostolico more evangelizare, seu dogmata fidei nostræ ex lege & prophetis confirmare, 3. veteris ecclesiæ sententiam in promptu habere, 4. ad solvendos hæreticorum laqueos, Scripturam secundum ecclesiastici & catholici sensus normam interpretari, 5. euangelia per anni circulum enarranda ad aliquem catechismi articulum referre. 6. in confutandis adversariorum erroribus, vel corrigendis vitiis, moderatos esse debere. 8) Articulus fidei nostræ catholicæ, *Passus (sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus)*, diligenter explicatus. p. 17. 9) De descensu Christi ad inferna. p. 36. Vbi statuit, Christum statim a morte secundum animam descendisse ad tenebras tartareas, ut horrendæ mortis regnum nobis destrueret, & nos a morte, ab inferis, & omni potestate satanæ liberaret, idque probatum it ex scriptura, & testimoniis IX. Patrum ecclesiæ, inter quæ maxime memorabile est hoc *Hilarii* in exposit. psalmi 138. ad verba, *Si descendero in infernum, adeq.* Sic enim commentatur sanctus ille Pictauorum episcopus: *Humana ista lex necessitatis est, ut sepultis corporibus ad inferos anima descendant; quam descensumque*
Do-

Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit. 10) De Christo Iesu, & beneficiis eius, ac de fide in Christum. p. 38. 11) Aliquot concionum formulæ, ut de diuite & Lazaro, *Luc.* 16, 19. 20. p. 46. Vbi docet, animas piorum a corpore solutas venire quidem ad Christum, in Abrahamæ sinum, sed absolutam & consummatam beatitudinem, id est, perfectam felicitatem totius hominis nondum accipere; nec statim impiorum animas in ignem infernalem seu gehennam, sed, quando receperint corpora, tunc demum detrusum iri cum diabolo in illum ignem æternum, interea vero esse in flamma, i. e. torqueri & angustiis affici mirum in modum, sicut homines patibulo aut rotæ adiudicati mœstitia, timore & horrore maximo cruciantur: de pharisæo & publicano, *Luc.* 18, 10. p. 48. de filio unico matris suæ, *Luc.* 7, 12. p. 50. de Zachæo, *Luc.* 19, 2. p. 51. de itinere Hierosolymam, *Luc.* 18, 31. p. 53. de chanaanæa. *Matth.* 15, 22. p. 55. de forti atrii, & fortiori victore Christo Iesu, *Luc.* 11, 21. 22. p. 58. de nuptiis regalibus, *Matth.* 22, 2. p. 62. de Rege volente conferre rationem cum servis suis, *Matth.* 18, 23. p. 63. de imitanda Dei misericordia, *Luc.* 6, 36. p. 65. de paralytico sanato, *Matth.* 9, 2. p. 67. de excidio terrenæ Ierusalem, *Matth.* 24, 2. p. 69. 12) Iudicium de legendis veteribus orthodoxis. p. 70. Per *orthodoxos* intelligit Patres ecclesiæ tam græcæ quam latinæ, deque illis, eorumque scriptis fert sententiam, quæ videlicet potissimum sint legenda. 13) Quæstio & axiomata de iustificatione impii, ex Rom. 3. & 4. p. 70. 72. Vtrum una tantum sit ratio iustificandi impii per omnia secula coram Deo & hominibus: & utrum Christiani possint ac debeant de gratia & amore Dei erga se dubitare? 14) Disputatio in prologum capituli 1. ad Rom. p. 74. 15) Orthodoxorum Patrum Sententiæ aliquot de missali sacrificio explicatæ. A. 1533. p. 78. Ansam ad hoc scriptum dederunt Ludolphus *Petersinus* & Herm. *Primus*, concionatores brunsvicenses, rogantes Regium, sibi explicare ne gravaretur, quo modo in Patrum sententiis (nominant autem Augustinum, Cyprianum, Cyrillum, Eusebium & Ignatium) vocula *Sacrificium* accipi debeat: nam ipsum corpus dominicum & sanguinem ab illis dici offerri, pro mortuis etiam. Ad quod respondet: Vnicum esse, idque Christi sacrificium pro peccatis mundi semel oblatum: Corpus Christi appellari *sacrificium*, non quod iam demum offer-

ratur, sed quia olim oblatum fuit: etiam orationes & laudes seu gratiarum actiones in Missa recte vocari sacrificium: item panem & vinum in se, prout olim offerebantur ad celebrandam Sacra cœnam. Hoc scriptum deinde publici iuris fecit Mart. *Gorlitius*, Superint. brunsvic. nolente volente Regio, quippe qui illud non sic adornaverat, ut in luce posset comparere. 16) Mors & sepultura Missæ papisticæ. p. 82. Est epistola, scripta ad Io. *Kollerum*, Præpositum luneburgensem, A. 1531. cum eius Responsione, & Regii Replica. Vbi hic pertendit, Christum in Missa, cum ibi non moriatur, non vere dici posse offerri. 17) Aliquot epistolæ ad ecclesiæ ministros & alios. p. 86. Scriptæ ab A. 1526. usque ad 1533. 18) Epistola ad totam Iudæorum synagogam, Brunsvici habitantem, A. 1535. p. 92. Ex hebræo in latinum sermonem versa, & ostendens, Messiam venisse. 19) Enarratio *psalms* 102. & 128. p. 93. 98. 20) Enarratio *Abdia* prophetæ. A. 1537. p. 101. Eam obiit anno præcedente in urbe Hanovera, cum ab eius Magistratu ad instaurandam religionem vocatus esset.

Sequuntur iam scripta germanica, IV. constantia Partibus. In Prima, quæ dogmatica proponit, 1) Explicatio XII. articulorum fidei. p. 1. 2) Brevis explicatio aliquot punctorum, id est, Locorum communium. pag. 17. 3) Sermo de enceniiis, in 1. *Reg.* 8, 27. Anno 1522. p. 34. 4) Sermo de III. præcepto. A. 1522. p. 38. 5) Summa doctrinæ christianæ. A. 1527. Quam Hallensibus in valle Oeni prædicaverat. 6) Enchiridion Principis christiani. p. 74. 7) *Cypriani* Enarratio orationis dominicæ. p. 89. Germanice versa a Regio, A. 1521. 8) Instructio, quomodo christianus Deo quotidie confiteri debeat. A. 1522. p. 98. 9) De contritione, confessione, satisfactione. A. 1523. p. 100. 10) De Sacramento altaris, in *Luc.* 22, 19. A. 1522. Est con-
cio, in qua ostendit, quid de eo ex sacris literis sciri queat. 11) Instructio, quo se modo gerere debeat christianus, ut Missæ fructum obtineat, & salutariter accedat ad mensam Domini. p. 115. 12) Examen ad cœnam Domini. A. 1528. p. 118. Pro simplicibus, qui instruuntur, quo se modo probare debeant ad salutarem sacræ cœnæ usum. 13) Nova doctrina, cum eius Refutatione. p. 121. In germanicum idioma translata ab Henr. *Montpret*, pastore durlacensi. A. 1527. 14) Sermo de fide, cur Christus eam

vocet *opus Dei*, Joann. 6, 29. Anno 1529. pag. 142. 15) De mancipatu seu servitute. Anno 1525. p. 147. Agitur de officio servorum & dominorum christianorum. 16) Quomodo circumspicte & sine scandalo sit loquendum de principalibus christianae doctrinae articulis. p. 155. 17) Catechismus pro Ducis Ernesti pueris Principibus. p. 173. Versus in vernaculam, a Io. Eberh. Gleidsmanno Anno 1545. 18) Sermo de bonis & malis angelis. p. 222. Dictus Hanoverae Anno 1536. & editus A. 1538. 19) *Joannis Chrysostomi* Sermo de peccatoribus tam vivis quam mortuis lugendis, ac vivorum opera defunctis esse utilia. p. 240. Versa in germanicum. Anno 1521. 20) Sermo de S. Catharina, in *Martib.* 13, 44. 45. p. 245. Vbi docet, omnem scientiam humanam sordere ac vilescere praecognitione Christi, utpote sola salutari.

In Secunda, quae explicationes tradit psalmorum quorundam, prophetiarum, & dictorum scripturae V.&N. Tti, 1) An N. Test. recte sit translatum germanice. p. 2. Est epistola ad Andr. *Romum*, scripta A. 1524. Qua Lutherus contra Emserum defenditur. 2) Explicatio *Psalmi XIV.* p. 5. Deproperata ad amicum. 3) Explicatio *Psalmi XV.* A. 1537. p. 12. Contra illicitam usuram, & adulterationem monet. 4) Explicatio *Psalmi XXIV.* A. 1530. p. 26. Cum versione germanica & explicatione hymni paschalis *Cum Rex gloria Christus infernum*, Qui hymnus ex Augustini Sermone 137. de Tempore concinnatus est. 5) Explicatio *Psalmi LII.* p. 46. Contra impios & sanguinolentos Saulitas & Doegitas. Cum praefatione Mart. *Lutheri*, qua Regii eruditionem, orthodoxiam & merita laudat, & persecutorum atrocissimas machinationes reprehendit & manifestat. 6) Explicatio *CXXXIII. Psalmi.* p. 55. 7) Dialogus de Christi colloquio *Luc. 24, 27.* p. 38. 8) Explicatio prophetiae *Obadiai*, p. 199. In germanicum versa a M. Steph. *Reichio*. 9) Doctrina de perfectione & fructu passionis Christi. A. 1526. p. 234.

In Tertia Parte, quae complectitur Adhortationes & consolationes, 1) Consilium & Admonitio ad Principes in Pomerania. A. 1532. p. 2. Nimirum de praedicatione evangelii non impedienda, sed potius promovenda. 2) Ad civitates Pomeraniae, ut sibi caueant a rebellionem. Anno. 1534. pag. 7.

Part II. In fol.

B

3) Me-

3) Medicina animæ pro sanis & ægrotis in agone mortis. p. 11.
 4) Colloquium inter diabolum & peccatorem pœnitentem. Anno 1536. p. 20. 5) Libellus consolatorius ad christianos hanoveranos. p. 28. Contra Pontificiorum tumultus & convicia.
 6) Consolatoria ad Christianos hildesheimenses. A. 1531. p. 40. Qui scilicet euangelii causa contumelias & persecutiones patiuntur.
 7) Doctrina & solatium contra desperationem, ex *Rom.* 4. 8. 8. Anno 1532. p. 49. 8) Sermo de 2. miraculis, *Matth.* 9. 22. 25. p. 16. videlicet sanatione mulieris profusio sanguinis laborantis, & resuscitatione puellæ. Dictus is fuit Hanoveræ A. 1538.
 9) Urbis Hanoveræ Constitutio ecclesiastica, per Urb. *Regium.* A. 1536. Vide p. 88. b. 10) Consilium pro Senatu lüneburgico, quomodo utendum bonis ecclesiasticis. pag. 102. Docet in hoc consilio, Clericos iure humano magnis quidem frui privilegiis & immunitatibus, sed iuxta verbum Dei subesse Magistratibus, sique bono titulo bona ecclesia ad eos pervenerint, illa ipsis relinquenda, immo etiam si non constet de fraudibus & technis, quibus olim obtenta fuerint; adhibenda autem non ad superstiosum & idololatricum, sed verum Dei cultum, h. e. ad sustentationem piorum Ministrorum ecclesiæ, erectionem scholarum, pauperum & egenorum sublevamen: & si forte ablata & alio translata fuerint, restituenda esse pristino usui, nec Monachos Canonicosve christianam reformationem patientes, sui que officii rationem habentes, proscribendos atque expellendos.

In Quarta Parte, quæ libros controversiarum contra papatum aliasque sectas exhibet, 1) Seria declaratio evangelicorum Doctorum ad Clerum pontificium. p. 2. Vbi dicitur, septem esse signa antichristi, e quibus pateat, utra doctrina sit vera vel falsa, videlicet 1. animas traditionibus humanis illaqueare, 2. coniugium & libros quosdam prohibere, 3. speciem vitæ spiritualis præ se ferre, & tamen carni indulgere, 4. propriis operibus peccata expiare, Deique gratiam impetrare velle, 5. sectas, pietatis & salutis causa, instituere, 6. viam veritatis seu euangelium calumniari, & hæresin appellare. 7. Coronam, cappam, caputium, rasionem, unctionem, salem, & his similia, Deo abominationi esse. A. 1525. p. 7. Id quod ex scripturis probare facit. 2) Refutatio duorum Sermonum de fide & bonis ope-

operibus, habitorum Lipsiæ a Ioanne Kos. p. II. Cossius autem ille, sive Cola (nam etiam sic eum appellat) S. theolog. fuit Licentiatus, & pastor lipsiensis. Quid ergo reiecit Urbanus Regius? Reiecit sequentes propositiones: Hominem non tantum fide, sed etiam caritate & bonis operibus coram Deo iustificari ac pium fieri: solum esse tantum viam & preparationem ad iustitiam: opera esse necessaria ad iustitiam impetrandam, conservandam, augendam, & salutem æternam promerendam: Lutheranos condemnare omnia bona opera. Denique tanquam in tabella verum monstrat ordinem, quo peccator reformetur, atque ex impio & iniusto pius & iustus coram Deo reddatur. 3) Epistola, de quonam in præsentî disceptetur. Anno 1531. p. 23. Nempe non de rebus vilibus, sed magnis, quod adversarii. 1. nova quotidie sacrificia missæ offerant. 2. testamentum Christi mutarint, eripiendq laicis benedictum calicem. 3. propriis operibus & satisfactionibus peccata expiare, Deique gratiam & salutem promereri velint. Denique ostendit, episcopos & inferiores clericos iura canonica, ubi optime se se habent, non observare. 4) Miræ & absurda Absolutio Monialium in Principatu lüneburg. Anno 1531. pag. 32. Formula absolutio- nis, quam moniales Confessionariis suis in charta scriptam, ut rite eam pronuntiarent, porrigebant, hæc erat: 1. Passio domini nostri Iesu Christi, 2. Merita B. Mariæ virginis, 3. Merita omnium Sanctorum, 4. Humilitas confessionis tuæ, 5. Durities & obedientia sanctæ vestræ regulæ, 6. Bona opera, quæ fecisti, & 7. Mala atque adversa, quæ passa es, liberant te a peccatis, &c. Quas partes ita refutat, ut doceat, primam recte se habere, sed tamen reliquis sex everti. 5) Contra impium hymnum, *Salve Regina*. p. 52. Est epistola ad moniales winthufianas in Ducatu lüneburgico, qua monet, ut cantionem illam, quæ legi & euangelio adversetur, nec antiquæ nota fuerit ecclesiæ, vel omit- tant, vel corrigendam curent. 6) Verantwortung, sive Refutatio trium obiectionum Papistarum brunsvicensium. Epistola hæc scripta est ad Heisen *Oschersleben*, civem brunsvicensem, in qua tres istæ, ut vocat, calumniæ refutantur: 1. Christum passione sua non pro sequentibus (id est, actualibus,) sed tantum pro præteritis (sive peccato originali) satis fecisse. 2. Iustitiam fidei

contrariari dicto apostoli Pauli 1. Cor. 3, 13. ibi enim sermo-
nem esse de operibus bonis. 3. auctoritatem Ecclesie maiorem
esse quam Scripturæ, cum *Augustinus* scribat: *Evangelio non crede-
rem, nisi me Ecclesia commoveret auctoritas.* Respondet igitur ad 1.
Scripturam toties testari, Christum non pro uno duntaxat pecca-
ti genere, sed pro omnibus in universum passum, ac mortuum
esse: ipsum enim esse agnum Dei, qui tollit peccatum (id est,
peccata. Singularis pro plurati, ut *Ex. 10, 4.*) mundi, seu omnium
hominum. *Jo. 1, 29.* & redemisse nos ab *omni* iniquitate. *Tit. 2, 14.*
Ad 2. Paulum l. c. loqui de doctrina, hoc sensu: Qui fundamen-
to fidei christianæ superedificet bonam & veram doctrinam, eam
fore perennem; qui autem leviem & falsam, eam consumtum iri,
sive perituram. Et sic etiam exposuisse h. l. *Ambrosium*, sive au-
ctorem commentarii in Epp. paulinas, qui extat in Tomo III.
operum Ambrosii. Ad 3. Augustinum loqui de tempore præ-
terito, quo hæresi Manichæorum erat infectus: neque ad verita-
tem evangelicam pervenisset, nisi ea sibi monstrata fuisset a vera
& orthodoxa ecclesia. Minime autem inde sequi, auctoritatem
scripturæ dephendere ab auctoritate ecclesie, & hæc illa esse in-
iorem ac nobiliorem. 7) Colloquium de futuro Concilio
mantuano. A. 1536. Nempe Concilium mantuatum indictum erat
a Papa PAVLO III. in annum proxime futurum. De eo igitur iam
colloquuntur Phariseus, Sadduceus, & Orthodoxus, & horum ul-
timus disserit de nomine, potestate, & convocatione concilii, quæ-
nam personæ convocandæ, de materiis seu argumentis concilii, &
penes quem debeat esse ius decidendi seu definiendi. 8) Quo-
modo facti Prophetæ sint cognoscendi. Matth. 7, 15. 16. Anno
1538. Est concio, anno prædicto habita Mindæ in West-
phalia, ubi VI. signa ostendit falsorum prophetarum, nimirum 1.
conscientias traditionibus humanis illaqueari, 2. prohibere con-
iugium & cibis ex hypocrisi. 3. speciem habere pietatis, & ta-
men carni indulgere. 4. peccata propriis operibus expiare, iisque
gratiam Dei acquirere velle. 5. sectas & ordines facere sancti-
tatis & salutis causa. 6. viam veritatis, seu doctrinam evange-
licam hæreseos arguere. 9) De cœna Domini sub duplici acci-
pienda specie. A. 1555. p. 97. Contra papistæ cuiusdam glos-
sam, qua probare nititur, Christum sacramentum sub una prohi-

cis, sub utraque vero pro clericis instituisse ac præcepisse: nam Christum sumxisse panem, benedixisse, & benedictum dedisse discipulis tanquam laicis, sub una; deinde autem, dato ipsis poculo dixisse, *Hoc facite*, i. e. benedicite, seu consecrate, & distribuite sacramentum, soli sumentes sub utraque: quasi vero totum sacramentum fuerit peractum porrectione panis consecrati, & verba, *Hoc facite in mei commemorationem*, solis dicta apostolis, & non omnibus communicantibus. Neque tantum ex scriptura, sed etiam antiquitate ecclesiastica & ipsorum testimoniis Pontificum romanorum probat communionem sub utraque pro laicis. 10.) Ratio Prædicantium Lymburgensium de vera antiqua doctrina christiana. p. 107. Ista doctrina comprehenditur articulis de Deo, diaboli & hominum lapsu, lege scripta & restitutione hominis per Christum, persona & officio Christi, participatione meriti Christi, fide & bonis operibus, ecclesia, & potestate sacra ac seculari. 11.) Refutatio 2. blasphemiarum. Anno 1524. p. p. 112. Blasphemia ista sunt, 1. Biblia SS. esse falsa, quia Deo tribuant penitentiam, Gen. 6, 6, cum tamen ille sit immutabilis, 2. Si Deus creavit me ad salutem, nihil me inde impedit; sin; ad quid utiles sunt preces nostræ, auditus verbi, ieiunia &c? Respondet autem ad 1. Scripturam loqui, secundum imbecillitatem & captum intellectus humani, *αὐθιγα ἡμεῖς*, quasi Deum penitentia subierit. Ad 2. Omitte temerariam eiusmodi disputationem, respice voluntatem Dei, fac quod ille præcipit, & pete a Deo veram fidem, caritatem & spem, & tum poteris esse securus de tui prædestinatione. 12.) Dehortatio a novo errore Doct. Andr. von Carlstadt, sacramenti causa. A. 1524. p. 117. Errorem eius ait esse triplicem, duobus libellis contentum, videlicet 1. sacramentum non remittere peccata. 2. In sacramento non esse verum corpus & sanguinem Christi, sed naturalem panem & vinum: nam Christum dicendo, *Hoc est corpus meum*, digito suum monstrasse corpus. 3. sacramentum non esse arrham & pignus atque confirmationem factæ remissionis peccatorum. Respondet autem ad 1. concedendo, nam Deum proprie remittere peccata, non vero sacramentum; sed si quis angitur in conscientia propter peccata, tum debere accedere ad sacramentum corde penitente ac fidei, ibique commemorare mortem Domini, pro peccatis mundi

factam. Ad 2. Totum textum institutionis S. cœnæ cum omnibus suis circumstantiis considerandum, verbaque, *Hoc est corpus meum*, ad præcedentia de benedictione, fractione & porrectione referenda esse. Ut adeo Christus non corpus suum monstraverit, sed dicere voluerit, panem esse corpus suum. Ecquid dicendum de sanguine? num & hunc exerto digito monstravit, quando dixit: *Hoc est sanguis meus*? Ad 3. Spiritum S. quidem proprie & interne nos certiores reddere de impetrata peccatorum remissione, sed suo modo & externe etiam sacramentum cœnæ, tanquam sigillum verbo Dei de remissione peccatorum pœnitentibus conferenda appensum. 13) Contra novum ordinem baptisandi. A. 1527. p. 125. Contra Io. Deuck, & Balthaf. a Friedberg, anabaptistas, eorumque libellum huius tituli: Eine göttl. und gründl. Offenbarung von den wahrhaftigen Wiedertäufern, mit göttl. Wahrheit angezeigt. Quo quidem sequentes continentur articuli: 1. Inter Lutheranos multi sunt, qui non vivunt, prout evangelium præscribit. 2. Docent, oportere peccare. 3. Doctrina de æterna Dei prædestinatione est erronea. 4. Inter homines dantur quidam immunes a peccato. 5. Nemo ex concionibus Lutheranorum accipit aliquid lucis. 6. Lutherani dicunt, Deum esse causam peccati, non hominem. 7. Spiritus bene agendi omnibus est oblatum, & ab omnibus potest obtineri. 8. Legem naturalem cordibus inscriptam habemus. 9. Lutherani pastores non sunt vocati ad prædicandum, quia nemo illorum voce corrigitur ac melior redditur. 10. Deus trahit nos primo omnium per vim & facultatem, quæ in nobis est. 11. Christus tantum est doctor. 12. Est in potentia hominis, ut veniat ad Deum, fidesque, quæ ad Deum itur, humanum est opus. 13. Non nisi adulti, & fideles sunt baptizandi. 14. Christianis non est licitum, gladio uti & magistratus gerere. 15. Nec licet iusiurandum facere, iubente Magistratu. 16. Non oportet obedientiam præstare, civilis præsidii causa. 17. Hirci sunt, qui nobiscum non faciunt. 18. Cathedra Moïsi non est nisi penes nos. 19. In templis, ubi imagines sunt, non est audiendum verbum Dei. 20. Damnati sunt, qui extra nostram sunt communionem. 21. Bona christianorum debent esse communia. Ad illos respondet *Regius*, & quidem ad 2. *Malorum vitam improbamus*. Ad 2. Est calumnia. Ad 3. *Recommandata in SS. literis*

Ad

Ad 4. Quisam illi sunt? Ad 5. Non omne verbum Dei vacuum redit. Ad 6. Rursus est calumnia. Ad 7. Si legem Dei tibi proponis, & ex ea vitam tuam examinas, statim apparebit tua imbecillitas, tuaque a lege aberratio. Ad 8. Articulus hic cum priore pari fere passu ambulat. Si autem lex naturalis posset te iustum reddere, quem in finem mortuus esset Christus? Ad 9. Nemo vero? Hoc erat probandum. Ad 10. Non per vim & potentiam nobis insitam, sed per Spiritum suum. Ad 11. Immo etiam Mediator, Salvator, & Rex noster. Ad 12. Fides est donum Dei. Ad 13. Petitio Principii. Ad 14. Aliter docet Paulus *Rom.* 13, 4. 1. Ad 15. Temere & falso non est iurandum. Ad 16. Obedientiam præstandam esse Magistratui, docet Paulus *Rom.* 13, 2. Ad 17. Iudicium de hircis & ovibus est Christi, futuri iudicis. Ad 18. Immo potius sedent in cathedra derisorum, quia lege non utuntur tanquam pedagogo ad Christum ducente, eiusque legitimum usum non docent. Ad 19. Imagines, quæ non adorantur, non nocent. Ad 20. En factum & superbiam eorum spiritualement. Sed & recipiunt fugitivos, qui uxores deserunt & liberos. Ad 21. Nobis præscriptum, ut laboremus, non ut bona nostra profundamus, & in commune conferamus, ad alendum ventres otiosos. 14.) Miræ II. Epistolæ Anabaptistarum ad ipsorum sectarios augustanos. Anno 1528. pag. 153. Cum refutatione. 15.) Refutatio Confessionis novorum Valentinianorum ac Donatistarum monasteriensium, ad christianos osnabrugenses. Anno 1534. pag. 182. 16.) Ratiocinatio de potestate civili, contra seditiosos. p. 207. Docet, distinguendum esse inter seductos, & seductores. Utrosque melius esse informandos; si autem hi pertinares fuerint, seque opponant potestati civili, & contra prohibitionem hæreses spargant, eos occidendos.

Opp. latin. P. I. pag. 107. Vt credam, *parvulos non baptizatos de monari*, scriptura cogit, & veteris ecclesiæ auctoritas.

Pag. 960. Augustinus lib. 2. de *unitate Dei* cap. 15.

Absolute hæc locutio haud facile probari potest. Io. Wilh. *Petersen* *Anabaptisten*. P. III. 158.

Augustinus lib. 20. de *Civitate Dei* cap. 15. M. S. *Grabe* in Append. apolog. ad Regii Form. c. loq. 256.

P. III. p. 36. Credo & confiteor, Christum Deum & hominem vere secundum animam in propria persona descendisse ad inferos, *ad tenebras tartareas*, ubi est imago mortis, & secundum beatum *Iob* horror absque ullo ordine. --- Is per sanguinem testamenti sui *nos vinctos, ex hoc lacu, in quo non est aqua ulla refectionis*, eduxit: primo animas christianorum ante incarnatum Deum defunctorum, deinde & nos, non ubi iam eramus, sed quo certissime essemus detrusi, nisi nos hinc pretiosus redemptoris Christi sanguis liberasset.

Non est veritati consentaneum, piorum & fidelium christianorum animas, ut Abrahami, Isaaci, Iacobi, & tot aliorum prophetarum, & patriarcharum ac virorum Dei in V. T. animas, ante incarnationem Christi tam diu in lacu illo, in quo non est aqua vel guttula solatii & recreationis, fuisse, cum a toto *Zacharia* DX. & *Hesekiel* XIII. capitis contextu pateat; *non fidelibus & piis, sed impiis illuc ventura*, I. W. *Petersen* l. c. At *Grabs* Append. p. 180. statuit, Regium nihil aliud quam hoc velle dicere, animas fidelium V. T. non protinus in cœlum migrasse, sed in infernum descendisse, h. e. *in statum mortuorum devenisse*, in quo ob peccatum primi Adæ, quasi in carcere detentæ, & præ anxio desiderio & expectatione Christi ac plenæ redemptionis quasi coangustatæ fuerint, simul tamen solatio & gaudio perfusæ, quiete ac pace fruitæ, & cœlestissima spe cœlestis beatitudinis sustentatæ. &c.

Opp. german. P. I. 104. Gepredigt zu Augspurg am tag Corporis Christi anno 1552.

Videtur ponendus *annus* 1522. nam A. 1541. Regius e vivis excessit.

Vrb. *Regium*, germanice *König*, natus Argæ longæ (zu Langen Argen) ad lacum brigantium, nomenque *Præbani* non ex parentum vel susceptorum consilio, sed casu quodam adeptus, sicut & ipse *Regi* nomen gentilitium, tanquam ambitiosum & invidiosum, in

in *Regium*, & hoc porro, ut magis occulteretur, in *Regium* commutavit. Friburgi cum *Zafio* vixit, eiusque favore usus maxima studium iuris maxima, ac fere nimis diligentia tractavit. Deinde philosophiam ab Io. *Eccio* accuratius discendi causa contulit se se Ingolstadtum, ibique ephorus nobilium quorundam factus, ex desperatione, quod ipsorum parentes pecuniam ad dispungenda nomina necessariam non mitterent, militia sacramentum dedit; sed mox ab hoc vitæ genere per *Eccium* liberatus, & ad studia sua reversus, a MAXIMILIANO Imp. lauream accepit, & poëta pariter ac orator creatus fuit, duplicemque hanc antem postea, in numerum professorum cooptatus, publice docuit. Dehinc totum se dedit studio theologico, & orta inter *Eccium* & Lutherum controversia Augustam Vindelicorum abiit, ibique ecclesie docenda gubernandæque curam egit. Inde autem postea ab ERNESTO, Duce Brunsv. ac Luneb. cui in Comitibus innotuerat, abductus Cellam, omniumque huius Ducatus ecclesiarum episcopus seu Superintendens constitutus, novam provinciam solcite ac præclare administravit, variisque colloquiis & conventibus theologicis interfuit, & Cellæ obiit genere mortis, uti in votis habuerat, cito ac placido A. 1541. d. 13. (29.) Maii, ab Hanov. varanis epitaphio honoratus. Melch. *Adam.* in Vin. theol. 70. *Theolog. hist. ad.* in Gründl. Widerleg. Büscheri P. I. §. G. *Calix.* in Collect. Symbol. & confession. A. 4. *Chronicon Saxen.* auctum per Matth. Bressarum p. 981. El. *Votel* disp. de Memor. & meritis Vrb. Regii; *Braustem.* Urbani filius, & *Grabe* in Vita eius, atque in Append. p. 144. & seqq. *Simplicius* in Epitaph. theol. suæ 2a. *Mieral.* Hist. eccles. l. 3. 778. Elogia eius collecta sunt a M. S. *Grabe*, & præmissa libello de Form. caute loq. Quibus adde *Braustem.*, qui *Regium*, cum adhuc esset ecclesie rom. membrum, vocat virum candidum, prudentem, sacundum, eruditum, in summa, omnibus omnium Græciarum ac Musarum dotibus undique præditum, in Epp. p. 1592. optimum patronum suum, & urbanissimum Vrb. p. 299. omnis & eruditio sibi cognita sis, & humanitas ex officio comperta. p. 401. Seren. Dux *Ernestus* tanti eum æstimavit, ut nobili cuidam, quid novæ mercis ex Comitibus augustanis attulisset? interroganti responderet, allatum a se se thesaurum pro toto Ducatu incomparabilem, virum magnæ doctrinæ ac integri-

tatis, quem omnibus Principum anteponat deliciis. Cumque ab Augustanis repeteretur Urbanus ad functionem ecclesiasticam, idem Dux respondit dubitare se, an non mallet alterutro oculo, quam hoc viro, carere. Et uxor eius *Anna*, Augustæ Vindelicorum & familia Weisbruckerorum nata, eruditis feminis accensenda est, utpote hebraice doctissima. Neque hoc prætereundum, Regium nostrum Smalcaldiz in conventu Principum, sermonem seu homiliam iusto longiorem fecisse, *Lutherum* autem ei postea dixisse: *Domine Urbane, hoc neque urbanum, neque regium erat.* Sed ne & mihi idem exprobari queat, præsentis recensitionis hic finem facio, atque ad aliam me confero.

Ioannes *Freder*, seu *Irenæus*, coslinensis i. ex celebri *Frederorum*, quæ Dantisci florebat, & fortasse etiam nunc floret, familia, *Lutheri* quondam domesticus & discipulus, theol. professor gryphiswaldensis, post Superintendens stralsundensis, & tandem wismariensis, qui teste *Chytræo* Orat. p. 637. depositum doctrinæ a *Luthero* acceptæ singulari constantia ac zelo retinuit, & corruptelas veræ sententiæ toto pectore averfatus est, obiit A. 1562. cum uxore & tribus liberis, non sine veneni susceptione. Ephoriam stralsundensem administrans, alios ordinabat, qui tamen ipse per manuum impositionem non fuerat consecratus: quod ecclesiæ pomeranicæ ægre ferebant, & schismati inde ianua aperiebatur. *Grabe* in Testimon. & iudiciis de Vrb. Regio p. 28. & *Micraëus* in Hist. eccl. 752. Eius filius, idem *Ioannis* nomen gerens, doctor fuit & professor stochiensis, & gener Dav. Chytræi. M. *Adam* in Vit. theol. 695.

Theobaldus *Gerlachus*, sive *Gerlach*, a patria *Billicanum* dictus, pastor nordlingensis, & quidem primus, qui a Senatu urbis vocaretur, (idque factum A. 1522. sicut anno sequente Abbas heilbrunnensis ius patronatus, quo ipse adhuc gaudebat in constituendis urbis pastoribus, cum omnibus eius redditibus tradidit & resignavit illi Magistratui) iussu Senatus A. 1524. opus reformationis Ecclesiæ publice commendavit eo successu, ut nemo esset e civibus, qui contradiceret, aut religionis causâ sedem mutaret; idemque scholam oppidanam efformari suavit, A. 1536. a Senatu licentiam uxorem ducendi petiit & obtinuit, eodemque, impetrata dimissione, sub prætextu infirmitatis, sed non sine suspitione inclinationis ad Zwinglianismum, abiit Heidelbergam, frigiditatis in
tol-

tollendis abusibus (nam eius tempore missæ continuabantur, liberumque erat, sacram cenam sub una vel utraque specie dispensare & accipere) accusatus. Quamquam omnes in ecclesia corruptelæ, satente *Seckendorfio* p. 1710. non possint subito unaque vice tolli & eradicari. Scripsit Scholia in Micheam prophetam, Apologiam de commento revocationis in religione, librum de Communionem sub utraque, Epitomen Dialecticæ, & annotationes in libros Physicorum & meteororum Aristotelis. *Micral. Hist. eccl.* 738. *Seckendorf Hist. luth.* 433. 657. 745. 1412. 1561. 1710. *Frisius Epit. Biblioth. gesner.* 775.

Herm. Bonnus, westphalus, monachus belbuchanus, deinde primus Superintendens lubecensis, dedit Sanctorum quorundam martyrum vitas, Chronicorum libros tres, Enarrationes pericoparum epistolicarum, quæ singulis diebus dominicis proponi solent, librum de Oratione vera & christiana, Elementale in usum puerorum, quod per Saxoniam in scholis diu locum obtinuit pro Donato, & Carionis Chronicon latinitate donavit, mortuus tandem A. 1548. Vocatus quidem fuit ab Osnabrugensibus A. 1538. ad pastorum urbem suam, sed vocationem non acceptasse inde patet, quod A. 1535. ut theologus lubecensis conventui hamburgensi interfuit. *Seckendorf* 675. 1289. 1503. *Frisius* 377. *Micral.* 739.

II.

Io. Brentii Opera. Tubingæ 1576-1590. Tomis IX. In I. Tomo continentur commentarii in pentateuchum Moysi; quibus præmittuntur 1) effigies Brentii, 2) Præfatio Facultatis theologicæ tubingensis, in qua *Lutherus & Brentius*, eorumque scripta conferuntur, 3) Io. Brentii, filii, Doctoris & prof. theol. in acad. tubingensi, Epistola dedicatoria, in qua dissentit de scripturæ sacræ divinitate, claritate, & norma seu iudicio; indicans, patris sui scripta priora a posterioribus probe distinguenda, atque illa quidem sincero animo & dextro cum iudicio legenda esse. In II. Commentarius in libros Iosue (ubi duplex est expositio, prior & posterior) Iudicum, Ruth, Samuelis, Regum, Esdræ, Nehemiæ, Estheris, cum dedicatione Eberh. *Bidenbachii*, qua docet, historias in recensitis libris contentas respicere ad Christum, easque, tanquam præclarum depositum, Brentium servare studuisse, probe scientem, depositum illud ab apostolo Paulo tantopere commendatum Timo-

theo in 1. ep. 6, 20. esse doctrinam de Mediatore, & his omnibus rebus, quæ veri Dei agnitionem, verumque eius timorem docent; neque hos commentarios a Brentio scriptos esse ut ederentur, alioquin eos ad secundam linam revocaturum fuisse, sed ut ipse illis uteretur. In III. Commentarius in Iobum, & lucubrationes in Psalmos CVI. quæ sunt cygna eius cantio, addente in reliquos XLIV. explicationes Theodor. *Suopio*, qui etiam scripsit dedicationem huius voluminis, in ea ostendere laborans, *Iobi* & *Davidis*, ut & ceterorum auctorum sacrorum, scripta animorum esse medicinam, & quasi commune quoddam instructissimumque pharmacopolium, ad leniendam & sanandam conscientie vulnera, ad veras rationes disciplinæ, conformationemque morum, denique ad bene beateque vivendum. Vocat autem *Suopium* istam Brentii interpretationem luculentam. In IV. Commentarius in Ecclesiasten Salomonis, Esaiam, Ieremiam, Hoseam, Amos, cum præfatione *Lutheri*, Ionam, Michæam, cum dedicatione Io. *Brentii*, filii, qua lectionem prophetarum commendat, cum eorum libris contineantur mysteria, moralia, decisiones dubiorum religionis causa exortorum, præterea etiam historica, & epitome seu compendium omnium rerum sacrarum, quæ scitu sunt necessariae, & ad salutis rationem pertinent. Deinde speciatim singulos illos super nominatos auctores sacros, qui in hoc volumine explicantur, considerat, & quid in libris suis tractent, breviter exponit, patrisque sui interpretationes hæc laudat ut pias & eruditas, immo etiam luculentas. Commentarium in Esaiam tanto in pretio habuit *Christophorus*, Dux wurtenb. ut eum, post obitum suum, in testimonium fidei, capiti suo supponi iussit. Idem etiam refertur de Hier. *Gerardo* dans l'Esprit de Guy Patin p. 192. (*Act. erud.* A. 1710. p. 18.) & a Melch. *Adamo* in Vit. Ictor. 210. In V. Commentarius in Matthæum, Marcum, Lucam. Præmissa est dedicatoria epistola Io. *Brentii*, filii, qua ostendere satagit, neminem cum fructu historiam euangelicam legere posse, nisi eam cum prophetis V. T. coniungat, & probe teneat, quid valeat ipsum *euangelii* nomen, quot sint, qui euangelium scripserunt, cuius impulsu id fecerint, quæ eorum auctoritas, quodnam scribendi consilium fuerit, quem finem propositum habuerint, quorsum proprie referenda sint, quæ ab illis traduntur, quas ad res conducant lectio euan-

euangelistarum, & quæ primariæ regulæ in his legendis sint observandæ; deque his omnibus ordine dicit, dedicationem exipiente viri imagine. In VI. 1) Homiliæ in Ioannem, 2) Exegesis in eundem, iterum cum dedicatione Io. Brensi, filii, qui appellationem *Admirabilis* ab Esaia c. 9, 6. Christo tributam multis exponit, probatque a Christi conceptione, natiuitate, persona, officio & regno. De ista explicatione Ioannis sic scribit *Lutherus*: *Credo, neuium ex nostris hoc præstaturum, quod ipse (Brensius) præstitit in euangelio Ioannis enarrando: licet interdum cogitationibus suis indulgeat, tamen condonandum est ei, quia simplicitatem verbi Dei non excedit.* In VII. Comment. in Acta Apostolorum & Epp. Pauli ad Rom. Galat. Philip. & Philemonem, cum dedicatione Io. Brensi, filii, qua & scopi & divisionis librorum rationem in V. simulque N. testamento observatam esse indicat: nam utriusque testamenti scopum esse Christum, V. T. dividi in Moysen & Prophetas, novum in Evangelistas & Apostolos; historiarum evangelicarum usum esse triplicem, & primum quidem pertinere ad fidem, secundum ad spem, tertium ad caritatem, eumque tam in apostolicis, quam evangelicis scriptis abunde reperiri. Addit & hoc, patrem suum nec papismum, nec calvinismum, nec aliud horribile dogma vel una litterula approbasse, sed de germana & genuina textus biblici sententia, in timore Dei, studio pacis disputasse, spiritualia spiritualibus comparasse, loca cum locis contulisse, secundum analogiam fidei scripturas interpretatum esse, & ad hauriendas aquas de vivis limpidisque fontibus Israelis, ad eruendam veritatem, ex linguarum & sermonis proprietate, ex totius corporis scripturarum compage & *καταρτισίᾳ*, ex contextuum serie & iunctura, ex dictorum scripturarumque occasione & causis elaborasse, atque usum monstrasse. In IIX. denique Polemica scripta contra Petrum a Soto, & sacramentarios, videlicet 1) Confessio sereniss. *Christophori* Ducis wurtemberg. quæ A. 1552. per eius Legatos congregationi tridentini Concilii proposita est. p. 1. 2) Petri a Soto Assertio catholicæ fidei circa articulos Confessionis wurtembergicæ, seu ipsa hæc Confessio cum Scholiis catholicis Petri a Soto. p. 35. Ille quidem Scholia e diametro verborum, quibus opposita sunt, locaverat: at in hac editione singulis illa capitibus subiuncta sunt. 3) Io. Brensi Apologia pro Confessione wurtem-

bergenſi, cum Prolegomenis, in quibus agitur 1. de officio Principum in eccleſia filii Dei, 2. de auctoritate S. ſcripturæ, 3. de traditionibus, 4. de catholica eccleſia p. 169. 237. Apologiam hanc *Pergerius* vertit italice, & quidem, uti *Steidano* l. 26. p. 845. videtur, ideo, ut ſuz nationis homines intelligerent, quid in controverſiam veniat; & S. ſcripturam purius incorruptusque tractarent. 4) De perſonali unione duarum in Chriſto naturarum, & aſcenſione Chriſti in cælum, ac ſeſſione eius ad dextram Dei patris, qua vera corporis & ſanguinis Chriſti præſentia in cœna explicatur & confirmatur p. 831.

Io. *Brentius*, germanice *Brentzen*, natus Wilæ in Suevia, & Lutheri ſcriptis, ac Melanchthonis Hypotheſibus illuſtratus, Paſtorem egit Halæ Suevorum, in qua ſtatione bis propter Pontificios coactus eſt fugere, in altera fuga ſe vocans *Huldericum Aengſternum*. Miſſus quoque fuit a Duce wurtenb. cum Confeſſione præcipuorum articulorum fidei, a principibus theologis illius provincie approbata, ad Concilium tridentinum, ut vel defenderet hanc Confeſſionem, vel refutationi aliud ſcriptum obiceret; ſed non auditus vel admiſſus eſt unquam. Falfum itaque eſt, quod apoſtata quidam, edito libello de Abſurdis Lutheranorum, ſcribere non dubitavit, Wurtenbergicos nunquam, etiam a *Patribus vocatos*, comparere publico in confeſſu voluiſſe; nec Brentium unquam voluiſſe congregi, donec Elector Saxonie MAVRITIVS vi armata Oenipontem perveniſſet, faucibus Alpium perruptis; & *Cardinalem tridentinum multa ibidem in Brentium contuliſſe beneficia*. Poſtea Præpoſitus ſtutgardienſis, Conſiliarius eccleſiaſticus, & Inſpector academice rubingenſis factus, pro concione tum alia, tum Moſis peratechum, nec non Matthæum & Marcum enarravit, & contra Petrum a *Soto* ſcripſit. Interfuit etiam variis colloquiis & quidem A. 1529. marpurgenſi, A. 1546. ratiſbonenſi, A. 1557. wormatienſi, eiusque opera uſus eſt *Viriarius* Dux wurtenb. in reſormandis Ducatus ſui eccleſiis. Cum in commentatione pſalmi CVII. occuparetur, ſcriberetque, ſubito concidit, & hoc modo vaticinium ſuum, ſe cum Pſalterio vitam finiturum, comprobavit. Quamvis autem ſeſe iterum colligeret, & meliuscule haberet, nihilo minus tamen paulo poſt, viribus exhaustus, laboribus confectus, & gravi ſenectæ preſſus fatiſ conceſſit, anno Domini noſtri 1570. æt. 71. vir multis vir-

virtutibus præditus, & innocentia professionem ornans, vigilans, prudens, futura prospiciens, præsentibus malis remedium facile inveniens, in diiudicationibus dogmatum circumspectus, nec facile promittens, sed prius rem omnem & totum negotium per circumstantias cognoscere studens, in confessione constans, in periculis magno & imperterrito animo, in adversis patiens, in congressibus humanus, modestus & affabilis, denique continens & ab avaritia alienus, ita ut honorarium C. aureorum, a *Christophoro* Duce wurtenb. pro dedicatione commentarii in ep. ad Rom. oblatum, ne occasione theologicorum scriptorum nummos conquirere, & theologiam promercalem facere velle videretur, recusaret. Melch. *Adam.* in *Vitis theol.* 436. *Serpilius* Epitaph. theologor. suev. 123. Car. *Arnd* in *Continuat. biblioth.* Mayer. 60. *Febr* Supplement. Hist. eccl. sæculi XVI. p. 78. Quanti eius Commentarii facti fuerint a *Luthero*, *Quenstedio*, *Seb. Schmidio*, *Calevio* & *Neumanne*, ex eorum testimoniis a *Bibliothecario* nulli parti addito (*Vnparth. Bibliothecario*) T. I. p. 138. collectis, palam est. Certe *Schmidius*, celebris exegeta, cuius in studio exegetico laudabiles progressus facere cupienti, Brentium enixe commendat, & *Neumanus* meliorem post *Lutherum* exegetam se nescire candidè fatetur. Adde *Lutherum* præfat. in *Comment. Brentii* in *Eccl. iustitiam*, & in *Colloq. mensal.* 529. *Franzius* de *Interpret. script.* S. 640. 647. 649. *Luc. Osanderus* de *Rat. concion.* 177. *König.* 132. *Magirus* 147. *Glassius* *Philol.* S. 1176. *Micral.* Hist. eccl. 779. *Cren.* *Methodor.* T. I. 294. & *Polasius* *Aur.* pac. 9. Brentius est quoque Syngramma suevicum, teste *G. Calisto* de *Tolerant. Reformat.* §. 58. nec non *Commentarius* de *Vocabulis regionum & gentium* apud *Tacitum*, idque ex *Goldasto*, *Frechto* & *Basil. Fabro* probat *Serpilius* l. c. 130.

Io. Brentius, Ioannis filius, S. Theol. D. & Prof. tuingensis, Superatrendens stipendii ducalis, & abbas hirschpauensis, de re theologica & editione scriptorum patrum excellenter meritis, obiit A. 1596. æt. 57. Plura de eo invenies apud *Serpilium* in *Epitaph. theol.* suev. 93.

Eberh. *Beidenbach*, S. theol. D. & Abbas bebenhusianus, fuit Brentii gener, ac decessit A. 1591. *Micral.* 779.

Theodoricus *Sappia*, natus Wimpinæ in Græthogæa regione, Jacobi Andree commilito, S. theol. D. & pastor ecclesiæ nuringensis, mox professor theol. in acad. turingensi, & tandem Superintendens generalis, varias Principum & Magistratuum exterorum vocationes recusans, summam in utroque munere diligentiam adhibuit, wormatiensi & maulbrunnensi colloq. interfuit, pluresque legationes obiit, vir doctus, disertus, in concionibus fervidus, erga pauperes & miseros liberalis, a fastu & pompis alienus, (unde & pompam funebrem, si mortuus esset, prohibuit) conciones, Brentii focii sui exemplo, breves formavit, sed doctas, nervosas, nec fastidium auditorio afferentes. De scriptis suis pauca edidit, videl. commentarium in Iesaiam, Orationes in natalem Salvatoris nostri, & in obitum *Eberhardi* Ducis würtemb. ac dispp. theologice de variis & arduis argumentis, desitque hoc in mundo vivere A. 1584. æt. 61. Melch. *Adam.* in Vitis theol. 5781 *Serp.* 131.

Petrus a *Soto*, quem *Brentius* & *Slidenus* Asotum vocant, hispanus & dominicanus, primum multos annos CAROLI Imp. penitentiarius, deinde professor theol. in academia dillingensi, interfuit concilio tridentino, scripsitque libros III. Institutionum christianarum, & Manuale clericorum, seu de institutione sacerdotum, eorum maxime; qui sub episcopis animarum curam gerunt, quo more vitam suam regere debeant. *Frisius* in Epit. 683. *Slidenus* l. 26. p. 845. *Serp.* Hist. concil. trid. 108. 157. 102.

III.

Aeg. HVNNII Operum latinorum Tomi V. Witebergæ 1607. volumina III. In tomo I. continentur Dogmaticæ, 1) de maiestate S. Scripturæ. Traduntur in hoc tract. demonstrationes ad faciendam fidem veritatemque scripturarum comparatæ, eumque *Crenius* in Dissert. I. de libr. scriptor. opt. p. 27. laudat a stilo florido maxime & elegante, neminemque se scire ait, qui auctorem hoc in argumento superet. Cui adde iudicium Ed. *Sellin-*
flanz, in Actis erud. A. 1797. 206. Prodiit hic libellus Francosuri A. 1591. 8. & ante auctoris commentarios in N. T. recusus Witebergæ A. 1701. f. Germanice eum vertit If. *Fackler*, sed *Elmulus* versionem hanc emendavit, tumque præfat. edita Vlmæ A. 1696. 12. 2) de S. Trinitate. 3) de persona Christi. 4) Affert doctrinæ de persona & maiestate I. Christi, adversus Christoph.

stoph. *Pezellium*. 5) de peccato. 6) de lib. arbitrio. 7) de lege & euangelio. 8) de iustificatione. 9) de providentia & predestinatione. 10) de sacramentis V. & N. Tti. 11) de ecclesia vera, & huius capite Christo: ut & de ecclesia romana, & huius capite Pontifice romano, antichristo. 12) de indulgentiis, & iubilæo rom. Pontificis. In II. tomo Polemica, 1) de vocatione ministrorum ecclesiæ, contra Laurent. *Arturum*. 2) de verbo Dei scripto, contra Rob. *Bellarminum*. 3) Relatio historica de Colloquio ratibonensi anni 1601. 4) Notationes ad Epistolam cuiusdam *anonymi* pontificii narratoris, qua solatur amicum augustanum, lugentem sortem Iesuitarum, ob rem infelicer ab ipsis Ratibonæ gestam. 5) Antitannerus, h. e. scriptum apologeticum adversus Relationem compendiarium Adami *Tanneri*. De qua vide Helv. *Garthii* epist. dedicat. huius tomi. 9) Examen præfationis, quam bavarici collocutores Protocollo Monachii recusatio auctiorem præfigendam esse putarunt. 7) *Calvinum* iudaizans, h. e. iudaicæ glossæ & corruptelæ, quibus Calvinus illustrissima Scripturæ S. loca & testimonia de gloriosa Trinitate, Christi quæ & Spiritus S. deitate, cum primis autem vaticinia Prophetarum de adventu Messie, nativitate eius, passione, resurrectione, ascensione in cælos, & sessione ad dextram Dei, corrumpit. Huic scripto opposuit Dav. *Pareus* Calvinum orthodoxum. 8) Antipareus, seu Refutatio scripti a Dav. *Pareo*, in defensionem Calvinii, editi. 9) Explicatio controversiæ inter *theologos wittenbergensium* & Sam. *Huberum* de Regeneratione & Electione. In III. & IV. tomis Exegetica, & in III. quidem 1) Commentarius in euangelium *Matthæi* & *Iohannis*. 2) Methodus concionandi. 3) Epitome biblica, comprehendens summas breves & argumens capitum totius S. historie V. Tti canonice, (a Genesi ad librum Psalmorum) eum in finem tendens & spectans, ut huius enchiridii beneficio partem istam SS. bibliorū historicam, velut in synopsi, ob oculos positam habere, & animam recolere subinde liceat. 4) Prælectiones in XXI. capita *Geneseos*. In IV. tomō commentarius in *epistolas paulinas*, excepta II. ad Timotheum, & *epistola II. & III. Iuane*. Et commentario in ep. ad Ephes. præfigitur Præfatio pro defensione libellorum de persona Christi, contra D. Christoph. *Festum*, & M. Ioseph. *Grabium*, bremenses theologos. Acquis *Paris II. In fol.*

hi in epistolas apostolicas (& Apocalypsin) Commentarii, sub titulo Thesauri euangelici & apostolici, recusi sunt, & quidem cum Supplementis *Winckelmanni*, *Arcularii*, & Io. Henr. *Fuskingii*, cura & studio huius ultimi, Wittebergæ A. 1705. & 1706. f. De quibus vide *Alta erud.* A. 1707. 205. & Car. *Arndium* Contin. Biblioth. mayer. 126. 128. Denique in Vto tomo 1) Disputationes variaz. 2) Orationes VI. quarum prima agit de certaminibus, victoriis & triumphis Christi: secunda de Michaële archangelo & angelis: tertia de præcipuis locis ex 1. ad Corinth. ad fidei christianæ articulos adstruendos utilibus: quarta de vita & morte *Sabina*, Landgraviæ Hassiæ: quinta de vita & morte *Hedwigis*, Landgraviæ Hassiæ: sexta in festo natalitio academiz wittebergenfis. 3) Comædiæ III. & quidem prima & secunda de Iosepho, Iacobi filio; tertia de Ruth. Helvicus *Garthius* V. hisce tomis totidem præfationes præmisit, & in prima quidem agit de officio elenctico, ostendens, magnam ministerii ecclesiastici partem in eo positam, adeoque illud non omittendum esse: in secunda de certaminibus in ecclesia inter hæreticos & orthodoxos; optandum quidem esse, ut ea vel nunquam exorta, vel iam diuturnum sopita essent, vel nunc e rebus humanis penitus tollerentur; sed hoc minime sperandum, atque interim ecclesiarum doctoribus curam incumbere, ut omnibus illis satanæ conatibus veluti murum se se opponant, & pro veritate dimicent: in tertia de Commentariis *Hannii*, optandum rursus esse, tantum illi fuisse temporis atque otii, ut libros V. Tti, quos in ecclesia sermone populari tam Marpurgi, quam Wittebergæ enarravit, meditationibus suis in commentariorum formam reductis illustrare potuisset, sic enim ecclesiam eius quoque Commentarios in libros aliquot mosaicos, Iudicum, Ruth, Samuelis, Regum, Iobi, Psalmorum, Esaia, Amos, & aliorum prophetarum habituram, sed obiecta illi fuisse tot tantaque impedimenta, ut brevissimas illas notas, memoriæ causa consignatas, & postea dispersas ac disiectas colligere, indeque iustos Commentarios conficere nullo modo potuerit: interim hic dari eos Commentarios quos ipse auctor recognitos, dum adhuc in vivis ageret, non semel edidit, vel edendos reliquit: in quarta de auctoritate divina epistolarum, respectu auctoris & rerum contentarum, itaque eas Cornucopiæ totius theologiæ christianæ dici posse, omniaque

secu-

seculo fuisse ecclesiæ Doctores, qui eas vel commentariis illustrarent, vel ad purioris doctrinæ confirmationem, hæresum confutationem, pietatis commendationem, & morum correctionem usurparent atque adhiberent, eorumque vestigia secutum *Hunnius*, illas ipsas consueta sibi via, & accommodate ad controversias sui temporis, illustrare & explanare studuisse; in quinta de *Hunnii* Thesibus de abrogando exorcismo, & Comædiis sacris. De priori ait, falsum esse, quod *Hunnius paulo ante discessum* scripserit Theses de abrogando exorcismo, *ut de iis publico in academia vvit. tebergensi disputaretur*, quodque eæ, *qua Erphordia A. 1606. typis sunt mandata, ex autographo bona fide descripta sint.* Scripsisse quidem eum Propositiones de exorcismo integro ante obitum biennio ea fini, ut privata cura atque industria suum ipse ea de re formaret, & aliorum insuper exploraret iudicium; harumque autographum esse in manibus heredum, & concordare aliqua ex parte, quantum ad res ipsas attinet, cum editione erfurtensi, maximam tamen in collatione utriusque, cum in *marginalibus*, tum in *ipsis propositionibus* deprehendi discrepantiam; in primis hæc esse falsa; *Hunnius* vocare ritum exorcismi, *papisticum*, & signaturam crucis, *toruam*. Ecquæ igitur sunt contena scripti genuini? Ea tradam ipsis *Garthii* verbis: *Hunnius*, ait ille, ecclesiæ commodum atque utile esse existimat, si ritus exorcismi, quantum ad pronuntiationem verborum & moderationem gestuum, præeunte necessario consensu ordinum ecclesiæ, & legitima insuper plebis informatione, in administratione baptismi *omitteretur*, & in locum eius vel *commemorationis* vel *precationis formula* de peccati originalis atrocitate, satanæ in filios Adami nondum renatos regno & potestate, infinita sanguinis Christi virtute, & spirituali baptismi ad regenerationem efficacia, (quam *exorcismum* aliquin sano sensu significare & testari, ecclesiæ augustanæ uno ore profitentur) ipsis Scripturæ verbis concepta constitueretur. Quod vero ipsum autographum neque typis hætenus seorsum exscriptum, neque volumini disputationum insitum fuerit, causas esse non leves, interque eas hanc præcipuam, quod ipse auctor scriptum esse voluerit privatum, donec editionem suo aliquando tempore, ad ecclesiarum augustanæ confessionis ædificationem & conformitatem, certa quæpiam efflagitaret occasio & necessitas. Iam cum his confer

id, quod legitur in *Serpilli* Epitaph. theol. fœuor. p. 40. Quod ad posterius, siue Comœdias sacras, quas Hunnius Marpurgi conscripsit, & habendas curauit, vindicat eas contra sanctorum quorundam obiectiones, ostendens 1. eas nihil commercii habere cum impiis ethnicorum ludis scenicis, a *Lactantio* aliisque Patribus damnatis; in ecclesia israelitica frequentes fuisse comœdias & tragedias sacras, atque e talium censu esse libellos Ruth & Tobiz. 2. Mutationem vestium a Deo non aliam prohibitam, quam quæ serio & usitato more, in damnum pudicitiz & honestatis, fit atque suscipitur. 3. propter scurrilitates, leuitates, obscœnitates, & morionum habitus atque clamores, non magis proscribendas comœdias sacras, quam sollempnitates nuptiales, in quibus & ipsis audiuntur clamores, scurrilitates, obscœnitates, & similia alia. Sed nec *Hunnii* Præfationes silentio nobis sunt prætereundæ. Nimirum in tractatu de Maiestate Scripturæ, Tom. I. p. 1. præfatur de disputationibus & certaminibus in ecclesia, quorum halcyonia nunquam sint futura, seque hunc tractatum scripsisse ait in usum tempore tentationis, & contra epicureos: In tractatu de S. Trinitate p. 73. de sublimitate huius articuli, & hæreticorum contra eum moliminibus, atque *Calvini* corruptionibus, locis, ut credit, firmiter isthoc mysterium probantibus illatis: In tract. de Persona Christi, p. 135. de historia certaminum cum Zwinglianis & Calvinianis: In Assert. sanæ doctrinæ de pers. & maieft. I. Christi p. 313. de occasione certaminum ipsum inter & *Pezzium*, & præfatione *Pezelii*, ad quam respondet: In tract. de Iustificatione p. 546. de huius articuli depravationibus, per Pontificios factis: In tract. de Provid. Dei & Prædestinatione p. 633. de dogmate calvinistico, præsertim *Dan. Tassari* Thesibus de pelagianismo, & *Samuel. Huberi* chartis de promiscua omnium hominum, etiam finaliter impœnitentium, electione & prædestinatione ad vitam æternam, ad quas utrasque prolixè respondetur: In tract. de sacramentis V. & N. Tti p. 961. de vero & genuino sensu verborum Confessionis augustanæ in articulo X. a quo Calviniani longe sint remoti: In tract. de Ecclesia, p. 1244. de testimoniis eorum, qui Ecclesiam romanam *Babylonem*, Papam vero *antichristum* esse dixerunt: In tract. de Indulgentiis p. 1436. de nundinatione, negotiatione & simonia Episcopi romani, indulgentiis, indultis, licentiis, absolutionibus & dis-

dispensationibus, iuxta Taxam sacrae poenitentiarum, quae & ipsa communicatur, exercitis. Tomo II. in Exam. controversi. *Belharmini* de Verbo Dei scripto p. 30. de collatione hodiernae ecclesiae pontificis cum veteri iudaica, Prophetis, Christo & apostolis rebellantibus, & Iesuitarum cum Phariseis: In Antitannerum p. 366. de iactationibus Pontificiorum ante colloquium ratisbonense, & causis abruptionis eius: Tomo III. in Comment. in Ioannis euangelium p. 646. de huius euangelii auctoritate & praestantia, quod videlicet omnes fidei articuli inde peti, & haeretici refutari queant: In Epitomen biblic. p. 1357. de lectione scripturae, eiusque utilitate, ubi etiam continuationem huius scripti pollicetur: In Praelectiones in XXI. capita priora Genes. p. 1424. de Mose, quis quantusque ille coram Deo & universo fuerit populo: Tomo IV. in Comment. in epp. paulinas p. 1. de Pontificiis, & p. 12. de Calvinianis. quorum dogmata ex Paulo ita confutatum, nec nisi de Roma, & consequenter Ecclesia romana vaticinium Ioannis de Babylone veneficiis suis Reges terrarum, & in ea habitantes populos seducere intelligendas esse asserit: In Commentar. in ep. ad Coloss. p. 641. de studiis suis scholasticis & academicis, deque consensu academiarum tubingensis ac wittebergensis variis in rebus: In Commentar. in epp. ad Thessal. p. 692. de resurrectione mortuorum, quod illa non solum in N. sed etiam in V. T. fundata sit: In Commentar. in 1. ep. ad Timoth. p. 760. de baptismo infantum infidelium parentum, e. g. Iudaeorum, Turcarum; de his videlicet, qui bello capti, vel pretio emti in nostram venire potestatem, atque iam sunt familiae nostrae pars, pronuntiat atque adfirmat baptizandos a nobis esse, negat autem de illis, quorum parentibus, sive Iudaei sive Turcae sint, a Magistratu christiano, sub quo vivimus, conceditur inter nos habitare, & religionis suae gaudere exercitio: In Commentar. in epist. ad Titum, p. 189. de ministerii ecclesiastici dignitate: In Commentar. in epist. ad Hebr. p. 866. de offendiculis Iudaeorum, e. g. 1. Messiam nudum fore hominem. 2. illum Iesum, qui olim occisus est, caeli terraeque dominum esse factum. 3. Eum cruci affixum fuisse. 4. V. T. & sacerdotium leviticum abrogari debuisse. 5. Hominem iustificari per fidem in Messiam. 6. Quosdam ebraeorum a Christi religione descivisse, eamque professos afflictionibus esse expositos; quibus omnibus occur-

rat apostolus in hac ipsa epistola: denique in Commentar. in ep. 1. Ioannis, p. 952. de collatione scriptorum profanorum cum sacris, quod hæc illa longissima superent, deque contentis epistolæ S. Ioannis, quippe in qua proponantur capita, quibus totus christianismus comprehenditur, videlicet fides in Christum vera, & caritas erga proximum non simulata.

Tomo I. tract. de S. Trinit. p.

126. Rectius affirmatur Spiritus S. a patre & a Filio procedere, quam a Patre *per Filium*; ne quis existimet, illum procedere a Patre mediate, interventu scilicet Filii: qua ratione uni personæ esset propinquior, quam alteri.

Si particula PER solum *spirandi ordinem*, non vero inæqualitatem denotet, nos ipsi Græcorum sententiam defendimus. Io. Ad. Scherzer. in Breviar. hülfemann. 143.

Aeg. Hunnius, württembergicus, humili natus loco, a prauo sodalio, quod eum penitus corrupisset, in adolescentia liberatus, de peccato in Spiritum S. cuius consideratio ei tentationis laqueos iniecerat, ex Io. Spangenbergii Margarita theologica, quam apertam in Scholam rediens suo in loco reperit, informatus, Iac. Andrea, Heerbrandi, Theodorici Sneyffii, & Io. Brentii filii discipulus, primum docuit in ecclesia tubingensi, diaconi sparta fungens, atque ita e culmo, iuxta gravidæ matris suæ somnium, columna templi factus. Clarius autem & abundantius postea hoc præsagium impletum fuit, cum maiora ei munera concrederentur, ipseque ad res magni momenti adhiberetur: nam, sumtis honoribus doctoralibus, theologiam professus est Marpurgi, & dehinc Wittebergæ, ubi cryptocalvinianos expulit, in Ducatu lignicensi & brigenfi technas calvinianas dissoluit, cum Graefero & Tannero in Colloquio ratisbonensi A. 1601. dimicavit, & inde domum reversus paulo post ægrotare cœpit: nam & calculi dolores sæpius, quam antehac unquam, eum invaserunt, & catarrhus vehementissimus guttur & pectus infestavit, tandemque febris accessit, quæ viribus exhausto, multorumque dierum inedia confecto corpori mortem adduxit, A. 1603. cum vixisset annos 53. M. Adam. in Vit. theol. 723. Mieral. Syntagm. hist. eccl. 760. König 418. Serpilius Epitaph. theol. sveuor. 34. Bailler in Anti 181. 182. Fuit unus de præcipuis theologis luth-

theranis, doctus egregie, disputator argutus, in conversatione comis & humanus, promptusque ad officia aliis præstanda, teste post *Hutterum* M. *Adamo* p. 730. Plura eius elogia adfert multæ virlectionis, & æqui iudicii, *Serpilius* p. 35. & seqq. Cui adde *Cranium* Animadv. P. XVIII. 51. Notatur autem & culpatur, sed ab adversario, im Gegenbericht auf die Leichpredigt D. Crellens 190. Præter latina eius scripta etiam germanica exstant non pauca, ut Postilla euangelica & apostolica; Homiliæ in VI. prophetas, threnos, & catechismus: Confessio de persona Christi, & alia. Et quod ad *Garibinum* attinet, præclare ille quidem de scriptis foci meritis est in unum ea corpus redigendo, sed Disputationibus aliquot ademisse præfationes, & Dispp. in Aug. Conf. ordinem turbasse observat diligentissimus *Crenius* l. c. p. 52.

Opus novum casuum conscientiar. Francofurti 1676. E *Balduino*, *Dunteo*, G. *Königio* & aliis hoc opus collegit Io. Nicol. MISLERVS, qui & præfationem addidit, in qua indicat defectum, quo Pontificiorum de casibus conscientiar libri laborant. Sed liber hic multis scatet vitii typographicis, loca Scripturæ sæpe falso citantur, integræque interdum periodi omiſſæ sunt. Qui *Balduinum*, *Dunteum* & *Königium* habet, eo carere potest.

Io. OLEARII Theologia moralis, tabulis LXXII. comprehensa. Lipsiæ 1694. Quæ antea prodierat A. 1688. Atque exstant *Fridem. Bechmanni* in hanc Theologiam moralem Annotationes, cum præfatione *Hebenstraitsii*, Ienæ 1703. 4. Intelligit autem per Theologiam moralem, Scientiam practicam, ex divina revelatione docentem, quæ homini fideli ac regenito ad vitæ sanctimoniam factu necessaria sunt, consequendæ in Deo per Christum æternæ beatitudinis causa. Eamque dispescit in II. partes, communem & propriam, quarum illa hominis christiani, citra respectum ad certum vitæ genus & ordinem considerati, officia explicat; hæc autem christianum in statibus hierarchicis positum contemplatur, & quid singulis in statibus ipsi, sive superior, sive inferior sit, observandum veniat, præscribit, Vt adeo videamus neminem, (aiunt Collectores *Act. grnd.* A. 1688. 243.) cui non & in promovendo divino cultu, & in vita gubernanda propria, & in aliorum moribus, si curæ forte nostræ commassi illi sint, regepdis emendandisque, gravissima hæc theologiæ pars præstare operam præclaram valeat.

Eius-

Eiusdem OLEARII Introductio ad Theologiam casisticam. Lipsiæ 1694. Eo fine ab auctore proposita, ut ab impiis & profanis, quin noxiis & exitiosis in studio casistico principiis, ad graviora atque utiliora, seu ad veræ doctrinæ moralis praxin discentes revocaret. *Isagogæ* autem sive *Introductionem* appellat auctor, quia ex illa, tanquam e tabella, cognoscere possunt, quale sit decurrendum ipsis stadium: quam late pateant huius spatia: quanam sit indoles istius disciplinæ: quod primum cognoscendi principium: quid casus conscientiæ, eorumque decisio: qua in re vera consistat conscientiæ tranquillitas: quæ *κακοτης* seu aptitudo ad hoc requiratur studium: quæ conscientiæ species, qui morbi, quæ remedia, quot obligationis vincula: quanam in decidendis casibus adhibenda sint præsidia & adminicula: quis apparatus scriptorum, sive veterum sive recentiorum ad singulorum casuum decisionem in promptu esse debeat: quæ denique sint media falsa atque spuria a fine interno huius scientiæ, qui est decisio casuum conscientiæ, nos abducentia. In præfatione autem huius scripti docet auctor, summopere dolendum, ab audacibus ingeniis quotidie maiorem licentiam sumi, & in casibus conscientiæ insensibiliter sententias a simplicitate christiana plane alienas in ecclesiam induci; idque cum primis facere doctores iesuiticos IV. capitibus, quorum primum sit de sententiarum *probabilitatibus* reperiundis; secundam, dirigendæ *intentionis* artificium; tertium, rerum *mutare definitiones*; quartum, distinctio peccati in philosophicum & theologicum. Censet p. 46. Ceterum de Lutheranis casus conscientiæ tractantibus merentur legi Io. *Olearius* noster Introduct. ad theol. casist. c. II. *Grænius* Animadv. P. VI. 144. & Io. Mich. *Lang* præf. in Io. Conr. Dürrii Theolog. moral. §. 20. Io. autem Lud. *Fabricius*, pro ea qua pollebat iudicii dexteritate, præclare ante obitum admonuit, Theologiam casisticam non subtiliter, sed iuxta testimonium scripturæ & conscientiæ tradendam esse.

Io. Nic. *Mislerus*, S. theol. D. & Prof. in acad. gisensi, adornavit Speculum antiiesuiticum, Scrutinium S. Scripturæ, & XIV. dissertationes de articulis nonnullis controversis, vixitque anno ad huc 77. sæculi XVII.

Io. *Olearius*, halensis, Gottfriedi, Inspectoris principis in Circulo Saxonæ Ducatus magdeburgici, & Superintendentis halensis filii.

mus, Ioannis vestliensis nepos, Gottfridi, suipostea collegæ, viri literatissimi, pater, absolutus in academia lipsiensi, vitembergensi, & ienensi, sub Jac. Thomase, Georo, Scherzere, Statore, Haltsmanno, Calovio, Io. Meisnero, I. A. Bese, I. E. Gerhards & Io. Musæo studiis, primum græcæ linguæ, deinde theol. prof. Lipsiæ, ad hæc eius Doctor, academici Decemvir, Præpositus collegii & templi paulini, athenorum electoralium Ephorus, maiorisque Principum collegii, Capituli civensis, Facultatis theologicæ, nationis Saxonice, & totius universitatis lipsiensis Senior, vir pius, industrius, prudens, ac modestus, ut qui functionem theologicam, tanquam arduam, cui alii, tanquam corvi præda, inhierent, deprecatus est initio, eruditionis suæ documenta dedit sequentia, Exercitationes LII. in epistolas dominicales, dissertationem de stilo N. T. cum nonnullis aliis eiusdem argumenti Leovardie denuo editam a Jac. Ritscherdo, Dispp. philosophicas LXI. theologicas CVI. Orationes, Confessio theologica, & alia, tandemque iterata apoplexia occubuit, anno Christi 1712. æt. 74. Vide *Acta erud.* ad prædictum annum p. 428. A Io. Georg. Prælo in Introduct. in lect. N. Ti salutar multus, hisque præstantibus in ecclesiam meritis admodum venerabilis.

IV.

Mart. GEIERI Opera omnia. Amstelodami 1695. 1696. II. volumina. Quæ editio est optima. In priori volumine est commentarius in psalmos Davidis, primum editus Dresdæ A. 1668. 4. deinde Lipsiæ 1681. f. quem quidem auctor non agnoscit pro commentario, sed duntaxat pro collectaneis, non in usum veteranorum, sed tironum scriptis; cuius libri Index A. Pfeiffero Hermen. S. c. 6. §. 15. videtur Lexici cuiusdam emphatici vicem supplere posse: in posteriore, commentarii in Proverbia & Ecclesiasten, (quorum ille prodierat Lipsiæ A. 1672. & 1669. 4. hic ibid. A. 1672. 1668. 1671. 4.) nec non in Daniele, (prius Lipsiæ A. 1667. 4.) cum Opusculis variis philologicis. Commentarium in Proverbia dedicat Deo Patri, Filio, & Spiritui S. eosque confestatur, se a teneris ardentem dilexisse verbum divinum. In præfatione commentarii in Ecclesiasten duo recenset Persarum emblemata de mundi huius vanitate, notatque interpretum quorundam vitia, ac

E

Pars II, in fol. deni-

denique scopum suum aperit, quo sensum unum sedatui sit, at simplicissimum. Hunc librum autem a Salomone post sanatum a Deo mentem scriptum esse pie opinatur. Opuscula sunt sequentia: 1) de lactu Ebrorum: ubi considerat tempus, personas lugentes, earumque habitum & actiones, funus, & sepulturam. 2) de proteuangelio; *Gen.* 3, 15. 3) de Messiz morte, sepultura & resurrectione, *Ios.* 53, & 9. 10. Cui p. 102. adduntur Observatiuncula aliquot, ad sanctum ebrae linguae studium faciliorem sternentes adiutum. 4) de precibus pro defunctis, contra Pontificios. 5) de adventu Domini glorioso ad supremum iudicium, ep. *Iuda* 1. 14. 15. 6) de Deo, angelis & homine. 7) de S. Scriptura. 8) de lege. In quibus tribus dissertationibus ostendere contendit, Pontificios illis in doctrinis conformes esse iudeis. 9) de satisfactione Christi, contra Socinianos. 10) de superstitione. Huic ultimo scripto praemittitur quidem Disquisitio de ministro ecclesiastico, contra Pontificios; verum eius auctor non est Geierus, sed Io. Funckius, qui more academico munus gessit respondentis.

In Ps. LXXVIII. 25. p. 182. Pa-
nem מַכְרִיתִים fortium seu an-
gelorum *Schneiderus hypothetice*,
si angeli vescerentur, interpre-
tatur.

*Schneiderus de aliis hoc refert. 1. ipse
autem accedit eorum expositio-
ni, tanquam simpliciori, qui
de ministerio angelorum, per quos
ad Israelitarum castra caeleste
illud nutrimentum deferreba-
tur; hoc accipiunt. Gen. A-
nimadvers. T. XVII. 77.*

Mart. Geierus, lipsiensis, Welleri, Hülsemanni & Dannhaue-
ri discipulus, theol. D. & professor lipsiensis, in templo Thoma-
no pastor, assessor Senatus ecclesiastici, & canonicus cizensis, ac
tandem serenissimi Electoris Saxonici, a concionibus prima-
riis, confessionibus, & consiliis ecclesiasticis, reliquit variis
(conciones, itemque libellos de dilectione Dei & proximi,
atque Cogitationes mortis, & exspiravit Freibergz A. 1680.
aet. 66. *Witte* in Memor. theolog. 2067. Io. Bened. *Carpzevius*
Theol. exeget. p. 73. laudat *Geieri* commentarios, eumque inter
accuratiores interpretes numerat, ac medium *Tarnovium* inter &
Seb. *Schmidium* ponit: *Wagenfeilms* de LXX. hebdomadib. Danielis

p. 3. Geierum vocat primum in Germania theologum, quæque maior illius laus est, piissimum simul, *Credes* in *Exercit.* I. p. 32. optimum. Præfert tamen *Credes* l. c. p. 33. commentarius in Psalmos & Ecclesiasten commentarium in Proverbia, quandoquidem auctor ad hunc maiorem adhibuerit diligentiam. Interim *Matth. Polæ* Synops. crit. volum. II. in initio, in suis eum in Psalmos, Proverbia & Ecclesiasten commentariis & proprietates verborum, & sensum rerum diligenti sæpe indagine eruere fatetur. His adde le *Journal des Savans* pour l'année 1695. *Sonntag.* disp. de præcip. theol. lutheran. sec. XVII. p. 161. & Car. *Arndium* in *Continuat. Biblioth. bibl.* Mayer. 66.

V.

Thomæ GATAKERI Opera critica, Traiecti ad Rhenum 1698. In iis continentur 1) Dissertatio de Novi Instrumenti stilo, adversus Sebast. *Pfechenium*. 2) Cinnus sive Adversaria miscellanea, quibus multa S. Scripturæ loca explicantur. 3) Adversaria miscellanea posthuma. Quibus præmissa est Vita auctoris, ab ipso maximam partem scripta. 4) M. ANTONINI Imp. de reb. suis libri XII. commentario perpetuo explicati, dicti a *Salmasso* (in *Præloquio Gatakeri*) utile ad vitæ præcepta, & ad imbuendos virtute illa forti & humanorum contemtrice scriptum. Amplum iis præmittitur *Præloquium*, in quo disciplina stoica cum aliis confertur: sectis, deque eius sociorum scriptis differitur, & totius huius operis ratio exponitur. 5) Mer. *Casauboni*, & Guil. *Xylæ* in eosdem libros Notæ, & hisce 6) subiunguntur Opuscula philologica, seu Dissertationes tres, de diphthongis, de nomine tetragrammato Iehovah, & de baptismo infantum. In prima negat dari diphthongos seu bivocales, & p. 20. suam scribendi rationem, qua post q. omittit, e. g. scribens *qi* pro *qui*, defendit; in secunda *MM* non Adonai, sed Iehovah pronunciandum esse asserit contra Lud. *Cappellum*; in tertia cum Sam. *Wardo* disputat, & baptismum non eam habere vim & efficaciam, ut remissionem peccatorum & iustificationem conferat, sed ut obsignet sive impetratam, sive impetrandam, docet & propugnat. Præter eos, quos nominavimus, habuit etiam adversarios, *Salmarsium*, Io. *Lucium*; Io. *Blaugstern*, *Amosium*, & *Vossium*. Herm. *Wissner* qui

qui præfationem Operibus hæc præmittit, Commentarios in M. Antoninum vocat ditissimos, in quibus quidquid unquam uspiamve a Philosophis, Poëtis, Oratoribus, Historicis præclare de virtute dictum est, tanquam in sanctiore aliquo arario, summa cura, summa fide coacervatum invenias. Parem iis laudem tribuit *Morhof.* Polyh. T. 2. lib. 1. c. 4. n. 4. In Dissertatione autem de Stilo N. T. & Adversariis, eodem iudice, dantur observationes in sacra volumina luculentissimæ, nec vulgares, quibus ex omni antiquitate sedulo conquisitis, insignem passim obscurioribus locis lucem fœneratur. Eadem laudantur a *Morhofio* Polyhist. T. I. lib. 5. n. 11.

Adversar. c. X. p. 505. Inter incerti plane auctoris habetur illud ex Plutarcho de adulat. ab amico dignosc. *ἴσταν γὰρ ἐγγυ γλωσσάν ηδίστην ὄχη.* Cui attestari possunt ex Sexti Empir. adversus Grammat. I. 1. c. 13. ista. *Παύς παυδὶ &c.*

Ille tam attestata erant ab ipso Plutarcho, quanquam Sextum illud non laudaverit. *Græc. Animadv.* P. IV. 126.

Cap. XI. p. 536. Varro mysteriis, referente Monio : *Moritur spissius quam nascitur.*

Legendum omnino, veluti quæque codices omnes constanter habent : *Nascitur spissius, quam moritur.* Idem P. I. Animadv. p. III.

Thom. Gatakerus, londinensis, Th. S. B. ecclesiæque primum incolniensis, deinde rotherfeldensis, in provincia Suffex, pastor, qui & in academia cantabrigiensi Collegii Trinitatis præfectura gaudere potuisset, nisi eius obstitisset religio & modestia, vir hebraice & græce doctissimus, immo (quæ verba sunt *Morhofii* loco Tomi I. excitato) stupendæ lectionis, magnique iudicii, & qui in commentando diligens & operosus est, obiit A. 1654. æt. 80. Plura eius elogia promunt *Mætrius* 378. *König* 334. *Colanjesius* 652. 297. Mer. *Casaubonus* Prolegom. in Notas in M. Antoninum Aaa. *Schwarzseifels* Epp. arcan. P. I. 21. & Collectores *Asi. grad.* A. 1699. 63. & A. 1707. 401. Scripsit & alia vernaculo idiomate, ut Notas in Iesaiam, Ieremiam, & Threnos, Elenchum de Iustificationis materia

teria, & forma, contra *Gomarus*, & Apologiam contra ariolum si-
se astrologum quendam. Hic autem tantum latina eius opera
sunt edita. Et in senili quidem etate atque in secessu scriptæ
sunt Annotationes in prophetas memoratos, nec non commentarius
in M. ANTONINVM, delicias eius, & Cinnus.

Marcus Aurel. ANTONINVS, alias dictus Catilius Se-
verus, & post virilem togam M. Annius Verus Catilius, nomen
suum ab ANTONINO Pio, qui Adriani iussu eam adoptavit, ade-
ptus, & philosophiæ stoicæ serio deditus, vir, uti *Morhof. Polyh.*
T. 3. 22. scribit, inculpatæ vitæ, & inter ethnicos sive paganos
quasi quidam deus, magna sanctimonia celebris, scripsit libros
XII. *van der auctor* de Rebus suis, sive de iis, quæ sui esse officii, seu
ad se pertinere censebat. *Gataker* in Notis p. 1. Bella feliciter
gessit contra turbulentos Britannos, Parthos, Armenios, Marco-
mannos, & Avidium Prudentem Cassium, & quamvis ipse sibi a
vitiis caveret, aliorum tamen peccata leniter toleravit: ceterum li-
beralitate plurimum delectatus est, eique ade in Capitolio ex-
structa, naturæ debitum solvit A. V. 932. Coll. Bruttio Prasente
iterum, & S. Quinctiliano Gordiano. *Philosophi* nomen non fuit
eius cognomentum, sed *philosophus*, a scriptoribus ei quibusdam tri-
butum. *Rapin.* Observat. in Besoldi Synops. 290. Elogia & iu-
dicia, quæ auctores tam græci quam latini de eo ferunt, collecta
reperies in *Magro* 54. *Pope - Blount* 169. & *Mex. Casaubona* atque
Gataker ante ipsorum Notas. Antonini huius libri XII. de no-
vo prodierunt Oxoniæ A. 1704. ita, ut textus quidem ac versio
fere integra ad exemplum Gatakerianæ editionis exhibeantur;
notæ autem ex omnium commentariis præcipuæ tantum, & ad au-
ctoris sententiam maxime facientes, cum editoris observationibus
permixtæ adiciantur. Vide *Ala arud.* A. 1707. 401. At de *himo-
vario Britanniarum*, sub Antonini nomine vagante, incertum est,
cui ex Romanorum Augustis, an ulli ex his,tribuendum sit. *Ala
arud.* A. 1710. 94.

Mericus *Casaubonus*, Isaacii filius, natus Genevæ, Canonicus
cantuariensis, texuit Diatribam de Vsu verborum, (quæ forsitan est
liber ille, quem *Morhof. Polyh.* T. I. L. 4. c. 1. n. 5. de Ortu sermo-
nis appellat) item tractatum de Lingua hebræa græca, latina, &
(singlo) saxonica, aliisque Pietatis titulo contra patris nominis &

religionis hostes, defunctus A. 1671. æt. 71. quamquam in Epitaphio, male subducto calculo, referatur 75. *Magrus* 193. *König* 178. *Morhof*. Polyh. T. 1. l. 4. p. 27. T. 2. l. 2. Part. II. 299. Epistolæ & Tractatus eius rariores additi sunt Epistolis Isaaci, Roterodami editis A. 1709. f. de quibus vide *Acta erud.* A. 1710. 184. Vbi in epistola VI. graviter apud Gatakerum conqueritur, quod in Antonino acrius infectatus sit hallucinationes suas; quas tamen ante 20. iam annos correxerit.

Guil. Xylander, (*Holzmann*) augustanus, Heidelbergæ græcæ litteras professus, latine transtulit Plutarchi Parallela & libros Moralium; nec non Cedreni Historiam, Strabonis Geographiam, & Diophanti Arithmeticam; germanice Polybium, scripsitque commentar. in Homerum, libros Var. lectionum, & notas in Horatium, non solitus fere opus absolvere prius, quam typographo traderet, fami, non famæ scribere existimatus, ætque obiit A. 1775. æt. 45. *König* 378. *Pope - Blount* 738. *Morhof*. Polyh. T. I. l. 4. p. 161. *Spizel*. Literat. feliciff. 22. M. *Adams*. Vit. philos. 291.

Sam. *Wardus*, angulus, ecclesiæ Magnæ Mundoniæ in comitatu Hertfordiensi Pastor, post S. Theol. D. Prof. Cantabrigiæ & Sidnei Præfectus, consignavit Magnetis Reductorium theologicum tropologicum, in quo verus eius usus monstratur: Suffragium collegiale theologorum Magnæ Britannię de V. controversiis Remonstrantium articulis: Concionem de gratia discriminante, multasque alias, laborum ac vitæ finem faciens A. 1643. *Wits* Dial. Biograph. R 14. & *Hyde* Catal. biblioth. Bodle. P. II. 248.

VI.

Sam. BOCHARTI Opera omnia. Lugduni Batav. 1692. II. volumina. Editio tertia, eaque præstantissima, curata a Io. *Lougenio*, & *Petro de Villamandy*. Hæc quoque accepi a liberali manu illustris Jac. Gul. *Imhofi*, qui, ut inscriptio habet, *sauori suo antiquæ & perspectæ virtutis fideique, cum tot ac tantis officiis, quibus omnes privata amicis munus abunde suum impleverat, dedicatione operum posthumorum Sauberitiorum, constantis amoris publicum ac illustre monumentum, tanquam legentium consulum edidisset, gratia & devincta mentis essetatio repræsentatus, charactere hoc munusculo litavit, A. 1692. mense martio.* In primo volumine exhibetur Geographia sacra, quæ duas

duas habet partes, Phaleg & Canaan. Quibus accedere variaz dissertationes, eo usque fere omnes ineditæ; in altero Hierozoicon. Geographia sacra primum prodiit Cadomi A. 1691. f. recusa Francofurti A. 1674. 4. Hierozoicon autem Londini 1663. f. de-novo editum Francofurti A. 1675. in epitomen redactum, publica-tumque Franequeræ A. 1690. 4. a Stephano M., *Veslei*, de quo vide *Astrucid.* A. 1691. 57. deque *CL. V. Io. Henr. Maio* ferebatur, eum quoque elegans Hierozoici huius Compendium adornare. Pri-mæ parti præmissa sunt sequentia, 1. Præfatio de excellentia & usu huius editionis. 2. Vita Bocharti, a Steph. *Morino* descripta, cum Dissertatione de Paradiso terrestri p. 29. ad Bocharti mentem con-cinnata. Geographia sacra, ut iam dictum est, divitur in Phaleg & Canaan. Phaleg constat IV. libris, in quorum primo dissertatur de divisione gentium; in secundo de Semi posteris; in tertio de Iapheti posteris; in quarto de Chami posteris, & sub eius finem explicatur caput X. Geneseos: Canaan autem duobus, in quorum priore agitur de Phœnicum coloniis, in altero de lingua phœnicia & punica. Hisce subiunctæ sunt variaz partim dissertationes, par-tim epistolæ, & quidem 1) Animadversiones in *Stephani* byzantini de Urbibus & populis Epitomen, cum additamentis *Io. Palmerii*, & Steph. *Morini* p. 791. 2) Geographiæ S. defensio, contra *Cl. Salmasium*. 827. 3) de serpente tentatore, quem verum & natu- ralem serpentem, a diabolo agitatum, fuisse autumat, & paradiso terrestri 833. 4) de eodem, ad Gen. 3, 4. seqq. p. 835. 5. de lin-guæ chaldaicæ & syriacæ pronuntiatione, & arabicæ utilitate. 855. 6) de CHRISTINÆ, Reginae Sueciæ, humanitate, eruditio-ne, & bibliothecæ epistolæ 855. 7) de versionis syriacæ novitate, characterum samaritanorum cum græcis affinitate, *Onkelos* ævo, samaritanæ linguæ cum chaldaica cognatione, diluvii universalita-te &c. 857. 8. Rursus de versionis syriacæ novitate. 861. 9) de Tharæ annis, & Abrahami & Charan excessu, Gen. 11, 26. 32. & *Act.* 7. 4. p. 863. 10. An Dudaim sint tubera, ut vult *Codurcus*, an man-dragoræ, an aliud quid? ad Gen. 30, 14. p. 865. Primum negat; quidquid autem sint Dudaim, eos ait esse odoratos, & quidem ita odoratos, ut eminus feriant ambulantium nares; refert etiam ex libro peruerusto de cultu Nabathæorum, mandragoræ usos esse homines ad divinationes & præstigijs. Est autem mança hæc dif-fer-

fertatio, neque ad finem perducta. 11) de manna. *Ex.* 16, 13. p. 876. Naturalem mannam esse genus quoddam roris, æstivo tempore ante lucis ortum e cælo cadentis, & in gummi granula, vel alba, vel subrufa, concreſcentis; ſed mannam iſraëliticam fuiſſe ſupernaturalem, quippe quæ 1. tanta copia deciderit, ut centenſis quindecim amplius hominum millibus unoquoque die alendis ſufficeret. 2. hiberna pariter atque æſtiva tempeſtate allapſa, corpus nullo alio adhibito cibo ſuſtenteret. 3. ad ſolem, inſtar vulgaris mannae, liqueſcens, nihilo minus induraretur igne adeo, ut in mortario eſſet conterenda. 4. Cum cito putreſceret, ſi ad tertiam uſque ſeriam ſervaretur, eiſus tamen coruſ pluribus ſeculis in arca ſteterit incorruptuſ. 12) epiſtola de voce talmudica מנא *Cotcha, Levit.* 19, 49. ſignificare videlicet conchylium: auri ad inſtar fulvum, & lanuginofum, in Colchorum orientalium regione natum, unde Imperatores quidam ſibi chlamydes conſciendas curarint. 880. 13) de *Aſſalomi* capillis, 2. *Sam.* 14, 27. p. 882. Eos pependiſſe, quoties condendos curaret, tres libras & 2. uncias: niſi forte malis concedere, errorem eſſe in numero. 14) de *Naſſan* factio, 2. *Reg.* 5, 17. 18. 19. p. 892. Loqui enim de præterito, & precari, ut Dominuſ peccatum antehac commiſſum ſibi condonet. 15) In *Iob* c. 3, 8. & cap. 38, 36. p. 902. 16) In *Pſ.* 110, 3. p. 904. 17) de *עופר* *Eopher*, & *שושנה* *Schoſſchannah*, ad *Cant.* 1, 14. & cap. 2, 1. 18. p. 916. Illud eſſe plantam aromaticum quid, maximeque odoratum ſpirantem, hanc liliuſ convalliuſ. 18) de *Kikaion*, *Iſa.* 4, 6. Eſſe ricinuſ, plantam lata habentem folia, & umbram facientem denſiſſimam. 19) de procreatione liberorum anno ætatis decimo, 2. *Reg.* 16, 20. & c. 18. 1. Non eſſe incredibilem, immo aliquoties contigiſſe. 20) de S. Scripturæ divinitate. 926. Quam probat inſiſtis argumentis, videlicet a Scripturæ maiestate, myſteriuſ, quæ tradit, doctrinæ ſanctitate, eiſuſque veritate, prophetiſis prædictionibus, earumque impletionem; antiquitate, & continua duratione. 21) de transportatione Chriſti in montem, templique pinnaculuſ, *Matth.* 4, 5. 6. 7. p. 942. Illam fuiſſe realem, non imaginariam, regnorumque oſtenſionem ſolum de apparente intelligendam. 22) de deſcenſu ad inferoſ, qui eſt unuſ articulorum Symboli apoſtoliſ. p. 982. *תמו* ſignificare ſtatuſ mortis, & Chriſtuſ ad mortuorum uſque ſtatuſ humiliatuſ, eiſuſ-

eiusque animum in inferno fuisse, Aët. 2, 27. sed ibi non relictam, cum anima Davidis adhuc sit in eo. 23) in Rom. 2, 14. p. 986. 24) de presbyteratu & episcopatu, provocatione a iudiciis ecclesiasticis, & iure ac potestate Regum. 988. Aberrare a medio, cum qui presbyteralem, tum qui episcopalem ordinem iuris divini esse asserunt: parum referre, utrum ab episcopis, an a presbyteris gubernetur ecclesia, modo naviter & fideliter obeant munus suum, quicumque tandem ad clavum sedent: Apostolorum ætate, uti recte observet *Hieronymus*, inter episcopos & presbyteros nihil fuisse discriminis, & communi presbyterorum consilio ecclesias fuisse administratas. Provocationem ad magistratum politicum fieri posse, si magistratus ecclesiasticus potestatis suæ limites transgressus sit, aut iudicaverit de re, quæ partim est politica, sive quæ pertinet solum ad externum ecclesiæ regimen. Tam clericos, quam laicos, & externum ecclesiæ regimen potestati Regum subesse, Regesque prorsus esse *αυτοκρατορες*, sive legibus & examini non subiectos, sed summæ auctoritatis, & a solo pendere Deo, nec esse fas, quidquid obtendatur, in vitam æorum vim facere. 25) de baptismo pro mortuis, 1. Cor. 15, 29. p. 1026. Eum fuisse baptismum vicarium, quo vivi pro mortuis baptizarentur: erroremque hunc iam introductum a Marcione, iuxta testimonium *Tertulliani* l. 7. contra Marcion. c. 10. 26) in 1. Cor. 14, 14. 15. p. 1034. 27) de inhabitatione plenitudinis divinitatis Christi, Col. 2, 9. & voluntate omnes homines servandi, 1. Tim. 2, 4. Illius sensum esse totam perfectionem deitatis, immo Deum ipsum, iuxta essentiam suam, habitare in Christo; huius, Deum voluntate mandati, non autem decreti, omnes homines velle salvos, agique hic de pastorum officio, quorum sit, operam dare, ut omnes servantur, & ad cognitionem veritatis per ministerium suum perveniant; posse etiam vocabulum *omnis* exponi de multis, vel de generibus singulorum, seu omnis generis & conditionis hominibus. 28) Examen libelli de antichristo, 2. Thess. 2, 4. p. 1044. Est autem illius libelli auctor H. *Grotius*, vaticinium apostoli non, uti vulgo intelligunt, de Papa romano, sed de Caio Caligula & Simone mago exponens. *Colemanus* p. 241. *Iac. Sarrafinus* epistolam hanc vocat divinam, eoque rationum pondere & momento scriptam, ut nihil validius subti-

liusve possit in eo genere cogitari. 29) de Plifis, Iar mense, & *πρωσυχων* apud *Ioseph. Antiqq.* l. 6. c. 5. p. 1050. *Plifos* fuisse hominum sectam, & quidem sacrorum, sive apud Thracas, sive apud Dacos, qui abstinerint ab uxoribus; *Iar* esse mensem primum; & *πρωσυχων* idem esse ac *απαντησις*, & significare *occurrentes*, sive *respondens*. 30) de erroribus G. *Hornii* in *Observat. ad Sulpitium Severum.* p. 1146. 31) de Aeneæ in Italiam adventu. 1150. Quem negat; sed & refutatur a Theod. *Ryckio*, de quo *Acta* erudit. A. 1684. 489. 32) de *αμαζονων ασμασι*, seu Amazonum cantilena, apud *Philostratum* in Apollonio l. 4. c. 6. Legi debere, *Μαυρωνων ασμα* Maesonum cantilena, i. e. fabulam vulgi fieri, & eius scommatibus obnoxium esse: *Μαeson* enim megarensis invenit personam, quæ coqui personam sustineret in comoediis, & scommata atque dicteria erga alios evomeret: unde coqui urbani *Μαesonas* appellabantur, rustici *testiges*. p. 1178. 33) Observationes & notæ in *Santi-Amantii* poemâ, *Moses Servatus* inscriptum. 1182. 34) Notæ in *Luciani*, caphargamalensis presbyteri, scriptum de inventis D. Stephani protomartyris reliquiis. 1229. Quod supposititium esse, multis probat argumentis. 35) Notæ in Ecclesiæ gallicanæ decreta in iudæos sancita. 1243. Extare illa apud Laurent. *Boschellum* Decretor. eccl. gallic. lib. I. tit. 13. cap. 23. 24. huncque eorum esse sensum: Neque uvæ a iudæis ad vini expressionem calcatas ad cibum vel potum asservandas, neque femora borum, arietum, hoedorum a iudæis emenda esse eo, quod crederentur utrisque, odio adversus christianos, immingere. 36) Epistolæ variis de rebus. 1249. 37) Juveniles lusus poetici, p. 1255. 1. in discessum *Fabricii*, V. D. præconis, 2. in nuptias Iac. *Cappelli*, 3. in Io. *Smith*, præceptorem suum. 38) de Ant. *Goffelini* veterum Gallorum historia iudicium. 1265.

In Tomo II. continetur Hierozoicon, sive descriptio animalium S. Scripturæ. Hanc de animalibus materiam tractarunt etiam alii, ut *Aristoteles*, *Alcianus*, *Vlyss. Aldrovandus*, *Conr. Gesnerus*, *Casp. Schvvonekfeld*, & *Wolffg. Franzius*, cum Io. *Cypriani* continuatione. Prius opus, videlicet *Geographia sacra*, a *Pocockio* & *Sarrauio* vocatur eruditissimum; a Lud. *Molhuus* scriptum prodigiosæ eruditionis; a *Tannegu. Fabro* & *Onzelio* admirandum; ab *Adamo Oleario* incomparabile; atque a *Rich. Simonio* *Hist. crit.* V. T. l. 3.

c. 17. p. 455. præfertur *Aria* Montani tractatui, quem itidem inscripsit Phaleg & Canaan : alterum vero, quod est Hierozoicon, a *Colomesio* p. 659. admirandum ; a *Crenio* exercit. I. de libris script. opt. p. 34. eruditius, emendatius & utilius, quam Phaleg ; a *Collectoribus Altor. erud.* A. 1688. p. 265. multo accuratius & exquisitius, quam Franzianum ; atque a *Menagio* in *Origin.* 282. omnium, quæ nostris temporibus prodire, doctissimum, quodque pluris æstimet, quam versibus suis laudaverit ; utrumque, si *Morbofium* audimus *Polyh. T. I. lib. 5. c. 1. n. 11.* criticis observationibus abundans. Vide *Colomesium* p. 137. & seqq. ubi loca priorum auctorum ipsa reperies. Antequam vero ad alia pergamus, lubet iuvatque indicare chartas seu tabulas geographicas, quæ in priore huius operis volumine continentur. Suntque sequentes : 1. Edenis seu paradisi terrestris situs. p. 9. Dissertationis de paradiso terrestri. 2. Descriptio terrarum, in quas dispersi sunt structores turris Babel. p. 1. 3) Syria, & Aegypti Delta. 74. 4. Mesopotamia cum parte Babyloniz. 78. 5. Tabula universalis locorum, quæ Phœnicum navigationibus maxime frequentata sunt, a *Taprobana* *Thulen* usque. 346. 6. Cilicia & Cyprus. 354. 7. Aegæi maris insulæ cum parte aliqua Græciæ & Asiæ minoris. 362. 8. Coa & Chios insulæ. 374. 9. Italiæ pars cum vicinis hinc inde insulis, & Africæ parte opposita. 461. 10. Sicilia. 506. 11. Bæticæ partis uberior descriptio. 598. 12. Hispania, & Africæ pars occidentalis. 618. 13. *Taprobana* insulæ. 693.

Tomo I. lib. III. Phal. c. 5. p. 160. Si in *Chittim* memo finale dixeris notam esse pluralis numeri, nec ad radicem pertinere, hoc tibi probandum incumbet contra *Aben-Ezram*.

Lib. IV. c. 19. p. 241. Assyria & Atyria vel Araria sola dialecto differunt. — Inde *Batan* (*Basanaa*) pro *Basan*.

Lib. IV. c. 32. p. 290. *Caphthor* esse *Cappadociam*, & *Caphthor* esse *Cappadoces*. Et p. 291.

venit a *Basan*, generatum ex *Elifcha*, *lavanis* filio, propagatarum gentium nomen. *Keib* autem sonat contusionem, & *Kitthuri* a contusione nomen sortiti sunt. *Marth. Hild. Onom.* 8. 62. *Basan*, regio omnium palestinarum maxime felix & frugifera, non confundenda cum sterili *Basanaa* Arabiz desertæ. Id. 761.

An primi homines, quorum opes potestus assidens, hanc autem loci, ut eam solam ob rationem

Cassuchi & Caphthoræ patrio (Aegypti) solo in Colchidem secesserint auri, argenti, & ferri opibus, quas illa fert regio, illi. Lib. IV. c. 38. p. 314. Bohemiz Rex est primus Elektorum.

In Canaan l. 2. c. 2. p. 710. Ibidem (apud Philonem Byblium, græcum Sanchoniathonis interpretem) habetur res plane ridicula: *οὐρανὸν ἀερόπτην ἀστέρων, οὐ καὶ ἀνελόμενη, ἐν Τυρῶ τῇ ἀγίᾳ νησὶ ἀφιερῶσθαι*, reperit stellam ex aëre delapsam, quam *interfellam* in Tyro sacra insula consecravit. Quid fingi potest absurdius, quam ut stella volans mactetur & consecretur? — Itaque aliter legendum, nimirum: *Εὐρεὶν ἀερόπτην (ἀερόπτην) ἀστέρων*, invenit *asteriam* (id est, certi generis aquilam) ex aëre delapsam, aut *in aëre volantem*, quam *mactata* in Tyro sacra insula eam consecravit.

P. 1247. Apud *Buxtorfium* Synag. iud. cap. 27. legitur de coxis animalium, iudæos ab iis abstinere.

Hierozoci P. l. 1. 2. c. 31. p. 303. Proinde Homerus *Ilad* X. proco-

tionem patriam relinquerens? Io. Phil. *Heinsius* in Observat. SS. (Tomo II. Collect. libror. rar. 29.

Nævus hic Bocharti, ex ignorantia publici, quo Germani utimur, iuris profectus est. I.C. *Wagenföhl* in Thesib. miscellan. & confusan. th. V. p. 6. Confer tamen eiusdem thesin X.

Verba, prout ab *Eusebio* referuntur, *Εὐρεὶν ἀερόπτην ἀστέρων* &c. Sic sunt vertenda: Reperit stellam ex aëre delapsam, quam *capions*, in sacra insula apud Tyrum consecravit. Paul. *Colomesius* in Observat. ad Geraldii dial. de poetis p. 79. (*Alf. arnd.* A. 1696; 231.)

Legitur in cap. 36. p. 617.

Scribendum: *Odys. x. v. 472. Cremon. Animadv.* P. XIV. 102.

rum pellices, quorum *Δαιμον*
βροχας ησαν οπως οικησαι γεννησιν,
collis laquei erant, ut miserrime
morerentur, cum turdis &
palumbis confert, qui laqueo
implicati sunt; collo nimirum
adstricti.

Cap. 33. p. 324. Plura huiusge-
neris vide in doctissimo clar.
Dilherri tractatu de κακοξελια
Gentilium, ex quo ingenue ag-
nosco me non pauca didicisse.

Cap. 34. p. 335. 1. Cur (Aaron
Exod. 32, 4.) vitulum cælo for-
masse dicatur, quom fufione iam
formatum solum expolivit? 2.
Cur ordine prapostero hæc refe-
rantur, Et formavit illud cælo,
& fecit ex illo vitulum fusi-
lem? 3. Quis Aaronem edocue-
rit artem auri cælo expoliendi,
vel lavigandi? 4. Cum ho-
mini haud dubie harum re-
rum rudi multo tempore opus
fuerit ad statuam hanc lavig-
andam, quomodo postridie fu-
sionis festum indixerit in ido-
li huius honorem celebran-
dum?

Ille tractatus seu disputatio non
est Dilherri, sed Io. Fabriotti,
parentis mei, qui eam suo
Marte conscriptam, sub illius
moderamine lenæ more aca-
demico habuit atque defen-
dit. Quod & Io. Conr. Dür-
rini observavit in Memoria pa-
rentis mei p. II.

Respond. ad 1. Cum in typo crassi-
us esset formatus vitulus, ne-
cesse fuit scalpro vel filo metal-
lum accuratius fingi. Ad 2. Verba
cum Tremellio & Iunio sic sunt
reddenda: Qui acceptum e
manu eorum formavit illud
cælo, quum fecisset ex eo vitu-
lum fusilem. Ad 3. Hoc dif-
ficillimum non est, quam typum con-
ficere vituli, aut alia opificia, quæ
postea, iubente Mose, ab Isra-
elitis facta sunt. Ex sine caus-
sa adsumitur, Aaronem artis
statuariæ imperitum fuisse,
suisque ipsum manibus simu-
lacrum effinxisse: potius enim
hoc aliis demandare. Ad 4.
Moses nusquam dicit, postri-
die fusionis indictum esse fe-
stum, sed postridie eius diei, quo
F 3 Aaron

Cap. 56. p. 632. Sed veteres historias replicare nihil opus est, cum hodie *Lucretia Parisiorum vivat canis*, qui domini in S. Innocentii coemeterio sepulti tumulo iam pene triennium incubuit, nec ullis inde blanditiis abduci potuit.

Lib. III. c. 4. p. 753. Thimnatha oppidum fuit in Dan. Ios. 19, 43. *diversum a Thimna* in tribu Iudæ, Iud. 14, 1. c. 15, 10. de altero enim dicitur, eo *ascendi*, de altero, eo *descendi*.

P. II. Lib. II. c. 12. p. 213. Quid? quod ex verbis hebræis Gen. 8, 7. prout hodie leguntur, *Exiit exsiccando & redondo, donec aqua exaruisse*, non facile sit se expedire. — Itaque non displicet græca lectio: (ἐξελθὼν ἐν ἀνέσσειν, non revertisse, sed τὸ ἐξελθὼν τὸ ὑδὼς, donec aqua exaruisse) quæ non laborat his incommotis.

Cap. XVI. p. 244. Claudianus in *Rufinum* libro primo.

Ibidem: Propertius libri secundi elegia ad Demophoonem.

Lib. IV. c. 29. p. 644. Pro *μαερα* voce nihili rescribendum *μαερα*.

Aaron vitali simulacrum Israëlitarum oculis exposuerat. Io. Clericus in Ex. 32, 4.

Fabula hæc est, sapius eadem in urbe recocta & repetita, qua dolendum est virum summum sibi imponi passum esse. I. C. Wagenfeil in Sota p. 87.

Thimna est unica, & quidem apud Danitas. Ascendere autem & descendere promiscue sumuntur pro proficisci. Io. Clericus in Iud. 14, 1.

Verba, egrediendo & redeundo, denotant, corvum ex arca emissum, in eam rediisse. Thom. Cronim Animadvers. P. XIV. 105.

Claudianus in *Europium* libro I. v. 109. *Cron. l. c. p. 102.*

Elegia XXIV. II. quæ est de *Cynthia* in Aemulum. *Cron. ibid.*

Vocabulum *μαερα* non esse vocem nihili, patet ex Aeschilo, & Hesychio, quorum hic utrumque vocabulum coniunxit. *Cron. l. c. 103.*

Lib.

Lib. IV. cap. 5. p. 679. Si quæ-
ratur ratio nominis, (בִּרְלָח)
respondebo, vel vocem esse
peregrinam, ut plerasque qua-
dratas, vel Cheth haberi loco
He, cum ob figuræ, tum ob
soni affinitatem. —. Hoc
si dederis, aut finale Cheth
esse paragogicum, deducetur
בִּרְלָח *Bdelach a verbo בִּרְלָל ba-*
dal, quod separare, & segre-
gare significat.

Satis est, ad usum communem con-
servandum, in numero radica-
lium istas litteras relinquere,
quam ob unicum & leve ali-
quod officium, totum hunc
turbare ordinem, in themate
investigando alias haud pa-
rum conducibilem. I.A. Danz
in Literatore ebr. chald. p. 34.

Sam. Bochartus, rotomagensis, Lud. Cappelli, Thomæ Erpenii,
Io. Cameronii & Iobi Ludolphi discipulus, minister apud Cadomen-
ses, linguarum orientalium, & ipsius etiam punice peritissimus,
inter nobiles doctissimus, & inter doctos nobilissimus, nihilo ta-
men minus adeo modestus, ut commissos in scriptis errores pu-
blice confiteretur, mortalem vitam deposuit loquens in cadomen-
sis academix confessu A. 1667. æt. 68. Io. Fr. Sarafianus eum appel-
lat omnium litteratissimum, Mericus Casanbounus divini virum in-
genii, Iac. Sarrauius omnigenæ doctrinæ virum, quique maius ab
amplissimo Hier. Bignonio testimonium habeat, affirmante, Scalige-
rum, Drusium & Fullerum præ eo ineptire, Lud. Molinæus virum eru-
ditione longe eminentissimum, & Nic. Heinsius virum summum.
Vide iterum *Colemas.* 237. & seqq. eique adde *Magnum* 137. *Pape-Blount.*
1036. *Huet.* præfat. Dissert. de paradiso terr. 4. *Spizel.* Infel. liter.
916. *Biblioth. Schrader.* P. I. O. 4. Ioach. Lange Medic. ment. 105.
M. I. H. id est, M. Io. Hübnerum in præf. Brevium qq. ex Geo-
graphia S.) (4. *Schurzstalsch* Epp. arcan. P. II. 228. *Clerici* Biblioth.
chois. T. II. 309. *Alta erud.* A. 1693. 97. & *Bibliothecar.* n. p. ad-
dict. P. I. 295. Rich. Simon autem Hist. crit. V. T. l. 3. c. 20. eum
eruditione potius, quam iudicio valere iudicat, optans, ut duo
eius opera (quod quidem in altero iam factum) in compendium
redigerentur, iis tantum retentis, quæ ad librorum sacrorum in-
telligentiam conferre possunt.

VII.

Sim. EPISCOPII Opera theologica. Editio secunda. Londini 1678. (prior enim prodierat Amstelodami Anno 1675. e typographeo Io. Blaen, estque hodie rarior, quoniam maxima pars exemplarium incendio periit) & quod ad alterum volumen attinet, Goudæ 1665. In primo volumine (cui Steph. Curcellæus præfationem præmisit, in qua agit de vita & scriptis Episcopii, de summo controversiarum theol. iudice, de quæstionibus quibusdam non necessariis, de terminis & phrasibus, quæ aliter ac in scriptura usurpantur, & in specie de vocabulis *Persona* & *opus* (S)) continentur 1) Institutiones theol. In collegio quodam privato quibusdam studiosis dictatæ, sed ad finem non perductæ. Harum scopus est pax & concordia ecclesiastica. 2) Conciones II. de causis incredulitatis Iudæorum, e belgico ab auctore versæ. 3) Responsio ad Qq. theol. LXIV. Etiam dictatæ privato in collegio. Tractatus de magistratu, an homini christiano eum liceat gerere? In quo auctor affirmativam tenet. 4) Responsio ad II. Petri Waddingi iësuitæ epistolas, unam de Regula fidei, alteram de cultu imaginum. Scripta Antverpiæ in exilio. 6) Labyrinthus siue circulus pontificius. A discipulo quodam Episcopii latine translatus. 7) Responsio ad dilemmata X. pontificii alicuius doctoris. Ab alio eius discipulo in latinam versa linguam. 8) Examen thesium Iac. Cappelli de Controversiis, quæ Fœderatum Belgium vexant. Et Sæpius ne fuerit, doctrinam Arminii tolerari, quam damnari? 9) Tractatus de libero arbitrio. 10) Examen sententiæ Io. Cameroni de Gratia Dei & libero hominis arbitrio. 11) Responsio ad defensionem Io. Cameroni, quam opposuit Examine sententiæ suæ. 12) Iudicium de controversia, quodnam sit ordinarium conversionis medium, verbum ne externum, an vero internum. Hoc scriptum ipse auctor latinitate donavit. 13) Responsio ad II. epistolas Io. Beverlandii, Scabini & Medici dordrechtani, de vitæ termino, fatalisne is sit, an mobilis. Auctor posteriorem sententiam amplectitur, videlicet terminum vitæ vel virtute nostra produci, vel vitio nostro adduci, aliave aliqua ex causa accelerari aut protelari posse. 14) Paraphrasis & observationes in c. 8. 9. 10. 11. epistolæ ad Rom. In secundi voluminis Parte I. 1) Notæ breves in XXIV. priora Capita

pita *Matthai*. Hoc opus interruptum fuit citatione ad Synodum dordracenam. 2) Oratiuncula, cum ad Synodum dordracenam evocatus discederet. 3) Lectiones SS. in *1. epistolam Iohannis*. 4) Lectiones SS. in 2. & 3. caput *Apocal.* 5) Oratio, an philosophiæ studium necessarium sit theologiæ candidato? Quod affirmat, intelligens per Philosophiam veri indagatricem & affectuum moderatricem, non vero vanam & rixosam Scholasticorum aliorumque ineptientium verulam. 6) Oratio de optima regni Christi extruptione. 7) Præfatio in explicationem *1. epistolæ Iohannis*. 8) Præfatio in N. Tti brevem interpretationem, de lectione Scripturæ. In parte II. 1) Oratio, habita in Synodo dordracena. In *Epp. Ecclesiast.* præstant viror. p. 518. dicitur oratio hæc nervosa, pathetica, referta sententiis, & latinissima. 2) Synodi dordracenæ in Remonstrantes crudelis iniquitas. 3) Antidotum, siue genuina Declaratio sententiæ Synodi dordracenæ. 4) *Bodoehernus* ineptiens, siue Defensio Confessionis Remonstrant. a *socialismo*. 5) Disputatio A. *Walai* de IV. controversis Remonstrantium articulis, nec non eius Examen. 6) Confessio siue Declaratio fidei Remonstrantium. Scripta Antverpiæ in exilio. 7) Apologia per Confessione Remonstrantium, contra Censuram IV. *Præfessorum leydensium*. Apologiæ illius refutationem suscepit Fran. *Innius*, Sylvæ-Ducensis pastor: sed ea non plene Walæo satisfecit, cumulate vero Iac. *Triglandius*, uti refert. *Gronius* Animadvers. P. XV. 117. 8) Responsio ad specimen calumniarum ex Remonstrantium Apologia excerptarum. 9) *Vedellius* rhapsodus, siue Vindiciæ doctrinæ Remonstrantium. 10) Disput. theologiæ tripartitæ. 11) Optima (scilicet) fides Festi *Homini* in citatione thesium Episcopii. 12) Dan. *Brenii* Examen tractatus Episcopii de Magistratu, cum Responsione Episcopii. 13) Verus theologus remonstrans Falso theologo remonstranti, gallice & belgice in lucem edito, oppositus, & e belgico in latinam linguam translatum. Afferitur in hoc tractatu, alios in obscura & difficili quaestione (quæ, iuxta Remonstrantes, est illa de SS. Trinitatis mysterio) a vero dissentientes, iudicio nostro non esse opprimendos aut damnandos, si ceteroqui scripturam ac pietatem in veneratione habeant. Præfatio huic præmissa volumini est Arn. *Poolemburghii*, in eaque agit de remonstrantissimi inutis, optimæque religionis signis, & Episcopium atque Curcellaum defendit. Sub

Part II. In fol. G run.

jungitur Philippi a Limborch Admonitio, in qua de scriptis, quæ in hoc volumine continentur, differitur.

Volum. I. Part. I. p. 333. Certum est, Personis tribus divinis divinitatem divinasque perfectiones tribui non collateraliter aut coordinate, sed *subordinate*: ita ut Pater solus unam istam divinam & perfectiones istas divinas a se habeat, siue a nullo alio, Filius autem & Spiritus S. a Patre; ac proinde Pater divinitatis omnis, quæ in Filio & Spiritu S. est, fons ac principium sit.

In Apolog. Confess. Remonstrant. (volum. II. part. II.) p. 236. *Zwinglius optimus huius cæremonia doctor.*

Ibid. Communio cum physica corporis & sanguinis Iesu Christi substantia *periculosum & absurdum commentum est.*

Originis quidem & *naturalis enumerationis ordinem* inter personas semper agnovit Ecclesia: subordinationem vero reiiicimus. Paul. Heigel in disp. inaugur. Thesium theolog. §. 12.

Insuper, ne quid gravius dicam, sic appellatur. Gul. Forbes. 372.

Qui sic abiecte de hoc augustissimo sacramento sentiunt, ut hi alii, que hodierni novatores, eos non mirum nihil in eo reperire, quod mirentur. Forbes. l. c.

Sim. Episcopus, amstelodamensis, Gomari, Treicatti & Iac. Arntii discipulus, Sibrandus autem Lubbertus ob acriores oppositiones in disputatione quadam factas invisus, primum ecclesiæ blysvicensi in terra Roterodamensium præfectus, deinde Leydæ in Fr. Gomari locum A. 1614. susceptus, cum Arminianis autem a Synodo dordracena & ipse expulsus, in Brabantiam abiit, ac postea Lutetiam Parisiorum. Vbi autem persecutionum ætus deferbuisset in patria, A. 1626. Roterodamum rediit, ut ecclesiæ Remonstrantium recolligendæ operam daret, & A. 1634. Amstelodamum migravit, ut Remonstrantium Seminario præset, ibique A. 1643. ætatis 60. placide obdormiuit. Phil. a Limborch in Hist. vitæ eius, quæ primum belgice, deinde latine prodit, König 276. Arnold P.

II. lib. XVII. c. 8. §. 10. *Bonhem* de Statu eccl. & schol. holland. P. II. 352. Inter adversarios Episcopii numerandus etiam est G. *Dellus*, qui contra eum edidit Iudicium eccl. cathol. de quo *Alta erud.* A. 1697. 504. Plura de Episcopo dabunt Rich. *Simon* Hist. crit. N. T. tomo III. c. 54. *Sorberiana* 81. *Conringiana* 24. *Gesselinus* de simplicit. fid. christ. 118. Galen. *Abrahami* Apolog. 78. *Hartseker* & *Limborch* præf. in Epp. præst. vir. * 4. *Mabilon* apud Clericum Biblioth. choif. T. XX. 248. & *Crenius* Animadvers. P. II. 127. A *Beineburgio* in Epp. p. 124. vocatur Arminianorum longe doctissimus.

IIX.

Steph. CVRCELÆI Opera theologica. Amstelodami 1675. Sunt autem sequentia : 1) Religionis christianæ institutio. Quam mortè præventus non absolvit. 2) Tractatus de ecclesia Iesù Christi. 3) Vindicix, quibus sententia D. *Arminii* de iure Dei in creaturas innocentes defenditur adversus Mos. *Amyraldum*, asseriturque, illud æquitatis limen non transcendere. 4) Præfatio in opera Sim. *Episcopii*. 5) Quaternio Dissertationum theolog. adversus Sam. *Maresinum*, videlicet 1. de vocibus *Trinitas*, *Hyperbasi*, *Persona*, *quousque* hominifus, & similibus; cum Appendice de sensu, quo veteres Patrem, Filium & Spiritum S. unum esse Deum dixerint, & *quousque* inter se esse docuerint, ex *Petavii* Theolog. dogmat. Tom. II. lib. VI. c. 9. & epistola Iac. *Arminii* ad Io. Vytenbogardum, in qua disputatur, an Iesus Christus recte dicatur *avro9u*, i. e. a se ipso Deus. 2. de peccato originis. 3. de necessitate cognitionis Christi ad salutem. 4. de hominis per fidem & bona opera coram Deo iustificatione. 6) Diatriba de esu sanguinis. In qua statuit, sanguinis esum Christianis non esse licitum. 7) Synopsis Ethices. 8) Epistolæ V. Hisce operibus præmittuntur Phil. a *Limborch* Præfatio, & Arn. *Poelenburghii* Oratio post funus Curcellæi habita, in quibus agitur de vita, dotibus, & scriptis auctoris. In lib. VI. c. 12. p. 397. mentio fit *celebris in ecclesia doctoris*. Is est S. *Augustinus*, cuius verba allegata reperiuntur tract. 81. in Ioannem, T. IX. 96. & lib. 2. contra II. Epp. *Pelagianor.* c. 8. T. VII. 192.

Pag. 227. *In magis istis*, quos Deus per novam stellam invitavit, ut Iesum in cunis adhuc iacentem adoratum venirent, *typum habemus exitum vocatio- nis gentium* ad cognitionem Dei per euangelium.

P. 249. Vox hebræa *QNW* Schol., *proprie significat sepulcrum*. Confer p. 824.

P. 273. Quædam tamen circumstantiæ (textus *Deut.* 18, 15.) requirunt, ut de *Messia præcipue & singulariter* intelligatur.

P. 494. In doctrina de satisfactione, Pontificiorum mens est, Deum strictam & rigidam compensationem a pœnitentibus requirere.

Ibid. Falluntur ii, qui putant opus esse *purgatorio aliquo igne*.

P. 515. Indices expurgatorii ex *Concilio trident.* præscripto ab Inquisitionis magistris sunt confecti: *ita ut Concilio illi tribui iure possit*, quod isti faciunt.

P. 635. Verba interdicti (de plagio, & venditione hominis abrepti) Ex. 21, 16. sunt generaliora, & omne plagii genus comprehendunt, nec restrin-

Si non fuerunt *iudei*. Quod CL. V. Herm. *von der Harde* sibi demonstrandum sumit in *Syria græca* p. 74.

Nuquam, M. S. Grabe in *Append. apol. ad Regii Form.* caute loq. 189.

Bene, si intelligatur *in sensu mystico*. *Fagius, Vatablus, Grotius, Corn. a Lapide, Hackspan* in h. l.

Illi vero *non proprio & stricto* vocabulum illud usurpant, ceu videre licet ex *Andr. Fabricii* *Catech. rom.* p. 367.

Bossuetus in *Expof. doct. christ.* p. 37. ne *ignem* quidem nominat. Neque etiam de fide est, *qualis* sit ignis purgatorii, verusne & proprius, eiusdemque cum elementari speciei. Auctor *Compendii Veron.* 37. *Walenchurchii* T. II. 8.

Negatur, Lud. El. *De Plu* dissert. prælim. 255.

At confer locum *Deut.* 24, 7. ubi *restringitur* hoc interdictum ad fratres seu *Israëlitas*. *Franz*, de *Interpr. Scr.* 516.

gere licet, ubi nulla restrictio
(Scriptura) nitur.

P. 668. Ecclesiam invisibilem (Pontificii) non agnoscent.

P. 925. Nam quod ad prius, nec obstetrices ægyptiacas, nec Rahabam, nec Ninivitas in Christum credidisse, nulla cum specie affirmatur.

P. 1024. Pontificii preces ad imagines dirigunt.

Negatur a Walenburchio Tom. II. 64.

Dicere voluit: — vel obstetrices æg. vel Rahabam, vel Niniv. in Christum credidisse, nulla cum specie affirmatur.

Non ad imagines, sed ad eos, quos illa representant. Sicut patet ex verbis Synodi nicænæ secundæ, & moguntinæ, eadem in pagina a Carcellan alligatis.

Steph. Carcellan, genevensis, oriundus e Gallia, primum pastor reformatæ ecclesiæ in Gallia, sed ob Arminii sententias, quas sequebatur, bis a munere depositus, correctorem librorum egit Amstelodami apud Blavium, donec ibidem a Remonstrantibus in locum Episcopii assumeretur: quo munere præclare functus est, qua docendo, qua disputando cum adversariis, qui erant Molinæ, Amyraldus, Marefius, usque ad A. 1659. quo ad plures abiit, cum annum ageret 73. Amyraldus de mysterio Trinit. 410. itemque Marefius, & Heideggerus de Libert. a lege cibaria vet. p. 9. & Calvinus in dedicat. Harmoniæ X socinismi eum accusant; sed iuxta cum Episcopo contra accusationem istam defendit Gesselius de simplicit. fid. christ. 118. Videatur & ipse hisce in operibus p. 813. 878. 924. nec non Strimf, in Vertheidig. des theol. Vnterrichts vom Kirchenfriede p. 2. Cren. Animadvers. P. II. 129. Galen. Abrahami in Apol. 81. Auctorem hunc de Io. Kargio in doctrina de Iustificat. falsum asserere, perhibet Strimf in corollar. III. dissertat. de Carolstadio. Sed ubi? Nos autem alia hic notabimus. Fide ipsi, ut Hartsoeker & Limborch præfat. in Epp. præst. viror. testantur, mens erudita, & cum multilingua eruditione certabant candor ac pietas, gessitque pectus omni virtutum genere munitum, pacis libenterque studiosus, studiosissimus autem pia veritate.

IX.

Casp. SCHWENCKFELDII Prima Pars scriptorum, quæ exaravit ab anno 1524. usque ad 62. Sunt autem hæc; ut & reliqua eius omnia, germanico idiomate concepta. Et ista Pars prodit A. 1564. Nec secuta est, quantum mihi quidem constat, alia. Scripta autem in prima Parte exstantia sunt dogmatica, numero XXIV. videlicet 1) Confessio & ratio præcipuorum capitum christianæ fidei. p. 1. 2) Ratio vocationis suæ & doctrinæ. 54. 3) Epistola de fide & agnitione S. Trinitatis. 63. 4) Exhortatio ad veram & salvificam Christi agnitionem. 77. 5) Confessio & expositio agnitionis Christi & divinæ eius maiestatis. 224. 6) de euangelio eiusque abusu. 339. 7) de peccato & gratia, Adamo & Christo. 448. 8) Epistola de iustificatione hominis peccatoris. 482. 9) de divina filiatione & gloria integri filii Dei I. C. 486. 10) Testimonia ex N. T. de divina maiestate Christi & eius carnis. 499. 11) Epistola de salvifica agnitione Christi, duabus in ipso naturis, & præcipue gloria carnis Christi. 510. 12) Summarium de duplici statu, officio & agnitione Christi secundum carnem, & secundum Spiritum. 523. 13) Tres epistolæ de agnitione Christi tam in cruce, quam in maiestate. 531. 14) de æterna dei substantia, & quantum a creata substantia creaturarum differat. 551. 15) Catechismus de verbo crucis, & de discrimine verbi, Spiritus & literæ. 563. 16) Theologia germanica, de Christo & doctrina pietatis. 598. 17) de triplici vita hominis, (Carnali & brutali, Rationali & honesta, Christiana & pia) & quæ nam sit vera christiana vita. 650. 18) de pugna christianorum. 735. 19) Summarium de christiano certamine, & de conscientia. 779. 20) de cælesti medicina Christi pro misero perditoque homine. 796. 21) de christiano homine, eiusque natura & origine. 873. 22) de remissione peccatorum. 920. 23) de libertate fidei, christianæ doctrinæ, iudicii & conscientiæ. 960. 24) Brevis confessio de Christo filio Dei, & sacramento corporis & sanguinis Christi, addita protestatione contra omnes errores. 968. Hisce scriptis præmissa est Præfatio, continens iudicium de auctoris doctrina, & contenta librorum eius, negaturque in ea, ipsum fuisse hostem ministerii ecclesiastici & humanitatis Christi.

X. EIVS.

X.

EIVSDEM Epistolæ. vol. III. Prima Pars prodit A. 1566. continens epistolas ab anno 1525. usque ad annum 1555. scriptas. Secundæ partis Partes duæ, sunt editæ A. 1570. Quo pertinent adhuc duæ aliæ. Constat quippe secunda pars IV. aliis partibus, quarum prima contra Pontificios, secunda contra Lutheranos, tertia contra Zwinglianos & Calvinianos, quarta contra Anabaptistas epistolas ab A. 1525. usque ad 61. scriptas continet. In hac secunda Parte reperiuntur etiam epistolæ quædam Valentini *Granuvaldi*. Præfationi subiunguntur causæ, cur Schwenckfeldii epistolæ & scripta iam edantur. Tum sequitur Index, quem excipit Summarium de abstinentia S. cœna.

Casp. *Schwenckfeld* ab Oßing, nobilis filius, dogmata sua primum in patria, deinde vero, postquam inde eiectus erat, in Franconia, Suevia & Alsatia sparfit, a *Luthero*, *Melanchione* & aliis, propter illorum, ut causa bantur, fœtorem, dictus *Stenckfeldius*, atque a variis theologis, publicisque iudiciis refutatus, diem supremum obiit A. 1561. æt. 71. *Micral* Syntagm. hist. eccl. 798. 859. *Schlisselburg*. Catalog. hæret. lib. V. p. 47. 50. *Hoornbeek* Summ. contro. I. 6. p. 438. *Arnold* K. und K. H. I. XVI c. 20. Fertur scripsisse, ait *Frisius* in Epit. Biblioth. gesner. 259. supra 80. libros germanica lingua, e quibus XXIV. uno volumine sunt editi. Cum multæ ei tribuantur sententiæ, quæ non ita facile possint ex ipsius scriptis probari, iuvabit ante oculos habere eius Doctrinam & Confessionem, quæ quidem hæc fuit, atque in principio huius voluminis legitur: 1. Quod Iesus Christus promissus ille Messias una sit persona in duabus distinctis naturis etiam nunc hodie, & in omnem usque perpetuitatem in cælo, verus Deus & verus homo. 2. Quod ista persona Iesus Christus secundum ambas suas unitas naturas verus atque unigenitus filius Dei existat, conceptus de Spiritu S. natus ex Maria virgine. 3. Quod hic unigenitus ac unicus filius Dei, Deus homo, pro nobis sit passus, & in cruce mortuus, arque sic per suam mortem nos a pœnis inferni & æterna morte redemerit. 4. Quod idem a mortuis resurrexerit, in cælos ascenderit, se sequæ ad dextram Dei patris sui collocarit, totus ac consummate sit clarificatus, & essentiam Dei,

Dei, atque omnem divinam potentiam, honorem & regnum acceperit: unde veniet ad iudicandum vivos ac mortuos. 5. Quod Iesus Christus iam post suam clarificationem, plenariam inunctionem, cælestem coronationem & acquisitionem gloriæ, essentiæ ac maiestatis Dei, ad nostram salutem tantundem valeat, operetur ac faciat iuxta humanitatem, quantum iuxta divinitatem suam. 6. Quod in persona Christi non solum divina natura Verbi, sed & clarificata humana natura, caro, inquam, & sanguis, hoc est, Christus totus & indivisus iustificationem peccatoris perficiat in Spiritu sancto. Et sanguis Iesu Christi filii Dei emundat nos ab omni peccato. 7. Quod Christus in gloria secundum ambas suas unitas naturas totus & indivisus obtineat statum secundæ personæ in divina Triade una cum Patre, unus & cœqualis Deus, ut canunt, potentia ac honore. 8. Quodque Spiritus S. sit tertia persona, in unica deitate, qui non solum a Deo Patre, sed & ab integro eius filio Iesu Christo, Deo homine, domino nostro, procedat, Christum totum glorificet, magnifice de illo testetur, eundem nos cognoscere doceat, imo in omnia electa & vere fidelia corda illum transferat, ad habitandum in illis per fidem. 9. Ad summam: Quod Iesus Christus totus, Deus & homo, in inextincta atque inconfusa humana natura Dominus atque Deus noster sit cum Deo Patre suo & sancto Spiritu advocandus ac divine colendus. Hactenus, Schwenckfeldii fides & confessio: quæ etiam elucet ex eius Catechismo, apud *Arnoldum* T. II. l. 16. p. 257. Negat autem passim hoc in opere, pernegatque, se inficiari humanam Christi naturam, veramque ex Maria virgine nativitatem, reiicere ministerium verbi, vilipendere scripturam sacram, & sacramenta, hæcque habere pro nudis cærimoniis & signis, novam sectam erigere, facereque cum *Valentino*, *Marcione*, *Manichæis*, *Apellis*, *Dimertis*, & *Anabaptistis*. Hostes eius ac refutatores fuere *Lutherus*, *Melanchthon*, *Regius*, *Bucerus*, *P. Martyr*, *Vermilinus*, *V. dianus*, *Dan. Tossanus*, *Cochlæus*, pluresque alii. Nec mirum, Luthero eiusque affectis, ut de aliis sectis nihil dicam, ipsum fuisse invisum atque exosum, quoniam docuit, Lutheri reformationem ex parte quidem, non tamen per omnia, veterem ecclesiæ faciem restituisse: evangelium eorum esse duntaxat orale: scripturam non apponere fidei vocabulum *sola*, quasi sola fide iustificaremur: mandata Dei posse ab hominibus fide-

fidelibus seruari: iustum non peccare in omni bono opere, nec omnes homines semper & vere peccare: liberoque nos gaudere arbitrio ad faciendum bonum.

XI.

Bibliotheca Fratrum Polonorum, quos Vnitarios (vel Socinianos) vocant, instructa operibus omnibus Fausti SOCINI, Io. CRELLII, Ionæ SLICHTINGII, & Io. Lud. WOLZOGENII. Irenopoli (id est, Amstelodami) 1656. volumina VI. Socini opera constant II, tomis, iisque præmissa sunt 1. Præfatio, (Andr. Wiffowarii, ceu Sandius indicat in Biblioth. Antitrinitar. p. 79.) in qua de mutationibus cum aliarum rerum, tum religionis, & fati Vnitariorum in Polonia sermo est. 2. Dissertatio (Sam. Przypcevit, teste Sandio Biblioth. antitrin. p. 79.) super Socini operibus. 3. F. Socini Vita, conscripta ab Equite polono, id est, uti rursus exponit Sandius p. 64. Sam. Przypcevit. Libri autem & tractatus in Tomo I. Socini, qui exegetica & didactica continet, sunt 1) Explicatio concionis Christi, c. 5. 6. 7. *Matthæi*: p. 1. Sed non fuit ad finem perducta. 2) In initium euangelii Ioannis. A. 1562. p. 75. Vide Sand. 65. 22. Distinguenda est hæc Explicatio & *Lal. Socini* paraphrasi, quæ periit. 3) In VII. caput epist. ad *Rom.* A. 1580. p. 4. Vbi apostolum de se tanquam renato loqui negat. Explicatio hæc sub nomine Prosperi *Dysidat* edita fuerat. *Placc.* de pseu-don. 245. Sand. 70. *Cren.* dissert. I. de furib. libr. 5. 5. 4) Defensio disputationis præcedentis. A. 1595. p. 115. 5) Explicatio variorum S. scripturæ locorum, p. 139. ut, *Rom.* 9. & II. p. 139. *Gen.* 1. 26. 3. 22. *Esai.* 42. p. 142. c. 53. p. 143. c. 49. 5. *Matth.* 5. 21. 27. 33. c. 9. 13. *Mar.* 16. 15. p. 144. *Luc.* 16. 19. 20. 38. 24. 47. *Io.* 1. 13. 15. c. 3. 9-17. p. 145. v. 13. p. 146. c. 5. 27. c. 6. c. 16. 8. 9. 10. c. 17. 5. 13. p. 147. *Rom.* 1. 3. c. 5. p. 148. c. 8. I. - I. *Cor.* 1. 17. c. 6. 18. c. 15. 32. *Eph.* 4. 15. 16. p. 149. c. eod. 20-25. p. 150. c. 5. II. *Col.* 2. 8. & 20-23. I. *Thess.* 5. 23. I. *Tim.* 1. 5-II. p. 150. *Heb.* 7. 3. c. 13. 9. 10. I. *Pes.* 3. 17-22. p. 151. 2. *Pes.* 1. 5. *Col.* 1. 20. p. 152. *Io.* 1. 16. c. 3. 31. I. *Io.* 3. 9. & c. 5. 18. cum c. 2. I. p. 153. *Iuda.* v. 9. p. 154. 6) In primam epistolam S. Ioannis. A. 1603. p. 175. Sub nomine *Prbevetani.* 7) Libellus de Scripturæ auctoritate. p. 265. Italice circa A. 1570. in gratiam magni cuiusdam viri conscriptus, idemque ab auctore late

tine conversus, & A. 1588. Hispali editus in 12. sub nomine R.P. Domini *Lopez S. I.* Vide R. *Simon* Biblioth. choif. P. II. 264. Prodiit etiam belgice, & gallice, estque ad doctrinam Socinianorum tacita isagoge. 8) Lectiones sacræ. p. 287. Quæ agunt de auctoritate S. literarum, præcipue N. T. & sunt opus imperfectum. 9) Tractatus varii de Ecclesia. p. 323. Oppositi Pontificiis. Hæc autem in illis continentur: 1. Pontificios sua dogmata & ritus, Ecclesiæ auctoritate minime tutari posse, & quæstionem de ecclesia, quænam sive apud quos sit, non esse necessariam. 2. Euangelicis verbi ministris ministerii controversiam iure moveri non posse. 3. Responsio ad excellentis cuiusdam viri scrupulos de ecclesia, qui etiam hic adiecti sunt. 4. Explicatio verborum Christi *Matth. 16, 18.* 5. Quædam de ecclesia, ex *Socini* Epistolis excerpta. 6. Adversus eos, qui rerum ad salutem suam pertinentium cognitionem diligenter per se ipsi non inquirunt. 10) Epistolæ, cum quibusdam Andr. *Dudithii*, de italico in latinum versis. p. 359. Extant etiam belgice. Completa autem Epistolarum Socini editio est racoviana de A. 1618. 8. 11) Prælectiones theologicæ. p. 535. Sunt loci communes de homine ante & post lapsum, libero arbitrio, Dei prædestinatione & præscientia, hominis peccatoris iustificatione, satisfactione Christi pro genere humano, & comparatione sacrificiorum legalium cum sacrificio Christi. Lectio harum Prælectionum Floriano *Crusso*, prout ipse narrat T. II. Epp. Ruari p. 194. ansam dedit transeundi ad coetum Unitariorum, & refutata sunt a Fran. *Imio*. In belgicum idioma translata inscribuntur *Theologische Lessen*. 12) De iustificatione, fide & operibus. p. 601. In hoc libro, qui A. 1591. Gerapoli sub nomine Gratiani *Turpionis* in 4. prodiit, continentur 1. Synopsis iustificationis nostræ per Christum, cum altera Synopsi eiusdem materiarum. 2. Theses de iustificatione. 3. de iustificatione dialogus anonymi, cum F. *Socini* notis. 4. Fragmenta de iustificatione. 5. de fide & operibus, quod attinet ad iustificationem nostram: ex italicis literis ad virum quendam clarissimum. 6. Theses de causa & fundamento in ipso homine eius fidei in Deum, qua homines iustificari sacræ literæ testantur. 13) Elenchi sophistici. p. 626. Exemplis theologicis illustrati. Duplex eorum est explicatio, altera brevior, altera fusior; quam posteriorem auctor sine scripto amicis dictavit; verum nec absolvit, nec re-

recognovit. 14) Christianæ religionis brevissima institutio. p. 65r. Est catechesis; quam tamen auctor morte præventus non perduxit ad finem. Subiungitur Fragmentum Catechismi prioris, qui perit in cracoviensi rerum Socini direptione. 15) De officio hominis christiani, sive quod Regni Poloniae & Magni Ducatus Lituaniae homines suo se debeant coetui adiungere. p. 69r. Hic liber polonice scriptus A. 1599. ac deinde latine & belgice versus, Appendicem habet de defectu disciplinæ ecclesiasticæ in cœtu Evangelicorum, & in præfatione auctor ostendere studet, se & suæ religionis homines falso *Arianos* & *Ebionitas* vocari. 16) De baptismo aquæ disputatio. A. 1580. p. 709. In qua evincere conatur, baptismum aquæ externum non omnibus in perpetuum, qui christiani esse volunt, a Christo eiusque apostolis præceptum esse. Accedunt ei 1. Responsiones ad priores & posteriores notas A. *Dudithii*, in disp. de baptismo. 2. Responsio ad Mart. *Czechovicii* notas in Appendice libri ipsius de pædobaptismo. Prædicta disputatio exiit etiam belgice A. 1632. in 8. & 4. 17) De cœna Domini. p. 753. Tractatur videlicet de fine & usu S. cœnæ recte percipiendi, additurque Defensio huius Introductionis adversus scriptum Io. *Nismoievii*. 18) Themata de officio Christi. p. 775. Hoc ait esse duplex, alterum, quo functus est in terris, alterum, quod obit in cælo: illud fuisse propheticum, hoc, regium & sacerdotale. 19) Discursus brevis de ratione salutis nostræ. p. 778. Ex Socini Sermonibus exceptus & concinnatus. Idem suam de eadem materia sententiam A. 1574. exaravit, scriptamque tradidit Hieron. *Marliano*, ceu *Sandius* testatur p. 67. & ipse *Socinus* narrat in Præfat. disputat. cum Coveto, T. II. 118. 20) Fragmenta duorum F. *Socini* scriptorum, in quorum priore sententiam illorum, qui Iesum Christum Dei filium, unum & altissimum Deum esse, vel saltem, antequam ex Maria nasceretur, re ipsa extitisse affirmant, allatis argumentis refellere; in posteriore autem ad rationes adversariorum, quibus tres in unica Dei essentia personas adstruere solent, respondere instituit. p. 781. 21) Animadversiones N. N. (i. e. ut *Sandius* p. 80. addit, F. C. quid autem hominis hic F. C.? an forsitan *Florianus Crusius*?) in loca quædam F. Socini, in quibus adversariorum suorum argumenta satis solide refutasse, vel verum quorundam S. Scripturæ locorum sensum non satis recte affec-

tus esse videtur. p. 801. 22) Explicatio capituli LIII. Esaia, in eundem, ut modo dictum est, finem scripta. p. 805. 23) Tractatus de Deo, Christo & Spiritu S. p. 811. Quo potissimum omnium, aut certe usitatissimum examinatur, videlicet hoc: *Deus est tantum unus. Sed Pater in SS. literis dicitur Deus, Filium item & Spiritum S. Ergo P. F. & Sp. S. sunt unus Deus; & consequenter Deus unus quidem est essentia, sed triinus personis*; traditurque, vocabulum *Dei* in SS. literis dupliciter sumi, 1. pro eo, qui in cælo & terra aliis dominatur, rerumque causa & origo est, ut neminem superiorem habeat, nec ab ullo pendeat. 2. pro eo, qui summum aliquod imperium ac vim, aut potestatem ab ipso uno Deo habet, vel aliqua alia ratione divinitatis illius unius Dei est particeps. Priore modo Deum dici Patrem Domini nostri Iesu Christi, posteriore Iesum Christum, secundum Io. 10, 35. Subiunguntur (*Collegii posnaniensis*) Theses de Christo, probare sustinentes, Christum a vera divinitate excludendum esse, nisi creator sit cæli & terrarum Responzionibus Socini. Sed notandum, Tractatum illum, cum Thesis & Responzionibus, per errorem huc translatum, pertinere ad Tomi II. p. 423.

In Tomo II. qui est II. volumen, & scripta polemica exhibet, 1) Responso contra Iac. *Palæologum* de Magistratu. A. 1581. p. 1. Præfixa est auctoris ad ipsum Palæologum Præfatio, in qua conqueritur, Palæologum, Gregorii *Pauli* scriptum de non gerendo Christianis bello impugnaturum, alium titulum, videlicet de Magistratu, quasi eius hostes essent Vnitarii, in ipsorum periculum & perniciem formasse, suoque libro præfixisse. Ceterum in ea notat, in literariis disceptationibus, ac præcipue iis, quæ ad religionem pertinent, præstare, ut nomina disceptantium utrique parti ignota sint. In ipsa autem Responzione hoc agit, ut probet, Christianos non decere bella. 2) De Christo Salvatore, contra Iac. *Covetum*. p. 121. Cœpta est hæc disputatio, & maximam partem perscripta A. 1577. recognita autem & ad edendum parata A. 1594. In qua de eo potissimum agitur, cur & qua ratione Christus sit noster servator. Duplex præmittitur Præfatio, altera *Eliaz Arcissevii*, qui Socinum ad recognoscendum hoc scriptum suum hortatus est, idque legi vult præcipue a doctoribus; altera ipsius *Socini*, qua historiam scriptionis suæ eiusque editionis exponit.

An-

Antea particula quædam huius disputationis prodiit, in qua agitur de fide in Christum, qua iustificamur; eaque ab amico, Socino incio, A. 1592. edita est sub nomine Prosperi *Dysdai*. Vide *Sand.* 68. 3) Iustificationis nostræ per Christum Synopsis, p. 247. Vbi potissimum de ipsius mortis Christi vi & effectis agitur. Item Disputatio de fide & operibus, quod attinet ad iustificationem nostram, p. 248. Vtraque iam supra occurrit, videlicet in Tomi I. pag. 601. & 622. 4) De statu Adami ante lapsum, contra *Puccium*, p. 257. In qua disputatione primo habetur Responsio ad X. argumenta Puccii, scripta Basileæ A. 1577. Hanc sequitur Defensionis horum argumentorum copiosa Refutatio, scripta Tiguri A. 1578. Contendit autem *Socinus*, hominem a Deo non immortalem, sed mortalem fuisse creatum. Argumenta *Puccii*, eorumque Defensio, pariter hic exhibentur, & præmittitur Hieron. *Moscovii* ad *Mauritium* Landgravium Hassiæ dedicatio, qua ex vulgari dicto, *Principia rerum sunt quidem mole exigua, at virtute maxima*, probare laborat, Romanam & Protestantium ecclesias multis & magnis erroribus obnoxias esse, & sub finem in laudes Principis excurrit. 5) De natura Christi, contra Andr. *Volanum*, p. 373. Est duplex responsio, altera ad *Volani* Parænesin ad omnes, sic enim ille titulum libri fecerat, in regno Poloniæ, Magnoque Ducatu Lituaniæ samosatenianæ vel ebioniticæ doctrinæ professores, Fratrum non tantum Polonorum, sed omnium etiam aliorum, qui Vnitariorum religionem profitentur, nomine formata A. 1579. at recognita & emendata A. 1583. altera eodem anno ad *Responsionem Volani*, cuius particula, quæ refutantur, ipsis eius verbis exhibentur: quamvis Volanus non tam Socini illud prius, quam aliud quoddam scriptum refutasset. In utraque tractatur de I. Christi essentia, & peccatorum per ipsum expiatione, atque in præfatione Socinus, iniuste se traduci, tanquam eum, qui Christi sanguinem & mortem a nostrorum expiatione peccatorum excludat. 6) Assertioniones theologicæ de trino & uno Deo, p. 423. Ex prælectionibus *Collegii posnaniensis* A. 1583. excerptæ, cum subiunctis F. *Socini* Animadversionibus. Prima editio est anni prædicti, secunda A. 1611. & tertia A. 1618. Annexi sunt breves de diversis materiis ad religionem christianam pertinentibus tractatus, nimirum 1. Locorum ad Spiritus sancti personam probandam a nobilissimo

quodam viro allatorum explanationes. p. 438. 2. Animadversiones quædam extemporales in Io. *Niemolevii* scriptum adversus partem quandam disputationis de Iesu Christo Servatore. p. 444. 3. Notæ in scriptum quoddam polonicum de Christi regno in terra. p. 446. 4. Notæ in Eberhardi *Spangenbergii* scriptum de 2. bestiis *Apoc.* 17, 8. II. p. 448. 5. Obiectiones seu articuli Io. *Casseni*, cum earum solutionibus. p. 453. Obiectiones istæ sunt contra universa Vnitariorum dogmata, in quibus tamen quædam illis tribuuntur aliena ab ipsorum mente. 6. Brevis discursus de causa, ob quam creditur aut non creditur euangelio Iesu Christi; & de eo, quod, qui credit, præmio, qui non credit, pœna a Deo afficiatur. p. 455. Ex italico per Val. *Smalcium* in latinum translatus. 7. Contra Chiliastras, de regno Christi terreno per annos mille. p. 457. Tractatus hic, in quo sententiam Chiliastrarum convellere & evertere Christi regnum cœleste asserit, scriptus fuit Cracoviz anno 1589. 8. Disputatio brevissima de Christi carne, adversus *Mennonitas*. p. 461. Credere enim, Iesu Christi filii Dei carnem nullo modo ex Mariæ virginis substantia, in eius utero, formatam fuisse, sed tantummodo per illam, sive de cœlo delapsam, sive inibi alia ratione formatam, pertransiisse; atque ad hanc sententiam moveri (1) verbis *Ioannis* c. 1, 14. Verbum caro factum est, per se scilicet, ut illi interpretentur, nulla extrinsecus re assumpta. (2) hoc argumento: Si Iesu Christi caro ex Mariæ virginis substantia formata fuisset, utique ipse Christus, tanquam ex Adamo prognatus, non secus ad ceteri omnes homines, peccato, damnationi, & morti obnoxius fuisset, divinæque legi servandæ obstrictus. (3) quia homo, ut aiant, nascendo nihil ex matre sumit, sed ex patre tantum: & huc trahere *1. Cor.* II, 12. 9) Ad *Casseni* obiectiones Responsio. p. 463. Etiam hæc petunt dogmata Vnitariorum in universum. 10. Io. *Niemolevii* epistolæ duæ de Sacrificio & Invocatione Christi, cum Responsionibus Socini. A. 1587. p. 465. 7) Contra *Erasmum Ioannis*. A. 1584. p. 493. Est disputatio inter *Erasmum Ioannis*, argumentantem & affirmantem, Christum fuisse unigenitum Dei filium etiam ante, quam ex virgine nasceretur, & *Faustum Socinum*, sententiam istam refellentem, adeoque respondentem, a Socino quidem scripta, sed ita, ut quæ *Erasmum* dicere facit, sint illa ipsa, quæ ille sibi quodam in scripto

scripto tribuit. Præmissa est Præfatio ad Hier. *Moscorovium*, ubi ostendere conatur, contrariam sententiam esse obstaculum ponendam veræ in Christo fiduciæ, & instituendæ puræ & sanctæ vitæ. Subiuncta quæstio *Erasmi Ioannis*, quomodo hæc duo iuxta se stare possint, Spiritum S. a Christo accepturum, quodcunque annuntiaret apostolis, & Christum Spiritus S. donis esse ditatum? cum responsione Socini. 8) Responsio ad libellum Iac. *Wuieki*, (prius dicebatur *Antiwuiekum*) editum, de divinitate Filii Dei, & Spiritus sancti. A. 1592. p. 531. Qua non tantum Wuieko, cuius verbis argumenta proferuntur, sed etiam *Bellarmino*, quem ille sequitur, respondet, & quidem latine, existimans, se non tam cum Wuieko congregi, quam cum Bellarmino. Immo Wuiekus videtur res accepisse a Bellarmino, acceptasque transtulisse in linguam polonicam: hinc sub Wuieki umbra Bellarminus videtur latitare. *Placc. de Anon.* p. 76. & de Pseudon. 618. Notandum etiam, *Antiwuiekum* polonicum, qui interpretem habet P. *Statorium* iuniorum, Polonis, post impetratum nobilitatis axioma, *Stoinski* dictum, prius in lucem venisse, quam latinum: nam polonicus prodiit A. 1592. latinus autem A. 1595. *Placc. de Anon.* 76. In Præfatione ait, se nomen suum non prodidisse, quia ad veritatem inquirendam aut defendendam nihil adiumenti adferat scire, quis ille sit, qui tecum disputat, immo potius impedimento esse posse. Fini Responsionis annectitur allocutio ad lectorem, qua dicitur, Mart. *Smiglecius* polonice edidisse librum de æterna filii Dei divinitate, oppositum priori Refutationi, sed calumniis & sophismatis referunt, ad quem alio tempore respondendum. 9) Contra Gabr. *Eutropium*. p. 627. Est defensio Animadversionum in Assertiones theologicæ Collegii posnaniensis de trino & uno Deo, scripta circa A. 1584. sed non absoluta; editaque, cum præfat. Hieron. *Moscorvii*, Racoviæ A. 1618. Eutropio autem hoc scriptum est oppositum, quoniam is Assertionum Collegii posnan. patrocinium in se susceperat. *Moscorovium* in prædicta præfat. summopere laudat hoc scriptum, tanquam *opus, in quo Socinus ingenium, iudicium, eruditionem & singularem in disputando dexteritatem, atque summum in modo cum adversariis agendi candorem spectare & intueri possis.* Deinde pergit, scribens: *Etsi autem viri huius is scriptorum genius sit, ut in singulis spectare hac possis, tamen in hoc opere se ipsum quodammodo superat.*

superasse videtur queat. Et ipse Socinus, facta aliquando huius defensionis mentione, nullum fassus est esse in operibus suis, quod minus sibi displiceat. 10) Contra Franciscum Davidis. p. 712. Est disputatio Socinum inter & Franciscum Davidis, non ore, sed scriptis habita A. 1578. & 1579. de Christi invocatione, ubi hic duas theses proposuit: videlicet, non legi in Scriptura, Christo invocationem seu petitionem bonorum corporalium & spiritualium tribui, adeoque Christum invocari nec debere, nec posse; ad quas Socinus respondet. Quoniam vero Franciscus Davidis theses suas defendit, ideo Socinus denuo respondere coactus fuit. Subiicitur igitur illius Defensio, non integra & toto in contextu, sed una particula post alteram, cum responsione Socini. A. 1579. Præfatio est Socini, qua suam in toto Francisci Davidis negotio innocentiam exponit, variasque calumnias & mendacia ab illo contra se spargi quiritatur. Et G. Blandrata monet quid de statu controversiæ, statuendum videlicet, Christum non tantum posse, sed etiam debere invocari. 11) Contra Christianum Franken. p. 767. Est disputatio inter Socinum & modo nominatum Franken de honore Christi, utrum Christum, cum ipse perfectissima ratione Deus non sit, religiosa tamen adoratione colendus sit, nec ne? habita A. 1584. in aula Christoph. Paulicovii; sed quæ ab ipso Franken descripta fuit, prout illi visum est, non autem, ut vere fuit habita. Cui additæ sunt notæ non paucæ, & responsiones ad ea, quæ Franken dicit; nec non correctiones quædam eorum, quæ idem Socinum facit dicere. Istis subiunguntur sequentia: 1. Fragmenta Responsionis fusioris, quam F. Socinus parabat ad Fr. Davidis de Christo non invocando scriptum. Restant huius fragmenti capita VI, reliqua perierunt, p. 777. 2. Fragmentum quoddam Animadversio in scriptum cuiusdam de differentia V. & N. fœderis. 3. Quæstiones non nullæ Francisci Davidis, cum Socini Responsione. 4. Antitheses ex disputatione inter F. Socinum & Fr. Davidis habita, ab ipso Socino collectæ. 5. Theses, quibus Fr. Davidis sententia de Christi munere explicatur, una cum Antithesibus ecclesiæ a F. Socino conscriptis, & illustrissimo Transilvaniæ Principi, Christoph. Bathoræ oblati. 6. Quædam in disputatione de Invocatione Christi præcipue observanda. 7. De libro *Apocalypses*, & testimoniis, quæ exinde adversus eos, qui Iesum

Iesu Christi invocationem prorsus negant, petuntur. 8. Adversus Semiudaizantes, qui videlicet, cum non sint hebraei, Iesum tamen nazarenum negant esse Messiam, sive Regem, qui per prophetas a Deo promissus fuerit. 9. Martini Seidelii Epistolæ tres ad coetum Vnitariorum, cuius nomine Socinus respondet. Erat autem Seidelius unus ex Semiudaizantibus, negans, Iesum nostrum esse Messiam, seu illum a Deo promissum Regem.

Secundo & tertio volumine comprehenduntur scripta Io. CRELLII, IV. Tomis; & in I. quidem Tomo, qui iuxta cum duobus sequentibus exhibet opera exegetica, cuique præmittitur 1. Epistola seu Præfatio Io. Stoinski de interpretis biblici requisitis, (præditum autem eum vult Spiritu Dei, singulari pietate & integritate vitæ, ingenio perspicacissimo, iudicio subactissimo, memoria tenacissima, & linguarum præcipuarum peritia) & laudibus Io. Crellii, 2. Vita Crellii a I. P. M. D. i. e. Ioach. Pastorio, Medic. Doctore conscripta. *Placc.* de Anon. 308. 1) Commentarius in IV. prima capita, & partem V. capitis *Matthæi*, a Crellio ante annum 1636. dictatus. p. 1. Notandum vero, quidquid ab eo dictatum, id dictatum fuisse memoriter & sine omni schediorum subsidio, interspersis sæpe excipientium, qui non tantum tirones, sed etiam eruditi erant, obiectionibus, nec fere ab ipso relictum, aut recognitum. 2) Comment. in epistolam ad *Romanos*. pag. 65. Ex prælectionibus Ioannis Crellii conscriptus a *Stichlingio*, non tamen revisus a Crellio, præterquam initium eius. 3) Paraphrasis epistolæ ad *Romanos*. p. 203. A Crellio dictata. 4) Comment. in X. priora capita I. ad *Corinth.* epistolæ. p. 247. A Crellio conscriptus. 5) In XVtum eiusdem epistolæ caput. p. 310. Hic commentarius dictatus fuit a Crellio, & paucis ante obitum diebus cœptus ad limam revocari, atque a mendis, quæ inter extemporalem dictandi festinationem fortasse irrepserant, repurgari; sed, cum iam maxime ferveret opus, inopinatè eum vita destituit. 6) In epist. ad *Galatas*. p. 373. Ex prælectionibus Crellii a *Stichlingio*, qui iis etiam interfuit, conscriptus, & postea Crellio ad revidendum & recognoscendum exhibitus. Cum præfatione I. S. id est, Ionæ *Stichlingii*, in qua de theologia, interpretatione S. Scripturæ, & scopo huius commentarii loquitur, præfationis, Theologiam esse in primis sancte vivendi artem; interpretatio-

tationem Scripturæ utilissimam; controversias non alia ratione melius, quam germano Scripturæ sensu prolato, decidi & componi posse; omnique studio allaborasse se, ut & verbis & scopo apostoli quam maxime congruum & convenientem sensum hoc in commentario sequeretur. *Grotius* in Centuria I. Epp. Ruari p. 194. ait, etiam Reformatos agnoscere & eruditionem & utilitatem huius commentarii. In epistola autem ad *Crellium* (huius Opp. T. IV. 233.) sic scribit: *Quantum indicare possum, & scripsi* (apostolici) *occasione, & propositum, & totam seriem dictionis, ut magna cum cura indagasti, ita feliciter admodum es affectus.* 7) Paraphrasis in eandem epistolam. p. 451. 8) Comment. in epist. ad *Ephes.* p. 473. 9) In eandem Paraphrasis. p. 493. 10) Comment. in epist. ad *Philipp.* p. 501. 11) In eandem paraphrasis. p. 517. 12) Comment. in epist. ad *Coloss.* p. 525. 13) In eandem paraphrasis. p. 539. 14) Commentarius in utramque ad *Thessalon.* A. 1636. p. 549. Cum præfatione *Petri Morscovii*, qui & eum e prælectionibus *Crellii* elucubravit, & *Crellio* dedit recognoscendum, cuius etiam stilus est in doctrina de excommunicatione. Ceterum *Morscovius* in præfat. ista eleganter describit fidelem animarum pastorem, & verum christianum. Omnia inde a numero VI. dictata a *Crellio*. 15) Declaratio sententiæ de Causis mortis Christi. A. 1637. p. 611. Cum præfatione *Io. Scioinski*, qua docet, inter innumera Dei & Christi eius in genus humanum beneficia nullum esse illustrius, quam passionem & mortem Christi, nec inter divinißima religionis christianæ arcana ullum aut profundius abditum, aut densioribus opinionum nubibus involutum, quam illam ipsam: & hoc scriptum pro disputationis cum *Hug. Grotio* habitæ compendio haberi posse. In *Sorberianis* p. 54, vocatur piece inestimable, eorumque auctor addit, se illud in gallicum convertisse, pro suis amicis.

In Tomo II. 1) Commentarius in 1. ad *Timoth.* p. 1. 2) In epist. ad *Titum.* p. 41. 3) In epist. ad *Philem.* p. 55. Conscripti ex prælectionibus *Crellii* a *Pet. Morscovio*. 4) In epist. ad *Hebræos.* p. 61. Cum præfatione *Ionæ Slichtingii*, in qua de præstantia illius epistolæ paulinæ, sacerdotium Christi & alia mysteria graviter describentis, verba facit, pariterque fatetur, Commentarii huius, quamvis a se confecti & elucubrati, primas partes

• *Crel-*

Crellio deberi, quippe qui viam ad eruendos sensus monstraverit, scriptumque correxerit. A. 1634. De quo *Grotius* in Centur. i. Epp. Razari p. 194. sic scribit: *Inspexi Crelliana ad Hebraeos, plena eruditione, nec sine magna utilitate.* Et *Sandius* in Biblioth. antitrinitar. p. 116. ab aliis ait sibi relatum esse, Commentarium hunc in Anglia impressum esse, cum publica commendatione, *quod sit bonus & utilis lectu liber.* 5) Paraphrasis in epistolam ad *Hebraeos*. p. 231. Dictata a *Crellio*. 6) Commentarius in i. epistolae *Petri* duo capita priora. p. 269. Scriptus quidem ab ipso *Crellio*, sed propter mortis intervntum non absolutus. 7) Explicatio difficiliorum N. Tri locorum. A. 1622. p. 285. Loca autem sunt sequentia: *Col.* 2, 15. *Iuda* v. 22. 23. *Iac.* 4, 5. 6. 1. *Pet.* 4, 1. 2. & 6. *Matth.* 20, 16. 22, 14. 1. *Tim.* 4, 14. *Matth.* 16, 24. 19, 21. 6, 25. 28. 31. 34. *Luc.* 12, 25. 26. *Eph.* 5, 11-15. *Luc.* 7, 47. *Apocal.* 20, 4. 5. *Hebr.* 6. *Marc.* 9, 49. 50. 2. *Cor.* 5, 1-10. *Io.* 5, 21. *Hebr.* 2, 14. 3, 3. 4. Post explicationes hasce sequuntur *Quaestiones* aliquot ab eodem enodatae, 1. Cur Deus religionem christianam non curarit certa methodo totam explicari, & in systema aliquod redigi? 2. Cur Dominus Iesus interdixerit *Matth.* 16, 20. de se dici, quod sit Christus? 3. de Filio hominis, quod sit dominus sabbati. *Matth.* 12, 8. 4. de signo Iona, *Matth.* 12, 39. 5. quae sit differentia parabolae secundae a septima, *Matth.* 13. 6. de erroribus in credendis. 7. de ingressu satanae in caelum, *Iob.* 1, 6. & an veneficio, vir pius & bonus, valetudine, & vita etiam privari possit?

In Tomo III. qui ad illud usque tempus inedita continet, 1) Commentarius in varia loca euangeliorum *Matthaei*, *Marci* & *Lucae*. p. 1. 2) In magnam partem euangelii *Ioannis*. p. 59. 3) In magnam partem *Alterum* apostol. p. 123. 4) In plurima capita & loca epistolarum *Pauli* apostoli. p. 167. 5) In posteriorem ad *Timotheum*. p. 265. & 1. ad *Timotheum*. 2, 4-7. 6) In multa loca epistolarum catholicarum. p. 285. Quibus inserta est responsio ad *Cornelii Marci* argumenta, quibus Christum esse Deum illum unum, & Spiritum S. esse personam probare laborat: item ad quaestionem, cur publice fiant copulae matrimoniales? 7) In maximam partem *Apocalypsis* *Ioannis*. p. 351. 8) Synopses aliquot *conclusionum*. p. 386. videlicet in *Matth.* 16, 24. *Rom.* 4, 25. 1. *Cor.* 10, 31. 14, 20. 2. *Cor.* 4, 17. *Col.* 3, 1. *Phil.* 3, 7. 4, 13. *Hebr.* 3, 3. 1. *Pet.* 5, 5. *Iac.* 4, 5. 1, 10.

I. Io. 5, 4. Præmittitur etiam huic Tomo Catalogus particularis librorum, capitum, & locorum S. Scripturæ, in eo explicatorum & resolutorum.

In Tomo IV. opera præbente didactica & polemica, 1) Responsio ad librum Hug. Grotii de Satisfactione Christi, contra F. Socinum. A. 1623. p. 1. Cum auctoris, videlicet Crellii, præfatione, qua causam scripti huius indicat, crimen hæresios a se suisque sociis amoliri studet, fidem ac confessionem sui cætus edit, & unice SS. literis, non autem Patrum, sæpe graviter errantium, auctoritate standum esse docet, negans, se inficiari omnem Christi satisfactionem, sed eam tantum, quæ Deo sit indigna, & a scripturæ sententia vehementer abhorreat. In præmio sententiam ecclesiæ suæ de vi mortis Christi in salutis negotio aperit his verbis: *Christum servatorem, qui novi fœderis mediator, & sponsor est, ideo mortuum esse, ut novum istud fœdus, promissaque divina in eo comprehensa, quorum potissimum est remissio peccatorum & vita æterna, confirmaret ac sanciret, & sic ius quoddam ad ea obtinenda nobis daret: deinde ut omnes homines ad conditiones huic fœderi insertas amplectendas & exsequendas adduceret: denique ut hoc pacto misericors Pontifex effectus, supremamque in omnia potestatem adeptus, peccata nostra expiaret, ac promissa fœderis, condiciones eius servantibus, re ipsa præstaret. Quibus rebus totam salutis nostræ rationem absolui.* Responsioni subiunguntur 1. duæ Grotii epistolæ ad Crellium, quarum altera gratias agit pro Responsione, eamque laudat, quod multa se docuerit, partim incunda scitu, partim utilia, seque ipsius exemplo excitavit ad penitus expendendum sensus sacrorum librorum; altera sensum evolvit dicti 1. Tim. 2, 2. 2. Grotii Defensio fidei catholicæ de satisfactione Christi. De quo Stoinski in Tomo II. Opp. Crellii p. 610. & Ruarii Cent. I. p. 59. testantur, neminem eo acutius aut doctius Unitarios oppugnasse. Crellio autem noluit operose respondere, quia non opus ipsi videbatur, bene & satis liberaliter dicta repetere, neque iniustum fit, ut volens aliquis pro altero poenas ferat. Vide Grotium in Epp. præstant. viror. p. 797. 2) Libri duo de uno Deo patre. A. 1631. In quibus multa etiam de Filii Dei & Spiritus Sancti natura deseruntur. Scopus huius operis est ostendere, Deum summum nullum esse alium, præter Patrem domini ac servatoris nostri Iesu Christi. Ei se opposuerunt Io. Bosfacem in Anticrellio; Ioann. Henr.

Hehr. Bisturfeld de uno Deo, Patre, Filio, & Spiritu sancto: *Ios. Placcus* in Parte III. Dispp. pro divina Christi essentia: *Dionys. Petavius* in Dogmatib. theolog. & *Abrah. Calovius* in Exam. libri crolliani de uno Deo Patre, nec non in Theol. natur. & revelata. Vide *Ruar.* in Cent. I. Epp. p. 242. *Zwicker.* in Revelat. cathol. veri p. 38. & Confirmat. *Iren.* irenicor. 22. ac *Crenium* Animadvers. P. VII. 146. 3) Liber de Deo eiusque attributis. A. 1630. Præfigitur V. libris *Io. Volkeli* de Vera religione, scriptusque est suasu & auctoritate ecclesiæ Vnitariorum, tanquam supplementum operis Volkeliiani eo, quod ille brevius de attributis divinis disseruerat. 4) Prima ethices elementa, cum *Petri Merscovii* præfatione; A. 1635. scripta: ubi ea quidem laudat, quod philosophiam moralem tradant non theoretice in nudis definitionibus & divisionibus consistentem, sed præctice, sanitatis ac morborum animi fontes commonstrando, at tamen fatetur, auctorem ea ante multos annos effudisse verius, quam enxum esse, ideoque vix pro suis agnovisse, in primis propterea, quod nimis anxio pede *Aristotelis* orbitam præferit, qui unius cuiusque virtutis naturam in mediocritate positam censuit: quod tamen, uti sacra literæ docent, non semper obtineat. Interim *H. Grotius* hoc de compendio non dubitat scribere in I. Cent. Epp. *Ruari* p. 201. multa in eo esse docta, multa ad vitam utilia. 5) Ethica aristotelica, ad SS. literarum normam emendata: & Ethica christiana, conscripta A. 1622. & post auctoris obitum edita sub nomine *Cirelli*, magnique æstimata inter ipsos Protestantes, usque dum innotuit, auctorem esse Crollium, Iocinianum. Bina hæc scripta sunt deproperata, atque olim discipulis dictata, quæ auctor nunquam relegit aut recognovit. 6) Orationes tres, 1. de honestatis natura & fonte. 2. Cur nec *Moses* nec philosophi perfectam virtutem præscribere, & constanter urgere potuerint: & cur quædam ad virtutis perfectionem spectantia non ita præscripserit Deus per Christum, ut ea non assequi cum certa perniciæ sit coniunctum. 3. de amore sui. 7) Tractatus de Spiritu S. qui fidelibus datur. Prodiit A. 1650. in eoque explicatur 1. essentia, 2. divisio, 3. attributa seu adiuncta, 4. effecta, 5. subiecta Spiritus Sancti, & 6. modus, quo Spiritus S. obtineatur, vel amittatur. Prolegomena autem de nomine *Spiritus S.* agunt. 8) Vindiciæ pro religionis libertate. Prodierunt

ierunt sub nomine Iunii *Bruti*, poloni. Vide *Placc. de Pseudon.* 143. Earumque scopus est, ostendere, cum Vnitariis, si vel maxime haeretici essent, pacem civilem colendam esse. *Sorberius*, ut *Sorberiana* testantur p. 2. eas in gallicum transtulit idioma, & vocat libellum auro contra non carum. 9) Excerpta ex Epistolis Crellii. Inter quæ est epistola Mich. *Gittels* de Christo, an habeat idem numero corpus, quod habuerat in terris? A. 1613. 10) Tractatulus de pietate. Caret initio; docetur autem in eo, omnibus pietatem esse colendam. 11) Discursus de Felicitate, seu vita æterna. Quem auctor non absolvit.

V. volumine comprehenduntur Commentarii Ionæ SLICHTINGII, idque duobus constat Tomis, quorum priore continentur 1) Commentarius in euangelium S. *Ioannis*, coeptus A. 1656. & absolutus 1660. 2) Paraphrasis in initium eiusdem euangelii. 3) Commentarius in epist. ad *Rom.* A. 1656. 1657. & recognitus A. 1660. Posteriore 1) Comment. in utramque ad *Corinthios*. 2) In epist. ad *Ephes.* 3) In epist. ad *Coloss.* 4) In epist. ad *Philipp.* 5) In utramque ad *Thessalon.* 6) In utramque ad *Timoth.* 7) In epist. ad *Titum.* 8) In epist. ad *Philem.* Omnes A. 1660. 9) In duas *Petri.* 10) In tres *Ioannis.* 1656. 11) In ep. *Iude.* Hos commentarios, utroque Tomo comprehensos, scripsit auctor partim inter V. obsidionum mala, partim in mediis bellorum fluctibus, partim in captivitate; iique inter rapacium militum manus, voracis ignis sævitiam, & contagionis virulentiam miris modis servati sunt. Eosdem auctor tribus filiis, Stanisl. *Lubientio*, & Io *Prenssio* commendavit, ut eorum impressionem curarent. Sed idem initio declarat, se illos scripsisse non publico, sed suo privato nomine; adeoque ecclesiam nullo ipsius dicto, nulla sententia onerandam; a privato dictum esse, quidquid dictum, seque illos censuræ ecclesiæ, si licuisset, lubentem submissurum fuisse. Præmissa est epistola seu præfatio *Lubientii*, de historiola Commentariorum istorum, deque vita & morte Slichtingii, referens, eum sæpe *Grotii* sententias secutum esse, viri ab ipso maximi æstimati.

Volumine VI. Opera Io. Lud. WOLZOGENII, cum quibusdam Andr. WISSOWATII continentur. Nimirum Tomo I. cui præmissa sunt Prolegomena in N. T. (in quibus agitur de signi-

fica-

ficatione vocum *Testamenti* & *Νεϋμης*, discrimine V. & N. Trī, auctoritate, argumento & partitione librorum novi fœderis, de significatione *euangelii* & *euangelista*, scopo euangelistarum, & unius cum aliis comparatione, *Matthæi* vocatione, vita & obitu, qua lingua Matthæus scripserit, de inscriptione IV. euangelistarum, deque argumento & partitione euangelii Matthæi) Commentarius in IV. euangelia. Cui insertæ sunt 2. Dissertationes, altera de festo azy-morum p. 499. altera de anno passionis ac mortis Christi. p. 685. Notabis etiam, capitum 6. 7. 8. 9. & 10. explicationem non esse *Wolzen*, sed Ioach. *Stegmanni* iunioris: nam in illius codice fuit reperta. Tomo II. 1) A. W. id est, Andreæ *Wissowatii* (*Sand. Biblioth. antitrinit.* 139) Commentarius in Acta apostolorum. 2) Proœmium in epistolam Pauli ad Romanos. p. 177. auctore Io. Lud. *Wolzenio*. Estque particula germanici Commentarii in epistolas paulinas, flammis aboliti. *Sand.* 138. 139. Agitur in eo de vita & scriptis Pauli. 3) A. W. (rursus *Wissowatii*) Comment. in epist. *Jacobi*. 179. 4) Eiusdem in epist. *Iudæ*. Post hæc denuo *Wolzenii* opera sequuntur, videlicet 5) Præparatio ad utilem SS. literarum lectionem. p. 239. In cuius parte prima de natura & qualitate regni Christi, & religionis christianæ disseritur, atque ita *Brenii* liber de qualitate regni Christi quasi amplificatur, eiusque argumenta latius deducuntur, explicantur, & confirmantur, & pauca in fine desiderantur: in altera vero doctrina de tribus in una Deitate personis excutitur. 6) Compendium religionis christianæ. 7) Declaratio duarum contrariarum sententiarum de uno Deo patre, & de uno Deo in essentia, & tribus personis. In qua agitur de distinctione inter essentiam & personas divinas, trina Dei existentia seu triplici modo subsistendi, mutua immanentia personarum Trinitatis, distinctione inter Deum essentialem & personalem, distinctione inter essentialem & personalem Patrem, Filium & Sp. sanctum, æterna generatione Filii Dei, operationibus ad intra & extra, incarnatione filii Dei, duabus naturis in Christo, hypostatica unione duarum naturarum, distinctione inter Christi personam & divinam naturam, inseparabilitate duarum in Christo naturarum, communicatione naturarum & naturalium idiomatum ac operationum, ubi-quitate & omnipræsentia corporis Christi, Dei altissimi exinanitione, resurrectione, ascensione,

sione, & adventu ad ultimum iudicium, deque tertia persona Trinitatis, nempe Spiritu sancto. In præfatione ait, scriptum hoc res haud exigui momenti proponere; probanda esse omnia abiectis præiudiciis; ultra vero ex his sententiis tibi arriserit, eam tibi servandam in pace & caritate, absque odio, absque acerbitate, absque contemtu & averfatione eorum, qui alteram amplecti maluerint. 8) Tres conciones in 1o. 17, 3. Quarum ultima non est ad finem perducta. 9) Annotationes ad Ionæ *Slichtingii* Quæstiones de magistratu, bello & privata defensione. Vbi hæc inter Christianos *Slichtingius* probat, *Wolzogenius* improbat. 10) Annotationes in Renati *des Cartes* Meditationes metaphysicas. In quibus differitur de natura mentis humanæ, & quod ipsa notior sit corpore, de Dei existentia, de vero & falso, deque rerum materialium existentia, & reali mentis a corpore distinctione. 11) Responsio ad *Slichtingii* Annotationes in Annotationes de bello, magistratu & privata defensione. Sunt autem tres *Wolzogenii* de hac materia tractatus: primus secunda parte Instructionis ad utilem SS. literarum lectionem absolvitur; secundus continet Annotationes in *Slichtingii* Quæstiones de magistratu, bello, & privata defensione; tertius est præsens. Et sic omnia Bibliothecæ Fratrum Polonorum opera recensuimus: quam quidem Andr. *Carolus* Memorabil. T. II. 150. opus vocat orco dignum, non prelo. In eam quoque Animadversiones scripsit A. V. qui est Andr. *Volanus*, in quibus potissimum Spiritus sancti personalitatem, & Christi præexistentiam, iuxta Arianorum placita adstruere nititur. Amstelodami 1681. in fol. De lectione scriptorum Socinianorum monent * Theologi nostri, ad eam non esse accedendum, nisi prius exacte calleas doctrinam ecclesiæ nostræ: cum quibus consentit Rich. *Simon*. Hist. crit. V. T. l. 3. c. 16. Alioqui P. I. de la Biblioth. chois. p. 263. testimonio *Cyrilli alexandrini* & *Hieronymi* probat, hæreticorum lectionem auctorum posse Catholicis esse utilem. Idem l. c. Hist. crit. V. T. & in Hist. crit. de Commentator. N. T. c. 56. 57. differit de sociniana methodo interpretandi Scripturam sacram. Vide etiam *Ruarum* Epp. Centur. I. 181. Gottfr. *Arnoldum* in Hist. eccl. & hæ. P. II. lib. 17. c. 13. & *Cren*. Animadv. P. II. 45. Iam quædam promemus ab aliis notata in hoc opere.

Soc.

* *Siegmundus* in Photin. p. 11. Io. *Fabricius* System. theol. 103.

Socius Tomo I. §38. in Praelect. theol. c. 2. Non singuli tantum aliqui homines, sed *integræ populi hodie inveniuntur*, qui nullum penitus sensum, aut suspicionem divinitatis alicuius habent. Hi sunt in novo occidentali orbe, in *Brasilia* provincia, ut historici tradunt.

Idem T. II. in Animadv. ad Aspert. posnan. Trinitarii inter Filium & Spiritum S. *specificam* constituunt *differentiam*. Ex ipsi *sensui communi* patet, *unam* numero *essentiam* tres *personas* esse non posse.

Waldges Comment. in *Is. 16, 16*. In græco est *ἴασην*, *videbis*, pro, videbitis.

Faustus *Socius*, patricius senensis, Lælii Socii patruelis, plurimis Italiae Principibus & Magnatibus sanguine iunctus; opibus ac possessionibus suis sponte relictis, in voluntarium, religionis causa, discessit exilium, ac post multas persecutiones vitam suam

Pars II, in fel.

At de Brasiliensibus ex ipso *Lorio* & *Teveto* ostendi potest, eos non esse proprio atheos, cum & sacerdotes ac prophetas habent, & animarum immortalitatem, vitamque post hanc beatam credant, & daemones vereantur, & superiorem potestatem agnoscant. I. Lud. Fabricius in Apol. pro genere hum. contr. calumn. atheismi §. 13. 14. (Opp. p. 137. seqq.) qui tandem sic finit demonstrationem suam: Quid restat igitur, quam ut concludamus, *Nullam gentem adeo esse effratrem, quin Numen aliquod habeat?*

Credo, *Socium*, & quid *differentia* *specificam* sit, & quid *sensui communis*, ignorasse. Quid Dei substantiam ex sensu æstimat, quo nulla omnium aliarum, & navilissimarum quidem creaturarum substantia percipitur? Non enim ipsam, sed accidentia rerum in sensus incurrere, communis est philosophorum sententia, Theodor. *Hackspus* in Sylloge dissp. 282.

Immo est futurum secundum, atque ita etiam in græco *ἴασην*. Er. *Schmid.* in h. l.

K

Lucla-

Luciaviciis, in pago provinciae cracoviensis, A. 1604. æt. 64. Simon Episcopus Opp. P. II. b. 93. laudat eum, quod *pauclum disputat; largiatur adversario, quicquid potest sine veritatis & causæ præiudicio; ubi premendus est, ibi pedem figat, & conscientiam arguat; scripturis potius, quam hypothesebus pugnet, & rationibus, non præiudiciis*: Val. Smalcus vocat virum incomparabilem: Moscorovius in Socini Opp. T. II. 625. de ecclesiis Unitariorum optime meritum, item, virum pietate & eruditione percelebrem: Przypcovius in eius Vita, quæ Tomo I. Opp. præfixa est, viri ingenium & iudicium, memoriam, modestiam, mansuetudinem, patientiam, misericordiam erga egenos, prudentiam, pluresque alias dotes, quibus responderit egregia forma, celebrat; sed G. Calixto in Dissert. de Autorit. ecclesiæ §. 29. dicitur magnus hæreticus & novator. Adversarios Socinus habuit Andr. Volannus, Io. Palaologus, Io. Nismoiovius, Iac. Covezanus, Io. Cucennus, Fran. Puceinus, Erasmi. Ioannis, Iac. Wiekus, Mart. Seidelius, Othonem Casmannum, & præter alios plures anonymum, auctorem *Antisocini*, qui est Innocent. Gentilius. Ad eruditionem non mature, sed serius pervenit. Hinc est, quod scribit in Epp. p. 669. *Quid exquisiti iudicii in philosophiæ ac theologiæ, itaque difficultatibus disputationibus expectari a me potest, homine, qui nec philosophiam unquam didicit, nec scholasticam, quam vocant, theologiam unquam attigit, & ipsius logicæ artis nihil nisi rudimenta quadam, idque valde sero, dogmatavit? Nolo enim te ignorare, plerisque disputationes meas scriptas a me fuisse, cum nondum dialecticæ arti ullam operam dedissem.* — Et post hæc non puteris, si in meis scriptis multa deprehenderis notum recte tradita & conclusa. Plura de Socino tradent Przypcovius in eius Vita, Moscorovius in Socini Opp. p. II. 625. Sand. Biblioth. antitrinit. 64. & 223. König 762. Relat. innoc. A. 1701. 178. Edermann. disp. quam G. Calixtus moderabatur, de sanctiss. Trinit. myster. §. 46. Arnold Hist. eccl. & hæ. P. II. lib. 16. c. 33. §. 16.

Io. Crellius, Helmezheimio-francus; ab Ern. Sonero, Med. D. ac professore altorfino, in sententiis socinianis informatus, ad eorum transiit coetum, Racoviæque scholam eorum rexit, ac postea, Valent. Smalcio e vivis sublato, eorumdem ecclesiæ præfuit, mortuus A. 1693. æt. fere 43. Sand. II. 5. Scripta eius prædicat Rucovius Epp. Cent. I. 163. ipsumque laudat ab ingenii solertia, & iudicii maturitate. Cent. II. 187. Adde König. 221. & Arnold. P. II. 562.

Jonas

Ionas *Stichingius*, a Bucowiets, Eques polonus, pastor primum Racoviz, postea Luclaviciis, ob editam Fidei christianæ confessionem patria proscriptus, bella literaria gessit cum Nic. Cichovio & Balth. Meisnero seniore, obiitque Zelichoviz in Marchia brandenburgica A. 1661. æt. 69. Stanisl. Lubieniecium in Vita eius, quæ operibus præfixa est, Sand. 126. König 734. Arnold P. II. 562. & Marth. Radecium apud Crenium P. IV. Animadv. 233. *Fraterni Poloni* in ep. ad Senat. claudiopolit. (Part. II. Epp. Ruari p. 316.) vocant eum virum nobilissimum, cuius prudentiam atque dexteritatem in administrandis ecclesiæ negotiis non modo ipsi compertam habeant, sed & claudiopolitani comperti sint.

Io. Lud. *Wolzogen*, austriacus, Liber Baro a Tarenfeld, S. Vhrico &c. primum reformatæ religioni, ob quam e patria eiectus fuit, deinde Vnitariorum ecclesiæ addictus, scripsit Commentarios suos, aliosque libros germanice, quos in latinum transtulit Ioach. *Stegmannus* iunior, &, ne lucro operum Fratrum Polonorum officerent, eorum editor illos igne absumpsit, decessitque in Silesia prope Vratislaviam circa A. 1658. ultra 62. annos natus, Sand. 137. 162. Arnold T. II. lib. 17. c. 13. §. 18.

Elias *Arcissevius*, pater, Eques polonus, Dominus Smigla, ecclesiæque, quæ ibi colligebatur, pastor, floruit A. 1594. *Socius* in præf. disp. de Iesu Christo Salvatore (T. II. opp. 120.) appellat virum pium, & in vinea Domini egregium operarium, eundemque summum amicum suum.

Fran. *Puccius*, nobilis florentinus, aliquando Faustum Socinum secutus, deinde vero in Angliam, & inde, ob persecutionem, in Bataviam profectus, Goudæ societatem cum Anabaptistis coluit, ibique librum edidit A. 1592. sub titulo Assertionis (Catholische Bewährung) de Christi efficacia in omnibus hominibus, quatenus sunt homines. Statuit enim, divinam lucem, quæ Christus est, illustrare omnem hominem, in mundum venientem, & illustrare quidem salutariter; adeoque neminem vicinum esse periculo damnationis, nisi eum, qui contumaciter operibus tenebrarum est dedicatus, neque luci huic locum dat, sed eam contemnit. Contra eum, præter Socinum, scripsit Luc. *Osiander*. Vide G. Arnold. P. II. 318. König 668. & *Itig.* præfat. in Reineccii Bösianismum §. 2.

Hieron. *Moscorovius* a Moscorow, Eques polonus, antiqua illustri prosapia Ducum filefiorum de Svidna, Comitum de Dobryce, oriundus, Andr. Dudithii gener, ecclesie czarovianze fundator & patronus, ad Comitia regni ex equestri Ordine saepius delegatus, adversarios habuit Io. *Petricium*, Pet. *Scargam*, Iac. *Garsetum*, Mart. *Smiglocium*, Carethesin racoviensem in latinum traduxit, & orationem apologeticam pro se & reliquis Vnitariis ad Regem & Senatores polonicos scripsit, vita hac defunctus A. 1625. *Sand.* 105. F. *Socius* suam cum Erasmo Ioannis de Vnigeniti Filii Dei existentia habitam disputationem ei dedicavit, laudans illum non solum ab eruditione atque ingenii & iudicii acumine, sed etiam a candore & sinceritate, vitaeque puritate & sanctitate.

Andr. *Volanus* floruit circa finem seculi XVI. & scripsit Orationem sive Consilium de bello contra Turcas movendo: Defensionem sententiae de vera Christi praesentia in S. caena, contra Pet. *Scargam*, & Fran. *Turrianum*: & Epistolam ad Nic. *Paccium*, episcopum Kiioviensem, de S. Trinitate. *Frisim* Epit. Biblioth. Gesner. 90.

Io. *Catenus* fuit minister euangelicus, & claruit sub finem seculi XVI.

Io. *Nlemoiovius*, Eques polonus, Index terrarum inowladislavienfis, quod tamen munus deposuit, cum ad sacra Vnitariorum accederet, disputavit inter praecipuos, contra Trinitarios, in colloquio petricoviensi A. 1565. (an vero 1562? *Hist. reform. polon.* 152.) & Lublini cum Iesuitis *Warszyelo* & *Iodoco*, nec non cum Severino dominicano A. 1581. ediditque Demonstrationem de Ecclesia pontificia, quod non sit apostolica, neque sancta, neque una, neque catholica: Orationem ad Regem Polon. SIGISMUNDVM III: in qua expostulat & queritur de ecclesiae cracoviensis eversione, quae contigit A. 1591. & tandem obiit Lublini A. 1598. *Sand.* 49.

Iac. *Wiskw*, seu *Wiskw*, natus in oppido Maioris Poloniae vago-vecensis, haustus in acad. cracoviensi philosophiae studiis & theologiae rudimentis, ad excolendum magis ingenium abiit in Germaniam & Italiam, rediitque sacerdos, & Societatis Iesu ordini adscriptus. Fuit homileta celebris & disputator acerrimus, trium peritus linguarum, eiusque extant concionum Tomi II. & Apologia, itemque Biblia in polonicum sermonem translata, cum

cum notis, & alia: ac tandem obiit Cracoviz A. 1597. *Starovolscius* de scriptoribus polon. 89. *König* 368. Eius liber de Divinitate Christi & Sp. sancti, Bellarmino tribuitur a *Placcio* in pseudon. 618.

Erasmus Ioannis, hebraicæ linguæ peritissimus, primum scholæ Rector antverpianæ, deinde, cum ob dogmata a receptis diversa solum vertere cogeretur, Claudiopoli in Transilvania apud Unitarios pastor ecclesiæ, hac tamen receptus conditione, ne pro suggestu doceret Filium Dei ante matrem re vera extitisse, scripsit Antithesin doctrinæ Christi & antichristi de uno vero Deo, tractatum de causis vitæ æternæ, librum de IV. monarchiis, & commentarium in Apocalypsin, vixitque adhuc A. 1586. *Sand.* 87.

Mart. Smiglecius, leopolitanus, Societatis Iesu, theol. D. huiusque & philos. in acad. vilnensi professor, Collegiis pultoviensi, posnaniensi, calisiensi, & Domui professæ cracoviensi præfectus, ecclesiastes & disputator assiduus, (res enim ipsi fuit cum *Socino*, *Smalcio*, & *Moscovio*) edidit Nodum gordium de vocatione ministrorum, & Nova monstra arianismi; scripsit etiam de Baptismo, de Vsurâ, & aliis, obiitque A. 1618. æt. 56. *Starovolscius* 90. *König* 760. *Witte* Diar. biograph. O 4.

C. Franken, gardelebiensis, Romæ Iesuita, deinde scholæ chmielnie. in Polonia rector, tandem lector Claudiopoli in Transilvania usque ad annum 1590, negavit, Christum divino esse cultu honorandum, scripsitque Responsum ad *Warkavicii* iesuitæ Orationes tres, quibus regem STEPHANVM & Senatores ad Protestantes persequendos excitare laboraverat, & libros contra Trinitatem, quibus sibi-persecutionem, typographo autem typographiæ amissionem procreavit. *Sand.* 86. *Frisius* Epit. biblioth. gesner. 142.

Mart. Seidelius, olaviensis filesius, nec christianus, nec iudeus, nec mahumetanus, scripsit Fundamenta religionis christianæ, in quibus examinat dicta V. Tti in novo allegata, atque ostendere conatur, ea non agere in sensu literali de illis rebus, ad quos scriptores novi fœderis transtulerint: aliaque in libro isto extant, religioni christianæ adversa. Ceterum theologiæ naturali tantum erat deditus, credens, sufficere, si viveret ad normam præceptorum decalogi, non quatenus a Deo erant data Iudeis, sed quia conveniant cum lumine naturæ: conscientia suæ indito: negabat etiam, Christum seu Messiam fuisse iam exhibitum, propterea

quod non nisi conditionate promissus fuerit Iudæis, si videlicet futuri essent Deo obedientes, quod tamen non præstiterint: quidquid igitur dicimus credimusque de Iesu nazareno, id nefarius ille habebat pro fabulis. *Arnold* T. II. 495. *Gundlingiana* T. I. 41. & ipse *Seidelius* in *Socini* Opp. T. II. 806.

Iac. Coverius, parisiensis, ecclesiæ gallicanæ minister basileensis, obiit A. 1608. *König* 218. *Socinus* in præfat. T. II Opp. 118.

Fran. Davidis, hungarus, antequam sacris se destinaret, es linguis necessariis, pectusque artium bonarum & philosophiæ sanioris præceptis instruxit, euangelicæ primum ecclesiæ præfuit, deinde in calvinismum propendit, denique superintendens seu episcopus Unitariorum, contra Trinitarios, uti prius contra Stancarum, acriter disputavit, postea vero in Semiudaizantium dogmata delapsus, dum doctrinam de Christo non adorando spargit, a CHRISTOPHORO Batoreo Transilvaniæ principe, ut novator condemnatur, Devæque in carcerem coniicitur, ubi A. 1779. animam efflavit. Scripsit etiam Epistolam ad ecclesias polonicas de regno Christi millenario his in terris, & antagonistas habuit G. *Blandratum* ac F. *Socinum*. *Sand.* 55. *König* 237. E. S. *Cyprianus* in pent. Dissert. acad. 97. *Arnold* P. II. 410. *Czuittinger* Specim. Hungar. liter. 113. *Socinus* T. II. Opp. 710. 711. ubi se defendit contra calumniam, qua culpa calamitatis Francisci Davidis in ipsum transerebatur.

Petr. Statorius, alias *Steinlus*, vel *Steinski*, (quod nomen cum iure nobilitatis adeptus est) Eques polonus, primum Iuclaviciensis, deinde racoviensis Unitariorum pastor, adversarios habuit *Radziminianum*, *Farnovium*, *Wisnovium*, *Gregor. Zarnovicium*, & *Smiglestanum*, & obiit A. 1850. vix quadragenarius. *Sand.* 92.

Ioach. Stegmannus, iunior, pastor ecclesiæ Unitariorum Claudiopoli in Transilvania, variis casibus iactatus, scripsit non tantum contra Io. Andreæ *Schubertum*, eiusque præsidem Io. Paul. *Pelovotingerum*, sed & suæ religionis homines, videlicet *Slichtingium* de lotione pedum, & *Præpocovium* atque *Zywickorum* de Magistratu politico, vitæque caducæ finem vidit A. 1678. ætatis circiter 60. *Sand.* 161.

Ret. *Adamskius* a *Moskora*, Eques polonus, inter Unitarios fuit pastor ecclesiæ Iachovecensis, tam cretoviensis, & tandem cretovi-

covienfis; claruitque adhuc A. 1536. & scripsit, latente vero suo nomine sub hoc anagrammate, *Veri promus custos*, Politiam ecclesiast. (Agendam vulgo vocant) sive formam regiminis exterioris ecclesiarum Unitariorum. *Sand.* 141.

Stanisl. *Lubientcius* de Lubienietz, Christophori filius, natus Racoviz, Eques polonus, pastor ecclesiz lublinensis in Siedliski, post czarcovienfis, fecit hymnum in Symbolum apostolicum, sub nomine *Brui* Morientis Poloniae conservandae rationem certissimam, Theatri cometici tomos II. eiusque Exitum, & scripta contra Dan. *Lagum*, Io. *Latermannum*, & Hier. *Mülmannum*, ac plura alia, tandemque decessit in exilio, non sine veneni suspitione, Hamburgi A. 1675. æt. 52. *Auctor eius vita* 1. *Sand* 165. *Möller* P. II. Ifag. in *Histor. cimbr.* 105. *Arnold* P. II. 560. E. S. *Cyprianus* Pentad. Dissert. 113. & *Auctor continuat. Historia reformat. polon.* 278.

Andr. *Wissowatius*, a Szumki, Eques polonus, natus in Lituania, F. Socini ex filia nepos, pastor ecclesiz Unitariorum diversis in locis, obiit Amstelodami in exilio A. 1678. æt. 70. Vitam eius descripsit *anonymum* quidam in epistola, quæ extat in Biblioth. antitrinit. *Sandii* p. 219. Ipse autem *Wissowatius* ex ingenii sui penu depromsit Stimulos virtutum, frana peccatorum: Dissertatiunculam de vera hominis beatitudine confectanda: Discursum de vita æterna: Colloquium charitativum de religione cum Romano-catholicis habitum in arce Roznow, multaue reliquit MSSa, inter quæ sunt Exercitationes theol. de Controversiis generalibus, contractis per *Walenburgios*. *Sand.* 145. *Beushem* de statu eccles. & scholar. batav. 896.

Mich. *Gittichin*, venetus, pastor Nouogrodeci in Lituania apud Unitarios, sed a Rege Poloniae inde expulsus, obiit A. 1645. & scripsit contra *Lucium* de satisfactione, nec non contra *Grægrum*. *Sand.* 108.

Georg. *Blandrata*, saluciensis italicus, Ticino elapsus ivit Genevam, & inde in Poloniam; ubi Senior factus ecclesiarum districtus racovienfis, Calvinii persecutione venit in Transilvaniam, triumque Principum archiater & consiliarius intimus constitutus, vitam mortalem deposuit A. circiter 1586. & quidem, si relationibus credendum, a fratruele, quem heredem constituerat, strangulatus in lecto. *Sand.* 28. *König* 113. E. S. *Cyprianus* Pent. dissert. acad.

96. Pugnavit scriptis cum Fran. Davidis, Calvino, Socino, & Pet. Mella.

Ioach. Pastorius ab Hirtenfeld, Eques polonus, & Historiographus regius, multis scriptis, ut Floro polonico, Peple sarmatiko, Tacito germano-belgico, Bello scythico-cosaccico, orationibus II. de præcipuis Historiæ auctoribus, celebris, floruit medio seculo XVII. & ultra, tandemque in magna persecutione a Polonis contra Vnitarios exercita, ab hisce transiit ad Romano-catholicos, fortasse quod illius vim perferre ac sustinere nequiret. Sand. 149. Arnold P. II. 564.

Andr. Dondubius, ab Horehowitza, Dominus in Smigla, Budæ in Pannonia natus, Sbardellarius dictus a gente materna, trium Imperatorum, FERDINANDI I. MAXIMILIANI II. & RVDOLPHI II. consiliarius & orator, Episcopus primo tinniensis, dein chonadiensis seu genadiensis, & tandem quinqueecclesiensis, qui & tridentino concilio, Cleri regni hungarici nomine, interfuit, cultor studiorum mathematicorum singularis, tantusque tullianæ eloquentiæ admirator, ut totum Ciceronem ter manu propria descripserit, vir ingenio, iudicio, prudentia, facundia, multoque rerum usu & corporis forma præstans, Strassæque virginj, suæ postea uxori, in somnio plane eo, quem gerebat, vultu, quum adhuc episcopus esset, exhibitus, a Romano-catholicis ad Reformatos transiit, postea vero propter eorum acerbiteriam ab hisce ad Vnitarios, horumque sententiam ad obitum usque, qui contigit A. 1589. ætatis ipsius 56, professus est. Præter Epistolas, quales etiam extant in Laur. Scholzi Epistolarum philosoph. medicinalium ac chymicarum volumine, scripsit Poëmata, Commentariolum de cometarum significatione, & Dissert. novas de cometis, Monita politica, Vitam cardinalis Poli, Orationes 2. nomine episcoporum Hungariæ in concilio tridentino habitas. Sand. 62. Stan. Lubientesius in Histor. reformat. polon. 221. 226. Magirus 298. Thuanus lib. 69. p. 314. & l. 104. p. 499. Ruarus Epp. P. I. 443. Relas. Innos. A. 772. 128. & Czwitzinger Specim. Hungar. liter. 125.

XII.

Sam. PRZIPCOWII Cogitationes sacræ, cum Tractatibus varii argumenti. Eleutheropoli 1692. Hoc opere, quod quadam quasi

quasi continuatio est Bibliothecæ Fratrum Polonorum, certe ad illam referri potest, continentur 1) Cogitationes sacrae ad initium *Matthæi*, (videlicet a capite I. usque ad capitis VI. versum 24.) & Epistolas apostolicas, excepta ea, quæ est ad Ebræos, cum Responsione ad Notas amicas, id est Andr. *Wissowatii*, Cogitationibus in epist. ad Coloss. oppositas. p. 1. 196. Cogitationes in primam Servatoris concionem, scripsit auctor in exilio A. 1663. scriptoque huic titulum *Cogitationum* dedit ideo, ne quis lectorum putaret, ipsum in iis plenam, & cui nihil addi posset, sacrorum librorum explicationem polliceri. 2) Dissertatio de pace & concordia ecclesiæ, antehac edita sub nomine *Irenæi Philalesti*. A. 1628. p. 375. De quo *Placcius* in pseudon. 497. Hæc fuit primum ingenii auctoris, quum XIX. annos natus Lugduni Batavorum studiis operam navaret, tirocinium, cuius scopus est, evincere, Unitarios, si cum iis sentire non libet, saltem tolerandos esse; adeoque differit de sorte veritatis & innocentia: de necessariis scitu de Deo & Christo, fideique partibus: amorem erga Deum & Christum sincerum ad salutem sufficere, eumque in errantibus esse posse: quamvis fides & Spiritus S. sint Dei dona, ea tamen etiam errantes habere posse: solam inobedientiam & incredulitatem excludere hominem a salute æterna, non nudos mentis errores: ad salutem scitu necessaria esse pauca & simplicissima; tale vero non esse vulgatum dogma de Trinitate: in hac vita non dari perfectam Dei mysteriorumque divinorum cognitionem, sufficereque ad salutem fidem, spem, caritatem: Socinianos non ambitionis, avaritiæ, voluptatum, aut superstitionis gratia ita sentire, nec ulla malitia peccare, sed nuda salutis suæ cura: Scripturæ auctoritatem auctoritati Ecclesiæ præferendam: *Calvini* fatalem prædestinationem peiorem esse negatione Trinitatis: hæreticos, seu dissentientes citra impietatem & inobedientiam, tolerandos, verosque hæreticos esse, qui Spiritui S. per scripturam loquenti resistunt. Auctor præfationis agit de reformatione Ecclesiæ, & via ad salutarem Dei & Christi cognitionem, dicens, illam non humano ingenio, vel quantacunque etiam, eruditione scholastica, sed sola Dei voluntate gratiosa niti; hanc vero in eo consistere, ut agnitis mentis tuæ tenebris, humiliter & devote legas ac mediteris sacras literas, petens cum cæco illo *Mar. 10, 47.* a Christo illuminationem.

his aut similibus verbis : *Da Domine, ut videam.* 3) Apologeticon adversus Satyram Dan. Heinsii, cui titulus : *Cras credo, hodie nihil.* A. 1644. p. 387. Prodiit eodem fere tempore, quo prius scriptum. *Auctor prefationis* in hac Przypcovii opera, *Satyram* istam vocat *merdaceam, & scurriliter facetam, ubi* (Heinsius) *protervus despuerit, & omnem animi virulentiam evomuerit* in integerrimos viros, Hollandiæ Ordines, A. 1618. a clavo Reip. reiectos, & *Vienbogar-dum, Episcopium*, aliosque, quos eadem procella prostraverat. Addit, *Przypcovium* iuveni, sed modesto impetu ita senis-purulentam compressisse maledicentiam, ut tela in bonorum innocentiam contorta, percussa leviter, in auctorem suum resilierint.

4) Apologia pro IANVSSIO RADZEVILIO. p. 403. Scripta in patria post obitum illius, S. R. Imp. Principis, Ducis Birsarum & Dubincorum &c. Palatini quondam vilnensis, & Exercituum magni Ducatus Lituaniæ Supremi Generalis, a quo culpam calamitatum publicarum, quæ Lituaniam oppressere, & clandestini cum hostibus consilii & conspirationis amolitur. 5) Pannegyricus VLADISLAO SIGISMUNDO, Regi Poloniæ & Sueciæ dicatus. A. 1633. p. 405. Vbi clementiam eius in dissidentes, & quæ inde commoda in Remp. redundant, magnis præconiis extollit. 6) Vita F. Socini. A. 1636. p. 417. 7) Dissertatio F. Socini operibus præmittenda. A. 1636. p. 427. Quæ & præmissa est. 8) Iudicium de libello, Ordinibus regni Poloniæ a P. Nic. Cichovio oblato. p. 437. Cuius titulus erat : Adhortatio ad Ordines regni, ut Constitutionem adversus Arianos urgeant & exsequantur. Sicut igitur in hoc libello *Cichovius* classicum cecinit contra Vnitarios, atque eorum proscriptionem promovit, ita auctor noster, iam in exilium eiectus, sub larva papicolæ cuiusdam (vocat enim se *fucrum & antiquum Catholicum*) causam illorum tuetur, quamque indignis modis, contra patrias leges, cum suis expulsus sit, ostendere satagit. 9) Apologia afflictæ innocentiae ad FRIDERICVM WILHELMVM, Electorem brandenburgicum. A. 1666. p. 451. 10) Hyperaspistes, seu Defensio præcedentis Apologiæ. A. eod. p. 451. In qua opiniones & errores iudaismum redolentes, aut saltem ei propiores, atro calculo notantur, adeoque ostenditur, Dominum nostrum I. Christum non per metaphoram, sed proprie dictum *filium Dei* censerī debere :

sum-

eundem, proprie loquendo, esse & vocari filium Dei *unigenitum*: eumque *genitum ex essentia Patris*: duas in Christo esse naturas, humanam & divinam: filium Dei, nunc in cælis regnantem, non humanam, sed cælestem ac divinam naturam habere, ideoque *divinam substantiam*, & naturam Deum vere ac proprie dici posse, ac debere: denique regnum Christi, Deo patri subordinatum & ab eo dependens, æternum ac perpetuum esse; temporarium autem esse absolutum illud in Ecclesiam. 11) Animadversiones apologetice in aculeatum Io. Amosi Comenii adversus ecclesias recens in Polonia afflictas libellum, cui titulus, Admonitio de Irenico Irenicorum. p. 475. 12) Responsio ad scriptum Georg. Nemirowit, succamerarii kioviensis, cunctos in Polonia ad amplectendam græcanicæ ecclesiæ religionem, ad quam ipse transierat, adhortantis. p. 533. Vbi de notis ecclesiæ agit, deque necessitate privato iudicio utendi, item de impedimento reformationis, quod est conscientiarum inter ipsos Reformatos oppressio. 13) Demonstratio, quod neque Pater Domini nostri Iesu Christi per metaphoram pater, neque Filius eius unigenitus per metaphoram filius dici queat, aut debeat. p. 597. 14) Religio vindicata a calumniis atheismi, contra epistolam F. M. p. 600. Qui fortasse extremus eius labor fuit. 15) Animadversiones in libellum (Dan. Brentii) cui titulus, de qualitate regni Domini nostri Iesu Christi. p. 619. In quibus asserit, etiam christiano terrenas dominationes convenire. 16) De iure christiani Magistratus, & privatorum, in belli pacisque negotiis. p. 683. Vbi sententiam, etiam christiano licitum esse ad clavum reip. sedere, supplicia capitalia irrogare, bellum gerere, & sub militia merere, defendit. 17) Apologia amplior tractatus de iure christiani magistratus. p. 737. Contra Ioach. Stegmannum iuniorem, qui, ut auctor præfat. in hæc opera loquitur, cerebroso & stomachoso ipsum scripto oppugnaverat. 18) Vindicæ tractatus de Magistratu contra obiectiones Dan. Zvolekovi. p. 853. De quibus posterioribus scriptis, inde usque ab Hyperaspiste, prædictus auctor præfationis sic iudicat, ea non triviali, ieiuna ac sterili, sed mascula & frugifera eruditione refertissima esse, illustri documento, quantum differat mens rebus agendis longoque usu exercita, ab animis domi suæ situ ac pituita sua semper marcentibus, quibus iudicii acies hebescat.

Sam. *Przypcowius* de Przypcowice, Eques polonus, Principis *Radzivilii*, Regisque Poloniae, ac postea etiam Electoris brandenburgici consiliarius, per exilium ad extremam redactus egestatem, (de quo vide ipsius Epistolam, praefationi Operum insertam) verbis magistri minime addictus, verum libere a sociis eius, quam profitebatur, religionis dissentiens, sed & illis propterea invisus, denique condemnandus iudicatus, ab ipso etiam Electore, quamvis invito, expulsus, obiit in Prussia, anno, ut videtur, 1670. aetatis 78. Auctor praefationis scriptis eius tribuit admirandam rerum maiestatem, verae sapientiae medullam, entheos animi sensus, & profundam eruditionem. Eiusdem meminit *Ruarus* Epp. P. I. 166. 168. laudatque Dissertationem de pace & concordia ecclesiae, nec non Panegyricum. His adde *Alia erudit.* A. 1692. 414. *Sand.* 123. *Lubioniacinus* Hist. reformat. polon. 278. Auctor praefat. reprehendit vulgarem hanc opinionem, nemini, nisi theologo, fas esse tractare theologiam, deinde in laudes it Przypcovii, & quo ordine scripta sua lucubraverit, quidque in iis contineatur, & quis ille fuerit, recenset.

Dan. BRENNII Opera theologica. Amstelredami 1664. Comprehenduntur autem iis 1) Annotationes in V. & N. T. excepto Salomonis Cantico canticorum, non quod de divina eius auctoritate dubitaret, sed quoniam nulla inde loca in N. T. allegantur, quae ipsi clavem interpretandi subministrarent. Praemittitur Introductio brevis ad intellectum sacrarum literarum. 2) Tractatus de regno ecclesiae glorioso per Christum in terris erigendo. Intelligit autem regnum spirituale, & plane alterius naturae, quam sunt regna huius mundi; neque illud ab hominibus, aut ulla ope humana, verum ab ipso Christo immediate originis suae principium habiturum. A. 1657. 3) Tractatus de qualitate regni Christi, contra Sim. *Episcopi* librum, cui titulus, An homini christiano conveniat, officium magistratus gerere? A. 1657. Docet autem *Brenius* in hoc suo tractatu, Christianorum felicitatem atque eminentiam in hoc mundo non in mundanis divitiis, honore, dominio, bellis, victoriis &c. consistere, sed omnia ista spiritali modo in veris & ad perfectionem adspirantibus Christianis locum habere debere. 4) Responsio ad docti cuiusdam viri in libellum modo dictum Animadversiones; quae quamvis non integrè com-

pa-

pareant, examen tamen earum ita est institutum, ut obiectionum vis & controversiæ status ex ipsa responsione cuiusvis possit innotescere. 5) Amica disputatio contra Iudæos. In qua non virulentis calumniarum aut conviciorum telis, sed rationibus ex libris propheticiis depromtis pugnatur. Quodsi autem nonnullas verborum prophetiarum explicationes ibi offendes, quæ cum sensu scriptoris nostri in Annotationibus expresso non conveniunt, scito, hunc illis præferendum, adeoque auctoris sententiam genuinam ex Annotationibus æstimandam esse. 6) Dialogus de veritate religionis christianæ. 7) Incerti auctoris Brevis eiusdem veritatis demonstratio. Et hæc tamen Dialogo illo est verbosior, auctoremque agnoscit Ioach. Siegmannum iuniorem, indicante Sandio p. 136. Editor horum operum est Fran. Cuperus, cui etiam debetur Præfatio, & Introductio ad intellectum sacrarum litterarum.

Dan. Brenius, harlemensis, Episcopii discipulus, in Annotationibus multa petiit e Wolsf. Musculo, & Sandio p. 148. refert, Andr. Wiffowatium ex illis formasse Scrupulos, nondum editos. Ceterum de Brenio eiusque scriptis vide Rich. Simon. Hist. crit. V. T. l. 3. c. 16. & de præcip. commendat. in N. T. c. 57. p. 862. Sandium 135. & Gottfr. Arnold. P. II. 564. Nec Brenius tamen, nec Cuperus, socinismum palam sunt professi. Scripsit etiam Speculum christianarum virtutum, Compendium theologiæ erasmicæ, & 2. Epistolas super quæstione de Magistratu, quibus sententiam suam exponit de officio Magistratus in homine christiano, docens, se non statuere, quod nullus paganus, aut nemo christianorum, magistratum aut imperium coactivum gerere possit debeatve, sed se tantum de illis loqui christianis, qui ad perfectionem christianam pervenerint, aut tendant, obiitque A. 1664. æt. 70.

Fran. Cuperus, batavus, Brenii sorore genitus, bibliopola, ut videtur, amstelodamensis, edidit contra Spinosa Tractatum theologico-politicum Arcana atheismi revelata A. 1676. 4.

XIII.

THOMÆ aquinatis Summa theologiæ, in qua (ut titulus habet) quidquid in universis Bibliis habetur obscuri, quidquid

in veterum Patrum (ab ipso nascentis ecclesiæ initio) monumentis est doctrinæ notabilis, quidquid denique vel olim vocatum est, vel hodie vocatur ab hæreticis in controversiam, id totum explicatur. Coloniae 1622. Prodiit cum alias, tum vero etiam Venetiis 1490. Antverpiæ 1585. Coloniae 1604. Duaci 1614. Parisiis 1637. Lugduni 1702. & Patavii in typographia Seminarii in 12. tom. XII. quæ ultima editio habetur pro optima, politissima, & accuratissima, deque ea legi potest *Giornale de' letter. d' Italia* T. XV. 456. Translata quoque est in græcam, arabicam, & chianensem linguam, eaque horum populorum eruditi non sine emolumento utuntur. Omnia autem Aquinatis opera lucem viderunt Romæ A. 1570. tomis XVII. (quæ editio, ut emendatissima, laudatur a Phil. Labbeo de Scriptor. eccles. T. II. 420.) Venetiis 1594. tom. XIX. totidemque per Cosmum Morellæ Antverpiæ 1512. *Struve* Biblioth. philos. 17. Ioannes Lannois aliquando dubitare cœpit, an hæc Summa esset Thomæ aquinatis; sed Natal. Alexander, omnino illius esse, contendit, nititurque testimoniis *Aegidii* romani, & Nic. *Trinetti*. Vide *Vielli* Dissert. isagog. 104. Idem cum Alexandro agit *De Pin* T. X. 76. Summa ista tres habet partes, & Secunda duas, quarum prior *Prima Secunda*, posterior *Secunda Secunda* appellatur. In Prima parte agitur de doctrina sacra, Deo, creatione rerum, ac speciatim de angelis & hominibus, Deique gubernatione: in Prima Secundæ de ultimo fine humanæ vitæ, deque virtutibus & vitiis in genere: in Secunda Secundæ, quæ vel *Lannois* teste in Epp. p. 552. a re vera Thomæ est, de virtutibus & vitiis in specie: in Tertia de Christi incarnatione, & iis, quæ ipse egit atque passus est, de sacramentis, & resurrectione, usque, quæ eam consequuntur. Cum vero Thomas hanc partem, utpote morte abreptus, perficere non potuerit, sed in doctrina de Pœnitentia substituerit, hinc *Supplementum* tertiæ partis, adornatum a *Petro alvernensi*, ex eiusdem auctoris scripto, in quantum librum Sententiarum, excerptum hic subiicitur. Supplementum excipit *Emendatio eorum erratorum*, quæ librorum aut typographorum incuria in Summa Theologiæ S. Thomæ hætenus admixta reperiebantur, facta a Francisco Garcia. Præterea ad calcem totius operis accefferunt 1. *Indicum V.* quorum primus indicat loca Scripturæ in hoc opere explicata; secundus locos communes, qui hic tractantur; tertius res ac doctrinas notabiles; quartus

tus dogmata controversa; quintus est homileticus, ostendens, quomodo Thomæ doctrina ab oratoribus sacris ad explicationem textuum dominicalium & festalium adhiberi possit. 2. August. *Humanæ de Sacramentis ecclesiæ* axiomata, eiusdemque *Catechismi catholici*, antehac unico schemate comprehensus, nunc autem recognitus, & in libelli formam redactus, cum Remissionibus ad Summam Thomæ. Equidem Franc. *Garcia* putat, Thomam Moralia sua, quæ in Prima Secundæ partim, partim in Secunda Secundæ habet, ex *Vincentii bellovacensis Speculo morali* petivisse; sed *Thomasius* de Plagio lit. n. 561. contrarium statuit eo, quod Thomas XV. integros annos ante obitum Vincentii primariam cathedram rexerit Parisiis. *Du Pin* non audet sententiam hac de re suam dicere, & cuius iudicandi libertatem permittit. p. 71. Et I. G. alius Doctor sorbonicus dans la Critique abreg. des ouvrages des aut. ecclesiast. negat Speculum morale auctorem habere Vincentium bellovacensem, sed iuniorem alium. (*Ast. erud. A. 1717. 257.*) Interim Thomam maximum plagiarium fuisse, Io. *Lannoim*, teste Ancillonio dans le Melange crit. P. II. 329. ostendere nifus est: eumque mala fide citasse Patres, annotat idem *Lannoim* in Epp. p. 1. & seqq. itemque *Du Pin* T. IV. Bibl. nov. des auteurs ecclef. p. 45. & in Hist. disc. ecclef. 372. *Antonius* autem *Senensis*, qui citationes locorum cum S. scripturæ, tum aliorum auctorum, in Thomæ Summa confuse occurrentes, sæpe etiam ab aliis factas, emendavit, (*Placc. de Pseudon. 589.*) eas vero, quæ nunc in Tertia parte apparent, ipse solus collegit & adiecit, in præfatione, quæ primæ Parti præmittitur, inter X. notabilia hoc assert, 1. Thomam sæpe referre auctorum sententias, non verba. 2. Plurimos antiquorum auctorum libros nunc aliter, quam olim, esse distinctos. 3. Aliquorum librorum titulos a posteris fuisse immutatos. 4. Sæpe testimoniis aliorum, vel maioris declarationis, vel memoriæ lapsu, aliquid de suo addidisse. 5. Ex diversis partibus sub unius duntaxat libri nomine nonnunquam testimonia citasse diversa. 6. Sæpe ab aliis citata similiter retulisse, nec omnia in proprio inspexisse fonte. 7. Multa amanuensium & typographorum vitio depravata esse. De laudibus, quas *Drexelius* & alii Summæ Thomæ tribuunt, videatur *Pope-Blount* p. 414. *Sixtus* Sen. l. 4. B. 5. p. 384. ait, eum quatuor in se implacabiliter pugnancia indissolubili pacis vinculo coniunxisse,

xisse, videlicet copiam, brevitatem, facilitatem & securitatem, per securitatem intelligens illam, qua in eius lectione lector omni suspicione erroris liber, citra ullam offensam tutus & securus expedito gradu exspatiari possit, veluti per viam regiam, communieclesiasticorum Patrum incessu tritam, longe a deviis illis particularium sectarum semitis ac diverticulis, quæ sæpe incautos abducant in ambages inextricabiles, & errores irremeabiles. Sed tantam, credo, excellentiam ne quidem ipse sibi tribuit bonus Thomas, neque alii facile eidem tribuerunt. Immo in eo maxime culpandus est, (verba sunt Quenstedii de patriis viror. illustr. 389.) quod non tantum philosophica principia, sed philosophorum verba & placita ad conclusiones theologicas audacter applicat; quod vel ipsi parisienses Magistri in eo improbant. Nunc depromenda sunt, quæ viri eruditi hac in Summa observarunt, notaruntque.

P. I. quæst. IIX. art. III. p. 14. Sed contra est, quod Gregorius dicit super Cant. canticor. quod Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia.

Hic locus non reperitur in Gregorio magno. Ancillon Mel. crit. P. II. 333. At quid si in Gregorio mysseno, qui illum in librum commentatus est? Immo in nostræ editionis margine citatur Gregorii M. homilia 8. in Ezechielem, parum ante medium.

P. ead. quæst. XIII. art. XI. p. 27. Hoc nomen, *Qui est*, triplici ratione est maxime proprium nomen Dei: 1. propter sui significationem. 2. propter eius universalitatem. 3. propter eius significationem.

Ista subtilius excogitata videntur; saltem parum solida sunt præsertim cum non sit re vera scriptum, Sum qui sum, sed, *Ego, qui ero*: quidquid tandem his verbis indicare Deus voluerit, h. e. siue curiosam Moïsis interrogationem simpliciter reiicere, siue præsentiam suam ipsi promittere, siue ex operibus suis, qualis sit, appariturum esse docere. C. Vorst. in Notis ad disp. II. de Deo p. 168.

P. ead. quæst. LXXIV. art. III. p. 133. Dicitur *unum die* in prima diei institutione (Gen. I, 5.) ad designandum, quod 24. horarum spatia pertinent ad unum diem.

Subinde allegavit quædam e Cyriilo alexandrino ad probandam potestatem pontificiam.

Vnus dicitur, pro *primus*. Sixt. *Antibar.* bibl. 175.

Ea vero loca apud sanctum illum scriptorem non reperiri, fuisse ostendit Io. Lannoius ep. I. p. I. & seqq. Sed & memoria recolendum, quod paulo ante diximus de citationibus marginalibus

Thomas, ex illustri Comitum de Aquino seu aquinatium stirpe, natus A. 1224. tardioris in schola, ut videbatur, ingenii, & paucorum verborum, ideoque *basiliensis* per contumeliam a condiscipulis dictus, primum Cafini monachus, deinde invita matre ordinem Prædicatorum seu Dominicanorum ingressus, Alexandri de Hala & Alberti M. discipulus, & Parisiis cum Bonaventura creatus theologiæ doctor, magna celebritate docuit philosophiam & theologiam Lutetia, Bononia, Romæ, Fundis, Fogiis, Pisis & Neapoli, inde *communis doctor*, item *doctor evangelicus*, vel *seraphicus*, & *expositor lucidus* dictus, vir certe magno ingenio & iudicio, oblatumque archiepiscopatum neapolitanum ex modestia recusavit, & a GREGORIO X. papa ad concilium lugdunense II. evocatus, decessit in itinere, non procul a Tarracina, in cœnobio Fossæ novæ, ubi & exuviae eius conditæ sunt, A. 1274. æt. 50. & a IOANNE XXII. P. R. in numerum sanctorum relatus est. *Lexic. univ. histor. T. IV. p. 546.* Quamquam *Hanna* in epist. dedicat. Summæ Thomæ, annum ætatis ipsius ponat 53. In Magistri Sententias commentari cœpit A. 1248. æt. 25. Atque hinc factum, ut iuvenis in variis laboretur: quæ tamen progressu temporis agnovit & correxit. Quoniam vero Summam suam non absolvit, eam tamen subinde emendabat & retractabat, ideo illa pro ultimo & perfectissimo eius scripto agnoscitur. *Lannoius ep. I. p. I. Thomas aquinas*, scribit *Erasmus Roterod. in Rom. I, 4. vir non suo tantum seculo magnus. Nam meo quidem animo nullum recentium theolo-*
gum,
Pars II. In fol. M

tum, cui par sit diligentia, cui sanius ingenium, cui solidior eruditio, planeque dignum erat, cui linguarum quoque peritia, reliquaque bonarum literarum suppellex contingeret, qui iis, quæ per eam tempestatem dabantur, tam dextre sit usque. Notat tamen Lud. Vivæ in Comment. ad Augustini lib. 2. de C. D. c. 34. eum nimis fuisse aristotelicum, & res omnem naturæ vim captumque excedentes coëgisse naturalibus parere legibus. In argumentorum solutionibus aliisque locis multa affert non sua, sed aliunde sumta, suppressis auctorum nominibus, non malevole tamen, nec ambitiose, sed pro sæculi more. Non nunquam etiam destituit eum eruditio & critice ad discernendos genuinos libros & supposititios, nimiusque sæpe fuit in referendis & solvendis dubiis, ut bene observat iudiciosus candidusque *Muratorius* nelle Rileffioni sopra il buon gusto P. II. 184. Imagini eius adpingitur columba, Spiritus sancti symbolum, propterea quod ipsum V R B A N V S IV. Pont. rom. qui A. 1264. instituit festum Corporis Christi, ob compositum illius officium, columba argentea, (ut refert *Gerhardus* L. de S. cœna §. 199. p. 168. a. quæ tamen aurea dicitur in Indice eiusdem tomi gerhardini, v. *Thomas*) donavit. Aliter autem figuram istam explicat *Aucillennius* dans le Melange crit. T. II. 330. Plura de Thoma dabunt *König* 804. *Billet* des Enfans celebr. 421. *Magirus* 777. *Pope-Blount* 413. *Labbe* de scriptor. eccles. T. II. 418. *Olearius* P. II. 203. *Cave* 503. *Quenstedt* de Patr. illustr. viror. 388. *Raservizius* in Vorstellung n. 43. *Bibliothecar.* nulli parti addict. T. I. 961. Ceterum quamvis magni æstimeretur auctor noster in scholis pontificiis, non tamen eam habet auctoritatem, ut ab eo dissentire non liceat, sicut id contra Bzovium probat Fr. Dermizius *Thaddæus* in Nitela Francisc. relig. 35. Præter Summam theologiæ scripsit etiam Commentarios in IV. libros magistri sententiarum: Summam cathol. fidei contra gentiles, de cuius scopo legendus est Card. *Pallavicinus* della perfettion christiana p. 73: Expositionem in librum Iobi: item in primam quinquagenam psalmorum: nec non in Canticum canticorum. Exstant quoque eius Sermones de tempore, ac de Sanctis: item Commentarius in Iesaiam. *Placc.* de pseudon. 590. Quamquam hic aliis non videatur genuinus. Sed spuria scripta sunt, Expositio in euangelium Matthæi, quæ Petri *Scaligeri*: libri IV. de regimine principum, qui *Aegidii* romani: Opus de venerabili sacra-

sacramento altaris, quod *Alberti* magni: Compendium theologiæ, quod *Vlrici* de Argentina: Commentarii in Genesin, Ieremiam & Threnos, in libros Maccabæorum, epistolas canonicas, & paulinas, in Apocalypsin, Daniele, atque in Boëthii libros de consol. philof. qui *Thoma gualensis, seu anglici*, sæculo XIV. viventis, esse creduntur. Videatur *Gerhard. Patrol.* 604. *Olearius* 204. *Can-*
ve 504. *Cocus* 436. *Du Pin* T. X. 76. Io. *Moller* de homon. 629. & *Placcius* de pseudon. 589. Io. *Georg. Dorschem* edidit Thomam aquinatem Confessorem veritatis euangelicæ, & Ioannes de *Ripalda* librum de usu doctrinæ D. Thomæ pro academiis xaverianis.

Petrus alvernienfis, sive arvernienfis, de Alvernia, dominicanus, gallus, S. Thomæ discipulus, multa eruditione ornatus, auctor & Supplementi Summæ thomæ, & Commentar. in Aristotelem, claruit A. 1280. *Olearius* P. II. 73. *Du Pin* 76. *Lexic. univ. hist.* T. IV. 171.

Fran. *Garcia*, vel *Garzia* de Valle, dominicanus, doctor theologus, ac in universitate tarraconensi cathedraticus, A. 1622. publicavit Concionatorem euangelicum, & molitus est Catenam omnium in Scripturam commentariorum. *König* 331. & I. *Frid. Mayer* Biblioth. bibl. 83.

Augustinus *Hunnau*, mechlinienfis, doctor lovanienfis, scripsit etiam de dialecticis vocum affectionibus & proprietatibus, mundoque vale dixit A. 1578. æt. 57. *Frisius* in Epit. biblioth. gesner. 92. *König* 418.

Antonius de *Conceptione*, ob specialem devotionis affectum, quem erga S. Catharinam senensem habebat, *Antonius Senensis* dictus, Vimanara-lusitanus, dominicanus, Superiorum licentia per XI. circiter annos hærens Lovanii, ibidemque ad omnes theologiæ gradus promotus, postea vero Studii barcinonensis Regens primarius constitutus, composuit Bibliothecam Fratrum ord. Prædicat. quæ Lutetiæ Paris. prodiiit A. 1585. *König* 747. *Placc.* de pseudon. 589.

XIV.

Gregorii DE VALENTIA Commentaria in Summam D. Thomæ aquinatis. Lutetiæ Parisiorum 1609. Hoc opus, una cum altero de Rebus fidei suo tempore controversis, a Iusto &

Ioanne Overbeccis donatum fuit G. Calixto, sicut sua ipse manu in fronte Tomi primi testatum reliquit. Prius impressum fuerat Venetiis A. 1600. Sunt Tomi IV. volumina III. In *primo* tomo tractatur de Deo, angelis & homine: in *secundo* de ultimo fine hominis, actionibus humanis, virtutibus ac vitiis in genere, de legibus, & gratia divina: in *tertio* de virtutibus & vitiis in specie: in *quarto* de mysterio incarnationis, & persona Christi, denique de sacramentis. Subiunguntur tres Indices, unus pro philosophis, iuxta ordinem cursus philosophici, qui in scholis prælegitur; alter pro concionatoribus, qui præter commotionem affectus auditorum, intellectum erudire volunt ac debent; & tertius controversiarum fidei. In Præfatione exponit auctor rationem instituti sui, dicens, se insistere vestigiis *Caicant*, atque id operam dare, ut D. Thomæ mentem atque sententiam exponat, eiusque doctrinam defendat contra eos theologos, qui illam oppugnaverunt; interdum ab eius, ut inter scholasticos theologos excellentis, immo & aliorum Thomæ interpretum, sententia discedere; eam vero, quam amplectendam iudicet, ita proponere, ut eam confirmet testimoniis Scripturæ & SS. Patrum, & argumenta e ratione deprompta subiungat; aliorum autem sententias, siue sint socii fidei, siue non, fideliter commemorare.

EIVSDEM de Rebus fidei hoc (videlicet Gregorii) tempore controversis liber. Lutetia Parisiorum 1610. Qui prodierat Lugduni 1591. Non id sibi tribuit auctor, ut credat, post tot controversiarum opera a se rectius scriptum esse, quam a quocumque alio: sed quia utile est, extare in ecclesia plures libros diverso modo conscriptos, ideo etiam suum ait in publicum proferre voluisse, præsertim ad mandatum Superiorum, in eoque quæstiones fidei controversas, monstratis fundamentis, pressæ, breviter, & accommodate in primis ad scholasticam disputandi rationem explicare studuisse. Contenta autem huius voluminis sunt 1) *Analysis fidei catholicæ. p. I.* Vbi simul agitur de Ecclesia, rom. Pontifice, Scriptura, traditionibus, & conciliis. Qui liber editus est A. 1585. 2) de S. Trinitate libri V. p. 122. editi A. 1586. In quorum postremo liber alicuius antitrinitarii, in Transilvania excusus, confutatur. p. 270. 3) de vera Christi maiestate & præsentia, contra Lutheranos ubiquistas, libri IV. p. 298. Cum epistola

fiola Fr. *Turriani* eodem de argumento ad auctorem scripta. p. 301. Edita hæc sunt A. 1582. 1583. 1584. 4) de rebus controversis ad materiam sacramentorum pertinentibus libri XIII. videlicet 1. de numero sacramentorum novæ legis. p. 439. 2. de efficacia sacramentorum novæ legis. p. 453. 3. de baptismo parvulorum. p. 469. 4. de reali præsentia in sacramento eucharistiæ, & de conversione panis & vini in corpus & sanguinem Christi libri III. contra Calvinistas, p. 479. editi A. 1587. Liber III. est contra Fortun. *Crellium*, eique subiungitur Appendix de Colloquio mompelgartenfi inter Theod. *Bezanum* & Jac. *Schmidelinum*. p. 560. 5. de eodem argumento libri alii III. in quibus continetur examen & refutatio præcipui mysterii doctrinæ Calvinistarum, cum responsione ad obiectiones Ant. *Sadoletii* & Fort. *Crellii*. p. 569. editi A. 1589. 6. de legitimo usu eucharistiæ in altera tantum specie. p. 633. 7. de S. missæ sacrificio libri II. contra *Lamberti*, *Kennitii*, *Heerbrandi*, & aliorum sectariorum doctrinam. p. 660. Quorum primus A. 1580. alter A. 1581. editus fuit. 8. de contritione ex peccatorum timore concepta. p. 840. 9. de necessitate confessionis. p. 845. 10. de satisfactione. p. 862. 11. de ordinis sacerdotalis & episcopalis discrimine. p. 879. 12. de indissolubili vinculo matrimonii. p. 884. 13. de idololatria libri V. Part. II. p. 1. In quibus cultus S. eucharistiæ & Sanctorum, sacrarum item imaginum, ac reliquiarum adversus sectariorum, & præcipue Jac. *Heerbrandi* contumelias (ut vocat) defenditur. Editi sunt A. 1580. 1581. 5) de diversis aliis materiis libri XI. videlicet 1. de peccato originali. p. 123. 2. de officio proprio Christi redemptoris ac mediatoris. p. 151. Editus A. 1585. 3. de vera & falsa differentia veteris & novæ legis, contra fundamentum *Lutheranorum* & *Calvinianorum* doctrinæ. p. 169. 4. de gratia, iustificatione, & meritis. p. 183. A. 1576. 5. de prædestinatione & reprobatione. p. 205. A. 1574. 6. de statu & votis religiosorum hominum. p. 215. 7. de celibatu. p. 223. 8. de potestate legis humanæ, præsertim ecclesiasticæ. p. 239. 9. de efficacia excommunicationis ecclesiasticæ. p. 245. 10. de indulgentiis. p. 250. A. 1587. 11. de purgatorio. p. 272.

Gregorius de Valentia, natus Medinæ Campi in Veteri Castilia, Soc. Iesu, multa eruditionis fama florens, missus fuit Ingolstadtum, ut theologiam ibi doceret, inde a Pontifice CLEMENTE

IX. vocatus Romam, doctorque doctorum declaratus. Sed cum aër romanus sibi non videretur conveniens, veniam petiit atque impetravit abeundi Neapolin, ubi in prædio quodam vitæ finem fecit A. 1603. æt. 54. & quidem, ut *Perroniana* p. 380. narrant, ex mœrore propter disputationem de gratia. *Försterus* in Consil. de stud. theol. 429. eum accusat confusionis theologiæ cum philosophia, huiusque cum illa. Vide etiam *König*. 826. *Crenium* in *Schultzii* Dissert. epist. I. de clar. Marchicis p. 42. & *Lexic. anteq. hist.* T. IV. 597. Adversarios habuit Iac. *Andrea* & Iac. *Heurbrandum*.

XV.

Mart. BECANI Opera omnia. Moguntinæ 1649. Antea prodierant Parisiis 1635. sicut eius Opuscula theologica cum aliquot tractatibus post obitum editis ibidem A. 1633. f. Comprehenduntur autem hæc operibus I. Theologia scholastica, in qua agitur de Deo & attributis divinis, S. Trinitate, angelis, operibus VI. dierum, homine in statu innocentiae, beatitudine & actibus humanis, peccatis, legibus, gratia, fide spe & caritate, iure & iustitia, (sed hic tractatus non est Becani, verum alius magni auctoris quasi quoddam compendium, lectum tamen & adprobatum, ut p. 398. dicitur, a tribus theol. Doctoribus: tractatus enim a Becano ea de re elaboratus, dum Vienna Moguntiam mittitur, in via intercidit) incarnatione, & sacramentis. II. Opuscula, & quidem 1) de desperata *Calvinistarum* prædestinatione. p. 829. 2) de orthodoxa *Catholicorum* prædestinatione. 843. 3) de auctore peccati 849. 4) de auxiliis gratiæ Christi secundum *Calvinistas*. 865. 5) de auxiliis gratiæ Christi secundum *Catholicos*. 869. 6) de circulo calvinistico, contra Dav. *Parentum*. 873. Nam si quærat: Vnde constar, Scripturam prophetarum & apostolorum esse divinam? respondere *Parentum*, quia privatus spiritus mihi hoc dicit. Si iterum quærat: unde constat, privatum tuum spiritum esse infallibilem & divinum? eundem respondere, quia Scriptura hoc dicit. 7) Quæstiones calvinisticæ, contra *Parentum*. 879. Scriptum hoc est oppositum *Thesibus Paret* de peccato, in quibus ille negat Calvinum docuisse, Deum esse auctorem peccati. 8) Aphorismi doctrinæ Calvinistarum, ex eorum libris, dictis & factis collecti, cum responsione ad Aphorismos falso Iesuitis impositos. 885. ..Prodierat enim

enim libellus cum hac inscriptione: *Aphorismi doctrina Iesuitarum & aliorum aliquot pontificiorum Doctorum*, isque Wittebergam missus, a Leonh. Hutero adprobatus, ac denuo editus fuit. 9) de officiis angelorum. 8971. Ait, theologos etiam romano-catholicos hac in materia inter se dissentire, in iis videlicet, quæ in opinione sunt posita, sed in reliquis, quæ aut fide, aut certa cognitione tenentur, mire inter se convenire. 10) Refutatio XII. propositionum Phil. Mornai. 917. videlicet in eius opere IV. librorum de Eucharistia correcto & emendato relictarum: nam postquam primum ediderat illos libros, Episcopus ebroicensis plusquam quadringentas falsas citationes observasse sibi visus est. 11) de fide hæreticis servanda. 923. Negatur in hoc tractatu, Catholico-romanorum doctrinam esse, hæreticis non esse servandam fidem, modo promissa, pacta & conventa sint alias licita & honesta. Cum Appendice, in qua respondetur ad propositiones auctoris libelli calvinistici, cui titulus, *Fœderatorum inferioris Germania Defensio tertia contra calumniam pacis perturbata & penitus reiecta*. 12) Quæst. miscellanæ de fide hæreticis servanda. p. 932. Contra batavum calvinistam, qui dissuasit pacem inire Fœderatos Ordines & Regem catholicum, eo quod Pontificii doceant, hæreticis non esse servandam fidem. Sed hoc negat Becanus in eccl. rom. doceri, aut fieri, & combustionem Hussi ex hoc capite nititur defendere, quod promissio securitatis non aliter ab Imperatore data sit, aut dari potuerit de iure communi, quam sub conditione salvæ iustitiæ & executionis iuris: Hussum autem fuisse exustum propter tentatam fugam, relapsum in hæresin, & pertinaciam in hæresi monstratam. *Vbi tamen, uti Carcellæ videtur Institut. lib. VII. c. 43 p. 625. ita disputatur, ut videatur potius id facere ad amolendam tam detestandi facinoris invidiam, quam quod vere & ex animo ita sentiat: adeo multa (sic ille pergit) ipsi excidunt, quibus mentem suam prodit*. 13) de antichristo reformato. p. 945. Contra libellum alicuius calvinistæ hassiaci, qui in eo ostendere conatur, Pontificem romanum esse antichristum, quia omnes habeat notas antichristi, 1. enim Deficere a vera fide in multis articulis. 2. Sedere Romæ in ecclesia Dei. 3. Ostendere se, tanquam deum, i. e. tanquam visibile ecclesiæ catholicæ caput. 4. Extollere se supra omnem deum, i. e. supra omnem ordinem politicum & ecclesiasticum. 5. Negare Christum, quia doctrinam eius cor-

corrumpat. 6. Idola colere, quia panem missaticum & imagines adoret. 6. Facere falsa miracula Laureti apud statuam Mariæ virginis, & alibi. 8. Imprimere subditis characterem, ungendo illos chrismate. 9. Blasphemum esse in Deum & servos eius, qui ecclesiam reformant. 10) Sanctosque Dei persequi, ut *Hussum*, *Lutherum*, *Calvinum*, & similes. In omnibus hisce propositionibus refutandis operam studiumque suum collocat Becanus. 14) de ecclesia romana, p. 957. Eam in fide non defecisse. 15) de triplici cœna, calvinistica, lutherana, catholica. 962. 16) de communionem sub utraque specie. 978. Hanc negat esse præcepti divini. 17) de eadem materia Epistola ad Frid. *Balduinum*. 993. 18) de primatu Regis Angliæ. 999. Oppositum est hoc opusculum Apologia IACOBI Regis Angliæ, in quo negat Becanus, sive Regi Angliæ sive alii Regi aut Principi competere primatum ecclesiæ. 19) Refutatio Torturæ Torti, 1019. seu contra Sacellanium Regis Angliæ, (qui est Lancel. *Andrews*, episcopus postea cicestriensis, deinde eliensis, ac tandem wintoniensis) in qua differit 1. de convitiis, ut vocat, Sacellani, 2. de eius paradoxis, 3. de primatu Regis per eum everso. *Matthæus Tortus* autem erat Rob. *Bellarminus*. 20) de purgatorio Calvinistarum. 1027. Vbi 4. tractat quæstiones, 1. an Calvinistæ habeant aliquod purgatorium post hanc vitam? Quod quidem inde vult deducere, quod *Calvinus* doceat, animas iustorum nec in V. T. statim post vitam hanc migrasse in cælos, nec eo migrare in N. T. sed procul in atrio quodam residere usque ad consummationem sæculi. 2. Vbi locorum illud sit? 3. Quomodo differat a Catholicorum purgatorio? 4. Quid agant ibi Calvinistæ? Fatetur tamen in fine præfationis, hæc a se potius inchoata, quam perfecta esse, atque ita alium, cum per obitum licebit, ex sua penu aliquid posse adiungere. Vid. etiam *Nibusii* Suscitabulum (Wecker) p. 89. 21) de triplici sacrificio. 1031. Naturæ videlicet, legis, & gratiæ. 22) Examen Plagæ regiæ, seu Commentarii (Conr. *Græseri*) in Apocalypsin. 1053. In quo ille persequitur VII. epistolas, quæ scriptæ sunt totidem ecclesiis; VII. sigilla, quæ a nemine nisi ab Agno aperiri poterant; VII. tubas, quæ a totidem angelis inflatæ sunt; & VII. phialas, quæ a VII. angelis effusæ. His omnibus contineri ait varia plagarum genera, quæ ecclesia nunc patiatur ab antichristo, & iam ante ab illius præ-

præcursoribus passa est: & in hunc scopum omnia dirigit, ut ostendat, Papam esse antichristum. 23) De fide servanda. 1059. Contra monachos, qui profugiunt ad Lutheranos & Calvinistas, ibique uxores ducunt. 24) Privilegia Calvinistarum. 1064. Eorum numerat XIII. 1. Omnes Calvinistas ex utero materno nasci sanctos & heredes vitæ æternæ. 2. Esse sacerdotes. 3. Certos ac securos de sua iustitia, sanctitate, perseverantiâ, prædestinatione & vita æterna. 4. Per internam Spiritus sancti suggestionem posse discernere inter scripturas canonicas & non canonicas. 5. Errare non posse. 6. Habere propriam ac peculiarem doctrinam e celo missam. 7. In ea defendenda posse contrarias ac pugnantēs sententias sequi, cum lubet. 8. Habere proprium ac peculiare purgatorium. 9. Etiam si quotidie enormiter peccent & flagitiose vivant, tamen ipsis peccata non imputari. 10. Posse igitur impune mentiri & calumniari. 11. Posse non modo adversarios, sed etiam sese mutuo conviciis & maledictis insectari, sine ullo sanctitatis vel salutis disendio. 12. Posse Reges ac Principes seculares deponere, expellere, occidere, cum ipsis visum est. 13. Nulla lege, vel divina vel humana, obligatos esse, sed ab omni iugo & subiectione liberos atque immunes. 25) Quæst. batavica. p. 1076. In Batavum calvinistam, qui emiserat librum cum hac inscriptione: *Apologia pro christiano batavo, non calvinista*. Negat autem Becanus, Calvinistas cum Batavo & Lutheranos esse evangelicos, Pontificem esse antichristum, Iesuitas regicidas, proditores, perduelles, ingratos in Regem Galliarum, Regem Galliarum vere fuisse catholicum, Catholicos doctrina & factis profiteri, hæreticis non esse servandam fidem. Et quod ad ultimum hoc caput attinet, VI. quæstiones eo spectantes iisdem verbis repetit ex Q. q. suis miscellaneis supra memoratis. 26) De primatu Regis Angliæ. 1102. Contra Guil. Tookerum, quem ait triplici armorum genere instructum esse, fastu, conviciis, eloquentia. 27) de Pontifice V. T. 1115. Vbi comparisonem instituit inter Pontificem & Regem V. T. T. probare laborans, illum huic multis titulis antecelluisse, videlicet titulo originis & antiquitatis, familiar, inaugurationis, unctionis, ornatus, officii, exemptionis, auctoritatis. 28) Tituli Calvinistarum. p. 1141. Ipsos enim se vocare *Evangelicos, Reformatos, Orthodoxos, Orthodoxos*: in Helvetia appellari *Zwinglianos & Sacra-*
Pars II. In fol. N *men-*

mentarios; in Germania *Calvinistas*; in Belgio *Gensios*; in Gallia *Hugonotes*; in Anglia *Paritatos*; in Bohemia *Piscarditas*. 29) *Examen* Contordia² anglicana². p. 1181. Huius Concordia², Becani Diffidio anglicano opposita², auctor est Rich. *Harris*, ad eamque iam respondet Becanus, dicens, se in ea deprehendisse tria potissimum vitiorum genera, 1. calumnias & mendacia, 2. falsas & depravatas citationes; 3. lites & diffidia intestina. 30) De Institutione & usu SS. eucharistia². 1203. Est responsio ad Io. *Sartorii*, ministri lutherani, Epistolam tertiam. 31) De comparatione ecclesia² & synagogae. 1209. Vbi rursus docere satagit, ecclesiam non posse deficere. Scripta est haec epistola A. 1615. 32.) Epistola de oratione pro defunctis. p. 1214. Scripta A. 1614. 33) de Invocatione sanctorum. 1218. Vbi probare contendit, sanctos in caelo existentes, sine Dei Cbristive mediatoris iniuria, pie & cum fructu posse invocari, *Gregoriumque*, *Christophorum*, *Hippolytum*, & *Catharinam*, qui a Catholicis habentur pro sanctis & invocantur, omnino existisse aliquando in rerum natura. 34) Assertionones de Vocatione ministrorum ecclesia² V. & N. T. 1230. In quibus agit de ordinaria & extraordinaria vocatione ministrorum tam V. quam N. Ti; nec dubitat asserere, Ministros lutheranos & calvinianos nec ordinaria, nec extraordinaria vocatione legitime vocatos, ac proinde, qui eos audiunt, decipi. 35) De iudice controversiarum. p. 1235. videlicet in negotio fidei & religionis. Conatur autem VI. argumentis probare, non Scripturam, sed Ecclesiam esse iudicem controversiarum fidei ac religionis. 36) Apologia pro iudice controversiarum, contra Helvicum *Garthium*. 1252. Cuius magnum volumen refellendum sibi sumit, ostendere sustinens, multa vitia toto volumine a Garthio commissa esse, argumenta a se proposita adhuc firma stare, Garthii autem obiectiones nullius esse ponderis ac momenti. 37) Epistola ad Dav. *Pareum* de Actis colloquiorum swalbacensium, & de fide haeticis servanda. 1294. Scripta A. 1610. In qua expostulat cum Pareo, quod colloquia ante XI. annos secum & cum *Serario* ac *Molbusingo* Iesuitis habita, iam demum post horum obitum, nec satis bona fide publicare ausus sit; alteramque Epistolae partem eidem opponit *Pareo*, in eaque respondet ad eius orationem aditalem de fide haeticis servanda, miratus, post integrum decennium, quo tacuit Batavus calvinista,

Pare-

Pareum istam recoquere controversiam. 38) de ecclesia Christi, itemque de ecclesia romana, quæ est Catholicorum, & de reformatâ, quæ est Lutheranorum & Calvinistarum, p. 1303. Opera auctoris in hoc versatur, ut ostendat, ecclesiam Christi & romanam visibilem non posse deficere vel errare in fide; reformatam autem esse unam, sanctam, catholicam, apostolicam, sponsam Christi, domum Dei, columnam & fundamentum veritatis, habere famam & constantem doctrinam, habere ministros bonæ famæ, legitimeque vocatos, dura fronte negat, immo eam malis artibus propagatam esse, impudenter profitetur. 39) de Rep. ecclesiastica. 1328. Contra priores IV. M. Ant. de Dominis libros de Rep. eccles. Agit autem 1. de Christo, supremo ecclesiæ capite ac monarcha. 2. de primatu Petri, vicarii Christi. 3. de primatu Pontificis, successoris Petri. 4. de episcopis, presbyteris, monachis, & apostatis. 40) Manuale controversiarum sui temporis. 1386. Proponit autem controversias V. generum: 1. communes Lutheranorum & Calvinistarum, 2. Lutheranorum tantum, 3. Calvinistarum, 4. Anabaptistarum, & 5. Politicorum: per Politicos intelligens partim eos, qui politiam pluris æstimant, quam fidem & religionem, partim, qui quæstiones movent aliquo ad politiam modo pertinentes. Manuale hoc oppugnarunt Io. Matth. Meyser, El. Ehinger, Egid. Hunnius, & Io. Crocius Antibecanis suis, de quibus Baillet tomo I. d' Anti p. 73. Io. Hülsemann in Method. stud. theol. p. 300. prorsus improbat ac reiicit hoc Manuale, scribens, plane nullam id fidem mereri: nam controversiarum statum non recte formari, & perpetuis ubique scatere æquivocationibus, eorum etiam negatione, quæ alias vulgo in papatu docentur. Denique 41) tanquam peculiaris tractatus additur Analogia V. ac N. Tti: in qua primum status veteris, deinde consensus, proportio, & conspiratio illius cum novo explicatur.

Theol. Scholast. de Attrib. Dei

c. 2. p. 5. Contr. Vorstius negat,

Deum in se esse simplicem.

Nunquam hac generalis negatio a me traditur. Immo contraria affirmatio passim in libro meo (de Deo, sive de natura & attributis Dei) deprehenditur. Vorstius in Append. ad Apologet. exeg. p. 197.

N a

Sæpe

Ibid. In Deo præter substantiam divinam *nulla sunt accidentia realia*, quæ illi substantiæ inhæreant, ac proinde nulla realis compositio ex subiecto & accidente. Ita Augustinus, Thomas, & alii passim, *excepto Vorstio*.

Cap. VI. p. 7. Vorstius docet, Deum *secundum substantiam suam non esse alibi, quam in cælo*.

Ibid. Vorstius docet, *substantiam Dei divisibilem esse*, ac proinde *non esse totam in qualibet re minima*.

Cap. VII. p. 9. Vorstius dicit, *Deum in se esse immutabilem*.

Sæpe dixi, *de voce accidentium ligare me nolle*. Id. 196,

Contrarium aperte in libro meo docetur, videlicet, Deum ubique locorum revera præsentem esse. Tamen eundem peculiari quodam, h. e. excellenti & glorioso modo in cælo tantum habitare, iuxta Scripturam ibidem recte asseritur. Porro, *quonam speciali modo* Deus in his terris ubique adsit, non temere decidendum puto. Id. 194.

Prior articuli pars *nusquam in libro meo* traditur, sed eius contrarium aperte passim assero, videlicet, *essentiam Dei vere spirituales* atque *aspeçtu seu indivisibilem* esse. Alter autem articulus non est vere meus: tantum enim *in persona opponenti, sive inquerenti*, aliquid tale alicubi dicitur. Ex meo autem ipsius sensu *specialem existentiam* modum haud temere definiendum esse existimo. Id. p. 194. 195.

Contrarium diserte tradidi, etiam iis in locis, quæ adversarius citavit. Immo *absolutam immutabilem*.

Cap. VIII. p. 9. Vorstius negat, aternitatem esse indivisibilem, & eam finem.

Cap. IX. Qu. VI. p. 16. Conimbricenses lib. 2. de Anima qu. 3. art. 2. ad 2.

Cap. XI. p. 35. Vorstius asserit, decretum Dei liberum esse verum accidens, distinctum a substantia & essentia Dei.

Ibid. Solus Vorstius negat, libera Dei decreta esse aeterna.

mutabilitatem inter essentiales Dei proprietates ipse retuli. *Id.* 195.

Ambiguitas capiosa hic latet, quam in Exegeti c. 12. plenius declarare studuimus. Quodam vero commodo sensu in aternitate dari successionem praeteriti, praesentis, & futuri, non levibus argumentis ibidem ostendisse videmur: quae Beccanus nondum dissolvit. *Id.* 196.

Sic debbat citare: Lib. 2. de Anima cap. VI. quaest. 3. art. 2. *Ad primum contra tertiam partem & deinceps*, Thom. Gren. Animadvers. P. IX. 212.

Saepe dixi, de voce accidentium *lingere me hic nolle*, dum modo distinctio vera inter ipsum Deum, eiusque libera decreta, concedatur. Hanc vero non solum Iustinus martyr, & alij doctores complures ante me diserte tradiderunt, sed & rationes invictae confirmant. *Id.* ibid.

Ambiguitas est in voce aeterni. Vere enim aeterna sunt Dei decreta, quatenus ante tempora secularia, sive ante mundi foundationem facta sunt. Neque aliter S. Scriptura de horum aeternitate loqui solet, Eph. 1, 4. & 1. Pet. 1, 20. Nec tamen simpliciter & divisi modo Dei decreta sunt, quippe quae contin-

In Prælod. Manualis cap. I. qu. I. p. 1391. Canon librorum V. & N. T. (quem sequuntur Romano-Catholici) habetur in Concilio tridentino sess. IV. Et Patres illius acceperunt per traditionem ab EVGENIO Papa, Eugenius a GELASIO Papa, Gelafius ab *Augustino*, Augustinus a *Patribus concilii carthag.* III. atque hi Patres ab INNOCENTIO I. qui vixit A. C. 402. Igitur *ab illo tempore primitiva ecclesia ad nos usque, per continuam traditionem, perseverat idem ille Scripturæ canon, quem nos Catholici nunc tenemus & amplectimur.*

Ibid. Ex canono N. T. Lutherani *expunxerunt* epistolam ad Hebr. epistolam Iacobi, epist. Iudæ & Apocalypsin Ioannis,

In Analogia V. & N. T. cap. I. de Script. & tradit. V. T. qu.

tingentia seu libera Dei effecta sunt, quibus causa voluntaria necessario prior est. *Id. ibid.*

Iuxta Becanum videlicet incipit *primitiva ecclesia a seculo post natum Servatorem quina, & quatuor priorum nulla habetur ratio. Sique Augustinus accepit ab Innocentio, a quonam accepit Innocentius? num sine testimonio, imo contra testimonium, traditionem & consensum quatuor præcedentium seculorum ipse pronunciat, an vero secundum illud? G. Calixtus disp. de Auctorit. S. Script. & numero libror. V. T. §. 63. p. 129.*

Veterum quidam de hisce scriptis aliquando dubitarunt, dubitavit etiam de uno & altero non nunquam Lutherus, non, utrum ex afflatu Spiritus sancti conscripti, sed, an ab apostolis, quibus inscribuntur, in lucem proditi sint: sed Lutherani eos omnes agnoscunt pro canonicis. Mart. Chemnitius Exam. concil. trid. P. I. p. 50. Io. Gerhard. Exeg. de Script. S. §. 24. I.

Distinctio illa nullo nititur fundamento. Neque caret absurditate

i. p. 6. *Canon seu catalogus librorum V. T. duplex est*: unus *iudeus*, qui tempore Esdræ, seu ab ipso Esdra, vel a concilio sacerdotum, cui ipse interfuit, confectus est; alter *christianus*, qui auctoritate INNOCENTII I. confectus est.

tate, canonem librorum V. T. aliquot post sæculis, ex quo antiquatum ipsum fuit, confici. Et INNOCENTIVS, ab *Exuperio* tolosano, tanquam senior a iuniore, rei peritior ab imperitior confultus, *pro capiti intelligentia sua*, non autem quasi ex oraculo respondit. G. *Calixt.* disp. cit. §. 63. 64.

Mart. *Becanus*, Hilvarenbeca-brabantus, Soc. Iesu, philos. & theol. Herbipoli, Moguntiz & Viennæ professor, FERDINANDIQUE II. Imp. a confessionibus, obiit A. 1624. æt. 63. *König* 94. *Witte* Diar. biographi. T. 4. *Baillet* d' Anti P. I. 81. *Calixto* indisp. cit. p. 128. audit acuto vir ingenio, & satis etiam versutus, & p. seq. eruditus & ingeniosus: *Crenio* Animadvers. P. IX. 212. non tantum versutus, sed etiam subdolan, & callidus, unoque verbo, iesuita, sed parum diligens & candidus: *Hottungero* Bibliothecar. p. 419. facilitatis laudem, quam merebatur, scepticis loquendi & arguendi formulis obscurans; at *Vostio* Biblioth. stud. theol. c. 6. p. 595. unus in theologia scholastica omnibus epitomis & introductionibus præferendus. Certe omnino laudanda videtur modestia, qua Becanus in disputationibus suis utitur, quamque etiam in adversariis suis requirit, dicens, a vero & christiano disputatore abesse debere convicia & iniurias; sed eum hoc postulatum non ipsum observare in libro de Deo & attributis divinis, quin potius rem suam conviciis & calumniis, mendaciis & sophismatis agere, valde conqueritur *Conr. Hystim* in Appendice Apologeticæ exegeseos, p. 191. & seqq. Vide iterum *Cren.* de Singular. scriptor. p. 45. Dissert. II. de furib. librar. 15. & apud. Georg. Pet. *Schulzium* in Dissert. epist. I. de claris Marchicis p. 41.

XVI.

Guil. ESTII in IV. libros Sententiarum Commentaria. Parisiis 1638. Quibus S. *Thomæ* aquinatis Summæ theologicæ partes omnes illustrantur; præmittiturque in IV. libros Sententiarum præ-

Præfatio, breviter ostendens, quæ sit hæc scientia, quod eius obiectum, quæ ex obiecto dignitas, quæ certitudo & utilitas, denique quis auctor. Nimirum Theologiam esse scientiam, qua ea, quæ de Deo ac rebus divinis divinitus revelata sunt, cognoscuntur, immo Theologiam non aliud esse, quam Metaphysicam & Ethicam quondam sacram & perfectam; obiectum istius scientiæ esse Deum opt. max. quatenus est Deus; præstantiam & dignitatem eius ex obiecto, videlicet Deo rebusque divinis, quibus nihil maius sit, neque præstabilius, iudicandam; certitudinem eius tantam esse, quanta veritati divinæ, cui hæc scientia nititur, tribui debet, id est, summam; vitandam autem in doctrina theologica nobis esse subtilem obscuritatem, sive obscuram subtilitatem; ceterum utilitatem eius ex fine & usu patere, nam per eam hominem Deum cognoscere, & cognitum diligere, atque in eo, tanquam bono suo, tandem acquiescere; denique auctorem eius esse Deum & Christum, Dei filium. Tum sequitur Partitio theologiæ in Primam & Secundam: *Primam* vocat eam, qua Deum resque divinas homo considerat secundum primam rerum institutionem; quo pertinet doctrina de Deo & creatione; *Secundam* eam, cuius necessitas occasione peccati libera creaturæ rationalis voluntate commissi, subintravit; quo refertur doctrina de lapsu angelorum & hominum primorum, indeque consecutis pœnis, deque hominis lapsi reparatione per Christi beneficium; unde rursus complura emergant considerationis capita, videlicet de prædestinatione, mysterio incarnationis, passionis, mortis, resurrectionis & ascensionis Christi, de gratia Christi & hominis iustificatione, de statu ac differentia legis & euangelii, de præceptis & consiliis evangelicis, de vocatione gentium & catholica Christi ecclesia, de S. scriptura, & sacramentis. Auctor hic inter eos, qui in libros Sententiarum commentati sunt, facile primas tenet ob singularem eruditionem ac iudicii vim, cum pari moderatione coniunctam. *Hilfsmann*. in Meth. studii theol. 302. Vide P. I. *Hist.* huius *bibliothecar.* p. 271.

XVII.

Rob. BELLARMINI Disputationum de controversiis christianæ fidei Tomi IV. Coloniz Agrippinæ 1615. volumina II. Edi-

Editio ab ipso auctore ultimum locupletata. Et certe nitida
 satis est, atque emendata. Ibidem recuss. A. 1628. sicut anrea In-
 golstadii 1586. Parisiis 1608. & alibi prodire. Omnia eius opera
 VII. tomis expressa sunt Ingolstadii 1601. & Coloniae 1617. Præ-
 mittitur huic nostro operi 1. Dedicatio ad SIXTVM V. Pont.
 rom. in qua disserit de summa hæreticorum impietate, de odio
 seu zelo huius pontificis adversus hæreticos, deque occasione hu-
 ius tractationis: videlicet cum XV. annos proponendis partim Lo-
 vanii, partim Romæ controversiis impendisset, Superiorum iussu
 istos iam edi in publicum; cumque a dissentientibus nihil magis op-
 pugnetur, quam papatus, eam ob causam a se nullam disputationem
 diligentius copiosiusque esse tractatam, quam eam, qua summi
 pontificatus institutio & auctoritas asseratur, atque defendatur. 2.
 Præfatio ad lectorem, in qua causas editionis huius operis expo-
 nit, quæ sunt omnio tres: α) quia prodest ecclesiasticæ causæ, si
 plurimi hoc (Bellarmini) tempore scribant. β) quia expediebat,
 ut controversiæ omnes in unum quasi corpus redigerentur. γ)
 quia metuendum, ne istæ controversiæ, incio auctore, quantum-
 vis læceræ, ab aliis edantur. 3. Præfatio in disputationes ipsas, ha-
 bita in gymnasio rom. anno 1576. qua extollit utilitatem istarum
 disputationum, ac deinde exponit, quæ sint, & quot sui tempo-
 ris controversiæ. Vbi pariter fatetur, arduum esse opus, & certe,
 sua quidem sententia, eiusmodi, ut, si non leviter & perfunctorie,
 sed accurate, ac ut rei dignitas, & difficultas exigit, tractan-
 dum sit, scientiam prope infinitam, non modo variarum discipli-
 narum & linguarum, sed etiam totius antiquitatis, omnium histo-
 riarum, & temporum requirat: quæ omnia quam in se sint exi-
 gna, se se videre, onus tamen impositum sustinere ac perferre, ut,
 si cetera doctrinæ præsidia sibi defunt, studium tamen & diligen-
 tia minime desiderari queat. 4) Excerpta ex epistola Iac. Gretæ
 feri de sectariis, qui primam, ut loquitur, de Verbo Dei
 controversiam adlarrarint. Quod autem ad ipsum Bellarmini
 præsens opus attinet, tractatur in primo tomo 1) de Verbo
 Dei scripto & non scripto. 2) de Christo capite totius eccle-
 siæ. 3) de summo Pontifice, capite militantis ecclesiæ. In se-
 cundo, post præfationem de Conciliorum auctoritate, & Luthere-
 rianorum a concilio trident. voluntaria, ac, ut ipse interpretatur,
 Pars II, in fol. O per-

pertinaci absentia, 1) de Ecclesia militante, tum in conciliis congregata, tum sparsa toto orbe terrarum. 2) de membris ecclesie militantis, clericis, monachis, laicis. 3) de ecclesia, quæ est in purgatorio. 4) de ecclesia, quæ triumphat in cælis. Atque huic tomo annexa sunt sequentia opuscula: 1. Appendix ad libros de summo pontifice. 2. de translatione rom. Imperii libri tres. 3. Appendix ad disputationem de cultu imaginum. 4. de indulgentiis libri duo. 5. Iudicium de concordia Lutheranorum. Cui Matth. Hæc opposuit Apologeticum. 6. Apologia pro eodem libro. 7. Recognitio auctoris omnium librorum suorum. In tertio, in cuius præfat. de nomine, natura, & efficacia sacramenti disputat contra *Lutherum*, *Zwinglium*, *Calvinum*, *Schwenckfeldium*, item contra ubiquitatem corporis Christi, 1) de sacramentis in genere. 2) de baptismo & confirmatione. 3) de eucharistia & sacrificio missæ. 4) de pœnitentia. 5) de sacramentis ceteris. Denique in quarto, cuius Præfatio causam exponit dilata hucusque editionis huius tomi, & insigni Henricum CAIETANVM, Cardinalem & Legatum ad Reg. Galliarum, laude exornat, 1) de gratia primi hominis, & statu innocentie. 2) de gratie amissione, & statu peccati. 3) de gratie reparatione, & statu iustificatorum per Christum. Præfationi subiecta est oratio in scholis habita, in qua auctor verba S. Ioannis Apol. 9, 1. 2. 3. detorquet ad *Lutherum*, *doctrinam lutheranæ*, & *Lutheranos*, illum dicens indicari per stellam de cælo cadentem; istam per fumum e tartaro ascendentem; & hosce per innumerabilem atque horribilium locustarum exercitum. Quamvis autem Bellarminus hisce libris causam ageret ecclesie, curieque in primis romanæ, parum tamen abfuit, quin eos aboleret censura pontificia, uti quidem testantur *Carpzovius* in Isag. in libb. symbol. 739. & *Heiddegger* in Hist. papat. 311.

Tomo I.

Lib. I. de Verbo Dei c. 5. p. 7. Hoc refutatur a Kortholto de Cæn.

Nullum ex X. nominibus Dei in Cantico Salomonis locum habet.

script. c. 5. §. 20.

Ib. c. 8. p. 11. De libro *Baruch* controversia est, tum quia non invenitur in hebr. codicibus,

Neque Conciliorum, neque Pontificum, neque Patrum est, canonem seu regulam librorum sacro-

tum etiam quia nec concilia antiqua, neque Pontifici, neque Patres, qui catalogum librorum sacrorum, huius prophetæ disertis verbis meminerunt.

Lib. II. c. 2. p. 29. Calvinus Institut. c. VI. §. II. contendit esse legendum Iesa. 9. & vocabitur admirabilis. At hebræus textus modo non habet Iikkare vocabitur, sed Iikra vocabit.

Ibid. Iesaiæ 53, 4. In hebræo legi potest, percussus Deus & humiliatus.

Ib. c. 3. p. 31. Pentateuchum transulisse fertur R. Aquila, qui chaldaice Onkelos dicitur.

Ibid. c. 4. p. 32. In italica ac syriacis capitulum (Versionis syr. N. Tti) mentio fit ieiuniorum, venerationis crucis, precum pro defunctis &c.

sacrorum constituere, sed canon auctoritatem suam habet a patensione divina. M. Chemnitius in Exam. C. T. P. I. 45.

Memento regulæ, quam in tua ipse posuisti Grammatica ebr. I. 4. c. 4. Observandum, apud Hebræos non raro usurpari certam personam verbi activi in passiva significatione, ut Gen. 16, 14. Vocavit, pro vocatus est. Dilherr. Elect. I. 2. c. 3.

Qui hoc dicit, impingit in Grammaticam: nam 1. ex Zere sub ך in אלה perspicuum est, vocem in regimine esse positam, & dici percussus Dei, pro, a Deo, sicut Matth. 25, 34. dicitur, venite benedicti patri mei, id est, a Patre. 2. Substantivum in constructione semper præcedit adiectivum; at hic sequitur substantivum, & præcedit adiectivum. Hackspan in h. I.

Perperam plane, & contra historiarum veritatem אקלס Aquila confunditur cum אקלס Onkelos. I. Henr. Hottinger Thes. philol. 244. Cartwright præfat. in Arnot. in Gen. IV.

Sed illos titulos ac sectiones aliquot post sæculis ab alexandrinis Patriarchis additos fuisse, fatetur Guido Fabricius. Vide G. E. Viegand disp. de Vers. syr. C. 3.

Ib. c. 12. p. 41. Etiam si multi codices hebraici habeant נִינִי ipse; tamen legi *annum*, in quo erat scriptum נִינִי *ipsa*,

Ib. c. 15. p. 46. *A temporibus Esdra desit in populo Dei lingua hebraea esse vulgaris.*

Ib. c. 16. p. 52. Probabilius est, Christum sententiam, Deus meus, ut quid dereliquisti me? *satis hebraice pronunciaſſe.* — nam Syriace sic dixisset, *Hil*, *Hil*, lemana sebaſtani. Quod autem in græco & latino habemus *sebaſtani*, non *bbacapani*, ut esse debuit, factum est, ut facilius pronunciaretur.

Præfat. in controversi. de Christo p. 85. Michael Servetus supplicium Genevæ patiens, longissimo acerbissimoque dolore consumptus est *anno 1555.*

Ib. p. 87. Lutherus contra Latomum scribens: *Anima mea*, inquit, odit hoc verbum *quoniam*.

Ibidem: Etiam *nomen Trinitatis* *Luthero displicuit*, & ex Germanorum precibus illam *precandi formulam submovit*, *Sancta Trinitas, unus Deus, miserere nobis.*

Quem vero? *Semini* hoc est. *Amama* Antibarb. bibl. 204.

Lingua ebræa neque in captivitate babilonica, neque post eam *Judeis desit esse vernacula*, quamvis non esset sine contagio linguæ chaldaicæ. Barthol. Meyer Philol. S. part. II. p. 95.

Confundit dialectum syriacam, cum ierusalemiana: Non illa, sed hac usus est Christus. Ecce *77N* il scribit *Hil*? Neque etiam *sebaſtani* est ebræum, sed *syro-chaldaicum*. B. Mayet l. c. p. 82.

Erat *annus 1553*. Sandius Biblioth. antitrinit. 8. Thuanus ad istum annum p. 241.

Lutherus non absolute, sed conditionate scribit: *Quodsi* odit mea anima vocem *Homousios*, & nolim ea uti, non ero hæreticus. G. Calixtus disp. de S. Trinit. myster. §. 37. & Io. Fabricius System. theol. 112.

Non ideo ex publica Litania illa verba submovit, quod Trinitatem sublatam vellet, sed quod vocabulum germanicum (*Dreyfaltigkeit*) triplicitatem potius

Lib. I. de Christo c. 6. p. 98.

Verba Thomæ coram Christo prolata *Io. 20, 28. Dominus meus. & Deus meus*, non possunt referri ad Patrem per exclamationem, quia in græco non est *ō*, signum exclamantis, sed *articulus ō*.

Ib. 1. 3. c. 8. p. 153. *Brentius & Smidelinus* volunt, *Vniri hypostaticæ divinam & humanam naturam in Christo, nihil esse aliud, quam communicari attributa, seu proprietates omnes divinitatis humanitati Christi.*

Lib. I. de rom. Pontif. c. 2. p. 193. *Monarchia simplex simplici Aristocratia & Democratia præstat.*

Ibid. c. 4. p. 196, In ecclesia N. Tti (romana) est summus Pontifex Monarchia, atque Episcoporum (qui veri principes & pastores, non vicarii Pontificis maximi sunt) *Aristocratia*, ac demum suum quendam in ea locum habet *Democratia*.

potius, quam trinitatem importare videretur. Calixtus l.c. Malim dicere, ex hellenistica consuetudine nominatum pro vocativo poni, ut fit Pf. 22, 2, 59, 2. 60, 3. 63, 2. Hæschman in Io. 20, 28.

Illi & nos communicationem idiomatum, proprie & accurate loquendo, non formale *nominis hypostatica*, sed *consequens & effectum* esse statuimus. *Io. Gerbard. Exeg. L. de Christo §. 137.*

Hoc tantum verum est, *circumstantiis seculis*; nempe si unus homo posset omnibus locis adesse, nec necessario cogere-tur per alios negotia Reip. procurare: item si unus ille homo nequam esse non posset. *G. Calixt. in Dispp. XV. de præcip. christ. relig. capp. p. 312.*

At *puram & simplicem Monarchiam regni pontificii*, quis tam cæcus est, qui non videat? Vnus habet potestatem definiendi & determinandi, reliquis incommunicabilem &c. *G. Calixt. l. c. p. 314.*

Ibid. c. 9. p. 202. Secunda ratio, (quod regimen ecclesiast. præcipue monarchicum esse debeat) ab ea *similitudine* ducitur, quam *habet ecclesia mortalium hominum cum ecclesia immortalium angelorum.*

Ibid. Nec minus certum, inter angelos præter summum regem omnium Deum, *esse unum, qui aliis omnibus præsit.*

Ibid. Tempore V. T. *semper fuit unus, qui omnibus præerat, in iis, quæ ad legem & religionem pertinebant.*

Ib. p. 203. Omnes *similitudines*, quibus in Scriptura describitur ecclesia, (e. g. Exercitus ordinati, Corporis humani seu Mulieris speciosa, Regni, Olivæ, Domus, Navis) *ostendunt, debere esse in ecclesia unum caput.*

Ib. 204. Quinta ratio ducitur a primordiis gubernationis ecclesiæ, ubi *Christus ecclesiam visibiliter administrabat.*

Quæ necessitas, ut in omnibus *conveniant?* G. Calixt. l. c. 315.

Hoc maxime incertum est. G. Calixt. l. c. 316.

Non est eadem utriusque testamenti ratio. Ecclesia V. T. adligata fuit populo iudaico; Catholica N. T. in toto terrarum orbe colligitur. Facile quoque erat Iudæis adire Hierosolymam. G. Calixt. l. c.

At absurdum est & blasphemum, præter Christum alium statuere Imperatorem, quo duce cum satana configamus; aliud caput præter eum, qui servator est sui corporis. Neque vero, quia in Cantico sponsa Christi vocatur, ideo proprium caput habet secluso Christo: nam *similitudines non sunt latius extendenda, aut secus adplicanda, quam sit in Scripturis.* G. Calixt. l. c.

Nulla ratio consequentia. Nam Christi visibilis in ecclesia præsentia fuit extraordinaria, quantum ad ipsam ecclesiæ gubernationem. G. Calixt. l. c.

Non

Ibid. In singulis ecclesiis singuli con-
stentur episcopi. Igitur æ-
quum est, ut sit etiam unus
aliquis, qui toti ecclesie præ-
sit.

Ibid. Non potest ecclesia propagari,
nisi sit unus summus præsul,
qui doctores in provincias
mittat.

Ibid. Una fides in ecclesia esse non po-
test, si non sit unus summus
iudex, cui omnes acquiescere
teneantur.

Ib. c. 10. p. 207. Probatur Petri
monarchia ex *Matth.* 16, 18, 19.

Ib. c. 12. p. 210. Omnes huius
temporis heretici nihil peculi-
are hic Petro promissum esse
volunt, sed, quidquid dicitur,
ad totam ecclesiam pertinere, cu-
ius eo tempore Petrus perso-
nam gerebat.

Ib. c. 13. p. 214. Nos & catholici
omnes, per claves Petro datas,
intelligimus summam potesta-
tem in universam ecclesiam.

Non est eadem unus particularis,
& universæ catholicæ ecclesiæ
ratio. *G. Calixt. p. 317.*

Quis Philippum iussit eunucho ob-
viam ire; Paulum in Macedo-
niam contendere; Petrum ad
Cornelium se transferre? *Pan-*
tanus a Demetrio, Alexandriae
episcopo, in Indiam missus
fuit, *Frumentius* ab Athanasio
Indorum episcopus constitu-
tus. *G. Calixt. l. c.*

Negatur consequentia: sufficit e-
nim in ecclesia præsto esse au-
thoritatem normam, *G. Calixt. l.*
c. 291.

Per *petram* ibi intelligitur vel
Christus, vel confessio, fides &
doctrina, quæ pro obiecto ha-
bet Christum. Vtramque ex-
positionem S. Patres amplexi
sunt. *Casaubon. Exercit. XV.*
n. 12. p. 321. G. Calixt. l. c.
320.

At etiam Augustinus sic statuit, te-
ste Lannoio in Epp. p. 475.
Quid? ipse Bellarminus l. 2.
de Concil. c. II. p. 34. ex-
randi immunitatem præcipue
ecclesie tribuit, secundario au-
tem concilio.

Ministerium ecclesiasticum, quod
Christus Petro commendavit,
excludit potestatem absolu-
tam. *Edm. Richerius Hist.*
con-

Ibid. c. 14. p. 215. *Soli Petro dictum* fuit a Christo: *Pasce oves meas*; adeoque illi soli summa potestas ecclesiastica promissa.

Id. c. 17. p. 219. *Petrus singularem necessariusque habuit prerogativam*: quarum 28. numerat & indicat Bellarminus.

Ib. c. 25. p. 226. S. Ioannes Chrysost. homil. 55. in Matth. inquit: Deus concedere solus potest, ut futura ecclesia, tot tantisque fluctibus impetu irumpentibus, immobilis maneat; cuius pastor & caput (ecce nomen capituli Calvino inauditum) homo piscator, atque ignobilis.

Lib. II. de Rom. Pontif. c. 4. p. 235. *Petrus Romae usque ad aeternam episcopus fuit.*

Ib. c. 14. p. 247. *Leo epist. 46. ad Anatolium, episcopum Cyprianum: Residentibus, in*

concil. general. T. I. 4. Ludl. Ed. *de Pin de Antiqua eccles. discipl. Dissert. IV. 308.*

Quasi vero non *idem omnes privilegium olim habuerint apostoli, & nunc etiam habeant episcopi omnes*, qui dicuntur ecclesiae, ac proinde ovium Christi pastores. *De Pin* l. c. 310.

Ad eas respondent Io. Gerhardus Conf. cathol. l. 2. p. 541. & G. Calixt. Dispp. XV. de princip. christ. rel. capp. 329 Atque *De Pin* l. c. 313. cordate scribit, non nullas earum esse *gratis concessas*, alias *nihil omnino ad primatum Patri pertinere.*

Sic vertendum est: & *hominem piscatorem firmiorem petra ostendit.* Aloyf. Andruzzi in Vet. Gracia de S. rom. sede præclare sentiente p. 10. Vide *Giornale de Letter. d' Italia* T. XV. 260.

Incertum admodum & dubium est, num Petrus Romam unquam viderit; fuisse autem rom. episcopum, & per XXV. annos, signatum est. G. Calixt. l. c. 346.

Heracle, nullus praecessorum Pontificum sanctorum sibi auctoritatem assumpsit; quantum B. Leo. Richer.

quit, vobis, quibus executionem
nostra dispositionis iniunctionis.
Vides, ut precipiat Patriarcha
Cyprianus.

Ib. c. 16. p. 250. Si conferatur hic
locus (S. Cypriani lib. I. ep. 3.
al. 55. ad Cornel. scribentis:
Neque enim aliunde hæreses
ortæ sunt, aut nata sunt schi-
smata, quam inde, quod Sacer-
doti Dei non obtemperatur,
nec unus in ecclesia ad tem-
pus sacerdos, & ad tempus iu-
dex vice Christi cogitatur)
cum superiore (lib. de Unit. ec-
cles. ubi demonstrans, unde
oriatur divisio & hæresis, ait:
Hoc eo fit, dum ad veritatis
originem non reditur, neque
caput quæritur, neque magi-
stri cœlestis doctrina servatur)
apparbit manifeste, loqui Cypria-
num de ecclesia universa.

Ib. c. 25. p. 261. Africani Episco-
pi pontifici Bonifacio respon-
derunt, se non inuicem eos ag-
nosce (de appellat. episcopo-
rum ad rom. Pontificem: de
appellat. presbyterorum & mi-
norum clericorum ad episco-
pos vicinos: deque non eun-
do ad comitatum, i. e. aulam
Imperatoris) in concilio nicæno,

Ibid. Concilium Sardicense, ge-
nerale.

Ibid. Sunt exempla eorum, qui
ante Concilii sardicensis &
Rurs II. in fol.

cher. Tom. I. 448,

Quis mihi probabit, Cyprianum
hanc scribentem epistolam,
easdem habuisse cogitationes,
eundemque hæresium fontem
indicare voluisse? *Varia potest
esse causa & origo hæresium*, vi-
delicet inobedientia, non tan-
tum erga caput universale ec-
clesiæ, sed etiam erga caput
particularis ecclesiæ. Si unus
locus per alterum est expli-
candus, alterum hunc non por-
tet longe positum esse. Auctor
der Altschrift. Gedanken. 296.

Interim Concilium sardicense ille
non erat ignotum. Richer. T. I.
247.

Non fuit generale. Richer. 94. II.

Qui erant in ecclesiis suburbicæis,
quo iure etiam reliqui patri-
archæ

nicæni tempora omnibus asiaticis ad rom. Pontificem appellaverunt.

Ibid. p. 262. Non minor est sardicensis, quam nicæni Concilii auctoritas,

Lib. IV. c. 2. p. 311. Sententiam hanc (Pontificem etiam, ut pontificem, posse esse hæreticum, & docere hæresim, si absque generali Concilio definiat; & de facto aliquando accidisse) secuti sunt aliquos Parisenses, ut Gerson, Almain, Alphonsus de Castro, Adrianus VI. papa.

Ibid. Secunda sententia (videlicet illa modo dicta) non est proprie hæretica, sed tamen erronea, & hæresis proxima.

Ib. c. 3. p. 313. Hieronymus in ep. ad Damasum asserit, se tuto sequuturum sententiam Pontificis, quia novit, super illam Ecclesiam esse fundatam, nec posse fieri, ut ecclesia fundamentum cadat.

Ib. c. 16. p. 333. Christus Io. 21. mittitur regio vocabulo, dicens: Pascite oves meas.

archæ gaudebant; non vero in orbe universo. Richer. 138.

Immo tanta est differentia inter utriusque auctoritatem, quanto præstantius est concilium œcumenicum provinciali seu particulari. Hinc nec Canones sardici positi sunt inter regulas Codicis canonum. Richer. 95.

Immo omnes, & Theologica Facultas, atque antiquissima Academia. Launois Epp. 474.

Hæc tamen est Parisiensium sententia. Launois Epp. 474.

Immo iuxta Hieronymum, super omnes apostolos. Quod dissimulat Bellarminus; adeoque fallaciter disputat, vel certe luculenter ostendit, se doctoris sancti commentarios non, ut oportet, perlegisse. Launois Epp. 399.

Potius, ministeriali vocabulo: nam reges gentium dominantur, vos autem non sic. Matth. 20. Richer. T. I. 4.

Ados

Lib. V. c. 9. p. 353. *Moses & summus princeps temporalis, & summus pontifex fuit.*

Mose non fuit sacerdos. Io. Lundingus in Iudisch. Heiligthum, 414. 492.

Tomo II.

Lib. I. de Concil. c. 9. p. 6. *Tametsi solus Pontifex potest leges toti ecclesie præscribere, tamen longe suavius res agitur, cum, approbante Concilio generali, summus pontifex eiusmodi leges præscribit.*

Quod de solo Pontifice dicitur, id veri antiquo contrarium est: olim enim singuli Patres, rebus accurate exploratis, & perpensis, sententiam sigillatim dicebant, & Actis ipsis subscribebant, subductisque omnium suffragiis, ex votorum pluralitate, synodalis conclusio edebatur. *Richer. T. IV. P. II. 23. & l. I. 12.*

Ib. c. XII. p. 9. *Ex illo antiquissimo canone, — cuius meminerunt Socrates l. 2. c. 13. Sozomenus, & Nicephorus.*

Socrates quidem meminit l. 2. c. 8. & 17. Sed canon ille non multo impensius romani, quam aliis Patriarchis aut Episcopis gratificatur: certe non probat, Papam rom. absolutam, aut pure monarchicam habere potestatem in conciliis. *Richer. l. I. p. 12.*

Ibid. Sixtus III. in epist. ad Orientales: *Valentinianus Augustus nostra auctoritate Synodum convocavit.*

Mala fide hoc dictum citatur; sic enim habent verba Sixti: Scitote me criminari a quodam Basilio, & iniuste persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus, nostra auctoritate Synodum convocari iussit. Id est, præcepit, ut Synodum convocem; atque ita Sixtus mandatum Imperatoris exequitur. *Lamnoius Epp. 408.*

Lib. II. c. 17. p. 40. Pontificem esse supra omnia concilia, *Lateranense ultimum Concilium* ex professo docuit.

Ibid. *Quod Concilium hoc* (Lateranense ultimum) *rem istam non definierit*, proprie, ut decretum fide catholica tenendum, *dubium est*.

Ibid. Accedant iam tertio Pontifices, videl. Leo, Gelafius, Nicolaus I. Gregorius, Paschalis, Innocentius III. Bonifacius VIII.

Ibid. Probatur ex *appellationibus a Concilio ad Papam*,

Ibid. *Omnia* (conciliorum gesta & decreta) *revocantur tandem ad examen romani Pontificis*, & quæ ille probat, recipiuntur; quæ improbat, reiciuntur, ut *testatur Gelafius*.

Lib. III. de Ecclef. c. 2. p. 44. Ecclesia est cætus hominum eiusdem christianæ fidei professione, & eorundem sacramentorum communione colligatus, *(sub regimine legitimum pastorem, ac præcipue unius Christi in terris vicarii, romani Pontificis)*.

Sed talibus *argumentis* *qua rem non convincunt*. Richer. l. 4. P. II. 37.

Oratio est hominis valde perplexi & anxii. Richer. l. c. 45.

Eorum testimonia examinantur, ac refutantur a Lannoio a p. 98. usque ad 108.

Non a concilio generali: neque aliarum appellationes erant in usu, quam *quas Canones fieri voluerint*. Lannoius p. 110.

Alio spectat Gelafius. Lannoius 119.

Ultima illa verba pertinent ad *statum Ecclesie*, non vero ad Ecclesie naturam vel essentiam. Lann. 775. Notatque Abbas *Richardus* in Crit. five Exam. Præiudicior. Iurii l. 2. c. 1. (in Act. erudit. A. 1690. 569.) vocem *unus* a Bellarmino usurpatam, non idem significare, quod unicus, sed ita accipiendam, ut non excludantur *Episcopi*, cum & hi dici possint vicarii Christi.

Non

Lib. IV. de Eccles. c. 9. pag. 76.

Proclus hæreticus apud *Epiphani.* hæc. 65. dicebat, peccatum in renatis semper vivere.

Ib. c. 13. p. 84. *Erasmus* a *Lutheranorum doctrina non omnino abhorrebat* videtur.

Lib. I. de Purgator. c. 3. p. 230.

Purgatorium esse, probatur ex *Scripturis V. T.* videlicet 2. *Mace.* 12. *Tob.* 4. 1. *Reg.* ult. *Pf.* 87. & 65. *Isa.* 4. & 9. *Mich.* 7. *Zach.* 4. *Mal.* 3.

Ibid. c. 4. p. 232. Purgatorium

esse, probatur ex *N. T.* & quidem ex *Matth.* 12. 1. *Cor.* 3. 1. *Cor.* 8. *Matth.* 5. *Luc.* 16. & 23. *Act.* 9. *Phil.* 2.

Non *Proculus*, (sic enim hoc nomen scribendum) sed *Mathedius*. Videatur *Gataker* T. I. 781.

Contrarium verba *Erasmi* docent, quæ leguntur in ep. 587. p. 656. Ita autem illa se habent: Quum *lutherana* tragœdia semper in peius glisceret, mire quidam conati sunt me illi admiscere. Ego vulgato etiam scripto ante biennium testatus sum, nihil omnino rei mihi esse cum *Luthero*, nullam agnoscere factionem, nisi christianam; si tamen ea dicenda est factio. *Cren. Animadvers.* P. XVI. p. 100.

Omnia illa loca, excepto *Maccabaico*, pro infirmis argumentis agnoscit *Natal. Alexander* P. II. Sac. IV. (in *Veielii* Dissert. Isag. p. 304.) Quod autem ad *Maccabaicum*, ille extat in libro apocrypho, fatente *Gregorio M. Moral.* l. 19. c. 17. Nec *Iul. Caf. Balsingerus*, & ante eum *Pet. a Soto* negare ausi sunt, illis scripturæ locis purgatorium non apte probari. Vide *Gul. Forbes.* Considerat. controuv. 215.

Sed nec hæc loca, iudicio *Natal. Alexandri*, sunt probantia, nisi ille *Matth.* 12. 32, ubi, ut ait, supponit Christus evidenter, aliqua in futuro sæculo remit-

Ib. c. 8. p. 240. Locum *Matth.*
5, 25. 26. de solo purgatorio intel-
lexerunt vetustissimi Patres.

Ibid. c. 10. p. 242. Afferitur pur-
gatorium testimonio Patrum
græcorum & latinorum.

Ib. c. 12. p. 247. Illud, a modo,
(αὐτῶν, Apoc. 14, 13.) non si-
gnificat a morte unius cuius-
que, sed ab extremo iudicio.

Ibid. Qui decedunt cum pecca-

ti peccata. Sed aliter docebat
S. *Eulgentius*, l. 1. de remiss. c.
24. scribens: Hoc verbo Do-
minus & Salvator noster non
aliqua peccata insinnavit in futura
saeculo dimittenda, quæ in hoc sa-
eculo dimissa non fuerint; sed
bene intelligentibus ostendit,
non alia, sed illa, tanquam in futuro
saeculo dimittenda, quæ in hoc saeculo
in una & vera ecclesia catholica
fuerint unicuique dimissa. Vide
iterum *Veiglii* Dissert. isag. 306.
& *Gul. Forbes.* 212. & seqq.

Sed testimoniorum illorum vix
ullum disertum & perspicuum
est, fatente Natali *Alexandro*
apud *Veielium* 307.

Næque etiam ex Patribus, aut
Gregorii M. aetatem, purgato-
rium, quale adstruunt Roma-
nenses, certo & clare probari
potest. *Forbes.* l. c. p. 222, Im-
mo purgatorium, Patrum do-
ctrinæ repugnat. p. 239.

Quam absurde locus ille sic expo-
nitur! Ecquis enim, & qualis
interim erit status in Domino
morientium, sive animarum
piarum a corpore separatarum
ante finale iudicium? beatus
ne, an vero miser? Sed audi-
antur potius veteres, *Ambro-
sius*, *Haymo*, *Beda*, *Aretas*,
Aushertus, qui ætatem a tempo-
re mortis exponunt. *Forbes.* 220.

Nihilo minus & hi simpliciter mo-
riuntur.

tis venialibus, aut cum debito poenae alicuius temporalis, *si non simpliciter moriuntur in Domino*; sed partim in Domino, ratione caritatis, quam secum ferunt, partim non in Domino, ratione peccatorum, quae nihilo minus secum ferunt.

Ib. c. 15. p. 251. Implicite saltem continetur *in Genesi mentio purgatorii*, cum dicitur Gen. 23. Et surrexit Abraham ab officio funeris.

Lib. I. de Sanctior. beatitud. c. 17. p. 292. Calvinus dicit, nos rogare Virginem, ut filium iubeat facere, quod petimus. *At quis nostrum hoc dicit?*

Ib. c. 18. p. 293. Nos facile ostendimus, non solum ab angelis, sed etiam a spiritibus beatorum hominum regi & gubernari fideles viventes.

Ib. c. 19. p. 294. Sanctos esse invocandos.

riuntur in Domino, nempe in Christi gratia, & in morte viva illius membra sunt; alioqui perpetuis suppliciis mancipandi essent. *Forbes. 220.*

Hebraica veritas habet: Surrexit a mortuo suo, vel, a conspectu mortui sui. *Id. Casanbonus Exercit. XVI. n. 37. p. 435.*

In nonnullis ecclesiis canitur: Ora matrem, & iube filio. item: O felix puerpera, Nostra pius scelera, Iure matris impera Redemptori. Id quod fatetur *Casander* in Consultat. p. 971. Exat etiam in Missali inviolatae reformationis Pontifibrandi, concordii omnium Conventuum consensu Parisiis terfo & emaculato A. 1534. *Forbes. 338.*

Male hoc, ut dogma certum, statuitur. Neque loca, quae citantur ex Apoc. 2. & 3. Matth. 24. 36. necessario aut clare id evincunt. Forbes. 331.

Equidem & Concil. trid. Sess. XXV c. 2. vel potius Decreto de Invocat. & venerat. ac reliquiis sanctor. p. 507. pronuntiat, impie illos sentire, qui negant; sanctos invocandos esse; sed cum ibidem statuatur tantum, *bonum & utile esse supplicari*.

Ibid. Invocatio sanctorum probari possit & Scriptura P. & N. T.

Ibid. p. 295. Probatur (Invocatio sanctorum) testimonio graecorum & latinorum Patrum.

Ibid. c. 20. p. 298. Dico, non posse eum Sanctos invocare, ut sanctos & amicos Dei, qui suo modo in eos non credit, id est, non credit, esse sanctos, nec in eis sperat, ut patronis, nec eos ut tales diligit.

Ibid. p. 299. Certum est, Sanctos cognoscere (absentia, & qua solo cordis affectu interdum proferuntur,) cum praesint nobis, & rerum nostrarum curam gerant.

Ibid. p. 300. Ad locum Nazianzeni (in fine Orat. in Gorgoniam, sororem suam) dico, illud *ἂν* (*ὡς τις σοὶ καὶ τῶν ἡμετέρων οὐ λόγος*) non esse dubitantis, sed affirmantis.

placiter illos invocare, (quam propositionem etiam Bellarminus in expositione adfert) clare patet, invocationem istam Patribus tridentinis non simpliciter necessariam visam esse. *Forbes. 290.*

Nullus omnino scripturarum locus pro invocatione sanctorum adduci solet, quem non vetera plerique omnes, & ex Romanensibus ipsis aliqui doctissimorum rectius interpretentur. *Forbesius p. 302.*

Quae diligenter examinata & revisitata a Mart. Beccio in lib. von Anrufung der Heilig. 241. & seqq.

Nova haec est theologia, & veteribus plane incognita, qui credendum in Deum semper dixere, nec in quenquam praeterea, hoc sensu. *Forbes. 293.*

Audacter, si non etiam falso, sic docetur. *Forbes. 331.*

Quis a partium studio alienus, id dubitantis potius esse, quam aliquid tanquam indubitatum praesupponentis, non videat? *Forbes. 279.*

Non

Lib. II. de Imagin. sanct. c. 15.
p. 326. *Libri Carolini contra*
Synodum nicanam II. non sunt
Caroli (cognomento Magni.)

Lib. III. de Cultu sanct. c. 8. p.
354. Eusebius lib. VI. c. 9. A-
lexander, inquit, Hierosoly-
mam adorandi, & locorum san-
ctorum videndi causa pro-
peravit.

Lib. I. de Translat. Imperii rom.
c. IV. p. 398. LEO III. Pont.
max. aut solus, aut precipuus &
primarius auctor fuit translatio-
nis Imperii in Francos.

Cap. XII. p. 415. CAROLVS
M. *primatum rom. Pontificis,*
agnovit, appellans eum, *sum-*
muum Pontificem atque *universa-*
lem Papam, & ipsius Domini
auctoritate *primatum habentem.*

In iudicio de libro Concord. p.
485. *Solus est angulus Germania,*
(Augusta Vindelicorum) in
quo se se fama Confessionis
(Protestantium) dilatet.
Pars II. In fol.

Non sunt Caroli, quod ab eo sint
scripti; sunt tamen eius, qua-
tenus eius auspicio & auctorita-
te scripti sunt, ut videtur, ab
Alcuino, assentiente universa
Synodo (francofurtana.) Cas-
sander ep. 19. ad Io. Molinam,
p. 1103. Dorscheu Collat. ad
Concil. francofurd. 68. Plac-
cium de pseudon. 162.

Habetur locus ille cap. II. atque
ita est vertendus: Alexander
Hierosolymam orandi, & loco-
rum sanctorum *invisendorum*
causa properavit.

Anastasius in vita illius Leonis
ait, CAROLVM ab univer-
sis fidelibus constitutum esse
Imperatorem: hiautem erant
præter Pontificem, qui urbis
primarius sane civis, tum erat,
ac plurimos Episcopos Cleri-
cosque, *universi Romani.* Herm.
Conring de Germanor. Imp.
rom. c. VII. p. 42.

Sed illi tituli *non bildebrandinam*
notabant omnipotentiam. Conrin-
gius l. c. p. 44.

Immo non tantum *in hispanicam*
& italicam, sed & *aliarum na-*
tionum linguas, in *græcam et-*
iam, translata, atque ita per
orbem terrarum fama eius di-

latata fuit. Ad. Rechenberg in
Append. ad Form. concord.
p. 9.

Tomo III.

Lib. IV. de sacram. eucharist. c.

7. p. 263. *Lutherani & Zwingliani seu Calvinistæ, & verbis & factis Græcorum consuetudinem Latinorum consuetudini anteponunt, atque formatum panem apertorem esse censent ad sacramentum conficiendum, quam azymum.*

Ibid. c. 20. p. 284. Controversia de communione sub utraque specie, exorta est Pragæ in Bohemia circa A. Domini 1412. auctoribus *duobus Germanis, Petro dresdensi, & Iacobello misnensi.*

Lib. II. de Missa c. 12. p. 357. *Ad neutrum (neque ad concionem, neque ad orationem) proprie pertinet sacrificium: sacrificium enim non est loqui, sed facere. — Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus.*

De Lutheranis hoc plane falsum, de Calvinistis seu Reformatis ex parte: nam quæ magis est doctrinæ Calvini tenax ecclesia, quam genevensis? at hæc etiam nunc in azymis sacrosanctam eucharistiam celebrat. Casaubon. Exercit. XVI. n. 12. p. 411.

Iacobellus erat *misnensi, bohemus*, adeoque auctores huius controversiæ *non erant duo Germani.* Io. Ad. Scherzer. System: theol. 395. Herm. von der Harde Prolegom. in Tomum III. Concil. constant. p. 17.

At 1. Cor. 14. manifeste agitur non tantum de loquendo linguis, sed *etiam de prophetando.* Προφητεῖν autem non tantum vaticinari significat, sed etiam *exhortari, & instruere ecclesiam*, quod utique loquela vel ore fit. Neque sacrificare tantum facere significat, quasi sacerdotes illi essent, qui sacramentum facerent: verus enim ecclesia credidit, Deum esse illum, qui suo spiritu id præstet. *Sacrificium missa fit in ecclesia: unde sequitur, sacerdotem oportere loqui in ecclesia; & quamvis ille ut plurimum lo-*
qua-

Lib. I. de Pœnit. c. 22. p. 408.
Tertius locus (pœnitentium)
dicebatur *υποπνωσις*, *quasi con-*
templatio rerum supernarum.

quatur ad Deum, tamen *etiam*
loquitur ad homines, ut quando
dicit: Dominus vobiscum:
Orate, fratres: Sursum corda:
Gratias agamus Domino Deo
nostro: Ite, missa est: Be-
nedicat vos Pater, Filius &
Spiritus S. Auctor der *Al-*
techristl. Gedanken. p. 222.

Υποπνωσις non derivatur ab *υπο*
& *οπτομαι* video, sed *υποπνις*,
nec sensu ecclesiastico signi-
ficat contemplationem, sed
summissionem, substrationem, in-
geniculationem: sicut videre li-
cet ex Gregorii neocæsar. epist.
canonica, quam Baronius lati-
no idiomate adfert ad A. C.
263. n. XXV. ubi num. XXIX.
dicitur: *Subiectio* seu *substratio*
est, ut intra templi portam
stans, cum catechuminis in-
grediatur. Vbi tamen, pera-
ctis missarum sollempnibus,
cum gemitu ac lamentis pro-
nos se in terram abiiciebant *οι*
υποπνιτοντες. Vide sis Dilberti
Electal. 2. c. 3. *Saxamen.* Hist.
eccl. 1. 7. c. 16. *Albaspinaum*
Observat. eccles. 1. 2. observ.
22. pag. 133. & auctorem der
Altechristl. Gedanken. 485.

Lib. I. de Matrim. sacram. c. 16.
p. 525. *Matrimonium insolubile*
esse quoad vinculum, probati
potest ex traditione: extant
enim omnibus *antibus testi-*

Hæc Patrum loca *examinantur* ab
Itigio de Synodo aurelian. p.
129. Neque Theophylactus ad
IX, sed ad XL, pertinet *saculum*.

monia Patrum, e. g. Clemen-
tis, Iustini & Athenagoræ,
Tertulliani — *seculo IX. Theo-
phylacti &c.*

Tomo IV.

Lib. IV. de Amiss. gratiæ & sta-
tu pecc. c. 15. p. 103. Ex testi-
moniis Patrum (de concep-
tione immaculata B. Mariæ vir-
ginis) habemus inprimis S.
Ambrosium serm. 22. in ps. 118.
ubi Mariam vocat *ab omni inte-
gram labo peccati.*

Ibid. c. 16. p. 107. *Anselmus* l. 2.
Cur Deus homo, c. 16. scribit,
B. virginem in peccato esse
conceptam & natam. Sed lo-
quitur de prima conceptione semi-
nis, & natiuitate in utero, non
ea, quæ fit ex utero.

Lib. III. de Iustificat. c. 11. p. 362.
Ad Abraham dictum est (a
Deo) Gen. 22, 12. Nunc co-
gnovi, quod timeas Dominum,
id est, nunc *te cognoscere feci*,
quod verus sis cultor & ama-
tor Dei.

Ibid. lib. IV. c. 7. p. 381. Adver-
sarii in eo conveniunt, opera
bona non esse necessaria, nisi

Loquitur Ambrosius de peccatis
actualibus. G. Io. Vossius Hist.
pelag. l. 5. p. 711.

Sed hæc sunt *humani ingenii com-
menta*, meraque *νενοφύετα*.
Nec enim aliter *conceptionis* &
natiuitatis vocabula usurpat
Anselmus, quam uti existi-
mavit propheta David, cum
se in peccatis conceptum ac
natum esse ait. *Vossius* ib. l. 2.
p. 634.

Bellarminus *confundit conjugatio-
nes Ebraorum.* Neque enim in
Piel vel Hiphil, sed in Kal
verbum *יָדַע* usurpatur, *deque*
Deo dicitur, quod nunc cog-
noverit, *more humano.* Et cog-
noscere hic idem est, ac ex-
periri, sicut Tremellius & Lu-
nius vertunt: Nunc expertus
sum, timentem Dei esse te.
Theodor. *Hackspan* in 1. Reg.
17, 24. p. 716.

Etiamsi non habent relationem
causalem ac meritoriam, ha-
bent tamen, vel possunt ha-
bere

necessitate praesentia, h. e. non habere ullam relationem ad salutem, quasi sint merita, causae, conditiones &c.

habere relationem ordinis, qualem habet medium ad finem, antecedens ad consequens, conditio sine qua non ad effectum, cuius conditionis praesentia quidem non efficit, absentia tamen impedire potest salutem. Sunt *conditio*, sine qua vita aeterna obtineri, & alterum exitium evitari non potest. Sunt *via*, quae ducit ad regnum caeleste. Recte etiam dicuntur *salutem operari*, quia sunt media eo tendentia atque ducentia. Sunt etiam *necessaria ratione efficientia*, si efficientiam late sumas, pro illo omni, quod quovis modo operatur, & concurret ad effectum salutis. Ludov. Le Blanc in Theob. theolog. pag. 183. Contr. Horneius disp. de Summa fidei non qualislibet, sed quae per caritatem operatur, necessit. ad sal. & in scriptis, IV. apologet.

Ibid. c. 14. p. 388. *Peccata venialia*, sine quibus non vivimus, non sunt peccata simpliciter, sed imperfecte & secundum quid, neque sunt contra legem, sed praeter legem.

Hæc sententia omnino a vero dissentanea est: *peccata enim venialia vel omnino non sunt peccata, vel legi Dei contraria sunt*, cum omne peccatum sit *avouia*. Et sic etiam sentiunt Vega, & Estius. Gul. Forbescius 146.

Rob. Bellarminus, italicus, de Monte Politiano, Soc. Iesu, Collegii rom. Rector, inde provinciae neapolitanae Praepositus, tum S. Inquisitionis Consiliarius, inque Collegio penitentiario Rector,

demum Cardinalis & Archiepiscopus capuanus, præcipuus romana in arena athleta, & pontificatus propugnator acerrimus, qui tamen, iudice *Casandus* in ep. 624, haud paulo melius de universo nomine christiano potuisset mereri, si ingenium & doctrinam, quibus excellebat, ad tollendam ecclesiæ scissuram contulisset, obiit A. 1621. æt. 79. interque alia scripta reliquit unum adversus Guil. *Barclainum* de potestate Papæ in temporalibus. Eum vero damnavit Senatus venetus & Suprema Curia parisiensis. G. *Calixt.* de Coniug. clericor. N n n 2. Et *Crenius* Animadvers. P. III. 238. refert, summum virum ad argumentum isthoc scribendum coactum fuisse. Vitam Bellarmini describere Iac. *Fulgatus*, de quo Sagittarius Introd. ad Hist. eccles. 777. Dan. *Bartolt*, Marcellus *Cervinus*, Didac. *Ramirez*. & Nic. *Frisen*, de quo les Nouvelles de la Rep. de lettres P. I. 526. Fuit vir pius, prudens, humilis, ac summe misericors, statura pusillæ proxima, collo brevi, nec sane nimis eleganti forma, verbis autem ad res aptis ac perspicuis usus est, ita ut dictio eius ipsi etiam probetur I. Nic. *Erythrao*. Ex professo partim, partim subinde refutatur non tantum a Protestantibus *Whitakero*, Sam. *Hubero*, Andr. *Willoto*, Fran. *Iunio*, Guilielmo *Lubbero*, *Danao*, Cont. *Vorsio*, Gul. *Forbesio*, *Amesio*, Mart. *Chemnitzio*, *Æg. Hunnio*, Io. *Gerhardo*, Io. Ad. *Scherzgero*, sed etiam Romano-catholicis, ut *Lannoto* in Epp. Nat. *Alexandro*, *Labbeo*, aliisque pluribus. Accusatur etiam a *Iunio*, *Sculceto* in præfat. Medullæ. theol. Patr. *Dorscheo* in scripto germ. Bedencken uber Herrn ERNESTI L. H. Ausschreib. zur Religions conferentz A 4. & *Lannoto* in Epp. p. 149. quod Patribus abusus sit ad errores suos palliandos: sed *Greserus* in epist. de sectariis, cuius excerptum primo Controversiarum Bellarmini tomo præmittitur, id vocat mendacium. Sunt etiam plures, qui eum defenderunt, & pro ipso apologias scripserunt, iamque, uti *Muratori* narrat nelle Rileff. sopra il buon gusto P. II. 199. Romæ vir quidam eruditus, quem eminentissimum esse Cardinalem *de Tolomeo* aiunt, occupatur in Bellarmino illustrando ac defendendo. Io. Amos *Comenius* dedit Commonitorium de Bellarmini scriptis. Denique notandum, Bellarmini breviores esse Io. Andr. *Coppenstedtinum*, & Io. Bapt. *Dubois*. Qui vero plura de eo, eiusque scriptis nosse cupit, is adeat *Cressum* in Elog. P. I. 189. *Sansuyum* 65. *Impartialem* 169. I. N.

I. N. Erythraeum P. I. Elog. 84. *Companellam* in Crenii Method. T. II. 216. Cornel. a Lapide apud Gerhard. in Bellarm. orthod. teste A 2. Gresser. T. I. Defens. Bellarm. in praefat. apud Cren. Animadvers. P. VI. 174. P. XVI. 292. Casaubon. in Epp. 722. *Ancillon* Mel. crit. T. I. 323. *Hottingerum* Bibliothecar. quadripart. I. 3. c. 4. p. 419. *Ayliam* in aug. Confess. p. 3. *Muratorium* I. c. 196. *König* 97. *Magirum* 118. *Pope-Blount* 908. & *Bibliothecar.* n. p. addit. T. I. 955. Inter omnium horum iudicia nunc tantum illud exscribam, quod de eo fert *Whitakerus* in praefat. Controv. de S. Scriptura: *Bellarminum iudicio virum doctum, ingento felici, iudicio subtili, lectione multiplici praeclatum, qui solet apertius & simplicius agere, quam reliqui Papista consueverunt, & argumentum pressius urget, & arctius ad causam adhaerescit.* *Becanus* Opp. p. 1023. negat eum esse votifragum, quia invitus dignitatem suscepit cardinalitiam.

XVIII.

Adriani & Petri DE WALENBVRCH Opera omnia. Coloniae 1670. volumina II. In Prima Parte prioris voluminis continentur Tractatus generales, & quidem 1) Examen principiorum fidei. A. 1664. p. 2. 2) Methodus augustiniانا. A. 1660. 266. 348. Qua probare contendunt, ne ipsos quidem Protestantes suis obedire principiis. Vide autem *Comringiana* epistol. p. 93. 3) Professio fidei catholicae illustrata. 426. 4) Tractatus de articulis necessariis. A. 1656. 1666. 1668. 488. 5) de instrumentis fidei. A. eod. 677. 6) de perpetua probatione fidei per testes. A. 1665. 727. 7) de testimoniis, seu traditionibus christianis. A. 1646. 779. 8) de Praescriptione. A. 1666. 887. 9) de missione Protestantium. A. 1665. 906. Cui p. 1036. adiungitur Iudicium *Erasmii* Roterodami, ex epistola in pseud-euangelicos. In Secunda Parte 1) libri VII. de Unitate ecclesiae & schismate, contra Io. *Bergium*, & Io. *Crocium*. A. 1647. & 1650. p. 1. 2) Legatio Regis psittacorum e Terra magellanica ad Cromwellium pro societate religionis. A. 1659. 258. In qua Protestantes ob articulos fidei negativos perstringuntur. In posteriori volumine Tractatus particulares, & quidem Parte I. 1) Compendium controversiarum particularium. p. 1. Quod A. 1652. editum fuerat sub titulo, Appropinquatio Protestantium ad ecclesiam catholicam, eratque IV. Motivum Ser. *Ernesti*, Landgr. *Hall.*

Haff. p. 1. 2) de descensu Christi ad inferos. A. 1643. & 1647. p. 52. 3) de ecclesia. A. 1647. 64. 4) de sanctis. A. 1656. 203. 5) de purgatorio. A. eod. 270. 6) de S. eucharistia. A. eod. 313. 7) de iustificatione. A. eod. 367. 8) de meritis. A. eod. 554. 9) Censura doctrinæ fidei ex S. scriptura, deque Scripturæ claritate, & præsentia ecclesiæ defectione, A. circiter 1654. p. 611. Contra Io. *Crocii* Iteratam Sereniss. *Ernesti* Landgr. Haff. Refutationem. In Parte II. 1) Refutation des Dialogues de Mr. *Drelincourt*. A. 1657. p. 1. In qua agitur de articulis fidei & causa schismatis 2) Den eevoudigen Catholyck, sive Ratio, qua catholicus simplex suam possit tueri religionem. 1647. 53. & 65. p. 52. Contra Christoph *Scheiblerum*. 3) Schipreys van den geloovigen Thomas (Itinerarium fidelis Thomæ) tot de eenigheyt van de ware Kercke I. Christi. A. 1641. & 52. p. 147. Qui tractatus scriptus est in forma dialogi, ut increduli (sic vocantur Protestantes) ad ecclesiam catholicam reducantur, inque eo refutantur *Delius*, & I. B. L. sive *Lydius*. 4) Tractatus de homine naturali, A. circiter 1666. 244. In eo docetur de anima rationali, eiusque cognitione, & Dei existentia. 5) de homine spirituali. A. 1666. 271. Scriptus pro recollectione spirituali, cum alter illustrium fratrum horum ad suscipiendam consecrationem episcopalem se se præpararet: in eoque agitur de cognitione Iesu Christi, atque eiusdem cum operatione in fidelibus, tum unione per eucharistiæ sacramentum. Denique subiunguntur IV. epistolæ de Christo intercessore, mediatore & advocato. 6) Tractatus *Reineri Gisberti* de martyribus Iaponiæ, extans in *Fran. Caroni* Iaponia p. 160. (edit german.) & latine redditus, suam tamen symbolam conferentibus Walenburchiis, a Phil. *Wuesthyn*. 299. 7) *Cypriani*, sive, ut Walenburchiis videtur, *Origenis* tractatus de Singularitate clericorum, seu segregatione clericorum a mulieribus. 307. Repurgatus a superfluis & offensionem parientibus. 8) Annectitur *Fran. Veronii* Regula fidei catholicæ, qua ea, quæ sunt de fide in ecclesia romana, ab aliis, quæ non sunt de fide, secernuntur; unde & sub titulo, *Secretio*, recusa fuit A. 1699. 12. & A. 1707. 8. Constat duobus capitibus, quorum Primo proponitur 1) ipsa Regula fidei catholicæ. p. 1. 2) Declaratio Regulæ 2. 3) Deducta ex Regula declarata. ib. 4) Connexa ex defectu propositionis, & interdum simul revelationis, secluduntur. 4.

Secun-

Secundo. 1) Secretio doctrinæ fidei a quavis alia in particularibus materiis controversis. p. 8. 2) de meritis gratiæ & gloriæ. ib. 3) de iustificatione. 10. 4) de satisfactione. 11. 5) de indulgentiis. 14. 6) de purgatorio & suffragiis pro defunctis. 18. 7) de legum humanarum obligatione in conscientia. 19. 8) de invocatione Sanctorum. 22. 9) de imaginibus. 24. 10) de reliquiis Sanctorum, & earum veneratione. 27. 11) de cultu & honore Sanctorum. 26. 12) de Christi præsentia in eucharistia. ib. 13) de transubstantiatione. 29. 14) de adoratione eucharistiæ. 31. 15) de sacrificio missæ. 34. 16) de Papa, eiusque primatu & auctoritate. 36. 17) de iudice controversiarum. 39. Viam hanc componendi controversias *Walenchii* hic vocant excellentem, p. 1. & certam ac facilem, volum. prior. P. I. 163. 619. Sed contra methodum Veronii disputat G. Calixtus in Digress. de Arte nova p. 238.

Volum. II. P. I. 116. *Ex confessione delata in domum eucharistiæ, quæ olim obtinuit, validum producimus argumentum pro usu communionis sub una specie, & pro permanentia corporis Christi sub speciebus sacramentalibus extra usum sacramenti.*

In ecclesia communicabant sub utraque: non nulli autem particulas aliquot panis benedicti, qui ipsis in ecclesia in manum datus erat, domum deferabant, ut in promptu haberent, quoties eo frui vellent. Sed postea mos hic fuit antiquatus, sicut nunquam publica Ecclesia sententia fuerat approbatus. Ruard. Tappertus, G. Cassander, & Cl. Espeum apud Gerhardum in Confess. cathol. 1193. Et permanentia per abrogationem evanuit.

Pag. 269. Laudate Dominum in Sanctis eius. Ps. 150, 1.

In fonte dicitur *שכינתי* in sanctis eius, h. e. eum, qui habitat in sacra templi sui æde: quo modo eadem vox adhibetur Ps. 60, 3 & 108, 8. Mart. Geier Comment. in Ps. 50, 1.

Pag. 629. Credimus, eum provocasse ad S. Cyprianum sententiam. Pars II. In fol.

Dicitur ibi, Vni Petro promissas esse claves, *ut nunc commendare.*

R

lib. de Vnitate ecclesiaz.

daretur, cunctis autem (apostolis) re vera datas esse. Quod si vero ita velis legere, *Primates Petro datur*, ut una Christi ecclesia monstretur, scito, verba ista a proposito Cypriani esse aliena, nec haberi in vetustissimis duobus MSS. L. E. du Pin de antiq. eccl. discipl. p. 308. 314.

Adr. & Pet. de *Walenchurch*, fratres, batavi, ex illustri gente, ille episcopus adrianopolitanus, ac suffraganeus Electoris & archiep. moguntini, hic episcopus mysiensis, & suffraganeus coloniensis, ex hac vita migrarunt, ille A. 1669. hic A. 1675. æt. 65. Et hunc ego salutavi Colonia Agrippina, multumque de religione sermonem, sed & placidum ac moderatum, & omni carentem bile, ex eo audiui A. 1670. d. 10. Iulii. Adversarios, qui cum eis, vel quibuscum ipsi disputarent, & bella litteraria gererent, habuere plurimos, videlicet *Claubergium*, *Cocceium*, Io. *Crosium*, *Delium*, *Drelincoort*, *Eilbrachtium*, Io. Lud. *Fabricium*, *Hundium*, I. B. *Lydtum*, *Stivicium*, *Spanhemium*, *Scheiblerum*, *Dannhauerum*, *Boebelium*, *Hülsemannum*, *Haberkornium* G. *Calixtum*, Ger. *Titium*, *Ischium*, Andr. *O-verbeck*, qui per *Anonymum wölffenbuttelensem* p. 490. & 618. Primæ Part. prioris volum. intelligitur, Io. *Musæum*, Ios. *Arndium*, *Kuhnium*, *Conringium*, *Felovingerum*, & Andr. *Wissouatium*. Laudantur tamen ab Henr. *Marcellio* Sapient. pacif. p. 158. ob mansuetudinem & lenitatem, quam semper adhibendam censet in disputationibus sacris, in velitationibus suis exercitam; & quamvis *Conringius* in *Conringian*. epistol. p. 33 miretur, apud Boineburgium tanti ponderis fuisse Walenchurchica, p. 33. mox tamen eosdem se amare profitetur ob animi probitatem & doctrinam. p. 34. De iisdem vide. etiam *Titium* de phras. script. eccl. 104. Io. *Cyprian*. Orat. init. de Methodis refut. hæret. Pontific. C 2. Io. *Frick* in *Inclément*. *Clementis* 131. 133. & *Baillet d' Anti T.* I. 268.

Fran. *Veronius*, parisiensis, iesuita, distinguendus a constantienfi, famoso illo regicidii defensore, edidit L' *Établissement de la Congregation de la propagation de la foy*, Lyon 1624. Methodes

des de traiter des controverses de religion. Paris 1634. & *Response aux Declarations de Basile & de Cupis*, apostata. 1639. Regula eius fidei catholica approbata est ab universo Clero gallicano, immo & tacite a tota Ecclesia romana, quia auctor non sui placita cerebri affert, sed concilii tridentini normam sequitur, nihilque admittit credendum, quod ab illo credendum non præcipitur. *König* 839. *Hyde* Catal. biblioth. bodlei. T. II. 228. *Alia erud.* A. 1704. 424.

XIX.

M. Ant. DE DOMINIS de Rep. ecclesiastica libri X. Heidelbergæ 1618. & Francofurti, ubi editi sunt liber V. & VI. A. 1620. atque Haonoviæ, ubi liber VII. & IX. impressi sunt A. 1622. Prima Operis huius pars prodierat Londini A. 1617. f. Desiderantur autem hac in editione, ut ut completiore, liber IIX. & Xmus, idque, ut in Præfat. Partis III. dicitur, certo ac bono auctoris consilio, donec ultima eis manus imposita fuerit; sed creditur, suppressos fuisse a Ser. Rege Britanniarum. Vt frustra optaverit illustri *Boineburgius* in Epp. ad I. C. Dietericum p. 3. *Vitam omnia extaret!* Præfationi ad universos S. catholicæ ecclesiæ Episcopos subiungit auctor suæ protectionis, quam ultra decennium meditatus fuerat, Consilium, in eoque contenta & scopum horum librorum recenset. Nimirum in primo libro formam Reip. ecclesiasticæ, inquit, statuens, Ecclesiam sub Christo ad perfectissimam monarchiam pertinere; in terris autem Christi ministros, a monarchia terrena alienissimos, ipsa Christi institutione aristocraticæ, nec tamen sine aliqua democratiæ admixtione, ecclesiam gubernare, & consequenter Petri primatum seu papatum cum euangelio & Christi institutione plurimum pugnare. In secundo ecclesiasticæ reip. rectores & ministros considerat, quinam sint, & quomodo SS. apostolis detur successio, quæ sit episcoporum institutio, & quomodo differant a presbyteris, qui sint ministri inferiores, & quid sacer ordo in hac rep. efficiat. In tercio explicat hierarchiam, quæ inter episcopos & huius Reip. rectores invenitur, docetque, iure divino inter episcopos nullam esse prælationem, nullam subiectionem, sed solo iure ecclesiastico locorum gradus inter episcopos distingui: & consequenter agit de episcoporum electione, confirmatione, consecratione seu ordinatione; deque Metropolitanorum & Primatum ac Patriarcharum iuribus. In

quarto romanæ ecclesiæ discutit privilegia, ostendens, eam neque in se, neque in suo episcopo, neque in suo clero ullam habuisse a Christo supra ceteras præminentiam, sed, si quam habuit vel habet, eam ex humanis ipsam præfidiis accepisse. In quinto propriam ecclesiæ partem indagat, probans, eam esse mere spiritua-lem; adeoque iurisdictionem omnem ab ecclesia reiicit, ac de sa-cramentorum vi & operatione disserit, deque censuris. In sexto laicam potestatem cum ecclesiastica comparat, docens, Principes christianos terrenos multa posse in ecclesia, ecclesiam vero nihil in temporalibus, nedum erga Reges. Agit itaque de Christi re-gno temporali, de potestate laica, unde sit, & quam late pateat: de immunitatibus ecclesiarum & ecclesiasticorum: de investitu-ris: de Sicula monarchia &c. In septimo internam Reip. ecclesia-sticæ per fidem directionem contemplatur, regulamque veram fi-dei inquiri, & ita disputat de Verbo Dei, Ecclesiæ & Papæ in hoc auctoritate, conciliis, hæresi, & schismate. Subiungitur quoque huic libro utilissimus G. *Cassandri* tractatus de Officio pii viri circa religionis dissidia. In octavo externum ecclesiæ regimen per le-ges, canones & iudicia considerat, ideoque agit de obligatione ca-nonum, dispensatione, præceptis ieiuniorum, precum, & simi-lium. In nono ad temporalia ecclesiæ bona accedit, & explicat, qualis esse debeat sustentatio ministrorum ecclesiæ, unde illa ac-cipiat, & quomodo bona ecclesiæ administrentur. Disserit igitur de decimis, beneficiis, dominio in bona ecclesiæ, usu & abusu reddituum ecclesiasticorum, pensionibus & commendis, ac Cleri-corum testamentis. In decimo & ultimo libertatem ecclesiasti-cam explicandam sumit, scrutans, quomodo hæc Resp. libera sit, & consequenter agit de privilegiis & privilegiatis, abusu privile-giorum, exemptionibus & exemptis, monachorum subiectione, & similibus. Scopus autem horum librorum est, romanos errores detegere, veritatem & sanctitatem catholicæ doctrinæ & discipli-næ aperire, ecclesias plurimas, a romana abiectas & repudiatas ca-tholico in sensu retinere, unionis omnium Christi ecclesiarum vi-am, si non demonstrare, saltem indicare, ut, si quo fieri modo possit, unum sentiamus omnes, unum loquamur, & schismata com-primantur, Principibusque christianis anîa eripiat, oppressionem inter se meditandi, & sub religionis fideique obtentu publicam

populi christiani pacem & tranquillitatem bellis importunis, ac vere impiis perturbandi. Atque hos libros Io. Christianus L. B. de Boineburg Epp. p. 117. appellat immortalis pretii opus. Nihilominus Wilh. Bezelius multa in his libris correxit, præsertim græca, uti testantur collectores *Astor. erud.* ad A. 1686. 244. iisdemque opposuit Nic. Cœffetan, ordinis Prædicatorum, libros IV. de Monarchia ecclesiæ catholicæ & romanæ, Fidelis *Aunosus* sive Io. Floydus Censuram X. libror. de Rep. eccles. Balth. Nardini Expunctiones locorum falsorum de papatu romano, Andr. Eudæmon-*Joannus* Admonitionem ad lectores librorum M. Ant. de Dominis, Fr. Hallier libros IV. de Hierarchia ecclesiastica, Zach. Boverius Censuram paræneticam, Domin. Gravina (nondum quidem, ut *Crassus* refert in Elog. Tom. II. 171. impressos) librum de formali constitutivo religionis, Militemque delicatum, & Mart. Becanus de Rep. ecclesiast. libros IV. Prodierunt etiam Laur. Beyerlinckii Examen Consilii M. Antonii de Dominis, Manifestatio apostasiæ M. Antonii, & anglico idiomate Observationes de vita ac gestis eiusdem, quarum illa, uti *Placcius* indicat de anon. p. 512. creditur esse Io. Suuetti, hæc *Cromuvelti*. Denique Rich. Crackanthorpius edidit contra eum Defensionem ecclesiæ anglicanæ, Londini 1625. 4.

Lib. VII. c. II. n. 216. p. 265. *Fides* (catholica) *sola est, qua apprehendit formaliter iustificationem.*

Num. 211. dixerat, *fiducia solius*, quæ ad spem reducitur, & ex fide nascitur, sive fidei effectum est, propriam esse, aut saltem videri actionem, formaliter & proxime Christi iustitiam apprehendere. Quomodo autem hæc coherere possunt, *fide sola* apprehendi formaliter Christi iustitiam, & tamen *non nisi fiducia*, quæ fidei effectus est? Gul. Forbes. p. 34.

Ibid. Mihi illud certum videtur, *fidem solam* sine malis operibus, & pariter *sine bonis operibus* salvare sive iustificare hominem.

Hoc falsum est, nisi *bona opera exteriora* intelligat; quod procul dubio facit; licet nimis generaliter loquatur. Nam

Ibid. n. 217. Posteriores (Reformati) volunt, *iustificationem nostram formalem esse obedientiam Christi, cumque iustitiam nobis imputatam.* Et paulo post: *An vero iustitia illa, per quam post iustificationem iusti dicimur, sit sola imputatio iustitiae Christi nobis, an vero sit aliquid inherens,* quod Deus nos iustificando in nobis ponat, an iustitia formaliter sit ipsa remissio peccati, h. e. carentia illa iniustitiae, *res est disputabilis.*

inchoatam Dei dilectionem, & fiduciam, quae sunt bona opera interna, a fide viva excludi posse, & in se absurdum est, & negavit saepe conciliator ipse, *Forbes. l. c.*

Hæc ille, *plus aequo partibus dissensientibus placere studens. Forbes. 58.*

M. Anton. de Dominis, natus in ditione veneta, Soc. Iesu, primum segniensis in Liburnia episcopus, deinde spalatinus in Dalmatia archiepiscopus, ac Primas duorum regnorum, Dalmatiae & Croatiae, post subitam Inquisitionem romanam, a qua quidem dimissus, sed non absolutus fuerat, A. 1616. discessit ad Reformatos in Angliam, ubi Decanus factus est windsoriensis. Sed quum revocantibus necessariis & amicis morem gerere constitueret, idque non incognitum esset Britannis, gravem ad eum epistolam dedit Ios. Hall, & abiturum, atque religionis novam mutationem omnibus dissuasit modis. At ille surdo narravit fabulam: nam anno 1622. M. Antonius deserta clam Britannia, itinereque per Galliam & Flandriam instituto rediit Romam, & ritu poenitentium, publice in aede S. Petri genibus innixus, laqueumque in collo gestans, palinodiam cecinit, atque ita absolutionem accepit. Post hæc tempora iterum mutationem fertur meditatus esse: certe A. 1629. sub pontifice VRBANO IIX. in carcerem coniectus fuit, in quo, considerans, quam dira adversus se expectanda sit sententia, ex agitudine

radine obiit, defuncti autem corpus depositum apud eadem SS. apostolorum, donec A. 1625. feriis S. Spiritui sacris deportaretur in Campum Floræ, ibique, & simul, ut *Boineburgius* Epp. p. 189. fentit, lenitudo ac modestia, igne cremaretur, cineribus in Tiberim proiectis. Tam tristem, tamque miserabilem exitum habuit vir doctrina, ingenio & iudicio florentissimus, atque in splendida dignitate constitutus, sed in religione inconstans, idemque credulus, & fortassis maiora appetens, ac propterea in litteratorum infeliciū numerum referendus. Certe Io. *Barclaius* spes eius fallaces, quas de gloriosa in Anglia promotione sibi promiserat, peculiari scripto explosit atque evertit. Videatur *Spizellus* in Infel. literato p. 376. *Kettner* de Relig. prudent. 39. *König* 255. *G. Arnoldus* P. II. lib. XVII. c. 3. *Czuittinger* Specim. Hungar. liter. 121. Præter libros de Rep. ecclesia, quibus XII. impendit annos, scripsit etiam Scogli del naufragio christiano, id est, Scopulos christiani naufragii, Papatum romanum, seu de origine, progressu & extinctione eius, (de quo *Placcius* de Anon. 145.) & Concionem contra ecclesiam romanam, (nisi forte hæc cum priore scripto eadem est) primusque vulgavit Concilii tridentini Historiam, italice a Paulo *Sarpi* exaratam: sed in Consilio reditus sui ex Anglia, omnes hosce libros damnavit, certe ad eorum damnationem constrictus fuit. Sæpius laudatur a G. *Calixto*, ut vir ecclesiasticæ antiquitatis peritissimus, ingenioque & iudicio maximus, videl. in Appar. theol. p. 195. Resp. ad Mogunt. §. 22. Resp. ad Hülsemanni Meist. Muster §. III. de Arte nova 75. & in ep. dedic. disp. de Commun. sub utraque specie c. 2. Fr. Vlr. *Calixto* præfat. in Demonstrat. liquidiss. 4. *Hildebrando* disp. de Hæret. §. 20. Io. *Faësi* de Iubil. pontif. p. 37. & Gottl. *Wernsdorff*, atque *Schurtzfleischio* apud Czuittinger. p. 124. *Calovio* autem in epist. dedicat. Harmoniæ dicitur certus vertumnus, incertus christianus, & pessimus apostata. Guil. *Forbesius* in Considerat. controvers. 287. observat, sæpe illi, quamvis alias viro doctissimo, & controversiarum sui temporis intelligentissimo, accidisse, ut, dum in diversa animus rapiebatur, & utrique parti gratificari impensissime studebat, haud pauca non satis attente & considerate scriberet. Adversarios, præter illos, supra nominatos, nactus est Fran. *Veronius*, *Walenburgios*, *Colonienfes*, *Lomanienſes*, *Dnacenos*, *Parisenſes*, & Io. *Robertum*, qui digne eum, ut

Bainburgio Epp. p. 130. videtur, defricarunt. Quibus adde I. D. St. *Sonnenmannum* Discuss. Exam. Schwerdtner. 107. & Rich. *Crakanthorpium*: quorum hic quidem est in numero Reformatorum.

XX.

Io. LAVNOII Epistolæ, Cum Guil. *Sayvelli* Præfatione apologetica pro reformatione ecclesiæ anglicanæ, in qua agitur de auctoritate & usu catholicæ traditionis & occumenicorum conciliorum, eorumque cum sacris scripturis consensu. Cantabrigiæ 1689. E bibliotheca C. Hafæi D. Prius prodierant Lutetiæ Parisiorum A. 1668. 8. IIX. voluminibus. Constant hæ Epistolæ octo partibus, quæ olim singulæ seorsum publicatæ, & argumenta, singulis antehac tomis, nunc toti operi sunt præfixa. In I. parte ostendit Launoius errores B. *Thomæ* in opusculo contra Græcorum errores, docetque, quo sensu Papa romanus dici possit catholicæ ecclesiæ episcopus; eum destitui non errandi privilegio; generali concilio & canonibus subiectum esse; quo sensu idem dicatur minorum nunquam subiacuisse iudicio; eum, qui ab episcopo quodam est excommunicatus, ab alio in communionem non esse admittendum; *Bellarminum* ecclesiastico dogmati, quo romanus Pontifex universalibus conciliis & sacris canonibus subii-citur, falsam præfixisse epocham; EVGENIVM IV. basileensis concilii initium & progressum luculenter adprobasse, *Bellarminum* autem & alios romanæ curiæ magistros abuti LEONIS X. constitutione, quæ in lateranensis concilii Sessione XI. edita est. In II. disputat contra *Bellarminum*, rom. Pontificem simpliciter & absolute supra ecclesiam & concilium ponentem; deinde agit de proximo & immediato potestatis ecclesiasticæ subiecto, sentitque, Pontificem subesse concilio ad fidem pertinere, & ex Pontificum scriptis colligit, a Pontifice ad Concilium non nunquam provocari posse. In III. Ex appellatione *Vicarii Christi* non sequi Papæ infallibilitatem; concilia non tantum esse utilia, verum esse necessaria; quid sit, *Loqui seu pronunciaro de cathedra*; & *Bellarminum* neglexisse leges historiæ, cum quæstionis statum circa errandi privilegium format. In IV. adversus Thomam *Caietanum* ostenditur, ecclesiam nec servam natam esse, nec principatus iure omni carere; multos abuti
com.

comparatione inter Reges & rom. Pontifices, & seditiosis argumentis uti; Episcopis competere ius decidendi fidei & morum universalis ecclesiae controversias; Lovaniensem academiam semper statuisse Conciliorum supra Papam auctoritatem, nec *Corn. Iansenium* a doctore suo Augustino recessisse; errasse Andr. *Eudamon-Ioannem*, docentem, commune catholicarum ecclesiarum dogma hoc esse, in diiudicandis fidei causis ac moribus universae ecclesiae praescribendis summum Pontificem nec falli posse, nec fallere; Hadrianum sextum, contra quam sentit Card. *Pallavicinus*, recte & optime imperasse, & quae sunt Pontificis observasse; narrationem autem de Ioanna papissa meram esse fabulam, commento de Cyriaco papa, qui sec. III. Pontiano successerit, similem. In V. Augustinum non alium in controversiis religionis supremum vel ultimum iudicem agnoscere, quam Episcoporum concilium; *Belarmini* testimonia Patrum de Pontificis infallibilitate non esse firma, eumque confundere rom. Pontificem cum Sede romana; ex damnata Romae ab Inquisitoribus propositione hac, Libri prohibiti, donec expurgentur, & corrigantur, possunt tolerari, recte inferri, nec Aristotelis libros complures salva conscientia legi aut doceri posse; theologiae quaestiones SS. scripturarum auctoritate, & SS. Patrum tractatibus, deductisque inde rationibus, non autem philosophorum opinionibus, aut frivolis hypothesibus dirimendas, optimumque istum componendarum quaestionum modum praescribi a Synodo florentina in definitione fidei; *Bellarminum* autem, dum Pontificis infallibilitatem e dictis istis, *Matth.* 16, 18. Tu es Petrus, & super hanc petram, *Luc.* 22, 32. Oravi pro te, Petre, & *Io.* 21, 15, 16. Pasce oves meas, probare contendit, abire a professione fidei tridentinae; denique contra Vincentium *Baronem* easdem cum Bellarmino tibias instantem, disputat, ostendens, ecclesiae gallicanae libertates in hoc consistere, quod negat immunitatem presbyterorum, clericorum & monachorum a iurisdictione & obedientia diocesani episcopi, & consequenter Regis & regni ipsius, & infallibilitatem Pontificis romani. In VI. ius indicendi & convocandi Concilia universalia non esse penes Papam, uti *Bellarmino*, Horatio *Iuliano* & Vincentio *Baroni* asserere placeat, sed penes Imperatorem: nam Constantinum I. indixisse synodum nicenam, & antea etiam romanam atque arelatensem, Theodosium

... Pars II, In fol. S M. con-

M. constantinopolitanam, & ephesinam, Valentinianum & Marcianum chalcedonensem, Iustinianum Vtam, varios Principes ea concilia, quæ inter V. & Vltam synodum congregata sunt, Constantinum IV. Vltam, Constantinum & Irenen VIIImam, Basilium IIXvum, nec tamen reiiciendam Tridentinam, quod eam Imperator moribus antiquis non indixerit aut congregarit; Gregoriū VII. Dictatum esse suppositum, atque ab illius Papæ ingenio & scriptis plane dissidere; universalia Concilia, a romano indicta Pontifice, Regum & Principum auctoritate indicta & convocata esse; tres esse Regulas, quibus a falso verum secernitur in quæstionibus theologicis, nempe has: 1) Scriptura S. non nisi iuxta unanimum Patrum consensum accipi debet. 2) Concilium universalem Christi ecclesiam repræsentat. 3) A romano Pontifice regenda est ecclesia, quemadmodum & in gestis œcumenicorum conciliorum, & in sacris canonibus continetur; denique falli *Belharminum*, qui, ad asserendam summam Pontificis potestatem, *Marcelli* papæ epistolam ad episcopos antiochenæ provincie, & *Synodi alexandrina* epistolam ad Felicem adduxit, cum duo hæc scripta sint spuria. In VII. contra Ant. Dadim. *Alteserram* negat, privilegium monasterii S. Medardi suefflonensis, & tria angustodunensia esse genuina, & a Gregorio I. profecta, nec provincialia concilia habere vim prius, quam ab rom. pontifice adprobentur; contra *Baronium*, Romanis Pontificibus competere ius privandi Reges exactione tributorum; contra *Belharminum*, pontificem hæreticos reges de Regnis suis deturbare, excommunicare, Regum & Principum subditos a iuramento fidelitatis absolvere posse, Theodosiumque Imp. ab Ambrosio excommunicatum fuisse. Denique in IIX. agit de præfidentia in Synodis, referens, de præfide nicanæ synodi multas adferri opiniones, & Alexandro quidem alexandrino favere ipsam illam synodum, Hosio autem cordubensi Athanasium, Theodoretum, Sozomenum; prædictum Hosium A. 347. sardicensi præfuisse synodo; Damasum CPTanæ nec per se, nec per legatos; Timotheum alexandrinum, non vero Nectarium, Synodo, quæ anno 381. habita est, Nectarium tamen præfuisse alteri Synodo insequentis anni; Cyrillum alexandrinum ephesinæ, Dioscorum alexandrinum ephesinæ secundæ, Leonem I. chalcedonensi per suos legatos, in actione autem XII. eiusdem Synodi Anatolium; Synodos duas CPTanas

non debere confundi: priori enim, anno 536. præfuisse Menam, posteriori A. 553. celebratæ, absente Vigilio (qui tamen, si voluisset adire Synodum, ei præfidere potuisset) Eutychium CPTanum; Agathonem Synodo Vltæ, ita tamen, ut & Constantinus IV. Imp. in 12. actionibus Præfidens appelletur; Hadrianum I. Synodo VII. per suos legatos, Hadrianum II. Synodo IIXvæ, in eadem tamen Imperatores *Basilium*, *Constantinum*, & *Leonem* Præsidentes dici, & ab ecclesiæ rom. legatis rogari, ut primi subscribant, prius quoque iis adclamari, quam rom. Pontificibus; in numerandis universalibus conciliis difficultatem dari, eamque oriri ex varia universalis concilii definitione, & *Belharminum* in iis, quas ponit, talis concilii conditionibus, secum pugnare ipsum; professionem fidei recens creatorum Pontificum adstringere ipsos ad observationem Conciliorum œcumenicorum, & decessorum statuta, nec quid facile esse mutandum, nisi in melius; ecclesiæ definitionem ex scripturis & perpetua Patrum traditione depromptam nullam esse aliam quam hanc, Ecclesia est fidelium seu catholicorum cœtus, *Canisium* autem & *Belharminum* in suis definitionibus falli; denique Cyprianum pluris, quam Stephanum R. P. apud orientis & occidentis ecclesias, maximeque romanam, habitum fuisse.

Io. Lannetus, constantiensis, exiguo e pago Picardiæ, Doctor & theologus Sorbonæ, Jac. Sirmondi iesuitæ amicus, erroris quidem, quod Sulpicii Severi, & Gregorii turonensis epochis calculum suum superstruxerit, & a Baillæto audaciæ, nimisæque in auctoritate suâ confidentiæ accusatur, cetera tamen, ipsius Baillæti iudicio, nunquam satis laudari potest respectu fortitudinis illius, qua promovit Positivæ theologiæ a iugo servitutis, qua eam scholastica premebat, liberationem. *Lexicon univ h stor.* T. III. 290. Elogium eius prodiit Londini A. 1685. cui scriptorum ipsius catalogus insertus est, qui alias seorsum exstabat, nunc autem præmissus est novæ editioni libri de scholis celebrioribus. Plura de eo dabant *Magirus* 509. *Pope-Blount* 1040. *Reichenberg.* Exercitation. p. 475. *Ancillon.* Mel. crit. T. II. 328. *Alia erud.* A. 1686. 341. A. 1687. 602. A. 1690. 156. & T. 3. *Supplem. Act. erud.* 391. Io. Moller. de Script. homon. 633. El. Vitel Dissertat. isag. in Al. Natalem 199. *Meibom.* in Additam. ad Vogleri Introduct. 206. V. E. *Loefber.* contra papatum 49. *Amelin* in Erörterung. 930. *De Pin* T. XIX.

Bibliotheca ecclesiast. scriptorum; Car. Perantem in Centur. illustr. Gallia virorum, & Io. Alb. Fabricium præfat. in Mabillonii Itinerar. & Launoium de Scholis celebr.)(4. In epitaphio, quod ei illustris Nicolaus *le Camus*, Supremæ subsidiorum curiæ princeps, posuit, vocatur veritatis assertor perpetuus, iurium ecclesiæ & Regis acerrimus vindex, optimam famam, maximamque venerationem apud probos adeptus: adde, sed ab hostibus multa adversa passus. Fuerant autem inter eius adversarios German. *Milletus*, Io. *Sanblacatus*, Hugo *Menardus*, Pet. Fran. *Chifletius*, Hugo *Marboud*, Adrianus & Henricus *Valesius*, Io. Bapt. *Gusnarus*, Fr. *Nicolas*, *Billicaldus*, Domin. *Galesius*, Norbert. *Caillocius* sive *Caillieu*, Io. Bapt. *Thiers*, Io. *Fronte*, Ant. *Arnaldus*, & illustrissimus *Estrées*, episcopus laudunensis; immo a Theoph. *Raynando* non tantum plagiaris, sed & impiis & atheis adscriptus est. Sed ille, quo pluribus gravioribusque petebatur conviciis atque calumniis, eo magis strenue pergebat (sunt verba clarissimi *Fabricii*) inveteratos errores & sublesta fidei monumenta, ementitam antiquitatem, temereque iactatas origines, & addita fastis falsa nomina Sanctorum in clarissima veritatis & genuinæ antiquitatis luce ostendere. Ceterum sua se consolatus est conscientia, ac iudicio optimorum virorum, qui eum laudabant, quod vitam innoxiam exegerit, opes neglexerit, & quantulumcunque, ut relicturus, satis habuerit. Finitis tandem pugnis ad quietem in Christo pervenit A. 1678. æt. 77. Ant. *Reiserus* vindicavit eum in potioribus fidei capitibus adversus *Billarminum*, sub titulo: Io. Launoius testis & confessor veritatis euangelico-catholicæ. Amstelodami 1685. 8.

XXI.

CONCORDIA, Christl. wiederholte einmüthige bekantnis einiger Churfürsten, Fürsten und Stände außsp. Confession, und derselben Theologen lehre und glaubens. Dresdæ 1580. E bibliotheca Io. *Kaufmanni*. Prodiit etiam Lipsiæ A. 1703. 4. cum Historica introductione Henr. *Pippingii*: de qua editione videantur Narrat. innoc. A. 1703. p. 285. Alias appellatur hoc opus *Formula concordia*, videlicet latius sic dicta, & complectitur V. libros symbolicos Ecclesiarum augustanæ confessionis, qui sunt t. Au-

Augustana Confessio invariata; cum præmissis tribus Symbolis ecumenicis. 2. eiusdem Apologia. 3. Articuli smalcaldici. 4. Lutheri catechismus maior & minor. 5. Formula concordia stricte sic dicta, quæ dispescitur in duas partes, quarum prior appellatur *Epitome articulorum*, de quibus controversiæ ortæ sunt inter theologos augustanæ confessionis, posterior *Solida, plana ac perspicua repetitio ac declaratio* quorundam articulorum aug. conf. qui quidem numero sunt XI. versiculis hisce memorialibus comprehensis:

Peccatum, Arbitrium, Iustus, Bona facta, Sequestera,

Vsu, Edai, Christus, Infera, Rituum, Amor.

Concordiæ huius, quæ multum differt a Formula concordia wittebergenfis, A. 1536. super articulo de S. cœna hypothetice sancita, auctoritas est publica: nam A V G V S T V S, Elector Saxoniz, non tantum conventum theologorum A. 1576. Torgæ indixit, in quo huius Formulæ capita digererentur, sed a VI. celeberrimis theologis (videlicet Iacobo *Andrea*, Dav. *Chytrao*, Mart. *Chemnitio*, Andr. *Musculo*, Christoph. *Cornero*, & Nic. *Salmucero* (vide *Placcium* de anonym. 97.) conscriptam, & in cœnobio Bergensi prope Magdeburgum revisam & emendatam cum aliis Statibus communicavit, ut censuras exponerent suas, tandemque ab Electoribus III. Principibus XXI. Comitibus XXII. Baronibus IV. Civitatibus liberis XXV. & 8000. Ministris ecclesiæ & magistris scholarum subscriptus hic liber, anno 1580. publicatus fuit, eum quidem in finem, ut reduceretur inter theologos aug. conf. concordia in religione ac fide, quæ ad illud usque tempus per novas loquendi modos & contentiones varias mirum in modum lacerata fuerat. *Rechenberg* in Append. tripart. c. 6. & *Minister*. lubec. hamburg. & luneburg. contra El. Prætorium p. 244. De Appendice autem huius voluminis, qua testimonia S. Scripturæ & veterum orthodoxorum Doctorem continentur, vide Leonh. *Hutterum* in Concordia concorde 282. Neque tamen omnes Ordines evangelici Formulam istam concordia receperunt, iudicantes, ea non opus esse, sed Augustanam sibi confessionem sufficere, tanquam fidei tesseram. Nec Paulus ab *Eitzen*, Superintendens ecclesiarum holsaticarum, impetrare a se poterat, hunc reducendi concordiam modum ut adprobaret. Vide *Bücherjahl* T. V. 152. Subscripsit quidem inter alios Principes etiam sereniss. I V L I V S, Dux Brunsv.

ac Luneb. sed certis de causis neque ipse postea admisit, neque in ecclesiis suis libri symbolici locum & ius obtinere iussit. *Rehmeyer*. Hist. eccl. brunsvic. P. III. 486. In præfatione, cuius auctores fuere Iac. *Andrea* & Mart. *Chempitius*, (Gottfr. *Arnold* Kirch. und Kezer-Hist. P. I. 217.) commemorant Status euangelici, unde nata sit occasio scribendi atque edendi hunc librum, videlicet e dissensionibus novatorum quorundam in suo ipsorum cœtu, & calumniis adversariorum, qui Euangelicos ab augustana confessione recessisse, immo ne quidem genuinum eius exemplar nosse aut habere blaterent: librum hunc se habere pro vero augustanæ confessionis sensu & explicatione: textum august. confessionis hic exhibitum, depromptum esse ex electoralis Saxonici tabularii exemplari, collato cum eo, quod ipsi Imperatori CAROLO V. oblatum fuit: in condemnationibus doctrinæ adversæ se se nequitiam condemnare homines ex inscitia errantes, nedum integras ecclesias in aut extra Germaniam: neque etiam hac concordia quid novi moliri, aut novam confessionem amplecti, sed manere & mansuros esse constanter in semel sollemniterque suscepta Augustana confessione. Sed hec hoc prætereundum, librum hunc Formulæ concordiæ, donec conficeretur & ederetur, magno constitisse Serenissimis Principibus, AVGVSTO Saxonie Electori, & IVLIO Duci Brunsvicensium ac Luneburgensium: ille enim eius gratia, uti *Leuckfeldius* refert in Historia heshusiana, 80000. Imperiales expendit, hic 40000. Plura qui de Formula concordie nosse cupit, legat I. Ben. *Carpzovii* Isagogen in libros symbolic. p. 1131. *Hutterum* in Concordia concorde, God. *Arnoldum* P. II. 213. eosque auctores, qui Formulam concordie annotationibus & expositionibus suis illustrare studuerunt. Elogia eius passim extant, atque a multis liber sanctissimus salutarur. Ioanne *Maier*, D. & professor quondam ienenfis, in eius laudem carmen condidit, sed ita, ut, si retrorsum legas, genus quidem carminis maneat, at plane contrarius sensus resultet. En ipsum carmen:

Eximii liber est fructus, nec Formula pacis

Publica durabit tempus in exiguum.

Yvanimi liber hic contingeret. dissensu sensu

Pestora, nec gliscet plus grave disidium.

Arbi.

Arbitrium ad pacis traxit te gloria Christi

Vnica, non turpis quasim & ambitio.

Perpetuo tua laus vivet nec suevico Doffor

Gloria decrefcens te tua deftitues.

Vbi nota, per *Suevicum Dofforem* intelligi Iacobum *Andream*, primum Formulæ concordiæ fabrum. Quodfi igitur carmen isthoc retrorsum leges, hoc modo sonabit :

Defitues tua te decrefcens gloria Doffor

Suevico nec vivet laus tua perpetuo.

Et sic in ceteris. Antequam hinc abeamus, non nulla indicare lubet. Pag. 174. præmittitur expositioni Catechismi Præfatio Lutheri, quæ in tomis ienenfibus extat, non vero in wittebergenfibus. Pag. 194. producuntur verba Lutheri de maximis furibus, cum quibus Principes & Magnates societatem contrahant, nec unam urbem, sed totam Germaniam expilent; sed ea non sunt fusa in contumeliâ Principum piorum & iustorum. *Theologi wittenberg.* in Refutat. libri itaffortenfis p. 42. In fine explicationis catechismi Lutheri p. 227. omittitur brevicula ad confessionem peccatorum Adhortatio, quoniam non extat in operibus Lutheri ienenfibus. *Iidem* p. 39. Ad verba p. 256. Nos subscribimus primæ & invariatae Confessioni augustanæ, non propterea quod a nostris doctoribus condita, sed quia e verbo Dei hausta, atque in eo bene firmiterque fundata est; ad hæc, inquam, verba commentatur *Tollnerus* in *unrechtmäfl. Abfezung*, ut vocat, p. 194. Denique p. 268. homini convertendo *capacitatem* tribuit, scilicet passivam, sicut *Hutterus* exponit in *Concord. concorde.* p. 281. Refutatores eius sunt *Ambros.* *Wolfius*, i. e. *Christ.* *Hardeshanus*, *Io. Palmerius*, i. e. *Fran.* *Hofmannus*, *Christoph.* *Irenæus*, *Tilem.* *Habufius*, *Dan. Hofmannus*, pluresque alii: de quibus vide *Arnold.* P. II. 226.

APOLOGIA oder Verantwortung des christl. Concordienbuchs, gestellet von etlichen hierzu verordneten Theologen. Heidelbergæ 1583. Latine reddita a Philippo *Marbachio*. Defenditur in ea doctrina Formulæ concordiæ, & calumniæ, quæ a rixosis hominibus contra eam effusæ erant, refutantur. Nimirum alii aiebant, Formulam concordiæ esse librum minime christianum, quin multis doctrinis hæreticis conspurcatum, eundemque occasionem præbere ad tumultus, seditiones, bella atrocissima, & perniciem
ger-

germanicæ nationis. In specie respondet ad argumenta *Admissionis neostadiensis* de persona Christi, & S. cœna, *Anhaltinorum* Iudicium & Apologiam, *Bremenensium* Defensionem, Ambrosii *Wolffii* Historiam august. confess. Christoph. *Irenæi* librum, in quo negatur peccatum originis, & famosum libellum, cui titulus *Nova novorum*, ac denique in præfatione dicitur, si forte deinceps similes adversariorum libri prodituri sint, eos non responsione exceptum, sed silentio & contemptu vindicatum iri. Ceterum agitur hoc in libro de auctoritate august. confessionis, eiusque vero sensu, quodque illa nunquam fuerit zwingliana: item de auctoritate *Lutheri*, de querela adversariorum, suam doctrinam immerito reiici ac damnari, de contradictionibus, quæ reperiuntur in Formula concordia, de processu, qui observatus fuerit cum libro Formulæ concordia, de damnis, quæ ille pariat, & denique de mediis pacis ecclesiasticæ ab adversariis propositis, videlicet synodo universali, vel saltem tolerantia mutua, ita ut neutra pars alteram ob diversam confessionem persequatur & condemnet. Sed eiusmodi pacem nunquam vel futuram vel expectandam, tolerantiam autem samaritanismum, & libertatem quidvis credendi introducturam esse, respondent. Atque huius libri, Erfurti compositi, auctores sunt *Timoth. Kirchnerus*, *Nicol. Selmeccerus*, & *Mart. Chemnitz*, ille quidem a palatino, iste a saxonico, hic a brandenburgico Electore ad hoc constitutus. *Placc.* de anon. 98. *Io. Olaur.* in continuat. Isagog. carpzoviana 1737, quid? ipsi hi triumviri nomina sua exprimunt in fine præfationis. Similis liber est anonymi cuiusdam, si non *Nic. Grebii*, sub titulo, Schutz- und Verantwortung der Formulæ concordia, nondum, quod constet, editus, possessus autem a C. H. Frölichio, pastore selbitziensi in Variscia seu Voigtlandia, & recensitus in Narrationib. innoc. A. 1706. 365. Apologia vero Formulæ concordia latine reddita fuit a Philippo *Marbachio*, deque ea legere iuvabit *Io. Olaurum* in Continuat. Isagog. carpzov. 1737. & *Rehnmeyer*. *Histor. eccles. brunsvic. P. III.* 489. Et ex huius Apologia pag. 163. maiores nostri solebant ostendere ac probare, in quantum libri symbolici sint recipiendi, videlicet, quatenus consentiunt cum verbo divino, quoniam ibi de August. confessione dicitur: *Qua confessio a S. literis, & Symbolis prioribus derivata, neque aliter recepta est, quam* IN QVANTVM & QVATENVS

apud infallibilis Dei verbo concordat, SO FERN VND WEIT es mit Gottes unfehlbahren Wort fein übereinstimmet. Confer *Grabii* Append. ad Vrb. Regii Formulas caute loq. p. 112. F. V. *Calixt.* Responf. ad Thef. autisyncrētist. p. 20. *Spener.* Vbereinstimm. 126. *Hutterum* in Aug. conf. disp. I. c. 4. & in Formul. concord. atque *Deusmannum* in Comp. Hutteri, L. XVI. 132.

REFVTATIO Apologiae Pastorum brensiensium. Widerlegung der vermeynten Entschuldigung der Prediger zu Bremen. Heidelbergæ 1533. Respondetur illis ab iisdem modo nominatis theologis ad duos articulos de persona Christi & S. cœna; reliqua autem capita ipsorum Apologiae, de baptismo, divina prædestinatione, & carimoniis, nunc quidem silentio involvuntur.

XXII.

CORPVS DOCTRINÆ IVLIVM, germanice. Helmstadii 1603. Prima huius operis editio prodit Wolfenbüttelii A. 1576. 4. & tertia Brunsvici A. 1690. 4. Appellatur IVLIVM a *Iullo*, Duce Brunsvic. & Luneb. cuius iussu & auspiciis fuit collectum editumque a Mart. *Chemnitio*, in usum ecclesiarum & scholarum brunsvicensium, ut illis esset liber symbolicus, seu, ut ipse *Serenissimus* in præfat.)(iij loquitur, typus & forma doctrinæ in ecclesiis & scholis tradendæ, ex qua, & secundum quam omnia alia scripta, in quantum sint acceptanda & adprobanda, colligi atque iudicari debeat; continetque 1) tria Symbola, apostolicum, nicænum, & athanasianum. 2) Minorem & Maiorem catechismum Lutheri. 3) Augustanam confessionem. 4) Apologiam eiusdem. 5) Articulos smalcaldicos, mittendos sive Mantuam, sive alium in locum, ubi concilium celebraretur, auctore Mart. *Luthero*. 6) Vrb. Regii libellum de Formulis caute loquendi. 7) Bene fundatam doctrinam quorundam articulorum religionis, qui controversi redditi fuerunt: quorum primus est de personali unionem duarum naturarum in Christo. p. 48. secundus de ascensione Christi, eiusque sessione ad dextram Patris. 55. tertius de lege & euangelio. 58. quartus de peccato originis. 68. quintus de libero arbitrio, eiusque viribus. 75. sextus de iustitia fidei. 86. septimus de bonis operibus. 96. octavus de peccato mortali &

veniali. 103. nonus de sacramentis in genere. 106. decimus de baptismo. 109. undecimus de cœna Domini. 114. Præmittitur Simplex & necessaria instructio de præcipuis quibusdam articulis doctrinæ, quomodo illi modeste ad ædificationem proponendi sint, & contra omnes corruptelas conservandi: iique agunt de Deo, pœnitentia, discrimine legis & evangelii, peccato, iustificatione, bonis operibus, libero arbitrio, sacramentis in genere, confessione & absolutione, baptismo, missa, cœna Domini, ieiunio & oratione, benedictione salis, aquæ, ignis, herbarum, aliarumque creaturarum. Bini hi tractatus, quorum ille in prima editione Corporis Iulii non extabat, alter autem, uti Mart. Silv. Grabe in Testimon. & iudic. de Regii Formular. libello p. 43. observat, idem est, qui in Corpore luneburgico, auctorem agnoscunt Mart. Chemnitium. Vide Polyc. Lysen. præfat. in Chemnitii Enchirid. I. I. Zentgraf. Abfertig. eines ungenant. Calixtin. wider Æg. Strauch. 91. & clar. Ion. Conr. Schrammii præfat. in Synopf. Corp. doctr. Iulii b 4. 13. c 2. c 3. In Præfatione, quæ est instar Edicti, in festo SS. Petri & Pauli A. 1576. Henricopoli perscripti, Sereniss. Dux Iulius exponit studium suum, quo reformationem ecclesiarum suscepit, videlicet, ut verbi doctrina divini pure & sincere, in vero & sano sensu, in ecclesiis scholisque principatus sui plantaretur, traderetur, atque conservaretur; ac præterea ait, se Corpus doctrinæ ante octennium promulgatum, ob exemplarium raritatem, denuo edendum, eique addendam curasse Declarationem præcipuorum articulorum religionis. de quibus alibi inter theologos protestantes magnæ sint dissensiones, eamque aliis, tam vicinis, quam remotis evangelicæ religionis doctoribus & pastoribus iudicandam misisse, nec improbatam illam & reiectam, sed utroque, ut aiunt, pollice adprobatam, multisque in locis exemplum inde sumtum esse ad conservandam puritatem doctrinæ, & concordiam spiritus. Et ne quis putet, libro hoc novi quid introduci, declarat, se se pro Corpore doctrinæ evangelicæ agnoscere, atque in hunc collegisse librum ea scripta, quæ publico Principum Statuumque protestantium nomine composita, in lucem producta ac recepta sint, ut Symbola & Confessiones ecclesiarum reformatarum, quorum fundamentum & lapis angularis sit doctrina prophetica & apostolica SS. litteris comprehensa, quæ sola sit unica vera forma sanæ doctrinæ;

e qua

ē quā, tñquam ē fonte Israēlis, omnia vera dogmata petantur, & ad quam omnes doctrinas & doctores examinari & iudicari necessum sit, sequē hoc Corpus doctrinae in latinā convertendum linguam, atque ita edendum curaturum. Simile scriptum est *Corpus prutanicum*, A. 1578. excusum, in usum ecclesiarum prussicarum, idque, *Placcio de Anonymis* p. 158. teste, auctores habet Ioach. Morlinum, & Mart. Chemnitium. Nostratium quidam, interque eos Sal. Glasius in Iudicio de Controvers. Evangelicor. p. 51. accusarunt Georg. Calixtum, eum a Corpore doctr. Iulio recessisse. Quibus ille sic respondet in *Grundl. widerleg.* P. II. 286. *Nemo credat, nefas esse, ullum verbum, ullam phrasim seu locutionem, qua totidem litteris symbolico in libro consignata non est, usurpare.* Huc etiam suo modo referas, quod legitur in *Sonnenmanni Exam. Sinceriani* seu potius *Schwerdtneriani*. p. 18. de durioribus terminis & acerbis imputationibus, videlicet distinguendum esse inter illa & nostra tempora, atque ita loquendum & scribendum, ne sacras & salutares S. R. I. Constitutiones ac leges violemus. Ceterum de Corpore doctrinae Iulio videantur *Theologi helmstädiensis Grundlich. Widerleg.* P. I. 20. 85. & P. II. 311. Ioach. *Hildebrandus* Orat. de Natali acad. Iuliz B. vener. abbas Io. Andr. *Schmidt* Program. de Corporib. doctr. C. & Phil. Iul. *Rebmeyer* Hist. eccles. brunsvic. T. III. 336. 416.

P. I. 29. 30. Missa papistica est abominatio omnium abominationum, quia sacerdos in Secreta corpus & sanguinem Domini Patri *de novo offert*, tanquam sacrificium a Christo in cruce peracti; & hac virtus adscribitur operi sacerdotis: unde homines a sacrificio crucis Christi abducuntur, e contrario autem docentur ad opus sacerdotis, ut per illud gratiam & remissionem peccatorum consequantur; & quia sacrificium non potest fieri sine profusio-

Omnes hasce imputationes a romanae Ecclesiae doctrina alienas esse, contendit P. *Dionysius Werlenfis* P. I. des Meßberichters p. 6. & seqq. refutatus a Dan. Sev. *Sculcio* in *Kräftig. irrthum. der Roem. Kirche*, nec non in *Mehrern beweis*.

ne sanguinis, sacerdos, quantum in se est, id agit, ut Christum de novo cruci affigat.

P. 72. in Orat. ante baptismum: Vt per hoc salutiferum diluvium in eo (infante) immergatur & pereat, quidquid ei ab Adamo annatum est, & ipse addidit.

P. 216. in Apol. Aug. conf. ad art. VII. Apostoli iusserunt Ecclesias servare pascha cum fratribus conversis ex iudaismo. — Verba decreti extant apud Epiphanium, *ὅπου μὴ ὑποφύγῃς* c. 1. Hac scribit Epiphanius verba esse apostolorum in decreto quodam, posita de paschate.

Part. II. p. 1. Vrb. Regii Formulae caute loquendi. Hic libellus Ecclesiae aug. Confess. non est symbolicus, quemadmodum Articuli sunt smalcaldici, adeoque non est parus cum illis auctoritatis.

Hac verba, Et ipse addidit, *parenthesi sunt includenda*, nec pronuntianda, nisi in adulti baptismate. Christian. Chemnitius Instruct. fut. min. eccles. 215. Io. Meißner apud Cren. Animadv. P. VI. 145. Zeidler disp. de pecc. actual. infant. 72. Constitutio eccles. brunsvic. 61. & noriberg. 1135.

Hac dicuntur κατὰ ἀρχαίων & ad mentem Epiphani, errantis quidem: quippe cuius est paraphrasis, graece hic allegata, non verba ipsius decreti apostolici. Acad. Julia Programma in festo pasch. A. 1717. p. II. 12. 13.

Est tamen Symbolicus pars eius nobilissima & amplissima, brunsvicensis videlicet & luneburgensis Ducatum, qui semper fuerunt & adhuc sunt *γνησίως* addicti augustanae confessioni. Et in his sane aequali gaudet cum smalcaldicis Articulis auctoritate, tantaque vi probandi pollet, quanta aut isti, aut ullus alius liber symbolicus nostrarum ecclesiarum. M. S. Grabe in Append. ad Regii Form. caute loq. 169.

Post

Pag. 40. §. X. in Regii Form. caute loquendi c. de Honore sanctorum: *Horum certe memoria semper in ecclesia religiose celebrata fuit.*

In Solida declarat. Mart. Chemnitii p. 120. Si ore manducamus panem & vinum benedictum in sacra cœna, simul accipimus corpus & sanguinem Christi, (quod simpliciter potest intelligi) sicut in flatu venti & *sub forma columbae Spiritus S. descendit; datus fuit, & consedit super Apostolos.*

Post verba illa adducta, *multa* sunt, ut in aliis quoque editionibus, *omissa*, & quidem §. XI. XII. XIII. XIV. quæ vero reperies in editione libelli Regiani helmstadiensi cum annotat. Grabii de A. 1713. p. 128. Idque inde factum, quod editio ulyssensis sive ulzensis, a privato homine nescio quo castrata in Corpus tam luneburgicum, quam præsens irrepfit. M. S. *Grabe* Append. ad libellum Regii p. 167.

Ad dua distincta loca, videlicet Matth. 4, 16. & Aët. II, 2. dictum illud est referendum; eaque Chemnitius heic coniungit ad præsentissimum Spiritus descensum probandum, hoc sensu: Spiritus S. utroque, sub specie tam ventri, quam columbae, præsentem se se exhibuit, & sub vento quidem super apostolos descendit. Ion. Conr. *Schramm* Program. A. 1712. p. 18.

XXIII.

Nochmahlige und gründliche HAVPTVERTHEIDIGUNG des H. Rom. Reichs evangelischer Churfürsten, Fürsten und Stände Augapfels und theuren kleinods. ITERATA ET SOLIDA DEFENSIO pupillæ & cimelii S. R. I. Electorum, Principum & Statuum evangelicorum, id est, augustanæ Confessionis, & secutæ Pacis religionis. Lipsiæ 1630. Recusa A. 1673. Scriptus est hic liber iussu Electoris Saxonæ IOANNIS GEORGII I. contra Monachorum & Iesuitarum, ac in

primis *Fœderi* fœrales chartas, & *ICtorum* dillingenſium librum, quem vocant *Compoſitionem pacis*, atque auctorem habet Matthiam *Hœ*, ſicut ipſe fatetur in Comment. in Apocal. 20. p. 221. & indicant *Cl. Pipping* Exercit. acad. p. 496. auctores der *Vnſchuld. nachricht.* A. 1704. 512. & *Placcius* de pſeudon. p. 559. In præfatione, quæ longa eſt & gravis, diſſeritur de veræ perſecutione eccleſiæ, eiſque cauſa & remediis, nec quenquam ſalva conſcientia deferere poſſe religionem euangelicam, & pontificiam amplecti. In ipſo autem libro, præter alia, agitur de Auguſtana confeſſione, eiſque Apo- logia, & variationibus atque editionibus, item de libro Concor- dia, ubiquitate carnis Chriſti, iisque, qui libro illi ſubſcribere re- cufarunt, & denique de antichriſto, Papamque rom. ſic vocari poſſe.

Matthias *Hœ* ab *Höenegg*, natus Viennæ in Auſtria ex eque- ſtri familia, præceptores habuit in academia leucorea Hunnium, Mylium, Geſnerum, Rungium & Hutterum, ac primum concio- nibus aulicis Dreſdæ, deinde ephoriæ Plavienſi, tum eccleſiarum germanicarum regimini Præge admotus, denique ſupremus Aulae electoralis ſaxonice myſta, Conſiliarius conſiſtor. atque eccleſia- ſticus, cum Pontificiis & Calvinianis atrocibus geſſit bella, videlicet *Bellarmino*, *Casſeno*, *Greſero*, Paulo *Toffano*, *Poniatovio*, Lud. *Crocio* & Abr. *Sculeto*, ſcripſitque multa alia tam germanice, quam lati- ne, quæ enumerantur in *Spizelii* Templo honor. refer, p. 172. re & opere ipſo docens, dum virtuti navavit operam, pauperum in- opiam larga manu ſublevavit, ſe ipſum eo magis demifit, quò al- tiorem dignitatis gradum conſcenderat, hoſtium ampliffimas pro- miſſiones mimasque atrociffimas animoſe contemſit, & mortem A. 1649. æt. 69. fortiter exepit. *Witte* Memor. theol. 1014. & *Diar.* biograph. T t 2. *Spizel.* l. c. 164. *König* 407. *Micral.* Syntagm. Hiſt. eccleſ. 759. *Biblioth. Schrader.* P. I. Q. 5. & *Bibliothecari.* nul- li parti addiſt. T. I. 926. Eiſdem eſt Sollda decifio IV. contro- verſorum capitum, Apologia huius Decifionis, & Scriptum anti- rathmannianum, teſte *Pippingio* Exercit. acad. 504.

XXIV.

CONSENSVS ORTHODOXVS S. Scripturæ & vet.
eccleſiæ de ſententia & veritate verborum ~~conæ~~ dominicæ, auctoris
&

& recognitus. Tiguri 1585. E Bibliotheca F. H. Lichtscheidii. Prius enim prodierat Heidelbergæ A. 1574. 4. Auctor nomen suum occultat, & in tergo tituli dicit, non alius, quam orthodoxi hunc esse Consensum. Fuit autem Christoph. *Herdesianus*, testesque huius assertionis adduco *Placitum* de Anon. p. 16. & 101. *Quenstedtium* de Patr. viror. illustr. 239. *Raschettum* ad Bibliothec. Schrader. T. II. B 4. & *Hottingerum* Bibliothecar. quadripart. 379. Quamquam Wurtembergici refutatores plures ad hunc librum operam suam attulisse rentur, eosque *Compilatorum* nomine notent. Vide etiam Io. *Olear.* in Explicat. quaest. An tempore necessitatis S. cœnam vel a pontificio vel a calviniano pastore salva quis conscientia accipere possit? D 4. Præmittitur Apologia, nomine Reformatorum, inque ea agitur de dissidio circa Domini cœnam, Formulaque concordia; & negatur, eos vel *Zwingianos*, vel Calvinianos, vel Sacramentarios, vel Nestorianos, vel Mahumetanos esse, vel ab augustana Confessione, immo ne quidem in toto cœnæ negotio dissentire, ideoque damnandos esse; multis autem differitur contra Ubiquistas, iisque graves errores impinguntur, & tandem fit adhortatio ad concordiam. In Prolegomenis sermo est de erroribus, ex verbis cœnæ Domini, non recte & secundum fidei analogiam intellectis. Constat liber IX. capitibus, in quorum primo fit interpretatio verborum cœnæ Domini; in secundo explicatur S. *Augustini* sententia de sacramento & re sacramenti, & quomodo cœna dominica dicatur *sacriscentium* apud Patres, atque adversus missam pontificiam disputatur; in tertio, definitionem sacramenti ab Augustino allatam non congruere ad corporalem præsentiam corporis Christi, & quomodo sacramenta dicantur *conferre gratiam*, nec non de discrimine sacramentorum V. & N. T. in quarto, an ex sensu verborum cœnæ recte dici possit, *Panis significat corpus Christi*? in quinto, quomodo panis eucharistiæ dicatur esse, vel non esse *figura corporis Christi*, & contra transubstantiationem; in sexto, de vero præsentia corporis Christi in cœna modo; in septimo, de corporali manducatione corporis Christi; in octavo & nono de manducatione impiorum.

Christoph. *Herdesianus*, helmstädiensis, reformatæ addictus religioni, illustri Reip. noriberg. consiliarius supremus, quem *Bucholcerus* virum magnæ & excellentis eruditionis, *Quenstedt* autem

tem in Patriis illustr. viror. p. 239. insignem calvinistam vocat, scripsit etiam Victoriā de triumphata communicatione idioma-
tum reali, & Consilium in controversia honoldina, an in fratrum
liberis, facta substitutione, subintelligatur tacita conditio, Si sine
liberis &c. obiitque A. 1585. æt. 62. Vitam eius dedit Marcus Fre-
herm. Hæc maximam partem debemus Königio p. 393.

REFUTATIO consensus orthodoxi, per theologos wirt-
tembergicos. Tubingæ 1599. In qua præfationi Præfatio, & novem
capitibus totidem capita opponuntur. In pag. ultima dicitur,
Zwinglianos & Calvinianos non solum schismaticos, sed etiam hæ-
reticos esse, nullamque concordiam eos inter & Lutheranos spe-
randam vel expectandam. Auctor eius est Iac. Andrea, teste
Plessio de pseudon. 618. Contra eam scripsit Mar. Beumlerus de sa-
cramentali coniunctione, & vera communione corporis & sangui-
nis Christi.

Iac. Andrea, Weiblinga-wurtembergicus, fabri ferrarii (unde
ei nomen *Schmidtini* adhæsit) erat filius, & ipse opificio mancipandus,
nisi consul urbis patriæ restitisset, puerumque scholæ tradi sua-
visset. Studgardiam igitur, ac postea Tubingam missus, tantum in
litteris profecit, ut philosophiæ Magister & post diaconatum stut-
gardensem & tubingensem Doctor theologiæ, quam inprimis sub
Erh. Snesio didicerat, porro Pastor ac Superintendens goppin-
gensis, tandemque Cancellarius & Præpositus tubingensis consti-
tueretur. Tanta viri erat fama, ut exteri Principes & Magnates
certatim eum peterent ad ecclesias suas reformandas, videlicet Co-
mes ab Ottinga, Comes ab Helfenstein, Marchio badensis, & In-
lms Dux brunsvicensis ac luneburgensis. Variis quoque inter-
fuit colloquiis, atque etiam possiaceno, Lutetiæ iam hærens, inter-
fuisse, nisi illud Bezzæ oratione, catholicis valde ingrata, fuisset
abruptum. Inter plurima eius scripta, quæ centuriam superant,
atque in polemicis, iudiciis & consiliis, ac disputationibus con-
sistunt, primum est libellus de cœna Domini, atque ultimum dis-
putatio de ecclesia contra Io. Pistorium niddanum. Ubiquitatis
dicitur esse patronus; at cuius? Nimirum *ubiquitas corporis Christi*,
quam ille docuit, non est corporalis vel localis præsentia, quæ vi-
deri vel palpari possit, ut stramen in sacco; sed est præsentia to-
tius Christi, non tantum divinitate, verum etiam assumpta huma-
ni-

nitate, ita ut totus, Deus & homo, indivisus, ubique in cælo & terra omnibus creaturis, visibilibus & invisibilibus, cælestibus & terrestribus, cælesti tamen, spiritali, supernaturali, nec humana ratione investigabili modo adsit vere præsens, omniaque secundum humanam naturam videat, faciat, audiat, sciat, & præsens, non absens, ut Rex Hispaniarum Indiam, administret & regat. Ante obitum, quem ipse prælagivit Andreæ noster, coram academiae tubingensis Rectore, tribus Decanis & aliquot Pastoribus ad se vocatis edidit confessionem doctrinæ suæ, testatus, se in ea, quam 44. annos docuerit, permanere ac mori velle, mortuusque est A. 1590. æt. fere 62. In docendo populo fuit popularis, atque ad eius captum se se accommodans, in exhortando ad vitæ emendationem, inque vitia & mores depravatos invehendo vehemens, in refutando adversarios potens & acer, in consolando & perturbatos erigendo mitis, in ciendis & movendis affectibus natura & arte instructus, in docenda iuventute academica, nisi alia negotia & itinera obstarent, fidelis ac sedulus, maximeque theologiam practicam, abiectis inutilibus, tradens, in omnibus officii partibus nullis parcens laboribus, nullisque molestiis succumbens, aut oneribus fractus, in colloquiis iucundus & suavis, atque ideo Principibus etiam viris gratus & carus. A Florino *Ramondo* vocatur homo raræ doctrinæ & magni ingenii, ab AVGVSTO, Electore Saxonie, vir summus, pietate, doctrina & virtute ornatissimus, atque a sacratissimo Imp. MAXIMILIANO II. in os laudatus fuit ob studium pacis & concordie. Quæ omnia reperies in Melch. *Adami* Vit. theol. 636. *Serpilii* Epitaph. theologor. suev. p. 5. *Lexic. univ. histor.* P. I. eiusque Vita a Io. Val. *Andrea*, ipsius nepote, descripta. Quibus adde *Königium* 38. *Fechium* Suppl. Hist. eccl. 226. *Novam biblioth.* T. I. 608. *Fischlinum* T. IV. Supplem. *Act. erud.* 359. & Io. Val. *Andria* Seleniana, in fine.

XXV.

CATALOGVS testium veritatis, qui ante nostram ætatem romanorum Pontificum primatui, variisque papismi superstitionibus, erroribus ac impiis fraudibus reclamaverunt. Geneva. 1608. Libri huius auctor est Matth. FLACIVS, ut patet ex ep. dedicatore. & Admonitione ad lectorem. Occasio autem eum

Pars II. In fol. V scri-

scribendi hæc erat. Io. *Tribemius* abbas contexuit catalogum auctorum. Hunc cum vidisset Flacius, temperare sibi non potuit, quin dissimulata persona & habitu, aliquot in Germania monasteriorum bibliothecas perlustraret, quos commode posset libros, aut saltem folia quædam (quod quidem *Morhofius* Polyh. l. i. c. 4. excusat, sed B. G. *Siruvius* de Doctis impostorib. §. 54. maxime improbat) clam auferret, atque isto adminiculo Catalogum testimonium veritatis conscriberet. Prodiit primum hic liber Basileæ A. 1556. 4. deinde Argentinæ A. 1562. Postea Simon *Goulartius* (hic enim intelligendus est per litteras S. G. ut *Bosius* indicat. in Sched. de Compar. notit. scriptor. eccles. c. 4. §. 21.) eum non aliter, (verba sunt *Crenii* Animadv. P. XII. 74.) ac si proprius labor esset, tractavit, addidit, reiecit, quæ voluit, pro libitu, sua nullo signo distinxit, & accuratiore, ut præ se fert, ordine chronologico digesta testimonia in XX. libros distinxit, ut aliud fere opus videretur. Exclusus est hic Goulartii pullus Lugduni A. 1597. auctior vero Genevæ anno supradicto: quæ nostra est editio. Vbi quidem accessit Appendix testimoniorum ab A. 1517. ad A. 1600. quæ tamen distinguenda ad Appendice editionis francfurtanæ de A. 1666. & 1672. hæc enim est Io. Conr. *Dieterici*, qui Catalogum illum, uti a Flacio profectus erat, sincerum exhibuit, elogia & censuras doctorum virorum præmisit, notulas quasdam adspersit, & aliquot Flacii tractatus addidit; adeoque hæc posterior Dieterici editio sine dubio ceteris omnibus est præferenda. *Hottengerius* autem Goulartianam præferens & commendans, causæ servit suæ, quoniam videlicet Goulartius eiusmodi testimonia inseruit atque infarxit, quæ Reformatorum placitis sunt convenientia. Flacii testimonia deducuntur a temporibus S. Petri apostoli, usque ad A. 1517. Scopus vero auctoris est ostendere, ante & post iacta papismi fundamenta fuisse christianos, qui sanam doctrinam retinerent, & ecclesiæ *vera* amarent. Sed mox ille nactus est adversarium: Guilielmus enim *Elfengreivius* opposuit ei (quid? *Boingburgius* audet dicere; petulanti eius confidentiloquentiæ, in Epp. ad Dietericum p. 179.) sub eodem titulo Catalogum testimonium veritatis, Dillingæ impressum A. 1565. Nec mirum, Pontificios huic libro maxime inferios esse; ideoque Io. *Pisarius* iesuita eum vocat Catalogum testimonium veritatis, (quod ei concedit Conr. *Ver-*
fina

prim in Tesseradec. antipistor. p. 426. quoniam illi ipsi testes de feritate R. P. testentur) & *Walenburchii* Catalogum vanitatis, T. I. 730. eo quod paucos per multa sæcula alleget testes, quos ipse & communiter Protestantes mendacii non arguant. Gabr. *Naudæus* in Apol. pro magnis hominibus p. 398. comparat Poneropoli PHILIPPI macedonici : sicut enim hoc oppidum non erat habitatum nisi a proscriptis, improbis, flagitiosis, atque nefariis hominibus, ita vere posse dici, catalogum hunc, si excipias loca Patrum & Conciliorum depravata, nihil aliud esse quam conlectionem centonum & fragmentorum eorum scriptorum, qui olim recalcitrarint contra ecclesiam, aut tanquam membra gangrænosa & putrida ab ea fuerint rescissa; quale dubium etiam I. E. *Grabio* aliquando fedit, ceu memoratur in *Actis erud.* A. 1696. p. 305. & Marq. *Leo* in Catech. 160. negare audet, vel unicum esse inter omnes illos testes, qui omnibus in capitibus fidei cum Protestantibus consentiat. Sed meliora iudicia ferunt Melch. *Adam* l. c. 475. *Husterius* in LL. 529. & alii, citati a *Sonnagio* disp. de præcip. theol. lutheran. 127. & *Bibliothecario* n. p. addicto T. I. 237.

Lib. IV. p. 173. *Agapiti*, Agapitos quidam veteres inter *baroticos* numerarunt.

Erratur in genere : erant enim femina, dictæ *Agapeta*, quæ pietatis simulatione cum clericis monachisque easdem incolentes ædes, turpem colebant amicitiam. Lud. Ant. *Muratorius* in Anecd. græcis p. 218. (*Act. erud.* A. 1710. 498.)

Lib. XVI. p. 1591. *Rupertus*, episcopus tyncolniensis.

Non *Ruperti*, sed *Roperti* nomen habebat. Ios. *Hall* in Roma irreconciliab. 28.

Simon. Goulartius, senlisius sive augustomagensis, nomen suum sub hisce literis S. G. S. id est, Simon Goulartius Senlisius, occultare solitus, Calvinii in pastore genevensi successor, vir rei literariæ peritissimus, scripsit Commentarium in *Bartasii* Septimanas; Summaria in Nicetæ Choniati Annales : Notas, summaria & parallela in Plutarchi vitas, aliosque sacros & morales libros : transtulit etiam in gallicanam linguam *Gomeris* Meditationes histor-

cas, *Seneca* opera, *Oserii* Historiam EMANVELIS Regis Portugalliae, vitaeque huic valedixit A. 1628. in gravi senectute. Probe distinguendus est a filio cognomini, qui Amstelodami Ecclesiae praeerat valonicae, sed ob denegatam Synodi dordracenae subscriptionem (addictus enim erat Arminianis) inde expulsus, abiit in Galliam, atque ex ea in Hofatiam, mortuus Fridericopoli. Vide *Lexic. univ. histor.* T. II. 278. & *König.* 356.

XXVI.

Martin. CHEMNITII Loci theologici. Francofurti & Wittebergae 1690. Prodiere etiam Wittebergae A. 1623. Meliores autem editiones sunt francofurtenses, una in 8. A. 1599. & altera in 4. Praemissa est 1) Polyc. *Leyseri* Dedicatio ad serenissimos Duces Brunsvicensis, in qua occasionem huius operis concinnandi exponit. 2) *Chemnitii* Oratio de lectione Patrum seu Doctorum ecclesiae, in qua monstrat viam Patres tuto & cum fructu legendi, multisque de Patribus fert iudicium. Materiam hanc tractarunt etiam *Erasmus* Comp. theol. 148, *Campanella* de lib. propr. 214. *Lutherus* apud Cotonum in praefat. ad Institut. d. 4. Vrb. *Regius* I 3. Opp. lat. 70. *Chytraeus* orat. de stud. theol. recte inchoand. 17. *Quenstedt* Eth. pastor. 49. Io. Bened. *Carpzov.* Theolog. exeget. 99. *Sluter* Propyl. hist. eccles. 120, *Rechenberg* Hist. eccles. 735. 741. *Cranius* Exercit. III. de lib. script. opt. 20. *Heinsius* orat. III. 27. & *Hottinger* Bibliothecar. 199. Locis autem subiunguntur 1) Fundamenta sanae doctrinae de vera & substantiali praesentia, exhibitione & sumptione corporis & sanguinis Christi in S. coena: quae laudantur a Io. *Marbachio* in Epp. marbachian. P. III. epist. 23. 2) Libellus de duabus in Christo naturis, eandemque hypostatica unione, & communicatione idiomatum, (aureus vocatus ab Ambros. *Chemnitio* p. 207.) quam doctrinam, uti *Selmeckerus* in praefatione testatur, proponit ex SS. litteris & orthodoxae ecclesiae consensu. 3) Theologiae Iesuitarum descriptio & delineatio, ex praecipuis capitibus Censurae ipsorum, quae A. 1560, Coloniae edita est, notata: in qua origo & arcana Iesuitarum aperiantur. 4) Io. *Rivii* tractatus de erroribus Pontificiorum, seu de abusibus ecclesiasticis. p. 42. Locos theologicos non potuit Chemnitius ipse absolvere, multo minus sub limam, sicut ei ani-

mus

mus erat, revocare, sed in loco de Coniugio, partim per alia negotia, partim per infirmitatem subsistere coactus, sicut *Leyserus* refert p. 215. addens, defectum istorum locorum refarcire posse III. & IV. Partem Examini concilii tridentini. §) Succinctæ theses in plerosque locos theologicos. p. 215. Quas *Brunsvigæ* in scholis suis theologicis, ad ingenia discipulorum excitanda, interdum discutendas proposuit. Interim hoc opus *Locorum*, etsi imperfectum, sua non caret laude, quoniam in eo (uti *Leyserus* scribit in epist. dedicat.) non tantum ex Scripturæ contextu collegit auctor utilia & necessaria perspicue & fideliter, sed etiam ex perpetuo orthodoxæ antiquitatis consensu ita illustravit, ut affirmari possit, non extare in hoc scriptorum genere laborem ullius, qui hunc utilitate, rerum gravitate, & explicationis perspicuitate æquare, ne dum superare possit. Similes laudum funes ducunt *Förster* in Consil. de Stud. theol. *Hülsemannus* in Meth. stud. theol. 299. Io. Ben. *Carptov*. Theol. exeget. 2. Ioach. *Hildebrand*. Theol. dogmat. 41. *Zierold* Einleit. zur Kirchenhist. 399. *Kemperich* Academia T. I. 430. *Crus*. Exercit. I. de libr. script. opt. 25. Certe stili perspicuitate, methodo, ac rerum soliditate gaudet hoc opus, eoque nomine in primis se commendat.

In Orat. de Lectione Patrum, pag. 5. *Ambrosius* commentaria scripsit in omnes epistolas Pauli.

In Prooem. de Vsu & utilit. LL. p. 10. theol. *Clemens alexandrinus* edidit libros *Hypotyposon*, i. e. quæ sit forma sanorum verborum in singulis articulis fidei discendis & tradendis.

Non sunt *Ambrosii*, sed, ut eruditus videtur, *Hilarii diaconi* romani. *Plaet.* de pseudon. 40.

Libri isti non amplius extant: quantum tamen ex *Photio* constat, *Clemens* in iis utriusque testamenti, veteris & novi, compendiosam enarrationem instituit, & quæcunque a magistro suo *Pantano* hauserat, a maioribus ipsi tradita, exposuit. *Cass.* P. I. 40. *Cren.* Animadv. P. XIV. 112.

L. de Coniug. p. 207. Hoc probe observetur, quod *Levit.* 12.

Utraque harum sententiarum aliquid ex vero, sed & ex falso

*non tantum illa persona prohibe-
antur, qua nominatim ibi expri-
muntur, sed & omnes, qui in eo-
dem, pari seu aequali gradu sunt,*

*aliquid participat. De priori
cum Luthero, & qui eum se-
quuntur, & nos credimus,
Deum in prohibitionibus suis ad
paritatem non respexisse; inter-
im cum alterius affectis sen-
tentiae & hoc credimus, perso-
nas quaedam ibidem non enum-
ratis sub enumeratione itidem pro-
hiberi, sed ex aliis, quam pa-
ritatis graduum, rationibus.
Hieron. Brucknerus in Decis.
iur. matrimon. P. I. 307.*

Mart. Chemnitzius, natus in Fideli Briza Veteris Marchiae, distinguendus a filio & nepote cognominibus, illo Dicasterii aulici holsato-gottorpiensis Assessore, hoc initio ICto rostockiensis, deinde Aulæ pomeranicæ, ac tandem holsato-gottorpiensi Cancellario, & pannificio, cui ob paupertatem se se dederat, ad stholum reversus, Melanchthonis discipulus, Brizæ ad Oderam, deinde Regiomonti ludi magister, postea ibidem Principis, cuius, ut & aliorum similium, gratiam prædictionibus astrologicis lucratus erat, a bibliotheca, inde, post expositionem Locorum Philippi, ipsius consilio, Wittebergæ peractam, Adiutor, ac tandem Superint. brunsvic. Rostochii a D. Sim. Pauli, sumtibus Magistratus brunsvicensis, Doctor theol. creatus, a FRIDERICO II. Daniæ rege, LVDOVICO palatino, AVGVSTO Saxone, IOANNE GEORGIO brandenburgico. S. R. I. Septemviris & Electoribus, IVLIOQUE Brunsvicensium ac Luneburgensium Duce, aliisque Principibus, ac Civitatibus & Ordinibus Imperii huic doctrinæ addictis, in consilium super ecclesiasticis negotiis sæpe adhibitus, aut absens consultus, philosophus & theologus magni inter Protestantes nominis, qui tamen in scriptis suis æque a terminis, atque a quæstionibus & subtilitatibus scholasticis abstinuit, & perspicua uti oratione studuit, vir non minore eruditione & animo, quam gravitate, rerum usu, ac prudentia inclytus, verusque alter Martinus, de quo fertur Pontificios non nullos dixisse: *Vos Protestantos duos habuistis Martinos: Si posterior non fuisset, prior non fuisset.* Inter eius scri.

scripta sunt Harmonia euangelica, quæ a Polyc. *Lysero* continuata, a Io. *Gerhardo* autem consummata, optimeque, ut *Cronio* quidem videtur Animadv. P. IV. 218. edita fuit Francofurti & Hamburgi A. 1652. f. Postilla, seu volumen concionum, in quibus prodesse maluit, quam artificiosis, ut falso vocant, dispositionibus & phalaratis verbis delectare; & Iudicium de Calendario gregoriano. Tandem laboribus & meditationibus plurimis confectus, ac rade donatus, pie ac placide obiit Brunsvigæ, primis Superintendentium, qui in urbe moreretur, A. 1586. æt. 64. cum IV. mensibus. *König* 186. M. *Aldam* in Vitis theol. 572. Phil. Iul. *Rehsmeyer* Hist. eccles. brunsvic. P. III. 303. 365. 519. *Spizel* in Templo hon. refer. p. 1. Io. *Fecht* Appar. ad Epp. Marbachii p. 81. *Micralium* Syntagma. Hist. eccl. 743. C. *Sonntag* disp. de præcipuis quibusd. Sec. XVI. & XVII. theologis lutheran. p. 130. In Epitaphio, quod Brunsvigæ in choro ædis S. Martini visitur, theologus vocatur divinarum literarum peritissimus; a *Thuano* l. 84. Hist. p. 77. vir, qui se totum studiis theologicis mancipavit, in quibus assiduo labore tantum profecerit, ut post *Philippi* præceptoris obitum, theologorum A. C. facile princeps inter suos habitus sit; a *Diego* *Payva* *Dandrada* in Defens. fid. trid. cathol. p. 41. 508. homo acer ingenio, in disputando solers, in eloquendo non ineptus, & in SS. Patrum scriptis mediocriter versatus; a Rich. *Simonio* Hist. crit. N. T. part. III. 717. protestans, qui singulari se studio adplicuerit ad scrutinium librorum sacrorum, neque etiam neglexerit inquisitionem Patrum, & aliorum scriptorum ecclesiasticorum; & a Mart. *Ruaro* Epp. Part. I. 104. talis, si quid ipse intelligat, cui inter omnes theologos lutheranos eruditionis palma debeat. Nostratum testimonia & encomia adferre supersedeo, cum illa legi possint apud *Magirum* p. 207. *Pope-Blonni* p. 768. & *Sonntagium* disp. cit. p. 130. Quibus adde *Theologos rosfuchianses*, in Append. P. III. Histor. eccl. brunsv. *Rehsmeyeri* p. 140. 141. *Reiserum* in *Spizelii* Templo hon. refer. 399. *Hackspan*. Syll. disp. 12. & Io. Conr. *Dürr*. disp. contra Socinian. 403. Gul. *Forbesius* p. 135. rigidioribus eum adnumerat Protestantibus.

Io. *Rindus*, westphalus, bonas litteras docuit Coloniz, Zuicaviz, Annabergæ, Schnebergæ ac Fribergæ, & honore consiliarij a GEORGIO Duce Saxoniz affectus, in litteris ac disciplinis infor-

formavit *Augustum*, postea Electorem, susceptoque Scholæ misenensis regimine theologicis studiis plus quam antea operam dedit, ac multos in iis tractatus scripsit, quos in unum congestit volumen vir doctus & de studiis optime meritus Io. *Oporinus*. Nec minus philosophicis seu scholasticis scriptis sibi gloriam, & studiosæ iuventuti utilitatem procreavit, qualia sunt: Libellus de ratione docendi; Castigationes quorundam locorum Ciceronis variis eius in libris; item Terentii & Sallustii; Loci communes philosophici; & alia. Quod ad mores eius attinet, erat vehementior quidem, facileque & graviter irascebatur, sed natura ne, in informationis pistrino, in tanta iuvenum corruptione & licentia, incertum, ceterum multis ornatus virtutibus: erat enim verecundus, sobrius, castus, amans veritatis, laudis quam pecuniarum avidior, custos disciplinæ acerrimus, laboribus indefessus, superstitionis, mendaciorum, hypocrisis hostis, optimusque ludi magister, peste extinctus A. 1553. æt. 53. Melch. *Adam.* in Vit. philos. 147. *Thuanus* lib. 12. p. 241. *Lexic. univers. histor.* T. IV. 282. & Io. *Caselius* in ep. ad Reccium, quæ exstat in opusculis de Westphal. editis a Io. *Geis*, Helmstadii 1668. 4. 173.

XXVII.

Mart. CHEMNITII Examen concilii tridentini. Francofurti 1609. Editum est sæpius, & tandem A. 1707. per G. Christianum *Iohannis*. Præmittuntur 1) Dedicatio ad Albertum Fridericum, Principem iuventutis, Marchionem brandenburgensem, in qua exponit occasionem scribendi hoc opus, videlicet, eam sibi datam esse ab *Andradio*, qui ad libellum suum de Iesuitarum arcanis responderit, atque eiusmodi tridentini concilii, in quo ipse fuit, explicationes dederit, ut facile animadverteret, quam multæ technæ, & quam variæ fraudes in tridentinis decretis insidiosè occultentur. 2) *Matthiæ Bergii* Narratio de Synodæ nicænæ, versibus exposita, cui comparat Synodum tridentinam, quamque magna & notabilis utriusque sit differentia, ostendere satagit. Ipsum vero opus Chemnitii IV. constat partibus: in prima explicantur loci de traditionibus, peccato originis, concupiscentia, vocabulo peccati, conceptione B. *Mariæ* virginis, operibus infidelium, libero arbitrio, iustificatione, fide, & bonis operibus: in secunda p. 189. de sacramentis in genere, baptismo, con-

fir-

firmatione, eucharistiae sacramento, communione sub utraque specie, missa, poenitentia, contritione, confessione, satisfactione, extrema unctione, sacramento ordinis, & matrimonio: in tertia, p. 441. de virginitate, celibatu sacerdotum, purgatorio, & invocatione sanctorum: in quarta, p. 653. de reliquiis sanctorum, imaginibus, indulgentiis, ieiuniis, ciborum delectu, & festis. Et hisce tribus partibus similiter, ut primae, dedicationes praefigit, agens videlicet in secunda de conciliis, ac dicens, ecclesiastica iudicia non habere auctoritatem praetoriam, qua absolute & simpliciter possint hominum conscientias constringere, sed tum demum auctoritatem obtinere, si definitionum suarum certa, firma & perspicua fundamenta ex SS. literis ostendere valeant; itaque christianae prudentiae & religionis esse, non statim & temere, sine examine & inquisitione, decreta alicuius concilii recipere; neque ad concilii contumeliam pertinere, si eius decreta ad normam verbi divini exigantur & examinentur; & hanc curam, exemplo CONSTANTINI M. pertinere ad Imperatores. Tali examine opus etiam habere Concilium tridentinum: eius enim decreta nihil aliud esse quam depravationem doctrinae coelestis, patefactae nobis in Scriptura, & confirmationem omnium errorum, superstitionum, & abusu regni pontificii, Pontificemque, sicut iniuste ab Ordinibus Imperii germanici postulavit, ut sine conditione, qualiscunque futura esset decretorum ratio, Concilio se submitterent, ita nunc impie flagitare, ut omnes, sine ulla inquisitione & examine, simpliciter amplectantur decreta, quae in Concilio tridentino promulgata sunt. In tertia repetit narrationem de occasione hoc opus scribendi, atque dicit, se non tantum clamoribus *Londani, Cromeri ac Tiletani*, pontificiorum, sed etiam precibus & adhortationibus amicorum & fautorum inter Protestantes, excitatum fuisse ad telam huius operis continuandam. In quarta, quae ad *Henricum Julium*, principem iuventutis, Ducem Brunsvic. & Luneb. & halberstadiensis ecel. designatum Episcopum, directa est, ipsius parentem, beatum IVLIVM, tyrannidem Pontificis, qua postulare ausus fuerit, ut omnes Principes & Ordines Imperii, futuris tridentini Concilii decretis, sine ulla conditione & exceptione, se submitterent; aegre tulisse, atque illud *Tertulliani* in Apologetico de legibus contra christianos tunc latis, in ore habuisse: *Lex, quae*

probari se non vult, merito suspecta est: seque clementer ad pertexamdas huius examinis partes adhortatum esse, nec reformatione ecclesiarum suarum quid fecisse, quod serenissimo Parenti, si viveret, displicere posset; existimasse etiam, potissimam partem educationis boni Principis in eo consistere, ut in principiis doctrinae caelestis fideliter instituatur, atque libri, complectentes summam & fundamenta eius doctrinae, a primis annis Principum liberis tradantur & commendentur. Examen hoc germanice versum a G. Nigrino, Francofurti editum fuit A. 1576. f. refutatum est autem ab Andradio in Defensione, Iul. Cæs. Vanino in Apol. Concil. trid. & Bellarmino passim in controversiis. Præterea notandum, quod Gerhardus dicit Confess. cathol. p. 1433. Concilii tridentini sententiam non recte peti ex Andradio. Prodiit quoque Examen Concilii tridentini, quo causæ, quæ irritum illud faciunt, una cum vi, Regibus & Principibus christianis, nec non Ecclesiæ gallicanae, omnibusque Catholicis ab eo illata, luculenter exponuntur: quod scriptum gallica conceptum lingua, auctorem habet Gulielmum Ranchinum. Ancillon Mel. crit. P. II. 135. A Natale quidem Alexandro auctor huius Examinis impius scurra vocatur, ab Ant. Arnaldo accusatur infideliter propositæ disputationis de fide, quando scripsit, de hoc agi, an vera fides iustificans sit vel fiducia, vel dubitatio de remissione peccatorum? & a Sonnenmanno contra Schwerdtnerum p. 42. arguitur truncasse quædam verba Concilii; quibus accedit illustris auctor Delineationis, des Abriss, der Cathol. Kirchen 306. 699. at hisce opponi possunt præclara iudicia & testimonia de his libris, collecta a Bibliothecario nulli parti addicto T. I. 205. & 360. Videantur etiam Hüssemannus Meth. stud. theol. 298. Io. Gottl. Müller Observat. philol. ad Bœcleri Histor. univ. IV. primor. secul. 25. Cronius de libr. script. opt. 25. & Sonntag disp. de præcip. theol. lutheran. 124.

P. I. de Verf. S. Scripturæ p. 56.

Hoc non est tolerandum in Ecclesia, ut pro iis, quæ Spiritus S. in fontibus hebraicis & græcis scripsit, ea, quæ ab interprete vitiose reddita, vel a librariis mutata, mutilata & ad-

Vulgata latina versio dicitur *authentica*, non *respectu* fontium, sed *aliarum versionum*, atque hoc præcipitur, in ecclesia & publicis lectionibus ac disputationibus, si velis uti aliquam versione latina, non aliam quam

dita sunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, ut non liceat inspectis fontibus ea reddere,

quam antiquam usurpandam esse; eo ipso autem *fontium inspectio non est prohibita*: sicut *Azorius* docet, cuius verba leguntur in Remissionibus, quæ singulis capitibus Concilii tridentini, Coloniae A. 1700. 8. editi, subiunguntur. Sic enim legimus p. II. ad hæc verba Concilii: *Si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur, annotatum: Vide P. Ioan. Azorium Institution. moral. p. I. lib. 8. c. 3. q. 2. ubi q. 3. resolvit, quod approbatione vulgata & latina editionis non damnantur exemplaria hebraica vel græca, ex quibus tanquam ex fontibus, latina editio fluxit; quæ quidem retinent suam fidem & auctoritatem, ubi incorrupta & integra fuerint.*

De operib. infidel. p. 108. Andradius, *inssu Concilii* in ipso concilio scripsit,

Andradius in Concilio, h. e. eo tempore, quo Concillium habebatur, Tridenti scripsit contra Chemnitii libellum de origine & artibus Iesuitarum, *hortatu* quidem amicorum & factorum, non autem ipsius Concilii: neque etiam huius iussu contra duo Examina chemnitiani volumina, sed *iussu* serenissimi HENRICI Cardinalis & Principis. Qua de re legendæ sunt epistola dedicator. ad GREGORIUM XIII. P. M. & præfatio Defensionis

De iisdem, in fine, p. 113. *Meritum congrui* est Helena illa, de qua canon iste (VII. sess. VI. de Iustificat.) tridentini Concilii, contra Scripturæ & antiquitatis sententiam dimicat.

De vero statu loci de Iustificat. pag. 110. Hæc est principalis quæstio, hic status, hoc *negotium*, quid scilicet id sit, propter quod Deus hominem peccatorem in gratiam recipiat, quid iudicio Dei opponi debeat & possit, ne iuxta rigidam legis sententiam damnemur, quid fides apprehendere & adferre, quo niti debeat, quando vult cum Deo agere, ut accipiat remissionem peccatorum: — an illud sit satisfactio

trident. fid. cathol. ipsius Dilegii *Payva* de Andrade. Idque etiam fatetur Ioan. *Gerhardus* Confess. cathol. p. 1433.

Definivit Concilium tridentinum, aliqua opera, quæ iustificationem præcedunt, non esse peccata; illa scilicet, *quæ præcedunt, ab auxilio speciali, & per quæ Deus hominem disponit ad gratiam iustificationis*. Non autem definivit Concilium, esse alia opera, iustificationem præcedentia, quæ non sint peccata: sicut non definivit, prænominata opera, licet bona, esse meritoria iustificationis, etiam de congruo; neque enim definivit, ulla opera esse meritoria, nisi post iustificationem. *Walensburghii* T. II. in Compend. controvers. partic. c. 58. p. 43.

Status controversiæ revocari potest ad hanc simplicem quæstionem, sit ne formalis (seu intrinseca) causa absolutæ iustificationis iustitia in nobis inherens, an non. Non est autem confundenda causa formalis, cum meritoria: nam si quis proprie loqui velit, non utetur voce *propter*, sed *per*, cum formalem causam designare voluerit. Dicendum igitur est, id esse quod quæsitur, quid illud sit, *per quod* homo

Etio, obedientia & meritum Filii Dei, mediatoris, an vero innotata in nobis novitas, dilectio, & reliqua virtutes in nobis. Idque repetitur p. 131. 134. 145. 147.

homo iustificatur, an iustitia sibi a Deo per Christi merita donata & inhaerens, an ipsum Christi meritum extrinsecus imputatum. Sique illud propter significet causam formalem, dicimus, nos iustificari propter novitatem nobis inhaerentem, non propter meritum Christi, quod inhaerere non potest. Si vero significet causam meritoriam, nos iustificari dicimus propter meritum Filii Dei, non propter novitatem nobis inhaerentem. Bellarm. T. IV. de Iustificat. l. 2. c. 2.

De vocabulo iustificationis p. 130. Patres quidem verbum *Iustificare* in hac significatione (*iustum facienti*) saepe usurpare, non ignoro; sed de proprietate linguarum quaestio est.

Adconerndas fuere Patres, ut ignorent etiam propriam verbi *Iustificari*, iuxta mentem Spiritus S. in verbo loquentis, vim & significatum? Gul. Forbes. 73.

Ibidem, pag. 131. Verbi *Iustificari* forensis significatio in lingua sacra usque adeo manifesta est, ut Andradiu eam negare non audeat.

Non tamen semper ista significatio in sacris scriptis obtinet. Thom. Gataker Opp. T. I. 53.

De fide iustif. p. 161. Tridentini Patres, cum de causa instrumentalis disputant, per quam Deus proponat, offerat, distribuat, communicet & applicet credentibus beneficia iustificationis, nominant tantum sacramentum baptismi, nulla facta mentione verbi seu promissionis, quae etiam

Suarez de Gratia lib. 8. *Fides Dei*, ut iustificatoris per Christum, est quasi propria fides iustificans. Quod confirmat ex Paulo Rom. 4, 5. Credenti in eum, qui iustificat impium, fides eius reputatur ad iustitiam; & ex Concil. trident. Decreto de Iustificat. c. 6. dum post generalem

gelii propria est.

De bon. operib. p. 177. Tridentini Patres præter hæc addunt cap. X. hominem *iustificari* observatione mandatorum Dei & Ecclesiæ.

De sacrament. numero p. 203. Ante C plus minus annos, in *florentino concilio*, septenarius sacramentorum numerus *apud Græcos tentatus*, Armenis vero *obtrusus est*.

P. II. de Transubstantiat. p. 278. In ultima sessione (Concilii florentini) inter articulos, in quibus *Græca ecclesia a Romana dissentiebat*, quarto loco ponitur *de divina transmutatione pa-*

ralem fidem eorum, quæ revelata sunt, additur: *Atque illud imprimis, a Deo iustificari impium per gratiam eius. Gul. Forbes. 9. 14.*

Cap. X. agit de *accepta iustificationis incremento*, eiusque verba hæc sunt: Iustificati — *renovantur*, ut apostolus inquit, *de die in diem*, — atque *magis iustificantur*, id est, probiores ac iustiores fiunt. Verba *Apoc. 22. 11. Qui iustus est*, non significant eum, qui tantum per remissionem peccatorum iustificatus est, sed, *qui nemini nocet, & unicuique reddit, quod suum est. Iustificetur adhuc, i. e. hic agendo pergat & proficiat: & qui sanctus est, i. e. parvus & sine sordibus, sanctificetur adhuc, i. e. sic pergat. Gul. Forbes. 88.*

Iam ante illud tempus Græcos VII. sacramenta agnovisse, probare satagunt Arcudius in Concord. l. 1. c. 2. & Christian. ab Holvich in Manuduct. R. T. 164. atque hic nominat inter alios Iobinum monachum, de quo mentionem facit Photius.

In Concilio florentino non fuit quæstio inter Græcos & Latinos, an panis substantialiter in corpus Christi mutaretur, sed, *quibusnam verbis illa infabibilis mutatio fieret*, an solis ver-

nia in eucharistia, quam Latini tunc docebant.

De cultu & venerat. huic sanctiss. sacramento adhibenda, p. 279. Primo dicunt, sacramentum, seu totum illud, quod a Domino, ut sumatur, institutum est, esse cultu patriæ adorandum.

De Missa pontificia, p. 348. Vides, quam variis actionibus, & pietatis exercitiis, quæ apud veteres in celebratione cœnæ dominicæ usitata fuerunt, attributa sit applicatio (seu appellatio) sacrificii five oblationis: & inde sola actio nomen apud veteres accepit. Constat enim, veteres appellationem sacrificii, oblationis, victimæ, hostiæ &c. transulisse ad ipsam actionem cœnæ dominicæ, imo ad ipsum corpus & sanguinem Christi in vœna,

De privat. Missæ p. 363. His opinionibus instillatis in hominum animis, cum lata sunt sine modo nundinationes & emptiones cultum privatarum missarum.

verbis Domini, an vero etiam sacerdotis & ecclesiæ oratione. Videantur *Acta Concilii Florentini*. Gul. *Forbes*. 412.

Pontificii non dicunt, accidentia, five externas species, multo minus panem ipsum esse adorandum, etiam si *Christus sub specie panis adoretur*. Io. *Bergius* lib. Quod verba Christi adhuc firm. consistant, 107.

Distinguenda est *ωροσδοξα* five oblatio (quæ fuit oblatio panis & vini, aliorumque donorum, quæ sacris usibus, eucharistiæ potissimum conficiendæ, elemosynis erogandis, agapis instituendis, ministrisque ecclesiæ sustentandis destinata) a *confessione eucharistiæ*. Illa præcedit, hæc sequitur. *Erratq.* adeo cum multis Mart. *Chenutius*, cum dicit, celebrationem cœnæ dominicæ a veteribus *sacrificium & oblationem* nuncupatam fuisse. Christ. Matth. *Pfaff* in Not. ad Fragmentum H. S. Irenæi (p. 239. 240. del *Giornale de' Letter. d'Italia*, Tom. XVI.)

Illæ vero nundinationes *denuuntur ac prohibentur* a Concil. trid. sess. XXII. Decreto de observand. & evitandis in celebrat. Missæ, p. 245. Videatur etiam auctor *Delineat.* (des *Abriss der Cathol. Kirchen*) 306.

Etiam-

De satisfact. necessitate & operibus, p. 401. Veteres, ut ritus illos satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpe cohortatoris magis, quam vere, de vitibus illis per hyperbolen locuti sunt, peccata scilicet & penas peccatis debitas purgari, compensari, tegi, iudicem placari & reconciliari operibus illis satisfactionum.

De sacram. ordinis p. 419. Hieronymus (nempe in ep. ad Eua-
grium, Tomo II. 329.) ostendit & probat, tempore apostolorum eosdem fuisse episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum, qui & episcopus.

Ibid. p. 420. Ipsam etiam ordinationem communem fuisse presbyteris, Hieronymus ostendit ex loco 1. Tim. IV.

P. III. de Invocat. sanctor. p. 659. Ex commemoratione sanctorum, deventum tandem fuisse ad invocationem, ostendit et-

Etiam si concederemus esse hyperbolen in illis testimoniis Patrum; *hyperbolica tamen locutio requirit, ut vere aliquid subsit in re*, licet non tam excellenter, quam verba significant. Sic autem locuti sunt Patres, ut indicarent, requiri a pœnitentibus etiam opera laboriosa ad tollendam pœnam temporalem. *Beitarminum* lib. IV. de Pœnit. c. 10. p. 472. T. III.

Non autem inferendum: Presbyteri in sacris vocantur episcopi; ergo nihil interest inter Episcopum & Presbyterum, prout hodie hæc vocabula adhibentur. Christ. ab *Helvuich* de Ordinaz. presbyterorum 270.

Hieronymi verba in ep. ad Eua-
grium, Tomo II. 329. hæc sunt: Quid enim facit, *excepta ordinatione*, episcopus, quod presbyter non faciat? Et *Chrysostomum* hom. II. in 1. ad Timoth. Nam & ipsi (presbyteri,) ait, docendi munus & præfecturâ ecclesiæ acceperunt, & ea, quæ (apostolus) de episcopis dixit, etiam presbyteris conveniunt: *sola enim ordinandi potestate excellunt*, Idem 248. 258.

Duplicem Litaniam, a Chemnitiano differentem, producit P. *Dionysius Wierlenfis* in Philanthone vindicato p. 166. 167. in quarum altera

iam Litania Cœnobii corbe-
ienfis, ubi Sancti nominantur
quidem, sed *semper additur, Ex-*
audi Christe: item, *Christus*
vincit, Christus regnat, Christus
imperat. Illam litaniam — hoc
loco adscribam.

tera ad singulos Sanctos (nisi
quod semel *sancta Dei genitrix*
invocetur hoc modo, *Miserere*
nobis) dicitur, *Ora pro nobis*: in
altera vero, *Intercede pro nobis*.
Et has litanias translatione S.
Viti oportet antiquiores ef-
se, quia sancti huius nulla in
iis fit mentio. Certe Papæ
GREGORIO, & LVDO-
VICO Pio Imp. vitam adpre-
cantur. p. 165.

XXVIII.

Leonh. HVTTERI Concordia concors, contra Rudolphi Ho-
spitiani Concordiam discordem. Witebergæ, 1614. ubi denuo prodit
A. 1621. 4. Scriptus est hic liber auctoritate publica, editusque cum
approbatione Theologorum lipsiensium, witebergenfium & wür-
tenbergenfium. In eaque agitur 1) de prima origine Formulæ conc-
cordiæ. 2) de certaminibus inter Theologos electorales saxonicos &
würtenbergicos. 3) de dresdensi conventu theologorum saxonico.
4) de Exegeti antilutheranorum theol. witebergenfium. 5) de tor-
genfi conventu A. 1574. 6) de Apologia Beza ad acta conventus tor-
genfis. 7) de Actis cum antilutheranis theol. witebergenfibus. 8)
de Casp. Pencoerî perfidia in decipiendo AVGVSTO electore,
incructandoque calvinismo, & ejus carcere. 9) de lichtenbergenfi
conventu. 10) de actione cum Paulo Grello, & Andr. Freyhubio. 11)
de conventu torgenfi A. 1576. & prima delineatione Formulæ conc.
12) de Censuris Form. conc. 13) de conventu bergensi. 14) de
Synodo & condemnatione dogmatum calvinianorum. 15) de Cen-
suris formulæ concordiæ, jam correctæ & emendatæ. 16) de Con-
ventu Calvinianorum francofurt. 17) de legatione a Regina Angliæ
ex conventu francofurtensi missa ad Electores, aliosque Principes
Protestantes. 18) de Iudiciis & censuris correctæ Form. conc. 19)
de subscriptione eius. 20) de Actis colloquii hertzbergenfis. 21)
de Actis conventus torgenfis A. 1579. 22) de præfatione libri conc.
23) de editione eius. 24) de certamine inter D. Io. Pappum & Io.

Part II. Infol.

Y

Sim-

Saurmianum. 25) de fundamentis IV. lutheranæ doctrinæ de vera præsentia corporis Christi in sacramento eucharistiæ. 26) de his, qui Formulæ concord. subscribere, eamque adprobare recusarunt. 27) de disputatione Iac. *Andrea wikebergenfi.* 28) de Apologia Formulæ concordiz. 29) de controversia tubingenſium & helmſtadienſium theologorum de ubiquitate. 30) de colloquio Saxonicoꝝ electoꝝalium cum Urb. *Pierio*, in carcere habito. 31) de bipontino Catechismo & Colloquio neuburgico. 32) de actis Synodi eperienſis, kayſermarcenſis, & leuſchovienſis in Hungaria. 33) de Agenda eccleſiaſtica Argentinienſium. 34) de reformatione calvinistica Superioris Haſſiæ, & cum primis academiæ marpurgenſis. *Spizellus* in Templo honor. p. 33. præſens opus his laudat verbis: *Hutterus libros eccleſiarum noſtrarum ſymbolicos non dextre ſolum explicavit, verum præclare etiam vindicavit opere illo celebratiſſimo, cui Concordia concordis præfixit titulum, in quo ſingulari demonſtravit dexteritate, in ſummum ſape verti argutationes & ſegmenta ſplendide alioquin impedita.* Huic adde *Serpilius* in Epitaph. theol. ſuev. p. 72. qui ex L. *Stolzei* Iure Principum euangel. notat, fide dignas eſſe Hutteri hæſce narrationes, quippe quas hauſerit e tabulario drefenenſi. Immo tam candidus fuit amansque veri, ut, cum hoc in opere locum quendam ex Annalibus belgicis Eman. a *Moresen* CHRISTIANO I. Electoꝝi Saxon. tribuiſſet, qui tamen ab illo historico de FRIDERICO IV. Elect. palatino narratur, publica epiſtola apologetica errorem ſuum agnoverit & recantaverit. Notandum vero, Io. *Palmerium*, ſive Io. Fran. *Aspaſtem* p. 246. eſſe Fran. *Hotomannum*. Præfatio operi præmiſſa eſt bene longa, atque in ea vindicat auctoꝝr, contra *Hoſſianiani* accuſationes, i. doctrinam noſtram de vera ac reali præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in S. cœna, 2. Lutherum, 3. Formulam concordiz.

Cap. XXXII. p. 246. Quanquam idem *leguleius* D. Pouchenium refutare conatus fit. Intelligit autem Fran. Hotomannum, ſicut quinta ante hæc verba linea ipſe indicat, in parentheſi ponens hoſce litteras,
Fr. H.

At *Hotomannus* non erat leguleius, ſed præſtantiſſimus Ictus. C. *Thomas*. in Iure Princip. euangel. 12.

Cap. XLV. p. 279. b. Theologi quidam helmstadienses in publicum prodierunt, qui *mutata animi sententia* saluberrimum illum Concordiæ laborem, præsertim quoad articulum de omnipræsencia Christi hominis, haud obscure *suggillare & reprehendere* cœperunt. Inter hos erant præcipui Theologi helmstadiani, D. Tilem. Heshufius, eiusque *collega ab ipso seducti*, qui inter cætera principaliter ubiquitatem (uti loquebantur) generalem, libro Concordiæ ex scriptis B. Lutheri insertam, & in Apologia Concordiæ defensam, *impugnabant*. — Heshufius *privatis magis affectibus, quam publica Ecclesia paci vilificans*, illustrissimo Principi suo *persuasis, ac si subdolo & contra reliquorum Ordinum august. conf. profitentium consensum & approbationem occulte dogma ubiquitatis libro Concordiæ, in præiudicium Confessionis brunsvicensis & saxonicæ, in crustatum esset*.

Pag. 289. b. Fateri oportet, nos id maiori cum admiratione legisse, quod ipsi (Helmstadienses theologi) *illum articulum de omnipræsencia, prout in Concordiæ extat, subscripserunt sua approbatione*.

Hæc omnia longe aliter se habere D. Christoph. Tob. *Widburgium* narrat, & evincere sustinet in Programmate publicato A. 1710. d. 30. Octob. p. 19. & seqq.

Nimirum *præsentiæ corporis & sanguinis Christi in S. cana, non negantes etiam, Christum corpore suo, etiam extra S. canam, posse esse præsentem, ubiqueque voluit. Widburg. l. c. p. 36. 37. 37. 22.*

Id. Ipse *Habusius* antehac in suis contra Sacramentarios publicatis concionibus *doctrinam de ubiquitate proposuit.*

Non ei mens fuit, illis locis ubi-quitatem, five omnipræsenti-
am carnis Christi in & apud
omnes creaturas, docere & con-
fiteri, sed *regimen, imperium, po-*
tentiam & maiestatem hominis
iesu Christi explicare. Nam
quod *ubiquitas generalis nun-*
quam additus fuerit, patet ex
ipsius Defensione veræ con-
fessionis præsent. corp. Chri-
sti in S. cœna contra Calvi-
num & Bezam, edita Magde-
burgi A. 1562. *Idem* p. 28.

Cap. XLVII. p. 320 b. in mar-
gine. Helmitadienses, *authores*
novi huius schismatis.

Non possunt schismatis accusari,
qui ab Ecclesia evangelica non
discesserunt, nec ipsam rem,
quam alii tenebant, negarunt,
multoque minus condemna-
runt, sed a temeritate asseren-
di, quod in S. litteris clare non
dicitur, sibi duntaxat cavere
voluerunt. *Idem* p. 30. 33.

XXIX.

Leonh. HVTTERI Loci theologi. Wittebergæ 1619.
Recusi A. 1661. Suntque nihil aliud, quam Commentarius in Lo-
cos communes Phil. Melanchthonis. In Prolegomenis agit au-
ctor 1. de Phil. *Melanchthone*, quem distinguit in orthodoxum &
heterodoxum, eiusque confessione. 2. de auctoritate scriptorum
Philippicorum. 3. de variis editionibus Locorum communium
Philippicorum. De quibus etiam vide Theologorum lipsiens. &
witteberg. Endlich. Bericht E. 2. Præmittitur a Professoribus or-
dinis theologi wittenbergenfibus Epistola dedicatoria, in qua di-
citur, bipartitum esse probæ pastoris munus, 1. oves ad pascua o-
pima ducere, 2. easdem ab hostili incurfu tueri ac defendere:
utrumque cum alios fideles doctores, tum in primis observasse

Hut-

Hutterum, eiusque hunc commentarium esse perspicuum & lo-
cupletum.

In Prolegom. c. 3. p. 9. Prima e-
ditio Locorum commun. Phi-
lippi vidit lucem A. 1521. hic
wittebergæ impressa hoc titu-
lo: Loci communes rerum
theologicarum, seu *Hypotheses*
theologicæ, cum præfatione ad
Tilemannum Pletnerum.

Ibid. Optandum esset, ut prima
huius editionis exemplaria hodie-
que extarent: vel saltem Peu-
cerus, scriptorum Philippico-
rum compilator, scriptum istud
tomis Philippicis inseruisset.

De Provid. div. qu. II. pag. 223.
Doctrinam de providentia di-
vina nefarie corruerunt *Ju-
dei*: qui licet res singulas at-
que universas, tam inferas,
quam superas, divinæ provi-
dentia subiacere statuerent,
istarum tamen species dunta-
xat, non autem individua Deo
cura esse contenderunt, exce-
ptis eorum duntaxat homi-
num individuis, in quibus
Deus peculiare aliquod sui a-
moris signum elucere voluit;
sic docente R. Moysi tract. de di-
rectione perplexor. c. 136.

In ipsius titulo libri, in 8. excu-
si, sic legitur: *Hypotyposis* rer.
theologicar. ad *Tilemannum*
Pletnerum. Herm. von der
Hardt in Autographis Luth-
ri & coetaneor. T. I. 127.

Exstat exemplar in bibliotheca a-
cademiæ Iuliz. *Pencerus* au-
tem non poterat illud tomis
scriptorum Philippicorum in-
serere, quoniam in mandatis
a Melanchthone habebat, non
alios quam recognitos eius li-
bros in illos tomos compin-
gere. De quo vide ipsum
Pencernum in epist. dedicat. T.
II. opp. Philippi.

Non ita se res habet; neque et-
iam vel Maimonides hoc testa-
tur, vel tractatus citatus tot ha-
bet capita. Crenius Animadv.
P. V. 199.

Leonardus *Hutterus*, per anagramma *Lutberus redonatus*, ulmenfis, poſt ſtudioꝝ cuꝛſum in academijs argentinenſi, lipſienſi, heidelbergenſi & ienenſi peractum, & impetratis Ienæ honoribus doctozalibus, Wittebergam, quo ad profeſſionem theol. vocatus fuerat, fideli atque aſſidua informatione, qua ore, qua ſcriptis ornavit, quæ quidem præter hunc & priorem librum ſunt, Diſſp. X. de verbo Dei ſcripto & traditionibus: *Sadaël ελεγχόμενος*, h. e. tractatio pro maiestate humanæ Chriſti naturæ: Compendium locozum theologicozum, quod prius germanice exſtabat: Diſputatio pro aſſerendo integro ſacramento cœnæ dominicæ, contra Ieſuitas: Refutatio duozum librozum Rob. *Bellarmini* de Miſſa: Actio in Iac. *Grotzerum* de Impp. Regum, ac Principum chriſtianozum in ſedem apoſtatico-romanam munificentia, pro Nic. de Clemangijs, & alia tam latina, quam germanica: extinctus autem eſt febre in flore ætatis virilis A. 1616. æt. 53. Henn. *Witte* in Vitis theol. 100. *Spizelius* Templ. hon. 32. *Serpilius* Epitaph. theol. ſuev. 69. Hoc in primis de eo eſt memorabile, quod convicia adverſarioꝝ non exceperit convicijs, ſed iniurias tantum antecelloꝝ ſuozum depellere ſtuduerit, ſibi autem illatas ei commiſerit, qui iuſtum exercet iudicium, & cuique ſecundum opera ſua tribuet mercedem. Id quod iure meritoque laudat *Spizelius* p. 35. Elogia eius collegit *Serpilius* l. c. ubi a *Weſſio* vocatur leoninus veræ religionis cuſtos; a *Spenero* vetus, celebris, extraque omnem ſyncretiſmi ſuſpicionem poſitus theologus; a *Rothenbergio* magnus, neque iam parem in Saxonia habens theologus; atque a *Scherzaro* ſolidiſſimus, luculentus, accuratus & perſpicuus, immo ipſius ſuperior laudibus. Naſtus eſt varios adverſarios, & præter eos quidem, quos ſcriptozum occasione ſupra nominavimus, *Bergium*, *Becmannum*, *Wendelinum*.

Leonh. HVTTERI Irenicum vere chriſtianum, ſive de ſynodo & unione Euangelicorum non fucata concilianda, contra Dav. *Parei* Irenicum. Wittebergæ 1619. Quod editum fuerat A. 1616. 4. In præſatione recenſet auctor argumentum Irenici *Parei*, additque, Theologos lutheranos ſerio quæſſere pacem eccleſiæ, ſed non quamvis pacem & concordiam amplexandam, veritatem euangelicam præferendam paci fucatæ, controverſias eccleſiaſticas ex noſtra parte non *Φιλονικίας* ſtudio agitari: ſcriptionem *Parei* eſſe

esse privatam, vel unius tantum archipalat. ecclesiæ propriam, interim tamen se velle cum illo placide & amice de mediis conferre, quibus ipse pacem & unionem Euangelicorum procurari stabilisque existimet, & hanc suam orationem se velle preparatoriam esse ad eam deliberationem, quæ fortasse, si ita necessitas ferat, de hoc ipso negotii genere aliquando inter theologos & politicos (ad utrosque enim provinciam hanc pertinere se arbitrari) institueretur. In ipsa autem tractatione supponit, Reformatos, sive, ut vocat, Calvinianos errare in fundamento, adeoque cum illis non posse concordiam iniri, eosve fraterne tolerari, nisi abiciant errores suos hæreticos. Pacem igitur, aut saltem tolerantiam, quam quasitum it *Pareus*, auctor vocat syncrētismum. Hac occasione, Parei vestigia legens, disserit de variis aliorum circa Euangelicorum dissidia componenda iudiciis, de scriptis & colloquiis eorum hætenus parum proficuis, de synodo Euangelicorum hoc tempore minime postulanda vel speranda, de dissensu Euangelicorum, de compositione dissidii eucharistici, de Consensu sendomiriensi A. 1570. de Consensu Bohemiæ, de Principum & Ordinum euangelicorum in Imperio civili unionem, de Formula consensus marpurgensis A. 1529. de Formula concordie wittebergensis A. 1536. & 1537. deque articulis, in quibus Lutherani & Calviniani ab invicem dissentiunt. De hoc tractatu Pol. *Lyserus* iunior & Balth. *Meisnerus*, excitante eos Serpilio p. 73. scribunt, non potuisse a dissentientibus confutari.

Cap. XIII. p. 27. Directe dicitur error impingere in fundamentum fidei, 1. quando non in circumstantiam tantum aliquam, sed in ipsam substantiam articuli fidei, 2. quando non *reductivus per consequentiam*, sed *per se*, immediate, & verbis & sensu in articulum fidei & salutis impingit.

At etiam indirecte & per consequentiam in fundamentum fidei impingens, si cum conscientia consequentiae & voluntatis pertinacia coniungatur, reapse in hæresin transit. *Theologi vintolens.* in epist. contra Wittebergens. Epicrisin p. 161.

XXX.

Io. GERHARDI Loci theologici, cum Exegesi, sive uberiore explicatione articulorum de Scriptura sacra, Deo & persona Chri-

Christi, in tomo I. Locorum concisus tractatorum. Francofurti & Hamburgi 1657. Tomi IX. volumina III. Prodiere etiam Hamburgi A. 1617. f. itemque Genevæ A. 1637. primum autem Ienæ A. 1610 - 1622 in 4. cui editioni suum adhuc constat pretium; at hæc nostra tamen est auctior & perfectior. Io. Ernest. *Gerhardus*, Ioannis filius, cuius industria præsens editio prodiit, Isagogen Locorum concinnavit, atque emisit A. 1658. 4. sicut ipse auctor Dispp. isagogicas, Ienæ 1634. 4. quæ reculsæ sunt A. 1663. Epitomen autem Locorum dedit *Guapim* Erfurti 1664. f. aliaque, in XXXI. tabulas redacta, prodiit Ienæ 1660. f. Tomo I. cui præmittitur Exegesis, continentur loci de Scriptura sacra, Deo & Christo: Tomo II. de Creatione & Angelis, Providentia, ac libero arbitrio: Tomo III. de Lege & Evangelio, Pœnitentia & Iustificatione: Tomo IV. de Bonis Operibus, Sacramentis vet. testamenti, & Baptismo: Tomo V. de S. cœna & Ecclesia: Tomo VI. de Ministerio ecclesiastico & Magistratu politico: Tomo VII. de Coniugio: Tomo IX. de Morte & Resurrectione mortuorum: Tomo IX. de Extremo iudicio, Consummatione sæculi, Inferno sive morte æterna, & Vita æterna. Singulis hisce Tomis præfixit auctor epistolas dedicatorias, non inanibus & adulatoriis verbis turgidas, sed gravissimis argumentis instructas, adeoque lectu & meditatione dignissimas: nam in prima disserit de necessitate hæreticis eo fortius resistendi, quo copiosius exfurgunt, maioresque sumunt vires, arque idea se prolixius hoc in Tomo egisse contra Photinianos, idque suavis & instinctu *Frider. Baldini*, postquam Sociniani Catechesin suam Racoviæ excusam haud veriti sint inscribere academiæ wittebergensi: in secunda de Symbolo apostolico, eiusque appellatione, auctoritate, & consensu cum SS. literis: in tertia de doctrina iustificationis, cuius controversia inter eas, quæ contra Pontificios agitantur, facile prima ac præcipua sit, & unde erronea illorum doctrina profluat: in quarta de origine errorum Calvinianorum, videlicet eam provenire ex negata vera, reali, & supernaturali corp. & sanguinis Christi præsentia in S. cœna: in quinta de controversiis, quæ nobis intercedunt cum Pontificiis & Calvinianis; inter omnes illas fere primas ac præcipuas esse, quæ in capitibus de ecclesia & eucharistia magno conatu invicem agitantur: Pontificiis enim locum de Ecclesia esse quasi pyxidem Pandoræ, & communem quan-

quandam topicam, ex qua varia argumentorum genera depromant, quin immo ultimum refugium ac diuerticulum, in quod post varias digressiones se se tandem recipiant; dissidium autem Calvinianorum a controversia sacramentaria initium cepisse; ideoque se ad locos hosce delatum ista doctrinæ capita paulo uberius explicare, & sententiam ecclesiarum nostrarum solidius confirmare voluisse, prætermissa tamen de missæ sacrificio tractatione, quippe quæ a *Chemnitio* in Concil. trid. Examine, *Menzero* contra *Pistorium*, *Huttero* contra *Bellarminum*, aliisque eo modo explicata fuerit, ut nihil amplius desiderari queat: in sexta de Magistratu politico, magnum esse Dei beneficium eius institutionem, maius autem sinceram de Magistratus officio doctrinam: in septima de quæstione, An quis veræ & sinceræ religioni ex animo addictus, Canonicorum reformatorum collegio salva & illæsa conscientia sese adiungere possit, & an in ecclesiis evangelicis Collegia illa canonicorum probari debeant? Ad resolvendam hanc quæstionem IV. considerat, videlicet 1. Statum, in quo vivunt. 2. Vocationem ad eum. 3. Officia, propter quæ administranda & ordo ipse primitus est institutus, & hominibus in eo viventibus stipendia numerantur. 4. Reditus, quibus illa collegia gaudent. Statum distinguit in Institutum, (a piis Imperatoribus, Regibus ac Principibus, quorum familiam ducit CAROLVS M.) Destitutum, (sub papatu, ubi collegiis hisce multi abusus adhæsere) & Restitutum (sub reformatione, explosis abusibus illis, quantum ullo modo fieri poterat.) Primarios fines, ob quos instituta fuerint Canonicorum collegia, fuisse sequentes tres: 1. ut essent consistoria ecclesiastica, in quibus viri pietate, eruditione & virtute maxime conspicui, consilio & auxilio suo loci Episcopo in ecclesiastica administratione & gubernatione præsto essent. 2. ut essent ministerii ecclesiastici seminaria. 3. ut essent pietatis & cultus divini seminaria & asceteria. Quod autem alicubi tantum nobiles in eiusmodi collegia recipiuntur, id non esse eiusdem cum omnium istorum Collegiorum fundatione originis & antiquitatis, sed paucis retro annis, & sæculo XVIto in quibusdam introductum. Canonicos dici posse ecclesiasticos, non tantum generalissime, quia sunt ecclesiæ christianæ membra, sed etiam specialiter, quia nec mere privatam agunt vitam, nec politico imperio funguntur, sed certum

aliquod officium, ad ecclesiæ commodum specialiter pertinens, adminiftrant, immo etiam respectu totius collegii, quod pro ordine ecclesiastico recte agnoscitur. Etiam si igitur non omnia ad præscriptam illam normam, quæ ex primæva institutione deducitur, nec dum perfecte revocata & redacta sint, aut ullo unquam tempore revocari & reduci queant, posse tamen hominem evangelicum salva conscientia illum ordinem ingredi, eiusque redditibus gaudere ac frui, si donis necessariis sit instructus, suoque consilio & opera ecclesiæ & reip. salutariter inservire possit; si in fisco publicum, more consueto, quid aris contulerit, non autem singulorum aut nonnullorum suffragia argento sibi attraxerit; si vacet pietati, iustitiæ, lectioni scripturæ, & horas canonicas obeat ipse, solum ut plurimum, non autem per solos chorales seu vicarios; si reditus non luxuria, venere illicita, alea, aliisque canonicum minime decentibus modis absumat, sed bonam eorum partem ad pauperum sustentationem adhibeat: in octava de fine mundi, eum iam esse in ianuis, nam nec oculum amplius videre, nec aurem audire, i. e. compluribus in regnis & provinciis nec magistratum, nec subditos suum facere officium; & quoniam finis mundi ac vitæ humanæ diligenter est meditandus, ideo se se ultimos fidei nostræ articulos paulo plenius exposuisse: denique in nona de loco *Marci* 13, 33. ubi Christus adhortatur ad vigilandum & orandum, & hoc dictum esse non tantum apostolis, sed omnibus christianis. Optandum quidem esset, ut auctor hoc opus, quod eius quasi primum & præcipuum est, cæptum Heldburgi, continuatum Coburgi, & lenæ ad finem perductum, de novo lambere, ceu in votis habebat, ipse potuisset; sed propter alia negotia id non licuit. Interim defectum istum supplere possunt disputationes isagogicæ, sicut filius eius, *le. Ernestus*, scribit in epist. dedicat. & Præfatione, I. Tomo præmissis. Et licet Albert. *Grænerus*, Gerhardi collega, teste Godofr. *Arnoldo* Histor. eccl. I. 17. c. 6. multa in eo notarit atque reprehenderit, aliique rhapsodiam appellarint, & *Grænerwaldus* cum *Ruaro* Epp. T. I. 13. 46. 99. immensa illa de essentia Dei, Christi que persona & officio volumina, qualia fere Gerhardina sunt, pun gere contentur, Facultas tamen sive *Collegium theologorum ienensium*, in Testimonio A. 1656. scripto, & epistolæ dedicat. Tomo I. subiun-

iuncto, præclaram ei laudem tribuit his verbis: *Hunc pretiosissimum Locorum theologicorum thesaurum sedato commendamus, eumque tanti aestimandum arbitramur, ut nullas mundi gazas cum eo comparandas offe-
conferamus.* Ioach. Hildebrandus Theol. dogmat. p. 41. laudat illud ab amabili, quæ præcipua docentium virtus sit, perspicuitate. Plura testimonia atque elogia si nosse cupis, adi sis *Hülsemannum* Meth. stud. theol. 299: Io. Bened. *Carpzovium* Theol. exeget. 2. *Fech-
stem* disp. de Studii bibl. cum system. coniunct. §. 14. *Zieroldum* Introd. ad histor. eccles. 396. *Sonnag.* disp. de præcip. theol. lu-
theran. p. 151. & *Hottingerum* Bibliothecar. 402. Quibus adde *Cre-
nium* dissertat. II. de furib. librar. §. 31. Ceterum duo nobis sunt significanda. Primum est in L. de Iustificat. n. 58. p. 308. ubi di-
cit, *esse, qui in societatem huius opinionis* (Christum tantum respectu obedientiæ passivæ esse causam meritoriam iustificationis) etiam Pon-
tificios pertrahere conetur. Is videlicet, Gul. *Forbesio* Confid. con-
trov. p. 42. indicante, est Barthol. *Battus*. Alterum occurrit in L. de Coniug. n. 222. p. 114. ubi scribitur, ex nostris itidem quosdam statuere divinam dispensationem (legis primæ de coniugio ma-
riti cum una duntaxat uxore.) Quinam igitur illi? Sunt Theod. *Thommius* in Decal. & Balth. *Melsnerus* Philos. sobr. P. I. 420.

Exeg. de Script. S. §. 277. p. 108.

Obi. contra epistolam ad Ebr. eam nec canonicam esse, nec paulinam, quia vocem *ברית*, quæ significat fœdus, reddit *ברית* testamentum. *Etiam LXX. interpretes* perpetuo hanc vocem vertunt per *ברית*, quin ipse apostolus ita usurpat *Rom. 9. 4. Gal. 3. 17. & c. 4. 24.* Idem comprobatur res ipsa, quia promissio illa vita æterna in lege veteri promulgata, diverso respectu fuit fœdus & testamentum.

Ibid. §. 310. p. 121. Quod exemplar est reliquorum omnium

Sed hoc ita refutat Gerhardus, ut in eo sane non tam facile consentiam viro alii magne. Vincent. *Placcius* de anon. p. II.

Recte, respectu normæ & fontis; sed respectu valoris etiam an-
Z 2 then-

norma & regula, illud *solum* est
authenticum : alias enim non
 posset esse norma.

rheticum dicitur apographum,
 quod vim ac valorem proban-
 di habet, licet non sit origina-
 le. Sic in eod. decreto Con-
 cilio trident. Sess. IV. p. 9. di-
 citur: Ipsa huiusmodi libro-
 rum probatio in scriptis detur,
 atque ideo in fronte libri, vel
 scripti, vel impressi, *authentice*
appareat. Et in Regulis Con-
 cilio subiunctis, reg. X. id
 quod modo allatum est, repe-
 titur. Ceterum in Remissio-
 nibus, Concilio illi additis,
 verba, *Si ex omnibus latinis edi-*
tionibus, qua circumferuntur, sic
illustrantur: Vide P. Io. Azo-
 rium Institut. moral. P. I. lib.
 8. c. 3. q. 2. ubi q. 3. resolvit,
Quod approbatione vulgata & la-
tina editionis non damnantur o-
xemplaria hebraica vel graca, ex
quibus tanquam ex fontibus lati-
na editio fluxit; qua quidem re-
tinent suam fidem, & autorita-
tem, ubi incerrupta & integra
fuerint. Io. Christoph. Wagen-
 sell in Confutat. carm. Lip-
 mann. p. 523. Spararius in pro-
 legom. c. 19. q. 12. R. Simpa.
 Hist. crit. V. T. I. 2. c. 14.

Ibid. §. 316. p. 124. *Nota, quo-*
vis prae-textu. Ergo concidunt
ista tempora, in quibus Bellar-
minus & Canus ad fontes pro-
vocari posse censent.

Illam verba non *excludunt* recur-
 sum ad fontes, sed *omnes alias*
versiones, sive, ut Concilium
 loquitur, *editiones latinas*, at-
 que adeo prohibetur, ne quis
 ullam aliam *versionem lati-*
 nam

Ibid. §. 433. p. 173. *Ratio nostra in divinis mysteriis est plane coeca, immo doctrina coelestis adversa.*

L. de Deo §. 24. p. 225. Iudaei existimant, nomen (יהוה) non posse nec debere pronunciari.

Ibid. §. 68. p. 244. Hebraeorum חלק (Deut. 4, 19.) significat etiam *blanditus fuit*. Sensus igitur, quod Deus illis caeli luminibus *invitet atque alliciat* omnes gentes ad sui agnitionem ac celebrationem.

nam, quam vulgatam antiquam, quocunque praetextu, ad lectiones, praedicationes, ac disputationes adferat atque usurpet: hanc enim solam agnosci pro ea, quae in ecclesia romana, sicut multis abhinc seculis, ita & in posterum valere & usurpari possit ac debeat. *Andradus* l. 4. *Defens. fid. trident.* p. 618. 622.

Nimis absolute & universaliter hoc dicitur: quis enim eius foret usus in apprehensione & assensu illorum mysteriorum, si esset plane coeca, usque adversa? Io. Simonis disp. de Ratione §. 20. p. II.

Scilicet *ex religione*, quae potius *superstitione*, ab eius pronuntiatione abstinere, & loco eius dicunt *Adomai*, vel *Elohim*. Io. *Buxtorf.* *Lex. min.* p. 158. v. יהוה.

חלק ab Hebraeis non sumitur in *Kal*, nisi gemino sensu: primo scilicet significatione *divisionis*, deinde significatione *mollitiei & levitatis*. At in *Hiphil*, חלק est proprie *emollire, lavigare*, ac translate blandiri. Qui itaque de blanditiis Mo- sen accipit, significationem propriam cum impropria *confundit*, nec *discrimen contugationum Kal & Hiphil* observat; quo tamen observato maxi-

Loco de Pers. & officio Christi §.

14. p. 402. *Propheta V. T. fuero
messi: idque constat ex histo-
ria Elisab. 1. Reg. 19, 17. vel 16,*

*Ibid. § no. p. 440. Quidam ex Cal-
vinianis disputant, personam Fi-
lii, non naturam divinam, si
proprie loqui velimus, esse in-
carnatam, cum persona sit Fi-
lii propria, sed natura divina
sit ipsi communis cum Patre
& Spiritu sancto. — Quo fi-
ne ita disputent, facile appa-
ret, videlicet ut communicatio-
nem idiomatum carni factam, ma-
iori specie oppugnare possint.*

me opus esset. Theodor. Hack-
span Not. philol. in Deut. 4, 19.
Adhuc quaeritur, an 1. Reg. 19, 17.
vel 16. propria dicta messio sit in-
telligenda. Nam *Ungere* etiam si-
gnificat *Eligere, Constituere, Crea-
re*, sicut *Ierham* de arboribus di-
cit: Aliquando iverunt arbo-
res, *וַיִּטְּבוּ* ut ungerent i. e.
crearent sibi regem. Jo. Lundius
in Alten Iüd. Heilighthüm.
155.

Non quidam tantum, sed *quam*
plurimi. Neque vero illi per per-
sonam intelligunt *unquam* per-
sonalitem, abstractam a na-
tura, verum ipsissimam *natu-
ram divinam* certo *utrumque* quo-
modo seu *subsistendi modo* chara-
cterisatam, five, ut clarius di-
cam, ipsam *deitatem*, *quatenus*
est Filii deitas. Vides, ipsos hoc
solum intendere, non divi-
nam naturam absolute, vel
quatenus tribus personis est
communis, sed *relate* in secun-
da Trinitatis persona incarna-
tam esse. *Nimis* autem *suspi-
ciosus* fuit Gerhardus in assignando hujus sententiae fine:
certe ab hoc crimine immu-
nes sumus. Io. Lud. Fabricius
Opp. p. 240. qui in illa Medi-
tatione multa alia Gerhardi lo-
ca de persona & officio Christi
examinat: quae omnia huc af-
ferre, longum foret ac mole-
stum.

Tom. II. Loco de Elect. & reprob. §. 56. p. 49. Ex his facile intelligi potest, quid (Calviniani) nomine *absoluti decreti* intelligant. Nimirum statuunt, Deum ab aeterno sibi proposuisse quosdam homines damnare, quosdam salvare. Et hoc esse primum decretum. Hoc decretum ut executioni dari posset, Deum decrevisse, ut primi homines peccarent, suoque lapsu se & omnes posteros aeterno exitio involverent. Hoc esse secundum decretum. Ex damnata illa totius generis humani massa Deum quosdam absolutam gratia, id est, quoscunque libuerit, selegisse, & illis Christum mediatorem, praedicationem verbi & fidem ordinasse, ut per hanc media salutis fiant participes. Hoc esse quasi tertium decretum. Denique reliquam innumerabilem multitudinem *ex absoluto Dei odio*, id est, quia ipsi ita libuerit, a salute & mediis salutis reiectam, contra vero ad peccata & causas damnationis praedestinatam esse. Atque hoc esse quartum Dei decretum.

L. de Imag. Dei in hom. ante lapsum §. 46. p. 98. Bellarminus dis-

stum. Videatur ipse Fabricius, & conferatur cum Gerardo.

Nos non ita loquimur. Nos dicimus, Deum creasse mundum ad suam gloriam, atque ad manifestationem suarum virtutum sive attributorum. Hoc est primum decretum. Voluisse hominem creare innocentem, sed cum praeviderit, eum lapsurum, decrevisse id *permittere*. Hoc est secundum. Videntem hominis, atque in eo totius homini generis lapsum ac reatum mortis aeternae, *ex mera gratia elegisse quosdam*, reliquos autem propria in miseria sua reliquisse. Hoc est tertium decretum. Denique cum praevideret, quosdam in peccatis finaliter perseveraturos, nec poenitentiam acturos esse, eos aeternis affligere poenis statuisse. Hoc est quartum decretum. Atque haec est doctrina Synodi dordracana. Pierre Jurieu dans le Jugement sur les Method. rigides & relach. p. 102.

Bellarminus loquitur conditionate, nimirum *SI in praeis naturalibus a Deo*

putat lib. de Gratia primi hom. c. 5. 6. & 7. primum hominem in puris naturalibus a Deo creatum, ita constituisse carne & spiritu, ut hinc ex contrariis propensionibus extiterit in homine pugna.

Tomo III. L. de Pœnit. §. 125. p. 253. Interim nec semper; nec omnibus Deus singulares pœnas illis, quibus peccata remittit, in hac vita imponit. L. de Iustificat. §. 57. p. 307.

Ibid. §. 220. p. 450. Hactenus Bellarminus, cui respondemus, D. Chemnitium recte formasse statum questionis.

Tomo IV. L. de Bonis operib. §. 45. p. 21. Bona opera esse necessaria ad salutem æternam, non ut causam vel instrumentum, sed ut adjunctum necessarium. Confer. §. 46.

a Deo creatus fuisset. Hæc enim sunt eius verba c. 6. p. 7. Eadem nostra & dæmonum natura, si referatur ad eum statum, in quo esse potuisset, si in puris naturalibus creatus fuisset, integrum dici debet. Et c. 7. p. 9. Vitiæ omnia privationes sunt naturalium bonorum, id est, naturalis rectitudinis, non qualis in primo homine fuit, sed qualis esse potuit, si in puris naturalibus conditus fuisset. Et p. 11. Non recte confunditur status, in quo Adam re ipsa conditus fuit, cum eo, in quo condi potuisset.

Etiam nos docemus, non semper id fieri. Quir. Kunckel in Lilio inter spinas 396.

Quæ hic pro Chemnitio aliisque respondet Io. Gerhardus L. de Iustificat. n. 220. & Parens ad lib. 2. Bellarmini de Iustificat. c. 2. p. 384. alique, solida non sunt, nec statum questionis recte propositam attingunt. Gul. Forbesius p. 59.

Plurima S. scripturæ loca clarissime demonstrant, in adultis bona opera ad salutem relationem habere, non ordinis tantum, sed etiam causalem, qualis est relatio causæ suo

Ibid. Eodem sensu D. *Gregorius* Major.

Ibid. §. 83. p. 44. Ex eo non sequitur, quod iustificatio coram Deo, quæ in remissione peccatorum & imputatione iustitiæ Christi consistit, gradus & incrementa habeat.

Ibid. §. 124. p. 88. Vocabulum *Moristi* multis modis a latinis scriptoribus usurpatur, & quidem sex.

L. de S. baptismo §. 36. p. 240. De consensu antiquitatis (in casu necessitatis laicum baptizare posse) non est quod laboremus: *fatetur enim, atque ultro largitur* Calvinus lib. IV. Instit. c. 15. §. 20. multis abhinc seculis, adeoque ab ipso fere ecclesiæ exordio receptum fuisse, ut in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset.

suo modo & loco efficientis, vel adiuvantis ad effectum. Gul. *Forbesius* 126. 128. b.

Lege, *Georgius* Maior: est enim vitium typographicum, ceu patet ex n. 47. p. 24. ubi nomen hoc recte ponitur.

Neque etiam hoc docent Pontificii. Auctor *Harmonia ac disharmonia* doctr. Protest. & Rom. Cathol. in artic. de Iustificat. p. 23.

Hæc eum *excerpsisse e Mornai* l. 3. de S. euchar. c. 21. notat *Reinesius* ep. X. ad Vorstium; idque narrat *Crenius* in Dissert. II de Furib. librar. 26. Sed undecunque sit, bene tamen se habet significatorum illius vocabuli euolutio.

Sed addit: *Se non videre, quam firma id ratione defendi queat.* Ne ipsis quidem veteribus, (sic idem pergit) qui hunc morem vel tenebant, vel patiebantur, constabat, an recte id fieret. Et auctor *Comment.* in epp. paulinas, & quidem in caput IV. ep. ad Ephes. Ut cresceret, inquit, plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est & evangelicare, & baptizare, & scripturas in ecclesia explanare. Vbi autem omnia loca circumplexa est ecclesia, cœtus con-

A astitu-

Ibid. n. 191. p. 312. Inter veteres de pædobaptismo testantes, est etiam *Gregorius nazianzenus* Orat. 3. in S. lavacr.

Tomo V. L. de S. cœna n. 137. *Panem esse ac dici corpus Christi sacramentaliter*, hoc sensu, quod panis sit *οργανον μεταδοτικον, symbolum exhibitivum*, & *οχημα*, quo corpus Christi communicantibus distribuitur, & manducandum exhibetur.

Tomo VI. L. de Ministerio eccles. n. 2. p. 1. Status seu ordines *in Ecclesia* a Deo instituti numerantur tres, videlicet Ecclesiasticus, Politicus, & Oeconomicus.

Ibid. n. 197. p. 116. Autor *Oneris ecclesiæ*, compilati A. 1519. qui a quibusdam vocatur *Verberinus*, episcopus *chimonensis*.

Ibid. n. 330. p. 191. Hoc ergo (de cœlibatu sacerdotum) in quaestione est, an *iure divino* cœli-

stituti sunt, & rectores, & cetera officia *in ecclesia sunt ordinata*, ut nullus de clero aude-deret, qui ordinatus non esset, *presumere officium*, quod sciret sibi non creditum vel concessum. Hinc igitur est, quod nunc neque diaconi in populo prædicant, neque clerici (non ordinati) vel laici baptisant. I. Lud. *Fabricius* Opp. 407.

Est oratio una, & quidem quadragesima T. I. p. 637. Locum autem de pædobaptismo reperies p. 648.

Non nisi de pane corpus Christi prædicari, contendit Io. *Vorstius* in ep. ad Warner. Freund p. 68. & in ep. ad Gerh. Titium 38.

Hoc *refutatur* ab illustri Christiano *Thomasio* in Iure Princip. euangel. (Recht der euangel. Fürsten) 42.

Est *Iohannes*, episcopus *chemonensis*, Thom. *Crenius* Animadvers. P. IV. 87.

Non adeo queritur de iure divino, cum pauci inter adversarios hanc rem ad ius divinum revo-

batus sacris ordinibus ecclesiasticis sit annexus, quod *quidam* (Pontificii) affirmant.

vocarint, quos *Bellarminus* & *Gregor. de Valentia* ipsi refutant; *sed tantum de iure apostolico*, quod hic urgent adversarii, & talibus constitutionibus ecclesiasticis, quas relaxare non liceat, nec expediat. *Dreier* in Controvers. cum Pontificiis p. 621. Cui adde *Georg. Calixtum* de Coniug. clericor. p. 2.

Tomo VII. L. de Coniug. n. 223. p. 115. Ad tertium ex 2. Sam. 12, 8. respondere possunt, non posse hunc locum de coniugio intelligi, quia *David filiam Saulis Michal in coniugium asciverat*; prohibitus ergo lege divina fuerat ducere socrus suas, uxores scil. Saulis.

Michal, etsi promissa, non tamen *actum fuit Davidi matrimonio inuncta*, uti patet ex 2. Sam 3, 15. Neque hic est sensus, Dedi omnes uxores Saulis in sinum tuum, sed *indefinite* dicitur, Dedi uxora: ut adeo unam ex iis potuisset sibi reddere coniugem, modo abstinuisset a matre Michalis. *Hackspan.* in 2. Sam. 12, 8. p. 673.

Ibidem: Quamvis phrasis, *dare in sinum*, *Esse vel Cubare in sinu*, de re uxoria saepius usurpetur, tamen significatio illa non est perpetua, cum *interdum simpliciter pro relativo* accipiat, In sinum tuum, id est, tibi.

Aliud est, quando *פן* vel sinus quocunque modo rei applicatur, aliud, quando de marito sermo est. *Quando de marito sermo est, semper phrasis matrimonium denotat*, e. g. *Gen. 26, 5. Hackspan* l. c. p. 673.

Ibid. pag. 116. Verbum *פן* non semper usurpatur de legitima concessione, (seu datione) sed *de tolerantia, & committentia* (seu permissione.) *Gen. 20, 6. Num. 21, 23. Iud. 11, 19. I. Reg. 11, 7.*

Concedo, quando *פן* infinitivo iungitur, eo permissionem denotari; quando vero *absoluto* ponitur, *sine infinitivo*, plerumque fere concessio vel datio eius rei, qua pro lubitu tuo uti possis, innuitur. At in lo-

Ib. n. 275. p. 140. Prohibitio coniugiorum Levit. 18. non de personis solis, quæ ibi nominantur, sed etiam *de paribus gradibus* est intelligenda.

Tomo IIX. L, de Morte n. 377. p. 249. Quamvis defunctorum sanctorum compellationem *simpliciter non probemus*, cum illi *non amplius rebus nostris intersint*, nec de tali compellatione defunctorum sanctorum *præceptum vel promissio*, vel probatum *exemplum* extet, cumque *periculum subsit*, ne ex tali compellatione absentium ad religiosam eorundem invocationem fiat progressus; tamen *ex praxi & confessione Pontificiorum constat, eos non esse tali sanctorum compellatione contentos*.

cis *Iudicium* & *1. Regum*, verbum *[N]* non legitur. *Hackspan* l. c. p. 672. Nisi forte in loci Iudicum versu commissus est error, ut poni debuisset 9. Sed hic loci significat *tradere*.

Multi hic dissentiunt, etiam inter Protestantes ac Reformatos, nec immerito, videnturque propius accedere ad mentem Legislatoris. *ICi heimsfad.* in Brunnemanni Iure eccles. 625. insistentes nimirum vestigiis *Lutheri*, GEORGH Principis anhaltini, *Brentii* aliorumque apud Brucknerum Iur. matrimon. P. I. cap. 6. p. 304.

Neque vero eam simpliciter damnare audet. Absint; rogari tamen possunt, ut pro nobis orent Deum ex caritatis affectu, quo in nos feruntur, & ex eorum nostrarum sensu, quem habent; neque rogantur, nisi *hypothetice, et sic* 557. Multa etiam scire possunt in particulari, de quibus nobis nihil certi constat. Propter periculum abusus, vel etiam abusum ipsum, non statim *res ipsa* damnanda. Praxis cum abusus coniuncta, non est omnium, sed *quorundam*, Gul. *Forbesius* 326. qui & abusus illos graviter in cap. 5. seq. p. 331. perstringit atque improbat, in fine huius tractationis p. 342. pro-

pronuntians, solum Deum religiose adorandum, solum orandum per Christum; consuetudinem tamen græcæ & romanæ ecclesiæ interpellandi sanctos neque ut impiam, neque ut vanam & stultam damnandam; abusus autem & superstitiones, quæ irrepperunt, tollendos esse.

Io. Gerhardus, quædlinburgensis, singulari Dei providentia in utero matris a maximo periculo servatus, a medicina ad theologiæ studium vi voti transiens, Mylii, Rudentii, Menzeri & Winkelmanni discipulus, primum fuit Superintendens heltbergensis in Franconia, & simul professor theol. in gymnasio coburgensi, deinde impetratis Ienæ honoribus doctoralibus Superintendens generalis coburgensis, & tandem prof. theol. in academia ienensi, pariterque Consiliarius ecclesiasticus Saxonicus, vir pius, doctissimus ac laboriosissimus, ideoque certatim a variis Principibus & Magistratibus non tantum in Germania, sed etiam in Dania & Suecia ad splendidissimas functiones expetitus, scripsit multa idiomate tam germanico, quam latino, & illo quidem Expositionem articulorum de baptismo & S. cœna, Postillam, Scholam pietatis, Postillam Salomoneam, hoc autem Meditationes sacras, Scholam consolatoriam, Annotationes in Amos & Ionam, in Genesin, in epist. Iudæ, in utramque ad Timotheum, in ep. ad Rom. in Apocalypsin, in psalmos V. priores, in Matthæum, in Acta apostolorum, Carmen pacis, (quod extat in *Relat. innoc.* A. 1715. p. 1100.) & alia, ut dicere liceat cum Aug. Buchnere:

Ipse autem tam multa stylo qui lecta regegit,

Scilicet esse una bibliotheca potest.

Tandem febris ardens virum optime meritum invasit, eumque morti tradidit A. 1637: æt. 55. Spizel. in Templo hon. 123. & *Witte* Memor. theol. 393. Atque ut ipse pietati erat deditus, ita & aliis scriptis eam suis commendare studuit. At quid fecit calumnia? Illa in optimum virum virus suum evomere, eumque collusionis cum Weigelianis & Rosæ crucis fratribus insimulare nequitiam dubitavit, cui ille tamen hoc regegit carmen:

*Qui studium hoc avo pietatis graviter urget,
 Et Sophia partem trahat aequumque sacra;
 Ille Rosæ crucius vel Weigelianus habetur,
 Et nota turpis ei scribitur hæreseos.
 De me non verita est virosa calumnia id ipsum
 Spargere, & his nugis conciliare fidem.
 O coecas hominum mentes, o pectora coeca,
 O sine iudicio debile iudicium!
 Discite, quæso, prius, quis vere weigelianus,
 Quivæ rosæ crucius, discite, quæso, prius.
 Dispellunt radis solares nubila cæli,
 Lux veræ & falsi clarior emicantis.*

Ceterum de Gerhardo vide *König. 342. Magirum 384. G. Calixtum* Resp. ad Hülsemanni Meist. Muster §. III. *Schützium* Dissert. de orthodox. *Iudæ ischar. 87. Bibliothecar. n. p. addict. T. I. 649. & Gul. Forbesium 128.* Thomas Pierce vocat eum in Pacificator. orthodox. theol. corpusc. doctissimum virum, qui Lutheri vestigiis insistat unice; Io. Lud. *Fabricium* Opp. p. 238. in exponendo suorum dogmate nemini hodie suspectum, singularis eruditionis & præstantis ingenii theologum: & *Iurieu* Iugem. sur les method. rigid. & relach. f. 109. unum e præstantissimis theologis aug. confessionis. Nactus tamen est adversarios Gisb. *Lappium*, Phil. *Caroli*, & Mar. Frid. *Wendelinum*, quorum primus defendit Alb. *Pighium*, secundus cecinit Triumphum, & tertius dedit Exercitat. in defensionem. Theologiæ suæ christianæ.

XXXI.

Io. GERHARDI Confessio catholica. Francofurti & Lipsiæ 1679. Prius excusa in 4. Ienæ 1634. Sed hæc nostra editio prævalet eo, quod auctior est, & indice peculiari instructa. Confessionis hoc opus in epitomen redegit Io. *Ernestum*, auctoris filius, extusam Ienæ A. 1661. & Lipsiæ 1668. 4. At quis non malit legere opus integrum? Eumque in finem confectum est ab auctore, & testimonia ex Romano-catholicorum scriptis collecta, ut appareat, doctrinam Protestantium illis ipsis confirmari. Quo pertinent verba *Apol. aug. conf. p. 231.* Multi docti & præstantes viri longe ante hæc tempora deploraverunt abusus missæ, fiduciam obser-

observationum monasticarum &c. Adde *Wicelium* Colloq. III. de rebus religionis. Distributum est in IV. tomos, quorum primo de principis & mediis nostræ & pontificiæ religionis; secundo de verbo Dei, Christo, Pontifice romano, conciliis, ecclesiis; tertio de clericis, monachis, laicis, purgatorio, beatitudine & cultu sanctorum, sacramentis, baptismo, confirmatione, sacramento eucharistiæ & missa; quarto denique de pœnitentia, extrema unctione, sacramento ordinis, matrimonio, gratia primi hominis, amissione gratiæ & statu peccati, gratia & libero arbitrio, iustificatione & bonis operibus agitur. Singulis tomis præfixit epistolas dedicatorias, in quibus de insignibus materiis disserit, & in prima quidem de loco ecclesiæ, seu ubi ecclesiæ fuerit ante Lutherum? qua occasione etiam considerat ecclesiam Waldensium: in secunda p. 335. de Iohanna papissa, cuius narrationem pro vera agnoscit; in tertia p. 791. de Confessionis augustanæ sequacibus hodiernis, contra Dillingenses: & in quarta p. 1251. de triplici splendore familiæ Schwarzburgicæ. Christianus Chemnitius omnium gerhardinorum librorum hunc esse optimum iudicavit, eundemque laudant *Hülsemannus* Meth. stud. theol. 302. *Ant. Reiserus* in epist. ad Spizel. p. 404. atque *Hoornbeck* in Summ. controvers. 320. & in Exam. bullæ papal. (in *Ant. Reiseri* prædicta epistola p. 404.) *Grabe* in Act. erud. A. 1696. 305. & *Biblioth. Schrader.* T. I. B 7. Sed *Balth. Alff* in Apol. pro Maria p. 82 falsi ac doli accusat eius auctorem: quo iure, curiosis lectoribus relinquendum. Gerhardo in hoc scripti genere prævit *Matth. Flacius* Catalogo testium veritatis, similemque edidit librum *Melch. Nicolai* sub titulo Lutheranismi ante Lutherum, Francofurti 1658. 4. Posset autem hic labor infinitis prope modis augeri, ut recte scribit *Dan. Franck* in dedicat. Disquisit. de papist. indicib. libror. prohibet. Et *Mich. Walther* optavit, idem ut quis aliquando tentaret e scriptis Calvinianorum.

De Script. S. perfect. p. 29. Scriptura S. Pontificiis est *nasus corvæ*, qui se quovis trahi permittit, item *regula labia*, & *gladium delphicum*.

Non Catholicis, sed *hereticis & schismaticis*, qui sacrosanctam scripturam ad partes trahunt ac rapiunt suas. Sane etiam *sensu gladium delphicum* recte appellatur, nimirum quia ad diversos usus accommodabilis est.

De Monast. statu p. 879. Agnoscere coguntur (Pontificii,) monachatum hodiernum plurimum defecisse ab institutis veterum. Quomodo ergo monachatus hodiernus pro statu perfectionis venditari potest?

De Sacram. missat. p. 1222. *Cassander* in Consultat. vocat missam sacrificium laudis & precum, non propitiatorium vel satisfactorium.

De peccati orig. subiecto p. 1379. Agnoscunt, pios veteres *Maria peccata actualia* tribuere.

De Virib. lib. arbitrii p. 1435. Neque quaestio est de mediis ad conversionem divinitus ordinatis, eorumque usu externo, an possit homo verbum Dei audire vel non audire, legere vel

est. Christian. *Helveticum* in Vindic. Discussion. suæ p. 20. Status episcoporum est (deberet esse) status perfectionis adeptæ: at status religiosorum & monachorum est status perfectionis acquirenda. Rob. Bellarminus lib. de monach. c. 2. §. Tertium gradus. Quæ verba etiam allegantur a Gerharo nostro p. 878.

Hoc sacrificium, quatenus sacerdotis pia supplicatione peragitur, non modo eucharisticum, sed etiam propitiatorium dici possit, non quidem efficiens propitiationem, quod sacrificio crucis proprium est, sed ut eam iam factam impetrans: quomodo oratio, cuius hoc sacrificium species est, propitiatoria dici potest. *Cassander* in Consultat. art. 24. p. 1000. 1004.

Cespitationes, negligentiam, seu peccata infirmitatis, sed non grandia atque enormia; a quibus eam immunem ipse prædicat *Lutherus* in Postilla tam eccl. quam domestica. Balth. *Aiff* Apol. pro Maria P. II. 231.

Dicendum: an possit homo verbum Dei audire & non audire, legere & non legere, sacramentis uti & non uti. Io. *Mans* disp. 3. de Convers. th. 12.

non legere, sacramentis uti vel non uti.

Pag. 1437. Concilium *arauscanum* circa tempora LEONIS I. celebratum, capitula habet a rom. Pontifice transmissa.

De fidei iustificantis effectis, p. 1479. In Bibliis excusis *Herbipolis* anno 1483. per Antonium *Koberger*.

Ibid. Rayhingius (adhuc pontificus) in Manuali catholico contra Dn. D. Hœe fatetur, in *Bibliis germanicis* ante Lutherum A. 1483. *Norinberga* apud Ant. Coburgerum impressis *exsara exclamatione* allein.

De causa form. iustificationis p. 1490. Aufer vitiosam illam caudam, quod *inherens iustitia* sit absoluta, id est, *perfecta & pura, qua coram Dei iudicia nitipossumus.*

Est *arauscanum secundum*, celebratum tempore FELICIS IV. Fran. *Coriolanus* in *Summa concil.* 251.

Sunt hæc Biblia excusa *Noriberge* per Antonium *Koberger*: sicut mox allegatur ex Rayhingio.

Sane *Gal. 2, 16.* sed non *Rom. 3, 28.*

Etiamsi per iustitiam nobis inherentem vere iusti nominemur & simus, tamen non per eam satisfacimus Deo pro culpa nostris & pena aeterna; sed est illa iustitia inherens cum remissione culpa & sempiterna pena effectus satisfactionis Christi, quæ, ut dicit Concil. trident. sess. 6. c. 7. nobis in iustificatione confertur & applicatur. Modo non negetur, esse in nobis præterea iustitiam inherentem, eamque veram & absolutam esse iustitiam, cui iusto Dei iudicio non debeat pena, sed gloria: Rob. Bellarm. l. 2. de Iustific. c. 10. §. 4. (tomo IV. p. 341.)

De perfect. & meritis operum
Pars II. in fol.

Paulus *burgensis*, hispanus, auctor
Bb est

p. 1542. *Paulus brugenſis* in Additionibus ad Lyranum.

est illarum Additionum. Vid. *G. Olear.* P. II. Biblioth. eccl. 61.

Ibid. p. 1557. Ex eo minime inferri potest, quod statuere debeamus, bona opera esse ex condigno vitæ æternæ meritoria, ac proinde confidere, quod propter illa, tanquam merita proprie sic dicta, *Dens iure teneatur nobis vitam æternam dare.*

Sed nos non dicimus, Deum propter nostra merita iure teneri ad dandam nobis vitam æternam, *secundum liberalis Dei promissionem.* Consequenter non potest collocari confidentia in falso supposito. *Fratres Walenburchii* Opp. T. II. 492. Quæstio autem de meritis condigni & congrui est scholastica. *Idem* p. 564.

XXXII.

Anabaptisticum & enthusiasticum PANTHEON. 1702. germanice. Impressum Halberstadii. Contenta huius voluminis, cui præmittuntur S. R. Imperii Constitutiones & Recessus contra Anabaptistas & fanaticos, sunt: I. Historia Anabaptistarum. In qua comparent 1) *Zach. Theobaldi* Dehortatio a veteribus Anabaptistis & recentioribus fanaticis, speciatimque agitur de Ezech. Meth (qui tamen resipuit, actaque poenitentia ad ecclesiam Protestantium reversus est. Vide *Vuschuld. Nachricht.* A. 1705. 446.) Esa. Stieffel. p. 63. cum refutatione Mar. Reindicæ. pag. 71. ac de Io. Keyl. 76. 2) Io. *Olearii* Dehortatio a spiritu seductore novorum fanaticorum. 89. 3) Iudicia diversarum Facultatum theolog. de *Henr. Ammersbachii* Mysterio ultimorum temporum. 110. 4) *Georg. Conr. Dilsfeldii* Fabula M. annorum. 127. 5) INNOCENTII XI. decretum contra Mich. de Molinos. 138. 6) Imago hodierni pietismi. 143. 7) *Petri Ratuschii* Narratio de Pietistis, Halberstadio eiectis. 149. 8) De *Christinæ Reginæ Baderæ* poenitentia ecclesiastica. 152. 9) *Helmsfadiensium theologorum* Censura Postillæ evangeliorum mysticæ *Christiani Hoburgii*. 169. II. Historia fanaticorum, videl. antiquorum Anabaptistarum & novorum Quakerorum, edita Londini A. 1660. & ex anglico in germanicum idioma translata; a quonam? a *Christoph. Arnoldo*, cuius etiam est Præfatio. Vide *Wittenium* in *Diar. biograph.* Yyy. Et primum

mum Historia hac germanice prodit. Noribergæ 1661. 8. Cui adduntur 1) Historica relatio de Henr. Krazenstein. 2) Regia, Electoralia & Principalia Edicta & Constitutiones adversus fanaticos, videlicet CAROLI XI. Regis Suecorum, Electorum Saxonicorum IO. GEORGII I. & III. Electoris brandenb. FRIDERICI III. Ducis Saxo-gothani FRIDERICI, Ducum Brunsvic. & Luneb. GEORGII WILHELMI, RVDOLPHI AVGVSTI & ANTONII VLRICI, Ducis württembergensis EBERHARDI LVDOVICI, & Principis Abbatissæ quedlinburgensis. III. *Ministerii hamburgensis* Abominatio Quakerorum, Quäckergreuel. p. 1. Auctor eius est Io. Müller. Præmittitur Relatio de Thoma Munzero. IV. Io. Lassenii Quakerus. 107. V. Nova Quakerorum progenies, Neue Quackerbrut. 168. Cui adduntur Narrationes de Rantero, Robinsio, receptione Iudæorum in Anglia, & conversione Iudæorum in Nova Anglia. VI. Quakerorum Nugæ, Quackeley. 243. Sunt etiam Io. Mülleri. VII. Narratio de P. Adriani castigatione mulierum. 277. VIII. Varia Iudicia de Pietistis, eorumque collegiis pietatis. 280. IX. Balrh. *Munzeri* Iudicium de privatis conventibus. 296. X. *Lutheri* Dehortatio a concionatoribus clandestinis. 312. XI. Pii cuiusdam *theologi* Iudicium de usu S. cœnæ sine prævia confessione peccatorum coram sacerdote. 328. XII. Christoph. Henr. *Löbneri* Iudicium de revelationibus aliquot, divinis reputatis. Quibus subiunguntur 1). Thomæ *Munzeri* Denuntiatio. A. 1521. Pragæ affixa. 346. 2). *Menniistarum* Confessio. 352. 3). Narrationes de Oliv. Cromwello, & Io. Labadie. 4) de philosophis, Cartesio, Hobbesio, Spinosa, & Beckero. 5) de Sebathei Sevi. 6) de Olig. Pauli. 7) Io. Christoph. *Mülleri* Abominatio falsorum Messiarum. 8) Horribilis fraternitas antiquorum & recentium fanaticorum. 9) Io. Christoph. *Mülleri* Gloria I. C. veri Messæ. 10) H. G. *Neußi* Probatio seu Examen spiritus Christiani *Democrisi*.

Georg. Conr. (qui tamen in *Kindervateri* Nordhusa illustri p. 32. vocatur Conradus Georgius) *Dilsfeld*, nordhusanus, ecclesiastes ad S. Nicolai in urbe patria, scripsit adhuc studiosus Solutionem sophismatis iesuitici contra Hier. *Mulmannum*, (officio autem ecclesiastico fungens tam diu declamavit contra Frider. *Hildebrandum*, Scholæ rectorem, propter laudatum Steph. Prætorii Gazophylacium

lacium, donec ei Magistratus silentium imponeret) & Theosophiam, quam tamen sibi servare potuisset, Horbio-Spenerianam, non peste, sed naturali morte abreptus A. 1684. postquam 27. annos ecclesiae serviisset. Jo. Henr. *Kindervater* in Nordhufa illustri p. 32.

Christoph. *Arnold*, noribergensis, templi mariani in patria urbe Diaconus, & Eloq. Poët. ac Græcæ linguæ in lyceo Prof. publicus, qui varia scripsit, e peregrinis linguis transtulit, aliorumque labores edendos curavit, prout videri potest in *Witi* Diario biograph. Y y y y, calculi doloribus confectus decessit A. 1685. æt. 58. Vir ille fuit diffusæ in studiis historico-philologicis lectionis, in cuius etiam Epistolis ad G. Richterum, Richterianarum Appendici insertis, nonnulla erudite atque ingeniose observata se legisse meminit Jo. *Möller* Isag. ad Hist. cumbr. P. II. 8.

Io. *Lassenius*, natus in parocia waldaviensi Pommeraniæ, post multa itinera, quæ fecit in Galliam, Britanniam, Hollandiam, Italiam, Hispaniam, Portugalliam, ac denique per academias germanicas in Helvetiam, atque inde Noribergam, concionando ibidem se exercuit tanto adplausu, ut sæx populi pastores suos ordinarios præ hoc despiceret atque contemneret. Ideo illustris Magistratus per-motus est, ut profectus eius examine aliquo tentandos decerneret, eamque provinciam imposuit Christoph. *Arnoldo*, Diacono Mariano & professori, atque Andr. *Vuglenckio*, Philosophiæ tunc magistro, philosoph. Facult. ienenfis Adiuncto, sacrique Ministerii candidato; sed illi frustra expectarunt examinandum, quippe qui ea, qua collatio fieri debebat, hora, sumpto pallio relictisque regulis suis urbe exivit, atque discessit, neque amplius visus fuit. Sicut facundus, ita etiam promptus erat ad scribendos tractatus & libros, facilisque ad pugnandum cum dissentientibus, e. g. Pontificiis, D. Ioanne Casp. *Lägero*, P. *Ossone* augustano, P. Bernhardo *Neuhansero*. Quod autem ad munera eius attinet, primum fuit ludi itzehoënsis magister, inde, post impetratos Doctoris theol. honores, aulae Comitissæ de *Rauzan*, regii per Ducatum alessvicensem Vicarii, orator sacer & Præpositus eccl. porro ecclesiae hafniensis ad D. Petri pastor, amplius professor theologiæ regius, vir sane laboriosissimus, & concionator magna parrhesia & facundia præditus, (unde etiam factum, ut matrona quædam e primariis, suada viri capta, in pelvi ante fores templi petriani ad colligendas elec-

eleemosynas exposita, armillam auream brachio detractam, in prae-
mium flexanimi oratoris, liberaliter posuerit) calculi autem re-
num, & podagricis doloribus saepissime afflictus, accedentis febris
continua ardore tandem extinctus est A. 1692. æt. 56. m. 4. Casp.
Bartholinus apud Pipping. in Memor. theolog. p. 427. qui p. 438.
eum vocat fidus, quo illustrius boreales sibi vix unquam promi-
suræ sint ecclesiæ, p. 441. autem scripta eius indicat.

Io. *Müller*, uratislaviensis, primum Adiunctus Facultatis phi-
losophicæ, deinde ibidem philosophiæ professor practicæ, tum pa-
stor lüneburgensis ad S. Michaelis, denique pastor SS. Petri &
Pauli apud Hamburgenses, & suo tempore Senior atque antistes
Ministerii, ac theologiæ Doctor, multa scripsit, inter quæ sunt
Admonitio ad Ecclesiam hamburg. de fugiendo papismo, Prodro-
mus Antiamenii, & ipse Antiamenius, (fuit autem Nicol. *Laus-
enius*, ord. Prædicatorum in Belgio) Explicatio Aug. confessionis,
Lutherus defensus, Defensio defensi Lutheri, Refutatio absoluti
decreti dordraceni, tandemque in statione mortuus est: nam tem-
plum ingressum, & suggestum petiturum invasit subiti vis morbi;
& ambulare conantem prostravisset, nisi retractus assedisset: do-
mum igitur reductus, optimisque adiutus fuit medicamentis, sed
frustra: hora enim aderat, qua e vita hac migrare deberet; idque
contigit A. 1672. cum annos vixisset 74. hebdomades 16. *Witte* in
Memor. theol. 1769. *Balth.* in Anti 188. *Cremi* iudicio. T. IV. Ani-
madvers. p. 185. laudatur ut vigilans pro salute ecclesiæ theologus,
immo se nescire addit, an ei urbs illa similem unquam in doctri-
na, si a Phil. *Nicolai* forte, Io. Fr. *Mayero*, & Casp. *Mauritio*, theolo-
go profecto maiore ac doctiore quam illustriore, discesseris, ha-
buerit.

Balth. *Mentzerus*, gissensis haffus, theol. D. eiusque in aca-
demiis marpurgensi, rintelensi, & gissensi professor, demum Au-
læ darmstadtensis concionator primus, & Comitatus cattimelibo-
censis Superintendens, multa fecit itinera, bina etiam in Sueciam,
interfuit A. 1651. colloquio rheinfelsensi, omnes suas conciones ad æ-
dificationem direxit, seque ad normam sui symboli *Beati Miti*,
quod refert initiales nominum suorum litteras, solcite composuit,
& concinnavit Dilucidationem quæstionis de vitæ humanæ termino:
Consilium super colloquium Sinceri *Wabrusbergii* de polygamia:

& disp. de Concilio œcumenico nicæno I. vitæ suæ terminum impertus A. 1679. æt. 65. *Witte* in Memor. theol. 1780. & in Diar. biograph. Ppp 3. A *Malcomese* apud Wittium p. 1696. laudatur, ut vir ingentis naturæ, hæud multorum temporum, & seculo suo maior, vitæque seu sanctitatis ac innocentia, seu exquisitissima optimarum artium scientia nemini secundus: vir in tantum æstimandus, in quantum pietas & divini studii eruditio se exercere possit.

XXXIII.

Annalæ quorundam navrum, die Wiederbringung aller Dinge, Restitutio omnium. In Pamphilia A. 1700. Auctor huius operis est Ioh. Wilh. PETERSEN, qui eo hanc proponit defenditque sententiam, Malum & peccatum, quæ non habent radicem, sed in tempore nata sunt, aliquando in totum sublatum, in nihilumque redactum, e contrario creaturas Dei, quæ secundum voluntatem eius existant, unamquamque tamen suo ordine, a peccato & pœna illius, post lapsum periodorum in divina œconomia definitarum, & post iustitiæ exercitium, vi æterni decreti, per Iesum Christum, restitutorem omnium rerum, in laudem & gloriam sanctissimi nominis sui, liberatum iri. Idque III. constat Tomis. In I. post Præfationem, qua auctor doctrinam suam proponit, & dictis scripturæ atque eruditorum, Aug. *Mariani*, Pet. *Serardi*, Guil. *Posselli*, Sam. *Zinckii*, testimoniis commendabilem reddere studet, præterea eius scopum, æternique evangelii definitionem tradit, continentur sequentia: 1) Colloquium de hac restitutione, tribus constans Partibus, in quo præcipue examinantur I. L. *Wolffii*, ecclesiasticæ magdeburgici, Breves in hanc quæstionem, An post hanc vitam universalis restitutio omnium creaturarum speranda sit, Annotationes; tum Disputatio *Fichtio-Græpiana* contra æternum evangelium universalis restitutionis omnium creaturarum; nec non Ferd. Helfr. *Lichtscheldti* Christianæ cogitationes super libello de æterno evangelio. 2) Appendix, a) contra Io. Georg. *Portschii* Grundl. Abfertig. p. 138. b) Brevis confessio doctrinæ de restitutione omnium rerum. p. 140. c) G. Pauli *Siegvalckii* Evangelium de æterna redemptione. In II. Tomo 1) Fundamentalis responsio ad Præfat. Io. *Winckleri* in Horbii conciones passionales. 2) Confirmatio æterni evangelii, Io. Wincklero proposita. 3) Anony-

anonymi Annotationes (Gegenanmerkungen) contra Annotationes theol. Licentiatii & Pastoris. (I. I. Wolffii.) 4) Duorum anonymorum Responsio ad obiectiones aliquot, quas medicus quidam contra Restitutionem omnium rerum in medium attulit. 5) Solidæ considerationes tractatus M. Io. Hänfleri, qui inscribitur Auf-richtige unterredung, cuique annexa est epistola ad eximium doctorem lutheranum de statu animæ humanæ post mortem, eiusque purificatione. 6) Brevis inquisitio eius, quod Consiliarius quidam Principis (olim in aula sverinensi, & antehac Consul wittebergen-sis) in suo Vero hodegeta (Richtigen Wegweiser) opposuit, cum explicatione vocum ערמי & אורס, auctore theologo anglicano: item Responsione ad pastorem M. A. Z. id est M. Ant. Zahnii dubia. 7) Enodatio alicuius disputationis gradualis in Hof. 13, 14, 8) Dubia resoluta in triplici epistola ad Io. Goniandrum. 9) Apertio magnæ restitutionis & liberationis totius lapsæ creaturæ. 10) Brevis tractatus idiomatis hollandici, in quo aliquot quæstiones de restitutione resolvuntur. 11) Testimonia tam veterum, quam recentiorum auctorum de veritate restitutionis omnium rerum. Prefatio huius Tomi itidem satis longa est, in qua auctor varias adversariorum suorum classes indicat, fundamenta monstrat sententiæ suæ, eademque defendit, de sensu articuli XVII. Aug. conf. disserit, & medium, quo finiri queat controversia terministica inter theologos lipsienses, suppeditat. In Tomo III. 1) Responsio ad Doctorem alicuius theologiæ (Sam. Christiani Teuberi) Geminam argumentum, alterum pro, alterum contra Origenianam omnium rerum apocatastasin. p. 1. 2) Varii aggeres, quos Decreti alicuius, quod in fine huius voluminis comparet, auctor (G. P. M.) vi ingruentium fluctuum exundantis cognitionis amoris Dei, eiusque regni, per publicationem illius Decreti, erectionemque librorum normalium, opponere laboravit. p. 125. 3) Excerptum ex I. C. S. (Stegoulickii) Confessione de libris symbolicis. 175. 4) Responsio ad D. Io. Christoph. Pfaffii, Prof. tubing. Disputationem de loco 1. Cor. 15, 24. & seqq. de restitutione omnium rerum. p. 177. 5) Responsio ad D. Val. Ern. Lascheri, Prof. witteberg. sic dictas Innoc. Relat. in quibus restitutionem omnium rerum refutare conatus est. p. 202. Atque hæc Responsio iterum refutatur in Relat. Anst. A. 1711. p. 101. 6) Examen Examinis D. Io.

D. Io. Dav. *Schwerdineri*, Superint. pirnenfis, super quaestione, an damnatis liberatio ex inferno sit aliquando speranda. p. 281. 7) Plena demonstratio aeterni euangelii contra theatricas phantasias ferocis conviciatoris M. L. M. F. (*Fischlini*.) p. 306. 8) Observationes in Io. *Merckeri*, pastoris essenii, Simplicem tractatum de restitutione omnium rerum. p. 377. 9) Christoph. *Seebachii* Explicatio psalmi 87. p. 468. 10) Eiusdem Explicatio psalmi 145. p. 480. 11) Eiusdem Explicatio psalmi 66. 12) Solutio aliquot quaestionum de regno millenario, & restitutione omnium rerum. p. 519. 13) Syllabus veterum & recentium testimoniorum de restitutione omnium rerum. p. 526. 14) Fundamentum restitutionis omnium. 1. Io. 3. 8. p. 532. 15) Victoria veritatis de restitutione omnium rerum contra alicuius Superintendentis Convictionem ficti euangelii. (A) p. 1. 16) Refutatio Dissertationis D. Dan. *Pfeffingeri* de liberatione diabolorum, an ea sit speranda. p. 137. 17) Apologia, in qua maiestas S. Scripturae, cui omnia quotquot sunt Concilia aut libri symbolici in omnibus religionibus subiiciendi, & secundum eam normandi & examinandi sunt, ac, si qui in illis deprehendantur errores, urgente nos conscientia, absque omni periurio, corrigendi, contra Io. *Fechtmu*. 1710. Aeternum euangelium, seu finem poenarum infernarum statuunt etiam nonnulli sub OTTONE IV. teste *Meibomio* Rer. german. T. I. 276. Iapanenses, auctore *Carone* in Descript. Iapanis p. 159. auctor tractatus gallicani de Ratione humana, in *Altis erud.* A. 1683. 306. *Erni Sonerus* in Demonstrat. de aeternis impiorum suppliciis, edita A. 1654. in 12. Iudaei & Turcae, apud *Marraccium*, in Actis erud. A. 1699. 253. Io. *Erigena* scotus in libris V. de Divisione naturae: Salomon apud *Bodinum* in Colloq. heptaplom. 196. & Wilh. Whiston, ex relatione des *Bucherfaats* T. II. 424. Iam vero, benevole Lector, tradam tibi clavem, ab amico mecum communicatam, qua abscondita quaedam hoc in opere aperias, tibi que notiora reddas. Tomo I. Colloq. I. p. 87. §. 10. Pastor, cuius mentio fit, est *Goink*. Alius Pastor p. 88. §. II. Fran. Aug. *Viel*, officio sacro fungens apud Allenburgenses prope Albim. Anonymus p. 273. est Christian. *Fend*. P. II. pag. 6. §. 1. Pastor, qui laudatur, est Nic. *Chier*. *SchN*. pag. ead. §. 3. *Skm*. *Necheniu*. Pag. 8. §. 1. per primam indicatur *Sprögellia*. Alia, in Christo pariter sanctificata, p. 10. §. 7. est

Schaar.

Sebdarschmidtia. Aestimatus vir p. 14. num. XII. Georg. Paul. Siegwolck, veto nomine Georg. Klein - Nicolai, Pastor Stendaliensis, p. 98. §. 1. D. *Werneri*. Reverendissima in Deo matrona p. 115. §. 9. *Stammeria*. Parte III. p. 123. §. 2. excellens theologus refert *Horchium*. Et in Apologia contra Fechtium p. 40. §. 29. *Akorsium Verinumum*, quod alterius est convicium, bene meritum theologum, Io. Mich. *Langium*.

Io. Wilh. *Peterfen* ; Osnabrugæ eo natus est tempore, quo pax illa memorabilis inter S. Imperii membra, & externos Principes conclusa fuerat, anno videlicet supra millesimum & sexcentessimum quadragesimo nono, ipsis Kal. Iunii; ideoque, cum ad baptismum deferretur, a populo acclamatum: Tu eris filius pacis. Quum nutricis incuria infans e fenestra caderet, admirabili Dei providentia illæsus mansit, ac servatus est. Studiorum rudimenta posuit sub *Bangerto*, laudi sibi ducens, *Speneri* fuisse amicum, *Arndt* que æstimatorem esse. Primum constitutus fuit Professor rostochiensis, inde Pastor hannoveranus ad S. Ægydii, postea Episcopi lubeccensis Superintendens & ecclesiastes aulicus, denique, assumtis prius Doctoris theologiæ honoribus, Superintendens luneburgensis, vir, omnium, qui cum eo familiariter conversantur, confessione, pius, probus, integer, candidus, SS. literarum variæque eruditionis probe peritus, nec malo, si errat, animo errans. Ob sententiam de millenario Christi in terris regno publice traditam ab officio remotus, vivit iam privatus, hereditarius in Nieder Dodeleben & Thymena prope Magdeburgum, sorte sua contentus, & in Domino lætus, multaque edidit scripta, ab ipsomet indicata cum in Apologia contra Fechtium, tum in Vita a se ipso consignata, & quibus sunt Disputatio inauguralis de Christo, qui in articulis fidei etiam sit omnia in omnibus, Conciones variæ, Catechismus, Confessio de regno Christi, Species facti cum adiectis prophetiis a nobilissima virgine Assenburgia per Christum acceptis, varia scripta contra dissentientes, Defensiones *Herbil*, *Speneri* & *Arnaldi*, Mysterium puerperii mulieris apocalyptica in ultimis temporibus revelandum, Nuptiæ agni & sponsæ, Robur puerorum in ultimo tempore, Mysterium primogeniti omnis creaturæ, Mysterium iustificationis. Habet & multa edenda, dum modo essent, qui impensas facerent, atque in primis exspectatur ab eruditissimis Garmis-

na latina magno cum desiderio: non enim negandum, excellentem esse potestam, atque in heroico genere paucos habere sibi pares. Denique si scire cupias, quanam contra eum, aut contra quos ipse scripserit, sequentes sese offerunt: Fridericus Christian. Bücher, Frid. Vlric. Calixtus, Io. Benedict. Carpzovius, Io. Frid. Corvinus, Io. Deutschemann, Io. Fecht, Fischelein, Glasius medicus erfurtensis, Zach. Grapius, Herm. von der Harde, Haerebordus batavus, Abr. Hünckelmann, Thom. Ittigius, Christian Gottlieb Koch, Ferd. Helfr. Lichtscheid, Val. Ern. Laseher, Io. Frid. Mayer, Gebh. Theodor. Meier, Casp. Neumann, Neumeister, Henr. Georg. Neuß, Io. Barthold. Niemeier, Oligier Pauli, Io. Georg. Persch, Io. Christoph. Pfaff, Aug. Pfeiffer, Pistorius, Pratorius, Casp. Herm. Sandhagen, Io. Dav. Schuverdiner, Speht christianæ religionis defensor, Sam. Christian. Tenber, Theod. Trenner, Io. Vake, Godofred. Weissius, Io. Winckler, Wittenbergenses theologi, & Io. Iac. Wolfius. Vitam ipse suam descripsit, lucique publicæ exponendam curavit A. 1717. quæ recensetur in Teutonica bibliotheca, atque ex ea in Nova, Tomo VII. 731. & lectu digna iudicatur.

XXXIV.

Wolfg. MVSCVLI Loci communes theol. sacræ. Editio ultima. Basileæ 1599. Agitur in iis de Deo, Christi & Spiritus S. divinitate, operibus Dei, creatione in genere, lapsu angelorum, creatione hominis eiusque lapsu, lib. arbitrio, peccato, legibus, præceptis Decalogi, abrogatione legis, fœdere ac testamento Dei, discrimine vet. & novi testamenti, gratia Dei, redemptione generis humani, incarnatione Verbi, dispensatione gratiæ Dei ac salutis humanæ, euangelio, SS. scripturis, Ministris verbi, fide, electione ac reprobatione, pœnitentia, iustificatione, bonis operibus, meritis erga Deum, remissione peccatorum, sacerdotio N. T. ecclesia, signis sacerdotalibus in genere, baptisinate, cœna Domini, missa papistica, vero Dei cultu, cultu angelorum, quare difficile sit a falsis discedere cultibus, de nova doctrina, traditionibus humanis, de Dei natura, sufficientia, omnipotentia, voluntate, veritate, bonitate, philanthropia, misericordia, potestate, iustitia, providentia, præsentia, ira, iudiciis & cognitione, de spe, desperatione, dilectione Dei, proximique ac fratrum, de timore & obedientia

tia Dei, de oratione, votis, afflictionibus, persecutionibus, patientia, hæresi, schismate & Magistratibus. In Præfatione monet, caute legendos esse cuiusvis auctoris LL. Communes, ita nimirum, ut cuncta, veluti lydio lapidi, normæ SS. scripturarum adhibeantur ac probentur, & quæ illis sunt consentanea, cum gratiarum actione retineantur, quæ diversa autem sunt, vel esse videntur, sine calumnia prætereantur. Exponit etiam, quo consilio istos LL. tractaverit, videlicet eorum, qui scholæ pariter & ecclesiæ præsunt, in primis cum compertum haberet, plerosque concionatores omnium rarissime ad locum aliquem religionis christianæ populo fidelium explicandum se se accommodare, sed satis esse putare, si textum scripturæ utrunque & postillariter, ut loquuntur, aut certe, si in locum aliquem vel studio vel per occasionem incidunt, confuse, indigeste & impertinenter eum tractent. Denique scribit: Nostrum institutum est, libere incedere, nec ullo præcedentium scriptorum præiudicio impediri in hac causa. Elaborando huic operi, quod Melch. Adamus in Vitis theologor. p. 383. plane divinum appellat, decennium impendit.

Hieron. ZANCHII de Natura Dei seu divinis attributis libri V. Heidelbergæ 1577. In primo libro agitur de nominibus Dei, & in specie de nominibus אֱלֹהִים יְהוָה יְהוֹשֻׁעַ, Θεός & Deus, κυριος, & iis, quibus describitur Ex. 34, 6. 7. in secundo de natura Dei in genere, & in specie de Dei simplicitate, æternitate, immutabilitate, vita, immensitate, & infinitate, perfectione, beatitudine: in tertio de Dei omnipotentia, scientia seu sapientia, veritate, voluntate: in quarto de Dei bonitate, gratia, amore, misericordia, iustitia, ira, odio, dominatu: in quinto de Dei providentia ac prædestinatione, & libro vitæ. Multa heic philosophica cum theologis coniunguntur, quia plurima sunt attributa divina, ad quæ explicanda, nisi quod a philosophia porrigitur, acceptum afferatur, non modo non explicari, sed ne intelligi quidem recte possint. In epistola dedicatoria, quæ satis longa est & doctissima, disserit de variis rebus ad ecclesiam pertinentibus, videlicet de perpetua lucis & tenebrarum in ecclesia Dei vicissitudine, de ecclesia christiana, & ex quibusnam constet: ubinam sit ecclesia? de notis ecclesiæ, & qualis episcoporum successio ecclesiam demonstret, deque officio Principis christiani in religione.

XXXV.

Hier. ZANCHII Tractationes theologicæ. Neostadii 1577. Volumen hæc proxime sequitur librum de Operibus creationis, & primam tractatus de Redemptione partem continet. Agitur in eo de malo in genere, de malo culpæ seu peccato in genere, de peccato originali, de libero arbitrio, de peccato actuali, de peccato in Spir. S. de lege in genere, de decalogo & singulis eius præceptis, de fine legis divinæ, de usu seu officio legis, deque legis abrogatione.

Eiusdem Miscellanea. Nova & auctior editio. Neostadii 1582. Totum opus in tres distribuitur libros, non iuxta rationem temporum, quibus hæc ab auctore scripta fuerint, sed iuxta genera scriptorum suarum. In primo libro continetur 1. *epistola* ad PHILIPPVM seniore, Landgravium Hass. in qua historia prioris dissidii argentinensis, a Ios. *Marbachio* seniore, accusatione adversus Zanchium, ut ipse refert, excitati, describitur. 2. *Epistola* ad Io. *Wolffium* tigurinum, in qua & quam ad Tigurinos examinanda misit auctor, & cur misit, ratio redditur. 3. *Supplicatio* ad Senatum argentinensem, qua articuli aliquot aug. Conf. & articuli a compositoribus pro concordia conscripti explicantur. In secundo ea, quæ in Miscellaneis veteris editionis exstabant, videl. 1. *Theses* Zanchio obiectæ & ab accusatoribus damnatæ, ab Academicis autem & Ecclesiis virisque doctis comprobatæ. 2. *Academiæ* & *ecclesiæ*, doctorumque theologorum de *Thesibus* iudicia. 3. *Prælectiones* de fine seculi, perseverantia sanctorum, libro vitæ, gradibus nostræ salutis, & in primis gratia Dei, prædestinatione, impiorum excacatione, induratione & ad interitum prædestinatione, redemptione ecclesiæ, certitudineque nostræ salutis ac prædestinationis ad vitam æternam, Christo advocato, peccatorum remissione, & studio christiani hominis. 4. *Calumniarum* de variis christianæ doctrinæ capitibus, quorum postremum est de Cœna, brevis depulsio. In tertio *Confessio* de prædestinatione, perseverantia & cœna Domini, Magistratui argentinensi latine & germanice exhibita: in qua multa scitu dignissima, ex variis ecclesiæ argentinensis Confessionibus, Synodis & Disputationibus tempore Bucerii habitis collecta.

XXXVI.

Dan. CHAMIERI Panstratia catholica, five controversiarum de religione adversus Pontificios corpus: cum Supplemento Tomi IV. & Tomo V. per Io. Henr. *Alstedium*. A. 1629. Videtur esse editio argentoratensis; alias autem prodit Genevæ & Francofurti. Frid. *Spanhemius* inde fecit epitomen sub titulo, Chamier contractus, editam Genevæ 1643. f. In primo nostri operis tomo agitur de canone sacro; in secundo de Deo, Christo, & Dei cultu; in tertio de homine corrupto atque instaurato; in quarto de sacramentis; in quinto de ecclesia.

Dan. *Chamierus*, delphinus, pastor primum montellimartensis, deinde montalbanus, acerrimus Pontificiorum, atque in primis Bellarmini oppugnator, ideoque Io. *Bressardum* adversarium nactus, scripsit Corpus theologicum, five Locos communes, Epistolas iesuiticas, quæ illi insertæ sunt, & tractatum de œcumenico pontifice, idemque formavit Edictum nannetenſe, collocutus est Nemausi cum iesuita Petro *Cotone*, præfedit in aliquot Synodis, obiit quoque, citra sacrorum tamen studiorum detrimentum, non nullas functiones politicas, tandemque in obsidione urbis montalbaniensis, cum in vallo obambulare, globo grandiori ictus concidit, animamque creatori reddidit A. 1621. *König* 184. *Lexic. univ. histor.* T. I. 620.

Io. Henr. *Alstedius*, per anagramma *Sedulitas*, huius laudem merito consecutus est assiduis lectionibus, multisque scriptis, quibus in professione philos. & theologica tam Herbornæ quam Albæ Iuliæ in Transilvania operam dedit, inter quæ sunt Consiliarius academicus, five methodus formandorum studiorum, Philosophia restituta, Panacea philosophica, Admiranda mathematica, ubi tamen summa tantum traduntur principia, Thesaurus chronologiæ, Encyclopædia, de qua vide *Conringiana* p. 86. obiitque Albæ Iuliæ A. 1638. æt. 50. In historiis & chronologia propter ordinem laudem meretur, reliqua magis a labore & sedulitate, quam ab ingenio commendabilia sunt, iudice *Grasse* in Elog. P. II. 212. *Morhofius* Polyh. T. I. lib. II. p. 406. eum vocat multarum artium & disciplinarum fabrum; sed pag. 434. se ita explicat, ut dicat, valde largum fuisse in titulis novarum artium, quos effinxerit interdum

dum, ut noua res videretur, quæ in aliis disciplinis iam tum pertractata erat, & pertractari debebat. Vide etiam *Carpzov. Theol. exeg.* 20. *Leibnitium* in Felleri Monum. liter. inedit. 112. & *Crem. dissert.* II. de furib. librar. p. 10.

XXXVII.

Io. FORBESII a Corſe Inſtructiones hiſtorico-theologicæ. Genevæ 1699. Earum ad ipſius auctoris caſtigaciones emendata, plurimiſque eiſdem additionibus inſigniter aucta editio habetur in Forbesii huius operibus Amſtelædami editis A. 1703. f. & recensitis in *Actis eruditorum* A. 1705. 226. In Inſtructionibus autem hiſce agitur de doctrina chriſtiana, & vario rerum ſtatu, oriſque erroribus & controverſiis iam inde a temporibus apoſtolicis, ad tempora uſque ſæculi XVII. priora, & abſolvuntur XVI. libris, quorum 1. tractat de Deo. 2. de myſterio incarnationis. 3. de varia eccleſiarum conditione, multisque hæreſibus & diſſenſionibus, de V. œcumenico concilio aliisque, & politico Italiæ regimine uſque ad Carolum magnum. 4. de Muhammede, belloque ſacro. 5. de Monotheliſis, & HONORIO papa romano. 6. Contra hæreſin Adoptionariorum. 7. de obiecto religioſi cultus, & ſeptima atque octava ſic dictis œcumenicis ſynodis. 8. de hæreſi pelagiana. 9. de ſacramentis in genere. 10. de baptiſmo. 11. de euchariftia. 12. de poenitentia. 13. de purgatorio & ſuffragiis pro defunctis. 14. de eccleſiæ unitate & ſchiſmate. 15. de primatu Petri apoſtoli. 16. de ſucceſſoribus Petri & aliorum apoſtolorum. Huic operi præmittuntur epiſtola dedicatoria ad CAROLVM Regem, Præfatio, & virorum doctorem hoc de opere iudicia, quæ auctor ipſe expetivit. In illa diſſerit de utilitate legitimi & iuſti regiminis: de cura Principis, quæ ſit duplex, videlicet, proſpicere, ut ſubditi non tantum temporali affluentia & tranquillitate gaudeant, ſed etiam ut tranquillam & quietam vitam agant in omni pietate & honeſtate; ideoque olim chriſtianos principes pro re nata ſynodos convocaffe: de lectione S. ſacræ omnibus chriſtianiſ competentem; ita autem eſſe legendam, ut verum eiſ ſenſum aſſequamur ex collatione ſcripturarum, & eccleſiaſtica ſcriptura testimonio antiquitatis, non enim in verborum foliis, neque in eccleſiaſticarum cærimoniarum corticibus, ſed in radice ratio-

rationis & nucleo veritatis ac pietatis, in sacris scripturis traditæ, consistere religionem christianam. In ista de occasione & scopo huius operis; nimirum fuisse in Scotia clancularios emissarios pontificios, qui suum cum catholica antiquitate unanimem consensum apud imperitos iactarent, ut ad suam eos perducere possent religionem; ex Synodi aberdoniensis igitur decreto sibi demandatam fuisse professionem theologicam, in qua daret operam, ut perspicuo veritatis splendore, & manifestis catholicæ antiquitatis vindictis scandalum illud amoliretur, atque ita ex illis lectionibus natum esse hoc opus, in eoque elaborando unam se quasivisse veritatem, & sedulo ac serio cavisse, ne contradicentium argumenta dissimularet, aut cuiusquam verba perverteret, vel inexplorata temere arriperet, alienave fide testimonia adferret, aut quidquam fraudulentè faceret. In hisce *Theologi lydensis* opus hoc vocant eximium, multæque lectionis & variæ eruditionis, ac subacti in antiquitate ecclesiastica iudicii, idque sibi non uno nomine perplacuisse, & publico se gratulari, quod magnorum virorum vota ac desideria, ut, quæ dogmaticæ theologiæ felicitas est, eadem & historicæ esset, iam sint exaudita & impleta; *Vlraïssini* tale, in quo auctoris multiplex in theologicis & antiquitatibus ecclesiasticis eruditio, nec non indefessa diligentia deprehendatur, adeo ut illud magno cum fructu non tantum a theologiæ studiosis, sed etiam a quibuscunque litteratis, præsertim theologis & ecclesiarum pastoribus, legi possit; Andr. *Rivetus* orthodoxum, perspicuum & methodicum; Io. *Cocceius* utilissimum antiquitatis ecclesiasticæ thesaurum; Sam. *Maresius* in ordine accuratum, in rebus, quæ tractantur, solidum, in testimoniis, quæ referuntur, exactum, ac undique summam auctoris longe doctissimi eruditionem, fidem & diligentiam comprobans, ita ut iunioribus possit esse instar isagoges ad studium antiquitatis, & pro thesauro ac fasciculo rerum ex illa petendarum; & denique Ger. Io. *Vossius* opus auro magis aureum, atque aciei romanæ comparandum, cuius copiis semper sit futurus locus, sic armorum viribus, sic scientia atque arte instructis ad nullum non pugnæ genus: habere igitur melioribus sacratam Musis adolescentiam, unde melius sapiat, videntem, eos, qui sic avocant ab antiquis, sibi semitam non sapere, licet aliis monstrent viam; habere quoque mediam illam ac constan-

stantem ætatem, quo accendatur deinceps ad studium antiquitatis, si prius neglexit, vel si serum id putet, saltem ut alienis videre oculis adsuescat, ubi nequit suis; habere denique etiam in veteribus theologis subactos, unde proficiant, immo si ipsi pariter bene mereri de hoc studio voluerint, non deesse hinc exemplum, quod scribendo æmulentur, optandumque, ut auctori cetera huius operis, videlicet IV. quæ promisit capita, pertextere detur: sicut *Morhofius* Polyh. T. III. lib. V. n. 29. idem appellat opus doctum; & *Cave* in Prolegom. histor. liter. p. 20. opus quantivis pretii, & antiquitatis ecclesiæ studiosis apprimè utile, multo utilius futurum, si modo ad telam, quam orsus erat, pertextendam longiorem lucis usuram eruditissimo auctori Deus non denegasset. In libri I. capite 7. refutat Irenæi *Philaletha* Dissertationem de pace & concordia ecclesiæ: is autem est Sam. *Præpoculus*. Notandum quoque, dari huius operis compendium sub titulo *Forbesii contracti*, adornatum ab Arn. *Montano*, quod prodiit A. 1663. 8.

Io. *Forbesius*, Patricii Forbesii, Domini a Corfe, Baronis de Oneil, & Episcopi aberdoniensis filius, postquam studiis operam dedit in aberdoniensi & heidelbergensi sub cura D. *Parei*, aliisque superioris & inferioris Germaniæ academiis, scriptaque Patrum diligenter evoluisse, & linguam probe didicisset ebraicam, primus fuit, cui in lyceo patrio historico-theologica demandaretur professio, quam quidem ille modis omnibus ornare allaboravit; sed cum fœderi nationali contra episcopale regimen, Regisque IACOBI I. placita V. subscribere recusaret, a Synodo aberdoniensi, A. 1640. censura notatus, atque a Classe edinburgensi, cui Patres aberdonienses sententiæ executionem commiserant, anno proxime secuto professione theologica exurus est. Quam exauctorationem æquo ille ac miti animo tulit, & cum Presbyterianis amice concorditerque vixit; cumque A. 1642. novi fœderis Scotos inter & Anglos pacti subscriptio vehementer urgeretur, conscientia suæ ratione habita e patria maluit exire, quam subscriptionem illam peragere. Secessit igitur in Belgium; unde tamen post pauculos annos reversus, reliquum vitæ in prædio suo corseo tranquille taciteque exegit, donec A. 1648. æt. 55. a turbis atque ærumnis mundanis liberaretur, sine ulla exequiarum pompa vel monumento, iuxta ipsius voluntatem, in suæ parochiæ cimiterio sepultus, ac
vel

vel ob hanc moderationis speciem impensius laudandus. Vide *Acta erud.* A. 1705. 227. & *Cronica* P. XIII. Animadvers. p. 101. ubi nescio quæ de *Forbesii* desertione, technis, ambitione & *Philosophis* narrat; quæ ego mea non facio.

Io. IVELLI adversus Thom. *Hardingum* volumen: item Apologia anglicana. Genevæ 1585. Volumen illud Guil. *Whitakerus* ex anglicana in latinam convertit, ediditque Londini 1578. 4. anglico autem idiomate, quam latino uti maluit Iuellus propter adversarium suum *Hardingum*, qui uno & altero vernacule edito libro ipsum ad respondendum provocaverat. Occasione huius disceptationis erat Iuelli concio ad populum londinensem habita A. 1560. dominica altera ante pascha, in locum Pauli 1. Cor. XI. 23. *Ego sum accipere a Domino, quod & tradidi vobis*, &c. ubi monstratis missæ erroribus atque abusibus, Papistas omnes ad certamen provocavit, & propositis XXVII. articulis in se recepit, se ad eorum partes concessurum, si illos sibi, & scriptoribus VI. a nato Christo saculorum probare possent. Illos autem probare ausus est *Hardingus*, cum *Eovanni* commorassetur, cui heic respondet Iuellus. Et articuli quidem erant sequentes: Intra sexcentos a nato Christo annos fuisse (1) missam privatam. P. I. p. 3. Has enim adscribam, quia in Elencho articulorum absunt; earum autem absentia evolventi molestum & fastidium creat. (2) communionem sub una. p. 69. (3) preces publicas lingua peregrina recitatas. 101. (4) Romanum Pontificem pro universali ecclesiæ capite habitum, & sic adpellatum. 147. (5) creditum, Christi corpus realiter, substantialiter, carnaliter, aut naturaliter inesse in sacramento. P. II. 1. (6) Christi corpus infinitis in locis simul esse. 21. (7) Sacerdotem sacramentum supra caput sustinuisse. 34. (8) Plebem provolutam divino sacramentum: hominem affecisse. 37. (9) Sacramentum in conopæo fuisse suspensum. 98. (10) in sacramento post verbum consecrationis accidentia sola versasse. 63. (11) Sacerdotem distribuisse sacramentum in tres partes, ipsumque unum omnes accipisse. 73. (12) Priorem hæreticum fuisse habitum, qui sacramentum figuram, signum, symbolum, seu memoriam corporis Christi appellasset. 105. (13) Licuisse missas XXX. XX. XV. X. aut V. in uno templo celebrare eodem die. 111. (14) Constitutas fuisse in templis imagines, ut a populo adorarentur. 106. (15) Hominibus ple-

beis interdictum fuisse scripturarum vernacula lectione. (16) Sacerdoti licuisse, ut verba consecrationis tacite & submisse sibi recitaret. 133. (17) Sacerdotem Christi Deo patri in sacrificium offerendi potestatem habuisse. 140. (18) Eidem licuisse; sacramentum pro aliis sumere. 156. (19) Eundem potuisse mentis Christi vim aliis in missa applicare. 159. (20) Missam ex opere operato peccatorum nostrorum partem aliquam tollere. 160. (21) Sacramentum fuisse appellatum Dominum Deumque. 165. (22) Corpus Christi tantisper in sacramento remanere, dum panis accidentia integra permanerent. 174. (23) Murem aliumve vermiculum posse corpus Christi comedere. 178. (24) Pronomen HOC in verbis Christi, *Hoc est corpus meum*, non panem, sed individuum vagum demonstrare. 181. (25) Non panem & vinum, sed accidentia, sive formas aut species panis & vini esse corporis & sanguinis Christi sacramentum. 183. (26) Sacramentum esse signum corporis Christi in eo latentis. 186. (27) Ignorantiam esse veræ pietatis atque obedientiæ parentem ac causam. Operi ipsi præmittuntur: 1) Præfatio Io. *Whitakeri*, qua occasionem huius controversiæ, eiusque continuationis aperit, seque *Hardingum* plane & ingenuè transtulisse, in *Iuello* autem liberius aliquando versatum esse indicat. 2) Præfatio Rob. *Benetti*, in qua *Iuellum*, eiusque hoc volumen laudibus extollit. 3) *Iuelli Vita*, descripta a *Laurent. Humphredo*. Apologia anglicana, a *Iuello* scripta, & A. 1562, auctoritate regia, consilioque episcoporum edita, est Confessio totius ecclesiæ anglicanæ; eiusque prior pars est veræ doctrinæ illustratio, & paraphrastica quædam XII. fidei christianæ articulorum expositio; posterior succincta & solida obiectionum refutatio. Monstratur in ea consensus ecclesiæ anglicanæ cum aliis reformatis ecclesiis, & causæ adferuntur, cur Britanni ad concilium tridentinum non venerint. De qua *Humphredus* quidem in Prolegom. seu Vita *Iuelli* sic indicat: *Si spectetur verba, nihil distributum; si perspicuitas, nihil luctatum; si stilus, nihil cersum; si verba, nihil splendidum; si res, nihil nervosum*. Ei opposuit *Hardingus* Antapologiam, quam *Iuellus* excepit defensione. Apologia, eruditionis autem præstantia nataliumque splendore illustris femina *Bacona* Apologiam in vernaculum, h. e. anglicanum idioma transtulit.

Reg. 35. *Durandus*, quid cause sit, quam ob rem sacerdos ad altare aditus se ipse convertat.

Durandus sive *Durantes* hoc habet l. 4. c. 14. p. 112. neque dicit, ad altare aditans, sed, ante medium altaris.

Ibid. *Bonifacium* etiam, episcopum romanum; a populo sacerdotem in sacra liturgia primum designasse *Platina* tradit.

Sermo est de *Bonifacio II.* qui vixit sec. VI.

Io. *Iuellus*, alias *Ieuvel*, qui male scribitur *Iuellus*, Devonianus, Petri Martyris discipulus, theol. D. Mariana tempestate per Germaniam exul, regnante autem ELISABETHA episc. sarisburiensis, vir singulari eruditione, ingenio acutissimo, iudicio gravissimo, pietate & humanitate egregia præditus, theologiæ cum primis cognitione instructissimus, gemma gemmarum (verba sunt mutuo sumta ab epitaphio auctoris nostri, quod ei erexit *Humfridus*, quodque extat post Præfationem Iuelli) immaturo fato Monktonfarlez præceptus A. 1573. æt. 49. mens. 4. Mortem ipse prævidit ac prædixit, gravemque orationem ante obitum habuit ad adstantes, lecta omnino dignam. Adversarii eius præter *Hardingus* fuere, Thom. *Dorman*, Thom. *Heskins*, Henr. *Colus*, Io. *Raffell* & alii. *Whitaker* in Præfat. dicitur fuisse in docendo perspicuus, in refutando acutus, in reprehendendo gravis, in exhortando divinus, verbis amplius, sententiis densus, omni denique boni pastoris virtute cumulatus. Neque Gul. *Forbesius* in Confid. controuv. p. 395. differtur, fuisse virum doctissimum; sed addit, eundem *Tigurinus* & *Petro Martyri* in controversia sacramentaria nimium fuisse addictum. Opera eius theologica edita sunt Francofurti A. 1600. f. anglicana Londini 1609. *Hyde* Catal. biblioth. bodlei. T. L. 368.

XXXVIII.

Ger. Io. VOSSII Tractatus theologici. Amstelodami 1701. Volumen hoc est pars omnium auctoris operum, quæ iunctim prodire dicto loco Tomis VI. ab A. 1695. usque ad 1701. & recensentur in *Actis erudit.* A. 1703. 145. atque in (cl. *Escardi*) Extractis mensit. 1702. m. Ian. p. 19. Tractatus autem sunt sequentes: 1) Chronologiæ sacræ Hagoge, sive de ultimis mundi anti-

quitatibus, ac in primis de temporibus rerum hebraicarum p. 2. De qua tamen *Colemefius* p. 438. iudicat, eam honori Vossii detrachere, satiusque fuisse, nunquam publicari. 2) Dissertatio gemina, una de Iesu Christi genealogia. p. 49. altera de annis, quibus natus, baptizatus, mortuus. p. 65. 82. Cui praeimitur dedicatio de fructu doctrinae temporum, quod nempe absque ea coeausit rerum veterum memoria. 3) Harmonia euangelica de passione, morte, resurrectione ac ascensione Iesu Christi. p. 95. Est scriptum post auctoris fata editum, neque absolutum ac revisum. *Colemefius* pag. 492. complures se errores in suo exemplari notasse testatur: 4) de baptismo Dissp. XX. & una de sacramentorum vi & efficacia. p. 241. Illas *Besius* vocat exaltatissimas; at Io. Coar. *Divinus* in litteris ad Iac. Thomesium (Fasc. VII. Aët. lit. rar. Struvii) non dubitavit scribere, Vossium in diss. de baptismo ex Mart. Chemnitii fontibus bibisse, quamvis eius non faciat mentionem. 5) Theses theologicæ & historicæ de variis doctrinae christianæ capitibus, quas olim disputandas proposuit in academia leidenf. p. 345. Agunt autem de Creatione, peccato primo Adami, bonis operibus, statâ animæ a corpore separata, invocatione sanctorum, resurrectione carnis, iudicio extremo, adventu Christi ultimo, corpore glorioso, mundi fine, cœnæ dominicæ symbolis, divisione decalogi, orationibus & oblat. pro defunctis, virtutibus gentilium, & hæresi Pelagii de peccato originali. *Colemefius* iudicio pag. 442. sunt omnium, quotquot a Protestantibus emanarunt, moderatissimæ. 6) Dissertationes III. de tribus symbolis, apostolicis, athanasiano, & constantinopolitano. p. 497. 7) Historia pelagiana. p. 543. Iuxta editionem anni 1655. quæ priore, A. 1618. emissâ, longe est locupletior. *Grotius* epist. 107. maximè eam Parisiis ab omnibus æstimari testatur, & ep. 221. refert, Iac. *Sirmondum*, æquum eruditorum æstimatorem, omnibus prædicasse, quod nulla controversia hoc sæculo maiori iudicio, magisque ex vero tractata fuerit: quæ quidem sunt *Istius* verba, dissert. de Aramo, scriptore antipelagiano §. 1. Adde *Colemefium* p. 440. *Crenium* Animadvers. P. II. 114. & *Excerpta menslr.* A. 1702. m. Iun. p. 70. 8) Fragmentum de Manichæis & Stoicis. p. 831. Quo Manichæorum sententia, ex antiquorum monumentis eruta, perspicue representatur; non tamen est integer tractatus, sed maioris de Gratia Dei

Dei fragmentum. 9) Dissertatio epistolica de iure magistratus in rebus ecclesiasticis. 10) Responsio ad iudicium Herm. Ravenspergeri de libro Grotii pro cathol. fide de satisfactione Iesu Christi, scripto adversus Faustum Socinum. p. 875. In prafat. ostendit, Ravenspergerum male de Grotio suspicari, nec feliciter librum eius de satisfactione Christi refutasse, ac VII. Præclarorum viro-
rum testimonia de libro illo producit.

Harmon. euang. l. 2. c. 7. p. 188.

Cruce Andreæ fuit decussata, referens figuram litteræ latinæ X.

Lib. 2. c. 13. p. 215. Hebraicum

Sheol notare terram sive sepulcrum, minime est dubitandum.

Disput. I. de bapt. th. V. p. 256.

Quod (Beza) sentire dicit Scholasticos, (quasi statuunt, alio quam aquæ puræ liquore baptismum fieri posse) metuo, ne eam memoria sefellere.

Ibid. th. VI. Hieremias, patriarcha Cptanus, ad theologos

vuittebergenses.

In Thesib. theol. disp. XI. §. 7.

p. 397. Si libri de curandis Græcorum affectionibus Theodoretus cyrenensis esset, meminisset eorum &c.

Cruce Andreæ non alia fuit, quam Servatoris nostri, referens litteram T. Colomesi. 492.

Notat inferos, seu receptaculum animarum. Auctor H. Hor. Symb. apost. (in Actis erud. A. 1704. 59.) Pearson Expofit. Symb. apost. 414. M. S. Grabinus in Append. apolog. ad Urbani Regii Form. caute loq. 189. 202. 206.

Quod Beza memoria confitetur, ex eo patet, quod Thomas & ad-
seclæ, carnum iusculo, modo non sit nimis pingue; Sotus cerevisia levi hordei decoctione facta; Guido de Monte Rogerii, urina; Toletus, Becanus & Gregor. de Valentia, aliique plures, lixivio baptizari legitime posse contendunt. Th. Cren. Animadvers. P. IIX. 210.

Ad theologos vuittebergenses. Cren. l. c. p. 211.

De eo non est dubitandum: nam ipse Theodoretus eorum meminit Qu. I. super Leviticum. Colomesium 443.

Dd 3

Immo

Differt. de Symbolo apostol. §. 1.
p. 503. Durandus mimatensis
XL. ante Belesium annis glazuit.

Differt. de Symb. athanas. §. 16.
p. 521. *Primi*, quos hoc argu-
mento (de Symbolo athana-
siano) usos esse legamus, *sunt*
apocrypharii GREGORII IX.
A. 1389. CPlim missi.

Hist. pelag. l. i. c. 7. p. 563. Cas-
siodorus in Pl. 69. Cassianum
non in omnibus sequendum
monet. Nisi potius *ea verba*
ab alio sint inserta: quod ve-
rum puto. Neque enim com-
modam sententiam elicere est
ex lectione veteri, quæ talis
est in ea, *qua prodit Basilea an-*
no 1491. Sed non sequendus
in omnibus *generaliter.* Hunc
locum facundissimus Cassianus
in decima collat. de eius uti-
litate differens, tanto honore
concelebrat.

Lib. II. P. III. th. 3. p. 632. Bellar-
minus citat librum *Hildephonsi*
coletani de Virginitate & partu-
ritione Mariæ.

Lib. V. P. II. p. 729. *Clementis*
alexandrini liber *πς ο σς ζουαν*
πλσς, Quis ille dives sit, qui
salvatur, *deperiit.*

Ger. Io. Vosius, Ruremondæ in lucem editus, primum Scho-
læ dordracenæ, deinde Collegii theologi leydenfis, dehinc elo-
quentiæ & chronologiæ in eadem academia, & tandem in gymna-
sio amstelodamensi historiarum Professor, atque a Rege Britan-
niæ-

Immo Durantes Magistrum *Iou-*
nem Belesii *plur vice simplici adte-*
stimonium citat. Io. Tob. *Me-*
ior disp. de Symbolis §. 9,
iam saculo IX. notum fuisse, pa-
tet ex codice MSto Cateches.
theotiscæ, quo usus est Io.
Georg. Eccardus. Vide ipsum
Præfat. 28.

Nullum dubium, quin *sint Cassio-*
dori, quippe qui & alibi scri-
bit, iure eum de lib. arbitr.
culpari a Prospero. Præterea
illico evanescet dubium, *si col-*
las punctum post vocem generali-
ter, atque sic legas: Sed non
sequendus in omnibus *gene-*
raliter, hunc locum &c. Sicut
habet *editio parisiæ* de A. 1519:
melior sane basiliensi illa de
A. 1491. *Colomesf. 441.*

Sed liber ille est *Paschasi Rad-*
berti. *Colomesf. 441.* & *Olearius*
P. II. 57.

Editus est a Mich. Ghislerio, &
postea a Fran. Combesio.
Colomesf. 441.

niarum CAROLO I. canonicatu cantuariensi, raro inter externos exemplo, donatus, *Oratoris Institutionibus* primam sibi nominis gloriam peperit, studiisque tam fuit deditus, ut plurimas noctes insomnes traduceret, & ne inter ipsas quidem epulas sibi temperaret, quo minus vel legeret libros, vel cogitationibus inhaereret: nec minus liberis, quam libris ornavit seculum, Francisco nimirum, Gerardo, Matthæo, Dionysio, & Isaaco, ut dubium effecerit, scriberetne accuratius, an gigneret felicius, cumque numero IX. essent filii filiarque, & omnes pariter linguarum peritia, ac quovis studiorum genere inter se certarent, merito ipsius ædes *Apoloniae novemque Musarum* vocasset *habitatium*. Ipse autem, vir supra quam dici potest ingenio candido mitique præditus, immortalitate dignus, fati cecit A. 1649. æt. 73. De quo, eiusque scriptis si plura nosse cupis, adi. *Henr. Wittium* Memor. philol. P. II. 96. *Königium* 856. *Magir.* 801. *Pape-Blaunt* 969. *Craffam* P. I. 317. *Ruar.* Epp. P. I. 59. *Vinc. Fabricium* Epp. p. 315. 623. *Beinsburg* Epp. p. 130. *Crispulum* in *Cens. eclogar.* I. Fr. *Mayeri* 70. *Schæppium* Animadvers. in *Vossii* lib. de Vitiis serm. lat. 3. 33. 34. *Sorberiana* 227. *Schæffium* apud *Cren.* P. I. Animadvers. philol. 25. & ipsum *Crenium* P. IV. 201. & P. XIV. 132. item *Dissert. de Furib.* libr. 15.

Henr. DE NORIS *Historia pelagiana*: cum dissertatione de Synodo V. œcumenica, & Viadiciis augustinianis. Amstelodami 1677. Primum impressa Patavii A. 1673. deinde recusa Lipsiæ & Parisiis; sed hæc posterior editio ob causam, a *Greg. Leti* T. III. dell' Ital. regnante & in *Leuc. natu. hist.* T. IV. p. 42. indicatam, subito fuit suppressa. Ultima autem & perfectissima editio est amstelodamensis de A. 1702. quippe quæ ab auctore locupletata V. dissertationibus historicis, quarum prima est in historiam controversiæ de uno ex Trinitate passo; secunda, Apologia monachorum Scythiæ, ab anonymi scrupulis vindicata; tertia, anonymi Scrupuli circa veteres Pelagianorum sectatores evulsi; quarta, Responsio ad appendicem auctoris scrupulorum; quinta, Ianseniani erroris calumnia sublata. Et hæc editio recensetur a *Clerico* Tomo I. de la *Biblioth. chois.* p. 13. In libro I. *Historiæ pelagianæ*, quæ bis fuit examinata, & orthodoxa contra accusatores declarata, agitur de *Origene* & *Ruffino* aquileiensi, illo sectæ pelag. principe, hoc origenista; de *Pelagii* patria, professione monastica, doctrina;

Cela-

Celestis, *Theodori mopsuesteni*, *Dexteri chronico*, *Juliano*, *Ambrasio* pelagianis; *Augustino & Hieronymo*, Pelagianorum refutatoribus: in *H. de Casiano*, *Fausto*, *Vincenzio lerinensi* semipelagianis, ac de *Prædestinarianis*. In Dissert. de Synodo V. œcumenica, *Origenis ac Theodori mopsuesteni*, pelagiani erroris auctorum, iuxta damnatio exponitur, & æquileiense schisma describitur. In eius Appendice, de *Augustino*, eum satis fecisse argumentis *Juliani*, deque *Casiano*, *Fausto*, & *Gennadio*, eos frustra purgari a semipelagianismo. Denique in *Vindiciis augustinianis*, S. doctoris scripta adversus Pelagianos & Semipelagianos a recentiorum censuris asseruntur.

Henr. de Norv., veronensis, augustinianus, S. theologiæ professor, & romanæ universalis Inquisitionis qualificator, deinde Magni Etruriæ Ducis theologus, & primus historiæ eccles. in alma Pisana professor, postea bibliothecæ vaticanæ curator, mox præfectus, tandemque Cardinalis, stilo usus, quamquam non ciceroniano, tolerabili tamen & ad res tractandas satis apto, a iustis ingeniorum censoribus multum laudatus, nec satis laudandus, obiit A. 1704. æt. 73. *Fran. Blanchinus* (italice *Bianchini*) in eius Vita, quæ extat in I. Tomo degli Arcadi p. 199. *Greg. Luti* nell' Ital. regn. 453. *P. Gandolfi* nel Dispaccio istorico, e nell' Addizione allo stesso. *Apost. Zen* nel Giorn. de' letter. d' Ital. T. XI. f. 44. & *Leade. univ. hist.* T. III. 42. Ex scriptis eius sunt *Cenotaphia pisana*, *CAII & LV CII Cæsarium*, *Epistola consularis*, *Annus & epochæ Syro-Macedonum*, *Panætis ad lo. Harpocrationem*, *Dissertationes de cyclis paschali*, & *Thrafo sive Miles macedonicus*, sub larva *Hannib. Corradini*, sicut, sub nomine *P. Fulgentii Fossii*, *Somnia L. Francisci Macedo*, unius ex adversariis: in quorum numero, præter *Stillingfleetum*, *Dodwellum*, *Basnagium*, erant: *Peiron*, *Tomardus*, *Harpocration*, *Plectnardus*, *De Pinus*, *Garnerius*, *Abbas de Longueville*, *Pagès*, *Chiffet*, *Tillemont*, & duo anonymi. Qui tamen bene meriti sunt de publico, quoniam ansam doctissimo viro dederunt eruditionis suæ copiam latius diffundendi. Elogiis eius, a *Blanchino* allatis, adde ea, quæ leguntur in *Magiri Eponymol. crit.* 618. *Artigii Dissert. de Aramo* p. 468. *C. Cellarii Orthograph. lat.* 10. 13. 32. 38. 106. & *Dissert. acad.* 682. *Schnurschützii Præf. in Orthograph.* tom. 4. & *Epp. arcan.* T. I. 18. 308. ac T. II. 86. denique *Crusæsi Censura Eclog. I. F. Mayeri* 56.

XXXIX.

Phil. a LIMBORCH Theologia christiana. Amstelredami 1737. Editio quarta, ab ipso auctore recognita, emendata & aucta, (vide *Relat. innoq.* A. 1715 684.) a Gisberto *Ostensi* autem post auctoris obitum quam emendatissime in lucem producta, cum eiusdem Præfatione, Io. Clerici in obitum Limborchii Oratione, Excerpto aurei in mortem Iac. Arminii, auctore Hug. Grotio, carminis, quo libidinem pugniandi, eaque, quorum scriptura S. non facit mentionem, temere definiendi ac præscribendi castigat, nec non C. D. carmine egregio, quo Reformati discordes ad concordem theologiam Remonstrantium, a Limborchio editam, invitantur. Prima huius theologiæ editio, quæque in *Actis stud.* A. mox dicendi p. 515. & a Io. Clerico T. II. de la Biblioth. univ. art. 3. recensetur, prodit A. 1686. in 4. secunda A. 1695. tertia A. 1700. Præsenti nostræ editioni accessit Relatio historica de origine & progressu controversiarum in Fœderato Belgio de prædestinatione, in qua ostendit auctor, *Augustinum* fervore disputandi, cum Pelagium aggredieretur; abreptum, sententiam de absoluta prædestinatione primum proposuisse; eamque secutos *Calvinum* & *Geneceum* novum de fide inamissibili articulum superaddidisse: & quamvis in ecclesiis belgicis semper conditionatæ prædestinationis patroni fuerint, *Arminium* tamen, propter negatam absolutam prædestinationem, non modo Petrum *Plantium*, verum etiam *Erasmum* *Gerardum* adversarios habuisse, cumque post Arminii mortem Ecclesiæ scismaticæ illos, qui cum Arminio de prædestinatione sentiebant, ecclesiis expellerent; non nullos ex Arminianis libellum supplicem, V. articulos comprehendentem, titulo *Remonstrantia*, unde nomen Remonstrantium, Ordinibus Hollandiæ obtulisse, cui adversarii alium nomen *Contraremonstrantia*, a quo ipsi *Contraremonstrantes* vocati, opposuere, atque hos scissima motus esse; cum e contrario Remonstrantes mutuam in articulo prædestinationis dissentientium tolerantiam urgerent, prout Ordines in Collatione hagiensi antea decreverant: agitatam fuisse hæc controversiam inter Iac. *Taurianum* & Iac. *Triglandium*, donec in Synodo nationali dordracena, insuper habito H. Grotio consilio ad pacem & tolerantiam, edicto illustrissimorum Ordinum Generalium.

Pars II. Infol. E e Ré-

Remonstrantibus conventus religiosi publici interdicerentur, privato religionis exercitio, unde novæ controversiæ de separatis Remonstrantium cœtibus, libertate conscientiarum, ac hæreticidiorum, interim concessio: cumque *Confessionem fidei* sua ederent Remonstrantes, quæstionem de auctoritate confessionum renovatam fuisse. Tandem concludit *Limborchius*, Remonstrantes cum Contraremonstrantibus, nisi abnegata sua sententia, quam pro vera habent, nullam habere posse concordiam, neque eos schismatis huc usque continuati reos esse, etiamsi, post suam a Contraremonstrantibus in Synodo dordracena factam condemnationem, separatos cœtus religiosos celebraverint, ac celebrare pergant. Hanc recensionem mutuo sumsi ex *Actis erud.* A. 1715. §24. & seqq. Scopus theologiæ huius limborchianæ ex eo cognoscitur, quod in titulo dicitur, eam ad praxin pietatis & promotionem pacis christianæ unice directam esse: non enim satis fuit auctori, dogmata proponere, nisi eorum usum ad pietatem exercendam pariter monstraret; dumque cavet, ne quid præter vel extra scripturam sacram, tanquam scitu necessarium, tradat, atque a conviciis & condemnationibus aliorum, qui scripturæ S. sese subiiciunt, abstinet, viam ad concordiam, aut certe tolerantiam aperire sibi videtur. Hoc opus sese commendat brevitate, perspicuitate, ac ordine; quodque nec *Episcopus*, nec *Curia* suis præstare potuerunt Institutionibus, ut eas ad finem perducerent, quæ quidem iusto etiam diffusiores erant, in primis Episcopiana, id divinitus concessum fuit Limborchio. *Ostensus* quidem illud vocat doctissimum & consummatissimum, Collectores *Actor. erud.* ad A. 1686. p. 522. ob perspicuitatem & eruditionem, in disputationibus adversus Pontificios, Reformatos, Anabaptistas, H. Grotii sententiam de antichristo, laudandum, & auctor *Ostendende* (der Vorstellang der considerationen,) librum, in quo multæ magni momenti veritates proponantur, valideque probatæ sint; quanquam mox eum carpat, & abductionis ad oppido laxum christianismum insimulet. Quibus adde *Scribes.* Annot. in Spanhemii Protheor. histor. armin. 27. in Annot. in pent. art. Armin. 24. *Acta erud.* A. 1711. 478. & A. 1713. 41. & Thom. *Bennetum* in *Actis erud.* 1716. 207. Denique notandum, Theologiam hanc non tantum in belgicum, sed etiam anglicum idioma translata esse.

Hoc

Pag. 39. *Vnus quisque fidelium sibi ipsi est interpres, seu iudex, qui genuinum Scripturæ sensum a falso discernat.*

Hoc concoquere non potest auctor *Ostensionis* (der Vorstellung) editæ A. 1710. in 4. ecclesiæ rom. addictus, qui putat, *tantas difficultates hinc nascituras*, ut liquido pateat, doctrinam istam inutilem esse ad suppeditandum certum & generale medium perveniendi ad sensum salutarem. p. 28.

Pag. 41. Non est necesse, ut ex omnibus se controversiis idiotæ expediant: sufficit, ut *adhereant necessariis ad salutem*: hoc autem illis facile est, quia *Scriptura hac plene & perspicue tradit.*

Sit ita: sed *idiotæ inter primos christianos non habebant hanc persuasionem*, se omnia, quæ in libris V. T. & epistolis paulinis continentur, intelligere. Auctor *Ostens* 29.

Pag. 723. Figmenti de purgatorio absurditas patet, *quod nulla purgatorii mentio in scriptura S. occurrat*: 1. nihil de *voco purgatorii*. 2. nihil de *purgatione animarum post mortem*. 3. nihil de *igne animas purgante*.

Neque etiam vocabulum *persona* in scripturis legitur. Reliquorum *probationem* non iudicat difficilem prædictus Auctor in den Altkristl. Gedanken. p. 733. seqq.

Phil. a Limborch, amstelodamensis, Casp. Barlaï, Ger. Io. Vosii & Steph. Curcellai discipulus, munus concionatoris harlemensis, quod cruda adhuc eius studia essent, recusans, postea pastor goudanus, inde ecclesiastes Remonstrantium Amstelædami, ac tandem professor theol. in eorum seminario, vir gravis sine tetricitate, comis sine simulatione, hilaris & facetus sine scurrilitate ac malignitate, veri, candoris ac mansuetudinis studiosus, scripsit sermone belgico libellum de tolerantia mutua adversus Io. Sseperum, IV. libros contra librum sententiarum Inquisitionis tholosanæ, dissertationem contra Io. Van der Wayen, libellum belgicum de ratione bene moriendi, & consolandi ægros, & alia, quæ commemorantur in Orat. Clerici, & in *Buchersaal* T. II. 602. obiitque A. 1712. æt. 79. Vid. Gisb. Ostens in dedicat. huius operis, Io. *Gloriam* in

orat. funebri, & *Buchersaal* T. II. 601. Liceat & hoc addere ex prædicta Præfatione, ecclesiæ anglicanæ presbyterum quendam, qui libros & scripta sua amiserat, dixisse, satis sibi superesse librorum, nec defuturum unquam concionum argumentum, dum sibi Scriptura sacra, & Theologia limburgiana suppeterent. Inter adversarios Limborchii fuit quoque Christoph. *Frankius*, celebris Doctor ac Professor theol. in academia Kiloniensi.

XL.

PRÆSTANTIVM AC ERVDITORVM VIRO-
RVM Epistolæ ecclesiasticæ & theologicæ. Amstelodami 1704. Editio tertia, (prius enim prodiderant A. 1660. in 8. satis vitiose, & 1684. f.) curata a solo Phil. a *Limborch*, sicut & altera, novoque augmento plusquam trecentarum epistolarum locupletata. *Placcius* de Anon. 165. Dicuntur *ecclesiastica & theologica* a potissima sui parte, non obstantibus argumentis philosophicis, quæ subinde interspersa sunt. Maior earum pars scripta est ab *Arminio*, *Vyrenbogardo*, *Conr. Vorstio*, *G. I. Vossio*, *H. Grotio*, *Episcopo*, *Casp. Barba.* *Repræsentato hic*, ait *Limborchius* in altera præfatione (tres enim totidem editionum præfationes hic exhibentur, inter quas verbosior est prima, cuius auctores, *Chr. Harpsøecker* & *Limborchius*, utilitatem harum Epistolarum, ut quæ non tantum pietatis atque eruditionis suorum scriptorum egregia monumenta, verum etiam ad veritatis & omnium virtutum investigationem propagationemque maxima momenta sint, prædicant, studium suum seligendi meliores exponunt, virosque celebres, *Conr. Vorstinum*, *Episcopium*, *H. Grotium*, *Carcellanum*, *Poelenburgium*, iustis laudibus extollunt) viros maximos, tanquam in imagine vivâ & minime fucata; in epistolis suis ad amicos, in quorum finem abditissima cordis sui candide effundunt. Scripta autem, quibus nova hæc & elegantissima editio locupletata est; sunt sequentia: IV. *Arminii* Epistolæ de suscipienda professione theologica; III. *Episcopi* de statu academici lugdunensis, & rectoratu *G. I. Vossii*; Fragmentum epistolæ *Io. Regii* de gestis Synodi dordracenæ; *Ordinum Traiectensium* litteræ ad Deputatos suos, ut subscribant iis, quæ a Synodo statuuntur; *Reformatio academia lugdunensis* post finitam Synodum dordracenam; Narratio processus contra *Fran. Aratum*, ecclesiæ sedanensis ministrum, ob Re-

mon-

monstrantium sententiam exauctoratum; Episcopi ad Grotium epistola de suo contra Cameronem tractatu; Epistolæ Io. Bergii fragmentum de sententia Spanhemii; Epistola Synodi Hollandiae borealis ad Coll. & Senatores reip. breimentis; Tractatio de mutua tolerantia inter Contraremonstrantes & Remonstrantes ultravaleusq. Ceterum notabis, epistolæ Regis Britan. contra Vorstium & Pet. Bertium (hunc enim intelligit, p. 284. dicens, *undum eorum in civitate leydensi blasphemum emisisse librum de apostasia sanctorum*) auctorem non esse Casaubonum. Vide Casauboniana p. 7. Morhofius quidem Polyh. l. 1. c. 24. n. 101. simpliciter tantum meminit harum Epistolarum; sed auctor annotationis, sine dubio Io. Molæus, earum valorem æstimans, historię ecclesiasticę atque litterarię studiosis non minus, quam ipsis theologis, ob multiplicem usum, commendatissimas iudicat esse debere. In quo ei præluxerunt celeberrimi *Actorum erudit. collectores* ad A. 1684. p. 296. & *Rechenberg. Exercitat.* in N. T. p. 482.

Pag. 285. a Ecce tibi una Epistola præcipuarum blasphemiarum.

Lege, *Catalogum.*

P. 665. b. Donellum concessisse Noribergam, atque ibi docuisse ius.

Docuit in academia altorfina illustribus Reip. Noribergensis. Vide *Omnis Gloriam acad. altorf.* II. 44. 162.

XLI.

Alcoranus Lud. MARRACCII. Patavii 1698. recusus, ut fertur, Francofurti, sed non ita nitide, nec ita correcte. Vide *Giornale de' letter. d' Ital.* T. XXI. 432. Distribuitur in II. Partes, quarum altera Prodrömum iam olim Romę excusum complectitur, in quo vita Mahumetis describitur, agiturque de Alcorani nomine, auctore, idiomate, stilo, summa apud Mahometanos veneratione, & per IV. verę religionis notas sectę mahometanę falsitas ostenditur, christianęque religionis veritas comprobatur; altera vero ipsum textum arabicum ex optimis sistit codicibus, cum versione latina, non plane literali, sed ad paraphraseos quasi naturam accedente, & notis sive scholiis, quibus iuxta Arabum interpretum mentem, obscuriora, & præsertim, quæ ad historiam

spectant, dilucidantur, iisque subiuncta est refutatio. Huic posteriori parti præfationem auctor satis amplam præmisit, in qua, quid ad opus hocce hac forma edendum ipsum potissimum impulerit, quodque inde commodum in ecclesiam redundare possit, pluribus exponit. *Alta erud.* A. 1699. 248. Sciendum autem, *Al* in voce Alcoran esse articulum, *Coran* vero significare, si *Salmafium* audimus in Prolegom. in Solinum p. 14. *سوراة* five collectionem; & sic vocari hunc librum, quia ex multis compositus est præceptionibus, quas diversis temporibus ab angelo Gabriele sibi traditos esse mentitus est impostor; *Abubakr* autem, eius in imperio successor, collegit, & Curanon appellavit, id est, *سوراة* Collectionem; si *Marraccium*, lectionem, five librum lectu dignum, & omnino legendum. Distinguitur in *Suratas*, & *Signa*, five in capita, & periodos. Non tamen omnia in eo secundum litteram sunt intelligenda, ut bene docent *Hackspanius* ad Nizach. *Lipmanni* 348. & *Hettinger* Hist. or. 127. ac prior observat p. 245. & 265. Alcoranum Cabbatistis multa debere. De Corano legi possunt G. T. *Meier* Hist. relig. 334. Aug. *Pfeiffer* in Fascic. Dissert. p. 53. auctor *Relig. medic.* sect. 22. & *Ancillon* Mel. crit. P. I. 75. ut de Versionibus Corani *Wagenseil* præfat. in Tela ignea satanæ 47. R. M. *Moselfubrer* in Prodomo German. oriental. p. 1. & Dissert. de fatis erud. orient. §. 9. item Rich. *Simon* Tomo II. de la Nouv. biblioth. chois. c. 12. p. 187. Io. Andreæ *Abdalla* Mauri versionem pro optima agnoscit Io. *Gregorius* præf. in Not. & Observat. suas. (T. VII. Criticor. sacr. 540.) Prima Corani inter Europæos editio arabica est veneta, per Paganinum brixientem curata, & in publicum producta A. 1530. sed a Pontifice abolita; de quo vide L. M. *Langii* disp. de Alcorani prima inter Europæos edit. arab. §. 16. altera hamburgensis A. 1694. 4. curante Abr. *Hinckelmanno*; sed versio eius, quam animo conceperat, cuique manum admovebat, fortasse ob difficultates, quas ille opinione sua maiores reperit, aut alia ob impedimenta, nec dum comparuit. At de Guil. *Pestelli* editione Corani arabici quod spargitur, mera est fabula. Fortassis etiam manebit in numero scriptorum promissorum Alcoranus cum versione & notis cl. Io. Andr. *Danzii*, cuius meminit *Moselfubrer* in Accession. & Almeloveen p. 22.

Mahumetus, arabice Mohammad, i. e. laudatus, alias quoque *Ahmad*, quod idem prope significat, & *Abulcasim*, i. e. pater Casemi dictus, Meccæ, metropoli Arabiæ petræ, e nobilissima familia Corasina A. C. 571. natus, usque ad annum ætatis quadragesimum, ipsa sequacium suorum confessione, peccator & idololatra, ceterum rudis litterarum, gravitatem, si corpus respicias, & maiestatem præ se ferens, dulcis æque ac parvus in loquendo, vir 21. uxorum, & 4. pellicum ancillarum, adhuc prædo, impius, maximusque hypocrita, & divinarum revelationum, quibus familiarem sibi epilepsiam palliare sustinebat, confictor, obiit dura morte ex veneno in ovis armo accepto A. C. 633. æt. 63. Hegiræ, id est, fugæ ipsius, II. *Marraccius* in Vita Mahumeti, I. M. *Lang* de fabulis mahhommæd. 72. *Lexic. univ. hist.* T. III. 410. Neque vero ipse auctor est Alcorani, sed revelationes, quas iactabat, famulo dictavit suo, qui folia sine ordine servavit, collecta autem ea sunt post obitum, uti iam dictum, atque in ordinem, si quis est, redacta ab *Abubacr*.

Lud. *Marraccius*, presbyter Congregationis clericorum, & INNOCENTII XI. Pontificis olim a confessionibus, arabicæ linguæ a iuventute operam dedit, eamque aliquandiu publice professus est Romæ, huic autem operi plusquam XL. annos impendit, anno 1700. ætatis 88. defunctus, & prius quidem, quam illud typis erat totum impressum. Errores eius modeste castigat Andr. *Acoluthus* in *προς Φωτισιν*, quam Specimini Alcorani quadrilinguis, Berolini anno 1701. edito, adiecit. Huic addæ Io. Mich. *Langium*, qui in disert. de fabulis mahhommæd, p. 75. etiam in eo errare contendit Marraccium, quod Mahumetum non sanctam & christianis creditam; sed absurdam illam Trinitatem Collyridianorum, quæ ex patre, matre, scil. Maria, & filio confingitur, reiecissee sibi persuadet. Interim nullo negari potest modo, neque etiam a binis monitoribus negatur, ecclesiæ pariter & orbem eruditum Marraccio, ob multos divulgando, & versione notisque illustrando Alcorano impensos labores, plurimum debere, eiusque nomen, dum linguis suis constat honor, fore immortale atque æternum.

XLII.

ALCORAN cum Conputationibus, ex editione Theodori *Biblandri*. Basileæ, 1543. Variis in locis G. Calixtus quædam manu

nū sua adscripsit. Prodiit hoc opus etiam anno 1550. sed in pōstē-
 riore hac editione, græca scripta omnia omīssa sunt, solæque ver-
 siones latinæ retentæ. Constat tribus partibus; & in primâ qui-
 dem continentur 1) *M. Lutheri* ad Alcorani lectorem Præmonitio.
 Quæ in editione anni 1550. Phil. *Melanchthoni* tribuitur: 2) Theo-
 dori *Bibliandri* Apologia pro editione Alcorani: non arabica, sed
 latina vulgata. I. M. *Lang* disp. de Alcorani, prima edit. 12. 3)
Petri, abbatis cluniacensis, Epistola de translatione Alcorani. p. 1.
 4) Eiusdem Summula quædam brevis contra hæreses & sectam di-
 abolicæ fraudis Saracenorum. p. 2. 5) Præfatio *Roberti* retenen-
 sis de Alcorani versione. p. 7. 6) Codex authenticus Alcorani,
 versus per *Robertum* retenensem, & *Hermannum* dalmatam, p. 8. Sed
 huic versioni non multum fidendum esse, monet G. *Calixtus* in
 disp. de verit. relig. christ. §. 38. Adornavit quoque latinam Al-
 corani versionem Io. Alb. *Widmannstadius*, teste Wagenfeilio in Ad-
 dendis ad Confut. Carm. lipmann. Mmm 4. 7) Doctrina *Ma-*
hometis summatim comprehensa, ab eod. *Hermanno* ex arabico
 translata. p. 199. 8) De generatione Mahumetis, & nutritura e-
 ius, eod. *Hermanno* interprete. p. 201. 9) Chronica mendosa &
 ridiculosa Saracenorum, de Vita Mahumetis & successorum eius,
 eodem interprete. p. 213. 10) Annotationes eruditi cuiusdam &
 recentioris scriptoris, quæ in Alcorani Msti marginibus adiectæ
 fuerunt. p. 224. In secunda 1) Lud. *Vivis* de Mahomete & Al-
 corano ipsius Censura. 2) *Vulturnus* de Mahomet eiusque le-
 gibus & Saracenorum rebus. 3) Hieron. *Sanguaroli* Commenta-
 tiuncula de Mahumetanorum secta. 4) Disputatio christia-
 ni & saraceni. pag. 1. 5) Nicolai *Cusani* Cribrationes Alcorani:
 p. 21. 6) *Richardi*, frat. ord. Prædicator. Confutatio latine & græ-
 ce. Translatio græca autorem habet *Demetrium* dydonium, sicque
 latina Bartholom. *Piconum*. p. 83. 7) Christianæ fidei confessio
 Saracenis facta, græce & latine. p. 166. In tertia, 1) *Lutheri* Epi-
 stola seu Præfatio ad lectorem. p. 1. 2) Tractatus de moribus,
 religione, conditionibus & nequitia Turcorum, auctore Septema-
 strense quodam. p. 7. 3) Epistola P. II. ad Morisæanum, Tur-
 carum principem, de erroribus sectæ mahumetanæ, & amplexan-
 da religione euangelica. p. 60. 4) *Morisæi* Responsio. p. 99.
 5) Ordinatio politæ Turcarum. p. 100. 6) Turcarum rerum
 com-

commentarius, auctore Paulo Iovis. p. 107. 7) Ordo ac disciplina turcica militum, eodem auctore. p. 135. 8) Io. Lud. *Viva* de Conditione vitae christianorum sub Turca. p. 140. 9) Fel. *Petani* liber, quibus itineribus Turci sint aggrediendi. p. 153. 10) Iac. *Sadelet* Homilia de regno Hungariae ab hostibus Turcis oppresso & capto. p. 154. Hæc scripta excipit 11) Ioannis *Cantuzeni* christiana & orthodoxa contra mahometicam fidem Assertio, constans 4. Apologiis & totidem orationibus : quæ Assertio etiam græce annectitur.

Theod. *Bibliander*, helvetius, linguarum studium cum theologico naviter tractans, apud Tigurinos sacrarum literarum post Zwinglium professor tam celebris fuit, ut & adulti, ipsique doctores ad eum audiendum confluerent, Biblia tigurina a Leone *Iuda* cœpta ad umbilicum perduxit, & magno convertendi Turcas desiderio flagravit, rudeque ob rationem politicam donatus quum esset, peste extinctus est A. 1564. æt. 50. vir, ut Melch. *Adamus* loquitur p. 403. ingenio summus, theologiæ & multarum linguarum cognitione nobilissimus, humanus & facundus. Huic adde *Morhof* Polyh. T. I. l. 4. c. 4. n. 2. *König* 109. *Lexic. univ. histor.* T. I. & Rud. 370. & *Gualther*. in epist. nuncupat. Ioannis Cantuzeni Assertioni præmissa. In præfatione vivis mahammedisimum coloribus depinxit, maiusque contra Muhammadanos opus meditatus est; quod tamen mors eius intercepit.

Petrus Maurilius, ex nobili dominorum de Monte Buxerio stemmate in Arvernia prognatus, abdicata militia monachus, deinde abbas cluniacensis, ob morum gravitatem vulgo dictus *Abbas venerabilis*, tantam sui opinionem excitavit in animo pontificis EVGENII, ut eum, ad componenda dissidia civitatum Tusciæ, in Italiam evocaret, ac quinquennio post Romam ingressum ingenti honore exciperet. Scripsit Epistolas, Tractatus adversus iudeorum inveteratam duritiem, libros II. de miraculis sui temporis, & alia, quæ iunctim prodierunt Ingolstadii A. 1546. & Parisiis opera ac studio Martini Marrieri & Andreæ Duchesnii A. 1614. & continentur etiam in Biblioth. Patr. T. XXII. p. 813. obiitque A. 1156. Vide *Cave* P. I. 458. *Olivar.* P. I. 475, & *Labbani* de Scriptor. eccles. T. II. 193. Hic Petrus Alcoranum in latinam curavit transferendum linguam : quæ versio in Indice rom. prohibita.

bita est, non tantum ob impiam, quæ in eo continetur, doctrinam, sed & ob notas marginales. (Rich, Simon) Biblioth. Choix. P. II. 193.

Robertus Retenensis, natione anglus, peragratis Gallia, Italia, Dalmatia & Græcia, tandem in Syriam venit, & arabicæ linguæ cognitionem sibi paravit; reversus autem in Europam, in Hispania confedit, & Pampelonæ archidiaconus creatus, obiit A. 1143. Compendium Alcorani, quod ille fecit, *Huetius* de Clar. interpret. p. 141. pro ineptissima habet interpretatione. *Cave* 456. *Ohar.* Biblioth. script. eccles. P. II. 138.

Hermannus Dalmata, cum Roberto Retenensē in Hispania astrologicæ arti studium impendit, quum iuxta cum illo Roberto a Petro abbate cluniacensē multo pretio conducerebatur ad vertendum Alcoranum. Vixit seculo XII. & a prædicto abbate appellatur acutissimi & literati ingenii scholasticus.

Raphaël de Maffei, volaterranus, vir habitu corporis venusto, facundia elegante, & morum gravitate vitæque sanctimonia clarus, scripsit Commentarios urbanos, (sic dictos, quod in urbe Roma compositi essent) & libros X. de Fide christiana, ac *Procopium* de Bello persico & vandalico, sincere, an non? convertit. Mediocris certe ei tribuitur eruditio, & in versione auctorum græcorum lapsus eius plurimi notantur. Obit Volaterris in Etruria A. 1521. plusquam septuagenarius. Opera eius prodierunt Lugduni A. 1599. Vide *Voss.* de Histor. lat. l. 3. c. 12. p. 208. & *Giornale de' letter. d' Italia* T. XV. 31.

Hieron. Savonarola, ferrariensis, ordinis Prædicatorum, excellentis vir ingenii, multarumque scientiarum copia præditus, declamator fuit sermone quidem simplex & incomtus, sed sensu acris & actione vehemens, sanctitatisque opinione ita omnibus admirandus, ut Florentinæ urbis populus eum cum Deo loqui, & ab eo futurorum eventuum prophetiam accipere crederet, & ideo nollet remp. & communia totius civitatis imperia, nisi eius nutu, administrari. Quæ res quum primariis civibus displiceret, studii rerum novarum, mox etiam, cum primis quod Papæ, Cardinalium & Clericorum vitia detexisset & carpsisset, hæreseos accusatus, ad mortem condemnatus, strangulatus & crematus, cineresque eius in profluentem Arnun proiecti sunt, A. C. 1498. ætatis ipsius 46.

Vitam

Vitam eius Iacobus *Quersf.* seu quis alius, 2. Tomis in 8. edita Parisiis A. 1674. Occisum defenderunt scriptis publicis Io. *Picni* mirandulanus, & *Marfilins Ficinns*. Inter scripta eius in primis laudantur a Simlero Triumphus crucis sive de fidei christianæ veritate libri IV. de Simplicitate vitæ christianæ libri V. Reliquorum catalogus existat apud *Wharton*. Append. ad Cavii H. L. p. 110. Vide *König*. 726. *Pope-Blount* 490. G. *Arnold K.* und K.H. T. I. lib. 15. c. 5. *Gren.* Animadvers. philol. P. I. 127. Mart. *Beerii* Propagat. verit. euang. 72. *Dockherr.* de Script. adesp. 22. *Novam biblioth.* T. I. 542. I. F. *Picnum* de divin. & human. philos. l. i. c. 7. p. 82.

Nicolam, a vico natali Cusa ad Mosellæ ripam in trevirensi diocesi fito *Cusannus* dictus, pauperculi cuiusdam piscatoris filius, S. theolog. & decretorum doctor, canonicus regularis, deinde monasterio witebergenfis præpositus, postea archidiaconus leodiensis, & decanus S. Florini constantiensis, primo concilii basilienfis auctoritatem propugnavit, postea autem ad EVGENII partes deficiens, legationibusque functus in Germaniam & Galliam, galerum cardinalitium obtinuit, sed & propter episcopatum brixientem, quem a Papa acceperat, rixas cum Imp. SIGISMUNDO habuit, ab eoque obsessus captusque, grandi auri pondere soluto & remissis ecclesiæ suæ privilegiis libertatem redemit, caducam vitam deponens Tuderti in Umbria A. 1464. æt. 63. Præter alia adornavit libros III. de Docta ignorantia, eorumque Apologiam, & Dialogum in principium Geneseos; sed hunc tantæ obscuritatis, ut vix a doctissimis possit intelligi. Scripta eius recenset *Wharton* in Append. ad Cavii H. L. p. 89. Omnia autem opera simul edita sunt Parisiis A. 1514. & Basileæ 1565. Vide etiam *Cassandrum* p. 819. *Richer.* Histor. concil. l. i. p. 58. & *Olear.* Biblioth. script. eccles. P. II. 19.

Demetrius Cydanticus, patria byzantinus, vel, ut alii volunt, thessalonicensis, CANTACVZENI Imp. aulicus non ultimus, inter alia reliquit librum de Process. Spir. S. orationem de Morte contemnenda, & librum de Contemptu mundi, desertaque vita aulica monasterium ingressus est cum ipso Imperatore, ac postea Mediolani latinis literis & theologiæ operam dedit, vitæque finem fecit in cretensi quodam monasterio, inclinante seculo XIV. *König* 230.

Wharton in Append. ad Cavi Hist. lit. 32. Tantus Thomæ aquinatis fuit amator, ut eius Summam græce verteret, & contra Nic. Gabasilam, alioquin amicum suum, sed Thomam aggressum, arma ferret.

(Barth.) Æn. Sylv. *Piccolominus*, corfinianensis, Papæ ab epistolis, ad FRIDERICVM III. legatus, ab eoque corona donatus poëtica, immo & huius secretarius & legatus, primum creatus fuit tergestinus, dein senensis episcopus, porro Cardinalis ac tandem Pontif. nomine PIVS II. Obiit Anconæ, dum bellum in Turcas adornabat, A. 1464. æt. 59. sepultus Romæ in ecclesia S. Petri. Acta Concilii basil. quod statuebat, Pontificem fuisse Concilio, omnino probavit, ac defendit; sed in thronum papalem evectus, aliter sentire cœpit. Vnde illud: *Quod Æneas probavit, Pius damnavit.* E scriptis eius eminent Epistolæ, Historia bohémica, & liber de Moribus & orig. Prutenorum. Omnia simul edita sunt Basileæ A. 1571. Vide *Voss. de Hist. lat. l. 3. c. 7. p. 184. Giorn. T. XIV. 359. Platina in eius vita p. 320. Biblioth. Schrader. P. II. l. 2. Cren. dissert. I. de furib. librar. p. 13.*

Paulus *levinus*, novocomensis, episcopus nucerinus, composuit Historiam sui temporis, Guicciardino, uti *Conringius* & alii viri eruditi sentiunt, impar fide & prudentia, venali ad hæc animo, & amicis inimicis favore atque odio obnoxius; item Elogia viro- rum bello, doctrina, aut dignitate illustrium, cum eorum iconibus: quod opus a viris doctis, teste *Bosio*, magno in pretio habetur. Obiit Florentiæ A. 1555. æt. 69. Opera eius exstant 2. voluminibus, edita Basileæ A. 1578. Vide P. *Giustiniano* l. 1. dell' Hist. ven. p. 2.

Iac. *Sadoletus*, mutinensis, LEONIS X. secretarius, deinde episcopus carpentoracensis & Cardinalis, vir plane doctus, & felicissimus ciceroniani stili imitator, ad hæc a fastu & persecutione in religione dissentientium alienus, reliquit Epistolas & Comment. in Psal. 50. & epist. ad Rom. Romæque exspiravit A. 1547. æt. 70. non sine dati veneni suspicione. *König* p. 714. *Pope-Blount* 573. *Muretus* vol. II. orat. 19. p. 365. *Alta crud.* A. 1701. 119. *Lexic. univ. hisst.* T. IV. 327. Mortuo parentarunt Card. *Caraffa*, & Iac. *Gal- lus*. Opera eius edita sunt Moguntiæ 1607. in 8.

Felix *Potantius*, cancellarius segnensis, clauit A. 1480. aliquot ad Portam ottomannicam legationes obiit, ediditque, præter memo-
raturum

ratum tractatum, Genealogias turcicas. *Cuspinianum* de Turcarum orig. *Voss* de Hist. lat. l. 3. c. 8. p. 188.

IOANNES CANTACVZENVUS, byzantinus, distinguendus a duobus aliis eiusdem nominis, primum Sacro cubiculo præfectus, deinde magnus domesticus, & Thraciæ præfectus, tum liberorum cæsareorum tutor, tandem, ad instantiam Procerum & militum, Imperator, dignitatem hanc præclare gestam, ut contentionum & bellorum finis fieret, cum vita monastica, sub nomine Iosaphi, vel Iosaphati, commutavit, atque in hac Historiam rerum ab ANDRONICIS Imp. & se ipso gestarum, ab A. 1320. ad annum 1357. sub *Christoduli* nomine, condidit, multa ad vitam politicam utilia immiscens. Floruit A. 1360. & sunt, qui eum usque ad A. 1374. pervenisse existimant; scripsitque præterea adversus *Isaacum Argyrum*, & de dogmate *Barlaami* atque *Acindyni* adversus *Paulum*, e Latinis patriarcham CPTanum, Epp. VI. ad eundem *Paulum*, Edictum pro tomo synodico A. C. 1347. factæ excommunicationis *Ioannis Calce*, patriarchæ CPTani, Barlaamo & Acindynio faventis, & paraphrasin Ethicorum Aristotelis. *König* 161. *Wharshon* Append. ad Cavii H. L. 25. *Voss* de Hist. gr. l. 2. c. 29. p. 155. *New* in Access. ad Wheari Relect. 177. Io. Alb. *Fabricius* Bibl. gr. l. VI. 469.

XLIII.

Georgii WICELII Postilla, sive Sermones in epistolas & evangelia de sanctis Dei, Winter-und Sommer-Theil, ad S. victoris apud Moguntiam 1546. Cui præmittitur Oratio ecclesiæ catholicæ ad carissimum maritum suum Christum Iesum in magnis eius angustiiis, inter hostes tam visibiles, quam invisibiles, qua de multitudine sectarum, tumultibus ac dissidiis regnorum & principatuum, atque inobedientia malisque moribus suorum filiorum conqueritur. Ceterum in ipsis Sermonibus multæ bonæ reperiuntur sententiæ, e. g. P. I. Non tantum in Christum esse credendum, sed etiam confitendum, eum te ab æterna morte redemisse; nec verbis duntaxat confitendum, sed opere. p. 2. Omnia esse vana ac perditâ, nisi obedias evangelio. p. 4. Christum non dixisse de Ioanne definitive, Hic discipulus non morietur, sed conditionaliter: *Si vo-*
lo cum manere sive vivere. p. 31. Tempore V. T. mysterium

fidei fuisse absconditum, ut totus mundus illud non videret & intelligeret, sicut postea, cum apostoli missi sunt ad prædicandum euangelium. Fidem quidem euangelicam iam tum etiam fuisse, sed in abscondito, quoniam omnia in promissione stabant, nec eorum impletio cernebatur. Fide, per apostolorum aunciationem revelata, Deum misericordem iustificare Iudæos & Gentiles, id est, pro iustis habere & declarare, secundum dicta *Genes. 15, 6. Habac. 2, 4.* p. 57. P. II. Si alterutrum cessare debet, melius esse, ut omittantur sacrificia, quam opera misericordiæ. p. 156.

Eiusdem Quadragesimale catholicum, seu Sermones in epistolas & euangelia, quæ in diebus Quadragesimæ prælegi atque explicari solent: item Sermones in Historiam passionis domini nostri Iesu Christi. Ibidem, anno eodem. In Epist. dedicat. ad OTTONEM S. R. E. Cardinalem & episcopum augustanum docet de præstantia & utilitate scripturæ sacræ: Oppido utilem esse eius æstimationem, auditionem, lectionem. Nullum esse in toto mundo librum, cui maior firmiorque fides adhiberi possit debeatque: abesse igitur hinc debere, ipsius iudicio *Augustini*, argumentationes sophisticas, eidemque cedere debere scripta philosophorum, Alcoranum, Talmudem, atque, ut famulas, Decretum & Decretales. Ex illo fonte Patres doctrinas suas derivasse, atque ex ista satis instructa pharetra sagittas prompsisse contra Iudæos & hæreticos; ideoque episcopos & sacerdotes eam assidue ante oculos habere, legere, ac meditari debere, tanquam præclarum instrumentum ac medium, quo apti reddantur ad munia sua. Verbum Dei requirere a nobis fidem & opera, & hæc eum posse facere, qui vere credit, spiritu Dei. Scripturam verum secum ferre sensum, nec esse propriam i. e. humanæ interpretationis, modo attendas, quis loquatur aut scribat, ad quem, quando, ubi, quæ sint antecedentia & consequentia &c. Ad rectam scripturæ intellectionem multum facere cognitionem linguarum, hebrææ in primis, græcæ & latinæ. In ipsis Sermonibus inter alia hæc leguntur: Bene quidem stare, si orationes, erogationes eleemosynarum & ieiunia coniungantur, non tamen maiorem in iis ponendam esse fiduciam, quam in Christi morte cruci affixi. A 3: Certo respectu quemvis laicum inter christianos esse diaconum, immo clericum. Bona & christiana fidelium opera Deum remunerari

rari vita æterna, sed per gratiam ita coronare: gratiæ enim omnino illam benignitatem esse, ut pro rebus minimis & vilissimis cæleste regnum, & tantus honor tribuatur; itaque fideles hoc tantum bonum meritis suis non acceptum ferre. E 2.

Georgius *Wicelius*, sive *Wicelius*, natus Vachi in Hassia, primum monachus, deinde ab anno 1521. usque ad 1531. lutheranus, ac pastor niemecensis haud procul Witteberga, propter Ioannis autem *Campani*, de arianismo suspecti, familiaritatem carceri wittebergenfi inclusus, tandemque sub fide ac iureiurando non amplius in terras electorales saxonicas revertendi dimissus, tutelam & requiem invenit Lipsiæ sub Georgio Duce, postque eius obitum sermones sacros habuit Fulda, Moguntia & Colonia, & subinde quædam scripsit contra Lutheranos, a quibus ex hac recesserat opinione, quod non satis urgerent bonorum studium operum, tamque doctrina, quam disciplina ecclesiastica, sine sectarum tumultibus, ad pristinam possit reduci statum ac puritatem. Ex hoc concordia studio innouit Augustis, FERDINANDO I. & MAXIMILIANO II. ita ut eum ornarent dignitate consilarii in sacris, eiusque consiliis aequæ, ut G. Cassandri, uterentur. Fuit amicus Iul. *Pflugii* & Io. *Feri*, ac decessit Moguntia anno 1573. æt. 70. si non 72. *Kanig* 868. *Couring* præfat. ad *Wicelii* Viam regiam, Thom. *Jamecium* in Vita & doctrina *Wicelii*, *Seckendorf* Lutheran. I. 3. p. 1802. *Lexis. univers. histor.* T. IV. 679. I. F. *Feller* Monum. ined. T. I. 574. Scripta edidit plurima, quæ recensentur a *Frisio* in Epit. bibl. *Gesner*. pag. 278. & *Callidio* in Catal. illust. Germ. interque ea sunt de vera Iustificatione, Defensio bonorum operum, Præconium evangelicæ gratiæ, de Ecclesia christiana contra Iustum *Ionam*, Responsio ad articulos *Lutheri* de Concilio, Annotationes in Biblia wittenbergensia, Responsio ad scripta *Eckerlingi* nomine edita, de Raptu epistolæ privatæ cum criminatione contra ludum Syl. *Hesi*, Apologiam contra calumniatores, Catechismus ecclesiæ, & Catechisticum examen, Querela evangelii contempti, Enarrationes in psalmos pœnitentiales & Haggæum, atque Ordinandorum examinationes, & latuit aliquando sub nomine Agricola *Phagi*, mox refutatus a Balthaf. *Raida*. Varia de eo iudicia dabunt *Magirus* 804. *Erasmus* ap. *Crenium* Animadvers. P. V. 72. Io. *Bona* Rer. liturg. I. I. C. 12.

C. 12. p. 117. *Sainjore* Biblioth. crit. T. II. 242. anonymus auctor der *Alechristl. gedanken* p. 80. in Narratione de illis p. 11. & in Abriss der cathol. Kirche. 253. 295. 352. 650. *Vof.* de Hiftor. lat. 95. *Nouvelles* de la Rep. des lettres A. 1709. 138. *Lutherum* Colloq. mensal. 263. & in Gen. 19. *Rivinus* apud M. Adamum de Vitis philos. 158. 10. *Gorhardus* Conf. cathol. 13. G. *Calixtus* de Coniug. clericor. 440. Ger. *Titius* Ostenf. summar. 91. *Vnschuld. nachricht.* A. 1711. 309. I. Fr. *Weiffenborn* disp. de Ecclef. luther. non babel. 13. & si quid mei licet adiungere, *Consideratio* controvers. cum Pontif. & Ref. 280.

XLIV.

Mart. LUTHERI Kirchen-Postilla, Postilla ecclesiastica, seu explicatio epistolarum & euangeliorum in omnibus dominicis & festis diebus per totum annum. Cum præfatione Philippi Jac. *Speneri*. Berolini 1700. Vt scias autem, unde nata sint Postilla hæc, sic habeto. A. 1521. prodire latina in euangelia & epistolas Adventus Christi, quæ postea in germanicum sunt translata. A. 1522. Postilla in euangelia & epistolas ab Adventu usque ad dominicam I. post Epiphaniam. A. 1525. ab Epiphania ad pascha. Quæ omnes partes iunctim sumptæ, vocantur Pars brumalis, der Wintertheil der Kirchen-Postille. A. 1527. Pars æstiva, der Sommertheil, ex sparsim editis explicationibus collecta per Steph. *Roth.* A. 1528. Postilla festalia, ubi Summa post singula euangelia est *Bugenhagdi.* A. 1543. integra, per D. Casp. *Crucigerum.* Et hæc editio Postillorum habetur pro meliori inter omnes, quæ Lutheri ætate lucem viderunt. Posteriores editiones fere omnes castigationem passæ sunt, usque dum *Spenerum* singulari studio eas cum veteribus conferret, & integram atque incorruptam nobis daret. *Franzius* tamen de Interpret. script. S. p. 695. etiam ienensem laudat, tanquam wittebergenfî accuratiorem. Ultima omnium est lipsiensis de A. 1710. El. *Erick* in Append. ad Seckendorf. lutheran. p. 2727. *Spenerum* in sua præfatione etiam agit de hac materia, ac præterea de Lutheri donis, reformationis causis, & discrimine Postillorum ecclesiasticorum & domesticorum. Postilla ecclesiastica hæc ipse *Lutherus* præ ceteris libris suis æstimavit, ceu patet ex tractatu, Dafi die worte Christi noch vest stehen, T. 3. ien. german. 381. nec minus Catechesin suam, & librum de Servo arbitrio, teste Melch. *Adamo* in Vita Lutheri 170. Eadem commendantur a *Masbesio* in Hift.

Hist. Lutheri 30. *Carpovio* in Explicat. Hodeget. pat. 271: *Spongre* in præfat. prædicta, A. H. *Franckio* in Observat. bibl. 445. & *Crusio* de libris Scriptor. optim. 20.

P. 100. *Epikia* (*emuncta*) *Phil.* IV,

s. æquitas, clementia, commo-
ditas, quod germanice nescio
aliter reddere, quam Gelin-
digkeit, qua se quis alteri ac-
commodat, eique servire &
placere cupit. *Latinus* interpret
reddidit *Modestiam*; & qui-
dem bene: nisi modestia vul-
go intelligeretur de potu, ci-
bo, & vestitu.

In fonte, & meo quidem exem-
plari, extat *adestitum* *uenerunt*
6 omnes. Nec solum latinus
interpres, sed etiam *Erasmus*,
& Henr. *Stephanus* reddunt
modestiam. Ad hæc, latinum
Modestia etiam ad mores re-
fertur. Io. Casp. *Grænevald*
Dubior. grammat. dub. V. do-
dec. III. p. 42.

XLV.

Mart. LUTHERI Hus-Postilla, Postilla domestica, saxo-
nico idiomate. Wittebergæ 1582. Sunt illa in euangelia domini-
calia, & festalia potiora, integrum per annum, iam recognita &
aucta, cum explicatione historię passionis Christi. Recnsa sunt
Luneburgi A. 1637. 8. Enim vero Lutherus, ut boni patris fami-
lias munus obiret, & patriarcharum V. T. vestigia premeret, quo-
ties cunque publicis concionibus vacare non licebat, prædicavit in
dominicalibus familiæ suæ, euangelicam explicans pericopen. Con-
ciones hasce calamo excepit eius commensalis *Vitus Dietericus*,
cumque eas editurus exhiberet Luthero, hic propositum adpro-
bavit, sicut ex ipsius præfatione, nostro etiam volumini præmissa,
apparet. *Michæl Rösing* latina ea edidit A. 1545. Sunt & alia Post-
illa domestica, quæ M. Georg. *Rorarius* (Rörer) e concionibus a
Luthero domi habitis, atque a se veloci manu exceptis collegit, in
earumque marginibus, quando & ubi diætæ fuerint, annotavit.
Hæc demum post Lutheri obitum in publico comparuere, tantæ
in Saxonia electorali auctoritatis, ut synodali decreto præscriptum
fuerit, iudicem debere illa in filialibus, ubi Pastores decla-
mare nequeant, ecclesiæ prælegere. El. *Frick* in Append. ad Lu-
theran. Seckendorf. 1730. Et *Vitus Dietericus*, sicut ipse scribit in
præfatione hic præmissa, vult eadem esse formam sanæ doctrinæ,

Pars II. In fol.

G g

quam

quam imitari debeant Pastores non satis eruditi, & patres familias proponere liberis, ministris, servis atque ancillis suis. Figuræ in hoc volumine sunt magnam partem Lucæ *Kranachii*, quippe cuius signum conspicitur p. 119. 146. & alibi. De Postillis Lutheri saxonici idiomatis vide *Spenerum* in præfat. in Postilla ecclesiast. d. Denique notandum, *Dammium*, ut ipse refert in ep. ad Io. Fidlerum, habuisse IIX. tomos concionum MSSarum Lutheri, quæ nondum lucem viderunt; a M. Georg. Rorario & Stofio olim exceptarum. Vide Godofr. *Endovici* Hiftor. Rector. & gymnaf. ſcholarumque celebr. P. III. 108.

XLVI.

GEORGIJ, Principis anhaltini, Conciones & alia scripta, germanice. Francofurti 1561. Prima editio prodijt A. 1555. altera, ni fallor, hæc nostra; tertia ante annum 1570. quarta, eaque latine reddita per Christoph. *Pexelium*, A. 1570. quinta iterum germanice A. 1576. Continentur hic 1) *Sermones* de nativitate, passione, sepultura & resurrectione Christi, deque sacramento altaris, falsis prophetis, & coniugio, in *Pf* 128. 2) de auctoritate & lectione Scripturæ sacræ. p. 298. 3) Adhortatio ad iuventutem, ut sibi caveat a scortatione. p. 300. 4) *Epistola*, de initio reformationis deſſavienſis, & Nic. *Hauſmanno*, ac (Georg. *Helto*) *Forchheimio*. p. 302. de doctrina & caerimoniis. p. 311. deque coniugio clericorum. p. 346. 5) G. *Maiores* oratio de Principe Georgio, Mich. *Mackero* Oratio funebris, & G. *Maiores* concio funebris in eiusdem honorem, atque epicedia. p. 378. 386. 397. Operi autem præmittitur 1. Principis illius effigies. 2. Philippi *Melanchthonis* præfatio, seu epistola dedicatoria de divina ecclesiæ inter tot sæctas & hostes conservatione, & laude horum scriptorum, eorumque auctore. 3. Contenta huius operis. 4. Descriptio huius Principis per Ioach. *Camerarium*.

Georgius, natus patre *Ernesto*, Principe anhaltino, & matre *Margaretha* Duce münsterbergenſi, initio iurisprudentiam didicit, atque apud ALBERTVM, Cardinalem & Electorem moguntinum consiliarii aulici munus obiit: postea autem, lectis Lutheri scriptis, haustisque græca & ebraica linguis, doctrinam ecclesiarum euangelicarum amplexus, suæ ditionis ecclesias instauravit,
in

in coelibate vita caste vixit, Capitalum magdeburgense & martisburgense, illius praepositus, huius episcopus, praeclare rexit, A V G V S T V M Saxoniae Electorem cum ANNA Regis Dan. filia matrimonii vinculo copulavit, annuis in Synodis orationes latinas graves & utiles, atque a *Melanchione* praescriptas, in pastorum praesentia recitavit, eorumque stipendia ante obitum suum, qui secutus est Dessaviae A. 1553. d. 17. Octob. æt. 47. aliquo modo adauxit, sibi pariter comparans famam nominis maiorem atque immortalem. Melch. *Adamus* in Viris theol. 245. *Melanchionem* praefat. in Tomum V. Opp. Lutheri, e qua pene tota descripta est oratio Tom. III. Select. declam. Philippi p. 183. *Sackendorf* Histor. lutheran. ad A. 1534. p. 1413. 1423. 2119. & C. *Cellar.* in Orat. X. 202. Perspicua dicendi genere usus est, nec mutationibus obnoxius in vita & moribus suis, vereque de eo dici potest, *omnibus, quae in clerico requiruntur, virtutibus instructum fuisse, ita ut docus esset suo tempore, & posteris exemplum praeberet incomparabile.* Si quis etiam huius Principis scripta legerit, & vera deditus fuerit pietati, ita praeclaras dotes, quibus eum Deus ornavit, maxime aestimabit, & fatebitur, vix ad ullum temporis illius desorem irre praefari posse: quae sunt verba *Sackendorfi* p. 2326. *Hattorus* in Form. concord. p. 1041. & *Gerhard.* Method. stud. theol. 149. vocant piissimum, *Waltherus* Offic. bibl. 376. felicissimae recordationis, & Io. *Micraeus* Histor. eccl. l. 3. p. 779. eminentissimum inter nostrates theologos. *Fachinus* in Dissert. de nobilit. studii theol. §. 24. scribit, ita cum theologia studio incubuisse, ut, cum ex illustriissimo stemmate natus esset, longe caeteros illustriorum huius religioni ipsi, eiusque saluari emendationi, edictis inestimabilibus divinis ingruit, quaque ad hanc usque aetatem exstant, monumentis & insularis ipse, & eandem simul acceperit. Plures, qui de eo egerunt, excitat *Reinh. Heir. Rolius* in Biblioth. nobil. theol. p. 48.

Christoph. Jac. BLVMII Concio funebris in obitum serenissimi RVDOLPHI AVGVSTI, Ducis brunsv. & luneb. e Pf. 92. 13-16. Brunsvigae 1704.

Blumius hic, vir litteratissimus, pastor senior brunsvicensis ad S. Catharinæ, Collegiique S. Matthæi decanus, & ser. Ducis Saxo-Vimariensis consiliarius ecclesiasticus & consistorialis, animam Deo reddidit Brunsvigae A. 1712. æt. 58.

Alberti Fidlerii KNOPFII Concio in funere seren. ELISABETHAE IVLIANAЕ, Ducis Brunsvic. ac Lun. natæ Ducis Slesvico-Holsatæ, ex ep. ad Ebr. 12, 22. 23. 24. Wolfenbuttelii 1704.

A. F. Knopf, Groninga-halberstadiensis, primum diaconus eccl. aulicæ wolfenbuteleensis, deinde inspector regius, & pastor prim. mindensis, obiit A. 1715. æt. 50. scripsitque disputationem de Moralitate facti *Simsonis*, polemica quædam, Conciones casuales, & Præfationes in Biblia mindensia, atque *Arndii* Verum christianissimum.

Conr. Gottfr. BLANCKENBERGII Concio in funere D. Phil. Jac. Speneri, ex Rom. 8, 10. cum Concione ipsius Speneri in eundem textum, olim ab eo habita, & Catalogo scriptorum ab eod. editorum. Francofurti ad Moenum 1705.

C. G. Blanckenburg, Ylzena-luneburgicus, primum eccl. in suburbio wolfenbuttel. pastor, inde hohenstedtensis in terris hanoveranis; tum vice-præpositus, sive adiunctus Speneri, ac denique post eius obitum Præpositus, & pastor beroliensis ad S. Nicolai, morbo, ut vocant, pectorali occubuit A. 1712. æt. 55.

Descriptio vitæ ac mortis Frid. Lud. *Katzei*, auctore Iust. Christoph. BOEHMERO. Helmstadii 1713.

Iust. Christoph. Böhmer, hanoveranus, primum polit. & eloq. iam vero, cum Doctoris titulo, theol. & eloq. professor in academia Julia; pluribus scriptis, quæ suo a nobis tempore recensentur, clarus, levis & amœnæ eloquentiæ laude floret, atque elegantioribus theologis annumerari meretur.

Lucæ Henr. THERINGII Concio in funere Ferdin. Helfreichi *Liobtschneideri*, e psal. 71, 7. Coloniae ad Spream 1707.

L. H. Thering, natus Stendaliæ in Marchia A. 1648. archidiaconus ad S. Petri, & Ministerii senior, edidit tempore pestis *Cogitationes mortis*, *Abconditum* & noviter repertum thesaurum, e scriptis Lutheri erutum, *Theologiam moralem emblematicam*, & *Theologiam in symbolis*, omnia germanice, & Tirocinium linguæ ebraicæ, atque etiam nunc vivit.

Io. Christoph. BIELEFELDII Concio in funere D. Io. Ern. Gerhardi, ex ep. Phil. 3, 7-12. Gissæ A. 1707,

I. C. Bielefeld, supremi Senatus ecclesiastici assessor, Superint. primus, ac theol. D. & prof. princeps, in acad. claret giessensi.

Frid. WEISII Concio in funere D. Io. Eisenharti, ex Apocal. Ioannis 14, 13.

Frid. Weis, Camburgo-thuringus, natus A. 1649. primus Facult. philosoph. ienens. Adiunctus, deinde Bergæ ad Elystrum inter Variscos, aut si mavis Osterlandos, pastorum primus, postea Numburgi in Misnia concionator cathedralis & scholæ inspector, inde Quedlinburgi a concionibus aulicis consillisque consistorial. & ecclesiasticis, pariterque Gymnasii inspector, denique Helmstedii pastor primarius, Superintendens generalis, & S. theol. D. ac professor ordinarius, vir pietate, industria, zelo, & antiqua fide inclutus, orbi erudito dedit 1) dissp. de Voto, Virtute heruoica, Virtutibus gentiliis, Natura hermen. Officio hermeneutæ, de Interpretatione, Interpretatione falsa, Crimine falsi, Sensu, Damnis proximo illatis, Vita æterna, & Renatis, an peccent. 2) Tractatus, & quidem de Iure patrio, qui & germanice redditus, notisque est illustratus, de Herœ, Luce naturæ luei gratia prælucente, Resolutionem catechismi Lutheri in quaestiones, Commentarium in ep. ad Galatas, & Sanctuarium euangelicum. 3) Programmata de Vnctione, Filii Dei incarnatione ac nativitate, Iesu Christi educatione, Pericopis euangelicis & apostolicis, Ministerio verbi eiusque dignitate, Studio biblico, Deique cura circa ecclesiam. 4) Varias conciones funebres.

Descriptio iobelæi coniugalis, quem celebrarunt Brunsvigæ Henric. Haefeler & Gertrud. Maria Eltzenia, post elapsos 50. annos coniugii. Vbi 1) commemorantur circumstantiæ pompæ, quæ itum est ad ecclesiam, & alia. 2) exhibetur concio tunchabita a LEOD. BODENIO, e Pf. 115, 13. 3) Augusti Haefelers, pueri & nepotis denuo sponsum, oratio de senectute, quæ similis est florenti ituenturi, cum gratiarum actione ad feren. Ducem Antonium Plurium. 4) Christoph. Iac. BLVMII Narratio de variis annis iobelæis, ac præcipue coniugalibus: additurque Catalogus eorum coniugum, qui vel solemniter eiusmodi festivitates celebrarunt, vel certe tam longævi fuerunt. 5) Phil. Iul. REHTMEIERI Mysterium perfectionis numeri LXXIII. 6) Variorum Acclamationes & gratulationes ad novos coniuges.

XLVII.

Io. BRENTII CXXII. Conciones five Sermones in Acta apostolorum, germanice. Noribergæ, 1551. In Dedicatione ad Ioannem Schopperum, abbatem heylbrunnensem, celebrat auctor præstantiam illius libri, quippe in quo non tantam itinera & miracula apostolorum, verum etiam saluberrimæ eorum prædicationes five instructiones describantur, & quatuor præclara adfert dicta in iis extantia, quasi totidem pretiosissimas gemmas, quibus conciones illæ ornatae sint, meritoque superbiant.

XLIIX.

EIVSDEM Conciones in Catechismum, translatae ab Hartm. Beyer in germanicum idioma. Francofurti 1552. Recusæ Norimbergæ A. 1565. 8. Cum figuris, singulis Catechismi partibus, in earum ornamentum, præfixis, in quibus tamen historia sacra ab artificibus non adeo bene fuit observata: nam p. 116. ubi explicatio Symboli apostolici incipit, sedet Maria Servatoris nostri mater in medio apostolorum, & ipsa æque, ac apostoli, habens in capite *linguam ignitam*: p. 167. ad Orationem dominicam, duo homines, alter stans, alter genibus innixus, sistuntur precantes *cum rosariis*: p. 213. Moses *cornutus* legem a Deo accipit: & p. 346. ubi tractatur de S. cœna a Christo instituta, Christus & discipuli eius mensæ non adcumbunt, sed *adfident* more hodie recepto.

Hartm. Beyer, francofurtensis, Iac. Micylli & Io. Moseri, deinde etiam Luthert, Melanchthonis aliorumque in academia wittebergensi discipulus, talem se in ministerio ecclesiastico, quod ipsi a Senata Rep. patriæ iniunctum fuerat, gessit, qualem illius dignitas, & conscientiæ ratio postulabat. Instructus erat rerum theologicarum, artium, disciplinarum, & linguarum scientia, hisque, quod omnium optimum maximeque laudabile, accessit vitæ morumque integritas & innocentia, ac tanta animi humilitas, ut nunquam se aliis doctrina præstantiorem, rerumve usu superiorem iactaverit. In motibus interimisticis variam sensit fortunam: nam & loco suo deiectus, mox tamen in integrum restitutus fuit. Scripsit non tantum Quæstiones sphaericas, sed etiam in omnes SS. bibliorum libros Commentaria, Epitomen bibliorum, subque Andr. Episcopi,
no-

nomine quædam de Missa contra *Sidonium* episcopum, & non nulla contra Theobald. *Thamerum*. Melch. *Adamus* in Vitis theol. 516.

Io. BRENTII Conciones in euangelia festalia, germanice versæ a Iac. *Grettero*. Cum aliquot aliis eiusdem Brentii Concionibus. Francofurti 1561. Atque hæ Conciones, quæ illis accessere, agunt de grandine & tempestate, de officio Magistratus & patrum familias, de vocatione sive officio quorumvis hominum, de expeditione bellica contra Turcas, de oratione pro impetranda pace, deque encaniis, sive beneficiis, quæ Deus per aedes sacras parochiales erogat.

Io. BRENTII Conciones in pericopas euangelicas, quæ in ecclesia quotannis præleguntur & explicantur, ex latino in germanicum translatae a Iac. *Grettero*. Francofurti 1562. Brentius hæc Conciones non ipse litteris mandavit, sed tantum in schedis pro memoria quædam latine consignavit, e quibus postea *Gretterus* formavit Conciones stilo usus latino, quas iam in usum eorum, qui latinæ linguæ imperiti sunt, teutonico induit habitu, in dedicatione ad Fridericum Comitem limburgensem de usu docens atque abusu bonorum operum.

Iac. *Gretter*, ecclesiastes, ut videtur, Halæ Suevorum, edidit quoque homiliam de beatitudine, floruitque declinante sæculo XVI.

XLIX.

Iac. RAVPPII Bibliothecæ portatilis Pars practica. Francofurti 1663. Est Theologiæ practicæ Systema integrum, secundum ordinem Locorum theologicorum, quos auctor in quarta, ut loquuntur, forma ediderat, digestum, in usum non modo suum ipsius, sed & ministrorum ecclesiæ, huiusque officii candidatorum, in primis pauperum, ut sepellectilem haberent ad formandos sermones sacros, quos homilias sive conciones vocant. Neque vero omnia, quæ hic traduntur, in suggestum sunt afferenda, sed eorum delectus faciendus, sciendumque, non nulla tantum pro pastorum vel studiosorum cognitione consignata esse. Sunt autem omnia excerpta e melioribus atque gravioribus, quos auctor hoc in studiorum genere habebat, scriptoribus. Paucis;

ais: Bibliothecam homileticam hic habes in compendio, Niada in auge. Et, si ei adungas Bibliothecam eiusdem portatilem, sive Ianuam S. theologiæ, & Systema locorum theologicorum, integram habebis bibliothecam, qua contentus esse poteris, sive in militia, sive alibi obeundum tibi sit munus sacrum. Certe non defuere concionatores bellici, qui hoc consilium secuti res suas præclare potuerunt peragere, reversique magnas pro eo gratias egerunt. Indici subiunguntur Postilla postillorum, in quibus dantur dispositiones, earque plures, concionum varii generis, videlicet ad explicandos textus euangelicos p. 1. festales. 78. epistolicos. 104. festales. 120. passionales. 135. penitenciales. 141. connubiales. 191. enceniales. 200. & exequiales. 202. Tale hoc est promptuarium, quod ne quidem L. annorum spatio totum exhaurias.

Iac. Rappin, pastor herleshusanus in comitatu hohenoico, suo illo excerptendi labore præclare meritis de pauperibus studiosis & ministris ecclesiæ, Synopticum suum in universa Biblia commentarium, ut emtorum sumtibus parceret, in epitomen rededit, & Aphorismos biblicos inscripsit, edidit quoque Memoriale publicum, extinctus A. 1667. æt. 63. Equidem Aug. Pfeifferus de eius Annotationibus biblicis duriusculum fert iudicium, in Theſhermen. p. 521. scribens, eas æque, ac Friedliebiana, sapius sine magno iudicio, & aliquando fide subleſta confarcinatas esse; sed mitius censent Theologi ienenses in Testimonio Bibliothecæ portatili præfixo, dum aiunt, se se non dubitare, cordatos quoslibet auctori bona verba dicturos, & congratulatos esse de labore improbo exantlato, quem in volutandis auctoribus probatissimis impenderis, & nucleum a cortice seſtanzeris.

L.

Christiani Ludovici ERMISHII Kirchen-Redner, i. e. Orator ecclesiasticus, seu Conciones in euangelia, epistolas & psalmos. Tomi II. Lipsiæ 1716. Et binæ quidem in plericopas euangelicas, unæ autem in epistolicas, & selectiora dicta psalmorum. In quibus auctor non longe lateque vagatur, atque a textu discedit, & ambitiosis frequentibusque capitum & versuum S. scripturæ citationibus gloriolam captas, sed præſenti textui insiſtit, eumque perspicue explicat, & doctrinam fundamentalem inde cum ad.

adhortatione deducit ac derivat, in usum auditorum, id curans, ut prodesse queat, non autem ut methodo artificiali, seu potius absona & contorta, ludos faciat.

Christ. Lud. *Ermisch*, natus Cellis in Ducatu lüneburgico A. 1652. 15. Nov. S. theol. D. & ecclesiarum ac scholarum brunsvicensium Superintendens, vir disertus, gravis ac laboriosus, edidit præter disputationem inauguralem de Catena aurea causarum salutis, ex *Io.* 3, 16. sub F. V. Calixti moderamine habitam, alios quoque sermones sub titulo Triplicis evangelicæ delectationis animi, *der dreyfachen evangel. Herzens-lust*, Miscellaneas conciones, Florilegium, Sermones poenitentiales, & Spicilegium biblicum, edendaque promittit in latino idiomate Theologiam historicam N. Tti per omnes locos theologicos & per omnia a N. C. sæcula, Augustanam confessionem cum notis variorum ex diversis religionibus, Colloquia theologica sollemnia disputatoria a sæc. I. usque ad reformationem, & Varia litteraria; vernaculo autem omnia Concilia germanica a sæc. IV. in Germania celebrata, Breves annotationes in euangelistas, Conciones passionales, & catecheticas, & Continuationem concionum miscellanearum, aliarumque. Cui proposito felicem adprecamur successum.

LI.

Simonis VAN LEEVWEN Corpus iuris civilis. Amstelodami 1663. Constat Pandectis ad florentinum archetypum expressis, Institutionibus, Codice & Novellis, addito textu græco, cum notis Dionysii *Geshofredi*. Præter IVSTINIANI Edicta, LEONIS & aliorum Impp. Novellas, ac Canones apostolorum, græce & latine, Feudorum libros, Leges XII. tabularum, & alios ad ius pertinentes Tractatus, Fastos consulares, Indicesque titulorum ac legum, & quæcunque in ultimis parisiensi vel lugdunensi editionibus continentur, huic editioni nove accesserunt *Pauli* receptæ sententiæ cum selectis notis *Iac. Cuiacii*, & sparsim ad universum Corpus Ant. *Anselmi* Observationes singulares, Remissiones & Notæ iuris civilis, canonici & novissimi, ac in praxi recepti differentiam continentes, denique Lectiones variz & Notæ selectæ *Augustini*, *Beilonii*, *Goussani*, *Cuiacii*, *Duareni*, *Ruffardi*, *Hottomanni*, *Coyttii*, *Roberti*, *Ravardi*, *Charonda*, *Grotii*, *Salmasii* & aliorum.

.. Pars II. in fol. Hh Typo-

Typographi ad Lectorem gloriantur, seque optimo iure gloriari posse aiunt, nunquam antea emendatius Iuris Corpus in lucem prodixisse, operam ad hoc suam conferentibus Conr. *Gadenhusio* IC. & Corn. *Schrevelio*, Med. D. Gymnasiique lugdunensis rectore. Recusum est, ut de prioribus editionibus taceamus, Lipsiæ A. 1705. in 4. maiori, (Francofurti ad Mœnum A. 1713. 8.) atque nunc iterum ibidem recuditur. Confectum autem est hoc Corpus iuris civilis, exceptis Novellis, quæ post mortem demum IVSTINIANI privato cuiusdam ausu, teste *Stephano* Proœm. in Novel. IVSTIN. p. 14. collectæ creduntur, a *Triboniano* aliisque gravissimis ei associatis ICTis : de quo vide Vinc. *Placcii* Institutiones reconcinnatas, Io. *Eichelii* Notas in Procopii *Avudora*, & Fran. *Hottomanni* Antitribonianum.

Tribonianus, pamphilius, celebris ICTus, splendidisque a IVSTINIANO muneribus admotus, fuit enim Magister Exquæstor S. Palatii & Exconsul, sed ob populi contra eum irati tumultum depositus, ac postea restitutus in integrum, laude quidem eruditionis floruit, sed ob avaritiam & turpis lucri studium, quo leges sæpius mutaverit, atque Imperatorem ad mala seduxerit, pessime audivit. G. *Calixtus* Theol. mor. 109. *König* 817. *Lexic. univ. vers. hist.* T. IV. 576. *Magirus* 783. *Pope-Blount* 321. *Schoock*, Epist. de lege regia p. 5. *Rupertus* in Synopf. Befoldi 506. illustris *Thomafius* in Kleinteutsh. Schriften 641. cl. I. W. *Gabel* Orat. de caus. corrig. Iurisprud. 20. *Dippel* 622.

Dionys. Geshofredus, parisiensis, Iuris doctor & professor primum genevensis, deinde, cum ad Iuræ montis radices, ab HENRICO IV. vocatus, tres præfecturas administrasset, & dignitate consiliarii Curiae parlamentariæ supremæ gavisus esset, argentinensis & heidelbergensis alternis vicibus, donec ob turbas germanicas Argentoratum rediret tertium, in ædibus Matth. Berneggeri privatam degens vitam, quidquid mortale habebat deposuit anno 1622. æt. 73. Expetitus etiam fuit a Batavis, & denuo a Rege christianissimo, sed noluit decedere e Germania, tantaque etiam in senectute valuit memoria, ut præcipua auctorum loca promte edere ac recitare sciret, vir certe scriptis iuridicis & philologicis, quorum catalogus apud *Wittium*, celebratissimus, & ICTus sui sæculi maximus. *Witte* Memor. ICTor. p. 36. *König* 355. *Lexic. univ. histor.* T. II. 275. *Magirus* 396. Sim.

Sim. van Linschoten, ICrus batavus, vulgavit etiam Observationes in Witseni tractatum de Avaria, libellum de origine, progressu, usu atque auctoritate Iuris civilis, & Censuram forensensem theoreticam & practicam, floruitque anno 63. sæculi XVII.

LII.

Corpus iuris canonici, a Petro & Francisco PITHOEO restitutum & notis illustratum. Iuxta exemplar parisiense A. 1687. Lipsiæ 1705. Quæ editio illam & elegantia & accuratione vere æmulata est. Præmittitur hic 1) Claudii *le Peletier* ad Mich. *le Tellier* Franciæ cancellarium epistola dedicatoria, in qua eius virtutes ac merita celebrat. 2) Petri Pithoei Vita, & Testamentum. 3) de Petro & Fran. Pithoeo clarissimorum virorum testimonia. 4) Vtriusque tumulus. 5) Fran. *Desmaretz* præfatio de editione parisiensi. 6) Pet. *Pithoei* Synopsis historica eorum, qui canones & decreta ecclesiastica collegerunt. 7) GREGORII Papæ XIII. Diploma de privilegio imprimendi & vendendi Corpus iuris canonici emendatum & correctum, & cavendis eius mutationibus. Ipsum autem Ius canonicum constat duobus voluminibus, quorum alterum est Decretum, alterum Decretales, videlicet epistolæ. Decreti Partes sunt III. Prima pars habet Distinctiones CL. Secunda Causas XXXVI. Atque hæc pars continet etiam tractatum de Pœnitentia, qui inter Causæ XXXIII. quæstionem 3. & 4. interiectus est. Tertia est de Consecratione, habetque Distinctiones V. Decretalium itidem III. possunt constitui Partes: Prima pars speciatim Decretalium nomen retinet; & habet libros V. appellaturque *Extra*. Secunda dicitur *Sextus*, scilicet liber, qui & ipse habet libros V. Nota, omnes Secundæ huius Partis titulos haberi etiam in I. Parte, sed non vice versa; & quidem eodem in libro, non autem titulo eodem. Tertia Decretalium Pars est Constitutionum, & habet 1) Constitutiones Clementinas. Sunt & hic V. libri, & omnes tituli in Prima quoque Decretalium Parte contenti, non contra, eodem libro, non titulo. 2) Constitutiones Extravagantes, quæ sunt IOANNIS Papæ XXII. 3) Extravagantes communes, quæ diversorum sunt Pontificum; atque harum rursus V. libri sunt, & omnes quoque tituli eodem in libro, sicut in Prima Decretalium Parte. Operi nostro subiuncta,

est Appendix, continens 1) librum Septimum Decretalium, A. 1590. a Pet. *Matthaeo* editum, 2) Io. Pauli *Lancelotti* Institutiones Iuris canonici. Praefatio (Frid. Ben. *Carpzovii*) Pithoeorum fratrum utiliss. atque illustriss. laudat laborem. *Placcius* de Anom. 206. Decretum in Iure canonico se habet, ut Digesta in Corpore iuris civilis; Decretales in specie, quae etiam dicuntur *Extra*, ut Codex; Sextus vero & Constitutiones, item Extravagantes IOANNIS XXII. & Extravagantes communes, ut *Novellae*. Vid. *Volscius* in Prolegom. in Iurisprud. p. 40. & Io. *Serpilius* in Compendiosa totius Iuris canon. declinatione. Decreti collector est *Gratianus*, qui tamen non fecit delectum auctorum; e quibus collegit, plurimisque in locis excitat Chrysostomum, tamquam auctorem Operis imperfecti, & Hieronymum pro Origene; interdum etiam adfert sententias parum convenientes, aut mutilatas, & canones saepe inaniter accumulat, non nullos quoque adducit alicubi, qui ex veteri disciplina sui temporis statui ecclesiastico prorsus repugnant, neque in allegandis legibus romanis usus est codice Theodosiano, sed Aniani interpretationibus. *Belarm.* de Scriptor. eccles. 233. 234. *Gloss.* ad Dist. 36. c. 7. *Melancthon* in Sentent. Patrum de S. coena B 8. C 2. *Casp. Ziegler* de orig. & increm. Iur. canon. §. 38. Decretales collegit Raymundus a *Pennaforti*; Additiones autem Decretalium sunt Fran. *Peguae*, hispani; sicut Numeri & Summaria, singulis praefixa capitibus; auctorem habent Ant. *Contium*, & Canonibus singulis addita Notae Io. *Donatium*, teste *Placcio* de Anonym. 205. 206. 209. Glossatores autem Corporis Iur. canon. sunt Laur. *Cremenfis*, Vincent. *Castilionensis* mediolanensis, *Hugo* seu *Hugus* vercellensis, & Io. *Sommecus* teutonicus. *Placc.* de Anom. 215. & *Gerhard* Conf. cathol. 1267. Ceterum de Iure canonico videantur *Agrippa* de Van. scient. c. 92. *Luther* T. III. ien. german. 388. *Capella* de Cognit. libror. Iur. can. Ant. *Augustinus* de Emendat. Gratiani, cum Annotat. *Ger. Von Mastricht*, Io. *Werner* disp. de Orig. usu & auctorit. Iur. can. in foro civili, *Daubauer* Theol. conscient. T. I. 949. Fran. *Florens* de Orig. arte & auctorit. Iur. canon. (in Tomo II. Collect. libror. rar. 209.) *Schiltner* Instit. iur. canon. l. 1. tit. 2. Bened. *Carpzov.* ep. dedic. Iurisprud. consistor. *Keyser* in Historia iuris; *Chytramus* orat. de stud. theol. recte instit. D 3. Ioan. *Stranck* Amentit. iur. canon.

p. 23. Christian. *Thomasius* præfat. in Lancelotti Institut. iur. canon. cl. *Kesnerus* de Iurispud. papiz. 35. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. lat. 843. & in Supplem. 38. De Decretalium auctore legi possunt *Ziegler* præfat. in Lancelotti Institut. iur. canon. §. 69. & in Dissert. prædicta §. 67. celebr. Iust. Henn. *Boehmer* in Iure eccles. Protestant. *Hildebrand* de Nupt. vet. christianor. L. 3. *Casaubonus* Exercitat. p. 370. & plures alii a *Credo* citati P. XVIII. Animadv. p. 73. De Sexti Decretalium auctoritate in Gallia Io. *Wulfer* in not. ad Orat. inauguralem 141. & *Extratta mentinus* A. 1701. m. Ianuar. p. 70. deque septimo idem *Wulfer* 140. Optima Decretalium editio est parisiensis in 8. mai. teste *Dunwoy* Epp. p. 14. Spuria Decretales sunt, quæ SIRICIVM Papam præcedunt. *Perroniana* 107. *Papebroch*. in Actis erud. A. 1698. 82. & *Blondellus* Prolegom. in Pseudo-Isidoro & Turriano vapul. 77. Et magna parte Decretalium atque Clementinarum, iudice *Wicellio* in Via regia p. 101. carere possemus. Quare autem *Lutherus* Ius canonicum conturbaverit, ipse exponit Tomo II. Opp. latin. ienens. 316. & videantur *Ziegler* Dissert. alleg. §. 64. atque Henr. *Linck* in Disc. prælimin. commentarii in Decretales I. 2.

Dist. X. c. 9. p. 9. (liceat enim sic allegare, perspicuitatis causa) De Capitulis vel Præceptis imperialibus vestris, vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis & conservandis.

Dist. XXXVII. c. 7. p. 90. Beatus Hieronymus ab angelo verberatur, quia Ciceronis libros legat.

Dist. LXIII. c. 22. 23. p. 85. de Iure Imperatoris in electione pontificis. Hæc quidem capita *Bellarminus*, *Baronius* secutus, habet pro consiliis, lib. de scriptor. eccles. p. 233.

Vocabulum Pontificum est delendum, *Couring* de Orig. Iur. germ. c. 17. p. 93.

Fabula hæc exploditur ab *Erasmo* in Vita Hieronymi, & in G. *Richter* Epp. p. 96.

Quidquid sit de hisce Bullis, id certum est, ius illud ab Imperatore exercitum, omnesque Pontifices rom. nec non archiepiscopos & episcopos pedum episcopale ab Imperatore accepisse, donec rem omnem turb-

C. 30. p. 86. *Passus* Constitutionis Imp. I. Ludovici cum rom. Pontificibus. Quo Papæ ius datur libero imperandi in urbe & iisque provinciis, & Imperator iuri suo renuntias in electione Pontificis.

Causa XXIV. c. 15. p. 333. Eius (S. Petri) sedes primitus apud vos (Antiochiæ) fuit: quæ postea, iubente Domino, Romanam translata est.

De Consecrat. Dist. II. c. 16. p. 455. Item Fabianus Papa ait.

C. 42. p. 458. Berengarius confitetur, verum Christi corpus non posse sensualiter nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri.

Decretal. Gregorii IX. lib. III. tit. XXII. c. 1. p. 158. Clericus fidei infirmis infirmitas, abiciatur.

Lib. IV. tit. III. c. 1. p. 206. Si quis clam desponsaverit aliquam, & mulier vel vir negat huiusmodi desponsationem, viro incumbit probatio.

baret GREGORIUS VII. *Couring* disp. de Imperatore rom. german. §. 49.

Nentrum cessit LUDOVICUS I. ut pluribus docet auctor Iuris Imperatoris in Italiam, annexus Io. Sylv. Germani Statui Imperii german. p. 18.

At vide auctorem des *Meyens* pour convaincre les heretiques, T. I. 65.

Burchardus hoc tribuit SYLVERIO, teste Galeno Catech. CXLII. p. 454.

Huius formulæ hodie pudet Romano-catholicos, ut *Bossuetus* iam dicat, non corpus, sed accidentia dentibus frangi, albedinem & rotunditatem. *Basnage* Hist. de religione reform. ecclesiar. c. 9. (in Actis erudit. A. 1690. 529.)

Durum hoc est, sæpiusque tum necessitatis, tum pietatis casus officium eiusmodi suadere potest. H. E. *Kestner* Iurisprud. papiz. 76.

Verba, vel vir, irrepservunt, & sensum turbant. I. H. *Boehmer* in Corvini Iure can. 189.

Extravag. comm. lib. I. tit. VIII. p.

394. *Bonifacius VIII. Vnam sanctam Ecclesiam catholicam & ipsam apostolicam urgente fide credere cogimur & tenere. — Vterque est in potestate ecclesie, spiritalis scilicet gladius & materialis. — Subesse Romano Pontifici omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.*

L. V. tit. IX. c. 1. p. 422. Vnusquisque plus merebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, quo *Basilicas ipsas amplius & devotius frequentabit.* Et c. 2. p. 423. Annus quinquages. in lege *Missaica.*

Hæc Constitutio irati contra Galiam est Pontifici, neque auctoritatem habet. *Lanuvius Ep. II. p. 109.*

Hæc sunt refutata ab illustri L. P. Ludovig, prorectore tunc Halensis acad. in Dica iubilator. p. 4.

Gratianus, Clusii Etruriæ oppido natus, monachus benedictinus, Petri Lombardi & Petri Comestoris sive frater germanus, isque cum illis spurius vel adulterinus, sive amicus, in epitaphio Iuris, casarei & pontificii enucleator prope divinus adpellatus, Decreto, sive, ut prius vocabatur, Concordiæ discordantium canonum conscribendæ 24. creditur impendisse annos, vixitque sæculo XII. Multa petiit ex *Burchardo & Ivone*, qui similem ante ipsum telam orsi erant. Decretum isthoc ab EVGENIO III. approbatum, statimque in academia bononiensi prælectum fuit; PIVS IV. autem & V. multis usi sunt viris doctis ad eius correctionem, quos inter erat quoque Hugo *Boncompagnus*, qui in papali throno collocatus, nomenque adeptus GREGORII XIII. illud revidendum & imprimendum curavit. *Lexic. univ. histor. T. II. 288. König 360.*

Raimondus de Pennaforti, sive *Raymundus de Rupeforti*, barcinonensis, Ius canonicum docuit Bononiæ, factusque Barcinone canonicus & archidiaconus, ingressus est ordinem Dominicanorum. GREGORIUS Papa IX. tanti eum fecit, ut sibi eligeret in capella-

pellanum & confessionarium, Generalemque constitueret prædicti ordinis; ille autem hanc dignitatem non nisi per biennium retinuit, & episcopatum tam tarraconensem, quam barcinonensem humilitatis studio recusavit, sine dubio honorem quoque rationisationis, quo eum CLEMENS IX. affecit, fugiturus, si penes ipsum stetisset, deque eo certior fuisset redditus. Obiit A. 1275. ætatis, uti fertur, 100. *Lexic. univ. histor.* T. IV. 257. König 618.

Fran. *Pisboeus*, Petri frater, ICTus, & in regia Navarræ Supplicum libellorum magister, collegii trecensis fundator, antiquitatis omnis sacræ, profanæ, gallicæ, exoticæ admirator, indagator & vindex, ab HENRICO IV. Procurator generalis extra ordinem, & ad collationem inter Dav. Perronium ac Mornazum Plessæum cognitor electus, denique inter delegatos regios, qui de regni finibus cognoscere deberent, adscriptus, ea fuit modestia, ut scriptis doctissimis, quæ publica fecit, nomen suum inscribi recusaret, fatis cedens A. 1621. æt. 77. *Lexic. univers. histor.* T. IV. 206. Laudatur a laudatissimis viris: nam a *Calacio* (a) vocatur vir non minore eruditione, quam probitate præditus; ab Hieron. *Bignonio* (b) clarissimum lumen; a *Lipso* (c) vir & clarus pariter & magnus, sed non pro magnitudine etiam clarus. Vide *Magirum* p. 669. Testimonia *clariss. viror.* huic operi præmissa, eiusque tumulum, *Sealigerana* 314. 72. & *Sammarthanum* Elog. lib. IV. p. 99.

Io. Paul. *Lancelottus*, ICTus perusinus, iussu Pontificis PII IV. consignavit Institutiones iuris Canonici, sed earum confirmationem non potuit impetrare, ut adeo non pares sint auctoritate Institutionibus IVSTINIANI Imp. ediditque *Comparisonem* iuris pontificii & cæsarei, *Responsa*, *Enchiridion* iuris continens definit. *Decret.* & tractatum de *Substitutionibus*, denatus in die natali A. 1591. æt. 80. *Lexic. univ. hist.* T. III. 274. *Magirus* 503. & excell. *Thomasius* præfat. in *Lancelotti Institut. iur. canon.* a 2.

LIII.

Melch. GOLDASTI Constitutiones imperiales. Tomi IV. volumina II. Francofurti ad Moenum 1713. De præcedentibus editionibus videatur nobilissimus Herm. Dieter. *Adelmanni* Orat.

(a) Lib. X. Observat. c. 18. (b) Præfat. in Marculphi Form. (c) Epp. ad Germ. & Gallos, ep. 95. p. 723.

Orat. de genuin. Historiæ german. fontib. p. 45. Hæc autem prioribus est auctior, nitidior & emendatior. Et hic quidem exhibentur Imperatorum, Cæsarum & Regum S. Imp. rom. germ. Recensus, ordinationes, rescripta, mandata & edicta, in publicis Comitibus promulgata, aut alias edita, inde ab instauratione primæ monarchiæ germanicæ usque ad Imp. MATTHIAM: in quibus quidquid de iurisdictione Imperii & Ecclesiæ, potestate Imperatoris & Papæ, autoritate & libertate Regum, & ceterorum Imperii occidentalis Ordinum, per Magnam Germaniam, i. e. Theutoniam, Franciam, Italiam, Hispaniam, Angliam, Vngariam, Poloniam, Bohemiam, Daniam &c. de iuribus civilibus & feudalibus, pace religiosa ac civili, aliisque rebus omnibus ad ecclesiam & politiam spectantibus, ab anno O. C. 1812. usque ad annum a Christo nato 1612. constitutum & sancitum est, fere comprehenditur: adiunctis etiam iis, quæ antea a Carolo M. usque ad Carolum V. & reformationem religionis, & inde usque ad Rudolphum II. prodierunt. Ut vero de singulis contentis tibi liquido constet, ex curate recensere haud pigramur. Nimirum in Tomo I. cui præmittuntur 1) Dedicatio ad Imp. MATTHIAM de maiestate Imperatoris, capitibus harum Constitutionum, abhincque in iis colligendis industria ac diligentia. 2) Corpus membrorum Imperii germanici. 3) Præfatio, quæ objectionibus de vanitate Constitutionum Tuisiæ, Hermanonis & Frangi intercedit, existant *Tuisiæ* monarchiæ Leges & instituta. A. M. 1812. *Hermanonis* monarchiæ similia. 2070. *Marcemiri* I. regis Institutum de monarchia Imperii francici. 3547. *Anthonis* I. Confirmatio instituti præcedentis. 3562. *Rafani* I. Leges & instituta. 3698. *Clodomeri* I. Rescriptum ad Gallos, terram occupatam repentes. 3720. *Anthonis* II. Lex de non immolando hominibus. 3807. *Franci* Edictum de nomine Francorum. 3949. *Clotarii* I. Repetitio instituti de monarchia francica, Anno Christi II. *Hermani* de negligentia Ducum. 23. *Clotarii* II. de ætate Regis. 309. *Clodomeri* II. Rescriptum ad petita Turingorum auxilia contra Suevos. 323. *Dagoberti* I. pro libertate Francorum, ad Valentinianum Imp. tributa exigentia. 397. *Gensarici* Constitutio de palmogenitura regni. 492. *Tuisiæ* Imp. leges. 492. Ejusdem Sacra ad Burgundionum, Herulorum, Varinorum & Thuringorum Reges, pro pace & munus.

Pars II. in fol. li au.

auxilii unitate adversus Francorum regem, (Clodoveum) Imperii æmulum. 509. Eiusdem & *Anastasi* Imp. Legatio ad Theodonem Ducem & ceteros Bavariæ proceres, ut se Imperio romano subiiciant. 515. *Gilimeris* Imp. Rescriptum de depositione Regis, & primogenitura Regni, ad Iustinianum Imp. 526. Imperatore Germano indignum esse, ut se Græcorum Regis potestati & imperio subiiciat. 527. *Athalarici*, Super provinciis legitimo iure belli quasitis, ad Belisarium. 528. *Theodahati* Pactum cum Iustiniano Imp. de tradendis ei Imperii occidentalis habenis. 536. *Vistgu* Oratio ad Proceres Imperii de provinciis Imperii remotioribus in instanti periculo dedendis. 536. Ordinatio de obedientia Papæ, Senatus populique romani, Imperatori Germano debita. 536. *Hildovaldi* Oratio ad Proceres Imperii de bello non temere fuscipiendo. 540. *Totila* Oratio de servandis & recipiendis in gratiam civibus, per vim ab Imperio abalienatis. 543. De iniuriis hostiliter illatis emendandis. 544. Rescriptum ad Iustinianum Imp. de societate Imperii post captam Romam. 546. Edictum de non lædendis civibus dedititiis & imbellibus, iustitiæ correctione, & pœna perfidiz. 547. *Clotharii* I. de tributo a bonis ecclesiasticis exigendo. 555. Decretum de electione & depositione episcopi. 560. *Chariberti* simile. 566. *Chilperici* Mandatum de asylis. 579. Lex canonica de pœna criminosi episcopi. 580. Decretum in ecclesiasticos heribannitos. 581. de descriptionibus censuum fiscalium. 583. Indiculus de summa Trinitate. 583. Edictum de literis alphabeto addendis. 584. Contra regionum mandatorum contemtores. 586. Revocationes inofficiosarum donationum, episcopis & ecclesiis factarum. 587. *Guntibramni* Sanctio in parricidas Regum. 587. In ecclesiasticos heribannitos. 588. de grassationibus militum. 588. Recessus comitiorum andelavensium de pace publica. 591. *Childeberti* II. Decretum de divisione hereditatis inter matrem & filiam. 594. de asylis. 596. *Caroli Martelli*, Principis Francorum, Edictum de fide publica vel salvo conductu dato pro Bonifacio, episcopo moguntino, legato sedis romanæ. 724. *Carolomanni* I. de reformatione lapsæ religionis christianæ, & disciplinæ ecclesiasticæ, morumque cleri ac populi. 742. de metropoli moguntina. 745. *Pipini* contra errores Græcorum de processione Spiritus S. & adoratione imaginum. 767. *Caroli Magni* Formulæ iuramentorum, si de-

delictis & homagii. 774. Senatus consultum romanum de Lege regia, qua a Papa & S. P. Q. R. ius omne & potestas in Carolum M. confertur: item de electione rom. Pontificis, & investituris episcoporum. 774. Caroli M. constitutio de metallifodinarum privilegio Comitibus gleichensibus concessio. 786. Decretum in rebelles Imperii & læsæ maiestatis reos. 788. Decreta ecclesiastica contra Elipandum & Felicem hæreticos: item contra Acta concilii nicæni II, in causa imaginum. 794. contra eosdem hæreticos. 794. Capitulare de non adorandis imaginibus, contra Synodum nicænam II, 794. Rescriptum ad Imp. CPTanum de pace inter utrumque Imperium. 803. Constitutio de pace constituenda & conservanda, & divisione Regni facienda inter filios. 806. Leges variaz. Ludovici I. Decreta comitiorum aquisgranensium. 814. 817. Mandatum de reformatione abusuum cleri. 817. in Regem Rom. & complices eius, rebelles Imperio & læsæ maiestatis reos. 818. Michaëlis & Theophili Impp. CPTan. Epistolæ ad Ludovicum Imp. de non adorandis imaginibus. 866. Ludovici I. & Lotharii I. Collatio parisiensis de cultu imaginum. 825. Lotharii I. Constitutio de electione Pontificis, & legibus Romanorum. 827. Decreta comitiorum imperialium pro confirmanda libertate ecclesiæ germanicæ & gallicanæ, contra Lotharii Caesaris & Gregorii IV: Papæ machinationes in Ludovicum Imp. 833. Ludovici I. Sacra de colligendis & transferendis S. Dionysii monumentis. 834. Editum de electione episcopi. 834. Lotharii I. de restitutione archiepiscopi in sedem & diocesin suam, ex crimine infidelitatis dimissam. 840. Ludovici II. & Caroli II. Compositio pro tuenda regnorum Germaniæ & Galliar libertate contra usurpationem & oppressionem Imp. rom. 842. Caroli II. Constitutio de rebus ecclesiæ ablatis restituendis, & in posterum ad seculares usus non transferendis. 847. Ludovici II. Decreta comitiorum moguntinensium. 850. Decreta comitiorum visurgensium. 851. Decreta comitiorum erfurtenensium. 852. Lotharii I. Rescriptum de Cardinale presbytero, quem Papa, quod ecclesiam suam reliquisset, in ius ad synodum vocaverat. 853. Recessus comitiorum consulantiarum de pace publica, & concordia inter Reges Francorum, i. e. Germanorum & Gallorum, stabilita. 860. Ludovici II. & Caroli manni Decreta ecclesiastica wormatiensia, contra cultum imaginum.

assertum a Graecis & Papa romano. 863. *Ludovici II.* Diffidatio contra Carolum Calvum, regni lotharingici invasorem & usurpatorem. 870. Decretum ecclesiasticum coloniense. 870. Rescriptum de excellentia & superioritate Imperii romani, ad Imp. CPTanum. 871. *Caroli II.* de potestate regia. 871. *Ludovici Balbi* contra sacrilegos. 868. *Caroli III.* Constitutio de expeditione romana. 881. *Arnulphi* Decretum in rebelles Imperio reges ac tyrannos, Galliar & Italiz invasores. 890. Edictum ad Principes Imperii in expeditione romana. 891. Confirmatio contractus concambialis cum Ecclesia facti. *Zuendepoldi* de restituenda possessione per iniustitiam ablata. 898. *Ludovici IV.* Leges portoriz. 904. *Conradi I.* Decreta conciliorum althaimensium. 916. Confirmatio concambii pradiorum cum Ecclesia facti. 917. *Harrici I.* Rescriptum de sui electione & promotione ad Imperium. 917. Eiusdem Leges & Instituta. 924. Statuta & privilegia ludorum equestrium, sive hastiludiorum. 938. *Ottonis I.* Processus in inauguratione aquisgranensi. 946. Constitutio de locatione & privilegio Camerae imperialis magdeburgensis. 947. *Ludolphi* Supplicatio ad Ottonem Imp. pro venia rebellionis & laesae maiestatis. 954. *Ottonis* Responsum de Ioannis (XII.) Papae iniquitate. 963. Recessus Synodi rom. super depositione Ioannis Papae XII. & electione Leonis VIII. 963. Senatus consultum rom. de Lega regia, qua a Papa & S. P. Q. R. ius omne & potestas Ottoni M. confertur: item de electione rom. Pontificis & investituris episcoporum. 964. Aliud de restituendis Rom. Imperio omnibus temporalibus, quae per Reges & Imperatores Ecclesiae rom. in damnum Imperii simul, & ipsius Ecclesiae, collatae fuerunt. 964. *Ottonis* Decreta comitiorum wormatiensium. 966. Edicta Romae proposita. 966. Edictum ad Duces & Praefectos Germanias. 968. *Ottonis II.* Constitutio de otiosis civibus. 997. de iure ac potestate Imperii; de donatione Constantini & Caroli; de assignatione bonorum, quibus Pontifices rom. ad sui suaeque Ecclesiae sustentationem uti frui debeant. 998. *Honorii III.* Responsum, Imperatorem non debere, in vindictam alicuius Principis, bona subiectorum devastare. 1002. Constitutio de regalibus rom. Ecclesiae concessis. 1014. Decreta comitiorum altretensium. 1022. *Conradi II.* Responsum, Imperatorem iustitiam potenter audire & iudicare, rebus relictis omnibus, debere. 1024. De-

Decretum in Papienses rebellionis reos. 1025. Rescriptum, quod virtute hostes, non fraude sint superandi. 1028. Senatus consultum rom. de Lege regia, qua a Papa & S. P. Q. R. ius omne & potestas Henrico III. & in eum confertur; item de electione rom. Pontificis & investituris episcoporum. 1040. *Henrici III.* Constitutiones de iustitia & privilegiis bambergensium Ministerialium. *Henrici IV.* Rescripta varia. Rescriptum ad abbatem, quem propter contumaciam deposuit. 1069. Mandatum ad monachos, ne abdicato per sententiam imperialem Abbati ulterius obediant. 1069. Decreta conciliorum wormatiensium contra Gregorium VII. Papam. 1076. *Rudolphi* Decreta comitiorum forcheimensium de Lege regia, & ne Imperium procedat successione, sed electione. 1077. *Henrici IV.* Iuramentum, Gregorio VII. Papæ corporaliter præstitum Canusii. 1077. *Eiusdem & Rudolphi* Iuramenta in concilio rom. præstita. 1079. *Rudolphi* Propositio in Synodo rom. contra Henricum Imp. 1080. *Henrici IV.* Imp. & Ordinum Imperii Decreta brixinensia, contra Gregorium Papam. 1080. Edictum ad Clerum populumque rom. ut a Papæ obedientia recedant. Mandatum abdicationis & depositionis a papatu, ad Gregorium Papam. *Hermannii* Regis Iuramentum, legato rom. Pontificis, in præsentia Principum Imperii, præstitum Goslaræ, post sui electionem. 1082. *Henrici IV.* Rescriptum de recipiendo Clemente per Proceres Imperii electo, & reiiciendo Gregorio, per sententiam imperialem deposito. 1083. *Hermannii* Decreta comitiorum goslariensium de abdicatione Henrici IV. Imp. 1085. Decreta comitiorum quedlinburgensium. 1085. *Henrici IV.* Decreta comitiorum moguntinensium adversus Gregorium pseudopapam, & Hermannum pseudoregem. 1085. Recessus comitiorum ulmensium. 1093. Recessus comitiorum constantiensium. 1094. *Conradi* Pactum cum rom. Pontifice. 1095. *Henrici IV.* Decretum super depositione Conradi Regis, Papæ rom. contra Imperium adhaerentis, & electione atque capitulatione Henrici V. 1096. Rescriptum ad filium Henricum V. ne Papæ & eius affectis obtemperet, inopia & naturæ contraria suadentibus. 1106. Rescriptum ad filium Regem de perfidia & impietate eius in Imperatorem patrem. 1106. Protestatio ad Principes Imperii super iniusta sui depositione. 1106. Rescriptum ad Principes Impi. de suæ exaucturatione. 1106. *Henrici V.* Decreta

comitiorum northufensium. 1105. Edictum de vindicandis iniuriis, in Imperii contumeliam illatis. 1106. Rescriptum ad Henricum IV. Imp. exauctoratum. 1106. Edictum contra impia & turbulenta decreta Paschalis Papæ & conciliabuli tricassini. 1109. Ad Paschalem, ut ecclesiastici regalia & feuda sua Imperio ac Cæsari resignent, & decimis contenti in ecclesia vivant. 1110. Pactum cum Paschale, de pace & iuribus Imperii & Ecclesiæ. Transactio cum Paschale de investituris ecclesiasticorum. Conventio cum Papa de pace publica & investituris ecclesiasticorum. 1111. Privilegium, a Papa datum, de investituris episcopatum & abbatiarum. Edictum, ut archiepiscopo propter rebellionem & perfidiam, per imperialem sententiam damnato, nulla obedientia præstetur. 1116. Conventio cum Calixto papa de investituris episcoporum & abbatum. 1122. Formulæ iuramentorum fidelitatis & homagii. Principum Imperii edictum de nova electione Imperatoris facienda. 1126. *Lotharii* III. Mandatum, ut episcopus in ecclesia sua resideat, sub pœna depositionis. Processus in causa abbatis casinensis cognoscenda & diiudicanda. 1139. Senatus consultum rom. de recuperandis Imperii rom. iuribus per electum Imperatorem ab iniusta Papæ usurpatione & tyrannide. 1140. *Conradi* III. Rescriptum ad Imp. Cptanum de præcellentia & auctoritate Imperii rom. 1142. *FridERICI* I. Rescriptum ad Papam de iuribus Imperii, & potestate in Papam, Cardinales, & ceteros Status ecclesiasticos. 1156. Edictum de iuribus & dignitate Imperii atque Ecclesiæ tuendis, & vindicandis a tyrannide Papæ & Cardinalium eius. 1157. Edictum de Papæ rom. tyrannide & usurpatione in Imperio, & pseudovicariatu in Ecclesia reprimendis; deque primatu Sedis trevirensis. 1157. Rescripta ad Papam de distinctione Imperii & Ecclesiæ, & quod Imperium non habeatur a Papa. 1158. Formulæ iuramentorum fidelitatis & homagii. 1158. Leges castrenses. 1159. Edictum de rebellibus Imperii per Italiam in ordinem redigendis, & de honore Imperii germanici tutando & conservando contra papicolos. 1158. Constitutio de pactis conventionis, & conditionibus pacis cum Mediolanensibus factæ. 1159. Edictum de electione novi Pontificis rom. & de concordia Germanorum, Gallorum & Britannorum seu Anglorum. De destruenda rebelli civitate. De Indictione concilii papiensis, ad schisma

schisma papale tollendum. Mandatum ad pseudopapam, & eius Cardinales, ut se sistant in consilio papienfi, ubi de iustitia eorum cognoscatur. Edicta super depositione pseudopapæ, & electione novi Papæ. 1160. Mandata & Rescripta varia, statum Imperii & Ecclesiæ concernentia. Decretum super controverso Ducatu Bavariz & Marchionatu superiori Austriæ. 1166. Pactum cum Romanis, de eorum subiectione & privilegiis in Imperio. 1167. Decretum de duobus schismaticis Archiepiscopis salisburgensibus removendis, & novo ab se confirmato & investito recipiendo. 1177. Rescriptum ad Imp. CPTanum, de præcellentia & superioritate rom. Imperii. Decretum de translatione fori remittenda; & quod bona cum consensu Imperatoris sint ad ecclesiam tradenda. 1180. Responsum ad Imp. CPTanum, pro superioritate romani Imperii, tam in Græcos, quam Latinos, & cunctos orbis populos. 1189. Sententia in Imperatorem CPTanum, super eadem re. Responsum legatis Soldani, & filii eius, nec non Admiralis datum. 1190. *Henrici VI.* Edictum de indicendis militiæ sacræ privilegiis. 1195. Decreta francofurtensia de Imperii successione, & aliis capitulis. 1197. Principum Imperii Diploma de electione Ottonis IV. Imp. 1200. *Ottonis IV.* Decretum de bonis ecclesiasticis in necessitatem publicam erogandis, de personarum ecclesiasticarum reformatione, & de bello Papæ & Regi Francorum, qui Papæ contra Imperium adhærebat, inferendo. 1212. *Friderici II.* Imp. Aurea bulla de libertate ecclesiastica. 1213. Decreta francofurtensia. 1219. Constitutio de iuribus & privilegiis Civitatis norimbergensis. Edictum de tollendis Statutis adversus libertatem ecclesiæ editis. 1220. Constitutio de libertate ecclesiastica. Constitutiones contra hæreticos. 1221. Decretum proscriptionis in Comites habspurgenses, lata propter vim ecclesiæ beronensi illatam. 1223. Præceptum de capiendo & plectendo decano pataviensi, Papæ adversus Imperium adherente. 1226. Edictum de Papæ rom. tyrannide & antichristianismo, contra coniurationem Principum Imperii in comitiis budissinis congregatorum. 1227. Mandatum ad Regem Bohemiæ, ut Imperio fidem adversus Papæ tyrannidem & iniquas machinationes conservet. Præceptum de metallifodinis in Comitatu palatino Rheni. 1229. Aliud de metallifodinis in districtu blauenfi. 1232. Decretum in Regem Romanorum, qui ab Imperatore ad Papam

Papam defecerat. 1237. Lex de Saracenis. 1238. Confirmatio sententia super controverso Ducatu Bavarie. 1245. Formula de iure ac privilegio Regis in Imperio. Edictum de usurpatione Papae rom. in iurisdictione & auctoritate seculari; & quod Papa non possit instituere aut deponere Imperatorem, Reges ac Principes. Ordinatio testamentaria. 1251. *Henrici VII.* Rescripta, ne homines monasteriorum & collegiorum a Dominis secularibus exactionibus onerentur. 1233. Decretum de argentifodinis, & de foresta ferarum seu wildbanno. 1234. *Ludovici IX.* Regis Francie Responsum super iniusta depositione Friderici Imp. per Papam facta, & irrita electione Roberti, Comitis atrebatensis. 1239. *Wilhelmi* Regis Processus in inauguratione aquisgranensi observatus. 1249. *Alphonsi* Rescriptum de officio boni Regis. 1253. *Richardi* Constitutio, ne bona ad ecclesiam devoluta, a consuetis tributis eximantur. 1257. Edictum de viarum custodia & securitate. 1260. Edictum, quo civitas tigurina ab iniqua proscriptione eximitur, & Imperio alleitur. 1262. Rescriptum ad diffidatores Regis Angliae. 1262. *Conradini* Regis Edictum de iniuriis sibi per Pontifices rom. illatis. 1268. *Rudolphi I.* Imp. Edictum de diplomatis & instrumentis lingua germanica concipiendis. 1274. Responsum de coronatione romana, quod sine ea, electus a Principibus, sit verus Imperator. Decretum de iure eligendi Imperatorem, inter Regem Bohemiae & Ducem Bavarie controverso. 1275. Decretum in actione empti & venditi castri Beckelheimensis, vertente inter Archiepiscopum moguntinum & Comites sponheimenses. 1281. De distinctis Burgravii & Senatus populi civitatis iuribus, eorumque concordia & integritate. 1285. Rescriptum, ut de civibus Imperii, tanquam hominibus liberis, nemo servilis conditionis iudicare possit. 1291. Constitutio, ne cives imperiales extra civitatem ad duellum & extranea iudicia provocentur. Principum Electorum Diploma pro ratificandis donationibus Pontifici rom. factis. 1279. *Adolphi* Constitutio de insulis Rheni & aliis capitulis. 1293. *Alberti I.* Constitutio, ne bona ad ecclesiam devoluta a consuetis tributis eximantur. Principum Electorum Sententia exauctorationis & depositionis Adolphi Caesaris, & de iure Electoris palatini. 1297. Constitutio de privilegiis Ecclesiae rom. concessis. 1303. Decretum de absolutione Regis Bohemiae & banno imperiali. 1304.

Man-

Mandatum de vindicandis Imperii provinciis. 1307. Principum Electorum Sententia in Albertum Casarem, propter eius excessus in iniustitia & tyrannide, & de iure Electoris palatini. 1300. *Henrici VII.* Responsum, quod civium imperialium dominus sit solus Imperator, & non magistratus municipalis. 1308. Rescriptum, ne civitatum imperialium incolæ ad extranea iudicia pertrahantur. Formula de officio forestarii. 1309. Rescriptum de redintegrandâ filva imperiali, in agros excisa. Edictum, quo Communitas, quæ se a domini sui potestate liberavit, in immediatam Imperii protectionem suscipiatur. 1310. Mandatum de furrentis (forestis) vastatis aut abalienatis restaurandis. De restauranda filva imperiali, in agros destructa. Super coronatione romana. 1311. Sententia proscriptionis & banni in Regem Sicilia Imperio rebellem. Constitutio de officio sculteti in civitati imperiali, & de privilegiis civium. 1313. *Ludovici V.* Rescriptum, quo civitates a proscriptione Iudicii rotvilensis, & excommunicatione episcopi constantiensis absolvuntur, ac Imperii societati piorumque coetibus restituuntur. 1315. Edictum de fidelibus Imperii, contra tyrannidem Papæ & Regis Franciæ tutandis ac defendendis. 1321. Contra iniustam excommunicationem Papæ romani. 1323. Decreta ratibonensia de iuribus Regni & Imperii conservandis, adversum iniquas usurpationes Papæ romani. 1324. Contra Papam romanum, de iuribus Regni & Imperii. De exanctoratione & abdicatione Ioannis XXII. propter tyrannidem, iniurias, fastum & ambitionem Reip. perniciosam, veritatisque christianæ & religioni exitiosam. 1328. Constitutio de officio Comitis palatii lateranensis in urbe Roma. Formula de facultate civitatis condendæ & privilegiandæ. Decreta comitiorum francofurtensium. 1338. Rescriptum apologeticum contra Papæ Bullam excommunicatoriam, concernens iura Regni & Imperii. Constitutio de Imperii iuribus & excellentia, ac potestate electi Romanorum Regis. 1339. Declaratio super divertio matrimonii inter Ioannem, filium Regis Bohemiæ, & Margaretam, Ducem Carinthiæ. 1343. Principum Electorum Rescriptum ad Papam, de discordia Imperii & Ecclesiæ. 1338. *Caroli IV.* Confirmatio de electione Regis Bohemiæ. 1348. Rescriptum de primariis precibus. 1353. Formula concessæ sedis liberæ & freygraviatus. 1354. Recognitio, quod Imperatrici im-

nitur diadema in Aquisgrano. 1354. Constitutio de officio archicancellarii Imperatricis romanæ in coronatione eius, & alias observando. Confirmatio de iure & successione Electorum palatinorum. Constitutio de incorporatione Ducatum Poloniæ, & Silesiæ & Marchionatus Lusatiz, quod in perpetuum Regno Bohemiæ sint indivisibiliter cuncta. 1355. Cum Principum Electorum Confirmatione istius incorporationis, & privilegiorum Regni Bohemiæ. Decretum de iure & successione Electorum palatinorum. 1356. Aurea Bulla. Constitutio de forestariis & zeidlariis. 1358. Formula de iuribus ac privilegiis Principum Imperii. 1363. Bulla de iure & successione Electorum Saxoniz. 1376. *Wencelai* Constitutio de primariis precibus. Rescriptum de impedimentis, cur de schismate papali cognoscendo & tollendo nondum instituta sit tractatio. 1398. Eiusd. & *Caroli VI.* Regis Franciæ Decretum de extirpatione schismatis papalis. Confirmatio *Friderici & Carolinæ* constitutionis de libertate ecclesiastica per *Bonifacium IX.* Papam. 1393. Principum Electorum Sententia super exauktionatione & privatione *Wenceslai Cæsaris.* 1400. *Ruperti* Constitutio de Vicariatu Imperii germanici in absentia Imperatoris. 1401. Ediçtum pro confirmatione *Gregorii XII.* papæ, & reiectione *Alexandri V.* antipapæ. 1408. Formula concessæ sedis liberæ & freygraviatus. 1410. *Ladislai*, tyranni Romanorum, Rescriptum de facto unionis inter schismaticos Papas. 1407. Mandatum de unionem schismaticorum Paparum tractanda. 1408. *Sigismundi* Mandatum ad Regem Franciæ, ut veniat ad concilium constantiense, pro tollendo schismate Paparum, & reformatione ecclesiæ instituenda. 1413. Ediçtum de salvo conductu *Ioannis Hussi* ad concilium. 1414. Sacra ad Concilium constantiense, ne absente se quidquam definire aut decernere aggrediantur. 1416. Avisamenta super materia apostolicarum reservationum, & collatione beneficiorum, hætenus per summos Pontifices & ordinarios collatores practicata. De quibus omnino videndus *Von der Hardt* c. 15. Prolegom. in Concil. constant. p. 31. Decretum in causa vertente inter Archiepiscopum Civitatemque coloniensem ex una, & Ducem montensem ex altera parte, super erectione novi telonii, & exstructione novi castelli ad Rhenum. 1417. De officio Vicarii generalis, & iure primogenituræ. 1434. Bulla de iure & successione Electorum palatinorum.

Con-

Confirmatio Friderici & Carolinæ constitut. de libertate ecclesiast. per *Joannem XXIII. Papam*. 1413. *Alberti II. & Caroli VII. Regia Franciæ Capitula pragmaticæ sanctionis*. 1438. *Friderici III. Avisamenta*, quæ tempore Concilii basilienfis a Statibus Imperii Moguntinæ fuisse deliberata. 1440. Vide iterum *Hardium* l. c. p. 32. Mandatum ad Regem Franciæ, ut veniat ad Comitium moguntina, pro tollendo schismate papali, & confirmatione decretorum Concilii basilienfis tractanda. Concordata Nationis germanicæ cum Sede romana, pro ecclesiæ unionem, ac pace & tranquillitate inter eandem & Nationem prædictam perpetuo fovendis. 1447. Rescriptum ad Regem Angliæ, Imperii socium, pro vindicandis iniuriis, a Rege Franciæ Cæsareæ Maiestati & ipsi Imperio illatis, in perpetrato raptu sponsæ cæsareæ. 1492. Processus & ordinatio in electione Imperatoris & Imperatricis, in eorum coronatione & consecratione romana. *Maximiliani I.* Gravamina adversus Sedem ac Curiam romanam. 1510. Eiusdem & Ludovici XII. Regis Franciæ Edicta de convocatione & celebratione concilii pisani, pro necessitate & utilitate Reip. christianæ, contra tyrannidem Iulii II. Papæ romani. 1511. Edictum de vitio ingluvie & ebrietatis. 1512. Constitutio de notariis & tabellionibus, eorumque officio. Propositio de bello Turcis inferendo, ad Principes & Ordines Imperii. 1518. Principum Electorum Rescriptum, factum ad legationem Papæ, qui volebat leges præscribere Electoribus super electione futuri Imperatoris. 1519. *Caroli V.* Mandatum procuratorium ad Principes Electores super sua electione acceptanda & præstanda. Iuramentum post impositam sibi coronam regiam aquisgranensem. 1520. Edictum contra Lutherum & eius sectatores. Gravamina adversus Papæ rom. & universæ Curie rom. eiusque assellarum iniustas usurpationes & tyrannides. 1522. Rescriptum ad Clementis VII. Papæ criminationes, cum appellatione & generalis concilii indictionis postulatione. 1526. Rescriptum ad Clementem VII. Papam, pro sua iustitia, contra eius iniustitiam. Mandatum ad Senatum sive collegium Cardinalium, ut negante seu differente Papa generalis concilii indictionem, ipsi indicant. Iuramentum ante impositam sibi coronam romanam. 1530. Propositio in comitiis augustanis. Resolutio ad orationem legati papalis. Deliberatio de mediis concordie & pacis inter utriusque religio-

ligionis Status usque ad futurum concilium servandis. Sententia binæ pro decreto religionis recipiendo. Sententia binæ de Confessione suevica. Rescriptum ad Articulos Protestantium Principum atque Ordinum de pace publica. Edictum de compositione pacis cum Protestantibus. 1532. Formula de insignibus sive armis gentilitiis portandis. 1541. Confirmatio Articulorum Iovaniensium de fide & religione christiana. 1545. Mandatum ad Ducem wurtembergicum rebellionis reum, ut se suæque omnia ultro dedat, aut læsæ maiestatis indignationem poenamque perferat. 1546. Interim, seu Declaratio religionis, quam alii Interreligionem appellant. 1548. Constitutiones de pace publica tenenda. Reformatio politia imperialis. Mandatum de revocando & inhibendo conciliabulo bononiensi, per Paulum III. instituto. Protestatio contra conciliabulum bononiense a Paulo III. congregatum. 1549. Constitutio de cessione atque translatione provinciarum belgicarum & burgundicarum, Philippo filio facta. 1555. Constitutio de abdicatione Imperii & substitutione Ferdinandi Regis. 1556. Edictum de sua administrationis Imperii rom. cessione, resignatione, & translatione, Ferdinando Regi facta. *Ferdinandi* Regis Transactio passaviensis de pace publica. 1552. Declaratio de libertate religionis, concessa nobilibus & communitatibus sub Episcoporum & Abbatum ditione consistentibus. 1555. Decretum in causa Archiepiscopi rigensis & Regis Poloniae ex una, & Magistri Livoniae ex altera parte. 1557. Mandatum de methodo articulorum fidei iuxta Augustinam confessionem conscribenda & explicanda. 1564. Aliud super eadem re. *Maximiliani II.* Rescriptum de via regia reformandi abusum, in ecclesia & fide catholica obortum. Sacra super eadem re. *Rudolphi II.* Edictum de pace religionis concessa Bohemis, & coniunctarum provinciarum incolis, ut S. rom. Imperii membris. 1609. *Matthia* Mandatum de tollendo novo vectigali, atque demolienda nova munitione ad Rhenum. 1612.

In II. Tomo, cuius Dedicatio ad Christianum II. Elect. Saxon. agit de Imperio iusto & legitimo, de divisione legum, de *diavola* legum, quæ magis spectanda, quam *το πρὸν* earum, deque ratione status, quæ sit ius a tyrannis inventum, *Caroli M.* Edictum de summa Trinitate & fide catholica. A. C. 794. Rescriptum de
non

non adorandis imaginibus, adversus Constantinum & Irenen, Graecorum Imp. Constitutio de Iuramento, pro defensione Ecclesiae apostolicae praestando. 800. De sede imperiali trans Alpes, Iudicio Imperii, & aliis rebus. 804. *Ludovici* Pii Constitutio de Hispanis ad Imperium confugientibus, propter persecutionem Sarracenorum. 815. De Hispanis colonis in Imperio, contra oppressiones Comitum. 816. De rebus S. Petro donatis & restitutis, & electione rom. Pontificis. 817. De percussoribus clericorum, cum inserta Synodo triburiensi. 821. De expiatione peccatorum facienda. 828. De pace publica, & divisione regni facienda inter filios. 837. *Lotharii* I. Edictum de exauktionatione *Ludovici* Pii. 833. *Ludovici* II. Recessus sive Capitula comitiorum ticiensium, cum Capitulis *Lotharii* I. 854. Constitutio de disciplina ecclesiastica, cum adiunctis Capitulis synodi ticinensis. 855. *Ludovici Germanici* & *Lotharii* II. Rescriptum ad *Nicolaum* I. Papam de pace confluentana, ut eius fractores ecclesiastica poena distringantur. 860. *Episcoporum Germ.* Decretum de divortio inter Regem *Lotharium* II. & Reginam, factum in synodo aquisgranensi. 861. Recessus sive Decretum comitiorum sablonariensium, a Regibus German. & Gall. celebratorum. 862. Recessus comitiorum ticinensium de sacramento & obedientia, *Carolo Calvo* praestanda. 876. Acta synodi romanae de electione & consecratione *Caroli Calvi*. 877. Constitutio de presbyteris ex crimine diffamatis, qualiter indicari debeant. 878. Senatus populiue rom. iuramentum, Imp. *Arnolpho* praestitum. 895. *Henrici* Aucupis Leges hastiludiales, sive de torneamentis. 930. *Ottonis* I. Constitutio de libertate ecclesiastica. 937. De protectione rom. Pontificis. 960. de Regalibus B. Petro concessis. 962. *Ottonis* III. Rescriptum ad Abbatem & conventum monasterii S. Galli. 997. *Henrici* II. Constit. de familiis monasterialibus & episcopalibus compescendis, & iurisdictione Praelatorum. 1023. Recessus comitiorum alfatiorum, sub *Henrico* III. Imp. de conventionione pacis publicae. 1051. *Innocentii* II. Papae Decretalis de obedientia episcoporum Daniae & Norvegiae, metropolitano suo hamburgensi praestanda, per *Lotharium* II. Imp. edita. 1133. Eiusdem Decretalis de obedientia episcoporum Sueciae, eidem metropolitano facienda, per eundem Imp. edita. Acta comitiorum geilenhusensium *Fridrico* I. Imp. contra Papam. 1184.

FridERICI II. Rescripta LXXX. variis de rebus edita. Constitutio de libertate, concessa gentibus ad catholicæ fidei unitatem conversis. 1232. Apologia contra Papam, per Episcopos Imperii rescripta. 1239. *FridERICI*, Regis Antiochiæ, Vicarii S. rom. Imperii per Italiam, Sententia proscriptionis, lata contra contumaces, accusatos de homicidio. *Guilhelmi* Constit. contra Margaretam, Comitem Flandriæ, quæ ob fidem non præstitam terris imperialibus privatur. 1252. *Conradi IV.* Rescripta V. Constitutio de privilegiis extraneorum in regno Siciliæ. De privilegiis Iudæorum. *Rudolphi I.* Constit. de iure electoratus in rom. Imperio, Regibus Bohemiæ competente. 1390. *Henrici VII.* Iuramentum pro defensione ecclesiæ rom. 1311. *Ludovici IV.* Constit. ne fideles Imperii coram alio iudicio, ecclesiastico vel seculari, quam imperiali, ratione bonorum ab Imperio collatorum, respondeant. 1338. De divortio matrimoniali. 1342. De dispensatione super affinitate consanguinitatis. 1343. Acta comitiorum francofurtensium, super iniustis Papæ rom. articulis, quibus statum & iura Imperii labefactare voluit. 1344. *Ruperti I.* Compalat. Vicarii S. rom. Imp. Constitutio de iure electoratus in rom. Imp. Regibus Bohemiæ competente. 1378. *Bonifacii IX.* Papæ Decretalis de confirmatione Constitutionum imperialium super libertate ecclesiastica restauranda. 1396. *Concilii constantiensis* confirmatio Constitutionum imperialium de libertate ecclesiastica. 1415. Eiusdem Decretum de decimis, quando sint solvendæ, vel denegandæ. *Martini V.* Papæ Decretalis de confirmatione Constitutionum imperialium. 1417. *Sigismundi* Constit. de privilegiis & immunitatibus clericorum. *Maximiliani I.* de blasphemis. 1495. Reformatio liberorum scabino-
rum iudicii vetiti in Westphalia. Constit. de vinis & vinariis. 1508. De formula Articulorum militarium. Edictum bandi sive pro-
scriptionis imperialis contra Ducem & Remp. Venetorum. 1509. Gravamina Germanicæ nationis & S. rom. Imp. adversus Sedem apostolicam, cum remediis & avifamentis, & Cæs. Maiest. Edicta. 1510. Epitome pragmaticæ sanctionis. Consultatio de expedi-
tione in Turcas suscipienda per universitatem Christianorum. 1518. Electi Rom. Regis & Imperatoris Articuli, Pacta, & Obligatio, Principibus Electoribus præstanda. 1519. *Caroli V.* Missiva ad Mart. Lutherum, qua ad comitia wormatiensia vocatur. 1531. Rescriptum ad

ad Ordines Imperii de Luthero. Edictum contra Lutherum & novatores religionum. De successione fratris sororisque liberorum cum patruo vel avunculo in defuncti patris vel avunculi hereditatem. Ad Cardinales super confirmatione electi Pontificis. 1522. Edictum de causa lutherana. 1523. Mandatum ad Comites mansfeldenses in causa lutherana & turcica. 1524. Constit. de successione fratris sororisque liberorum in patris vel avunculi hereditatem. 1529. De Anabaptistis. Confessio augustana. 1530. De hac dicit auctor in epist. dedicat. se eam huc retulisse, non quod sit comitalis constitutio; sed quia constitutionibus firmata, in eamque pax publica sancita. S. Rom. Imp. Principum & Ordinum Protestantium Rescriptum de iniustis Processibus Iudicii cameræ imperialis. 1538. Vbi quædam alia inserta. Acta colloquii ratisbonensis. 1541. Vbi rursus quædam alia inserta. Recessus five Decretum de militibus vagantibus & grassatoribus. 1546. Decretum in negotio Prussæ & civitatum imperialium, Dantisci & Elbingæ. 1548. Ordinatio Iudicii cameræ imperialis. Cuius auctores, si lo. Deckherro credendum, quem *Placcius* de Anon. p. 204. excitat, sunt Casp. Cuno, & Conr. Vischius. Reformatio ecclesiastica, Statibus Imperii exhibita in comitiis augustanis. Mandatum ad omnes Imperii subiectos, de iurisdictione rom. Imperii. Recessus five Decreta in comitiis augustanis facta. 1551. Constit. de Iudæorum fenerationibus. Recessus five Decretum visitationis Iudicii cameræ imperialis. 1556. *Ferdinandi* Recessus five Decreta comitiorum spirensium. 1557. Rescriptum de confirmatione suæ electionis in Imperatorem Romanorum, & gratulatione ad electum Pontificem. 1560. De concilii libertate & reformatione ecclesiæ. 1562. Articuli de reformatione ecclesiæ, per Legatos in concilio tridentino propositi. Rescriptum de sacramento eucharistiæ sub utraque specie & coniugio sacerdotum. 1564. *Maximilian II.* Rescriptum de coniugio presbyterorum. Considerationes super matrimonio sacerdotum, Patribus concilii trident. transmissæ. Rescriptum de laniena parisiensi & belgica seditione. 1574.

Tomo III. præmittuntur 1) Dedicatio ad Iacobum Regem Britann. in qua disseritur de antiquæ Teutoniæ terminis & Imperantibus; quomodo ad eos romanum pervenerit Imperium; *Dietrich*

rich von Bern esse Theodoricum ravennatensem, quī in hac civitate sedem Imperii fixerit; res Imperii in Comitibus tractari ac peragi solitas; Ius conservandi status Germaniae exitiosum fuisse, eoque integra regna & provincias ab ea avulsas; Imperatorem non esse mere laicum, sed pariter pontificem maximum, ad quem pertineat cura sacrorum, relicto tamen clericis officio docendi, & utendi clavibus; ac denique graviter auctor hortatur Imp. atque Imperii Principes, ut, remotis discordiis & proprii commodi respectu, maiestatem Imperii contra eius hostes vindicent, & pristinam Imperii administrationem restaurent. 2) Glossarium verborum teutonicorum, & aliorum, quae difficultatem ac remoram lectori afferre possint. 3) Prolegomena, quibus Capitula exhibentur de administratione Imperii teutonici sub Carolo M. & variorum auctorum Elogia de usu, auctoritate, praestantia & restauratione legum ac constitutionum imperialium. Ipsius autem Tomi huius contenta sunt sequentia: *Marici gothi*, primi Germanorum Imperatoris in Imperio romano, edictum de crudelitate militum, in captarum urbium incolas & loca sacra, reprimenda. A. C. 410. *Constantini III. Imp. & Constantii Cæs.* Constitutio de comitiis imperialibus annuatim in urbe arelatensi celebrandis. 411. *Athanaphi gothi Imp.* Edictum de legum romanarum restauratione. 412. *Honorii & Theodosii II.* Rescriptum contra Pelagianorum haeresin de gratia Christi & originali peccato. 418. Decretum de confirmatione Eulalii, electi Pontificis rom. & reprobatione Bonifacii. 419. Rescriptum de duobus electis in schismate Papis, ad iudicium imperiale praesentandis, ut super eorum electione cognoscatur. 419. Commonitorium ad Episcopos Ravennae congregatos, ut de alterutrius ex electis Papis electione legitima cognoscerent, nec episcopos, qui electionibus eorum interfuerunt, ad iudicium reciperent. Rescriptum de recipiendo vicario interfacerdotii papalis, per Imperatorem ordinato. Mandatum ad Achilleum, episcopum spoletanum, quo ei vicariatus interfacerdotii papalis committitur. Sacra ad Senatum rom. de recipiendo vicario sedis papalis, per Imperatorem ordinato. Sacra ad populum romanum super eodem. Sacra ad carthaginensem episcopum super eodem. Sacra ad episcopos africanos super eodem. Rescriptum de Eulilio schismatico Papa ex urbe pellendo, & vicario Sedis papalis re-

cipiendo. Rescriptum de confirmatione Bonifacii electi Papæ, & reprobatione Eulalii schismatici. Præceptum, ut iudicio de schismaticis Papis per imperialem auctoritatem terminato, Episcopi ad Synodum vocati domi remaneant. Rescriptum de electione rom. Pontificis. Rescriptum adversus Pelagianos. 420. *Constantini III.* Rescriptum de seditionis auctoribus in schismate duorum Paparum, & præceptis imperialibus de ordinato papalis Sedis vicario exsequendis. 419. *Pharamundi*, primi Francorum monarchæ, Leges salicæ. 424. *Theodosii II.* & *Valentiniani III.* Sacra de indictione concilii ephefinsi. 430. Constitutio de officio Legati imperialis in concilio. 431. Sacra de confirmatione actorum synodaliū. De revisione actorum synodaliū, ut rescissis omnibus, quæ antea per concilii Patres acta fuerunt, fidei & controversiarum quæstio resumpta, de integro legitime discutatur. 431. *Valentiniani III.* Decretum in causa Sixti III. Papæ rei, & Bassi exconsulis actoris. 433. Decretum de condemnatione Nestorii. 436. Edictum de confirmatione Synodi ephefinæ secundæ, & libris hæreticorum cremandis. 449. Rescriptum de confirmatione ephefinæ secundæ. *Valentiniani III.* & *Marciani* Edictum de prohibitis disputationibus inter christianos. 452. De infirmenda lege Theodosiana pro confirmatione Ephefinæ secundæ synodi edita. *Marciani* Sacra de electione imperiali, & celebratione concilii universalis. 450. Rescriptum ad archiepiscopum Romæ Leonem, qua vocat eum ad Synodum. Edictum de prohibitis disputationibus de fide, & gestorum chalcedonensis synodi observatione. 452. Rescriptum, ne quis ad fidem cogatur. *Attila* hunni Recessus comitiorum isenaciensium de imperio occidentali constituendo. 444. Ordinatio de veredariis. 447. Recessus comitiorum sicambriensium de rom. Imperio conquirendo. 450. *Genseric* vandali Edictum de crudelitate militum in captæ urbis incolas reprimenda. 455. Edictum de constitutionibus Principum. 456. *Leonis I.* Imp. Encyclica de pace ecclesiæ, & confirmatione chalcedonensis synodi. 457. *Richimeris* suevi Rescriptum de pace publica. 472. *Olibrii* Imperat. Commonitorium de Eutychianorum cavendis erroribus. *Basilisci* Encyclica de concordia ecclesiæ, & actis chalcedonensis concilii abolendis. 476. Eiusdem & *Marci* Cæs. Edictum de fide catholica. *Huneric* vandali Edictum de pace religionis, & libero
Pars II. In fol. L1 utri-

utriusque religionis exercitio in toto Imperio. 480. Edictum contra Homoufianos. 484. *Zenonis* Henoticon de pace & reconciliatione ecclesiarum. 482. *Odoacris* heruli Edictum de electione rom. Pontificis, & non alienandis bonis ecclesiarum. 483. *Clodovei I.* regis Francor. Decretiones Legibus salicis addenda. 490. Edictum de pace ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum. 507. Rescriptum eadem de re. *Theoderici* gothi Edictum de rom. libertatis iure non concedendo rebellibus. 494. Rescriptum de generali indulgentia rebellibus Imperii praestanda. 494. Decretum in apostatam. 495. Edictum, continens varia capitula. 497. Decretum de electione rom. Pontificis, & confirmatione ab Imperatore petenda. 498. Constitutio de electione & ordinatione rom. Pontificis. 499. Rescriptum de romano Pontifice, eum habere supra se iudicem Imperatorem. 500. Decretum in causa Symmachi papae. 502. Constitutiones, Edicta, Rescripta varia. *Anastasi* Imp. Rescriptum de invalida arrogantis rom. Pontificis in Imperatorem excommunicatione. 503. Sacra de concilio congregando ad componenda in Scythia partibus orta dissidia. 514. Sacra, ut Pontifex rom. veniat ad concilium Heracleae congregandum ob componendas in Scythia de fide ortas quaestiones. 515. Rescriptum de fide catholica, chalcedonenfis Synodi decretis custodiendis, & pace servanda. 516. Sacra, quod Imperator a Papa iuberi non possit. 517. *Clodovei I.* regis Francor. Edictum de pace ecclesiarum, & personarum ecclesiasticarum. 507. Rescriptum eadem de re. *Fl. Iustini I.* Sacra de electione imperiali. 518. Rescriptum de Unitate ecclesiarum. 519. *Iustiniani I.* Rescriptum de restitutione episcoporum in suis sedibus ad intercessionem Papae. 520. Rescriptum ad Papam de non damnandis episcoporum nominibus, ne scandala & tumultus fiant in populo. Sacra de societate adversus orthodoxae fidei perduelles ineunda. 535. Edictum de celebratione paschatis, & tempore Quadragesimae. 545. Sacra de fide catholica, & conciliorum per Imperatorem celebratione & confirmatione. 553. De erroribus Origenis, ad synodum CPTanam. De fide catholica, & conciliorum per Imperatorem celebratione & confirmatione, ad eandem synodum. *Athalarici* gothi Constituta, Edicta & Rescripta varia ab anno 526. Rescriptum de electione rom. Pontificis. 531. Const. de ambitu coercendo in electione rom. Pontificis. 532.

Amalaventha gothæ Imperatricis Edictum de electione consortis in Imperio & officio Imperatoris. 534. *Theodohati* gothi Constituta, Edicta, & Rescripta varia ab anno 534. *Vitigis* gothi Edicta ab anno 536. *Gildeberti* & *Glotharii* Francorum regum Decreta comitiorum coloniensium. 539. *Totila* gothi Rescriptum de honore legatis habendo & pœna perfidorum. 547. Edictum de vitæ emendatione & iustitiæ correctione. Fl. *Iustini II.* Edictum de fide catholica & concordia ecclesiæ. 566. Ordinatio de officio Imperatoris. 582. *Gunsberamni*, Francorum regis, Capitula matifconensia. Præceptio de observando die dominico. 588. Decretum, ut episcopi canes non alant in domibus suis. 589. Fl. *Tiberii II.* Ordinatio de officio Imperatoris. 586. *Mauritii* Edictum, ne quis miles, nondum expleta militia, monachus effici possit. 592. Rescriptum, quod Imperator sit sub ecclesia in spiritualibus. 602. *Senatus Populique romani* Edictum de Phoca coronato, & Mauritio interfecto cum filiis suis. *Phoca* Constit. de primatu rom. ecclesiæ. 606. De electione rom. Pontificis, & ceterorum in Imperio episcoporum. *Glotharii II.* Francor. regis Rescriptum, quod episcopus Deo magis servire possit in populo, quam in eremo. 615. *Heraclii* Ecthesis de S. Trinitate & fide catholica. 639. Rescriptum de sacrilegii pœna, & supplicationibus contra Turcorum perfidiam ad Deum faciendis. *Constantis II.* Typus de concordia ecclesiastica, & silentio eristicis ac seditiosis scriptoribus & concionatoribus imponendo. 648. Fl. *Constantini V.* Pogonati Sacra de unitate ecclesiastica, & dissidiis in ecclesia obortis, per concilium generale tollendis. 678. De concilio super Monotheletarum controversia celebrando. 680. Edictum de fide catholica, & damnatione hæreseos Monotheletarum, & Honorii papæ rom. 681. Constit. de electione rom. Pontificis. 684. Fl. *Iustiniani II* Rhinotmeti Divalis iussio, directæ ad Papam, in confirmationem VI. synodi CPtanæ. 685. Mandatum de electione rom. Pontificis. 686. *Theodori ei IV.* Francor. regis Decretum de rebus ecclesiasticis, in necessitates publicas erogandis. 730. *Leonis III.* Constit. de patrimoniis templorum urbis Romæ, & capitatione infantium. 732. *Caroli Martelli*, Francor. subreguli & advocati Romanorum, Rescriptum de defensione Ecclesiæ & Imperii. 735. *Childerici II.* Capitulare comitiorum ratisbonensium. 742. Decreta comitiorum listinensium.

sum. 743. Decretum comitiorum sveshionensium. 744. *Pipini*, Francor. regis & advocati Romanorum, Capitulare comitiorum metensium. 755. Aliud p. 159. Decreta in Vernis statuta. A. 756. Edictum de gratiis Deo agendis pro annonæ copia, & eleemosynis faciendis. 764. *Constantini VII.* PorphYROgenNETI & *Irenæ* Sacra de concilio per Imperatorem celebrando super controversia de cultu imaginum exorta. 758. *Caroli M.* Decretum de purgatione sacerdotum. 772. Constit. de privilegiis nobilium Francorum; id est, Germanorum & Gallorum. 777. Capitulare comitiorum generalium. 778. 780. Constit. de immunitate ecclesiastica. 779. Capitulare comitiorum ticinensium. 786. Edictum de emendatione cantionum & lectionum ecclesiasticarum. 787. Præceptum de tributo provinciarum. 788. Capitulare aquisgranense de reformatione ecclesiæ, & disciplinæ christianæ. 789. Decretum de personis ecclesiasticis, ne vel in exercitum pergant, vel armaturam baiulent. 790. Rescriptum de observatione Septuagesimæ, Sexagesimæ, Quinquagesimæ & Quadragesimæ. De reformatione monachorum. Rescriptum de peregrinis & mercatoribus. 796. Duo capitularia comitiorum generalium. Edictum, ut sacerdotibus militia, pugna, & arma interdicta sint. 797. Constit. qualiter manopera, census, tributa ac reliqua servitia exigenda, vel agenda sint. Capitula Legi salicæ addenda. 798. Edictum de obedientia episcopis & sacerdotibus præstanda. & A. 806. Capitula ad Legem Longobardorum addita. 801. Edictum de Capitulis, pro lege tenendis. 802. De sacerdotum purgatione. 806. Capitulare comitiorum Theodonisvillanorum. Capitulare comitiorum neomagenfium. 807. Capitula in comitiis aquisgranensibus sancita. 813. Capitula in diversis Imperii comitiis generalibus statuta & promulgata. *Ludovici Pil* Reformatio ecclesiastica. 816. Reformatio monachorum. 817. Decreta comitiorum aquisgranensium. 818. Capitula comitiorum ingelheimensium. 819. Capitula, quæ Legibus salicis addenda in comitiis aquisgranensibus constituit. Capitulare de exercitu faciendo. Capitula ecclesiastica. 820. Capitulare comitiorum Theodonisvillanorum. 821. Capitulare de legatione missorum dominicorum. 822. Capitulare comitiorum compendianorum. 823. Ordinatio de benedictione e lexorcismo aquæ calidæ seu frigidæ, in qua manus ad iudicium mittitur. 825.

Ludovici Imp. & Lotharii Caesaris Capitulare. 826. Capitulare aquisgranense. Capitulare in comitiis Italiae. 832. *Lotharii* Constitutiones de pontificibus romanis. 825. Constitutio de decimis. Capitula, pro lege habenda. Recessus comitiorum. rom. de superioritate Imperatoris, & obedientia Papae & urbis Romae. 844. *Ludovici II. Germanici* Decretum de advocatis. 852. Constitutiones. 856. Decretum de libertate ecclesiastica. 862. Capitulare comitiorum turissiacorum. 865. Transactio procaespida super divisione regni lotharingici. 870. *Caroli II. Calvi* Capitula spartacana. 846. Capitulare comitiorum svevionensium de statu ecclesiarum & rerum ecclesiasticarum corrigendo. 853. Edictum de raptoribus & praedonibus. 856. Capitulare comitiorum pistensium. 863. Praeceptum de Sedis apostolicae potestate in Episcopos. Synodus tullensis. 859. Decretum duziacense de auctoritate synodorum, & ut singularum provinciarum episcopi suas causas finaliter diiudicent, nec cogantur eas ad Papam mittere iudicandas. 871. Ordinationes de iuramentis fidelium. 871. Synodus pontigonensis de electione sua ad Imperium, primatu per Gallias & Germanias, & appellatione presbyterorum ad rom. Sedem. 876. Concilii rom. synodica Confirmatio electionis Caroli Calvi Imp. 877. Recessus comitiorum compendianorum. *Ludovici III. Balbi* Imp. & *Ludovici III. Francor.* regis per Germanias, Decreta comitiorum furonensium. 879. *Widonis* longobardi Imp. Capitulare. 891. Constit. de iure Principum in civitates ab Imperatore in feudum acceptas. 892. Ordinatio de votis pro nato filio Imperatoris faciendis. *Arnulphi* Franc. Imp. Constit. de excommunicatis. 895. *Lamberti* longobardi Imp. Constit. de electione rom. Pontificis, & iurisdictione episcoporum. 896. Decreta comitiorum ravennatensium. *Ludovici IV. burgundi* Imp. Constitutiones. 901. Edictum de ritu manumissionis. 906. Constit. de auctoritate instrumentorum. 909. *Berengarii I.* longobardi Imp. Capitulare. 903. *Conradi I.* franci Imp. Constitutiones. 915. *Henrici I.* Aucupis Constit. de iure primogeniturae. 931. *Alberici*, longobardi, regis Romanorum Edictum de depositione Imperatoris tyrannice imperantis. 933. Constit. de usu pallii, episcopis Graeciae concessio. 934. *Hugonis* burgundi Imp. & *Lotharii* Cae. Constitutiones. 948. *Berengarii II.* longobardi & *Adelberti* Cae. Edictum de ecclesiis & populi

contributione ad bellum contra infideles. 950. *Otonis I.* Constitutiones ab anno 940. Statuta in Synodo ingelhemensi. 948. Statuta in synodo comitali augustana. 952. Decretum in synodo romana de depositione Benedicti V. 964. *Otonis II.* Ruffi Constitutiones. 967. *Otonis III.* Mirabilis Constitutiones. 988. *Henrici II.* Claudi, bavari, Edictum de iurisdictione ecclesiarum Imperii. 1009. Constitutiones. 1013. *Conradi II.* falici sive franci Constitutiones. 1039. *Henrici III.* Nigri Constitutiones. 1042. *Henrici IV.* Constitutiones. 1062. Rescriptum ad Papam (Gregorium VII.) de invasione rerum ecclesiasticarum, & simoniaca labe ab ecclesiis extirpanda. 1073. Decretum comitiorum ticiensium de Gregorii (VII.) papæ, ob hæreseos, schismatis, & seditionis crimina depositione. 1089. Mandatum de reformanda pace Imperii & Ecclesiæ. 1105. Edictum de iniuriis sibi fraude Pontificis rom. (Gregorii VII.) illatis, & iniusta sui degradatione. 1106. *Henrici V.* Constitutiones. Oratio ad clerum populumque rom. de pace publica Imperii & Ecclesiæ. 1117. *Lotharii III.* Saxonis Rescriptum ad abbatem cassinensem, petentem, ut ea, quæ sunt iuris Imperii, contra Papam vindicaret. 1136. Iudicium in controversia Papæ & abbatis cassinensis super Imperii iuribus, quæ Papa in abbatem, liberum Imperii Statum ac Principem, sibi vindicare volebat. 1137. Decretum de possessionibus bonorum cassinensis & S. Vincentii monasteriorum. 1138. Mandatum de necessitate cognitionis antiquitatum & privilegiorum S. Imperii. *Conradi III.* suevi Constit. de beneficiis & terris tributariis. 1141. Rescriptum de concordia utriusque Imperii, orientalis & occidentalis. 1143. Constit. de pacto & conditione inserta in contractu. 1145. *Friderici I.* Barbarossæ Constitutiones. Constit. de pactis inter Imperium & Ecclesiam servandis. 1152. Rescriptum de iure Imperatorum in urbem Romam. 1155. De Tiburtinis, ut obediunt Papæ, salva superioritate imperiali. 1155. Edictum de tuendis Imperii iuribus, adversus rebelles. 1158. Decreta comitiorum roncaliorum de regalibus Imperii. Decretum in causa Archiepiscopi bremensis contra Ducem Saxon. Episc. magdeburg. & verdens. 1159. Collatio cum Papa de urbis subiectione, tributis Patrimonii B. Petri Imperio pendendis, & homagio episcoporum Italiae. Mandatum de concordia cum Pontifice confirmanda. Edictum pro-

proscriptionis adversus Cremonenses & Mediolanenses. De dimissione Cardinalium ob crimen læsæ maiestatis captivorum, & electione novi Pontificis. 1161. Instructio pro comite Henrico Trecenti ad Regem Francorum, de reformanda pace ecclesiæ. 1162. Mandatum de incompetencia Regis Francorum in cognoscenda causa electionis rom. Pontificis, quæ ad imperialem iurisdictionem spectet. Rescriptum ad schismaticos Cardinales super eorum maledictis litteris in Imperatorem & papam Paschalem emissis. 1165. Decreta comitum herbipolensium de confirmatione Paschalis papæ, & reprobatione Alexandri III. schismatici. 1166. Edictum de pace ecclesiasticorum. 1167. Acta pacis publicæ inter Fridericum Imp. ex una, & Alexandrum III. papam, Regem Siciliæ, & Status Regni Longobardiæ, ex altera parte. 1176. Mandatum diffidatorium ad Saladinum pro restitutione Terræ sanctæ. 1188. *Henrici II.* Anglorum regis Constitutiones, Mandata, & Rescripta de iuribus regni, contra Papæ & eius assecrarum, usurpationes, iniustitias & tyrannides, in comitiis herbipolensibus ab Imperatore & Statibus Imperii comprobata & confirmata. *Henrici VI.* Imp. Constitutiones de argentifodinis. 1189. Statutum de servitute natiuitatis. De obedientia Ducis Burgundiæ, Imperio præstanda. 1190. Rescriptum de captivitate Regis Anglorum. 1191. Constit. de iure monetæ cudendæ. Aurea bulla de compositione inter Imperium & Regem Angliæ. De fide vasalli Imperio & Regno Franciæ pariter obstricti. De fendo Comitatus matisconensis inter Comitem palatinum Burgundiæ & Ducem divionensem Superioris Burgundiæ controverso. 1193. De rebus Ecclesiæ rom. concedendis. 1197. *Philippi II.* suevi Constit. de diffidamentis. 1201. *Baldvini I.* flandri, Imp. CPrani, Edictum de restauratione Imperii orientis, & redunitione cum occidentali. 1204. Rescriptum de præcellencia Imperii, & obedientia sacerdotii, ad Papam. 1205. *Ostons IV.* Constitutiones. 1209. *Friderici II.* suevi Edicta, Rescripta, & Mandata de iniuriis rom. Pontificum in Imperatorem & Principes Imperii, iniustoque eorundem tyrannide & usurpatione. Edictum de Vicarii imperialis officio ac potestate. 1220. De paratis & mansionaticis, & conductibus Imperatori ad comitia proficiscenti exhibendis. 1225. Rescriptum ad Papam, a quo iubebatur ab Italia abstinere, & litis cum Lombardis arbitrium in Papæ

ma-

manus committere, & Terræ sanctæ expeditionem suscipere. 1236. Edictum de comitiis imperialibus, Parmæ celebrandis. Adversus Papæ & Concilii lugdunensis decretum de sui depositione. 1245. Concilii lugdunensis Decretum de electione Imperatoris rom. ab Imperatore & Statibus Imperii reprobatur. *Conradi IV.* suevi Constitutiones. *Henrici IX.* thuringi Leges de iudæis. *Wilhelmi* hollandi Regula ordinis militaris. 1247. Imperialis processus in unctione Regis Romanorum, in eius coronatione & consecratione servandus. Antiqua ordinatio de officio Comitis palatini. Formula iuramenti fidelitatis vassallorum seu iudicum, Imperio præstandi. *Richardi* angli Imp. Constit. de hæreticis & blasphemis. 1258. Constit. de successione in defuncti filii hereditatem. *Alphonso* hispani Imp. Mandatum ad civitates imperiales de paratis, mansionaticis, & conductibus coronando Cæsari exhibendis. 1250. *Conradi V.* sive *Conradini*, suevi, Edictum de receptione cinguli militaris. 1267. S. *Ludovici*, Francorum regis, Pragmatica sanctio de rapinis & expilationibus rom. Pontificis cõercendis. 1268. *Rudolphi I.* Constit. de primis precibus. 1273. *Alberti I.* Constitutiones. *Philippi*, Francorum regis, Rescriptum de superioritate regia, & collatione beneficiorum ecclesiasticorum ad ius regum pertinente, adversus Papæ romani tyrannidem. 1302. Articuli adversus Papam in Synodo parisiensi propositi & decreti. 1303. *Henrici VII.* Rescriptum, quod Imperator Papæ nullum iuramentum præstet. 1311. Authentica de summa Trinitate & fide catholica & de hæreticis. 1312. Senatus consultum de Lege regia. *Ludovici IV.* (verius V.) bavari Decretum de Imperatoris maiestate, & quod sit Imperator, qui ab Electoribus electus est, etiam si a Papa non sit unctus, consecratus, ac coronatus. 1338. Constitutio de Imperii iuribus & excellentia ac potestate Electorum Regis Romanorum. 1339. Decretum adversus iniqua postulata romani Pontificis de Imperio a Sede romana recognoscendo. 1345. De falsa electione Caroli bohemi annullanda, & de iuribus Imperii adversus Papam & eius sectatores tuendis. 1346. *Eduardi* angli, postulati Cæsaris, Rescriptum de libera electione ecclesiasticarum personarum, adversus romanæ Sedis gravamina. S. romani Imperii Electorum Decretum de iugo pontificio excutiendo. 1347. *Gunnshori* schwarzenburgii Edictum de Imperii excellentia, & potestate

state electi Imperatoris. 1349. *Caroli IV.* Decretum de reformatione cleri, 1366. Constit. de libertate ecclesiastica, 1377. *Caroli* Francorum regis arrestum de annatis. 1406. Edictum super libertate ecclesiarum Regni & Delphinatus, respectu exactionum, annatarum, & gravaminum per Papam impositorum. 1407. *Iodoci* moravi Sanctio de resistendo regie Maestati, si contra ordinationes Imperii fecerit. 1410. *Sigismundi* Constit. de pace infidelibus & rebellibus suis facta. 1403. Decretum super donationibus possessionum, quæ rebellium fuerant. 1404. Constit. de electione romani Pontificis, quo modo per concilium sit celebranda. 1415. de concilio per Imperatorem tuendo in libertate electionis. Aurea bulla de adhæssione, concilii basiliensis Decretis inconcussæ faciendæ. 1432. Avisamenta ad Papam. 1433. Instructio Legatis data pro expeditione romana Constit. de advocatia & protectione ecclesiæ romanæ. *Synodi constantiensis* Confirmatio constitut. imperialium de libertate ecclesiastica. 1434. Rescripta & Decreta varia. Edictum de incompetencia Concilii in iudicandis causis Principum Imperii, ad Sacram Cameram pertinentibus. Decreta comitiorum posonianorum. 1435. Decretum super modo exercitum colligendi, & expeditionem generalem faciendi. Edictum de salvo conductu Concilii personarumque ad illud euntium, ibidem stantium, & inde recedentium. Confirmatio Articulorum, cum Hussitis concordatorum, de usu calicis in eucharistia. 1436. Decretum de usu calicis petentibus concedendo. *Synodi basiliensis* Bulla de Papæ romani suspensione ab officio pastoralis, propter eius lupinam tyrannidem, ad S. Romani Imperii Electores. 1437. Rescriptum ad Electores de non impedienda ecclesiæ reformatione in capite & in membris, & quod Papa subiectus sit Concilio, quodque tyrannica eius administratio a Concilio suspendi debeat. 1438. Rescriptum de promovenda reformatione ecclesiæ in capite & in membris, ut ei Papa subiiciatur, & quod Papa non habeat potestatem mutandi Concilia, quodque tyrannice agens ab officio papali debeat suspendi, & si non resipiscat deponi. 1439. Rescriptum super eodem facto, & ne Principes obedire velint Papæ, sed ut eum refutent. Rescriptum ad Imperatorem, de transferendo concilio. 1442. *Alberti II.* Decreta comitiorum badensium. 1439. *Friederici III.* Sacra ad Papam de regnis legitimo heredi non auferendis.

dis, aut in alium transferendis. 1444. Sacra ad Papam de expeditione contra Turcas facienda. 1453. *Vladislaus*, ungari, designati Cæsaris, Decreta de expeditione turcica. 1454. *Caroli* (II. X.) Francorum regis, Edictum contra rom. Pontificem. 1495. *Maximiliani* I. Constit. de honore & privilegiis poetarum. 1501. Edictum contra bannum papale, & ut coërceantur sacerdotes, qui homines Imperii ad iudicium Pontificis romani evocare audent. 1505. Mandatum de subiectione civitatis Patavii, & destructione rebellium. 1507. Mandatum de abolendis Actis & decretis conciliorum turonensis & pisani, contra Papam Iulium celebratorum. 1512. Mandatum de transferendis scriptoribus rerum gestarum Imperii Græcorum, quod teutonici Imperatores vindicare sibi debent. 1514. Rescriptum de bello Turcis inferendo, & ut Papæ atque Cardinales personaliter Imperatori in eo assistant. 1517. *Caroli* V. Rescriptum de iniuriis rom. Pontificis in Imperatorem & Imperium. 1526. Rescriptum de iniusta Papæ usurpatione, & convocatione concilii generalis. Decreta comitiorum spirensium. 1529. Responsio ad postulatos articulos Clementis VII. de concilio celebrando & audiendis adversariis. 1530. Articulus ad causam religionis spectans. Iuramentum de protectione Papæ & ecclesiæ romanæ. Declaratio de ordine egressus & ingressus Principum Imperii in comitatu Imperatoris. Rescriptum ad Protestantium Principum & Statuum postulata in causa religionis. Decretum in causa religionis. Rescriptum de decreto religionis recipiendo. Constitutiones criminales publicorum iudiciorum. 1532. Decreta comitiorum francofurtensium. 1539. Constitutio de observatione canonum synodaliū & advocatiis protectionibusque ecclesiarum. 1549. *S. Rom. Imperii Electorum* epistola de ordine ingressus Principum in comitatu Imperatoris. 1530. Rescriptum de egressu & ingressu Principum. *Ferdinandi* Cæs. Constitutio ad removendos abusos, & Ordinatio ad vitam cleri reformandam, per Legatum pontificium publicata. 1524. De remunerandis bene præclareque de Rep. meritis. 1526. Edictum de supplicationibus publicis instituendis pro avertenda Dei ira, & de contributionibus communibus in bellum turcicum. 1529. Sacra de veritate doctrinæ evangelicæ, per Lutherum repurgatæ. 1537. Edictum de catechismis doctrinæ christianæ. 1554. Resolutio de Colloquio wormatiensi, & sectarum

rum Aug. conf. diffensionibus. 1557. *Francisci*, Francor. regis, Articuli de reformatione morum, & ecclesie disciplina. 1563. Protestatio contra Pium IV. papam, pro præeminentia ac præfessione Regis christianissimi ante Regem catholicum, adversus Papæ iniquos processus, & nullitatem Concilii tridentini. *Maximilian* II. Edictum de studiis literarum promovendis. 1565. De pace religionis, & damnatione Georgii Ederi, Doctoris turbulenti ac seditiosi, famosorum, mendacium & iniuriosorum libellorum auctoris. 1573. Rescriptum de cantu ecclesiastico, & divini officii emendatione. 1575. *Gregorii XIII.* Bulla de emendatione calendarii. 1582. *Rudolphi II.* Edictum de officio principis militaris in hoste persequendo. 1594. Rescriptum ad Ordines regni Poloniae de pactis non violatis. De belli alea, & recipiendis Principibus ad Imperium, a Turcis deficientibus. De mundiburde Principum, in protectionem Imperii susceptorum. 1595. Sacra ad Papam de contributione ad bellum turcicum faciendo. 1596. Rescriptum de feudis Imperii, sine Electorum & Ordinum consensu nemini auferendis, aut in alium transferendis. 1598.

In Tomi IV. Classe I. cui præmittitur 1) Dedicatio ad *Fridericum IV.* Electorem palatinum, in qua de præcellentia dignitatis & iuribus rom. Imperii gravis sermo est. 2) Præfatio de significato tituli *Constitutionum imperialium*, de earum vi & efficacia, easque omnes Corpori iuris inferendas fuisse, exstant *Hadriani I* Papæ Bulla de electione & investitura. A. C. 774. *Caroli M.* Constit. contra hæresin Felicianam. 794. Edictum de disciplina ecclesiastica. Latine & germanice. 796. Pro ecclesiastica potestate. 802. De pace 806. *Ludovici Pii* Missiva de reformatione abusuum cleri. 817. *Lotharii I.* Constitutio de electione roman. Pontificis, & legibus Romanorum. 825. *Lotharii iunioris* Constit. de pace. 860. Rescriptum ad Imperatorem Cptanum, 871. *Caroli Calvi* Rescriptum ad Pontificem rom. de potestate imperatoria seu regia. *Caroli Crassi* Constit. de expeditione rom. 890. Acta concilii romani præfidente *Ottone I.* Imp. 863. *Leonis* papæ IX. Bulla de electione & investitura. 964. Bulla pro restituendis rom. Imperio temporalibus. Latine & germanice. 998. *Henrici II.* Constit. de regalibus B. Petro concessis. 1014. *Henrici IV.* Missiva ad abbatem laureshamensem, qui propter contumaciam abbatia

privatur. 1069. *Gregorii VII.* Breve ad Principes Germaniæ de penitentia & absolutione Henrici IV. Imp. 1077. *Henrici IV.* Iuramentum erga Papam. Acta comitiorum wormatiensium, in causa Henrici IV. Imp. & Gregorii VII. pseudopapæ. Eiusdem & *Rudolphi* Regis Rom. iuramenta, in concilio rom. præfita. 1079. Fragmentum comitiorum Brixie Noricæ celebratorum. 1080. Missiva ad clerum populumque rom. ut Hildebrandum deponant. Alia ad Papam Gregorium VII. qua ei vitia & iniuriæ exprobrantur. Alia ad Philippum, Regem Franciæ, contra Henrici IV. impietatem. 1106. Ad Principes Imperii Protestatio super iniusta sui depositione. Principum Imperii Rescriptum ad Henricum IV. qua causas exponunt, propter quas sit depositus, neque tamen ei denegant causam suam agere coram Senatu populoque germanico. Henrici IV. Rescriptum ad Principes Imperii, ut iubeant filium suum a persecutione cessare, & ut amplior octiduo terminus sibi concedatur ad causæ suæ defensionem. *Henrici V.* Constit. de investituris ecclesiasticorum, cum Paschalis II. decreto. 1100. De electione & investitura Episcoporum & Abbatum. 1122. *Calixti II.* papæ Bulla eadem de re. *Senatus populi que rom.* Missiva ad Imperatorem Conradum III. qua eum ad recipiendam rom. Reip. possessionem hortantur. 1140. *Conradi III.* Rescriptum ad Ioannem Comnenum, Imp. CPtanum, qua amicitiam offert, mutuamque expetit, cum CPtanum Imperium sit filia romani; præterea milites germanos commendat, & pro Germanis petit locum in urbe CPtana, ubi ecclesiam ædificent. 1146. *Hadriani IV.* Breve ad Imp. Fridericum, cui exprobrat, quod nomen suum in literis nomini papali præposuerit. *Friderici I.* Rescriptum ad Papam, quo se illud ait fecisse more antiquo, integrum autem esse Papæ idem facere in suis litteris ad Imperatorem; ceterum cogitare debere, Silvestrum Papam tempore Constantini nulla habuisse regalia; quidquid autem eorum iam habet papatus, id omne largitione Imperatorum obtinuisse. Vtrumque latine & germanice. Constit. de excellentia & iuribus Imperii, videlicet illud non teneri beneficio Papæ. 1157. Formula sacramenti fidelium Imperii. 1158. Leges castrenses. Constit. de pace. Missiva ad episcopos transmontanos, qua eos vocat ad concilium papien. 1159. Ad Papam & Cardinales, qua & eos vocat ad idem concilium. Rescripta ex

comitiis papiensibus. 1160. Rescriptum ad Imp. CPTanum, Emanu-
 elem Porphyrogenetum, quo constituitur, Græcorum Imperato-
 rem subditum esse rom. Imperio. 1177. Pactum Romanorum cum
 Imperatore, quo ei fidelitatem & subiectionem promittunt, atque
 ius tradunt ordinandi senatum, sibi autem stipulantur privilegium
 plateatici, portatici & ripatici in toto Imperio, 1167. *Hadriani IV.*
 Papæ ad archiepiscopos & episcopos Germaniæ, qua rogat, ut Im-
 peratorem (Fridericum I.) his verbis, *Se illi insigne corona beneficium*
contulisse, ad iram commotum, in viam rectam reducere studeant.
 1158. Episcoporum Germaniæ Rescriptum ad Hadrianum IV. quo
 se eius literas ad Imperatorem, quasi ipse ei coronæ beneficium
 contulerit, ægre molesteque ferre testantur. Papæ ad Imperato-
 rem Epistola, in qua, quomodo Imperium dicatur & sit beneficium
 Ecclesiæ, interpretari conatur, & hoc quidem modo: per benefi-
 cium se intelligere bonum factum, & per conferre imponere. Bel-
 le. 1159. *Henrici VI.* Missiva ad Prælatos Imperii, de indicendis
 militiæ sacræ privilegiis. 1195. *Principum Imperii* ad Innocentium
 III. papam de electione Ottonis IV. Imp. 1200. *Friderici II.* Imp.
 Aurea bulla, in favorem Sedis papalis. 1213. Ediçtum, quo abo-
 let Statuta contra libertatem Ecclesiæ. 1220. Constit. pro eadem.
 Constitutiones contra hæreticos. De iuribus ac privilegiis Duca-
 tus Austriæ, cum inserta Constitutione Friderici I. 1245. *Henrici*
VII. filii Friderici II. (de quo vide *Lexic. univers. hist.* T. III. 59.)
 Constit. de propriis hominibus, eos eorumque bona sine consen-
 su dominorum suorum non esse ad ecclesiam transferenda, clerico-
 cos non vocandos ad iudicia secularia, nec seculares Principes &
 Status ab Episcopis & Prælati in ipsorum iuribus violandos, pfal-
 burgeros autem abrogatos esse debere. 1232. Recessus comitio-
 rum moguntinensium. 1236. *Conradi V. sive Conradini Regis*
Rom. Querimonia ad Principes Imperii de iniuriis sibi a Pontifici-
 bus rom. illatis. 1267. *Electorum Imperii* Constit. de donationibus
 Ecclesiæ rom. factis, qua illæ, a Rudolpho confirmatæ, ratificantur.
 1279. *Rudolphi* Constit. de primis Imperatorum precibus. *Alberti*
I. Constit. de privilegiis rom. ecclesiæ. 1303. *Henrici VII.* Com-
 itzelburgensis Missiva ad canonicos modoetianos, ut privilegia &
 instrumenta afferant Mediolanum de corona ferrea. 1310. Ad ab-
 batem cœnobii waldsassenfis, Io. de Elnbogen, de coronatione ro-

mana. 1311. Sententia in Robertum Siciliæ regem, qui ob superbiam, contumaciam aliaque crimina regno privatur. 1311. *Ioannis* XXII. Papæ Bulla, qua Ludovico IV. bavaro Imperium abdicatur. 1323. *Ludovici* IV. Appellatio five Protestatio contra Papæ ausum. 1324. Constit. de Imperii iuribus & excellentia, ac potestate electi Rom. Regis. 1338. Apologia contra calumnias Ioannis Papæ XXII. Electorum S. R. Imperii ad Benedictum XII. Papam super Ludovico Imp. & discordia Imperii & Ecclesiæ, qua improbant Papæ processum, tanquam Deo, iustitiæ & iuris ordini adversum, electumque Rom. Regem a Principibus aiunt habere potestatem plenam imperatoriam, non expectata Papæ confirmatione, minanturque vindictam, nisi in ordinem redeat. *Caroli* IV. Aurea bulla. 1356. latine & germanice, ex archivo Electoris palatini. Et latinus quidem codex est authenticus. Vide *Couring.* de orig. iur. germ. p. 166. Constit. de cassatione privilegiorum contra rotwiltanum Iudicium. 1361. *Wenceslai* Epistola ad Carolum VI. Regem Franciæ, de impedimentis, cur de pace ecclesiæ nondum instituta sit reformatio. 1398. *Principum Electorum* Sententia exauCTORATIONIS & privationis Wenceslai, Rom. Regis. 1400. *Bonifacii* IX. Papæ Bulla degradationis Wenceslai, & confirmationis Ruperti, electi Regis Romanorum. 1401. *Sigismundi* Bulla de iure & successionem Electorum palatinorum. 1413. Epistola ad Carolum VI. Regem Franc. qua invitatur ad Concilium constantiense. Ad Concilium constantiense, quod ille hortatur, ne se absente quid decernat. 1416. Aurea bulla, in comitiis noriberg. condita. 1431. Reformatio omnium Ordinum Imperii. 1434. *Concilii constant.* Responsio, qua laudat Sigismundum Imp. ac promittit obedientiam. *Ordinum Imperii* Avisamenta constantiensia, de apostolicis reformationibus & collatione beneficiorum, hætenus per summos Pontifices facta. *Conradi* III. archiep. mogunt. Electoris Missiva ad episcopum augustensem, qua eum vocat Moguntiam ad Comitatus imperialia. 1426. Ordinum Imperii Avisamenta, quæ tempore basilienfis Concilii in Comitibus moguntinensibus fuere deliberata. 1427. *Sigismundi* Imp. Reformatio eccles. pro futuro Concilio basilienfi. 1436. germanice versa a Frid. de Landskron, consil. cesareo. Alibi hæc Reformatio ad Concilium constant. sed male, refertur. De quo vide Herm. *Von der Hardt* Præfat. in Tomi I. Con-

Concilii constant. P. XXVII. p. 1120. Eiusdem Reformatio civilis. *Friderici III.* Epistola ad *Carolus VII.* Regem Francorum, qua eum vocat ad comitia Moguntiae celebranda. 1440. Ordinatio Concilii basilienfis ad Gravamina Nationis germanicae. Praedicti *Friderici* Reformatio. 1442. Constitutio de pace quadrima. 471. *Nationis germanica* cum sede apostolica concordata: cum *Gregorio Papae XIII.* declaratione. 1447. *Pii H.* Papae Bulla de non appellando a Papa ad concilium. 1459. Recessus comitiorum noribergensium. 1466. *Maximiliani I.* Constit. de notariis & tabellionibus, eorumque officio. 1512.

In Tomi IV. Classe II. cuius epistola ad *Fridericum Comitem palatinum, Friderici IV.* Electoris filium primogenitum, dedicatoria docet, scripta haec collecta optimos esse Principum monitores, doctores & consiliarios, nec offendi quem debere, quod inferuerit Edictum wormatiense, & Declarationem religionis: consilium enim sibi fuisse, omnia Imperatorum Germanorum Statuta ac Rescripta colligere & exhibere, sine odio, sine studio partium; neque etiam Catholicos sibi irasci debere, quod scripta dignitatem & iura Imperatoris vindicantia attulerit: secutum namque se esse Imperatores, Reges ac Principes, qui eorum fuerint auctores; continentur sequentia: *Caroli V.* Capitulatio. 1519. Electi Romanorum Imperatoris iurisiuranda in coronatione. 1520. Edictum contra novatores religionis, Wormatiae 1521. VI. *Electorum* Concordata (*Bruderliche Einung.*) *Caroli V.* Constit. de iuribus Domus austriacae. 1522. Acta comitiorum nurmbergensium, in causa lutherana, turcica, & pontificia. 1522. complemententia *Caroli V.* Imp. ad *Hadrianum VI.* Pontif. epistolam, qua contributionem petit ad gerendum bellum turcicum: *Hadriani VI.* Breve ad S. Rom. Imp. Electores, aliosque Principes ac Ordines; ut *Mart. Lutheri* novis, ut vocat, doctrinis resistent, eumque in viam reducere laborent: Instructionem pro *Fran. Cheregato*, legato pontificio: Responsum Principum Imperii, legato illi redditam: Replicationem legati: Duplicationem Principum: & C. Gravamina Principum ac Ordinum Imperii adversus Sedem rom. ac totum ecclesiasticum Ordinem. Et haec ultima quidem tam latine, quam germanice. *Caroli V.* Imp. Mandatum ad Comites mansfeldicos de *Lutheri* doctrina, & contributione ad bellum turcicum. 1524. Rescriptum ad

ad Clementis VII. Papæ criminationes, cum appellatione, & generalis concilii indictionis postulatione. 1526. Aliud ad eundem, quo voluntatem iuvandi res christianæ reip. sibi deesse negat pernegatque. Ad Senatum sive Collegium Cardinalium, ut, negante seu differente Pontifice generalis Concilii edictionem, ipsi id indicant. Ad S. Rom. Imp. Principes Electores, super causa gallica & conventionem madritica. Ad Vdalrichum, Ducem wirttemberg. qua eum iubet seque suaque omnia ultro dedere, aut læsæ maiestatis indignationem pœnamque perferre. 1546. Declaratio religionis, quæ vulgo *Interim* vocatur. 1548. Constit. de pace publica tenenda. 1548. Reformatio politiz imperialis. Muntz-ordnung, sive Ordinatio rei monetariæ. 1551. Transactio pataviensis: Vertrag zu Passau. latine & germanice. 1552. Cassatio Transactionis sive concordiz herbipolensis cum Alberto, Marchione brandenburgico. Mandatum ad episcopum herbipolensem, quo ratificatur illa Cassatio. Aliud ad eundem, ne in illa Transactione pergat, sed filum eius abrumpat. Epistola ad Sebastianum, Elect. mogunt. qua causas exponit, cur Transactionem illam, semel quidem, necessitate urgente, approbatam, confirmare nequeat. Extractatum Resolutionis cæsareæ erga Marchionis petitionem, quo Transactionis confirmationem denegat. *Ferdinandi* Regis Rom. Declaratio & Explicatio, quo modo cum Statuum ecclesiasticorum nobilibus, civitatibus & communitatibus, quæ Aug. confessioni addictæ sunt, agendum sit, videlicet, eos, quamvis in religione dissentientes, tolerandos, & in iuribus suis conservandos esse. 1555. *Caroli* V. Constitutio de cessione atque translatione Provinciarum belgicarum & burgundicarum, Philippo (II.) filio facta. Epistola ad Cameram spirensensem de abdicatione Imperii, & substitutione *Ferdinandi* regis. 1556. Edictum de sua administrationis Imperii rom. cessione, resignatione, & translatione *Ferdinando* fratri facta, *Ferdinandi* Imp. Ordinatio probandi monetam. 1559. *Maximiliani* II. Epist. ad Lazarum a Schwendi de laniena parisiensi & hispanica tyrannide in Belgio: quam utramque improbat & execratur. 1574. *Lazari a Schwendi* Iudicium de administratione rom. Imperii, & tolerantia religionis. Quatuor hisce Tomis adiungitur Rationale constitutionum imperialium, in Tomi IV. Classe I. & II. contentarum, in quo argumenta Constitutionum explicantur, & S. Rom.

S. Rom. Imperii iura adversus Cæs. Baronii Annales vindicantur; præmittitur autem ei Dedicatio ad consiliarios & domesticos Electoris palatini, in qua taxat 1) perversum morem Doctorum iuris academicorum, qui in legibus rom. antiquis, quæ nullum præstant usum, explicandis tempus consumunt; 2) eos, quibus Hispanorum & Italicorum consilia, & decisiones potiores sunt, quam nostrates; 3) suadet, operam dari noscendis potissimum illis legibus, quæ vivo Iustiniano in Alamania, Germania & Francia sunt latæ, nec non genuinis nostrorum Regum sanctionibus; 4) talium se quoque, post Amerbachium, Heroldum, Denaisium, collectionem instituisse.

Tomo I. Constitut. p. 215. & 225.

Ottonis I. Constit. de locatione & privilegio Camerae imperialis magdeburgensis. Et p. 255. *Ottonis II.* Constit. super confirmatione iuris municipalis Magdeburgensium, ac prerogativa scabinorum.

Tomo III. 2. *Pharamundi I.* Leges salicæ, in comitiis quondam *salizensibus* (quibus hodie *Salzburg ad Salam fl.* in Franconia, olim Salehem, in pago salico) per Francos, & eorum Proceres decretæ. Et p. 15. *Clodovei* Decretiones, *Pharamundi* Legibus salicis addendæ.

Pag. 143. *Ludovici Pii*, & *Lotharii Cæsaris Capitulare*.

Hæ Constitutiones videntur esse suppositæ a falsario quodam, intra trecentos proximos annos. *Couring. de Orig. iur. germ. c.* 18. p. 99.

Etiam hæc pro officio habet *Couring. l. c. p.* 27.

Verisimile est, accipiendum hoc esse de *Eptome Capitularium*, quam cum *Hincmari* Epistolis edidit *Io. Busem*: quam is quidem appellat *Constitutionum Caroli M. Eptomen*, a *Lothario eius nepote divulgatam*. *Couring. p.* 92.

P. 294. <i>Caroli Crassi</i> Constitutio- nes.	<i>Minime huic debentur. Conring.</i> p. 89.
P. 296. <i>Arnulphi</i> Imp. Constitu- tio.	<i>Illius leges ex lectione historia- rum illius ævi confecta sunt.</i> <i>Conring. p. 90.</i>
P. 301. <i>Henrici</i> I. Constitutio. Tomo IV. Classe I. p. 28. <i>Caroli</i> <i>Crassi</i> Constitutio de expedi- tione romana.	<i>Eiusdem est nota. Conring. p. 90.</i> <i>Hæc Constitutio mihi multis est</i> <i>suspecta. Conring. p. 89.</i>

Melch. Goldastus Haimensfeldius, helvetius, si non nobilis, scriptis tamen suis, atque insigni in honorem ac dignitatem Imperii rom. germanici adhibito studio nobilitatem, si quisquam alius, promeritus, primum Ducis Bullionienſis a secretis, deinde consiliarius Saxo-vinariensis, & Holsato-schaumburgicus, sed perpetuo adversa fortuna & egestate pressus, ideoque ad libros scribendos, ut iis panem lucraretur, adactus, dedit Monarchiam Imperii rom. seu de iurisdictione & potestate Imperatoris & Papæ, de qua *Thomasius* in Cautelis P. II. 248. cum *Cocceio* observat, omnes illos, qui ante reformationem pro Imperio scripserunt, & hic a Goldasto collecti sunt, contra Papam quidem, sed non sacerdotium scripsisse, atque adeo eiusmodi disputationibus non potuisse multum in favorem Impp. & Regum promoveri, Suevicarum rerum scriptores veteres, librum de Regno Bohemiæ, (cuius iterata editio minime est speranda) librum de Maioratu, serenissimi Ducis Saxo-vinar. iussu scriptum, Catholicon rei monetariæ, Digesta regia, seu Constitutiones de eucharistia, Notas in paræneticos scriptores veteres, Apologiam pro HENRICO IV. & Centuriam epistolarum philologicarum, (quibus adde Virorum clarissimorum & doctorum ad Melch. Goldastum epistolas, ex bibliotheca Henr. Gunth. Thulemarii A. 1688. editas) vitamque laboriosam æque ac ærumnosam deposuit Bremæ anno 1635. æt. 59. Fuit vindex & instaurator iuris publici, deque Germaniæ historia & iuribus, ob talium collectionem scriptorum, præclarissime meritus, cæte tamen legendus, quia non paucas suspectæ fidei merces, non quidem prudens ac sciens, sed ex errore, & prout invenerat, pro veris monumentis proponit, si quidem, uti debemus, audire volumus monentes viros clarissimos, Herm. Conringium & Eric.

Man:

Mauritium apud Magirum *Eponymol. crit.* p. 393. *Sarkmaſum* ſive Schurzſleiſchium in Iudicio de noviff. prud. civil. ſcriptorib. n. I. *Rinckium* Program. Orat. auſpic. X 5. H. D. *Meibomium* Orat. de gen. hiſtor. germ. fontib. p. 45. C. L. *Bilderbeckium* in Biblioth. iur. publ. germ. (Io. Sylverii Germani Statui germ. præfixa) p. 12. *Zſackuvizium* in Prolegom. in Introduc. in Ius publ. & *Richardum* Hiſt. biblioth. cæſar. vindebon. p. 29. Laudes Goldaſti canunt *Bilderbeckius* l. c. auctor *Lexici univerſ. hiſtor.* T. II. 258. Herm. Diet. *Meibomius* l. c. &, qui primo nominandus loco erat, Sam. *Rachelinus* in Otio noviomag. c. II. nam primus eum laudat, quod collectione ſua Diplomatum hiſtoriam germanicam non parum illuſtraverit; ſecundus, quod peritia tam politica, quam hiſtorica ſit celeberrima; tertius, quod ſcriptis tam antiquis, quam recentioribus collectis æternum ſibi nomen paraverit; quartus, quod collectanea viri diligenter ſintvolvenda. Qui tamen addit, multos eum codices, quibus uſus fuerat, corrupiſſe vel amoviſſe dici, ne a ſe congeſta alibi facile reperirentur, ideoque voluminum ſuorum pretium creſceret atque adaugetur. Adde etiam I. C. *Dietericum*, qui, uti reſertur in Biblioth. Schrader. P. II. G 7. Goldaſtum nuncupat Germaniæ Helvetiæque alterum Varronem, Prytaneo dignum.

LIV.

Melch. GOLDASTI Reichshandlungen, ſive S. rom. Imp. Acta & Tractatus, cæſarea, regia & principalia Mandata, regimen eccleſiaſticum & politicum concernentes. Hanoviæ 1609. In ep. dedicatoria ad Ioannem Fridericum, Ducem wurtembergensem, oftendit auctor, non ſolum multas civitates, ſed integras etiam provincias & regna ab Imperio romano-germanico eſſe avulſa, iamque prætereſſe libertatem, ſed tabulas privilegiorum inſpiciendas eſſe, unde pateat, non alio quam feudorum titulo gaudere, talemque ipſam etiam eſſe Pontificem romanum: tum hiſtoriam recitat de Helvetiorum & Batavorum, nec non Regni arelatenſis & burgundici abſtractione. Contenta aurem libri hæc ſunt: Diverſorum Pontificum rom. Decreta de iure, poteſtate & eminentia Papæ, cum CONSTANTINI M. præteſſa donatione. A. C. 324. Quorum illa arrogantia ſunt indicia, hæc autem fabula. Fragmentum comitiorum ſub Ottone III. de conſtitutione

Electorum, aliorumque Ordinum. 1001. Sed & hoc est confictum, uti auctor in margine annotat. *Friderici II.* Responsio de Imperio rom. illud inter omnia regna esse primum ac præcipuum. 1240. Eiusdem epistola adversus Papam & Cardinales in concilio lugdunensi congregatos. 1245. *Caroli IV.* Diploma de regalibus Rom. Imperii, eiusque clinodiis. 1350. Epistola de pecunia conductus inter Coloniam & urbes Imperiales in Wetteravia Francofurtum usque. 1357. *Joanni*, Principis Abbatis fuldenfis, Constitutio Ordinis equestris S. Equitis Simplicii. 1403. Transactio & Ordinatio super torneamentis, sancita Heilbrunnæ ab Ordine equestri IV. pagorum seu territoriorum. 1485. *Friderici III.* Indicatio expeditionis bellicæ pro Maximiliano Rege contra Belgas. 1488. Transactio inter Imperatorem, & Albertum Ducem Boariæ Civitatis ratisbonensis causa. 1492. Præfidis & Consiliariorum mecklinensium Responsio pro honore & dignitate Imperatoris, contra Gallorum falsum & confictum scriptum. Iusiurandum civitatis coloniensis coram noviter electo Rege Romanorum, cum eorundem confirmatione privilegiorum ab illo ipso Rege. 1494. Transactio inter Albertum & Wolfgangum fratres, atque heredes Ruperti, omnes Comites palatinos Rheni & Duces Boariæ. 1505. Rom. Regiæ Maiest. Responsio ad accusationem Regis Galliarum, facta in comitiis constantiensibus. 1507. Matricula Imperii. Venetorum Indictio belli ad Maximilianum Imp. 1508. *Maximilian* Imp. responsio. Illi, sine honoris præfatione, infidelitatem, crudelitatem, devastationem, obiiiciunt: hic autem eos ipsis illis vitis commaculatos esse ait. *Iulii II.* Papæ litteræ ad Imperatorem, quem rogat, ut sibi assistat, atque a Venetis recuperet urbes suas, quas iniuste adhuc occupant, Faventiam, Ariminum, Ravennam, Cerviam & Sarfinam, cum earum territoriis. 1509. Eiusdem Excommunicatio Venetorum. Imperatoris ad Ordines Imperii Epistola, qua causas denegati ab Ordinibus contra Venetos auxilii refutat, eosque ad officium suum hortatur. Principum atque Ordinum Imperii, sociorumque germanicæ, vallonicæ & vindicæ Nationis Denunciatio belli ad Venetos. Imperatoris Epistola ad Ludovicum Elect. palat. de perfidia Papæ in causa veneta, quippe qui foedus secum initum fregerit, & cum hostibus Venetis fecerit. 1510. Alia ad Paulum a Lichtenstein, qua consilium suum pon-

pontificatum, si Iulius II. ad plures abierit, acquirendi, aperit id-
 que Cardinalem Adrianum approbasse. 1511. *Caroli V. Electio*,
 facta Francofurti. 1519. Cum aliquot epistolis, videlicet Helvetio-
 rum ad Albertum Elect. mogunt. & Leonem X. papam, ne alius
 quam germanicus Princeps ad dignitatem imperialem eligatur, &
 Papæ responsione ad Helvetios, qua pacis causa se a rege Galliar.
 Francisco, in Imperatorem eligendo, non alienum esse fatetur.
 Cognitio causa D. Mart. Lutheri, atque huius ipsius auditio in
 comitiis wormatiensibus. 1521. Confociatio Equitum S. R. Imper-
 rii, facta Landavii 1522. in honorem Dei ac pacis publicæ causa:
 stipulantur enim, sese abstinenturos a iuramentis & execrationi-
 bus impiis ac temerariis, verbis blasphemis, potationibus violentis,
 & quibusvis inhonestis actionibus, servaturos autem pacem, nec
 vindictam privatam exerituros, sed, si qua lis oriatur, tam ad com-
 petens forum delaturos, aut arbitrorum iudicio commissuros. Or-
 dinum helveticorum, *Antonii Ducis Lotharingæ*, & Ducatus wur-
 tembergici Mandata contra Lutherum eiusque doctrinam, quam
 habent pro hæretica, cum glossis sive refutationibus *Alotteri Sout-
 datus*; sub cuius nomine quis lateat, mihi adhuc incompertum est,
Ferdinandi Regis Vngarorum & Bohemiarum, Archiducis Austriæ,
 Mandatum generale de patavici episcopatus iurisdictione & liber-
 tate ecclesiastica. 1523. Eiusdem Mandatum contra eos, qui in re-
 ligionis capitibus dissidentes, & scandalosissimi tamen peccatis dedi-
 ti absolutionem petere detrectant, confessionem & sacramenti-
 cæ usum intermittunt, decimarum & aliorum, quæ parochæ de-
 bentur, item eleemosynæ pro cathedrali, aliisque ecclesiis & scho-
 lis solutionem denegant, ac bona ecclesiastica alienant; & tamen, si
 mortui sunt, a consanguineis, vi adhibita, & frustra repugnante
 parochæ, sacris in locis sepeliuntur. 1528. Eiusdem Mandatum
 de feudis ecclesiasticis, suo in statu relinquendis: Ritus, quo *Ca-
 rolus V. Imperator Ferdinando*, Vngariæ & Bohemiæ Regi, ut Au-
 striæ Archiduci feudum sub dio, extra urbem Augustam Vinde-
 licorum, contulit. 1530. Ordinatio X. Circulorum Imperii rom.
 germ. 1532. *Wilhelmi a Bellay*, legati gallicani, Literæ ad Ele-
 ctiores & Principes Imperii, quibus petit, ut comitia instituantur,
 in quibus causa inter Imperatorem & Regem Franciæ, ratione Me-
 diolani & Sabaudia, decidatur. 1536. Pactum Pontificis cum Im-

peratore de bello contra Protestantes, qui in concilio comparere recusant, & contra socios foederis smalcaldici. 1546. Edictum Imperatoris in Belgio contra Lutherum & hæreticos. 1550. Acta inter Albertum, Ducem Prussiae, & Ordinis teutonici Magistrum, cum variis huc pertinentibus scriptis, ab anno 1226. usque ad annum 1550. Aliquot Electorum ac Ordinum S. R. Imperii Manifestum, quo causae indicantur, quibus ipsi alique Magnates & Ordines ad arma contra Carolum Imp. ferenda compulsi sint. 1552. Processus collationis feudi electoralis & bohemicus, factus Friderico Electori palatino ab Imp. & Bohemiae rege Ferdinando. 1559. Explicatio causarum, cur Electores, Principes atque Ordines protestantes Concilio tridentino, a Pio IV. indicto, sistere se noluerint. 1564. Pacificatio Statuum hollandicorum & seelandicorum. 1576. Instrumentum pacis inter Status belgicos, nomine Philippi Regis catholici, & Status Hollandiae ac Seelandiae. Recessus Ordinum helveticorum in causa Ducis Sabaudiae & civitatum Imperii, Beroniae & Genevae. 1584. M. Laurentii Fuchsi Descriptio regiarum dignitatum, in qua narratio fit electionis, coronationis & officii aliquot Regum, immo & Papae. 1564. Vlrici ab Hutten. Relatio, quomodo, sive quam perfide romani Pontifices ut plurimum se gesserint erga Imperatores romano-germanicos.

Vlricus ab Hutten, Eques francus, natus in gentilitia arce sua Steckelberg, Francofurti ad Oderam Magistri philosophiae titularis & honoribus insignitus, atque ex Italia tertium redux ab Imperatore Maximiliano I. laurea poetica & Equitis aurati axiomate donatus, itinere ad Gallos feliciter peracto in Alberti Archiepiscopi moguntini aula commoratus est, nec hero duntaxat suo fideliter servivit, sed & litteris naviter operam dedit, scriptisque cum in prosa tum in ligata oratione illustrem generis sui nobilitatem condecorare & quasi illustriorem reddere annisus est, vir pusillo quidem & debili corpore; sed magni & ferocis animi, quippe qui non dubitavit semel atque iterum castra sequi, ac Viterbii orta rixa quinque in se irruentes homines itidem externos profligavit, ceterum ut veritatis, ita & candoris amans, causaeque Lutheri favens, atque eandem scriptis acerrimis defendens: quibus autem LEONIS X. Papae odium incurrit, ut moguntinus praeful iuberetur hominem Romam vincitum mittere. Huic igitur periculo, inamo & sicis ac

veneno ut se subduceret, ad Helvetios abiit; sed nec apud illos satis tutus fuit. Interea contigit, ut morbis frequentibus atque atrocibus confectus, diem obiret in insula lacus tigurini, Helvetiis Vffnort dicta, A. C. 1523. æt. 36. M. Adam, in Vitis ICtor. & Polit. p. 13. Ioach. Camerar. in Vita Melanchth. 95. König 419. Iac. Bæckhard in Vita Hutteni, quæ recensetur in Act. erudit. A. 1717, 410. *Magirus* 467. Ab Erasmo etiam, cum quo tamen illi similitas aliquando intercessit, multis laudibus passim in Epistolis celebratur, item in Dedicat. Compendii theol. Et in Dial. Ciceronian, quo stilum auctorum examinat, Huttenum quidem a Ciceronis imagine procul abesse pronunciat, interim fatetur, *satis splendore & copia prestare in oratione soluta, in carmina feliciter esse.* T. I. Opp. p. 1014. Et Camerarius l. c. p. 94. ita eum depingit: *Fuit nobilitate generis antiqui imprimis clarus, doctrina erudita princeps, impatiens iniuriarum, libertatis immodice cupidus, non prorsus alienus a saevitia, qua etiam vultus acerbitate, & minus clemente interdum oratione indicabatur.* Scripta eius nominantur a Frisio in Compend. Biblioth. Gesner. 365. interque ea sunt Orationes V. inæctivæ, Aula, Phalarismus, huiusque Apologia, Oratio exhortatoriæ ad Principes germanos, ut bellum Turcis inferant, Epp. ad amicos, & aliæ ad FRANCISCVM Regem Gall. ad Marin. Caracciolum, ad Bilib. Pirckheimerum, Epp. de schismate extinguendo, & Opera poetica, quæ in unum volumen collecta Francofurti impressa sunt A. 1538.

Melch. GOLDASTI Haiminsfeldii ReichsSatzungen, sive Imperatorum, Regumve romanorum, Electorum & Ordinum Imperii Constitutiones, ordinationes, rescripta & litteræ, quæ nec in Recessibus Imperii, nec in prioribus latinis & germanicis Constitutionibus continentur. Hanovix 1609. Præmittitur Præfatio, in qua auctor sermonem facit de amplitudine regni teutonici, de moribus veterum Germanorum, de vetustissimo iure Germanorum, quod sit lex salica, de Alariciano corpore, quod Carolus M. revidendum curarit, de duplici Speculo, Saxonum & Suevorum, quæ quamvis a privatis scripta, auctoritatem tamen nacta sint per Imperatoriam ac Regiam Maiestatem. In Prima harum Constitutionum Parte occurrunt sequentia: *Hadriani I. papæ* Decretum de electione rom. Pontificis, & investura episcoporum, Imperatori concessa. A. C. 774. *Caroli M. Constit. de iuribus ac libertate* Fri-

Frisonum. 802. *Henrici I.* Ordinatio torneamentorum. 998. *Ottonis I.* Constit. de romanæ defensione ecclesiæ. 960. *Conradi III.* Ordinatio Iudicii aulici rotwilensis. 1174. *Friderici II.* Constit. de electoratu Bohemiæ romano in Imperio. 1212. *Rudolphi I.* de eodem. Speculum Suevicum, sive de modo recte iudicandi, Suevis concessum a Cæs. & regia Maiestate. *Ludovici* bavari, & *Friderici* austriaci, Regum rom. Consociatio de administratione Imperii rom. ab ipsis iunctim exercenda. 1325. *Ludovici* Imp. Constit. de rege Romanorum, se pro tali agniturum *Fridericum* austriacum. 1326. De clandestinis sponsalibus. *Caroli IV.* Constit. de iuribus regni Bohemiæ. 1355. de electoratu palatino. 1356. Electorum & Ordinum Imperii Constit. de securitate publica. 1398. *Wenceslao* Confirmatio præcedentis Constitutionis. Electorum & Ordinum Imperii Iudicium de *Wenceslao* ab Imperio removendo. 1400. *Martini* papæ Bulla de privilegiis clericorum. 1417. *Dieterici*, archiep. coloniensis, Reformatio Secreti in Westphalia iudicii, confirmata ab Imp. *Sigismundo*. 1439. *Friderici III.* Reformatio, ut omnes Status tam ecclesiastici, quam sæculares in bonum redigantur ordinem. 1441. Constit. de privilegiis urbium Imperii. De quinquennali securitate. 1467. Recessus comitiorum noriberg. Mandatum ad Comitem wurtemberg. de iudæis in Imperio, ut eorum curam gerat, & qui immodico foenore Imperii cives flagellant, iustis poenis afficiat. Recessus Comitiorum ratibonensium. 1471. Syllabus expeditionis bellicæ contra Turcos, in iisdem comitiis. Constit. de securitate decennali. 1474. Recessus comitiorum francofurtensium. 1489. *Maximiliani I.* Ordinatio Iudicii aulici rotwilensis. 1496. Ordinatio Iudicii Cameræ imperialis. Nationis Germanicæ gravamina contra Papæ avaritiam & tyrannidem. 1505. Constit. de terminis in Iudicio camerali observandis. 1508. Pragmatica de statu ecclesiastico in ordinem redigendo. 1510. Mandatum ad civitatem Gailhausen, ut pecuniam mittat ad expeditionem bellicam, contra Venetos & perfidum Papam *Iulium II.* faciendam. 1511. Ordinatio Secreti Iudicii. 1512. *Philippi* Archiepiscopi colon. Capitulatio, sive propositio in Capitulo facta, qua præcedens Ordinatio confirmatur & commendatur. Ordinatio des Kampfrechts, sive Iudicii equestris in Franconia. 236. *Maximiliani I.* Rescriptum ad Papam *Leonem X.* de *Lutheri* do-

doctrina & sophistica Doctorum, ei esse resistendum. 1518. Electi Rom. Imperatoris erga Electores & S. Imperium Articuli, Pacta, & Obligatio. *Caroli V.* Confirmatio Vicariatus palatini in S. Imperio. 1520. item Confirmatio actionum illius Vicarii, inter mortem Maximiliani I. & electionem Caroli V. 1521. Confirmatio des Statthalterampts five officii administratorii in S. Imperio, id Vicariatus palatino non esse adversum. Citatio & literæ salvi conductus pro Mart. Luthero, ut compareat in Comitibus wormatiensibus. Mandatum ad Academiam vindobonensem, de M. Lutheri libris cremandis. Ordinatio X. Circulorum S. Imperii. Constit. de potestate Administratoris Imperii, qui absente Imp. Carolo V. erat Ferdinandus, eius frater. 1522. Mandatum ad Archicancellarium, Electorem moguntinum, ut sigillanda curet Mandata, diplomata, rescripta & quæcunque alia Administratoris. Reformatio Iudicii secreti. Electorum & Principum Statuumque Imp. aliquot Confessio fidei, edita & oblata Augustæ Vindel. in Comitibus. 1530. Pactio five Contractus cadunensis, Ferdinandum Regem Rom. inter & Electorem Sax. aliosque Imperii Principes. 1534. *Ferdinandi* Regis Epistola ad Lutherum, de suo erga eius doctrinam, post meliorem a P. confessionario moribundo sibi traditam informationem, favore, & proposito indicendi, non obstante Pontificis concilio, Imperii comitia, in quibus conciliatio fiat discrepantium religionum. 1537. Edictum de suspensione executionis proscriptionis, contra Protestantes, nominatimque Goslarum & Mindam civitates sancitæ, usque ad futura Comitibus. 1541. Confirmatio prioris, facta a Ferdinando, Rege Rom. & Declaratio Comitiorum ratisbonensium. 1542. Cæs. Maiestatis & Ordinum S. Imperii pactum de Circulo burgundico, (sub quo omnes Cæsaris tanquam Austriæ Archiducis provinciæ inferioris Germaniæ intelligunt,) eum in tutelam S. Imperii recipiendum, antiquis tamen libertatis suæ iuribus frui, & si qua contributio ab Imperii civibus facienda, tantum, quantum duos Electores ad Rhenum, contra Turcos autem, quantum tres illorum, solvere debere. 1548. Appendix Pacificationis pataviensis de religione, pace, & administratione iuris: dissensum religionis non aliter, quam amicis viis ac medijs componendum, atque in Comitibus de his deliberandum, per Conciliumne generale aut nationale, an per colloquium, vel

deputatos utriusque partis, fieri debeat; si vero concordia non sequatur, pacem tamen usque ad redintegrationem sancte colendam esse. 1552. Ferdinandi Regis Resolutio de libertate religionis ratione Statuum provincialium, Nobilium & civitatum hanseaticarum. 1555. Cum Protestantium Responsione, & Regis decreto, 1. de subditis, civitatibus hanseaticis aliisque, quæ non sunt imperiales, eos non esse participes pacis religiosæ, sub ea autem comprehendi Equites immediatos. Rescriptum de Archiepiscopis, Episcopis, Prælatiis, Capitularibus, Ordinum viris, aliisque clericis: eos, si deficiant ab avita religione, excidere munere ac beneficiis suis. Resolutio super concepto pacis religiosæ, quod Regiæ Maiestati ab Ordinibus Imperii fuit in comitiis augustanis oblatum: nimirum si duæ religiones in civitate vigent, ibi utrique salvum esse debere suum exercitium, nec alteri ab altera vim inferendam. Mandatum ad Archicancellarium per Germaniam, de insinuatione pacis religiosæ. Rescriptum de libertate religionis, traditum Protestantibus in Comitiis ratibonensibus. 1557. Aliud eiusdem argumenti. Resolutio super diffidiis sociorum Aug. confessionis in colloquio wormatiensi. 1557. Curandum esse, ut redeatur ad colloquium, idque christianum & amicum, & exclusos theologos denuo ad illud vocandos, ut colloquii iure iuxta cum ceteris utantur, fruantur. Cas. Maiestatis Declaratio de pace religiosa, ad petitionem Aug. Conf. sociorum, in comitiis augustanis. 1559. nempe, illam nec posse nec velle in memorata pace, semel ab utraque parte sancte recepta, quidquam mutare, aut religionem suam, a parentibus ac maioribus acceptam, & inde a multis sæculis pro christiana habitam, pro idololatrica agnoscere. Protestantium Resolutio de Statibus reformatæ additis religioni, an e pace religiosa sint exclusi. 1566. Illos in articulo principali de iustificatione, unde diffidium religionis ortum fit, & in multis aliis articulis, idem secum sentire, dissentire autem in doctrina de S. cœna; interim, quia Elector palatinus declaravit, sese auditurum in colloquio aliquo socios Aug. confess., quomodo sententiam suam e verbo Dei probatum eant, ideo se paratos ad id esse, in præsentibus adhuc comitiis hisce; neque vero per hanc declarationem animum sibi esse, Electorem aliosve, qui in quibusdam articulis a se discrepent, apud teutonicas aut exte-

ras nationes (quarum illis, ut marginale explicat, intelliguntur Helvetii, Belgæ, Frisones, Bremenſes, Weſtphali &c. his autem Galli, Angli, Scoti, Irlandi, Poloni, Vngari &c.) periculo exponendi, aut excludendi a pace religioſa. *Maximiliani II. Imp. Reſcriptum ad Graviones & Magiſtratus Conf. auguſtanæ de libertate religionis in Capitulis eccleſiarum cathedralium. 1576.* Se ſe hac in parte nihil poſſe innovare, ſed conſtanter inhzrere ſancitæ, receptæ ac ſæpius repetitæ Paci religioſæ. Aliud eiſdem tenoris. Aliud ad Equites III. ordinum, videlicet ad Rhenum, Franconiorum & Suevicorum, eiſdem argumenti. Reſolutio de libertate religionis, in primis eorum, qui ſubiecti ſunt Capitulis eccleſiarum cathedralium: illam huc uſque obſervatam, nunc renovandam, & horum reſeſſui Comitiorum ratiſbonenſium inferendam, gravaminibusque Statuum proteſtantium occurrendum eſſe, ut, quidquid ipſis adverſum, componatur ac præcidatur. Reſcriptum ad Status romanæ religionis de religionis libertate, & pace religioſa: quo Imperator eos hortatur, ut erga Socios Aug. conf. modeſte atque ita ſe gerant, ne quis cogatur querelas movere ac proponere. Declaratio pacis religioſæ, reſpectu territoriorum & ſubiectorum eccleſiaſticorum. Qua Imperator negat ſe quidquam poſſe decernere contra pacem religioſam, præcipue ſine præſcitu & conſenſu utriusque religionis Sociorum; paratum tamen ſe eſſe ad audiendam Proteſtantium implorationem, & ad removendum gravamina, quibus ſe putent premi & affligi. Vltimum Imperat. ſcriptum ſive Declarat. erga Proteſt. eiſdem cum priore argumenti. Reſeſſus Proteſt. in Comit. ratiſbonenſ. propter Status provinciales, Equites, Civitates & Communitates, qui a Catholicis religionis cauſa expulſi ſunt: Seſe conventuros & deliberaturos, quomodo Caſ. Maieſtati, quæ ſeſti hætenus nequeat, reſpondendum ſit. Index, unde præcedentes Conſtitutiones & ordinationes petitz ſint, cum expoſitione earum originis, uſus & fructus.

In Parte II. in cuius præſatione, ſive ad Annam Auguſtam, *Matthiæ Imp. uxorem*, dedicatione, ex hiſtoriis antiquis & recentibus oſtenditur, ſexum etiam femininum ad imperii & regiminis curas paſſim admiſſum fuiſſe, ideoque & Imperatrici romanæ aſſignatum archicancellarium, cancellariam ſive grammatophylacium, in quo literæ, mandata, ac diplomata ſcribuntur & aſſervantur, at-

que Secretarios, exhibentur sequentia: *Caroli I.* Articuli, quos observari iussit Ratisbonæ. A. C. 788. Edictum de disciplina ecclesiastica & doctoribus ecclesiæ. 789. *Ottonis I.* Decretum de nepotibus. 937. Eos ad hereditatem avi, quamvis pater ipsorum iam diu mortuus sit, & quidem ad portionem patris, admittendos. *Leonis IX.* papæ Decretum, quo Imperatori, quicquid donatum fuit Pontifici a Carolo M. Iustiniano & Arithberto in Italia, redditur. 964. *Ottonis III.* Constitutio de potestate Imperatoris & Papæ, item de regalibus Papæ. 998. *Henrici III.* Rescriptum de contributionibus. 1040. Imperatores non esse adstrictos prioribus ordinationibus, sed habere potestatem dandi iura & ordinationes. *Henrici IV.* Placitum de bonis ecclesiasticis. 1075. Imperatorem habere potestatem, ædes sacras a maioribus suis fundatas dandi quibuscunque voluerit; item partem bonorum Papæ rom. reddendi Imperio. Extractum Recessus comitiorum treverensium, cum Henricus V. deponeretur a solio cæsareo. 1076. Extractum Recessus comitiorum moguntinensium, cum Papa Henricum IV. persequeretur. 1086. Causam decrementi Imperii inde esse, quod aliqua interierint sive avulsa sint regna, ut Moravicum, quod vastas sub se continebat provincias. Vbi pariter Bohemia e Principatu facta est Regnum, & Wratislaus præsens manibus Imperatoris coronatus. *Friederici I.* Rescriptum ad ambitiosum papam Hadrianum IV. de dignitate & eminentia S. Imp. Constit. de securitate publica, eiusque violatoribus. 1156. Ord. de exaltatione regni Bohemiæ, & cessione tributi polonici. 1159. Wladislaus confirmatur in regia dignitate, & tributum polonicum regi Bohemiæ in perpetuum assignatur. Rescriptum de fidelibus Imperii ministris remunerandis, infidelibus autem puniendis. 1173. Extractum Recessus comitiorum Imperii noribergensium. 1187. In quo Imperator hortatur ad pacem colendam, & proponit quædam ad religionem pertinentia, scil. contra Papam romanum. Extractum privilegii *Philippi* Imp. pro rege Bohemiæ. 1200. Iura Principum Imperii confirmantur, Primislao Duci Bohemiæ aurea donatur corona, Bohemiæ regia dignitas cum iure creandi reges, in perpetuum tribuitur. *Ottonis IV.* Edictum contra latrones. 1209. Esse occidendos, sive nobiles sint, sive plebei. Comitiorum halberstadiensium Decretum, adversus papalem excommunicationem. 1211. Albertum archiepiscopum

pum magdeburgensem, qui in favorem Pontificis Ottonem IV. Imp. nec auditum, nec convictum, excommunicaverat, proscripserunt Principes Imperii, & contra eius Statum vindictam exercuerunt. Recessus Comitiorum noribergensium contra Romanorum perfidiam & Papæ insolentiam, factum, ac tyrannidem. 1212. Romani enim multos Imperatoris milites trucidaverant, & Pontifex iniusta ab eo postulaverat: si Principes Imperii iudicaverint expedire, ut ipse imperio se se abdicet, id se facturum promptissime, sed Papam non habere iustam sui excommunicandi rationem; odium vero eius inde natum, quod ei in omnibus, in dampnum & dedecus Imperii, cedere noluerit, & favere: *Henrici* Regis, Imperatoris Friderici II. filii, Constit. de coactione & psalburgeria. 1232. Neminem ad alterius iudicium, neque etiam proprios honores, eorumve bona, sine consensu dominorum, ad officium & peculium sacrum transferenda; psalburgeros autem abolendos esse. *Friderici* II. Ius, sancitum Moguntia in Comitibus A. C. 1236. Hæc Constitutio ideo probe est notanda, quod videtur omnium prima esse, quæ vernacula lingua sit conscripta. Vid. *Couring.* de Orig. iur. germ. c. 27. p. 161. & *Schurzstetisch.* Epp. select. pag. 22. *Conradini* Regis litteræ ad Principes Imperii, de iniusta potestate Ecclesiæ rom. & Papæ. 1268. *Rudolphi* Imp. Constit. de primis precibus in vacantiis Capitulorum. 1273. Rescriptum de contrahibus hereditatis principatum & feudorum Imperii. 1290. Eos ab Imperatore esse confirmandos. *Alberti* I. Constitutiones renovatæ. Constitutio de officio Regum Bohemiar. 1299. Eos sub corona non teneri præstare officium Electoris & Archipincernæ. Constitutio de regno Poloniæ. 1300. Id esse feudum Imperii. *Henrici* VII. Decretum contra Henrici bohemicæ tyrannidem. 1310. *Ludovici* IV. formula de officio Prætoris imperialis, vom Reichs Schultheissen - ampt. 1323. Si Prætor civitatis noribergensis nolit iudicare maleficos, hoc munus exercere debere Albertum Reschi-um. Appellatio Imperatoris contra Ioannem XXII. Papam, 1324. Quam ubivis assigendam curavit. Rescriptum contra eundem Papam. 1327. Cuius hic vitia & ausus impii recensentur. Rescriptum de depositione Ioannis XXII. & novi electione, ab Imperatore & S. R. Imperio confirmata. Constit. de filvis Imperii. 1331. Foresti præfectos & magistros sacramento esse adstringendos ad

observandas leges & ordinationes. Electorum Ordinatio de potestate, dignitate & excellentia Imperatoris & Imperii. 1338. Nimirum 1. S. R. Imperium esse summum in mundo magistratum, 2. Imperatorem non habere in mundo superiorem, sed Deo proximum; potestatem ei suam acceptam referre, eamque obtinere simul ac electus est, nec indigere Pontificis confirmatione, multo minus hanc e Pontificis coronatione concludendam, quippe quæ ad decorum pertineat, non vero ad essentiam; Pontificemque in coronatione Imperatori servire, ut servum, & ut mancipium domino suo. *Caroli IV. Statutum de modo colendi silvas Imperii. 1347. Confirmatio Constitutionis de archiepiscopi pragensis iure iungendi & coronandi Regem Bohemiar. Ordinatio de salvo conductu & securitate præstanda in viis S. Imperii. Confirmatio privilegiorum regni Bohemiar. 1348. Confirmatio iuris mellicidarum (der Zeidler) in silvis Imperii prope Noribergam. 1359. Sententia & Decretum de subditis Electorum, 1353. Eos non teneri in alio foro comparere, nisi ipsorum Electorum aut Imperatoris. Mandatum ad civitates Tigurum, Uri, Switz, & Vnterwalden. 1354. Eas missum facere debere fœdus cum vicinorum civitatibus Principum, & solius Imperii rom. tutela uti, utpote ei subiectas. Ordinatio & Declaratio super Electoris palatini iuribus & successionem. Aurea bulla de coniunctione provinciarum polonicarum & silesicarum cum regno Bohemiar. 1355. Ordinatio de securitate publica & administratione iustitiar. 1356. Facta in conventu provinciali, præsentibus omnibus Statibus regni Bohemiar. Aurea bulla, sancita in Comitibus noribergensibus. Sententia in causa Ruperti Electoris palat. & Ruperti iunioris, Comitis palat. & Ducis Bavarie, respectu electoratus palatini. Si alteruter moriatur sine herede masculino, alterum heredem eius ex asse agnoscendum, cum omnibus iuribus & dignitatibus; si vero filium relinquat parvum, alterum eius, usque ad annum ætatis duodevigessimum, tutorem esse debere. Decretum de electoratu Ruperti senioris. Eum agnosci pro Archidapifero & Electore S. R. Imperii, ob Palatinatum Rheni, quem possideat: neque licitum esse, litem illi facere ob Archidapiferi & Electoris dignitatem, nisi quis iuste prætereendere possit terras palatinatus. Ordinatio Bohemiar. 1357. Bulla de privilegiis & successionem Electorum Saxoniar.*

Man.

Mandatum ad Senatum noribergensem de silvis Imperii. 1358. Ut leges & ordinationes, pro conservatione & incremento silvarum ditas, diligenter servandas curent. Mandatum ad omnes foresti illius magistros, curatores, & mellicidas, qui Zeidler vocantur, ut ordinationi sibi præscriptæ morem gerant. Constitutio de viatico, Friedbergæ dando 1361. Eos, qui illius solutionis evitandæ causa, a regia via abeunt, in alieno territorio cohibendos, & ad solutionem adigendos. Cassatio omnium privilegiorum, contra rotwilanum Iudicium impetratorum. Leuteratio & sententia de feudis Imperii, in terris Principum. 1363. Burggravium noribergensem, feudum prædiorum & agrorum in austriacis terris sitorum, a nemine alio, quam ab Imperatore petere atque accipere debere. Rescriptum ad Principes Imperii, expeditionis bellicæ causa in terram sanctam. 1364. Cassatio telonii & salvi conductus. 1366. Pro quo mercatores noribergenses solvere tenebantur Burggravi noribergensi, Comiti hohenloico, Comiti wertheimensi, & Godofr. a Bruneck. Ordinatio de iure & conservatione regni Bohemiæ. 1369. Nemini amplius licitum esse privilegium petere a Rege pro agris, castellis & sedibus, nec talem audiendum a Rege; si vero impetraverit, excidere illo debere, & ceteros Bohemiæ Status posse ac debere eum aggredi, bona ipsius rapere, eumque privare omnibus honoribus, tanquam raptorem publici commodi, & vastatorem regni bohemicum. Rescriptum ad Electores & Principes Imperii, qui rogaverant, ut Cæs. Maiestas sedem suam a Praga transferret in Imperium. 1370. Respondit autem, sibi, ut alii cuivis, dulce solum patriam esse, eamque proveniunt, quo S. R. Imperium tueri possit, (ante autem monstraverat Legatis massam auream, datam a fodinis bohemicis) suppeditare. Mandatum ad Senatum noriberg. de dando, si quis petierit, salvo conductu. 1371. Bulla de privilegiis & successionibus Electorum Saxoniarum. 1376. Mandatum contra errores in religione christiana, ad Bohemos. Si quis aliter, quam Christus & Apostoli, atque Ecclesia romana, docuerit, eum vindictæ divinæ tradendum, sed &, si pertinax fuerit, igne aut ferro puniendum. Rescriptum de civitatibus imperialibus. 1378. Circum illas, nisi in distantia unius miliaris, non extruendam urbem, vicum aut castellum, nec erigendum ius civitatis, vici, aut criminale. *Wenculus* Responsio ad

ad Ordines Imperii, qui rogabant, ut sedem suam Praga transferat in Germaniam. 1383. Legatis sine consultatione ille extemplo respondit, se esse Regem Romanorum, & hoc sufficere posse Germanis; si vero quis faciem videre velit suam, eum posse in Bohemiam venire, votique sui fieri compotem. His auditis in conventu Principum Imperii colonienfi, Comes palatinus Rheni dixit: Sit ergo dominus Bohemiar, & nos simili utamur dominio. Sententia de liberis ac nobilibus Imperii advocatis (Reichs - Vogteyen,) eas non esse sub Principibus Imperii, sed sub ipso Imperio, & coram eo posse conveniri. 1387. Constit. de iudiciis. 1394. Non esse recipiendos a Civitatibus Imperii liberis, nisi prius iureiurando obedientiam promiserint Cæsare, Maieitati, Imperio, & Civitati. Confirmatio officii magistri foresti. 1396. Constit. de homagio Cæs. Maieitati, Imperio, & Civitati, in qua vivunt, ab omnibus civibus, eorumque filiis, qui 14. nati sunt annos, præstando. 1398. Constit. de privilegiis balnearum. 1406. Decretum de suffragiis nationalibus in universitate pragensi, a Io. Hussio eiusque sociis contra germanicos Romanistas impetratis. 1409. Decretum de reliquiis, quas Imperator Praga Carlsteinium transferendas, & contra idololatriam includendas curavit. 1410. Ordinatio Iudicii pugnae, des Kampf- oder Kolben - gerichts. *Ruperti* Imp. Sententia & Decretum in causa Alberti episcopi bambergensis, eiusque Capituli, contra Marefchallum papenheimensem & alios. 1401. Lis hæc componenda ac decidenda committitur Burgraviis noribergensibus. *Sigismundi* Imp. Ordinatio & declaratio de successione Electorum palatinorum. 1414. Decretum de gravaminibus, quæ causantur Pontifex eiusque aulici & clerici. 1416. Decretum de abrogatione novorum teloniorum, ædificiorum & castellorum. 1417. Decretum de causis Principum Imperii. 1417. Eas lingua vernacula esse tractandas. Vbi nota, iudicio illi, quod erat de feudo Imperii, Cæsarem ipsum cum Principibus, tanquam Curia Paribus, præfuisse: nam ad talem consessum feudalia negotia omnia maiora tum delata sunt. *Conring.* de Orig. iur. germ. c. 33. p. 207. Literæ ad conventum provincialem cziaslaviensem in Bohemia, in causa iurium hereditariorum Cæs. Maiestat in Bohemia, & libertatis religionis. 1421. Rescriptum ad Status bohemicos. Non se se, ait Imp. Sigismundus, sed incolas, qui bona sua absumserunt, ac postea

ea ecclesias & monasteria diripuerunt, incenderunt ac devastarunt, Bohem. dedecore affecisse, sed hæreticos in Concil. constant. condemnatos; coronam & reliquias, nec non tabulam provincialem sese in securum transtulisse locum, neque adversari IV. articulis, aut civium iuribus ac privilegiis: hortatur autem eos, ut abstineant a proposito destruendi ecclesiam cathedralem pragensem cum castello. Leges, quomodo Princeps Principem in ius vocare possit. Confessio, Literæ & Decretum de Electoratu & Ducatu Saxoniz, Friderico Landgravio Thuringiz dato, contra præsumptum diploma Erixi, Ducis lauenburgici. 1426. Aurea bulla, in Comitibus noribergensibus sancita. 1431. Reformatio ecclesiæ, in proximo concilio basilienfi proponenda. 1440. Imperator duas omnis mali præcipuas causas ait esse, simoniam & avaritiam; illam apud ecclesiasticos, hanc apud sæculares. Obligatio Imp. Sigismundi civitatibus Bohemiz data. 1436. Eas non cogendas ad recipiendum electos ecclesiasticos, & reddenda iis beneficia ac bona ecclesiastica. Constit. de electione archiepiscopi aliorumque episcoporum. Eam liberam esse Statibus euangelicis, electos autem ab Rege confirmandos. Constit. de archiepiscopi aliorumque episcoporum electione, Statibus euangelicis facienda, electo autem a Rege confirmando. Constitutio VI. *Electorum*, tempore dissidii & turbarum Concilii constantiensis. 1438. *Concilii basilienfis* Ordinatio, ad Teutonicæ nationis Gravamina. *Friderici III.* Decretum de Papæ eiusque aulicorum arrogata potestate. 1440. Papam esse cogendum ad confirmationem concilii constant. de auctoritate & superioritate Conciliorum universalium, atque ad renuntiationem Reservatorum, respectu Nationis germanicæ, a qua tam multa beneficia, & tam amplios honores acceperit; exceptis iis Reservatis, quæ in Corpore iuris canonici definita sunt &c. Mandatum & Indictio quadriennis securitatis publicæ, deque Principum discordia, per Cæs. Maiestatem, assistentibus Electoribus & Principibus, componenda. Concordata Principum Germaniæ cum Pontifice rom. Nicolao V. Imperatoris Dilatio cognitionis causæ in lite Comitum palatinorum, usque ad convocationem Principum Imperii, ut Parium Curiz. 1448. Rescriptum de litibus Principum, non ad Iudicium camerale, sed tantum ad Cæsarem ac Principes Imperii, Principum more, referendis, atque ab ipsis

decidendis. Confirmatio iuris foresti & mellicidii, des Zeidelgerichts. 1452. Constitutio de privilegiis Iudicii provincialis. 1454. Confirmatio privilegii Noribergensibus dati de novis operibus, & quod novum hospitium sive popina non possit erigi, nisi extra unum milliare ab urbe. Recessus Comitiorum noribergensium de expeditione bellica contra Turcos facienda. 1466. Constitutio & Ordinatio de quadrienni securitate publica. 1471. Sententia & Decretum, Casp. Ruprechtum, ut feudatarium Burggravii gelnhufani, vigore privilegii, ad illius forum remittendum. 1472. Confirmatio iurisdictionis Noribergensium super Iudicia foresti & mellicidii. 1476. In qua eis iurdictio etiam criminalis conceditur. Mandatum de latronibus & maleficis persequendis, capiendis & puniendis. Ritus electionis *Maximiliani* I. Imp. 1486. Constit. de abrogando, in Baronatu limburgensi, more veteri, (des Besiebenens) facinorosos, si VII. viri pro iis testimonium deponent, a morte liberandi. 1498. Edictum contra Papæ arrogationem iurisdictionis in S. Imperio rom. super eius Status, & quod nullus Status possit coram Papa in ius vocari. 1505. Declaratio contra Senatum noribergensem de destruendis quibusdam novis fossis, patibulis, & munimentis. (Plockhäuser) 1505. *Caroli* V. Capitulatio. 1519. Condita Francofurti, & ratificata Aquisgrani in coronatione. Ordo coronationis Imperatoris, cum eius iureiurando, & confirmatione Capitulationis. 1520. Mandatum contra novitates religionis: quod vocatur Mandatum wormatiense. 1521. Constit. de iuribus Domus austriacæ. 1522. Statutum S. R. Imperii Gravamina LXXVII. contra Sedem rom. eiusque clericos. In fine tamen addunt, esse adhuc plura, alio proponenda tempore. Mandatum ad Comites mansfeldicos de Lutheri aliorumque novis doctrinis per aliquot viros doctos, pios ac prudentes, usque dum Concilium liberum & generale instituitur, examinandis; inspectione typographiarum, ne scripta contumeliosa & iniuriola edantur, solícite gerenda; obedientia Mandato wormatiensi præstanda; & contributione ad bellum turcicum facienda. 1524. Edictum Ferdinandi de observando Mandato wormatiensi; scriptura secundum Patrum sensum explicanda; candidatis ministerii, immo & concionatoribus, qui iam per aliquod tempus officio hoc functi sunt, examinandis; Missa, distributione S. cœnz, ieiunio, ora-

orationibus, confessione & oblatione adhuc consuetis retinendis; monachis & monialibus, coniugium amplexis, puniendis; scriptis & libris, antequam imprimantur, censendis; Lutheri eiusque sequacium scriptis, ne vendantur, prohibendis; studiosis Witteberga avocandis, nec amplius eo mittendis. Reformatio ordinis ecclesiastici. Caroli V. litteræ ad Henricum IIX. de Papæ perfidia & fraudibus contra Cæs. Maiestatem atque Imperium rom. iisque se permotum esse ad expugnandam urbem & castigandum Papam, Clementem VII. 1527. Imperatoris Provocatio ad duelum, cum Rege Gall. (Francisco Valesio) quem perfidiæ accusat, ineundum. 1528. Citatio Principum Imperii ad comitia augustana. 1530. Recessus comitiarum francofurtensium, restaurandæ concordie causa in rebus religionis. 1539. Mandatum contra Anabaptistas. 1540. Rescriptum de re furto ablata. Ad neminem, quam ad dominum suum pertinere. Declaratio aliquot articulorum Recessus comitiarum ratisbonensium, ad implorationem Statuum protestantium. 1541. Sententia de concordatis articulis religionis in colloquio ratisbonensi. Declaratio Regis Ferdinandi de electione Regis Bohemiar. 1545. Non illam a Statibus regni suscipiendam, nisi quando mares & femina regiar. stirpis defuncti sunt. Caroli Imp. Ordinatio monetæ. 1551. Transactio passaviensis. 1552. Cassatio Transactionis bambergensis (Wigandi, episcopi bamberg. cum Alberto Marchione brandenburgico.) 1552. Mandatum ad episcopum bambergensem eadem de re. Aliud ad episcopum würzburgensem. Litteræ ad Sebastianum. Electorem moguntinum. 1553. Quibus, Cæsar testatur, se Transactionem Marchionis brandenburg. Alberti non alium ob finem tandem confirmasse, quam maioris mali evitandi causa. Sententia Imperatoris data Alberto Marchioni brandenburgico, ad eius petitionem. *Ferdinandi* Regis Edictum de pannis laneis. 1555. Lanæ e Germania non esse exportandam. Edictum de servis dominos non habentibus, & vagantibus, passimque grassantibus militibus. Iis nihil stipis dandum, sed omnibus modis resistendum. Declaratio de Principum ecclesiasticorum, Episcoporum, Ecclesiarum cathedralium, & Monasteriorum Equitibus, Civitatibus & Communitatibus aug. Confessioni addictis. Eos propter religionem suam, eiusque exercitium, non esse affligendos, sed usque ad concordiam religionis tolerandos.

Imp. *Ferdinandi* Ordin. probandi monetam. 1559. Declaratio de licita mercatura cum Russis. 1560. Mandatum ad Magistrum Ordinis teutonici. 1562. Aliud, ad eundem. Mandatum de navigatione & mercatura ad Russos. Ad illos, ut hostes S. R. Imperii, non esse exportanda tormenta, pulverem pyrium, sulphur, loricas & arma. Resolutio de mercatura & navigatione in Moscoviam. Vtrique permittitur, postquam Livones, in quorum gratiam Interdictum illud promulgatum erat, obedientiam R. Imperii sese subdixerunt. Concessio functionis S. cœnæ sub utraque, Viennæ publicata A. 1564. Præmittendam tamen esse confessionem, abstinendum a mutuis condemnationibus, & opinione, plus accipi sub utraque, quam sub una; sacerdotibus in tempore indicium faciendum de proposito accedendi ad S. cœnam; nec eius usum ab ægrotis differendum usque ad horam extremam. *Maximiliani* II. Regis Rom. Capitulatio. 1562. Ordinatio de observandis, ubi comitia celebrantur. 1566. Proscriptio Io. Friderici, Ducis Saxoniae, ob fastum, inobedientiam, & receptionem proscripti Grumbachii. 1572. Decretum contra D. Georgii Ederi librum frivolum & iniuriosum adversus Status evangelicos. 1573. Literæ ad Lazatum a Schwendi, de laniena parisiensi, & hispanica tyrannide in Belgio. 1574. Quam titramque improbat. *Rudolphi* II. Mandatum de novorum abrogatione vestigalium. Declaratio ad Iulium, Ducem Brunsvic. & Luneb. de intermittendo braxandi exercitio, in præiudicium & damnum civium brunsvicensium. 1579. Non convenire hoc opus & lucrum dignitati Principis. Decretum de iure vocandi ministros ecclesiæ Aug. confess. in urbe Augusta Vindelicorum. 1586. Recessus Cæs. Maiest. & Ordinum Imperii in conventu deputatorum, Wormatiæ celebrato. Decretum ad Iudicium Imperii aulicum, de commissionibus cæsareis & processu prædicti Iudicii. 1596. Mandatum de moneta, iuxta Recessum comitiorum ratisbonens. A. 1594. formatum. Proclama, monetæ causa. 1596. Aliud, eiusd. materiæ. Aliud de eadem. 1597. Decretum de permissione amicæ Transactionis & compromissi, in causa Christoph. Archidap. & Maximiliani Archid. Austr. 1605. Quorum hic iudicio se oenipontano sistere recusabat, nisi id fieret citra præiudicium privilegiorum austriacorum. Quam conditionem nec Cæs. Maiest. pro iniusta habet. Mandatum de Statuum Imperii habitaculis & inscriptionibus

nibus in Comitibus. 1607. Conſtit. de viſitatione typographiarum & librorum. 1608. Non eſſe imprimendum librum ſine prævia cenſura: inquirendum, an typographi, qui libris ſuis præſcribunt, *Eum gratia & privilegio*, habeant eiſmodi privilegium: libros Catholicorum in Catalogo francoſurtenſi non amplius omittendos: Iudicii Cameralis Secreta, relationes & vota, citra ipſius conſenſum non imprimenda: & librorum privilegio gaudentium exemplaria fiscali cæſareo tradenda. Conſtit. & Ediſtum de libero religionis reformatæ exercitio, tribus Statibus euangelicis in Bohemia conceſſo. 1609. Cum iure vocandi, & ordinandi paſtores, conſtituendi conſiſtorium & academiam, eiſque deſenſores, extruendi etiam plures, ſi velint, ædes ſacras & ſcholas; nec quemquam vi ad religionem cogendum; & hanc conceſſionem nullo unquam tempore abolendam, ſed tres Status euangelicos ſub pæce religioſa, in S. Imperio rom. ſancita, comprehendendos eſſe. Confirmatio liberi religionis exercitii in Sileſia. 1609. Sententia & reſolutio de electione Regis Romanorum. 1611. *Matthia*, Regis Rom. Ordinatio & Conſtitutio, quid in electione & correctione ſit obſervandum. 1612.

P. I. der Reichsſatzungen p. 274.

Ferdinandi Regis Rom. epistoſa ad Lutherum de veritate euangelicæ doctrinæ.

Attamen hæc Epistoſa in tabulario dresdenſi, tempore Io. Georgii I. Electoris non fuit inventa: nec publicæ Regis Ferdinandi actiones, hoc anno ſuſceptæ, cum ea conveniunt: & Lutherus eam ſilentio præterit erga Electorem. Vit. Ludov. a Seckendorſ Histor. lutheran. l. 3. §. 82. p. 1642.

P. 312. *FridERICI III. Reformatio*, ut omnes Imperii Status in ordinem redigerentur. Confer p. 166.

FridERICI? At in hæc ipſa Reformatione dicitur, *eam propoſitam fuiſſe a Germania urbiſque in Comitibus*. Sed neutrum, inquit Convingius, certo aſſeruerim: id conſtat, in Comitibus libellum hunc publicæ deliberationi propoſitum

*stum, aliamque esse Reformati-
nem Friderici, cuius ipse Cæ-
sar meminit in aliis Edictis
apud Goldastum, & alibi, de
Orig. iur. germ. c. 32. p. 196.*

P. II. p. 239. *Caroli V. Imp. De-
claratio Recessus Comitiorum
ratisbon.*

Iam exstat p. 237.

LV.

Melch. GOLDASTI Politica, (Politische Reichshandel)
seu varia Acta publica, res regiminis & discursus politici, S. R.
Imperium, Cæsaream & Regiam Maiestates, communes Imperii
Status, & Nationem germanicam spectantia. Francofurti 1614.
In præfatione ait auctor, post Statuta Imperii (nach den Reichs-
satzungen) iusto iam ordine sequi hæc Politica, eaque se edere
publico cum consensu, incorrupte & sine mutatione, non pri-
mum iam, sed ante edita, similium autem tractatum publicatio-
nem reservare: alteri Tomo, qui tamen lucem non adpexit; eas
vero res Imperii, quæ ante & post foedus smalcaldicum actæ sunt,
& Friderico tradi *Hortledero* Tomis II. Præsens hoc Corpus tra-
ctatum publicorum Partes habet XXVI. Et I. quidem agit de
Rom. Imperatoris electione. Speciatim hic occurrunt Invitatio
ad electionem Imperatoris romani. 1291. *Alberti Ducis & Electo-
ris Saxon.* Suffragium pro romani electione Regis, Regi Bohemiæ
apertum. Electorum Rescriptum de electione Adolphi Nassovii
in Reg. Rom. 1292. Protocolum electionis & coronat. Caroli V. 1519.
Processus electionis Caroli V. cum Rescriptis. Instructio cæsareo-
rum legatorum ad Electorem Sax. in causa electionis Maximiliani
II. in Regem rom. 1561. Narratio de illa electione. Politica nar-
ratio de nova Imperatoris electione: in qua X. Principes, qui apti
essent ad hanc dignitatem, proponuntur. 1612. Ordinatio Magi-
stratus francofurtensis de victu, hospitiiis & aliis, tempore electio-
nis Regis Rom. Brevis narratio de modo electionis Regis Mat-
thiæ. Descriptio omnium actionum in electione Matthiæ eiusque
& coniugis Annæ coronatione. Ordinatio & Constitutio, in die
electionis & coronationis observanda. II. de electione Regis Ro-
manorum, vivo adhuc Imperatore. 1531. An vivo Cæsare possit in-

institui electio Regis Romanorum? Causæ, quibus oppugnata est electio Ferdinandi in Regem Rom. Greg. *Bruckii* sive Pontani Iudicium de ista electione. Actum & productum in comitiis svinfurtenfibus de prætensa electione Regis Rom. 1532. Nempe Electores moguntinus & palatinus respondent ad Ioannis Electoris Saxoniz per ipsius filium Io. Fridericum oblatam sententiam, quæ est, præsentem Regis Rom. electionem non esse conformem Aureæ Bullæ & libertati Imperii. III. de coronatione & unctione Regum. Et quidem de coronatione Caroli V. aquisgranensi, auctore Laur. *Fuchsi*. 1521. Rom. & Hispan. Maiestatis ingressus & coronatio in turbe Aquisgrano. Cæsaris coronatio, Bononiæ facta A. 1530. IV. de coronatione Regina vel Imperatricis romanæ. Relatio historica de usu talis coronationis. 1612. Nimirum Imperatrices sive Romæ, sive in Germania coronari solitas: earumque nomina recitantur. Actus coronationis Imperatricis *Anne*, per Abr. *Hofmannum*. V. de Regis Rom. successionem in dignitate cæsarea. *Ferdinandi* Litteræ reversales VI. Electoribus datæ, cum ab Imp. Carolo V. imperium susceperet. 1558. Conditiones, quas Papa de confirmatione sibi reservavit. Cancellarii Iudicii imperialis aulici, *Sigism. Seldii* Consilium & Iudicium de confirmatione Pontificis. Ea non opus habere Ferdinandum, Caroli V. in Imperio successorem, quippe qui iam confirmatus sit, ut Rex Romanorum. VI. de regalibus S. R. Imperii. Caroli, Regis Roman. & Bohem. Obligatio acceptarum vestium & ornamentis cæsarei. 1550. Extractum de reliquiis Sanctorum, & clivodiis Imperii, quæ Electoribus ostensa sunt Noribergæ A. 1611. VII. de vicariatu & interregno Imperii. Rescriptum Ioannis, Comitis palatini, Administratoris Palatinatus, ad Status Imperii. 1612. Se se, tutorio nomine, & pro Friderico minorenni, Electore palatino, vicariatum Imperii, more recepto administraturum. *Philippi Ludovici*, Administratoris Palatinatus, tutoris liberorum Friderici Electoris, Rescriptum de eodem vicariatu, qui tutorio ad se nomine venerit. Electoris Sax. *Ioannis Georgii* Edictum de suo vicariatu. Rescriptum ad principale Regimen vinariense de vicariatu. Eiusdem, ut tutoris Principum vinariensium, Mandatum ad Status provinciales in Ducatu vinariensi. Preces publicæ interris saxonis, tempore vicariatus. IIX. de consociationibus

VI. Electorum. Tempore dissidii inter Papam & Concilii basileense. 1438. Edictum de securitate publica. Consociatio IV. Electorum usque ad electionem & coronationem novi Regis Romanorum. 1519. VI. Electorum Consociatio, in commodum Imperii. 1521. IX. de initio, concordia & præminencia S. R. Imperii. *Friderici II.* Responsio de hac materia. 1240. Wilhelmo Eo *Newhauseri* Aeterna Ostensio, Ewiger beweis, religionum discrepantium, & dissidiorum politicorum conciliationem, secundum vaticinia Scripturæ, in S. R. Imperio factum iri. 1611. Cum XX. testimoniis S. Scripturæ, aliisque virorum doctorum. Discursus de duplici regno constituendo, Romano videlicet & Capitali, a *Daniele c. 2. & 7.* prædicto, eodem auctore. Cuius tamen assertiones non omnes probat Goldastus. p. 221. X. de interitu & dissolutione Imperii romani. Nic. *Vigeli* Vera causa, ob quam romanum Imperium divulsus, atque inter Christianos & Turcas divisus, & cur Deus hisce abolitionem equitum & nobilium christianorum permiserit. 1588. Putat autem esse loquentiam sive dialecticam, die Schwätzkunst, quæ loco veræ Iurisprudentiæ, in academiis doceatur, eamque esse meretricem babylonicam, Apocal. Ioannis c. 17. descriptam. Curandum igitur, ut scholæ sive academiæ reformentur, hoc modo: 1. Ut Iurisprudentia maiori ordine doceatur. Quo faciat ipsius *Methodus*. 2. Ostendatur, ad quam actionem causa pertineat. Huc spectare *Institutiones & Repertorium* suum. 3. Moneatur iuventus, ne longe petitis & subtilibus argumentis aliam exceptionem, replicam, duplicam & triplicam introducat, quam in Iure statutum est. 4. Informetur in statu causæ cognoscendo. 5. Item, utri parti probatio incumbat, an satis probatum sit, quidque in defectu probationis iudici faciendum. 6. Ut paucis verbis utatur, nec loquacitati indulgeat. Post hæc tradit Summam totius Iurisprudentiæ romanæ VII. duntaxat foliis, idiomate latino. Henr. *Ræselii* senioris Brevis discursus sive Historica narratio de totius statu mundi, & quid tandem secuturum sit. 1591. XI. de Gallorum actionibus contra Imperium. Administratoris & consiliariorum mechliniensium Responsio pro honore Regis Romanorum, Maximiliani, ad Gallorum falsum & inane Rescriptum. 1492. Apologia Rom. Imperii contra iniustam & iniquam Rom. Regis accusationem, a Rege Gall. in Comitibus con-

constantiensibus prolata. 1507. Narratio de pugna Caroli V. cum Francisco Rege Gall. ante Ticinum, huiusque captivitate, & liberatione, ex hispanico in germanicum idioma translata. 1529. Imperatoris contra Regem Galliarum Contestatio facta in publico consistorio romano. 1536. Regis Gall. ad Imperatoris Contestationem Responsio. Imperatoris Exceptio. Regis Gall. ad Electores & Principes Imperii Propositio de indicendis comitiis in causa exortæ inter ipsum & Imperatorem litis propter Ducatum mediolanensem. Pax decennalis inter Carolum V. & Franciscum Valesium, Nicæ inita. 1538. Alphonsi & Aulæ Defensio contra falsam Legati gallici accusationem. 1542. Imperatoris ad Regis Gall. literas Responsio oralis. 1543. Franciscum, pacis madritensis oblitum, iniusto terras suas hereditarias bello petere, seque ad earum defensionem cogi. Henrici II. Gall. Regis Responsio & defensio contra Imperatoris contumeliosum, ut vocat, scriptum. 1552. *Immo Wilhelmi*, Ducis Sax. ad Electores & Principes Rescriptum, cur Regi Gall. in militia serviendi consilium ceperit, idque esse sine proposito Germaniæ damnum inferendi. 1558. XII. de Imperatoris & Imperii rom. actionibus cum Venetorum Rep. Venetorum Denunciatio belli ad Imp. Maximilianum I. cum huius Responsione. 1508. Papæ & Imperatoris foedus contra Venetos. 1509. *Iulii II.* papæ Epistola ad Imperatorem, in qua conqueritur de retentis ac denegatis Faventia, Arimino, Ravenna, Cervia & Sarsina: cum Adhortatione & excommunicatione eorum. Actio Imperatoris cum Ordinibus Imperii, in Comitibus wormatiensibus, de ferendo contra Venetos auxilio. Principum Imperii Sociorumque teutonicæ, vallonice & vinedicæ nationis denuntiatio belli ad Venetos. XIII. de actionibus cum Sede papali. Leonh. *Fuchsii* Descriptio electionis Papæ. Refusatio Donationis Imp. Constantini ad Silvestrum Papam. *Maximiliani I.* Litteræ ad Electorem palatinum de magna Papæ perfidia. 1510. Eiusdem Epistola ad Paulum a Lichtenstein de pontificatu in se transferendo. 1511. *Virici ab Herten* Ostensio, quo se modo semper gesserint Papæ erga Imperatores rom. germanicos. Dialogus de fraudibus Pontificum in creatione multorum Cardinalium, ut omnes Germaniæ episcopatus ad se rapiant. 1518. Ordinum S. R. Imperii, in primis secularium, Gravamina contra Sedem apostolicam. 1523. Relatio de

expugnatione Romæ. 1527. Caroli V. Oblatio pacis, erga Regem Gall. & Aërio cum Paulo III. In qua conqueritur de perfidia Regis 1536. Dialogus pasquini & Cardinalium de Imp. Carolo V. eiusque abitu. Pii IV. Indictio Concilii trident. ad Principes Imp. cum Protestant. responso 1561. Qui quidem dicunt, Papæ non competere potestatem indicendi concilium; iniuriam sibi fieri, dicendo, se non habere certitudinem fidei; Papam non posse sibi leges præscribere; ipsum autem sordere ob libidinem dominandi, collisionem regnorum, & introductionem superstitionum in ecclesiam. XIV. Actiones Imperatoris & S. R. Imperii cum Luthero, eius doctrinæ causa. Vlrici Bosteri Dialogus Apostolici & Angelici, de Mandato wormatiensi: Lutheri scripta non esse verum exponenda, legenda, aut tractanda. 1521. Lutheri Auditio & Responso in Comitibus wormatiensibus. Eiusdem Declaratio de revocatione scriptorum suorum, postero facta die. Nimirum ea distinguit, alia, inquiens, continere doctrinam de iustitia fidei, alia oppugnare papatum, alia tertis opposita hominibus, qui tyrannidem pontificiam defensum eant. Primæ classis scripta se non posse revocare, ne veritati vim faciat; nec secundæ, quia tyrannus illa sit manifesta; in iis autem, quæ tertiæ sunt classis, fieri potuisse, ut per fervorem excederet: interim si quis doctrinam suam falsitatis ex verbo Dei convincere queat, ei se libenter cessurum. XV. de Turcorum persecutione, & affectatione monarchiæ universalis. Io. Aventinum de causis belli turcici, & modo defensionis contra illud. Causas eius esse corruptiones in politia & cultu divino Christianorum: in illa discordias, crapulas, *avaritiam* sive ordinis neglectum, iniustitiam, rapacitatem prælidum, protractionem litium, occisionem sic dictorum hæreticorum, cum tamen iudicium fidei non sit magistratus humani, sed Dei, inobedientiam Principum erga sacratissimum Caput Imperii, & lites inter ipsos; in hoc contemptum legis divinæ, clericorum & monachorum avaritiam & iniustitiam, qua viduarum & pupillorum bona ad se rapiunt, monachorum mendicantium seu inutilium terræ ponderum inertiam & otium aliis onerosum, episcoporum in partibus infidelium (qui iurant, se illuc profecturos & euangelium docturos, nec tamen id faciunt) periuria, clericorum & monachorum improbam & scandalosam vitam, prohibitionem lectionis scriptorum non inutilium, sed

sed ab eorum sententiis abeuntium, & condemnationem atque occisionem hominum propter dissensum in capitibus religionis. Defensionem autem consistere in observatione præceptorum Dei, administratione iustitiæ, electione avarorum, superbiorum, impudicorum & sanguinolentorum cum ministrorum, tum sacerdotum & clericorum, misericordia erga pauperes subditos, onerumque iis impositorum sublevatione, concordia inter Principes, ac reliquos Status, usu coniugii, sustentatione militum infirmorum, collocatione fortis præsidii in Imperii finibus, instructione navium militarium in fluvius maioribus, plantatione terrarum & urbium desertarum, eorumque, qui supplicium mortis commeriti sunt, amandatione ad fines Imperii, ut ibi excubias agant, aut ad labores duriores faciendos. Inferioris Austriæ V. Regionum lamentabilis imploratio auxilii contra Turcorum sævitiam, ad Principes & Status superioris & inferioris Silesiæ. 1540. Sim. Wolderi *Pommerni* Consilium, quomodo sine magno onere tam imperantium, quam parentum, Turci terra marique sint oppugnandi. 1558. Propositio Ebrahimi Strotschii, legati turcici, ad Ferdinandum I. Imp. 1562. Imp. turcici fastuosa denunciatio belli ad Maximilianum II. 1564: Alia 1579. Frid. *Ortleipii* Designatio sumtuum exercitus tui contra Turcas impendendorum, revisa ab Henr. *Strubomio*, seniore. 1580. 1595. Io. Cornelli a *Friedberg* Iudicium de bello ungarico, quomodo communis contributio & christiana concordia instituenda, obstacula in religione & rebus profanis, lites ecclesiastica & schismata scandalosa, nec non periculosa ac diuturna inter Christianos bella tollenda ac removenda sint. 1597. Consilium de bello ungarico continuando. 1605. XVI. De Papæ perfectione, & affectatione monarchiæ. Mandata contra rebellionem, religionis causa. 1522. 1523. Ludus bacchanalium, in honorem Pauli III. Papæ, institutus Romæ A. 1545. Papæ & Imp. fœdus de inferendo Protestantibus, nisi leniter moveri possint ad fidem & obedientiam sanctæ Sedis, bello. 1546. *Ottavii*, Cardinalis & episcopi augustani, Apologia contra famosum libellum, cui titulus, Neue Zeitungen, & in quo dicitur, ipsum Papæ eiusmodi consilia dedisse, quæ Imperio rom. & inprimis Protestantibus perniciose possint esse, & bella ac cædes causari: Ottonem Henricum Electorem palatinum, Albertum Marchionem brandenburgicum, & Christophorum,

Ducem württembergensem, tanquam maximis rebelles lutheranos, criminatum esse: & Landgravium Hassæ, quasi missam fecerit religionem evangelicam, Consistorio romano commendasse, eiusque concionatorem *Tilmantium* doctrinam evangelicam, tanquam hæreticam, tam ore, quam scripto Romæ revocasse. 1556. Eiusdem Testimonium de meliore Papæ animo, quam in Germania falsus rumor tulerit, videlicet ipsum inchoaturum Concilium tridentinum armis, & cadibus finitum: unde Protestantium simplicem & credulam plebem has voces emittere, præveniendum esse hunc ludum, & arma capienda contra clerum romanum, eiusque assclas. 1562. *Caroli*, Cardinalis Lotharingæ, Narratio de hæreticis in Germania extirpandis. 1573. Eadem, cum annotationibus, sive refutatione. *FridERICI* II. Regis Dan. Epistola ad Io. Georgium. Electorem brandenburgicum, de persecutione Protestantium, quam Papa meditetur, & quomodo ei resistendum. 1585. *Ioachimi* *FridERICI*, Administratoris archiepiscopatus magdeburg. Epistola ad Electorem Saxoniam, eiusdem argumenti. 1586. Antiphilippica, sive Defensio Denunciationis A. 1606. ad amicos evangelicos & romano-catholicos pacem amantes, *Iacobi* *Sylvani*, id est, *Kelleri* ieiuniorum, Philippicæ opposita. 1608. XVII. De Hispanorum persecutione, & affectatione universalis monarchiæ. Necessaria Admonitio ad Electores & Principes Imperii, nec non omnes alios christianos Reges & Principes, communis commodi, libertatis, & salutis totius christianitatis conservandæ causâ, primum latine conscripta. 1587. Discursus de fœdere sacro, quod appellatur Santa liga, & persecutione Evangelicorum in Gallia & Belgio, an evangelici Electores & Principes Imperii hoc rerum statu quiescere possint, nec eiusmodi periculum cum tempore in Germania timendum. 1580. Hispanico-Arragonicum Speculum, quo monstratur, quem in finem exercitus hispanicus in circulo stet westphalico, aut potius late grassetur, nimirum ut sub specie bellum inferendi Statibus fœderatis, Nationis germanicæ salutem ac libertatem opprimat, & sublata securitate publica ac religionis libertate, omnem bonam ordinationem aboleat, novamque reformationem ecclesiasticam introducat. 1599. Vbi inter alia inseritur *Caroli* *Naxelli* a *Sondersbüchel*, legati cæsarei, Epistola ad *Fran. de Mendoza*, Administratum Arragonum. XIX. De conciliis & colloquiis religionis causâ.

omissa. Romanorum Cardinalium Epistola ad Fridericum Electorem de concilio Pisis celebrando, dum Iulius II. Papa se ad illud indichendum exorari non patiat. 1511. *Ferdinandi*, Regis Rom. Resolutio ad Collocutores wormatienses. 1557. Discessus Legatorum aug. confess. ad Colloquium wormatiense, qui tam diu ibi commorati sunt, donec adversarii nollent ulterius procedere. Ostantio & declaratio rationum, ob quas Electores, Principes & ceteri Status aug. confess. suspectum Concilium tridentinum, a Pio IV. papa indictum, noluerint frequentare. 1564. *Fridolici*, Elect. palat. ad Imperatorem Epistola de christiana reformatione in rebus ecclesiasticis & politicis. XIX. de reformatione cleri ecclesiarum romanar. S. *Vitelii* episcopi augustani Responsio ad Papam Nicolaum I. prohibitorum conjugii clericorum. 867. *Fel. Hammerlini* Dialogus contra monachos mendicantes in S. R. Imperio. 1490. *Iac. Fuchsi* Epistola ad Episcopum wurzburgensem, pro conjugio clericorum. 1523. Actio Episcopi wurzburgensis & duorum ecclesiasticorum, conjugii causa captivorum. 1523. *Ioannis a Schvungen-Ruboy* Epistola ad Episcopum bambergensem, cui filiam suam e cenobio domini abduxerit. 1524. Nimirum propter tyrannicam Dominicanorum, sub quibus illa erat, potestatem, qua Letio S. scriptura ei prohibita, humanarum autem traditionum & legum, quasi ad salutem necessariarum, imposita fuerit. Lutheranorum & romanensium Sacerdotum Quærela & Responsio ad Reformationem cleri, Ratisbonæ promulgatam A. 1524. In qua dicunt, falso se accusari, quasi per IV. sæcula mundum seduxerint, sed culpam esse penas Papam, Cardinales & Episcopos, qui sibi, ut asinis, prohibitu quavis onera imposuerint. Fundamentum & Rationes ex iure divino, cur Prior & Conventus monasterii S. Annæ in Augusta Vincl. statum mutaverint suum. 1526. Causa derelicti ab Vrfula, Duce monasterbergensi, monasterii freybergensis. 1528. Equitis Ordinis teutonici, ab *Eisenberg*, Denunciatio Sophistarum & Dominicanorum coloniensium, qui eum vocaverant hæreticum, & antichristiani libelli scriptorem. 1529. XX. de actis Protestantium inter se ipsos. Concordia inter Lutherum & Zwinglium in Colloquio marpurgensi. 1529. Acta concordie Lutherum inter & Helvetios: item *Calvini* doctrina de S. coena. *Wibbelm* Landgravii Hassiæ & *Joachim* Principis anhaltini

Discursus politicus de Formula concordia. 1579. In quo præcatur Electores Saxon. & brandenburg. ne præcipitent illius publicationem. *Julii Ducis brunsv. ac luncb. Responsio ad Henricum III. Gall. Regem de christiana concordia.* 1583. Quam Rex ille desiderat, & Dux adprobat. Verba *Aug. causiss.* eiusque *Apologia & Repositionis*, ac *Recessus francofurtensis* de sacramentis, atque inprimis de S. coena, cum testimoniis *Lutheri*, extra litem scribentis. 1584. Hoc scriptum debet esse Apologia contra eos, qui in terris Ioannis Casimiri, Comitis palat. ad Rhenum; aliter quam in Confessione augustana doceri perhibent. Palatinarum ecclesiarum Admonitio ad alias in Germania ecclesias, ut magnum a papatu imminens periculum probe considerent, & intestinas, non necessarias & satis ventilatas lites componant, atque dimittant. 1606. XXI. de pace religiosa. Io. *Brentii* Concio de conservatione pacis in rebus religionis. 1555. Non enim metuendum, S. Cæs. Maiestatem aliquid ei contrarium machinari. Attalarii *Egenolphi* Demonstratio & Declaratio, vigore Transactionis passaviensis neque romano-catholicum, neque euangelicum Magistratum habere potestatem subditos suos, religionis causa, persequendi, atque expellendi, aut eos ad bonorum suorum venditionem cogendi. 1587. XXII. de comitiis. Narratio, quomodo soleant celebrari comitia. Dieter. *Buxbachii* Epistola de processu Comitiorum wormatiensium. 1521. Catalogus eorum, qui in illis comitiis comparuerunt. Io. *Marschalli* Votum ad Imperatorem Carolum, eiusque fratrem Ferdinandum Regem Rom. Electores, Principes ac Status Imperii, ut Deus, ad conservandum verbum suum, mittat Spiritum sanctum. Rhythmice. 1570. Relatio de comitiis ratibonensibus. 1608. XXIII. de conventibus Electorum. *Caroli V. Imp.* Propositio, cum Instructione Ferdinandi Regis Rom. per Principem araufionensem, ad Electores Imperii, in comitiis francofurtensibus. 1558. Civitatis noriberg. Edictum de conventu Electorum ibi futuro. 1611. XXIV. de salute totius Imperii. Aliquot articuli, ad laudem Dei; & S. R. Imperii, ac totius Nationis german. commodum & salutem spectantes. 1521. *Caroli V.* gravis Oratio ad Hispanos de suo ex illis terris discessu, deque proposito suo non nulla mutandi ac corrigendi in Italia & Germania. 1525. *Lazari & Scherendi* Iudicium de religione Rom. Imperii, & libertate religio-

gionis. 1774. XXV. de gravaminibus Statuum Imperii. Comitum, Baronum, Equitum aliorumque Gravamina, oblata Noriber-
gæ A. 1523. Comitum, Baronum, Equitum & Urbium imperia-
lium Gravamina contra superiores Status in Franconia, cum notis
marginalibus Pauli *Wühneri*. Spenicorum Statuum Gravamina.
1559. Protestantium Gravamina in comitiis ratibonensibus propo-
sita A. 1613. Catholicorum Gravamina, iisdem in comitiis. XXVI.
de Statuum S. R. Imperii foederibus pro conservanda ipsorum li-
bertate. Aliquot Electorum, Principum & Statuum Rescriptum,
quo causæ indicantur, propter quas ipsi & alii christiani Reges,
Principes, Urbes & Status ad expeditionem bellicam contra Caro-
lum V. Imp. coacti sint. 1552. Statuum evangelicorum Rescrip-
tum, quibus causis actius iniverint foedus ad auxilium Principi-
bus iuliacensibus ferendum. 1610. Hæc collectionum Goldasti
recensio, etsi paulo longior evasit, propterea tamen Lectori, spe-
ro, non displicebit, quoniam ex ea non nudos ac ieiunos titulos,
sed summaria contentorum, cum non nullis fortasse non ingra-
tis observationibus, in arduis Imperii rebus, cognoscere & hauri-
re potest.

Gregorius *Pontanus*, germanice *Bruck*, wittebergenfis, Plan-
ckebergii, Goedenii, & Schurfii discipulus, Electoris Sax. can-
cellarius, vir recti iudicii, veritatis, pacis, & iustitiæ amans, osor
contentionum & bellorum, ad hæc gravis, eloquens, speciosi corporis,
alienus ab avaritia & ambitione, odia & obrektionem patientia vin-
cens, atque egregius ebullientis iræ magister ac domitor, deficienti-
bus ætate viribus corporis placide decessit lenæ anno Christi 1557. æt.
70. Melch. *Adamus* in Vitis Ictor. p. 112. *Seckendorf* in Lutheran. p.
314. &c. Cum augustana Confessio a Christiano Beiero germa-
nice prælegeretur, ipse iuxta eum stans, latinum tenebat exem-
plar, & post prælectionem utrumque augustissimo Imperatori,
qui sic iubebat, de manu in manum tradidit. *Seckendorf* l. 2. §.
76. p. 1057.

Georg. Sigism. *Seldius*, augustanus, confectis italicæ & galli-
co itineribus, haustaque linguæ hispanicæ cognitione, primum
Bavaricorum Ducum consiliarius, deinde trium sapientissimorum
Impp. Caroli V. Ferdinandi & Maximiliani II. procancellarius, ad
gravissima semper negotia feliciter adhibitus, tantaque eorum, ut
&

& quorumcunque aliorum gratia & favore florens, ut eum solerent patrem *Seld* vocare, benignus erga omnes, ob eruditionem, divitias, & summam Magnatum æstimationem nequitiam elatus, a conviviis frequentandis, ut ad res per totum diem expediendas alacrior & aprior esset, abstinens, matheseos & musices amator, stupendusque testudinem pulsandi artifex, & Carolo V. mortalium tum temporis maximo tam carus, ut in postremo suo ex Germania discessu *Vlissingæ*, ventos navigationi idoneos expectans, in multam usque noctem cum eo confabularetur, abeuntique, cum ex familia in atrio, partim dilapsa, partim dormiente, nullus apparet, lychnum præferret, atque per gradus, quamvis utrumque humillime recusantem, deduceret, scripsit Repertorium iuris, Genealogias maximarum familiarum, Caroli V. Imp. res gestas, sed miserabili tandem casu mortuus: ex Imperatoris enim prædio quodam, quo ab illo vocatus fuerat, Viennam reversurus, atque in excitatorum & furentium equorum cursu inevitabile periculum prævidens, animo ad Deum converso, & libro psalmorum deposito, e cursu desiliit, & illis ad saxum quoddam temporibus eadem adhuc hora expiravit, A. 1565. æt. 50. M. *Adam. in Vitis ICTor.* 166. *König* 745. I. C. *Wendler* disp. de Augusta litter. 48.

Nicol. *Vigelius*, Dreisa-Hessus, Antecessor acad. marburg. ac tandem emeritus, elucubravit Digestorum Partes VII. Dialecticam iuris civilis, cum Paradoxorum libello, Institutiones iuris ad usum fotti non depravatum accommodatas, libellum de Fide iuridicorum, alium de Officio iudicum, Progymnasmata fori, Methodum triplicem, universi iuris civilis, pontificii, & iuris controversi, & librum de Iure feudali, obiitque anno 1600. Vide *Frisi* Epit. Biblioth. Gesner. 634. *Witt* Diar. biograph. A 2 & *König*. 844.

LVI.

G. G. L. id est, Godofridi Guilielmi LEIBNITII (vide *Placcium* de Anon. 214. immo ipsum auctorem, in Præfationis initio nomen suum exprimentem) Codex Paris gentium diplomaticus. Hanoveræ 1693. In quo tabulæ authenticæ actorum publicorum, tractatum, aliarumque rerum maioris momenti per Europam gestarum, pleræque medicæ vel selectæ, ipso verborum tenore

tenore expressa, ac temporum serie digesta, continentur; a fine seculi XI. ad sua usque tempora: ex MSSis præsertim bibliothecæ Augustæ guelfebytanæ codicibus, & monumentis regionum, aliorumque archivorum, ac propriis denique illustri editoris collectaneis. In Præfatione ostendit auctor publicorum Actorum usum, docens, illa prodesse ad politicas artes, ad historiam, ad eruditionem reliquam, sed imprimis ad intelligenda gentium iura; qua occasione verba etiam facit de iure in genere, de iure naturæ, eiusque tribus gradibus, de iure voluntario, de iure divino positivo, de iure ecclesiæ, de iure S. Imperii romani, de origine Electorum, de iure gentium, eiusque personis & actibus. Contenta autem libri potiora, aut certe notabiliora, (nam singula commemorare nimis longum foret) hæc sunt: *Urbani II.* Papæ Diploma de monarchia ecclesiastica Siciliæ. A. C. 1096. Charta pacis inter *Philippum* Regem Galliarum, & *Baldwinum* Comitem Flandriæ. 1099. Concordatum Nationis germanicæ antiquissimum circa electiones & investituras Episcoporum & Abbatum. 1122. Diploma pacis inter *Fridericum I.* Imp. & *Wilhelmum* Regem Siciliæ. 1177. Privilegium a *Friderico* Imp. datum Episcopo torcellensi prope Venetias: ubi fit mentio limitum inter Longobardos & Venetos tempore Caroli M. constitutorum. Epistola *Gregorii III.* Papæ ad *Henricum VI.* Regem Rom. 1187. In qua est antiquissimum exemplum tituli *Electi Imperatoris*, Romanorum Regi concessi. Testamentum *Philippi* Regis Franciæ, ituri in terram sanctam. 1190. Conventio per *Ioannem*, Comitem Moretti, dictum Ioannem sine terra, fratrem *Richardi* Regis Angliæ, cum Rege Galliarum *Philippo*. 1193. Litteræ quorundam *Principum*, suadentium Regi *Philippo*; ne ad pacem vel inducias cum *Ioanne* Rege Angliæ se a Papa aut Cardinalibus cogi patiatur, promittentiumque ei auxilia. 1203. *Reginaldus* Rex insulæ Man constituit se vassallum Sedis romanæ, & ex insula facit feudum oblatum. 1219. Epistola *Cardinalis Portuensis*, legati Sedis rom. & Prælatorum terræ ad *Philippum* Regem Gall. de acceptanda a Rege conquesta Albigeſſi & illarum terrarum, ex resignatione Comitis Montis fortis. 1221. Pacificatio inter Imperatorem *Fridericum II.* Regem Siciliæ, & *Abbas* Principem Saracenorum Africa. 1230. *Conradi* Ducis Masoviarum & Cuiaviarum Translatio quarundam terrarum suarum cum

Pars II. in fol. Rr omni

omni iure ducali in Christianum, Prussiz episcopum primum. 1222. Eiusdem Donatio terræ culmenfis, facta Hospitali S. Mariz Domus Teutonicorum fratrum de Ierusalem. 1230. *Christiani* I. episcopi Prussiz Translatio donatorum illorum in Fratres teutonicos. Fœdus inter Imp. *Fridericum* II. Regem Siciliz, & *S. Ludovicum* Regem Galliz. 1232. Acta electionis *Conradi* IV. Rom. Regis, filii *Friderici* II. 1233. vel 1234. Quæ videntur innuere aliquid de Electoribus. Privilegium Regis *Conradi* Iudæis concessum. 1234. Vbi vocantur Servi speciales Cameræ eius. Testamentum *Ioannis*, Comitissæ Flandriz & Hannoniz. 1244. *Alexandri* Papæ IV. Epistola ad Gerardum Archiepiscopum moguntinum de non eligendo sub pœna excommunicationis *Conrado*, vulgo *Conradino*, Imp. *Friderici* II. nepote. 1256. Continet illa antiquissimam mentionem Electorum. Litteræ investituræ *Alfonsi*, electi Regis Romanorum & Regis Castiliz, quibus investit *Fridericum* Ducem Lotharingiz de Ducatu Lotharingiz & Comitatu Romanici. 1258. *Urbanus* IV. Papæ Epistola ad Richardum Regem. Roman. de controversia electionis inter *Alphonsum* & *Richardum*. Atque hæc Epistola continet mentionem antiquissimam numeri Electorum. Contractus inter Regem Gall. *Ludovicum Sanctum* & Venetos de traiciendo Regis exercitu in terram sanctam. 1268. Responsio Ducis Venetorum, facta Regi. *Rudolphi* Imp. Decretum, quo Marchionatum seu Comitatum Provinciz controversum, una cum Comitatu Forcalquerii attribuit *Carolo*, Regi Siciliz. 1280. Epistola diffidationis *Adolphi* Regis Rom. ad *Philippum Pulchrum*, Gall. Regem. 1294. Bulla *Bonifacii* IIX. Papæ circa Conservatores, certis ecclesiis concessos. 1295. Ex compromisso Regum Franciz & Angliz in Papam *Bonifacium* IIX. tanquam in privatam personam, pronunciata a Pontifice Sententia arbitralis. Promissio *Alberti* Regis Rom. quæ intuitu matrimonii inter *Rudolphum* Ducem Austriæ, filium suum primogenitum, & *Blancam* sororem *Philippi Pulchri*, Franciz Regis, dat *Rudolpho* Ducatus Austriæ & Stiriz; & *Blancæ*, in dotatitium, Comitatum Alsatiz & terram Friburgi. 1299. Declaratio legatorum brandenburgicorum circa pacta de eligendo Rege Romanorum. 1308. Conventio inter procuratores Imp. *Henrici* VII. & *Philippi Pulchri* Regis Gall. ubi dicitur, filium Regis Comitatum Burgundiz respecturum ut feudum Imperii.

tit. 1310. Concordia inter *Iacobum* Regem Arragoniæ & *Iacobum* Regem maioricensem, qui fit Arragoniæ vasallus honorarius. 1327. *Ludovicum* bavarus Imp. concedit vicariatum Castruccio de Antelminellis in civitate & districtu Lucæ. 1324. Eiusdem Diploma erectionis Lucæ in Ducatum. 1328. Actus & Instrumentum homagii, Regi Gall. facti ab *EdUARDO* III. Rege Angl. respectu eius Aquitaniz partis, quæ Guienne dicitur. 1329. Conventus parisiensis Prælatorum & Baronum regni gallici de temporali ecclesiasticorum iurisdictione. Fœdus IV. Cantonum, Lucernæ, Vry, Schwiz & Vnterwalden. 1332. Dispensatio iuramenti de non intrando urbem Parisiorum ante abitum in terram sanctam, Ludovico Borbonio a Papa *Ioanne* XXII. concessa. Diffidatio *Eduardi* III. Regis Angl. contra Philippum Valesium, Regem Gall. 1340. Forma divortii matrimonialis inter Ioannem, filium Regis Bohemiæ, & Margaretam Ducem Carinthiæ, celebrati per *Ludovicum* IV. Rom. Imp. *Humberti* Delphini Translatio Delphinatus in Principem sanguinis regii Galliz, ita tamen, ne Coronæ uniatur. 1543. Perpetua confœderatio Tiguri cum IV. Cantonibus. 1351. Institutio militum Stellæ a *Ioanne*, Francorum Rege. Venditio Avenionis, facta per *Ioannam* Reginam Siciliæ, emente Procuratore Papæ Clementis VI. 1358. *Caroli* IV. Imp. Executoria ad laicum super primarias preces. Declaratio confiscationis Ducatus Aquitaniz, contra *Eduardum* Regem Angliæ, & Principem Walliz, eius primogenitum. 1370. Litteræ bullatæ, quibus *Clemens* Papa VII. Regnum Adriæ instituit, ac Ludovico Duci andegavenfi tribuit. 1382. Articuli inter IX. Cantones. 1393. *Caroli* VI. Regis Galliz Constitutio de prohibitione peregrinationis Romam. 1400. Diffidatio *Ludovici* Valesii, Ducis aureliani, contra Henricum Regem Angliæ. Homagium, quod *Ioannes* Dux Britanniz præstitit *Carolo* VI. Regi Gall. 1202. Senatusconsultum Parlamenti parisi. contra abusus annatarum, aliarumque usurpationum Benedicti, in sua obedientia dicti XIII. 1406. Concessio Vicariatus S. Romani Imp. facta Ludovico de Sabaudia, Principi Achaiz, per Imp. *Sigismundum*. 1412. Eiusdem Erectio Comitatus Sabaudiz in Ducatum. 1416. Articuli Hansæ teutonicæ. 1418. *Nicolaus* Papa V. Amadeum omni dominio Sabaudiz privat, atque illud ad Regem Gall. devolutum declarat. 1447. Concordiæ, facta in concilio

constant. inter *Martinum V.* & Nationem germanicam de ecclesie universalis administratione. Concordata inter Nationem germanicam & Ioannem, Cardinalem S. Angeli. 1448. Quibus anteriora concordata & concessa confirmantur. Foedus *Caroli VII.* Regis Gall. cum Helvetia. 1453. Est primus tractatum inter Galliam & Helvetios initorum. *Nicolam V.* dat Alphonso Lusitanie Regi potestatem, Imperium Guineæ & regna barbarica sibi subiiciendi. 1454. Permissio duelli, facta a *Ludovico* Duce Sabaudie. 1457. *Calixti III.* Declaratio, quod per obitum Alphonfi aragonii, Regis Neapoleos, regnum ad Sedem rom. sit devolutum. 1458. *Pii II.* Epistola ad *Carolum VII.* Gall. Regem, ut militi cuiusdam suo permittat ingredi Societatem Iesu, ad infidelium oppugnationem institutam. 1459. En igitur Societatem Iesu ante institutum *Ignatii Loyolæ*, sed scopo diversam. *Pius II.* *Fridericum Imp.* declarat Ducem generalem exercitus christiani, contra Turcas destinati. 1460. Erectio *Holfatiz* in Ducatum. 1474. Cleri Nationis german. Querelæ contra gravamina & infractiones concordatorum. 1479. *Sixti IV.* Epistola ad Soldanum Babiloniz, siue Cauri, de limitato exercitio religionis mahometanz, in terris Regis Hispan. permissio. 1483. Tractatus inter *Carolum VIII.* & urbes *Hanse* teutonicæ. 1484. *Carlotta* Regina *Carolo* Duci *Sabaudie* donat & cedit regnum Cypri. 1485. *Alexandri VI.* Bulla, qua *Ferdinando* & *Elisabethæ*, Regi & Reginæ *Castellæ* & *Arragoniæ*, concedit ius in novum orbem, a *Columbo* detectum, cum designatione limitum per ductum certi meridiani. 1493. Eiusdem Concessio, ut Equites ordinum militarium *Lusitaniz* a voto castitatis absolvantur, & salvo ordine matrimonia inire possint. 1496.

Godofr. Guil. LEIBNITII Mantissa. *Harioveræ* 1700. Duabus constat Partibus, & continet Statuta magnorum Ordinum regiorum, Acta vetera electionum Regis romani, Manifestationes iurium inter Franciam, Angliam & Burgundiam olim controversorum; Concilia item germanica, Cerimoniale Sedis rom. vacantis, Concertationes Imperium Regnaque inter & Ecclesiam rom. præsertim *Bonifacii VIII.* tempore, & circa Concordata Galliz cum *Leone X.* Scissionem bohemicam, Secularisationes ditionum episcopaliū a Pontificibus factas, Absolutionem *Henrici IV.* Gall. Regis; præterea *Austriaco-Luxenburgica*, *Anglo-Scotica*, *Helvetico-*
Novo-

Novo-castrensis, ac denique complures fœderum aliorumque publice gestorum tabulas. In Præfatione laudat amplissimus auctor eos, qui sibi auxilia tulere ad præsentem Collectionem, defendit sententiam suam de amore, quod ille bonum amati per se querat, indicat aliorum Collectiones similes, easque novissimas, ut Danielis a Wessel, Frid. Leonardi, Amstelii, & hancverum typographum.

Godofr. Guil. Leibnitius, lipsiensis, Jac. Thomassii, Io. Kuhnii, Erh. Weigelii, Io. Andr. Bosii, I. C. Falckneri, B. L. Schwendendorferi, & Quir. Schacheri discipulus, philos. & iur. utz. Doctor, ac primum Electoris Moguntini, deinde Ioannis Friderici Ducis Brunsvic. ac Luneb. consiliarius, tandem S. Cæs. Maiest. consil. aulic. imper. nec non Magnæ Britanniz Borussiaque Regum, & denique Russorum Monarchæ consiliarius iustitiæ intimus, Regiæ scientiarum Societatis, quæ Berolini floret, præses, londinensis vero ac parisiensis socius, vir staturz mediocris, & myops quidem, sed tamen visus acie pollens usque ad finem vitæ, de nemine unquam male locutus, quin potius omnia in meliorem partem interpretatus, ad hæc temperantiæ ceterisque virtutibus deditus, & in omni scientiarum artiumque genere exercitissimus, A. 1716. æt. 71. e vivis discessit Hanoveræ, multis divini ingenii monumentis relictis, quæ in *Actis eruditorum* hinc & inde recensentur, in primis in eius Elogio, A. 1717. p. 317. 322. nec non in Ioach. Frid. Felleri Supplemento Vitæ Leibnitianæ, Miscellaneis Leibnitianis præmissis, & Christian. Grædmanni Ossib. & cinerib. litterator. defunctor. p. 16. interque illa sunt Tractatus de arte combinatoria, qui tamen ad maturiorem ætatem promotus non amplius in omnibus placuit, Nova methodus discendæ docendæque iurisprudentiæ, Specimina iuris, Specimen Demonstrationum politicarum, sub ficto Georgii *Plucovii* lithuani nomine, pro eligendo Rege Polonorum Philippo Wilhelmo, Comite palatino ad Rhenum, Tractatus de Iure suprematus, in gratiam S. R. Imp. Principum scriptus, atque sub larva Casarini *Forstnerii* publicatus, Novissima Sinica, Essais de Theodicée sur la bonté de Dieu, & liberté de l'homme, & l'origine du mal, Cogitationesque de origine Germanorum. Sicut autem in pluribus eruditionis partibus scripta edidit, ita varios, ut sit, nactus est antagonistas, occasionem præbentes, ut

asserta sua sive clarius exponeret, sive mascula defenderet; disputarunt enim cum eo Io. Ioach. *Bücher* de curis, quo vehimur, ad fluvium traiciendum aptando, Abbas de *Castell* de Cartesio, *Fischerius* de axiomatibus quibusdam philosophicis, Io. Georg. *Kulpisius* de vexillo Imperii maiori, Tob. *Pfanner* de foedere inter Carolum Regem Galliarum & Duces Saxoniarum Fridericum atque Wilhelmum A. 1444. inito, Pet. *Balms* de harmonia sive commercio mentis cum corpore, Io. Christoph. *Sturm* & Ruard. *Andala* de natura, sive de vi insita, actionibusque creaturarum, Io. Fran. *Budden* de origine mali, Nic. Hier. *Gundlingius* de origine Germanorum, *Pelisson* de differentia utriusque religionis, & If. *Abbott*, una cum Nic. Fatio *Duisler* & *Kalbe*, de inventione calculi differentialis. Vide *Neu Bucher Saal* T. III. 221. Interim non minus ab hisce, quam ab aliis viris eruditis pro doctissimo & litteratorum facile principe agnitus & honoratus est. Videantur celeberrimi *Aetorum erudit.* collectores cum alibi, tum A. 1701. 180. & A. 1711. III. *Conringius* in *Conringianis* epistol. 146. Io. *Möller* *Prolegom.* in *Morhoni* *Polyhist.* 27. *Marbosi* *Polyh.* T. I. L. 2. c. 5. n. 60. A. B. *Werner* in *Orat.* de magnitud. *Domus Guelph.* D. auctores *der Souverainen von Europa* 1583. *Bescher* *Narr.* *Weisheit* 149. *Sturm* *Phys. elect.* 129. XII. *Budden* de theol. polem. stud. 23. & in ep. ad G. G. *Knoerri*um, auctorem disp. de orig. mali, H. D. *Melbom* *Orat.* de gen. histor. german. fontib. 27. *Neu* in *Manissa* ad *Wheari* *Relect.* 20. *Schwarzfleisch* *Epp.* arcan. T. I. 185. T. II. 84. 343. *Grundmann* in *Offib.* & *ciner.* p. 20. 23. *Bucher Saal* T. V. 635. *Amelbon* *præf.* in *Memoires*, *Pirat* in *Approbat.* *Respons.* *Pelissonii* T. IV. 126. 136. auctor des *Nouvelles littéraires* (cl. *Henr. de Saugy*) T. VI. 97. *Giornale de' Letter.* d' Italia T. I. nell' *Introduz.* p. 33. T. VI. 485. T. XI. 388. & *Boyle* in *Dictionar. hist. crit.* 2607. 2700. qui eum appellat un des plus grands esprits de l'Europe.

LVII.

Der Stadt Nürnberg verneute Reformation, sive Civitatis Noribergensis REFORMATIO renovata. Noribergæ 1564. Est codex legum Reip. Noribergensis, qui antea *Statutorum*, vel etiam *Reformationis* nomen gerebat. Titulum autem *Reformationis renovata* indere nunc placuit, quia Statuta & Leges inclytæ huius Reip.

Reip. partim mendata, partim contracta & abbreviata, partimque aucta sunt. Atque hoc factum auctoritate publica, opera in primis Valentini Közleri & Christophori Gieselii Ictorum. Videatur *Wagenfeld* de Noribergæ reb. notabil. p. 205. Constat III. Partibus, quarum prima agit de iudiciis & processu forensi, secunda de Contractibus, tertia de Testamentis & hereditatibus: speciatim 1) de iudiciis & foro competente; p. 1. 2) de in ius vocando. 3) de contumacia. 9. 4) de arrestis & sequestrationibus. 13. 5) de procuratoribus & defensoribus. 17. 6) de ordine & processu. 22. 7) de testibus. 34. 8) de fide instrumentorum. 42. 9) de arbitris. 47. 10) de appellationibus. 53. 11) de executione rei iudicatae. 59. 12) de executione contra fugitivos. 69. 13) de mutuo. 73. 14) de commodato. 82. 15) de deposito. 85. 16) de emptione & venditione. 89. 17) de locato & conducto. 96. 18) de societate. 105. 19) de fideiussoribus. 109. 20) de pignoribus & hypothecis. 113. 21) de tacitis hypothecis. 117. 22) de potioribus in pignore. 121. 23) de iure directi & utilis domini. 129. 24) de piscationibus. 141. 25) de thesauris. 146. 26) de aedificiis. 149. 27) de lisionibus ex alterius domo, & ab alterius bestia. 151. 28) de matrimoniis. 164. Annexa est Descriptio regiminis noribergensis, non typis edita, sed scripta, eaque valde accurata. Denique de Reformatione illa noribergensi notandum, valere eam non tantum in urbe, ubi nata est, & annexo territorio; sed in iudicio quoque politico & Camera secundum eam decisionem fieri, quoniam causas per appellationem ad suprema hæc Imperii tribunaia devolvuntur, *Wagenfeld* l. c.

LVIII.

Benedicti CARPZOVII Iurisprudentia ecclesiastica, seu consistorialis, Lipsiæ 1673. Primum prædierat A. 1649. dante Hanoviz A. 1652. 4) novissime autem recusa fuit Lipsiæ A. 1708. f. Præmittuntur 1. Epistola dedicatoria ad IQ. GEORGIUM Electorem Saxonum. 2. Præfatio ad Lectorem. & 3. Programmata invitatorium ad prælectiones iuris canonici, quibus hæc ipsa tradere, & cum studiosa iuventute communicare, constituerat. In illa agit de more & proprio usu iuris canonici etiam apud Evangelicos in controversiis & causis spiritualibus decidendis, deque titulis, quibus supremi Imperantes ius sacrorum sibi tribuere, ut quando Rex

Rex Hispaniarum appellatur Catholicus, Rex Galliarum Christianissimus, Rex Britanniae Defensor fidei; quos omnes titulos etiam Electori Saxoniae sano sensu competere ait: in ista de munere RCI, videlicet illud non angustis iuris privati cancellis inclusum esse, sed ad publicum etiam ius sese extendere, atque adeo legistoriam, consultoriam & politicam scientiam, eiusque actiones, intimo & causas ecclesiasticas, earumque cognitionem, discretionem atque prudentiam comprehendere, atque ideo in consistoriis non tantum theologos, sed etiam RCIos vel politicos constitui; ac tandem in laudes excurrit Friderici a *Museb*, hereditarii in Reichenbach & Friesen: in hoc de regimine seculari & ecclesiastico, quod Imperatori divinitus mandatum, & insignibus bicipitis Aquilae, quidquid alii de Imperio occidentali & orientali dicant, repraesentari videatur; qua occasione etiam de insignibus aliorum Regum, ut Galliae, Hispaniae, Daniae & Scotiae disserit. Porro etiam agit de regimine episcopali seu ecclesiastico, quod per Transactionem passaviensem & subsequutam Religionis pacificationem ad Status Imperii evangelicos vigore territorialis iurisdictionis pervenit, vel potius rediit, atque ab illis optimo titulo ac iure exercetur. Constat hoc opus Carpzovii tribus libris, quorum primus tractat de iuribus episcopalibus, ministris ecclesiae, eorumque vocatione ac confirmatione, salariis, proventibus, accidentiis, successione & divisione legitima; secundus de causis matrimonialibus, ritibus, matrimonii, bonis aliisque rebus ecclesiasticis, ac iure sepulturae, & academiarum; tertius de iudicio & foro ecclesiastico, poenis ac coercitione clericorum. Accessit Vfus arboris consanguinitatis & affinitatis, in foro Saxónico practicus. Epitome huius operis prodit Lipsiae A. 1700. 8. atque inscribitur *Synopsis consistorialis*. Similia sacrae praesenti scripta sunt, Pauli *Vassi* Iurisprudentia sacra, Christiani *Wideri* Ius consistoriorum, Michaelis *Havenhami* Ius episcopale, (quos duos tractatus Ahlfv. *Fräsehm* volumini de Iure ecclesiastico inseruit) & Nic. *Myseri* ab Ehrenbach *Genealogia Principum Imperii*. Et hosce tres ultimos notat Christiani *Thomae* in disp. de Iure Principis evangelici circa solennia sepulturae p. 2. & 201. Sed nec Carpzovium satis sibi a fundamentis pontificis civile eruditi observant, nominatim praedictus *Thomae* in Iure Princip. evangel. in controvers. theolog. §. in Cau-

Cautelis circa præcogn. Iurisprud. eccles. §. 302. in parvis Scriptis german. p. 264. & in disp. de Iure Princip. euangel. circa solennia sepult. §. 17. *Titius* præfat. in Ius canon. (des Geistl. Rechtes) p. 4. *Brückner* præfat. in Decis. iur. matrimon. *Rinik* Program. orat. auspical. A. 1707. X 2. Et Io. *Brunnemanni* sæpe a Carpzovio dissentit. Nec silentio prætereundum, Iac. *Brunnemanni* dedisse Trutinam doctrinarum Io. Brunnemanni, quibus a Carpzovio abit, Witteberga 1697. 4. Sed neque nos gravabimur, ea in medium adferre, quæ corrigenda sive illis, sive alijs visa sunt.

Lib. I. pag. 16. n. 14. *Diverſo iure duplex illa potestas (secularis & ecclesiastica) uni domino (apud Protestantes) competit: nam secularem & politicam potestatem Magistratus tenet iure hereditario, ut princeps politicus; at potestatem ecclesiasticam ex Transactione passaviensi, usque dum amicabile negotium religionis universaliter fuerit compositum.*

Ibid. Nequaquam ergo diversæ hæ iurisdictiones misceri, sed *diversis in iudiciis tractari debent.*

Lib. II. p. 1. n. 16. *Causa matrimonii est civilis pariter & ecclesiastica, seu mixta, quæ aliquando ad forum ecclesiasticum, aliquando ad forum seculare pertinet.*

Non diverſo iure, sed *virtute superioritatis territorialis*: neque ex Transactione passaviensi, aut beneficio Cæsaris, potestatem illam ecclesiasticam acceperunt, tanquam novum ius, sed ad usum & expectium illius iuris, quod eminentiæ eorum debebatur, & perpetuum atque irrevocabile est, reversi sunt. Iac. Frid. *Ludovici* Introduct. in process. consistor. c. 2. p. 18. Iust. Henn. *Babmer* Iur. eccl. Protestant. lib. 1. tit. XXIX. p. 610.

Non ex debito aut necessitate consistoria sunt constituta, sed *ex beneplacito Principum*. *Babmer* 611. Gottl. Gerh. *Titius* in Iure germ. eccles. l. 1. c. 6. p. 105.

Est maxime civilis. Henr. Ern. *Kestner* de Iurisprud. papizante p. 17. & *Odelem* Apolog. contra *Löfcher*, & *Gribner*. 17.

Pag. 24. n. 12. *Hoc ipsa sententia* (quod adulter in uxorem possit ducere eam, quam constante matrimonio per adulterium polluit) theologis arridet, Chemnitio in L. de Coniug. fol. 207. Rubr. Alius casus, Ioan. Gerardo L. de Coniug. §. 383.

n. 17. *Ofand.* in comment. ad lib. 2. Reg.

P. 28. Definit. XVII. *Per publica sponsalia de presenti ipsum contrahitur matrimonium.*

30. Definit. XXXIII. *Sponsalia clandestina iure non subsistunt vel obligant.*

39. Definit. XXXIX. *Consensus parentum requiritur ad nuptias liberorum de necessitate iuris naturalis & divini.*

93. n. 6. *Sponsalia sine consensu parentum contracta, accedente copula carnali non solent facile rescindi.*

Non Chemnitio, qui ad hunc casum non pervenit, sed Phil. Melanchiboni apud Chemnitium p. m. 192. Et Gerhardus negativam tenet.

Intelligitur *Lucas Ofander*.

Consensus matrimonialis facit nuptias, non consensus sponsalitiis. *Nuptiae involvunt ipsam rem*, sponsalia spem. *Kestner* l. c. p. 19.

Iure divino & natura subsistunt, non autem iure positivo humano, si Princeps ea improaverit, & pro nullis declaraverit. Id. 21. 23.

At quomodo hoc congruit cum Definit. LIV. ubi dicitur, liberos, qui sine consensu parentum nuptias celebrarunt, a parentibus, sive ad dimidiam legitimam partem, sive in totum exheredari posse? cum Definit. LX. Sponsalia eiusmodi, *scopula carnalis accesserit*, non posse rescindi; & cum Definit. LXII. *Pene iudicem esse*, in causas dissensus paterni inquirere, & pro ratione circumstantiarum decidere?

Quomodo autem hoc stare potest iuxta sententiam communem, *consensum parentum non so-*

102. Defin. LXV. & LXVI. Gemina si fuerint contracta publice sponsalia, firma & rata habentur priora, licet copula carnalis ad posteriora accesserit: præferuntur tamen posteriora, si per nuptias & benedictionem sacerdotalem fuerint consummata.

110. n. 2. Sponsalia clandestina cedunt posterioribus, si hæc publice facta.

Ibid. Sponsalia clandestina, si copula sunt carnali firmata, præferuntur posterioribus sponsalibus, quantumvis publicis.

113. n. 7. Regulariter cum Canonistis iudicandum existimaverim, sponsalia pure contracta,

solum de honestate, verum etiam de necessitate esse? An non ita liberis ianua aperitur nequitia sua eludendi consensum parentum? *Köfner 22.*

Affertio ista parum coherens est, quia copula carnalis ad usum coniugii, & sic ad naturalia eius pertinet, benedictio autem sacerdotalis extrinsecus, vigore Constitutionis ecclesiastica, accedit. C. *Thomasius* Dissertat. iurid. 1181. & Not. in Lancel. P. II. 871.

Quod clandestina sponsalia pro invalidis absolute habentur, ex presunta & falsa sacramenti ratione descendit: natura enim sponsaliorum ad validitatem nihil aliud exigit, quam consensum, qui etiam in clandestinis sponsalibus, modo contrahentes sui sint iuris, locum habet. *Köfner 22.*

Etiam hoc ex iriurprudencia papizante, & falso credita sacramenti accessione depromptum est. An vero sacramentum copula carnali initur? Et si priora sponsalia sunt perfecta, quomodo alterutra desponsatorum persona potest retrocedere, atque a priori obligatione liberari? *Id. 21. 30.*

Minus recte, quoniam ius alteri quæsitum auferri nulla ratione potest. *Id. 20.*

licet sint posteriora, preferenda esse conditionatis anterioribus.

117. n. 3. *Inter ascendentes & descendentes personas, quæ parentum liberorumve locum occupant, nuptiæ nec debent contrahi, nec possunt.*

120. n. 7. *Canonica graduum supputatio tres continet regulas.*

131. n. 1. & 152. n. 4. *Si matrimonium in gradibus prohibitum, modo non sit inter personas in linea recta, contractum, perque copulam sacerdotalem consummatum est, illud minime est dissolvendum.*

158. n. 5. *Quarum personarum liberi non possunt contrahere inter se matrimonium, illa nullo viro id facere possunt.*

172. n. 12. *Posito hoc principio, Levit. XII. non tantum personas ibi nominatas, sed & alias omnes in eodem parvi gradu positas, sequitur, Magistratui nequaquam fas esse dispensare in gradu secundo consanguinitatis linea inaequali, ita ut quis fratris aut sororis filiam ducat, & vice versa.*

An id ex lumine naturæ evidentissimis & invictis demonstrari possit rationibus, sat difficultis & intricata est quaestio. Kestner 25.

Ista consilia est a Canonistis, & approbata a Pontificibus summis, iustoque plura cognationis genera excogitata, & utilis est ad argentum pro dispensationibus attrahendum. Id. 27.

Doctrinam hanc non possum non summa inconvenientia arguere: nam quod Deus prohibuit, id nulli iuris fundamento innititur. Thomas. in Dissertat. iurid. 113. Brunne- mann. in Iure eccles. 568. Kestner 30.

Regula hæc sapit petitionem principii, Brunne- mann. Iur. eccles. 567.

Alii tamen Dd. non recipientes istud principium, dispensari posse iudicant, præcipue si quaestio non est de contrahendo, sed contracto matrimonio, ita ut coniugium permittatur cum filia fratris aut sororis cognata; item cum patruo aut avunculo. Kling, Cyprian, Brückner, & ICñ helmstad. ac rinshelensia apud Io. Barthold. Niemöllerum dissert. V. de Coniug. §. 72.

Id

257. n. 5. *Sponsalia non permittuntur dissolvi mune illorum, qui contraxerant, consensu ac desiderio.*

282. n. 9. *Fornicatio sup adulterium, contingit formam, adeoque ipsum coniugium tollit.*

366. n. 19. *Principes & Status evangelici duplicem representant personam, secularem & ecclesiasticam.*

371. Defn. CCCXLVII. *Non concessio in Synodo verbi Dei ministerio, nec convocatio Ecclesiae ordinibus, suscipienda haud est a Principe & Magistratu mutatio, vel abrogatio rituum ecclesiasticorum.*

Id mirum est; re autem ipsa nullum aliud subest fundamentum, quam quod matrimonium sit sacramentum. Kestner 24.

Hæc ratio nobis non satisfacit, quia forma coniugii in animorum, non autem corporum coniunctione consistit. Brückner Iur. matrimon. P. II. p. 32.

Quid hoc monstri est? Principes & Status evangelii omnia, quaecunque gerunt, iure Principis & Magistratus gerunt: ab ipsis solis, ut Principibus & Magistratibus, omnis omnino potestas, omnis iurisdictio derivatur. Neque ita habent duplex brachium, seculare & sacrum, cum una eorum sit persona, (vel quasi, respectu Rerumpublicarum) atque ideo una etiam potestas, qua omnia moderantur. C. Thomassin in Cautelis p. 199. Io. Jac. Silberrad disp. de Brachio seculari p. 69.

Fluit hoc ex papirationse Carpzovii, qua bonus vir frequenter laborat. Quanto melius Casp. Zieglerus de Iurib. Minist. lib. I. c. 17. §. 1. ubi docet, dubitari non debere, Reges & Principes fideles, utpote ecclesiarum nutrices & patronos, in rebus ad eternam ordinem, decorum & disciplinam faciendis potestatem habere. & summum im-

361. n. 4. §. *Nundina in sabbato* quibusdam in locis ita radices egerunt, ut morem hunc corrigere & extirpare multis videatur impossibile: quare studiose saltem præcavendum, ne impediatur per eas cultus divinus, nec nisi finitis omnino fœnis permittantur,

Ibid. n. 8. *Exercitiis artis sagittæ, etia, polæstra, pila, trochi, & comædiarum*, ut honestis, in die dominicus post cultum divinum locus dari potest. Cui

imperium. Animo licet Carpzovio ipsum opponere Carpzovianum, statuentem, *Consistoria non posse inhibitiones aut præcepta deconvocare adversus mandata Principis*, lib. 3. Defin. XIV. darique *appellationem a Consistorio ad Principem*, lib. 1. Defin. XII. n. 15. p. 17. videlicet, quia Consistorium delegata est iurisdictio; ecclesiæ autem ministri nullam habent iurisdictionem, sed sunt meri subditi, quibus gloria parendi est relicta in iis, quæ legibus divinis non sunt adversa. *Thomasius* disp. de Iure Principis evangel. circa solennia sepulturæ §. 17. p. 17. G. G. *Titius* in Iure germ. eccles. l. 3. c. 1. §. 18.

Impossibilitatem nullam video in tali negotio, quod unico Rescripto severiori emendari potest, & in locis bene multis emendatum est. Neque paucarum tantum horarum, sed *integri diei celebratio* nobis iniuncta est. *Brunnemann.* l. E. l. 2. c. 1. p. 292. Io. Sam. *Stryck* disp. de Iure magistrat. circa Sabbat. p. 78.

Brunnemannus l. c. consensum suum denegat, *Stryckius* ad illum locum p. 300. videtur inclinare in sententiam I. *Conr. Dörrii*, in Theol. mor. Verum si vel

fere accedit G. G. *Titius* in
Iur. german. eccles. 412.

441. Defn. CCXC. *Nemo* audi-
torum relicto suo ordinario
pastore, ab alterius ecclesia &
dioceses ministro ad sacram com-
munionem admitti debet.

449. Defn. CCXCV. & p. 451.

Defn. CCXCV. Diutius a sa-
cra coena abstinere admo-
neri, et, si non parent, *Superin-*
tendenti indicari, aut communa-
tionis carceris alteriusve poena
adigi, & si in pertinacia sua
pergunt, territorio expelli, hono-
risque sepultura privari debent.

453. n. 13. Severius cum pertinaci-
bus & malitiosis Catholicis &
Calvinianis est procedendum,
& vel pauciores vel plane nulla
ceremonia eorum funeribus ad-
hibende.

si vel maxime priora illa exer-
citia sacris finitis permittan-
tur, quis *comardias*, quae sine
scandalo fere non solent esse,
diei dominico convenientes
putaverit dixeritve? Io. Sam.
Soryck l. c. p. 95.

Sententia quidem haec est com-
munis, & in iudiciis exerce-
tur ecclesiasticis, non tamen
firmis nititur rationibus. Inte-
rim minime probandum est,
si quis ex odio erga confes-
sionarium alterius pete ope-
ram; aut si extraneus pastor
alterius consistentes pravis ar-
tibus lucrari & abducere labo-
rat. G. G. *Titius* 455.

Haec omnia remedia, quae qui-
dem usita & praxi gaudent,
sunt *violenta & pontificia ori-*
ginis, nec difficilis ad eorum
rationes est responsio. *Titius*
451. 451. *Keßner* Iurisprud. pa-
pae 52.

At quis novit pertinaces & mali-
ciosos illos, nisi solus Deus? In-
strumentum pacis *Caesar*, Sued.
de anno 1648. ad quod, tan-
quam ad normam, omnia Re-
sponsa theologorum & ICto-
rum revocari & examinari de-
bent, omnibus *trium religionum*
in.

610. n. 7. Nequaquam inferendum, autoritate confirmationis legitima destitui *academias*, a solo Pontifice confirmatas & privilegatas: obstat enim totius Imperii observantia, qua academias in Germania erectas & apertae autoritate Pontificis, quasi ab ipso Imperatore erectas & Imperiales habentur.

612. n. 14. Hoc quatuor Facultatibus (academiarum) commune est acesse debet, ut non admittatur professor, qui in facultate summos haud obtinuit honores doctorales, scilicet in tribus superioribus Facultatibus, & magisterii in Facultate philosophia.

Lib. III. 653. n. I. Duplicem esse iurisdictionem, politicam sive secularem, & spiritualem sive ecclesiasticam, nemq. forsitan unquam fuit, qui negaverit.

in Imperio rom. german. sacra-
tarum hominibus honestam vin-
dicat sepulturam. Thomass. Dis-
sert. iurid. p. 1381.

Valorem tamen & auctoritatem non habent, nisi a voluntate Principis territorii, & augustissimi Imperatoris. Titim. 681.

Hæc assertio nimis generalis est, nisi vel de academiis tantum saxonice electoralibus, vel, quod facilius est, cum limitatione illa non facile, quæ in ipsa Definitione p. 611. habetur, velis intelligere. Io. Christian. Litterus de Honorib. sive gradib. academ. c. 9. p. 245.

Hanc divisionem probare non possum, inquit Ant. Mattheus, quem Rittershusius (in Gessellii Hist. sacra & eccl. P. II. 663.) vocat iuris consultissimum. Quibus adde Iac. Frid. Ludovici Introduct. ad process. consistor. 19. & Iust. Henn. Begmerum Iuris eccl. Prot. lib. I. tit. XXIX. p. 608. qui consentientes adducit, magna ICtorum nomina, Lud. Negomern, Pufendorfium, Brunnenmannum, Stryckium, Rhetium, Zieglerum & Mevium.

Po.

654. n. 7. Postquam iurisdictio ecclesiastica vigore Decreti passaviensis ad Status euangelicos *delata* esset, instituerunt Consistoria sive Iudicia ecclesiastica. Confer. lib. I. defin. XI. n. 14.

655. n. 22. Princeps ecclesiasticam iurisdictionem, ut Episcopus exercet.

750. n. 12. Iusiurandum est quid *personalissimum*.

758. n. 14. Inter personas dispensatio vernam iam inchoatum est matrimonium.

811. n. 2. Consistorium deprecationem publicam (criminis publice noti & scandalosi) alias usitam remittere potest, substituta in eius locum *multa pecuniaria*.

Pars II. in fol.

Potius redditum ac restitutum, sicut ipse loquitur Carpzovius lib. I. p. 15. illis fuit ius regendi ecclesiam, quod Episcopi iniuste occupaverant: nam *Primum est quia tali*, h. e. quatenus reip. praeest, *omnia competis iurisdictionis*, utpote quae ex imperio summo fuit, sine differentia negotiorum, utrum sint ecclesiastica, an secularia. Bahmer l.c.

Ecclesia non habet iurisdictionem, adeoque non datur *iurdictio ecclesiastica*. Princeps autem, qua talis, iurisdictione gaudet, etiam in rebus ecclesiasticis, eamque exercet, ut Princeps. Id. 701. 743. 612. Ludovici 21.

Personalissimum sine dubio est id, quod personam non egreditur. Quod quidem duobus potest modis intelligi, 1. quod iuramentum personam principalem, nec aliam concernat. 2. quod nemo loco eius possit *irare*. Prius verum est, posterius probandum. Gundlingiana T. I. 339.

Sponsalia sunt de matrimonio *factura*. Bahmer 1306. Titius 559.

Hæc sententia mihi non placet: nam aliud est multa, aliud deprecatio. Hæc reconciliat mentes, illa vindicat crimen: atque ita divites a deprecatione publica semper se liberare possunt.

T t

sent

223. n. 12. Dispensatione speciali
Nobilibus deprecationem publi-
cam remitti, vel saltem in mul-
tiam pecuniariam converti pos-
se, nullus ambigo.

237. n. 7. Minister verbi, pro
concione, *dura proferens verba*
in parochianos & auditores
suos, non 90. satyr in re illata.

sent, ac nutriretur opinio,
deprecationem famam ledere,
cum potius liberet ab infamia.
Brunnemann. Iur. eccl. P. I. 191.

In deprecatione iniungenda nul-
lus personarum respectus ha-
bendus est; nec stat penes
Consistorium, mutare id, quod
ad salutem ecclesiae, & scanda-
li tendit remotionem. *Henr.*
Boden disp. de abusu poenit. ec-
clesiast. §. 16. p. 125.

Observanda potius hae *Recess.*
Imp. de anno 1530. §. 55. prohi-
bitio, Ne clerici ullo modo
conviciis in suos auditores u-
tantur. Io. Christian. Winter
disp. de Praesumptione pro cle-
ro §. 42.

Bened. *Corporationis*, wittenbergensis, probe distinguendus a pa-
tre cognomini, finito in Italiam, Galliam, Britanniam & Hollan-
diam itinere, Ictus & antecessor, tandemque Ordinarius lipsiensis,
Scabinatus & Consilii appellationum assessor, serenissimique Electoris
Saxon. a consiliis sanctioribus, in summo dignitatum fastigio hu-
milis, erga pauperes & egenos liberalis, iustitiae studiosissimus, tem-
perantiae servantissimus, & in quavis fortuna constans ac *temperatus*
us, sedulusque Bibliorum & Commentariorum biblicorum lector
(illa enim ter & quinquagies, *Andr. Osiandri* Glossas marginales
tribus vicibus, & *Dan. Crameri* Notas duodecies perlegit) quam-
vis occupatissimus esset, plurimis tamen scriptis orbi erudito pro-
desse studuit: inter quae sunt Practica rerum criminalium, A. 1635.
Definitiones forenses 1638. (harum Synopsin dante *Ern. Frid. Schrö-*
tero, illarum *Godofr. Suerio*) tractatus de Capitulatione caesarea,
1643. & 1640. Processus iuris saxonici, 1657. Responsa iuris electo-
ralia, 1642. 1658. variaeque Disputationes, quas inter eminent se-
quentes: de pacto confraternitatis saxonico-hassiacae, de donatio-
ne bonorum mensilium, sive gradat saxonicae, & Vindiciae iuri-
dico-

dico-politicæ theologorum Iutheranorum contra ICtos dissingentes. *Witte* Memor. ICtor. 458. 411. & *Möller* de homon. 662. 135. Eucomia eius collegit *Eybenius* in *Magiri* Eponymol. crit. p. 185. *Wagenseilius*, aut potius *Car. Guil. Weller* a *Neunhof*, in disp. de S. R. I. Summis Officialibus & Subofficial. p. 288. vocat eum Iurisconsultorum Germaniæ antesignanum; *Morhofius* Polyh. T. III. p. 112. eundem laudat, quod tam theoretica, quam practica iuris Saxonicæ, in libris suis passim inculcet; & quod lac. *Martini* olim de parente eius, idem de eo vere dici potest, semper superfore, quod admirari, quod imitari liceat, illis præcipue, qui vegata mentis alacritate ad consimile decus & gloriam sustinent aspirare. Sed & fuit, qui diceret: Nisi *Berlichium* berlichiasset, *Carpzovium* non carpzoviasset.

LEX

Fran. Longi A CORIOLANO Summa conciliorum omnium, quæ a S. Petro usque ad Gregoriam XV. Papam celebrata sunt, cum Annotationibus in loca præcipua & difficillima. Præter multas correctiones præcedentium editionum accessit Additio C, conciliorum gallicanorum, & quorundam aliorum, quæ in Summa desiderabantur. Parisiis 1645. Antea Antverpiæ 1622. f. Præmittuntur Præhudia sive prolegomena de conciliis in genere, nimirum 1. Concilia esse de iure divino. 2. Congregare concilium non modo esse utile, sed aliquo modo necessarium. 3. Convocare concilium, ad Papam solum spectare. 4. Ad concilium convocandos esse episcopos. 5. Concilium non esse supra Papam. 6. Concilium generale absque confirmatione summi Pontificis non habere infallibilem veritatem. 7. Accedente Papæ confirmatione concilium esse infallibilis veritatis, eiusque determinationes, de fide. 8. Concilium generale congregatum, si facit, quod in se est, & a Papa confirmatur, non posse errare in decretis fidei & morum. 9. Ecclesiam rom. esse veram Dei ecclesiam. 10. Papam esse successorum Petri, Christi vicarium, & ecclesiæ caput. Præter *Caranzenius*, qui tamen auctor nostro quadam concilia & alia necessaria videtur omisisse, multa involute tradidisse, non trulla nimis contulisse, etiam *Fran. Sylvius* Summam conciliorum reliquit, Straci 1679. & *P. Possenus*, presbyter Oratorii, aliquam cum notis, A. 1706. f. 2. volum. aliamque *Lud. Balth.* quam vocat Summam conciliorum

omnium ordinatam, auctam, illustratam ex Merlini, Ioverii, Bini, Coriolani, Sirmundi aliorumque collectionibus ac MSSis aliquot, cum annotationibus & controversiis partim dogmaticis, partim historicis, Patavii A. 1701. 2. Tom. in fol. Variæ quoque dantur integrorum Conciliorum collectiones, & quidem sæculo XVI. Iac. Merlini, Petri Crabbe, Fran. Ioverii, Laur. Surii, Veneta ex officina Domin. Nicolini: sæc. XVII. Sever. Bini, Parisina sive Regia, Labbei & Costartii, Steph. Baluzii: & hoc sæc. XVIII. Regia maxima Io. Harduini. De quibus vide *Alta erud.* A. 1684. 348. & A. 1715. 377. nec non *Bosium* Introd. in notit. script. eccles. (in Crenii T. III. Methodor. p. 469.) deque ultima etiam den *Bücherſaal* T. V. 144. & Lud. El. *du Pin* Memoriale ad Præsidem primum, qua eam iuribus Regni, ac libertati & paci Ecclesiæ gallicanæ præiudicium adferre probat. Notandum vero, 1) non omnia in Synodis tradita, promiscue esse acceptanda. *Melanchth.* Opp. P. II. 125. 2) Quotiescunque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius sententiam magis tenendam, cuius antiquior aut potior extat auctoritas. *Bruckner* in Decis. iur. matrimon. P. II. 268. 3) *Lavacrum suum integrum habere*, p. 40. c. 38. dici eum, qui non est baptizatus clinicus, per asperſionem solum. 4) *Capitolium* p. 41. c. 59. significare templum Iovis quacunque in urbe. 5) per *Regulas precedentes* p. 218. can. 21. intelligi Canones apostolicos, & quidem XL.

Pag. 1. In Canones *Apostolorum* annotationes.

P. 2. Canon 1.

Canon 11.

P. 13. Romana ecclesia *ieiunium sabbati* a Petro & Paulo sibi traditum suscepit.

Satius esset dicere, *Apostolicorum*, quia aliquot horum canonum ab apostolorum successoribus, qui viri apostolici nominabantur, facti sint. *Albaspinam* Observat. lib. 1. c. 13.

Est *Isidori hispalensis*. Io. *Stranch* Amœnit. iur. canon. 169.

Est *Isidori Mercatoris*. Idem 169.

Non cuiusvis, sed eius *sabbati*, quod *pascha* precedit; prout quidem exponit Ant. *Pagius* Crit. in Baron. ad A. C. 57. (in Aët. erudit. A. 1690. 377.)

P. 20. *Antiochena Synodus A.C. 56.*

P. 63. *Præfatus concilii nicæni generalis I. non fuit Imperator.*

P. 94. *Concilium sardicense generale A. 347. est nigani appendix.*

P. 219. in Annot. Hic can. XXVII. (Concilii chalcedonenfis) est ille clandestinus & surreptitius, quem S. LEO pontifex pluribus epistolis damnavit, non tantum, quod citra auctoritatem rom. Pontificis editus, illegitime constitutus fuerit, verum etiam, quod duo manifeste falsa contineat, 1. Rom. Pontifici primatum a Patribus nicænis esse attributum. 2. ideo, quia Roma est sedes Imperii.

P. 299. can. 20. Item statuimus, ut ad locum, ubi, pro reatus sui qualitate, quispiam interficiendus est, nullus clericorum accedat.

Est supposititia. Idem ad A. 56.

CONSTANTINVS M. velut communis episcopus Synodum convocavit, in confessu episcoporum sententiam dixit, & decreta Synodi suo sigillo confirmavit, teste Eusebio apud Richerium lib. I. Hist. concil. general. c. 2. p. 22.

Nunquam habitum est pro appendice Concilii nicæni. Neque fuit generale sive universale, si eventum vel effectum spectes, sed tantum respectu propositi & mentis Imperatorum, Iulii Pape, & Episcoporum. Richer. p. 94. 89. Tillemont T. VIII. des Memoires (in Actis erud. 1704. 457.)

LEO in epp. ad MARCIANVM Imp. & Concilium chalced. non improbat canonem illum, qui cum epistola synodali correctus ad se fuerat missus, nisi quod delect, patriarcham CPTanum præferri alexandrino & antiocheno. Aloyf. Andruzzi Respons. ad Dositheum (nel Giorn. de' Letter. d'Ital. T. XV. 264.)

Statuimus, ut ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, neque intersit atrio sacro, ubi &c. De Cange in v. Atr. sauc. & Valesiana 213.

Tt 3

Non

- P. 380. Concilium I. auctoritate S. Bonifacii Ratisbonæ vel *Augustæ Vindelicorum* celebratum A. 742. Non Augustæ Vindelicorum, sed *Ratisbonæ, a Carolomanno. B.G. Struve* in Collat. ad Synod. francicam p. 37. II.
- P. 395. Acta Synodi nicenæ II. in causa imaginum confirmata sunt Francofurtensi A. 794. Immo damnata. Tim. Gesselin Hist. sacr. & eccl. P. II. 32.
- P. 403. *Pseudosynodus*, vel potius Collatio parisiensis de cultu imaginum, habita anno Domini, ut inscriptio habet, 824. tempore Eugenii Papæ II. Fuit Synodus generalis, in fione Apostolica sedis, convocante Imp. CAROLO M. celebrata, sunt verba Hincmar, archiepiscopi rhemensis in ep. ad Hincmarum nepotem, apud Gesselinum l. c. p. 37. ubi & plures testes excitantur, & celebrata quidem fuit anno 825.
- P. 566. Concilium constantiense ex parte fuit approbatum. Ex toto, a Martino V. & Eugenio IV. Richer. lib. IV. P. II. 40.
- P. 569. Sess. XV. (Concil. constant.) 6. Iul. habita, Ioannes Hus de hæresi accusatus & convictus. Si unum & idem est accusari & convinci. Ille enim respondit, inter articulos accusationis esse aliquos, a se nunquam agnitos, aliquos vero esse suos, quibus salva conscientia, sub æterno animæ periculo, non possit renunciare, nisi prius fuerit ex scriptura S. erroris convictus. Ad. Rechenberg Exerc. sacr. 773.
- P. 589. Decret. IV. Concil. florent. Definittus, S. apostol. Sedem & Rom. Pontificem in universum orbem tenere primarum — & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem a domino nostro I. C. plenam potestatem traditam esse, quoniam mo-
- Legè: ad eum modum, qui & in gestis ecumen. Conciliorum &c. Lud. Meunier de l'Établissement & des prerogatives de l'Eglise de Rome & de ses Evêques (in Actis erud. A. 1687. 217.)

*dam etiam gestis oecumenico-
rum Conciliorum, & in sacris
canonibus continetur.*

*In Addit. ad Summam concilio-
rum p. 76. Sess. II. Concilii
viennensis general. A. C. 1311.
decretum est, ut nomen & ordo
Templariorum penitus aboleretur.*

*In Bulla a Papa condita, quae, prae-
sentibus in illa II. Sess. Papa
& Rege, fuit praefecta, cui Pa-
tres ad timorem redacti non
audebant contradicere. Sed
non processum iuridicum in actione
ista fuit observatus, nec Ordo
tam abolitus, quam in perpetuum
prohibitum. La Clere Bibli-
oth. choif. T. XXI. 170.*

Fran. Longus a Coriolano, Ordinis F. F. Minorum S. Fran-
cisci Capucinorum, floruit circa saeculi XVII. annum 21. alia etiam
scriptis clarus, ut S. Bonaventurae Summatheologica, ad instar Sum-
mae S. Thomae aquinatis, variis annotationibus & commentariis
illustrata, Tractatu de casibus reservatis, & Breviario theol. König 212.

Lud. Bail, Abbavilla-picardus, distinguendus a Lud.
Bail, wallo, theol. D. & episcopo bangorensi in Anglia, qui scri-
psit Practice of piety five Praxis pietatis, saepius, variis etiam
in linguis, impressam, theol. ac poenitentiaris parisiensis, iisdem
claruit temporibus, ediditque praeterea librum de Examine con-
fessionarium & poenitentiarum, Parisiis A. 1648. & Biblio-
thecam illustrium concionatorum, qui a condito mundo usque
ad initium saeculi XVII. excelluerant, ibid. 1686. König 79.

IX.

*Synedicon, five pandectae Canonum SS. Apostolorum, & Con-
ciliarum ab Ecclesia graeca receptorum, nec non Canoniarum
SS. Patrum epistolarum, una cum Scholiis antiquorum, & scriptis
aliis huc spectantibus, per Gul. BEVEREGIVM. Oxonii 1672.
In Tomo I. continentur Canones SS. Apostolorum, (collecti sub
finem saeculi 2. vel saltem sub initium saec. III.) Concilii nicani,
primi oecumenici, CPtani primi, oecumenici secundi, ephesini
oecumenici tertii, chalcodonensis oecumenici quarti, trullani (saec. 7.)
nicani secundi (saec. 8.) septimi oecumenici dicti, CPtani pri-
mi & secundi sub Photio patriarcha saec. IX. habitorum, illius in
tem-*

templo SS. Apostolorum, huius in templo S. Sophiæ, carthaginensis sub S. Cypriano celebrati, ancyrani, neocæsariani, gangreni, antiocheni, laodicensi, sardicensi, carthaginensi, & *Iosephi* ægyptii Proemia & paraphrasis arabica in IV. priorum generalium Conciliorum canones. In Tomi II. Parte I. Canones *Diomysii* alexandrini, *Petri* alexandrini, *Gregorii* thaumaturgi seu neocæsariensis, *Athanasii*, *Basilii*, *Gregorii* nysseni, *Timothei* alexandrini Responsa canonica, Canones *Theophylli* alexandrini, *Gregorii* theologi seu nazianzeni Metæcorum poematum excerptum, quinam libri sint legendi Veteris Testamenti & novi, *Amphilochii* Iamborum excerptum eodem de argumento, *Gennadii* Epistola encyclica, *Tarasis* ad Adrianum P. R. de non faciendis pro pecunia ordinationibus Epistola, *Alexii Aristeni* Epistolarum canonicarum Synopsis. Hisce omnibus, exceptis *Iosephi* ægyptii Proemio, *Amphilochii* Iambis & *Alexii Aristeni* Synopsi, subiuncta sunt Scholia *Theodori Balsamonis*, & *Io. Zonara*. In Parte II. *Matthæi Blasii* Syntagma alphabeticum rerum omnium, quæ in Canonibus comprehenduntur, Excerptum orationis *Becchi* de Synodo, quæ *Photium* patriarcham in sedem CPranam restituit, & novæ Romæ scandala dissolvit, Acta octavae synodi Constantinopoli celebrata, & denique *Guil. Beveregii* in totum opus Annotationes. Idem hic præmisit operi Prolegomena, in quibus de tempore Synodorum memoratarum, deque nonnullis auctoribus & collectoribus disserit.

Iosephus ægyptius, presbyter ecclesiæ dominiæ Virginis immaculatæ, floruit sub finem sæculi XIV. Eius Paraphrasis, etsi non satis bene scripta, usui tamen nobis esse potest ad petendum inde numerum canonum, ad veram eorum lectionem, si quod forte dubium oriatur, ad cognoscendum Ecclesiæ alexandrinæ ritus, denique ad sensum IV. illorum universalium Conciliorum, quis illo fuerit tempore, hauriendum. *Bevereg. Prolegom. 20.*

Amphilochius, episcopus iconiensis, vir & seculari & sacra eruditione ac singulari prudentia eximus, vixit sæc. IV. & obisse videtur A. 395. scripsitque librum de Spiritu S. item Epistolam de studiis recte formandis. At quæ sub eius nomine venditatur Vita S. Basilii, pro supposita habetur, mendaciisque scætet. *Kantig 34. Magirus 43. Crenius de Singular. scriptor. 20. Cæsi 142.* Opera eius (dubium, an omnia genuina) collegit, additisque notis edidit *Fr. Combefisius*, Parisiis 1644. fol.

Genna-

Gennadius, primum presbyter, deinde episcopus constantinopolit. scripsit Commentarium in Daniele, & contra Cyrilli anathematismos, defunctus A. 471. Epistola eius encyclica, quæ in oxoniensi, aliisque editionibus, maiorem partem ad Balsamonis scholia male amandatur, adversatur simoniæ tam in ordinantibus, quam in ordinatis; neque etiam Gennadius quenkumque ad sacros ordines admittere voluit, qui Psalterium memoriter non calleret. *Cave* 254. *Olear.* Biblioth. scriptor. eccles. P. I. 273.

Tarasius, constantinopolitanus, urbis Præfecti filius, adeoque illustri genere ortus, fuit Imperatoris a secretis, donec per Irenes turbas ad archiepiscopatum perveniret; quem tamen nolle suscipere simulavit, donec imagines restituerentur: idque pro sua & Irenes libidine impetravit in conciliabulo nicæno, & CONSTANTINO Imp. nuptias cum Theodote pellice, repudiata Maria augusta, uxore legitima, quas initio improbat, tandem concessit, obiitque A. 806. Scripta eius sunt Epistola encyclica, duæ ad Hadrianum, Apologeticus, & Sermo in B. virginem. *Cave* 351. *Olear.* P. II. 183.

Alexius Aristenus, nomophylax CPtanus & Magnæ ecclesiæ oeconomus, Zonara posterior, sed anterior Balsamone, claruit sæc. XII. synodoque CPtanæ interfuit, & contra Nicephorum patriarcham hierosolymit. protulit canonem Synodi trullanæ 37. Ipse autem Epitomes sive Synopseos canonum, quæ *Νομολογικὸν* vocatur, non est auctor, sed tantum interpres & scholiastes. *Cave* 473. *Bevereg.* Prolegom. 18.

Matthæus Blastarus, Iurisperitus & hieromonachus, id est, monachus consecratus, vel sacerdos in monasterio ordinatus, scripsit etiam Causas & quæstiones matrimoniales, quas Io. *Leunclavius* edidit in Iuris græco-romani lib. IIX. vertitque in græcum idioma Donationem Constantini M. & Alphabeticum canonum syntagma absolvit A. 1335. *Beveregius* huius tantum præfationem latinam fecit, ipsum vero Syntagmatis corpus a doctis quibusdam viris oxoniensibus translatus est. *Cave* in Addit. ad Histor. literar. p. 21. *Bevereg.* in Prolegom. 22.

Theodorus Balsamon, CPtanus, patriæque ecclesiæ diaconus, nomophylax, & chartophylax, postea creatus Patriarcha antiochenus

nus, sed qui ad thronum sibi commissum ob Latinos, tunc temporis Antiochiam tenentes, nunquam accedere potuit, vir iuris canonici pariter ac civilis peritissimus, ecclesiarumque græcarum contra Latinos acerrimus propugnator, vixit usque ad expugnationem urbis CPlæos, quæ contigit A. 1403. Eius quoque sunt Commentarii in Photii Nomocanonem, Collectio ecclesiasticarum constitutionum, sub nomine *Paratitlorum* a Leunclavio edita, Responsa ad varias quæstiones Ius canonicum spectantes, Responsa ad interrogationes Marci, patriarchæ alexandrini, Meditata, sive responsa ad varios casus, Epistola ad Antiochenos de ieiuniis, & alia ad Theodosium abbatem de Rasophoris, seu rasō indutis. Vid. König 82. Magirus 105. Pope-Blount 397. Cave 477. Cren. Animadv. P. XLIX. 198. Bevereg. Prolegom. 9.

Io. *Becus*, sive *Vacus*, MICHAËLE Palæologo imperante fuit chartophylax Magnæ ecclesiæ CPlæanæ, promotus deinde ad patriarchatum eiusdem urbis, sed & post 8. annos metu plebis aufugiens sedem deseruit, indeque bis in exilium missus, & in carcerem coniectus, in arce quadam Bithyniæ ærumnosam miseramque vitam suam finivit sub ANDRONICO seniore, qui imperium invasit A. C. 1283. Multa conscripsit, sed nihil adhuc editum est præter Orationis excerptum hoc in volumine exstans, & Epigraphas eius in Sententias SS. Patrum de processione Spiritus S. & Sententias SS. Patrum eodem de argumento ab ipso collectas. Excerptum autem nostrum est alterius pars libri de Vnione, & pace veteris & novæ Romæ ecclesiarum, in quo ex ipsa historia scandali absurditas demonstratur. Sed cum hunc fodicaverit ignem, quid mirum, eum odia dissentientium incurrisse, & adversitates esse passum? Bevereg. Prolegom. 22. Cave 510.

Guil. *Beveregius*, Ecclesiæ anglicanæ presbyter, A. 1669. edit Institutiones chronologicas. In Annotationibus autem ad Synodicon non ei propositum fuit, in singulos canones eorumque scholia commentarios scribere, sed tantum obscuriora illustrare, varias lectiones annotare, & quidquid Scholiastæ in Constantini Harmenopuli Epitomen canonum congesserunt, ad locum transferre suum. Eadem Annotationes denuo sunt editæ a Io. Clerico in Tomo I. SS. Patrum, qui temporibus apostolicis floruerunt,

pag. 427. Vid. de eo Phil. *Priorius* de Liter. canon. 83. & C. *Helwisch* in Manud. R. T. 207.

LXI

Henr. SPELMANNI Concilia, Decreta, Leges, Constitutiones in re ecclesiarum orbis britannici, videlicet Pambrannica, Pananglica, Scotica, Hibernica, Cambrica, Mannica, Provincialia, Dioecesana, ab initio christianæ ibidem religionis usque ad nostra tempora. Londini 1639. Tribus tomis distincta, quorum primus ea continet, quæ a primis Christi sæculis usque ad introitum Normannorum, i. e. annum Domini 1066: secundus ea, quæ post subactos a Normannis Anglo-Saxones usque ad exitum Papam, & resignationem pontificiæ iurisdictionis HENRICO IIX. factam, habita & congesta sunt: tertius ea, quæ deinceps in ecclesiis Britannicæ reformatis usque ad auctoris tempora contigerunt. Secundus ille Tomus etiam Londini excusus fuit, & quidem anno 1664. sed an secutus postea sit tertius, iuxta cum ignarissimis scio.

Henr. *Spelmannus*, natus Conghamiæ Norfolciæ oppido in Britannia, parente Henrico Spelmanno, Armigero, Eques auratus, a Rege ter ad Hibernos missus, & Inquisitioni exactarum in omnibus aulis iudiciariis expensarum præfectus, cum ætatem haberet annorum 50. compositis rebus suis Londinum se contulit, antiquitatum studio unice vacaturus. Hinc etiam produxit non solum præfens opus, verum etiam Glossarium archæologicum, & alia, quæ sub titulo Operum posthumorum Spelmanni edidit Edm. *Gibson* Londini A. 1698. f. recensita in Actis erudit. eod. anno p. 441. obiitque A. 1641. æt. 78. *König* 769. *Acta erud.* 1698. 447. *Lex. univers. histor.* T. IV. 471. *Magirus* 761. *Pope-Blount* 942. *Du Fresnoe* præfat. In Glossar. 20. 56. *Baillet des Enfants célèbres* 455. *Colomefius* Opp. 716. Nec sufficit ei, æternam antiquitatis erutæ gloriam acquisivisse, nisi etiam publicum linguæ veteris saxonice doctorem impensa sua institueret; primoque has interpretandi partes demandavit Abr. *Pheloco*, bene de iis postea merito, ut refert Io. Guil. *Bergerus* in Program. A. 1715. Non. Mart. p. 24.

LXII.

CONCILIVM CONSTANTIENSE. Das Concilium zu Constanz A. 1413. mit allen geistl. und weltl. handlungen, und was für personen daselbst erschienen, mit ihren Contrefaits und wappen. Augustæ Vindel. 1483. Recusum ibidem A. 1536. & Francofurti ad Moenum 1575. Est liber rarus, & fortasse primus eorum, qui in Germania de re heraldica agunt. Auctor quidem in rubro non nominatur; esse vero Vlricum *a Reichenthal*, constat ex pag. 67. & 245. nec non 12. & 31. ubi suum ipse nomen prodit. Atque hic liber est ille, de quo loquitur *Lutherus* in præfat. IV. epistolarum Hussi, I. parti operum Hussi præmissa. *Wagenseil* in Dissert. de S. rom. Imperii summis Official. & subofficial. p. 6. vocat librum elegantem, & quem ob copiam, quæ ibi extat, insignium, Gallorum heraldici scriptores valde dilaudent. Et in meo quidem exemplari illa sunt illuminata. Subfinem libri pag. 243. annectitur Historia de condemnatione & uisione Io. Hussi, quæ tamen, uti *Lutherus* l. c. monet, cum iudicio legenda.

Vlricus *de Reichenthal*, nobilis, & canonicus constantiensis, vir spectabilis, & Principibus carus, concilii faciem coram est intuitus a primo exordio usque ad finem. Hic Constantiæ, cum concilium esset celebrandum, de necessario comœatu dispexit, Regem SIGISMVNDVM, Principes & Magnates in concilio præsentés, in suo prædio Constantiæ vicino lautissime excepit, Hussi supplicio prope adstitit, latusque Principum clausit, atque horum imperio vocavit Vlricum *Schoraundum*, cui Hussus, si vellet, extremam ederet confessionem peccatorum. Historia eius non quidem ex stilo vel aptiori ordine valde æstimanda est, ex integritate tamen fideque auctoris, puraque & simplici recensione rerum omnium, ingens meretur pretium; adeo ut huius fide nixi præcipui historici, fata huius Concilii commemoraverint: sunt verba Hermannii *Von den Harde* Prolegom. in Tomum V. Concilii constant. p. 18. 19. Cui adde *Placcium* de Anon. 465. Mart. *Lutherum* in scripto Litteris Hussi A. 1537. editis subiuncto, quod etiam præfigitur Tomo I. Historiæ de Hussio & Hieronymo pragensi, *Lenfant* Præfat. in Hist. concil. constant. 22. & *Luderm* Annot. in Ep. Hussitar. 29. 36. 40.

LXIII. Io.

LXIII.

Io. STVMPFII Historia concilii constantiensis, Des Concilii zu Costenz gehaken kurze, doch gründlichere und vollkommener, denn vor nie in teutsch gesehen, Beschreibung durch Iohann Stumpfen, Concilii Constantiensis brevis, at tamen plenior, quam unquam antea prodiit, Descriptio per Io. *Stumpsiu*. Locus & annus impressionis non sunt expressi; interim illi nobis noti sunt ex *Epitoma Biblioth. Gesner.* ubi dicitur p. 500. librum excusum esse Tiguri A. 1541. In Præfatione agit auctor de occasione scribendi hunc librum, eiusque contentis, videlicet 1. de occasione & causa istius concilii, 2. de Io. Hussi & Hieronymi pragensis negotio, 3. de bello SIGISMVNDI Rom. Imp. & Friderici Ducis Austriae, 4. de depositione trium Paparum inter se pugnantium, 5. de electione, & coronatione Papæ MARTINI V. 6. de reformatione ecclesiæ, & 7. de Regibus, Principibus, Prælatibus, Statibus, illustribus & nobilibus viris, ac magna populi multitudine, qui tempore Concilii fuerunt Constantiæ. Pag. 173. idem refert, adfuisse tunc septem centurias meretricum, non obstantibus edictis publicis, contra dissolutam vitam in initio promulgatis. De simplicitate seu ruditate abbatis cuiusdam hildeshemensis, cuius tamen neque hic, neque apud Reichenthalium fit mentio, miri quid refert Henr. *Petrus* de Monasteriis p. 29.

Io. *Stumpsius*, tigurinus, verbi divini patrio in agro minister, in præsentē opere Reichenthalii & Dacherii vestigia secutus, floruit sæculi XVI. anno 73. & scripsit Chronicon Helvetiæ (de quo *Reinman.* in comment. de libris genealog. P. II. 203.) eiusque Epitomen, & libellum de Extremo iudicio.

Etlicher Theologen Gründl. und wahrhaftige Historia von der Augspurgischen Confession, THEOLOGORVM quorundam ad hoc constitutorum Historia aug. confess. & quomodo illa semper ab ei addictis Statibus in articulo de S. cœna sit intellecta, exposita & defensa; item Concordia, quæ A. 1536. Wittebergæ de eodem articulo fuit inita, iam usque ad A. 1561. deducta. Lipsiæ 1584. Præfationis auctor est Nicol. *Selneccerus*, ut indicat scriptor Admonitionis, quæ subiungitur præfationi Supplementi Histor. august. confess. ipsius autem huius Historiæ fabri videntur iidem

esse, qui Apologiam Formulæ concordiaë scripserunt, nimirum Timotheus *Kirchner*, Nicol. *Selnicer*, & Mart. *Chemnitzius*. Liber oppositus est Ambrosio *Wolffio*, id est, Christoph. *Herdesiano*, ICto. Vid. *Place*, de anon. 16. de pseudon. 617. atque *Carpxov*. Ifag. in libb. normal. 1737.

Marggräfl. Brandenburg. und Nürnberg. Kirchen-Ordnung, Marchico-Brandenburgica & Noribergensis CONSTITVTIO ECCLESIASTICA, cum Concionibus catecheticis. Noribergæ 1533. Illa ab Andr. *Osiandro* delineata, deinde a ceteris utriusque partis theologis aucta & emendata, ac Wittebergensium iudicio transmissa, postea autem ab *Osiandro* & Io. *Brentio* recognita, atque ab utroque Magistratu adprobata, tandem impressa fuit. I. Conr. *Dürr*. Ifag. in libb. norm. norib. 159. hæ auctorem habent Io. *Brentium*. *Dürr* 160.

LXIV.

Herm. VON DER HARDT Tomi VI. Concilii constantiensis. Helmstadii 1700. VI. Tomi, volum. II. In primo Tomo agitur de universali ecclesiasticæ disciplinæ reformatione; in secundo de pace ac unione ecclesiæ; in tertio de religionis ac fidei monumentis: in quarto afferuntur Acta & Decreta de ecclesiæ reformatione, unione, ac fide; in quinto de apparatu & pompa huius Concilii; ac denique in sexto de auctoritate, iure, & fati eius. Insigne hoc opus acceptum referimus industriæ clarissimi *Hardt.ii*, qui ei quinquennium impendit, ac præcipue auspiciis & singulari munificentia fer. Ducis Brunsvic. ac Luneb. RVDOLPHI AVGVSTI, cuius auctoritate factum, ut non tantum e diversis aliorum Regentium locis, sed etiam ex Bibliotheca cæsarea vindobonensi, consentiente sacratissimo Imp. LEOPOLDO Magno, præstantissimi ad illud conficiendum & exornandum impetrari potuerint codices MSSi. Variis Tomis, eorumque Partibus accesserunt Præfationes *Hardt.ii*, quas iuvat legisse potius, quam hic recensere; toti autem operi præmisit ille Prolegomena, in quibus disserit de præcipuis constantiensis Concilii negotiis, de sereniss. Ducis Rudolphi Augusti ingenti pro Historia hac germanica suscitanda sollicitudine, de MSS. codicibus rerum Concilii huius ex Bibliotheca cæsarea, Electorali brandenburgensi, Ducis Saxo-Gothani, Helve-

vetiæ & Sueviæ, Reip. Noribergensis, Academiæ lipsiensis & erfur-
tensis, de MSS. codicibus constantiensibus Germanorum deper-
ditis, de MSS. codicibus anglicanis, de distributione diffusarum
rerum Concilii constant. in his voluminibus, ac pleniori argumen-
to Tomi I. de ordine ac nexu monumentorum eiusdem Tomi,
de Avifamentis constantiensibus reformatiis, apud Goldastum
Tomo I. Constitutionum, denique de difficili antiqua hæc MSS.
refuscitandi aut instruendi opera, ac sincero studio. Inserta sunt,
tanquam pretiosi lapides, multa præstantissima, ac partim antea
inedita scripta, & quidem Tomo I. 1) Theodorici *Vrie* Historia
concilii constantiensis. p. 1. 2) eiusque Vita. 222. 3) Nic. *Cle-*
mangii Selectæ epistolæ, vota emendationis continentes. P. II. 1.
4) eiusque Vita. 71. 5) Idem de ruina ecclesiæ circa tempora con-
cilii constantiensis. P. III. 1. 6) Io. *Gerson* de Simonia abolenda.
P. IV. 1. Breve, sed nobile opusculum, scriptum in Concilio con-
stantiensi. 7) eiusque Vita. 26. 8) Idem de reformatione eccle-
siæ. Scriptum proxime ante Concilium constantiense. 68. 9) Pet.
de Alliaco de difficultate reformationis in concilio universali. A.
1410. p. 225. 10) Theodorici *de Niemo* (non autem Petri de Alliaco:
nam auctor corrigit ipse pro ea qua pollet fide errorem suum, in
Prolegom. in Tomum I. p. 28.) Monita de necessitate reformatio-
nis ecclesiasticæ in capite & in membris. A. 1415. p. 277. 11) Pe-
tri *de Alliaco* Canones reformandi ecclesiam. A. 1416. p. 409. 12)
Eiusdem Oratio de officio Imperatoris, Papæ, reliquorumque mem-
brorum Concilii constant. pro emendatione ecclesiæ. A. 1417. p.
436. 13) eiusque Vita. 450. 14) Fran. *de Zabarellis* Capita agen-
dorum in concilio constantiensi de reformatione ecclesiæ. 506. 15)
eiusque Vita, per Io. Fran. *Poggius*, A. 1417. p. 537. 16) Reforma-
matorium in Concilio constant. 583. 17) Nationis gallicæ in Con-
cilio constant. publica Declaratio de non solvendis annatis. 761.
18) Anonymi ad SIGISMUNDVM Imp. Epistola de emendandis
ecclesiasticorum moribus, in Concilio constant. scripta. 801. 19)
Pilei, archiep. genuensis, Parænesis ad Imperatorem de reforma-
tione ecclesiæ prosequenda. Vbi mentio fit Pacis Constantiæ, per
HENRICVM III. an FRIDERICVM I. aut per utrumque Ger-
maniz data? 812. Vide *Hardium* præfat. in Tomi I. P. XV. p. 810.
20) *Stephani de Praga* Oratio de maturanda ecclesiæ emendatione.

A. 1417.

A. 1417. p. 823. 21) *Petri de Bruxellis* Oratio de periculis corrupti cleri. 855. De qua tamen dubium, integre sit, & quo anno habita, & an ipsius Concilii tempus attigerit. 22) *Mauritii de Praga* Consilium de ecclesiastico statu emendando, in Concilio constantienfi datum. 860. 23) *Bernhardi Baptisati* Invektiva in corruptum clerum, in Concilio constantienfi emendandum. A. 1417. Domin. XI. post Trinit. p. 879. 24) *Theobaldi* Publica conquestio de nimis diu dilata in concilio constant. cleri reformatione. A. 1417. Domin. XII. post Trinit. p. 898. 25) *Iacobi*, episcopi laudensis, Oratio, qua idea melioris summi Pontificis eligendi sistitur. 931. Habita A. 1417. d. 8. Nov. in ecclesia cathedrali constant. ante ingressum electorum in conclave. 26) *Regulæ cancellariæ IOANNIS XXIII. Papæ*. 954. 27) *Germanica nationis* Articuli de reformatione supremi regiminis ecclesiastici. 999. 28) *MARTINI V. Papæ* Reformatio in capite & curia romana, Nationibus in Concilio constant. oblata, A. 1418. m. Februar. & publicata d. 21. Mart. p. 1024. 29) *Germanicæ nationis & MARTINI V. Papæ* Concordata, circa ecclesiastici regiminis emendationem. A. 1418. p. 1055. 30) *Anglicæ nationis & MARTINI V. Papæ* Concordata circa eandem. A. 1418. sub finem Concilii. p. 1079. 31) *Benedictinorum Capitulum* provinciale constantiense de visitatione ac reformatione Benedictinorum. Puta, illorum præcipue, qui sunt diœceseos moguntinensis ac bambergensis. A. 1717. p. 1095. 32) *Richardi VBerstons* Petitiones de reformanda ecclesia militante. A. 1408. p. 1128. Hermannus *Von der Hardt* vocat opus vere aureum. Tomo II. 1) *Henrici de Langenstein* Consilium pacis de unionem ac reformationem ecclesiæ in concilio universali quærenda. p. 3. Scriptum circa A. C. 1381. 2) *Cardinalium* epistola ad Henricum Ducem Brunsvic. in pisano concilio A. 1408. scripta, qua rogant, ut Ecclesiæ concordiam adiuvet. 62. 3) *Pilei*, archiepiscopi genuensis, ad legatos Galliarum & academiarum parisiensis, pisano concilio interfuturos, Oratio de spontanea cessione duorum Pontificum Pisis facienda. A. 1408. p. 67. 4) *Cardinalium* Epistola ad Benedictum XIII. qua ad concilium pisanum vocatur. A. 1408. p. 76. 5) *Alia* ad Bernardum & Henricum. Duces Brunsvic. ac Luneburg. qua eorum legati ad Concilium pisanum invitantur. A. 1408. p. 83. 6) *Anonymi* Calcaria, Concilio constantienfi, in eius exordio, ad-

addita, pro unione paranda. 163. 7) Anonymi Obtestatio constant. concilii, ut dissidentes tres Pontifices removeat, bonumque substituat pro ecclesiae commodo. 167. 8) Andr. *Lascharii* Oratio de pace & unione ecclesiae per SIGISMUNDUM Imp. Constantiae paranda. A. 1415. m. Ian. p. 170. 9) Nic. *de Dinkelshubel* Oratio, in Concilii exordio habita, de auctoritate Imperatoris res concilii gubernandi, ut publica paretur salus sublato schismate papali. 182. 10) Io. *Gersonis* Oratio proxime a fuga IOANNIS XXIII. de concilii iure atque auctoritate unionem ecclesiae parandi. A. 1414. p. 265. 11) Theodorici *de Nism* Invektiva in IOANNEM XXIII. e concilio profugum. A. 1415. p. 296. 12) Idem de illius vita ac satis, usque ad fugam & carcerem eius. A. 1416. p. 335. 13) Io. *Gersonis* Oratio propemptica ante iter Caf. SIGISMUNDI e concilio in Hispaniam. A. 1415. p. 471. 14) Eiusdem contra Petrum de Luna, alias BENEDICTUM XIII. illum esse haereticum, & papali dignitate exuendum. 666. 15) Dominici *de Geminiano*, Icti florentini, Apologia pro Clero germano contra decimas a MARTINO V. impostas. A. 1418. p. 606. Tomo III. 1) Pauli *Voladimiri* Demonstratio, Cruciferis de Prussia seu Ordini teutonico opposita, infideles armis & bello non esse ad christianam fidem convertendos, nec eorum bona invadenda, aut illo nomine occupanda. A. 1415. p. 9. 2) Io. *Gersonis* Dissertatio de probatione spirituum, deque visionibus ac revelationibus novis caute diiudicandis. A. 1415. die Augustini, p. 28. 3) Eiusdem Iudicium de protestatione & revocatione in negotio fidei ad elhendam haereseos notam. A. 1415. 29. Octobr. p. 39. 4) *Poggi* Epistola de admirabili animi praesentia in Hieronymo pragensi coram iudicio & in busto, 64. 5) Petri *de Alliaco* Exhortatio ad Concilium constant. de corrigendo calendario. A. 1417. p. 72. 6) *Iacobi* sive Iacobi *de Misa* Vindiciae contra Andr. Brodam pro communione plebis sub utraque specie. A. 1415. p. 318. 7) Eiusdem Apologia pro communione plebis sub utraque specie contra Conclusiones Doctorum in constant. concilio editas. A. 1415. p. 591. 8) Universitatis pragensis sive Bohemorum Confessio de communione sub utraque. A. 1417. p. 762. 9) Io. *Gersonis* Consilium, causam Iacobi de Misa & Bohemorum, circa communionis laicalis sub utraque specie necessitatem uberius discutiendi. A. 1417. p. 766. 10) Iacobi *de Misa*

Part II. In fol. X x li-

liber de verā existentia corporis & sanguinis Christi in S. coetia, sub constant. concilio scriptus. p. 884. Tomo IV. MARTINI V. Papæ concordata cum Gallis, sed a Curia Parlamenti parisiensis non acceptata. A. 1418. p. 1567. Tomo V. 1) Anglorum & Gallorum Dispp. de iure Nationis. 1417. p. 53. 2) Sacra Sessionum pompa in constant. concilio. 104. 3) Panegyricus Manfredi *de la Croce* de imperio Cæsaris in Ducem mediolanensem. A. 1415. p. 109. 4) *Iacobi*, episcopi laudensis, Oratio in exequiis Cardinalis, de honesta ecclesiasticorum vita. A. 1416. p. 115. 5) Ant. *de Mercede* Parentatio in exequiis FERDINANDI Arragoniæ regis. A. 1416. p. 129. 6) Alberti *de Bonchristianis* Oratio de passione Christi. A. 1418. p. 137. 7) IOANNIS XXIII. Privilegium de Scholis S. Martini & S. Catharinæ Brunsvici instituendis. A. 1415. p. 161. 8) Regis SIGISMUNDI privilegium de non evocando, Brunsvicensibus datum. A. 1415. p. 163. 9) Instrumentum literarum primarum precum. A. 1415. p. 167. 10) SIGISMUNDI Imp. privilegium de libera in Brunsvicensi urbe cuiuscunque sexus inhabitatione. A. 1417. p. 171. 11) Investituræ Principum, a Cæs. SIGISMUNDO Constantiæ peracta, 181. Tomo VI. 1) Petri *de Alliaco* tractatus de ecclesiastica potestate. A. 1416. p. 15. 2) Io. *Gersonis* tractatus de eadem A. 1417. p. 77. 3) *Andrea* episcopi magorensis Gubernaculum conciliorum. A. 1415. p. 139. Multæ etiam hoc in opere, ad eius exornationem, reperiuntur figuræ in æs incisæ, & quidem Tomo I. SIGISMUNDVS & LEOPOLDVS Imp. *Rudolphus Augustus*, Dux Brunsv. ac Luneb. & Emblema Io. *Palatii* in Sigismundum Imperatorem: Tomo II. IOSEPHVS, Rom. & Hungariæ Rex: Tomo III. Ioannes *Huss*, eiusque crematio, WENCESLAVS Rom. Imp. deinde Rex Bohemiæ, Ioann. *Ziska*, Procopius *Rasus*, Ioannes *Rokycanus*, *Hieronymus* pragensis, Io. Fran. *Poggius*, (quæ tamen non est vera eius effigies; vera autem exhibetur in editione Historiæ Poggii veneta de Anno 1715. Vide etiam *Giornale de' letter. d' Ital. T. XXII. 459.* & *Recanatum* in Vita Poggii p. 8.) ac Io. *Wiclef*: Tomo IV. Constantia urbs, IOANNES XXIII. Papa, *Friedericus* Austriæ Dux, GREGORIUS XII. & MARTINVS V. Pontifices romani: Tomo V. insignia Imperatoris & Electorum, trium in concilio constant. remotorum Pontificum, & quarti in eodem electi, Regum christianissimorum, Ducum & Marchionum, Go-

Comitum, Baronum & Equitum, aliorumque Nobilium, Civitatum, Academiarum, Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, Magistrorum & Commendatorum Ordinis teutonici, RVDOLPHVS III. ALBERTVS III. FRIDERICVS Electores Saxoniz, FRIDERICVS Elector brandenburgicus, *Adolphus* primus Dux Cliviz, *Amedeus* II. Dux Sabaudiz, *Ernestus* Dux Austriaz: Tomo VI. IOANNIS XXIII. Papæ & MAXIMILIANI Imp. colloquium, Ioannes *Gerson*, & Hermannus *Von der Hardt*. Recensionem huius operis habes in *Actis erudit.* A. 1700. p. 241.

Theodoricus *Vrie* (non *Vric*, aut *Vrias*) germanus, isque westphalus, in Saxonia degens, monachus ordinis eremitarum S. Augustini, & theologiæ lector sive professor in suo vel monasterio vel athenæo, ecclesiasticæ historiæ atque poetæos peritissimus, adhæc vigilantissimus, & litium ecclesiasticarum hostis insensissimus, publicæ autem ecclesiæ salutis amantissimus, videtur interfuisse Augustinianorum concilio generali, Romæ A. 1425. celebrato, Historiam autem concilii constantiensis scripsit durante hoc concilio, & superstes adhuc fuit A. 1425. Vide eius Vitam descriptam ab *Hardio* T. I. P. I. p. 222. & P. IV. 486.

Nicolaus *de Clemangiis*, natus in vico Clemange provinciæ catalaunensis, orator ac poetæ, item magister, & academiæ parisiensis rector, inde ad negotia curialia Avenionem pertractus, & Papæ secretarius factus, non potuit tamen a se impetrare, ut in hoc vitæ genere permaneret, sed aula relicta lingonensibus, ac, post latebras apud Carthusianos & Fontem in bosco quæsitæ, baiocensibus Canonicis adscriptus, gravem attigit senectutem, conciliique constantiensis ætatem superasse videtur. *Hardius* in eius Vita T. I. P. II. p. 71. *König* 196. *Wbarton* Append. ad Cavium 63. *Olearius* P. II. 17. Opera eius edidit Io. Martinus *Lydius*, sed imperfecte & corruptissime, teste *Colomesio* 705. & *Hardio* hic p. 82.

Ioannes *Gerson* sive *de Gerson*, natus in vico cognomini dioceseos remensis, a patre nomen habens *Carlierii* sive *Charlieri*, distinguendus a fratre eiusdem nominis, ordinis Cælestinorum monacho, ac postea Priore Lugduni, Nicolai de Clemangiis commilito, & Petri de *Albiaco* atque *Agidii Campensis* discipulus, ipseque postea theol. professor, & Academiæ parisiensis cancellarius, cui

quidem muneri valedicere volebat, nisi a Duce Burgundiæ retractus fuisset, tum legatus regius ad Concilium constantiense, Brigittæ canonisationem ibi impugnavit, Hussi incendium amore religionis suæ promovit, Concilii supra Papam auctoritatem urfit, Flagellantium sectam in viam reducere studuit, finitroque Concilio, ut Burgundi insidias evitaret, in Bavariam fugit, a Duce Austriae benigne exceptus, atque viennensis academiarum professoribus iunctus: verum ibi non substitit, sed Lugdunum Gallorum ultimum sibi asylum elegit, ibique modo consilia dedit, modo libros scripsit, quos inter ultimi sunt Commentarii in Magnificat & Canticum Canticorum, placidissime defunctus A. 1429. æt. 66. *Hardius* (T. L. P. IV. 26.) & *Du Pin* in eius Vita, *König* 343. *Magnitrus* 387. *Pope-Blount* 449. *Cave* Hist. liter. P. II. 54. Opera eius edita sunt Basileæ A. 1483. ac postea sæpius, nitidissime autem omnium cura & studio Lud. El. *du Pin* Antverpiæ 1706. de qua editione vide *Acta erudit.* eiusdem anni p. 289. & *Clerici Biblioth. choif.* T. X. 1. ac T. XXI. 128.

Petrus de Aliaco, (& Ailly, item & Arriac) distinguendus a cognomini, Academiarum parisiensis, cum ipse adhuc studiosus ibi esset, cancellario, & libri de Vita S. Petri de Morono, Pontificis, dicti CAELESTINI V. auctore, Compendii ad Isaram fl. in Gallia tenuissimæ fortis hominibus natus, eruditionis ac virtutis suæ ea tulit præmia, ut variis dignitatibus successive ornaretur: fuit enim doctor theologiæ, canonicus noviodunensis, collegio navarrensi præfectus, Academiarum parisiensis cancellarius, CAROLI VI. Regis a sacris largitionibus, & confessionibus, Capellæ regię thesaurarius, prædicti Regis legatus ad Pontificem BENEDICTVM XIII. aniciensis seu vellaviensis, & anno vertente cameracensis episcopus, qualis concilio pisano interfuit, ac denique Cardinalis S. Chrysogoni, quo fulgore in concilio constantiensi coruscavit, dictus *aquila Francia, & malleus a veritate aberrantium indefessus*, obiitque in Germania inferiore A. 1425. æt. 75. Cameraci sepultus. Sualor fuit Benedicto XIII. ut festum S. Trinitatis institueret, vir cetera integer, salutis ecclesiæ amans, & maiestatis gloriæque Imperatoris, quippe cuius sit, ecclesia saluti invigilare, pacem & tranquillitatem eius procurare, ac concilium universale congregare, studiosissimus observantissimusque. Facit etiam ad confer-

van-

vandam nominis eius aternitatem extractum ab ipso, in usum Academiae parisiensis, nobile collegium, *Domus Alliaci* appellatum. *Wharton* in Append. ad Histor. liter. Cavil p. 47. *Von der Harde* Praefat. in Tomi I. Partem VI. p. 248. & in eius Vita p. 450. item p. 401. *Lexic. univ. histor.* P. I. 97. *König* 28. *Frisius* Epit. bibl. Gefner. 663. *Bellarmin.* de scriptor. eccles. 228. *Pope-Blount* 445.

Theodoricus de *Niem*, (Niem autem oppidum est agri parerbornensis) aliquot Pontificum ab epistolis, ecclesiae lucensis canonicus, & secundum non nullos, verdensis postea, immo cameracensis episcopus, *Courtingi* de Constit. episc. Germ. th. 47. & Io. Andr. *Bosi* in Diss. de Comp. prud. civ. §. 66. iudicio, scriptor non e vulgo, & candidus, dedit Privilegia & iura Imperii circa investituras episcopatum, & Exhortationem ad RVPERTVM Francorum Regem de extirpando Pontificum schismate, & reformandis Imperii ruribus, claruitque in fine saeculi XIV. & initio XV. G. Io. *Vossius* de Histor. lat. lib. III. c. 4. p. 169. *Wharton* Append. ad *Caesium* 60. *Olear.* T. II. 189. *Lexic. univ. histor.* T. IV. 539. I. C. *New Access.* ad *Wheari* Relect. hiem. 299. & *Cron.* T. II. Meth. 380.

Fran. de *Zabarellis*, patavinus, Florentiae docuit ius canonicum, & quamvis a Papa IOANNE XXIII. creatus esset archiepiscopus florentinus, & paullo post Cardinalis, consuluit tamen, amore pacis & tranquillitatis ecclesiae, in concilio constantiensi, ut ille deponeretur, relictisque plurimis scriptis, inter quae sunt commentarii in Decretales & Clementinas, volumen Consiliorum, Orationes & Epistolae, tractatus de Horis canonicis, III. libri de Felicitate, Historia sui temporis, & quae nondum edita sunt Acta concilii pisani ac constantiensis, naturae debitum solvit Constantiae in concilio A. 1417. æt. 78. ornamentum illius Concilii, suique lumen saeculi, orator, Ictus & theologus consummatissimus. *Von der Harde* T. I. 501. 557. & in Prolegom. p. 10. *König* 878. *Lexic. univ. histor.* T. IV. 714. *Magirus* 808.

Richard. *Vlerson*, anglus, in Ducatu lancastrensi natus, Roberti lincolniensis discipulus, S. theol. apud Oxonienses professor, cui adeo favit fortuna, ut Roberto ALAMO, episcopo sarisburiensi & Eccl. rom. Cardinali summa familiaritate iungeretur, huiusdem iussu nutu Petitiones suas scripsit, floruitque ætate Concilii pisani & constantiensis. *Wharton* Append. 59. *Harde* T. I. 1122.

Stephanus de Praga, Petrus de Bruxellis, Mauritius de Praga, & Theobaldus, erant theologi in Concilio constantiensi.

Bernardus *Baptisatus*, ordinis S. Benedicti de Vasconia, Ioannis baptistæ æmulus, plures una in concilio habuit Orationes: eam enim, quæ in præsentē opere in medium adfertur, vocat tertiam. *Von der Harde* præf. in Tomi I. P. XVIII. p. 877.

Henricus *de Langenstein*, alias dictus *de Hassia*, germanus, literarum amore Lutetiam profectus, atque in academia illa theologorum ordini adscriptus, & vicecancellarii honore auctus, ab Austriæ Duce *Alberto* circa annum Domini 1390. Vindobonam vocatus fuit, ut novam ibi academiam plantaret, suisque deoraret lectionibus: tum enim studia in monasteriis refrixerant, atque, si quæ remanserant, intricatis quæstionibus & frivolis argumentis erant confpurcata; optimæ artes cum antiquis auctoribus in pulvere iacebant, ac blattis & tineis relinquebantur. *Langensteinius* igitur *Genesin* explicare coepit; sed nimia copia & sibi & discipulis impendimento fuit, ut vix multis annis ad quantum libri caput perveniret. Decessit ante concilium constantiense, immo ante annum 1408. scripsitque plura alia, videlicet Epistolam pacis, Epistolam ad *Bertholdum*, episcopum frisingensem, de cathedra Petri, tractatum de Schismate Paparum ad eundem, & Epistolam ad Episcopum wormatiensem de flebili illorum temporum conditione. Videntur autem gemini tunc fuisse *Henrici de Hassia*, in quibus cavendum ne fiat confusio: alter enim ante, alter post concilium constantiense obiit. *Herm. Von der Harde* Prolegom. in Tomum II. p. 10. *Wharton* Append. ad *Cæsi* Histor. litter 65.

Andr. Lascharius aut *Lascharius*, polonus, decanus cracoviensis & canonicus posnaniensis, gente *Goziembius*, ac postea posnaniensis episcopus, cui tamen electioni, memor dicti S. *Adelberti*, Polonorum apostoli, *Facile quidam esse gestare pedum, sed difficile, rationem reddere*, ægre assensit, vir bonus, & integer, Regis Polon. ad Concilium constant. legatus, non tantum illo in Concilio peroravit apud Cæs. *SIGISMUNDVM*, commendans eius ardorem ad nebulas ecclesiæ dissipandas, sed etiam *IOANNEM* Papam *XXIII.* ad spontaneam cessionem blande invitavit. *Von der Harde* Prolegom. in Tomum II. p. 20.

Nicolaus *de Dinkelspühl*, suevus, gymnasii viennensis rector, interfuit etiam Concilio basileensi missus ab Academia vindobonensi, & Sermones reliquit de dilectione Dei & proximi, præceptis decalogi, oratione dominica, tribus partibus poenitentiarum, IX. beatitudinibus, VII. peccatis mortalibus, V. sensibus, tractatum de donis Spiritus sancti, de gratitudine, de communione sacramentali, & alia. *Wharton* Append. 68.

Paulus *Volodimirus*, de Cracovia, Decretorum doctor, canonicus cracoviensis, Academiae cracoviensis rector, Regisque Poloniae ad constantiense Concilium legatus, floruit saeculo XV.

Jacobellus, sive Iacobus de *Misa*, quod oppidum est ad fl. Misam, alias de *Serzlebre*, bohemus, artium magister & S. theologiae baccalaureus, pastor in ecclesia & urbe pragensi, vir disertus, & litterarum doctrina morumque præstantia iuxta clarus, ac profundus interpret scripturarum, a Petro dresdensi excitatus ad impugnandam communionem sub una, primus hoc egit negotium in cathedra & suggestu pragensi sub Concilio constantiensi, & obiit A. 1429. eiusque consortes ab ipso vocati sunt Iacobitz. *Von der Harde* Prolegom. in Tomum III. 17.

Manfredus *de la Cruce*, fuit Decretorum doctor, abbas S. Ambrosii mediolanensis, Philippi Mariae Ducis mediolanensis ad constantiense concilium legatus.

Antonius *de Mercede* fuit ALPHONSI Regis Arragoniae ad Concilium constantiense legatus.

Alphonf. *de Bonabrisianis*, florentinus, episcopus forolivienfis, claruit tempore Concilii constantiensis.

Andreas, episcopus magorensis, hispanus, in concilio constantiensi inclutus orator, sollemnem orationem suam habuit in sessione V.

Herm. *Von der Harde*, Osnabruga-westphalus, linguarum orientalium professor Helmstadii in academia Iulia, & præpositus Mariaebergensis, vir laboriosissimus, oppidoque multis scriptis, quæ Tomo I. Musei novi, des *Nemen Buchersaals*, p. 857. & 967. (ubi tamén Christiani *Theophili* Epithalamium Salomoneum & tractatus gallicus de *usina Bileanti*, eius non sunt) indicantur, & cui optandum, ut & Acta concilii basilienfis, opus non minoris molis, quæ in parato habet, beneficio patroni alicuius, qualis erat litt-

ratissimus Princeps RVDOLPHVS AVGVSTVS, edere, atque in lucem producere possit. Observationes quoque eius in sacram scripturam sine dubio auide exciperentur ab orbe erudito, si publicarentur. Non minima pars laudum ipsius est, quod a præstantibus *Astorum erudis*, collectoribus ad A. 1700. p. 244. vocatur illustris remotæque antiquitatis amans, & publicæ salutis cupidus vir; ab illustri *Leibnitio* in Introd. in Script. rer. brunsv. T. II. 37. vir celeberrimus, literarum orientalium cognitione insignis, idemque de historia ecclesiastica præclare meritus: atque a generosissimo *Seckendorffio* in Admonit. ad lectorem Commentarii de Lutheranism p. 5. (apud Placcium de Anonymis p. 261.) excellentis doctrinæ & pietatis vir.

LXV.

Sylvestri SGVROPVLI Historia concilii florentini, cum versione & notis Roberti *Creyghtoni*. Hagæ Comitum 1660. Ex bibliotheca Frid. Bened. *Carpzovii*. Codicem Historiæ huius græcum, qui est Parisiis in Bibliotheca regia, descripsit Cl. *Sarravins*, Parlamenti parisiensis senator, descriptumque dedit Il. *Nesse*, & *Vossius Creyghtoni*. Concordia in Concilio isto facta fuit inter Latinos & Græcos, quanquam minime durabilis, in capitulis de processione Spiritus S. a Patre *Filloque*, de purgatorii post hanc vitam existentia, deque primatu rom. Pontificis. Sed Sguroplus, qui cum Patriarcha CPTano dictæ Synodo interfuit, magnus Latinorum hostis, vocat illam unionem falsam; sicut & *Georgius*, alias *Gennadius*, *Scholarius* Syntagma, & *Marcus Eugonicus* 2. epistolæ contra illam Synodum & unionem scripserunt. G. *Calist.* Resp. I. contra Moguntinos n. CX. & G. *Arnold.* Hist. eccles. & hæret. P. I. 412. *Creyghtonus* præmisit amplam præfationem, in qua de auctore Historiæ huius agit, nec non de causis dissensus Græcos inter & Latinos, aliisque.

Sguroplus, seu (ut *Colemesius* contendit p. 602. & *Creyghton* ei videtur accedere in præfat. p. 26. mox tamen rationibus non contemnendis prædictum nomen adstruit, atque approbat) *Syroplus*; id est, Syrus pusillus, magnus ecclesiarcha, atque unus e V. crucigeris (qui crucem, pileo dicam, an vesti affutam? gerunt) & in omnis Patriarchæ consiliariis, vixit sæculo XV. ipseque concilio fer-

rari-

rariensi & Florentino interfuit, sed tabulis Unionis Græcorum cum Latinis subscribere noluit, usque dum ab Imperatore quasi vi compelleretur; (quid si indignabundus nomen ibi suum mutavit, ex *Sguropolo* faciens *Syropulum*? ita enim se in subscriptione vocavit) domum autem reversus, cum videret, se odio haberi ob factam subscriptionem, munere se suo abdicavit, & dissensum suum scripta hac Historia publice declaravit, vocans eam Veram historiam unionis non veræ. Quod tantopere postea displicuit Leoni *Allatio*, ut daret conciliorum ferrariensis & florentini Acta notis & animadversionibus illustrata, adeoque contrariam in se susciperet narrationem. Vide *Cregghianum* in præfat. & *Cavinum* in Append. Hist. lit. 79. Quamvis autem *Sguropolo* talis unio vana & impossibilis videretur, aliter tamen statuit Hugo *Grotius*, in Discussionem Rivet. apologetici p. 10. ita scribens: *Latinos cum Græcis facile posse conciliari, ostendunt partim Acta Synodi florentina, partim que in Russia, Polonia & Lithuania re ipsa conspiciuntur.*

LXVI.

Sfortiax PALLAVICINI Historia Concilii tridentini. Antverpiæ 1673. Antea edita A. 1670. 4. primum autem italice, Romæ A. 1664. III. Tomis in 4. ac denuo A. 1717. ibidem, & Mediolani. Opposita est narrationi Petri Suavis Polani, sive Pauli Sarpj, & quidem italice scripta ab auctore, latine autem reddita a Io. Bapt. Giattino, eum quidem, ceu ipse in præfat. prodit, in finem, ut opus hoc, suo iudicio præstantissimum, a pluribus legi, & in usum converti posset. Sed vitiosissimam esse hanc versionem, observat *De Sainjors* seu Rich. Simon Biblioth. crit. T. III. cap. 5. atque ex eo Collectores *Actor. erudit.* A. 1711. 355. quam errata illa, eodem *Simone* iudice, non tam auctori, quam interpreti sint tribuenda: ac nostram editionem præterea deturpant, tot menda typographica, ut satius fuisset, ab ea manum abstinere. Videantur de hac Historia *Conringiana* epistol. 91. *Acta erudit.* A. 1711. 126. Io. Gottl. Møller ad Sarpj & Casaub. mut. ep. 5. 4. *Schwarzfleisch* Epp. sel. 479. *Crenius* Methodor. T. II. 382. *Ancillon* Mel. crit. P. II. 162. *Clericus* Bibl. choif. T. XX. 444. *Allatius* Ap. Urban. 233. auctor des *Abrisse der Pgrs II. In sel.*

cathol. Kirch. 760. 761. 771. & Cæf. *Aquilinum* (sub qua larva abscondi dominicanum quendam, coniiciunt clariff. Editores *Narrat. innoc. A. 1712. 52.*) de III. Concilio trident, scriptoribus, Pet. Suave, Pallavicino, & Scip. Henrici. Et *Crenius Animadvers. P. XII. 85.* Baronium putat in Annalibus suis scribendis meliori usum esse ratione, quam Pallavicinum hac in Historia. Habeo integram *Conringii* nostri ad illustrem Boineburgium epistolam, qua iudicium fert hoc de opere, & unde sequentia iuvabit delibare: *Primum deprehendi sane summam diligentiam (Pallavicini) in excutendis omnibus illis, qua vel speciem falsi habent, in antversa illa Tridentina historia P. Pauli veneti, sive Petri Suavis Polani. Deprehendi deinde numeratos quidem errores pluraquam trecentos; plerosque autem commissos in rebus minutis & levis momenti: reliqua omnia, & quidem quotquot sunt ponderis paulo maioris, qualia profecto Historia illa Pauli habet plurima, ne quidem tacta esse vel summo, ut ita loquar, digito. Deprehendi tertio, opponi frequenter Historia illi tridentina testimonia perquam suspecta fidei, ac proinde hand idonea, quibus falsi convincatur P. Paulus. Videor & quarto mihi deprehendisse iam non nulla narrata Pallavicino, quæ hæcenus latuerant & Paulum, & vulgo Protestantes, iam prodita in lucem, fortassis autem Protestantium magis bono, quam partis pontificie. Deprehendi denique universo in opere summe addictum rom. Curia animum, & ab omni moderatione atque aequitate alienum, uno verbo, totum iesuiticum; qualis num aptus sit scribenda historia sacrorum certaminum nostri ævi, nemo prudens non facile indicaverit. Itaque, quantum arbitror, hoc quidem opere & de romana Curia praeclare est meritis Pallavicinus, & Protestantium rebus, famaue P. Pauli simul bene consuluit, adeoque meruit, ut ab utraque parte ipsi agantur gratia.* Io. Iac. *Hottinger*, cl. apud Tigurinos professor, opposuit huic operi Dissertationem historicam. Perstringitur quoque Pallavicinus a *De la Mothe Ioffeval*, seu *Amelot de la Houfflaie* (vide Indicem *Astor. erud. I. Decennit, & Placcium de psendon. 455.*) in *Ast. erud. A. 1684. 62. 63.* ac refutatur a *Stanisl. Felice*, auctore *Notarum in Inscriptionem, Epistolam ad lectorem, Ad probationem, & cap. XIII. huius libri, Coloniz editarum, qui Ancillonio teste in Mel. crit. P. II. 164. est Comes Iulius Clemens, doctissimus e Scotis vir, romanæ itidem addictus ecclesiæ.*

Sfortia Pallavicinus, romanus, ex prosapia Marchionum Status Pallavicini, theol. Doctor, prælatus utriusque Signaturæ, gubernator civitatum Ælinæ, Vrbeveti, & Camerinæ, postea S. I. ac primum philol. deinde theol. professor, studiorum præfectus generalis, Qualificator, tandemque S. R. E. presbyter Cardinalis, inculpata vir vitæ, bonique ordinis per omnem ætatem amans ac studiosus, condidit etiam de bono libros IV. tractatum de Sulo, Artem perfectionis christianæ, Asserta de universa philosophia, Assertiones theologicas, & Dispp. in Primam Secundæ S. Thomæ, atque ex hac vita abiit A. 1667. æt. 60. *Witte* Diar. biograph. Zzz. *Craſſus* P. I. 329. & *Lexic. univ. histor.* T. IV. 106.

LXVII.

ACTA SYNODI DORDRACENAE, habitæ A. 1618. & 1619. Dordrecht 1620. Recusa fuere Hanoviæ eadem anno in 4. quam editionem *Crenius* quidem Animadv. P. XI. 94. huic nostræ præfert. Ceterum de horum Actorum editoribus differit Io. Frid. *Mayer* de scriptor. anon. & pseudon. p. 92. & *avandota* huius Synodi Acta aservantur, teste *Hottingero* in Bibliothecar. 328. Tiguri in bibliotheca Carolina. Nostro volumini præmittuntur

1) Ordinum federatarum Belgii provinciarum Generalium ad Monarchas ac Reges, Principes, Comites, Civitates, ac Magistratus Epistola, qua testantur, Acta hæc, prout in Synodo lecta sunt atque approbata, posteaque iussu suo ac mandato accurate recensita, sua sub auctoritate, maximorum Principum exemplo, iam divulgari.
2) Præfatio amplissima ac politissima ad Reformatas Christi ecclesias, controversiarum belgicarum, ad quas tollendas hæc Synodus potissimum convocata fuit, ortus & progressus breviter fideliterque, ut ait, narrans. Cuius auctor, teste *Placcio* de Anon. p. 65. est Dan. *Holinsius*. Ipsa autem Acta III. constant Partibus, in quarum Prima traduntur leges habendæ Synodi, formula iuramenti synodici, decreta & iudicia de versione Bibliorum, de catechisatione, de candidatis S. ministerii, de typographiæ abusibus tollendis, Canones de V. Remonstrantium articulis, Confessio ecclesiarum belgicarum, approbatio Catecheseos palatinæ, iudicium de doctrina Contr. *Vorstii*, Remonstrantium scriptum de conditionibus habendæ Synodi, eorumque Theses de V. articulis, & adversus

Synodum variâ exceptiones ac protestationes, cum scriptis *Episcopis*, quo se defendit, & Confessione fratrum *Geisteranorum*, atque Orationibus doctissimorum virorum, *Balth. Lydi*, *Mart. Gregor. vii*, *Io. Habi*, *Io. Polyduri*, *Io. Aeront*, & *Sim. Episcopi*: Secunda, theologorum exterorum de V. controversis Remonstrantium Articulis Iudicia: ac Tertia, theologorum provincialium de iisdem Articulis Iudicia. Hæc Synodus non absolute recipitur ab omnibus ecclesiis reformatis, non ab Episcopali in Anglia; nec Gallicæ & Germanicæ ad eam se obligari credunt. *Sirimes*, Inquisit. in Armin. 20. & in Iudicio (*Erwägung*) de Responsis (*Galvins*) p. 31 estque infrascriptaria. *Jurieu* dans les Jugem. sur les method, rigidi & relach. 108. nec damnavit methodum Protestantium aug. Conf. *Id.* p. 41. Neque eius sententia & scopus fuit negare, Christum electionis esse fundamentum, aut hunc decretorum ordinem, quo decretum de mittendo Christo statuit decreto electionis posterioris, determinare ac definire. *Lud. Crotius* in *Holzhusii* tract. de Prædestinat. 96. De eius indictione, amplitudine, historia, actis, sententiis & auctoritate informari poteris a *Cl. Sirimese* in Annot. in *Spanhemii* Protheor. histor. arminian. p. 17. Ceterum Synodus hæc certo modo laudatur a *Montzero* in *Rinthelensium* Epist. apologet. 34. defenditurque a *Iac. Leydecker* in Dignitate synodi dordrac. de qua vide *Acta erudit.* A. 1708. 463. Sed illegitimam, atque ad tranquillitatem publicam procurandam ineptam iudicaverunt *H. Grötius* Apol. eorum, qui Hollandiæ præfuerunt c. 5. p. 86. *Limborchius* in Vita Episcopii 253. *Grænewald* in Ruari Epp. P. I. 47. *H. Hugo* in Præfat. Apol. de vera fide capeff. *Carcellens* 34. *Io. Olstarius* Synops. controvers. 288. *Gerh. Bruns* in Historia reformationis: plura etiam secreto & postscriptarium gesta, indice *Limborchio* præfat. in Epp. præstant. & erud. viror. 3. & provocante ad *Io. Halesium* & *Gualt. Balcanquallum*. Narrat quoque *Blondellus* apud *Le Févre* dans les Motifs invincibl. p. 73. Remonstrantibus favisse Anglicanos & Bremenses, Cameronem & Amyraldum; de Anglicanis tamen aliter scribit *Limborchius* l. c. & si testimonium valet apud prædictum *Le Févre*, Arminiani non sunt hæretici, sed schismatici: quantum ipsi & hoc negent. Contra Synodum hanc scripserunt *Laur. Beyerlinck*, *Pyttenburgardus*, *Brant*; eam vero defendunt *Triglandius* & *Iac. Leydecker*. Vide Relat. innoc. A. 1708. 757.

LXVIII.

CONSILIA theologica wittenbergensia. Francofurti 1664. Constant IV. partibus, in quarum prima agitur de rebus religionis, in secunda de ministerialibus, in tertia de moralibus & civilibus, & in quarta de matrimonialibus. Collecta sunt ex *Luthero*, eiusque collegis & aliis fidei sociis, usque ad tempus editionis, a *Calvio*, Io. *Alsfnero* *Quaestio* & *Deuschemayno*: qui & suo nomine dedicationem praefigendam curarunt, in qua docent, Deum omni tempore maiorem Regum & Principum, quam aliorum hominum gessisse curam, eisque in verbo suo leges proposuisse regias, videl. legem de *πᾶσι* regia, legem de *πᾶσι* regia, legem de *δοῦλα* regia; in Praefatione autem, theologos, doctores & pastores duplici modo ad respondendam de rebus fidei obligatos esse, videlicet ut christianos, & ut doctores; deinde causas exponunt huius editionis, & ordinem, quo singula scripta collocanda putarint, aperiunt. Praefationem sequitur catalogus Doctorum & Professorum theologiae in academia wittenberg. cui attexitur notitia de crypto-calvinianis wittenbergensibus, aliorumque locorum. Partis I. p. 8. extat *Pauli Gressii* Christiana & vera narratio de Lutheri versione Bibliorum germanica, saepius haecenus in Io. Iustii officina recusa. Lege autem de ea *Kraffii* Emendanda in Mayeri Histor. version. german. Bibl. Lutheri p. 2. Eiusdem Partis p. 1028. habetur Resolutio IV. syncretisticarum quaestionum, cuius auctor est *Abr. Calvinius*. Et Responsum quod P. II. p. 68. legitur, concernit Io. Balch. *Schuppium*, tum temporis Pastorem hamburgensem, ceu patet ex eius libris ibi allegatis, *Freund in der noth*, & *Salomo*.

LXIX.

Erasmus SARCERIVS de Disciplina, Von einer disciplin. Istebiae 1556. Est hic liber unus ex bonis, nec adeo notis, quem ideo cum additamentis suis recusum dare volebat I. G. *Dorchem*, prout videre est ex eius praefat. in Admiranda Iesu Christi (7. Spectat nimirum ad plantandam & conservandam honestatem, & avertenda publica peccata & scelera, docetque, quid hac in parte observare debeant Magistratus, ministri ecclesiae & subditi, & quibus illa mediis acquiri & conservari possit. Laudantur in hoc scri-

pto Germani antiqui ob virtutum & disciplinæ studium, nominatum ob candorem & integritatem. p. 18. obedientiam & honorem erga Magistratum, venerationem sacerdotum, publica iudicia & pœnas, amorem pacis, coniugii æstimationem, castitatem & adulterarum pœnam, odium erga vitia, educationem liberorum, bonorum imitationem morum, seram venerem, honorem & amorem erga consanguineos, hospitalitatem, purificationem ante summionem cibi, simplicitatem, frugalitatem, & abstinentiam a lucri cupiditate; atque in primis Magistratus noribergensis, cuius elogium in pag. 26. extans, in honorem illustis Magistratus illius, sub quo & natus & educatus sum, & XX. annos professionem gessi theologicam, adponere gestio: *Quid laudabilius de natione quadam dici potest, quam eam amare disciplinam ac honestatem, inque eruatam esse, & malum punire, bonum vero suari? Non parvus habendus honor & gloria obtingit Noribergensibus, dum fama talis, eos severos esse legum custodes, vitia ac scelera atrociter punire, virtutes autem remunerare, pios amare atque ad munera promoveri, improbos autem castigare, atque fœrigidos disciplina esse cultores ac patronos. Auctor & liber eius non immerito celebrantur a Derscheo l. c. dum ait, prouidentissimum inter ceteros superioris sæculi theologum, Erasinum Sarcerium, iusto commentario exposuisse media viamque, quibus promoveri & conservari queat vera religio.*

ÆIVSDEM Pastorale oder Hirtenbuch. Islebia 1562. Agitur in hoc libro de educatione & studiis eorum, qui ad S. ministerium adspirant, de vocatione & ordinatione ministrorum ecclesiæ, de capitibus doctrinæ christianæ, absolutione peccatorum, censuris ecclesiasticis, visitatione ecclesiarum, conciliis & synodis, consistoriis, rebus coniugii, bonis ecclesiasticis, confirmatione siue chrismate, & traditionibus humanis. Est hæc altera editio, revisa & recognita, & non nullis auctoris tractatibus aucta a Guil. Sarcerio, filio: addidit enim hic tractatulos de ordinatione, p. 21. & excommunicatione, p. 112. libellum de annua ecclesiæ visitatione, p. 143. ac denique consilium & instructionem de consistoriis, conciliis & synodis, p. 210. nec non opusculum de bonis ecclesiasticis. p. 221. In præfatione docet Guil. Sarcerius, Pastorum tria esse genera, alios excellentes & omnibus ad hoc munus idoneis instructos doctibus, alios mediocres, qui illis quidem doctrina, er-

ruditione, prudentia & eloquentia non sunt pares, interim fideliter nec sine fructu officium suum faciunt; alios temerarios, nefarios, ac mercenarios, qui non intrant per ianuam ovilis, ne tam auditorum, quam suum quarunt commodum, flagitiose & luxuriose vivunt, & multis magnisque scandalis cetum sibi conceditum offendunt, eumque in casu adversitatum turpiter deferunt, iam patrem suum scripsisse hunc librum in gratiam mediocrium & incipientium.

Er. *Sartorius*, natus Annabergæ, quæ olim Schreckenberga dicebatur, in Misnia, ludo litterario præfuit Lubecz, Rostochii, Viennæ Austriæ, Græciæ in Stiria, ac denno Lubecz; evangelium autem docuit in nassoviensi ditione ad Rhenum, Lipsiæ ad D. Thomæ, Islebiæ, & Magdeburgi, ubi tamen, non nisi 4. habitis concionibus, naturæ debitum solvere coactus est, postquam calculi doloribus plane confectus erat: id quod accidit A. 1559. ætat. 63. Vir erat gravis & constans, vitam castè & integre agens, osor luxus, tempestive de conviviis domum rediens, amans simplicitatis, execrator sophistices, & laborum tolerantissimus: orator item disertus, copiosus, gravis, & aculeos in animis auditorum relinquens. Interfuit quoque colloquio wormatiensi cum Melancthone & Brentio, ecclesiasque XXIV. Comitatum constituit, & iuxta reformatam ordinavit religionem, scripsitque commentaria in Siracidem, Evangelia, Acta & Epistolas, item Postillam evangelicam, Methodum in præcipuos locos Scripturæ, & librum de Consensu veræ ecclesiæ & Patrum. *Miscel.* Syntagm. hist. eccles. 780. Effigies insignis viri conspicitur in adversa tituli principalis pagina. Ab integerrimo autem Io. *Brunnemann*o Iuris eccl. p. 240. brevi, sed magno certe elogio appellatur theologus pius.

LXX.

IDEM de Coniugio, Vom Ehestande. Islebiæ 1556. Quod opus constat 4. partibus: prima agit de laude & dignitate coniugii, secunda de gradibus affinitatis & consanguinitatis, tertia de initio & consummatione coniugii, quarta de divortio. Est hæc altera editio, & uti titulus habet, correctæ; sed *Brückner*us in Decis. iur. matrimon. P. II. 8. & 21. ad id putat inductum & seductum esse a Melch. *Klingio*, ICto, (vide acerbam eius epistolam in *Brückner*o)

Parte II. pag. 16.) de quo metuerit, ne ille librum suum, si nihil in eo notasset, apud Principes evangelicos odiosum reddere pergeret. Nam in P. IV. pag. 221. sic proponit theologorum quorundam evangelicorum Iudicium de divortio, ut epierisina super illo formet, & tam in appendice singulis eius partibus subiuncta, quam in præfatione & epilogo libri, dissensum suum manifestet, aut saltem a prava se purget suspicione. Et illi quidem theologi videntur Brücknero l. c. p. 8. fuisse *Melanchthon & Brentius*, minime propterea reprobandi. Vnguem autem exerceat. Klingius, quomodo cunque velit, in libro Sarcerii; non tamen siue ei, siue eius auctori, laudem debitam poterit unquam detrachere: quin nostro Iudicio, iudiciosissimus ait *Brücknerum* P. II. 29. *Sarcerius tanquam theologus, in suo genere, Klingio, tanquam Icto, iidem in suo genere, in iis, quæ uterque de causis matrimonialibus scripsit, palmam longo præripit.*

Cyriaci SPANGENBERGII Conciones nuptiales. LXX. *Ehespiegel, oder Brautpredigten.* Argentorati 1567. Non ex suo hæc petiit cerebro, sed partim e SS. patribus, partim ex aliis scriptoribus, potissima e SS. literis, multa e *Luthero*, eiusque discipulis *Io. Brenzio & Io. Spangenbergio* patre, non nulla ex *Er. Sarcerio*, *Mich. Celio*, & aliis: sicut ipse narrat in epist. dedicatoria.

Cyriac. *Spangenberg*, northulanus, Ioannis filius, Lutheri discipulus; primum islebiensis scholæ collega, & ecclesiæ minister, deinde pastor & generalis decanus mansfeldensis, Edicti cæsarei de religione, quod *Interim* vocant, hostis acerrimus, *Flacii* autem, eiusque doctrinæ fautor ac defensor, ideoque his exul, obiit Argentorati A. 1604. æt. 76. Scripsit Tabulas in Biblia sacra, Epistolarum paulinarum interpretationes; Enarrationem catechismi Lutheri & Psalmorum, & commentarium de Nobilitate: ut de Chronicis rerum germanicarum nihil dicam. *M. Adamus* in Vit. theol. 731. *Leuckfeld* in Hist. Spangenberg. quæ recensetur in T. II. des Büchersaals 492. *Kindervater* in Nordhusa illustri 289. *Io. Moller* Hag. ad Hist. cimbr. P. I. 120. *C. Sagittarius & Quenstedt* in Büchersaal l. c. 499. & *Godofr. Arnold* P. II. 368.

LXXI.

Georgii DEDEKENNI Thesaurus consiliorum theologorum & iuridicorum, auctus per *Io. Ernestum Gerbardum*.
Cui

Cui accessit Appendix nova. Volumina II. Ienæ 1671. Quæ editio priori, videlicet hamburgensi de A. 1619. 1623. longe præferenda est. Constat tribus partibus, in quarum Prima agitur de ecclesia & religione lutherana, pontificia, & calviniana, de mediis salutis tribus, videlicet revelatione Dei & voluntatis eius per verbum, sacramento baptismi & sacramento altaris, seu coena Domini; de ministerio, controversiis religionis & caeremoniarum, nec non de christianorum vita, moribus, constantia, aliisque virtutibus: in Secunda de Magistratu, subditorum officio, cura Magistratus circa religionem, iure patronatus, cohabitatione & conversatione inter hæreticos, de iudiciis, peregrinationibus & navigationibus, negotiationibus, usuris & olla fortunæ, de foederibus, bello, duello, iuramentis, mendicantibus, choreis, revelatione & inquisitione occultorum, poena maleficorum, astrologia iudiciaria, & divinatione futurorum: in Tertia de coniugio. Appendix, a Christiano Grubelio collecta, ea complectitur consilia, quæ ab A. 1623. usque ad 1671. fuerunt elaborata. *Gerhardus* industriam suam posuit in concinnitate ordinis, & responsorum, quæstionum, annotationum, indicumque incremento, ut eorum respectu thesaurus non tam interpolatus, quam plane alius & novus videatur. Præmissa ei sunt trium Facultatum theologicarum, cum alio Christiani *Matthias*, iudicia; ubi *Lippsius* quidem testantur, volumina hæc theologica magna diligentia congesta, ab ecclesiasticis & politicis viris multo cum fructu legi, & ad doctrinam ac vitam utiliter adhiberi posse: *Gryphius* *Uvaldensis*, eius lectionem, quam studiosis theologiæ, & novitiis ecclesiæ ministris maxime commendant, ad veram christianismi praxin conducere; & *Wittebergensis*, collectorem insignem & utilem operam præstitisse, eaque non solum de iuventute studiosa & recentibus pastoribus, sed tota christianitate præclare meritum esse. Monent tamen, spiritu discretionis utendum esse in legendis hisce iudiciis, & rationibus solutionum, cogitandumque, huc etiam pertinere vulgatum illud: *Qua non prosunt singula, multa juvant*. Certe integra etiam collegia errare posse, quis dubitet? F. V. *Calix* in Refutat. Harmon. calovianæ 32. Et ad hæreticopoliæ, ait in Medic. mentis p. 915. *Ioach. Langius*, pertinent multa responsa, vulgo non minori vitio data, quam recepta. Interim *Crenius*. non male scribit Animadvers. P. VI. 146. se, an Pars II. In fol. Zz theo-

theologus thesauro isto carere possit, nescire. Denique notabilis iustum *Baranum*, cuius iudicium adducitur P. I. 119. esse Ioannem *Saubertium*, Ministerii quondam antistitem noribergenſis. Vide *Placcium* de pseudon. 106.

Georg. *Dedekennius*, lubecensis, studiorum amator inde ab adolescentia, eorumque assiduus contra omnes matris dissuasiones cultor, fuit pastor ecclesiae primum schonbergenſis in provincia razeburgenſi, neustadienſis in Holsatia, & denuque hamburgenſis ad S. Catharinae, atque in celebri hac urbe extremum vidit diem A. 1628. æt. 64. Nec inopinata ei mors accidebat, quippe quam aliquandiu antea meditatus, cistam feralem sibi construi curaverat, hoc cum appiſto semmate:

*Hinc Dedekennius ego locutus mihi' confusus, mortis
Dum memoret, & vita spes uelleris alo.*

Scriptit tractatum de Peccatorum causis, & inter germanica, Mercatorum gazophylacium, Monile seu Unionem navigantium mare, Praxin conscientiarum, Praxin vitae æternæ, Responſionem ad Io. *Lampadii* tractatulum de Predestinatione, in qua simul Dav. *Parat* calumnias contra Phil. *Nicolaï* effusas remove re studuit, si-bique sæpe gratulatus est de bonâ conscientia non quæſitorum malis artibus munerum sacrorum, sed Dei providentia sibi sorte alioqui sua contento oblatorum, satis magnam eruditionis famam, & theologi sine fuco & bile ideam relinquens. *Witte* in Vit. theol. 920. & Diar. biograph. Z 4.

Io. Ern. *Gerhardus*, ienenſis, Ioannis filius, finitis Ienæ, Wittebergæ, & Altorfii studiis academicis, peractisque per Inferiorem Saxoniam, Bataviam, Galliam, Helvetiam & vicinas regiones itineribus, & accepta in patria quam optime promerita laurea doctorali, ibidem professionem theologicam non minus cum decore, quam cum fructu & emolumento gessit, vir pius & religiosus, variz ac multiplicis doctrinæ, in docendo industrius, magno in promovendis commodis ardore, studiosus pacis & concordiz, liberalis erga egenos, & beneficus erga omnes, alacer & promptus in rebus non minus expediendis, quam suscipiendis, magno apud suos cultu & honore, nec minore apud externos fama; sed cum infirma esset valetudine, vitam in longum non potuit protrahere: decessit enim febre ardenti A. 1668. æt. 47.

selectis sequentibus scriptis, Harmonia perpetua linguarum orientalium; Sciographia linguarum syro-chaldaicarum; Compendio linguarum arabicarum, Fasciculo disputationum theologicarum, multisque aliis disputationibus, quarum syllabum dat *Wits* in *Vitis theol.* p. 1600.

LXXII.

HAERI HABERTI *Agyiannov*, seu liber pontificalis Ecclesiae graecae: Parisiis 1676. In eo exhibentur 1) Bullae Leonis X. & Clementis VII. pro ritibus Graecorum. 2) Ordo liturgiae patriarchalis. 3) Ordinationes variae, ut Metropolitae, anagnostae & psalter, hypodiaconi, episcopi, presbyteri, diaconi. 4) Introitus evangelii & trisagium. 5) Mysteriorum communio. 6) Absolutio liturgiae & dimissio. 7) Ordinationum ritus ex Euchologio, & ex lib. eccles. hierarch. qui Dionysio areopagita, sed falso, ut auctori videtur, adscribitur. p. 347. 8) Homilia pontificis consecrantis. 9) Homilia episcopi consecrati. 10) Homilia presbyteri consecrati. 11) Ritus electionis patriarchae & aliorum. 12) Professio fidei episcoporum, & praecatio. 13) Edicta seu mandata ad metropolitanos ordinatos. 14) Canones ordinationum. 15) Litterae patriarchales & pontificiae. 16) Institutio archimandritarum & aliorum. 17) Coronatio Imperatoris. 18) Ritus ponendi ecclesiae fundamenti & stauropegii. 19) Ritus altaris, & antimensionis. 20) Ritus ecclesiae reconciliandae. 21) Ritus unguenti seu chrismatis, ex eccles. hierarchia. 22) Idem, ex Euchologio. 23) Epistolae heortasticae. 24) Libellus abdicationis, seu renunciatio episcopi. 25) Censurae pontificiae. 26) Salutationes pontificiae: ubi Patriarcha novae Romae, seu Cyprianus & se vocat *Oppumenicum*, & ab aliis ita vocatur; Metropolitae autem se invicem salutant *Iuolartes divinissimos*. Sigillo plumbeo utitur Patriarcha ille ad Imperatorem, Reges, patriarchas, & magnos archiepiscopos; cereo autem ad Metropolitanos & Principes, excepto solo Metropolitano Rosiae. Recensionem huius operis dat Rich. Simonius dans la Nouvelle biblioth. chois. P. II, f. 1. ubi dicit, bonis illud libris merito annumerandum esse; ipsumque Geary Euchologio palmam praeripuisse. Collectum autem est ex regis MSS. Euchologus, & aliis probatissimis monumentis, latinaque interpretatione, notis ac observationibus Haberti, antiquitatis ecclesiasticae plenissimis, illustratum.

Id. Habertus, S. theol. Doctor, forbonicus & ecclesiastes parisi.

nisiensis, deinde episcopus vabrensis, Regisque a consiliis, vir eleganter doctus, scripsit etiam Theologiam græcorum Patrum circa materiam gratiæ, & tractatus de Consensu hierarchiæ & monarchiæ, item de Cathedra seu primatu S. Petri, floruitque adhuc A. 1647. dignus, qui æstimetur, ideo potissimum, ait *Simonius* l. c. p. 21. quod unus fuit e primis, qui ritus & cærimonias Græcorum luci exposuerunt. Ex mortalium bonis, ut ipse scribit in epist. dedicat. ad illustrissimum Cancellarium P. *Seguierium*, nihil aucupatus, duo tantum sibi a maioribus quæsitæ retinere studuit, Honorem & Amicos: illum ait Cancellarii auctoritatem servasse, hosce benevolentiam auxisse; effecisse præterea, ut relictis contentus nihil tempori aut fortunæ debeat, beneficiis vero eius rem maximam, otium cum dignitate. Fuit unus ex præcipuis Iansenistarum hostibus, atque a Cardinale Richelio electus ad Iansenium refutandum: quo in opere id egit, ut ostenderet, illum non recte intellexisse Augustinum; cui tamen Ant. *Arnaldus* respondit. Petrus de Marca Habertum nostrum vocat virum clarissimum, & nominis æque ac eruditionis celebritate conspicuum, lib. I. de Concord. sacerdot. & imper. c. 1. §. 3.

LXXIII.

Iodoci CLICHTOVI Elucidatorum ecclesiasticum. Basileæ 1519. Ex bibliotheca D. Io. Sauberti. Recusum Parisiis 1556. Hoc in opere, quod IV. constat libris, ad officium ecclesiæ spectantia explicantur, & primo quidem hymni de tempore & sanctis; secundo cantica ecclesiastica, antiphonæ & responsoria, cum benedictionibus candelarum, cerei paschalis, & fontium; tertio ea, quæ ad missam pertinent, præsertim præfationes & canon; quarto prosæ, quæ in S. altaris sacrificio ante euangelium dicuntur. Præmissæ sunt Dedicaciones Wolfg. *Fabricii* Capitonis, & ipsius *Arnoldi*, qui ambo conqueruntur ac dolent, tam magnam cleri esse incertitiam, ita ut cantus & orationes ecclesiasticas, quibus tamen quotidie peragendis admoti sint, aut plane non, aut non recte, intelligant. In eorum igitur gratiam, atque ut cultus divinus non solis labiis, sed corde celebrari fierique posset, utilissimam variaz huic explicationi operam impendit prius & doctissimus Clichtovus. De quo prædictus *Fabricius* sic scribit: *Clichtovus, theologus integre iuxta ac eruditus, possumus hoc utalium* (ignorantiæ videlicet, atque

que inde enati teporis, aut potius frigoris in cultu divino) *sub. movere cupiens, IV. libri, quos ab argumento inscripsit* Elucidatorium ecclesiasticum, rationem divini cantus universam explicans, non minus appositum, quam aperte, citatis ad hoc idoneis Scriptura locis. Quid enim magis appositum reformandis moribus, quam rei sacra, cui quotidie tot homines operamur, intelligentia? qua exclusa videtur excludi christianismus, revocata vana superstitiosa Iudeorum, fenestra data impiis cogitationibus. Et paullo post: Nihil autem his commentariis usquam tempestivum, nihil magis necessarium, quibus licet rem sacram intelligere, expurgare affectus perniciosos, pacificare animum, revocare virtutem.

Petri DE NATALIBVS Catalogus sanctorum, 1521. Ex diversis & doctis voluminibus congestus, ac iam denuo accurate revifus. Prodierat autem primum Vicetiae A. 1493. deinde Argentinae 1502. Lugduni A. 1508. Venetiis 1516. emendante & augente Alb. Castellano, & Lugduni A. 1542. Incipit ab adventu Domini, & definit in S. Luciano presbytero. Ant. *Perlm* autem, sive *Perla*, vicetinus, Appendicem adiecit de quibusdam sanctis a Petro nostro praeteritis. Meretur hic legi *Giornale veneto* T. XVI. 465. De collectoribus vitarum sanctorum vide *Acta erudit.* A. 1683. p. 5. Dedit etiam Vitas sanctorum Hadr. Baillet, quae recensentur in Tomo V. *Supplem. Act. erud.* p. 1. Vitas sanctorum in quantum suscipiat, legique permittat Ecclesia, docet *Launolus* de Vito Sim. Stochii p. 56. Scripta de Vitis sanctorum multis esse fabulis repleta, dolenter scribit ac fatetur magnus rom. ecclesiae doctor & episcopus canariensis, Melch. *Canus* Loc. theol. lib. XI. c. 6.

Pag. 23. b. Felix presbyter & martyr pronomine dicitur *In pin-*
cie, a fabulis, quibus passus perhibetur: nam pinca dicitur fabula.

Ille cognominatur *in Pincis*, quia eo in loco Romae, quo *Pincii* suum habebant palatium, passus est. *Menagiana* T. IV. 190.

Pag. 132. Optatus milevitanus —
apud Antifiodorum in pace quie-
rit.

Confunditur Optatum *antifiodoren-*
sis episcopus cum Optato milevitano. *Dn Pin* praefat. in Optatum milevit. (in *Actis erud.* A. 1701. 195.)

Petrus de Natalibus venetus, parochus ecclesiae SS. Apostolorum, ac postea episcopus equinus, (Equihum sive Equilium

hodie vulgo Iesolo vocatur, vel Il Cavallino, in territorio tarvisiensi) in hac Historia diligentior & veritatis studiosior, quam Iacobus de Voragine, attamen cum iudicio legendus, quippe qui vitas sanctorum suorum collegit, præter scriptores antiquos, ex Fr. Bartholomæi Chronico, Fr. Vincenii Speculo historiali, Fr. Martini Scoti Chronico, Iac. de Voragine, & Pet. Gale veneto, floruitque A. G. 1372. quo hoc opusculum suum historicum ad finem perduxit, & ultra quadriennium. De aliis eius operibus nihil possum dicere, nisi quod adventum ALEXANDRI III. Pont. max. Venetias versibus italicis descripserit. Olearius P. II. 83. & Giornale de' letter. d' Ital. T. XVI. 449. Reichenberg Exercit. sac. p. 597.

LXXIV.

STRABONIS Rerum geographicarum libri XVII. Amstelædami 1707. Editionem hanc curavit Theodorus Ianssonius ab Almelooven, & quidem secundum Casaubonianam posteriorem, addens notas integras G. Xylindri, H. Casauboni, F. Morellii, Iac. Palmarii, selectas autem ex scriptis P. Muræ, I. Maurii, Ph. Claverii, L. Holstenii, Cl. Salmasii, S. Bocharti, H. Vassii, Ez. Symmæ, Christoph. Cellarii, aliorumque; ac tandem subiiciens Chrestomathias, seu Excerpta & Collectanea, græce & latine. Post præfationem Almeloovenii sequuntur Indiculus editionum Strabonis, Epistolæ & Præfationes, quæ prioribus Strabonis editionibus præfixæ erant, auctoribus M. Floppero, Gu. Xylandro, H. Casauboni. Hisce subiunguntur eiusdem Casauboni commentatio de Strabone & eius scriptis, Henr. Dodovelli Dissertatio de Strabonis excerptore, & Iudicia & testimonia de Strabone. Hæc editio est completissima & commodissima, cuius recensioem faciunt Collectores. Alder. erudit. A. 1707. 433. & Clericus Biblioth. choif. Tom. XII. p. 386. Xylandri Notæ non nisi grammaticæ sunt: idemque traduxit Strabonem in latinum satis negligenter, iudice Casaubono. Nec tamen Casaubonus errata interpretis corrigere voluit, nisi ubi lectionis veritas id postulabat.

Strabo, genere Cappadox, natus in urbe Amasia, in rhetorica & grammatica doctores habuit Aristodemum & Tyrannionem, in philosophia autem Xenarchum seleuciensem, peripateticum; neque tamen ipse peripateticus, ut Xylander putat, sed stoicæ sectæ suis ad-

dicatus. Peregrinationes instituit in Italiam, Ægyptum, Æthiopiam & alias longinquas terras, scripsitque etiam historicos commentarios, qui tamen desiderantur; geographicum autem opus subinde magis magisque limavit ac perpolivit, donec extremam senectutem attingens illud prodire iuberet. De morte eius quid dicamus? Nihil certi de ea constat; quamquam sint, quibus videtur diem suum obiisse, aut desuisse certe scribere, paulloque post obiisse, ante annum A. V. C. DCCLXXVIII. qui fuit annus Tiberii XI. vel XII. Christi XXIV. aut XXV. Plura de eo vide apud Io. Alb. Fabricium Biblioth. gr. l. 4. c. 1. *Vossium* de Hist. græcis l. 2. c. 6. p. 113. *Königium* 779. *Magirum* 763. *Pope-Blount* 94. *II. Casaubonum* in Exercit. XVI. ad Annal. Baron. p. 552. *Cronium* de Sarib. librar. 285. & *Star. Ioann. Oldenburchum* in Program. A. 1717. Auctor. *Adelsidam*. pag. 104. observat, Strabonem de gente judaica & Mose alia omnia narrare, quam quæ leguntur in Pentateucho. Sequitur etiam Strabo duplicem veterum errorem, dum Asiam dividit intra & extra Taurum, atque Ægyptum in Asia collocat. *Cleric*, Tom. XII. de la Bibl. choif. 393. 396. Alioqui merito audit princeps geographorum, quem frustra conatur de operis suis possessione deicere Fran. *Patricium*.

Excerptor Strabonis vixit, cum Macedoniam & Græciam, & Epirum & Peloponnesum tenerent Sclavi, circa finem sæculi X. *Doduvell.* de Strabonis Excerptore.

Henr. Doduvellus, S. Theol. prof. oxon. scripsit etiam commentarium in Irenæum, Dissertationes cyprianicas, & unam de successione primorum Romæ episcoporum, atque ob singulares sententias de immortalitate animæ, ac potestate episcoporum odiosum se multis reddidit, cumque iuramentum fidelitatis præfenti regimini præstare recusaret, ab officio suo remotus aliquandiu privatam egit vitam, donec e vivis discederet A. 1711. Mortuum Vniversitas oxoniensis ob præclaram eius eruditionem sepe- liendum curavit. *Neuer Bücher Saal* T. I. 896. *Clericum* præfat. in Livium 44. & Dissert. III. de IV. euang. 74. *Wolffus* in Notis in Casauboniana 311. *Schwarzfleisch* Epp. Select. 618. C. M. *Pfaff* Annotat. ad Irenæi Anecdor. 29. & Io. Wilh. *Berger* Dissertat. academ. 451.

Theodorus Iansonius ab Almelooven, Medicus ac polyhistor apud Batavos celeberrimus, scripsit Dissertationem de vitis *Stephanorum* typographorum, inventa nov-antiqua, ortum & progressum medicinæ commonstrantia, (quæ LEOPOLDVS Imper. augustus Nic. Guil. Beckero Baroni de Wallhorn, archiatri suorum comiti, & consiliario, legenda commendavit) Opuscula, Notas ad Cl. *Rutili* Numatiani galli Itinerarium, Amœnitates theol. philologicas, & Hent. *Rhedii* sextum tomum Horti malabarici edidit. Vide Indicem *Aldor. erudit.* *Benshem.* de Statu holland. eccles. & scholar. P. II. 444. *Tollini* Epp. itiner. p. 100. & *Alia erud.* 1694. 339. quorum collectores Iansonium inter eos, qui elegantiores literas arti medicæ summa cum laude adiunxerunt, & utraque studia eadem felicitate extollant, summo iure annumerandum esse, rectissime statuunt.

LXXV.

STEPHANI Byzantini *ἑθνικὰ* sive Gentilia, per epitomen. Cum commentario Abrah. *Berkelii*, & Variis lectionibus ac Notis Jac. *Gronovii*, Lugdun. Batav. 1688. Est hoc Lexicon geographicum cum iuxta ordinem litterarum alphabeti dispositum. Et in Stephano quidem non singulæ litteræ librum absoluebant, sed plures comprehendebant libros. Dicitur *per epitomen*, quia præstantissimi huius operis compendium modo superest, ab *Hermolao* quodam, grammatico CPrano, concinnatum; nisi fortasse est duntaxat Epitome Epitomes, ob multa omissa in κ & λ. Cuius industria quanquam laudem mereatur, non sine dolore tamen Resp. litteraria videt ipsum Stephani opus interiisse. Hac re commotus Guil. *Xylander*, cum præsentem librum ederet castigationibus suis illustratum, non Stephani nomen præscripsit, sed hunc titulum: *ἑθνολογικὴ γεωγραφικὴ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτομή τῶν ἑθνικῶν Στεφάνου γεωγραφικῆς*. Certarunt autem etiam post Xylandrum summi viri in hoc opere emendando & ornando, in primis Ios. *Scaliger*, Is. *Casaubonus*, Claud. *Salmasius* & Luc. *Holstenius*, donec Abr. *Berkelium*, omnium labores superaturus, summa animi contentione idem negotium aggressus est, atque se totum restituendis Stephani reliquiis impendit. Dum autem hoc agit, ipso ignaro eundem lapidem movit Thomas de *Pinedo*, lusitanus, Stephanumque Latii iure

iure donavit, & Observationes adiecit. Qui conatus in publicum prodiit Amstelodami, additis Iac. Gronovii cum codice perusino Collationibus, A. 1678. eumque post VI. annos secuta sunt Lucæ Holstenii in eundem scriptorem Notæ & castigationes, e bibliotheca Barberiniana depromptæ. Interim licet exornationi Stephani immoreretur *Berkelii*, non tamen pertinax utilisque eius labor evanuit: clarissimus enim vir, Iac. Gronovius, orbatum patre foetum suscepit, typisque excudendum dedit cum eius versione & annotationibus, item cum *Salmasii* emendationibus, & exactiore variarum suarum lectionum recensu, ita ut hæc editio amstelodamensi non cedat, multo minus autem illa huic præferenda sit. Vide *Alia erudit.* A. 1689. 237. & Thomæ de Pinedo Præf. in Steph.

Stephanus, nativitate & professione fuit byzantinus: Byzantii enim, in urbe patria, grammaticam docuit, floruitque post ARCADIVM atque HONORIVM, sæculo V. christianus ne, an gentilis fuerit, non liquet; illud tamen videtur esse probabilius. *Eryna* vocans suum Lexicon, paullo laxius sumit illud vocabulum; minimam enim operis partem tribuit exponendis nominibus gentilitiis & patronymicis, per universum autem opus multa tradit de urbium populorumque veris & falsis originibus, recenset passim viros doctos, qui in hac vel illa civitate aut provincia claruerunt, aliaque adfert quam plurima historici & geographici argumenti. Versionem eius ex parte adornaverunt Guil. *Xylander*, Cl. *Salmasius* in iuventute, & Abr. *Berkelius*; totam Bened. *Ægius* spoletinus, & Thomas de Pinedo. De Stephano autem legi possunt *König* 776. *Vossius* de Hystor. græc. l. 2. c. 22. p. 141. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. l. IV. c. 2. p. 45. *Lexicon univ. hystor.* T. IV. 484. & Thom. de Pinedo, ac *Berkelius* in præfationibus.

Hermolam, grammaticus byzantinus, Eugenio in schola regia successor datus, vixit sæc. V. sub IVSTINIANO Imp. eique Epitomen consecravit. *Suidas* in Lex. v. *Ερμολα*, p. 861. *Voss.* de Hystor. gr. l. c. p. 141.

Abr. *Berkelius*, præter hoc opus clarus est a notis doctissimis, quibus Epicteti Enchiridion & Cebetis Tabulam illustravit A. 1670. Stephani autem nostri Epitomatores non tantum innumeris in locis emendatiorem, sed alicubi etiam auctiorem reddidit, quam-

vis, mortis interventu, quæ eum citius abripuit, non nisi ad litteram usque laborem potuerit suum adhibere. Præclare omnino de Stephano meritis est, æternæ dignus coronæ sive laudis, quam ei quoque tribuunt *Fabricius* p. 55. *Thomas de Pinedo* in præfat. & collectores *AB. erudit.* l. c. Neque eam deterere potest accusatio Steph. *Merini*, in Prolegom. ad Bocharti opera scribentis, *Berkelium*, Bocharti, *Palmerii*, suasque in Stephanum observationes ad ipsum transmissas vel plane neglexisse, vel appositas rarissime suis, quibus debebat, auctoribus acceptas retulisse; hanc enim maculam absterfit *Ianus Berkelius*, filius, in Pietate, pro vindicanda fide paterna, ad *Iac. Gronovium*.

Iac. Gronovius, darentriensis, Io. Friderici filius, in omni studiorum genere sese exercuit, atque e peregrinationibus insignem fructum cepit: versatus enim aliquandiu in Anglia, Gallia, Hispania & Italia, nobiliores adivit & excussit bibliothecas, rarissimosque auctorum codices scriptos, præsertim græcos, cum editis exemplaribus, in magnum rei litterariæ commodum atque ornamentum, contulit. Cantabrigiæ I. V. D. renunciatus, Pisus in Italia, ut litteras humaniores doceret, *Chimentellio* furrogatus, a Batavis in patriam revocatus (quo euntem comitatus est celeberrimus *Magliabechius*) cathedram paternam mirum in modum ornavit, nisi quod acerbior esset stilo, sicut in primis controversiæ, quas cum *Fellero*, *Perizonio*, *H. Vossio*, *Fabretto*, *Blancardo*, *Clerico*, *Kustero* aliisque habuit, testari videntur. Scripta in publicum multa emisit, videlicet *Macrobium*, *Polybium*, *Corn. Tacitum*, Supplementa lacunarum in *Ænea Tactico Dionis & Arriano*, *Tit. Livium*, *Stephani byzantini* Fragmentum de Dodone, *Henr. Valerij* Notas in *Harpocrationem*, *Senecam* tragicum, *Exercitationes* academicas de perniciæ & casu iudæ, *Epistatum*, *Pomp. Melam*, *Dissertationes* de origine Romuli, *Respons.* ad cavillationes *Fabretti*; *Leon. Augustini* Gemmas & sculpturas antiquas, *A. Gellium*, *Lucianum*, *Cebesii* Tabulam, *Gronovii*, parentis, libros IV. de Sestertiis, *Ciceronis* opera, *Ammianum Marcellinum*, *Incunculam Smetianam*, *Harpocrationis* Lexicon, *Gorlai* Daëtyliothecam, de duobus lapidibus in agro Duvvenvoordienfi repertis, *Ryckius* de Capitolio romano, *Q. Curtium*, *Thesaurum* antiquitatum græcarum, *Geographiam* antiquam, *Manethonis* Apotelesmatica, *Suetonium*, *Animadversiones* in
Scyla-

Scylacis oxoniensem editionem, & Dissertationis *Dodwelliana* de *Scylacis* ætate examen, *Memoriam Cossianam*, *Phadrum*, *Arrianum*, *Minutium* Felicem, Fragmentum Iosephi, quod continet decreta romana & asiatica pro Iudæis, cui additæ sunt notæ ac emendationes variz in *Suidam*, ac denique *Herodotum*. Sed quantuscunque in litteris fuit heros, moeror tamen, ex amatissimæ filiz, natu minimæ, obitu conceptus adeo eum prostravit, ut resistere nequiret, sed paullo post, d. 21. Octob. A. 1716. & ipse ex hac vita migraret. Vide de eo *Königium* 365: & *Acta erudit.* A. 1717. 189. In iisdem ad A. 1698. 558. vocatur omnis eruditæ antiquitatis antistes & promus condus, a *Schwarzfleischio* Epp. arcan. P. I. 99. patri doctrina haud impar, & P. II. 18. delictum elegantioris literaturæ, a *Gravio* Epp. p. 33. vir, quem non magis imago paterna illustrat, quam egregia fama, quam ipse sibi præclaris interioris eruditionis speciminibus domi forisque editis peperit: & p. 47. ingenii doctrinæque laude paterni nominis gloriam propagans.

LXXIX.

Christiani AD RICHOMII Theatrum terræ sanctæ & biblicalium historiarum, cum tabulis geographicis ære expressis, & hic quidem nitide illuminatis. Colonia 1590. Libro hoc ad quotidianam SS. Bibliorum lectionem, tanquam manuali, usus est magnus quidam Princeps S. R. Imperii. Contenta eius sunt 1) Præfatio, in qua auctor agit de variis nominibus, dimensione & præstantia terræ sanctæ, de causis huius operis, eiusdemque ratione & scopo: recenset quoque Iudææ civitates regias, & episcopales, curias, toparchias, satrapias & urbes Decapoleos, clavemque porrigit Notarum, quibus usus est in tabulis ad distinguendum civitates, pagos, castella &c. 2) Descriptio terræ sanctæ iuxta XII. Tribus. 3) Descriptio urbis Hierosolymæ, cum sua quoque tabula topographica. 4) Miscellanea quædam locorum. 5) Chronicon generale quidem, sed brevissimum, ad auctoris usque tempora. 6) Chronicon alterum, utriusque testamenti historias ab ipso mundi initio per Patriarchas, Iudices, Reges, Prophetas, Machabæos, D. N. Iesum Christum & Apostolos deductum ad mortem usque Ioannis evangelistæ. Sed in hisce Chronicis *Berosum* & *Manethonem* secutus, sæpe fabulis indulgit. *Iac. Bonfrerius* An-

notationes struxit ad hoc Theatrum, quibus errores eius, quorum plures quam XXXIV. sint, corrigit. Neque nos pigramur, aliquot eorum producere, cum observationibus.

Pag. 3. Eleutherus fl. ex Libano monte *in Iordanem* prorumpit.

Cum *Iordanem* fit, fieri nequit, ut Eleutherus in ea prorumpat. Io. Oldermann disp. de fl. ברת p. 28.

8. *Ante orientalem portam Sideni*, in via, quæ versus Ituræam & Cæsaream Philippi ducit, mulier cananæa pro filia sua dæmoniaca Dominum orans, quod postulavit, impetravit.

Sed Christus eo usque non pervenit, verum duntaxat *in confinia* Hier. Dicellum Geograph. S. p. 1656.

9. Syrophoenicia ea regionis Phoeniciæ pars est, quæ ad *Boream Libani montis sita*, Syriæ potiori coniungitur.

Phœnicia duplex est, maritima & mediterranea; si non triplex: maritima, mediterranea & Syrophoenicia. Et mediterranea quidem est *portio terra Israël*, in qua urbes XX. datæ fuerunt Tyriorum regi a Salomone. Terram hanc Scriptura appellat *Chabul*. Lightfoot in IV. Euang. p. 560.

18. *Maspha erat olim arca testamenti*, eoque conveniebat ad orationem populus.

Comparuit quidem ibi populus *coram Domino*, sed inde non sequitur, arcam ibi fuisse. Campeg. *Vitrina* l. 1. de Synagog. P. II. c. 5. p. 326.

20. & seqq. Tribus Dan ita describitur, ut non *pretendatur usque ad mare magnum*.

Pretenditur tamen eo usque. Frid. Spanhem. Introduct. ad Geogr. S. 50.

27. Garizim mons totius Samariæ altissimus.

Est *altus tantum 300. gradus*. Hadr. Relandus Palæstina l. 2. p. 504.

46. *Duplex Idumæa*, superior, quam Tribus Iuda elegit, & inferior, quæ Tribui Simeonis cessit, circa Ægyptum & Ara-

Precario hæc dicuntur. Spanhem. 17.

- biz montem.
94. *Soba*, Iosepho Oba & Sophe-
na, regia Syriæ urbs est.
99. Terra Hus, (Vtz) in qua Io-
bus sedebat, sita est in *Tracho-*
nitide, ac nomen accepit ab Hus
filio Aram, filii Sem, filii Noæ.
105. Dan civitas a Paneade fonte,
qui eam alluit, *Paneas* appel-
lata est.
107. Civitates, a quibus regio
Decapolis dicta est, hæ cen-
sentur: *Cæsarea Philippi*, *Afor*,
Cæsa Neptalim, *Sepher*, *Corezaim*,
Capharnaum, *Bethsaida*, *Isotapa-*
ta, *Tiberias*, & *Bethsan*, quæ
alias Scythopolis.
120. Etham, mansio 3. Hic pri-
mum visus est Dominus, &
cepit adesse *Israëlitis* in columna
nubis per diem.
135. Iuniperus Eliæ. Hic Eliæ
fugiens a facie Iezabel, dor-
mivit sub iunipero, petivitque
anima sua, ut moneretur.
- Siceleg* & *Sicelech*.
159. In arca fœderis servabantur
etiam urna aurea habens man-
na, & virga Aaron, quæ flo-
ruerat.
- Zoba*, vicina Palæstinæ urbs est,
vicinior Damasco. Oldermann
p. 22.
- Sita est in *Arabia deserta*, prope
Mesopotamiam, & nomen ha-
bet ab *Vtzo Nachoris*. Spanhem
p. 17.
- Non Dan, quæ antea Lefchem
five Lais, sed *Cæsarea Philippi*
Paneas appellata est. Dan, in-
quit Hieronymus, viculus est
in quarto a Paneade miliario di-
stans. Oldermann p. 16.
- Civitates Decapoleos trans Iorda-
nem erant sitæ, excepta Bethsana.
Er. Schmid. in Matth. 4, 25.
Lightfoot § 64.
- Sallianus* T. II. 36. prima statim
mansione nubem tribuit.
- Animæ suæ i. e. apud se.
- Vel, *Siceleg*.
- In arca fœderis nihil erat præter
legis tabulas. Urna autem, &
virga Aaronis erant iuxta ar-
cam. Io. Lundius Iud. heillig-
thum. c. 15. p. 71.

Christian. Adrichomius, qui & Christianum Crucis se vocavit,
Delphis-baravus, Mechliniæ, Traiecti ad Mosam, & Coloniz vi-

tam agens monasticam, in scriptis suis a *Beroso* & *Manethone*, quos sequi solebat, sæpe numero deceptus, obiit Colonia in exilio anno 1585. æt. 52. Vide *Lexic. univers. histor.* T. I. 36. Idem vestigia pressit *Brocardi* five *Borchardi* monachi & *Breitenbachii*, notante *Diselio* Geogr. S. p. 1656. Laudatur ab *Heidmano* præfat. in *Palæstinam*, Georg. *Calixto* in *Appar. theol.* 178. *Hotttingero* *Bibliothec. quadrip.* 173. Clerico præfat. in *Sanfonii Geograph. S. & Crenio* *Animadvers.* P. XV. 101. ita tamen, ut corrigenda in eo quædam esse non negent. Similia scripta sunt Io. *Adamantii* de situ Terræ sanctæ, Henr. *Büntingi* *Itinerarium* totius S. scripturæ, Mr. *Fallers* *Holy land*, *Harnacci* *Bibl. Geographie*, Fr. *Quaresmii* *Elucidatio* terræ sanctæ, Nic. *Sanfonii* *Geographia* S. cum notis Io. Clerici, & Caroli a *S. Paulo* *Geographia* sacra cum notis & animadversionibus L. *Holstenii*.

LXXX.

Pauli ARINGHI Roma subterranea novissima. Parisiis 1659. Hæc editio melior, plenior, & accuratior est altera, quæ Romæ prodiiit anno 1651. Recusa est *Arnhemii* A. 1671. & germanice reddita per *Christoph. Baummannum* A. 1668. 12. In præsentē opere, post *Bosium*, *Severanum* & alios, antiqua Christianorum, & præcipue martyrum coemeteria, tituli, monumenta, epitaphia, inscriptiones ac nobiliora sanctorum sepulcra illustrantur, & quam plurimæ res ecclesiasticæ iconibus graphice describuntur. *Conringius* in *Discuss. Philanth.* p. 212. observat, cryptas romanas usque ad sæculum IX, satente *Onuphrio*, fuisse frequentatas. Similiter Io. *Herbinius* dedit *Kiioviam* subterraneam, cum figuris, Ienæ 1675. 8.

Paul. Aringhus, romanus, Congregationis oratorii in urbe patria presbyter, imperfectos *Bosi* & *Severani* labores consummavit, atque ad illud fastigium perduxit, ut Io. Bapt. *Casalius* in ep. ad Iac. Phil. *Thomasium*, libro de veteribus sacr. Christianor. ritibus præfixa, opus luculentissime auctum, *Reinesii* ep. XXXV, ad C. A. *Rupertum*, ad historiam ecclesiasticam proficuum unice, in primis ad *Baronianos* annales illustrandos, supplendos, emendandos; & *Morhofii* *Polyhist.* T. III. lib. IV. §. 18. optimum librum, in quo multa sunt ad ecclesiasticas antiquitates spectantia, appellare & laudare potuerit. Tandem caducam hanc vitam clausit anno 1676.

LXXXI. Ios.

LXXXI.

Ios. Iusti SCALIGERI Thesaurus temporum, five EV-
SEBII Pamphili chronicorum canonum libri II. interprete *Hie-
ronymo*, cum Continuatione aliorum auctorum, eiusdemque Eu-
sebii utriusque partis chronicorum canonum reliquiarum græcæ: cum
Ios. Iusti Scaligeri notis & castigationibus in latinam Hieronymi
interpretationem & græcæ Eusebii, nec non isagogicorum chrono-
logiarum canonum libri III. Lugduni Batavorum 1606. Ex biblio-
theca Herm. *Conringii*, qui passim aliqua adscripsit. Auctores de-
relictæ ab Eusebio & Hieronymo continuantes sunt PROSPER
Tiro, VICTOR episcopus tununensis, IOANNES abbas,
IDACIVS, MARCELLINVS Comes, & AFRICANVS.
Eusebii Chronicorum canonum pars posterior vocatur *Canon chro-
nicus*. Græcæ, quæ Scaliger habet partim a *Georgio*, Tarasii patriarchæ
syncello, partim a *chronologo* innominato, partim a *Georgio
Cedreno*, sunt sequentia: *Eusebii* Canonum prior & posterior
pars: Compendium temporum auctoris innominati ab Adam
primo homine ad annum XX. imperii Heraclii cum Consulibus,
opus ultimum, quamquam scriptoris idiotæ, quod Onuphr. *Pan-
vinus* Fastos siculos inscripsit: Chronographia NICEPHORI:
ἱστοριῶν συναγωγὴ, Collectanea historiarum partim ex iis scriptoribus,
qui nondum editi sunt, partim ex iis, qui editi; penus, uti *Scaliger*
iudicat, antiquæ memoriæ locupletissimum, totum fere Eu-
sebiū illustrans. In Prolegomenis *Scaliger* multa egregia adfert,
videlicet, Eusebiū totum fere Africani chronicon in suum tran-
scripsisse: LXX. interpretes alterum Kainanem adversus fidem
hebraici codicis tam Iudæorum, quam Samaritarum, inter Arpha-
xad & Sela inseruisse: ab Adam ad Christum tantum quinquies
mille trecentos septuaginta annos interesse: inter baptismum &
resurrectionem Domini IV. fuisse paschata: Christum morien-
te Herode bimulum fuisse: anno XV. Tiberii baptizatum: in-
tra septennium Kaiphæ passum. Inde enumerat errata Euse-
bii in opere chronologico, & Hieronymi in versione commissa; u-
trumque tamen, ut viros præstantissimos, magnis extollit laudibus,
& beneficia ab ipsis litterato orbi præstata, erratis longe antecelle-
re adfirmat: porro sermonem instituit contra temerarios confuta-
tores

tores & calumniatores; atque in laude Aug. *Tibullani* finem orationis facit. Prolegomenis hisce subiunguntur carmina *Baudii*, Dan. *Heinsii*, & Hug. *Grotii*, nec non Testimonia veterum de Chronicis Eusebii.

In Eusebii Chronic. libro postter. p. 181. Anno Domini CCCXXII. Alexandriae decimus octavus episcopus ordinatur Alexander, a quo Arius presbyter de ecclesia deiectus.

In Marcellini Chronico p. 36. *Convicta* gens Bulgarorum depredata saepe Thraciam.

In lib. III. Canonum isagog. Scaligeri p. 281. Diodorus f. c. XXXV. reges Assyriorum numerat a Nino ad Arbacem, qui illud imperium evertit. *Σαρδαναπαλος δὲ, inquit, τριακός τις καὶ πεμπή* (sic) *ἀπὸ Νίνου τὰ συσταμένοις τῇ ἡγεμονίᾳ.* Ita codex Georgii Syncelli habet.

Ib. p. 314. Multa mendorum portenta sunt apud illum scriptorem (*Orosium*;) ut quum dicit *quingenta* Assyriorum reges fuisse. item quum coniicit casum Sardanapali in *annum LX*, ante urbem conditam.

In *Animadvers.* in Chronologia Eusebii p. 7. Liber Iobi non est mixtus ex hebraismo, syriacismo, & arabismo, ut Hieronymo videtur: *merus enim hebraismus est.* Idem etiam habet

Erat annus CCCXIII, si credere volumus *Isidoro* in Hist. concil. nicæni §. 14.

Conringius, sicut sua adscripsit manu, legere mallet, *Inusta*.

Vereor, ne Scaligerum Syncellum ille fefellerit, *Conring.*

At ille habet annum LXIV, lib. I. c. 19.

In hoc magnus vir fallitur; cum certum sit, *librum Iobi arabismo quam plurimum scaturire*, ideoque a doctissimo Bibliandæ Arabum theologus alicubi appellatur. *Calanthesius* 144.

Vide,

Scaliger in Prolegom. in Chronologica Eusebii, p. 22. ^{††} iiii.

Pag. 226. *Prior uxor CONSTANTII Chlorig erat Minervia, mater Crispi Caesaris, quam dimittere coactus est, quum Theodoram privignam Herculi duxit uxorem, sororem uterinam Maxentii, matre Eutropia.*

Ibid. In nummis: FL. VAL. CONSTANTINVS NOB. CAES. & CONSERVATOR. AFRICAE. SVAE. & CONSERVATORES. KART. SVAE. R. K. Δ. Hoc mihi tenebrosius est cimmeriis tenebris: nam *historia nulla refert, aut eum Casarem a Galerio dictum, aut unquam in Africa fuisse.*

Vide, quam non parva sint hallucinationes maximorum virorum! Quis Scaligerum docuit, Minerviam fuisse Constantini Chlorig coniugem, Crispum eiusdem filium? Minervia seu *Minervina*, CONSTANTINI M. uxor, *seu concubina fuit; qua illi peperit Fl. Jul. Crispum.* Christ. Ad. Rupertus Observat. in Synopf. Befoldi minor. c. 15. p. 376.

Neque vero numi dicunt, Constantinum a Galerio Casarem appellatum, sed *Casarem nobilissimum* dicunt, & recte: nam quamvis Constantinus, patre defuncto, imperium revera suscepit, tamen Caesaris appellatione contentus, *Imperatoris & Augusti nomen tum demum recepit, cum Flaviam Maximianam Faustam, MAXIMIANI Herculei filiam, uxorem duceret.* Ceterum, quia cum imperio paterno simul adeptus est *Africam*, recte etiam Conservator Africae appellatur, *Rupertus* l. c. p. 379.

Equidem hoc opus Scaligeri omni laude dignum est, nec immerito scribit G. Calixtus in Appar. theol. 178. Mihi (quod ad chronologiam attinet) in plerisque placet Ios. Iust. Scaliger. Cui adde Casaubon. in ep. 811. ad Io. Vassanum, & G. Richterii Epp. p. 78. & Hottinger. Bibliothecar. 315. at Rupertus tamen in Observat. in Synopf. min. Befoldi p. 378. annotat, Scaligerum in senectute,

Part II. in fol.

Bbb

me.

memoria sua fretum, non confutis diutius libris, talamo usum esse, atque sic etiam in opere Eusebiano multas commisisse hallucinationes, interim eius merita & nomen merito suspicienda esse, Scaliger hoc opus secunda cura emendavit & auxit, idque in extremis agens Fran. Gomarus commisit, ut secundam eius editionem adornaret; sed quo illud pervenerit, non liquet. *Cren. Animadvers.* P. XV. 109. *Hottengerus* tamen *Bibliothecar.* I. c. *Genevæ* A. 1629. prodixisse autumat.

Victor, episcopus tununensis in Africa, quem alii tunnunensem, aut tononensem, & vitiosius tmuenssem, turonensem, cummunensem, commenensem, aut cemensem vocant, ob acerrimam Trium capitulorum defensionem, IVSTINIANI Imp. iussu in Ægyptum relegatus, deinde autem inde revocatus, & in monasterium aliquod urbis CPTANÆ detrusus, in eodem animam exhalavit anno 566. Scripsit Chronicon ab O. C. usque ad A. C. 565. quo IVSTINVS II. ad Imperium accessit, sed prima eius pars interiit, ita ut hodie tantum supersit pars posterior, incipiens ab A. 444. quæ primum ab Henr. *Canisso* fuit edita, postea vero, uti in præfenti habemus volumine, emendatior a Ios. Iusto *Scaligero*. *Isidorus* de *Hist. eccles.* c. 25. vocat illud brevem per consules bellicarum & ecclesiasticarum rerum nobilissimam historiam. *Labbe* T. II. 463. *Olear.* P. II. 224. *Nen* in *Access.* ad *Whear.* 157.

Ioannus, gente gothus, natus Scalabi in Lusitania, per septennium Cpli versatus, litterasque græcas & latinas edoctus, postea vero in Hispaniam reversus, & post novennem LEVIGILDI, Regis ariani, proscriptionem, a RICHARDO Westgothorum rege abbas monasterii bicalarenfis, quod vulgo Valclaram vocabant, ad Pyrenæorum montium radices, indeque episcopus ecclesiæ gerundensis, floruit sub initium sæculi VII. scripsitque Chronicon, quod est appendix Chronici Victoris tununensis, ab anno primo IVSTINI II. atque ad annum IIX. MAVRITII Imp. h. e. ab A. C. 566. ad 590. idque primus edidit Henr. *Canissus*, sed *Scaliger* in nostro volumine emendatus. *Labbe* T. I. 517. *Olear.* T. I. 373. *Nen* I. c.

Idacius sive *Itacius*, Lemici in Gallæcia natus, & aquisflavienfis eadem in provincia episcopus, distinguendus ab Ithacio, fossu-bensi sive osnabensi episcopo, item ab altero episcopo Idacio, qui con-

concilio caesar-augustano interfuit, præter Chronicon, quod ab A. 379. ad A. 467. perductum, & æque hic a *Scaligero*, atque ab *Henr. Caniso*, *Andr. Schotto* & *Prud. de Sandoval* imperfectum ac mendosum, a *Iac. Sirmondo* autem integrius & emendatum editum est, scripsit Fastos consulares ab AVRELIANI Imp. anno primo ad annum HONORII Imp. ultimum, h. e. ab A. C. 270. ad 423. quorum partem edidit *Iac. Sirmondus*, integros autem *Labbeus*. Vide hunc ipsum T. I. 496. *Voss. de Histor. lat. 73. Olear. T. I. 362.*

Marcellinus, Comes illyricianus, IVSTINIANI Imp. adhuc patricii cancellarius, scripsit Chronicon rerum sub orientali maxime Imperio gestarum, ab A. 379. ubi *Hieronymus* desierat, usque ad 535. (quæ ultra progrediuntur, sunt diverſi auctoris) idque corruptum ac mutilum evulgatum est ab *Ant. Schonhorio*, *Pavvinio*, *Bignao*, *Scaligero*, castigatissime autem a *Iac. Sirmondo*. *Olearius T. I. 463. Non in Accession. ad Whear. 156.*

Sextus Julius Africanus, Libya oriundus, (unde ei *Africanus* cognomen adhæsit) Origenis discipulus, primus christianorum chronologiæ fontes reclusit, quo nomine etiam a *Scaligero* in Prolegom. in Thesaur. temp. * iij. & *Vossio* de Hist. græc. l. 2. c. 15. laudatur, scripto Chronico (quod *Eusebius* exscripsit) ab O. C. ad annum Christi 220. Sicut autem *Scaliger* eius reliquias, cum *Eusebii* & *Syncelli* partibus confuse edidit, ita *Iac. Goar* sollicite discriminavit in sua editione. Cetera utrum *Africanus* hic idem sit cum scriptore τῶν κατὰ, vel diversus, adhuc in dubio est apud eruditos. Ad M. Aurelium Antonium, cognomento Elagabalum, legatione functus est pro instauratione urbis Emmanutis, quæ postea Nicopolis appellata, adeoque floruit sæc. III. *Labbe T. I. 657. Olear. T. I. 422. Non l. 2. 255.*

Nicophori, Patriarchæ CPTani Historiam tripartitam primus græce edidit hoc in volumine *Scaliger*, latine autem interpretatus eam est *Anastasius* bibliothecarius, quam commentario illustravit *Ioach. Camerarius*, sicut *Ant. Contius*, & *Marg. Bignellus* notis instruxerunt, donec *Iac. Goar* eandem græce & latine iuxta cum *Syncelli* Chronico in lucem produxit. Quæ editio reliquis præstat.

LXXXII.

Ios. Iusti SCALIGERI de Emendatione temporum libri IIX. Francofurti 1593. E bibliotheca Mart. Beerti. Melior editio, iudice Crenio Differt. I. de libris scriptor. opt. p. 15. est genevensis de A. 1629. Hoc opus in titulo dicitur novum, absolutum, perfectum, in quo præter dierum civilium, mensium, annorum, & epocharum cognitionem exactam, doctrinam accuratam, priscorum temporum methodus, ac novorum annorum forma, aut ipsorum veterum emendatio examinanda & dignoscenda acute proponatur. In Prolegomenis agit de instituto, ratione & progressu huius operis, docens, antiquissimam anni formam esse eam, quæ in menses æquabiles annum describit, eaque pleramque omnem Græciam usam esse, & ab ea omnem Olympiadum rationem dependere, Christumque non anticipasse pascha ultimum, verum id manducasse desinente tertia decima mensis Nisan cum Iudæis, prout illi temporibus Christi pascha comedere solebant: in ipso autem opere lib. 1. de anno æquabili minore, lib. 2. de anno lunari, 3. de anno æquabili maiore. 4. de anno solari. 5. & 6. de epochis, 7. de computis annalibus X. nationum, 8. de anno coelesti & tropico. Hoc opus Thom. Erpenius in orat. de lingu. hebr. & arab. vocat immortalitate dignissimum; Casanbounus tale, in quo ut auctor non assecutus sit semper, quod quærebat, tamen ea præstitisse, quæ iustam admirationem doctis æstimatoribus non possint non exprimere; Phil. Mauckerm; admirandum; Crenius differt. I. de libr. script. opt. p. 12. & Whear Relect. hyemal. sect. XXXIV. p. 137. incomparabile, nobilissimum, maximum, & in primis eius viri habendum. Id tamen explicare & refutare nullus dubitavit Petavius in opere de doctrina temporum: de quo Clericus Biblioth. choif. T. II. 186. Et iuxta eundem Clericum (in Parrhasian. p. 363. Scaliger sæpe coniecturis indulgit, & inde formavit consequentias. At Schurzflaischius Epp. arcan. T. II. 197. gloriam ei tribuit excogitatz artificiosæ temporum periodi.

Petri GALATINI de Arcanis catholicæ veritatis libri XII. cum Io. REVCHLINI Cabala, seu symbolica receptione. Francofurti 1612. Recusi ibidem A. 1672. In præfat. venditantur pro commentario in omnia difficulta V. Tti loca, & solida refutatione

iudaicæ perfidiæ. Ipse autem auctor in ep. dedicat. sese ait ad illud scribendum accessisse, non modo ut Iudæos refutaret, sed etiam ut Reuchlini doctrinam adversus temerariam improborum inscientiam defenderet. Agit autem in 1. libro de Talmud, & ad ipsum pertinentibus: in 2. de divinarum personarum trinitate, divinæ essentiae unitate, ac divinis nominibus: in 3. de Filii Dei incarnatione & Messiae divinitate: in 4. de primo Messiae adventu: in 5. de argumentis Iudæorum, Christum venisse negantium: in 6. de humani generis redemptione & salute, propter quam Christus venturus erat: in 7. de sanctissima matre Christi: in 8. de Messiae mysteriis: in 9. de Iudæorum reprobatione, & gentilium vocatione ac salvatione: in 10. de novæ legis institutione, quæ per Messiam condenda erat: in 11. de veteris legis divinæ cessatione in adventu Noë: in 12. de secundo Messiae adventu. Atque hi libri scripti sunt in forma dialogi, in quo colloquuntur Galatinus, Capnio, & Hogstratus. Cabbala autem *Reuchlini* est divinæ revelationis ad salutiferam Dei & formarum separatarum contemplationem tradita symbolica receptio, quam qui cælesti sortiuntur afflatu, *Cabbalici* dicuntur. Sed *Reuchlinus* a Iudæis deceptus, nimium tribuit huic chimæ, quæ originem debet philosophiæ pythagoricæ. Rich. Simon P. I. de la Biblioth. choïs. 323. Io. Mich. Lang præfat. in Medull. veri christian. *Reuchlini* autem compilator, notante Carpozio in Introd. in Theol. iudaic. (vide *Acta erudit.* A. 1687. 632.) est Archangelus *Burgonensis*.

Lib. I. cap. V. p. 19. Totius Talmud partes quidem primordiales sunt sex, libri vero *sexaginta*, capita autem quingenta *triginta duo*.

Buxtorfius in Recens. oper. talm. Abbreviaturis Hebr. subiungit, p. 246. numerat libros seu *מסכתות* *Sexaginta tres*, Galatino tres Bavas accipiente pro libro uno, librumque *מכת* annumerante libro Sanhedrin; capita autem five *פרקים* quingenta *viginti quatuor*.

lib. cap. VIII. p. 27. *Tiscun sopherim*, seu aptationes & correctiones scribarum, sunt *depravationes Scripturæ S.* non qui-

Hæc omnia refutantur a *Glassio* philol. S. lib. I. 41. & *Clerico* in Gen. 18, 22.

dem malo animo, sed propter rationes probabiles factæ, interim *nullo modo probanda.*

Petrus *Galatinus*, apulus, ordinis Minorum, compiler non Raymundi Martini, qui anno 1278. Pugionem fidei scripsit, nec Raymundi a Sebunde, nam hic plane alius est, sed Porcheri Salvagi aut de Silvaticis, genuensis & carthusiani, (qui A. 1315. claruisse dicitur, & Victoriam contra iudæos scripsit, multaque se a Raymundo Martino accepisse fatetur. *Ghelin*. P. I. 385. *Iac. Thomaf. de Plag.* liter. §. 437. *Wharton* Append. ad Cav. II) &, teste *Wagenseilio* ad Sotam p. 202. e iudæo christianus, floruit A. 1516. nec ipse vidit editam Salvatici Victoriam, sed scripta tantum usus, aut potius abusus est. Præterea scripsit Commentarium in Apocalypsin, tractatum de recta S. Scripturæ interpretatione, aliumque de Ecclesia instituta & destituta; quorum editionem *Waddingus* promissit. *König* 326. Io. *Morinus* Exercit. bibl. l. I. c. 2. *Olear.* T. I. 267. *Cave* P. I. 514. *Scaligerana* 162. 366. *Cartwright* præfat. in Annot. in Gen. d. *Crew.* T. I. *Methodor.* 528. I. *Moller* Hypomnem. ad Morhofii Polyhist. T. III. 126.

Rich. MONTACVTII Antidiatribæ ad priorem partem Diatribarum Iul. Cæs. *Bulengeri* adversus Exercitationes If. Casauboni. Francofurti 1625. Defenduntur in hoc scripto, quod rerum varietate & stili gravitate elegantiaque se commendat, Exercitationes Casauboni, multumque disputatur contra Annalium conditorem, sed modeste & graviter. In specie autem agitur de rom. Pontifice. p. 31. de monarchia illius. p. 77. de potestate rom. pontificis regna dandi & auferendi. p. 88. de B. Petri patrimonio. p. 95. de reformationis necessitate. p. 103. de potestate ligandi & solvendi. p. 133. de Christi vicariis, eos ex æquo esse omnes episcopos. p. 138. de prima fide populis christianis reddenda. p. 143. Et pag. 270. sequitur Expostulatio cum *Resveydo* de loco Matth. 16, 17.

Rich. *Montacutius*, qui anglice dicebatur *Mountague*, primum canonicus vindeforiensis, ac postea episcopus cicestriensis, sive, ut *Hyde* scribit, cissacestriensis, tandemque episcopus norvicensis, scripsit etiam, IACOBI Reg. Angliæ iussu, *Analecta ecclesiasticarum exercitationum*, Apparatum ad origines ecclesiasticas, *Originum* ec-

ecclesiast. Tomum primum, quem inscripsit *Theanthropicum* eo, quod in eo agitur de vita Christi *τὸ θεανθρώπου*, & secundum, Notas in 2. investivas *Gregorii nazianzeni*, Versionem & notas ad *Philii* epistololas, tractatum anglicanum de Invocatione sanctorum, & alia, de quibus videatur *Hyde* in Catal. libror. biblioth. Bodlei. P. II. 465. obiitque A. 1641. Accusatur a *Tribbechovio* in Prolegom. in Exerc. ad Baronii Annales p. 2. impotentis ac inconstantis animi, sicut *Vossio*, *Riveto*, *Vsserio*, *Ittigio*, & *Reiskio*, quos larvatus in Censura eclogar. I. F. Mayeri p. 68. allegat Critopulus, favoris erga superstitiones pontificias; sed moderatio sapius in suspicionem collusionis venit, legendumque in primis, quod ipse habet Montacutius harum Antidiatrib. p. 199. & Gul. *Forbesius* 327. Neque vero hoc scribo, quasi quintumviros illos refutare velim, sed ut cautum reddam lectorem, si forte eruditissimus auctor noster ab illa culpa immunis esset.

LXXXIII.

PHILONIS iudæi Opera, ex interpretatione Sig. GELENI, partim ab Adr. *Tornebo* partim a Dav. *Hæschelio* edita & illustrata. Francofurti, aut potius Wittebergæ 1691. Quæ antea prodierant Parisiis A. 1640. Sunt autem sequentia: De mundi opificio: Legis allegoria, sive commentarius in Genesin: de Cherubim & flammeo gladio, nec non *Caino*: de sacrificiis *Abelis* & *Caini*, insidiis deterioris, agricultura, plantatione, temulentia: de verbis Gen. 9, 24. *Evigilavit Noë*: de gigantibus, Dei immutabilitate, & confusione linguarum: de *Abrahama*, sive legibus non scriptis, migratione Abrahami, congressu comparandæ liberalis eruditionis gratia, de profugis sive fuga *Hagaris*, herede rerum divinarum, *Iosepho*, divina immisione somniorum, (cuius argumenti V. a Philone scripti sunt libri, sed I. IV. & V. interciderunt. I. A. *Fabritius* B. gr. I. 4. p. 109.) de vita *Mosis*, caritate, Iudice seu vitando falso testimonio, creatione Principis, (per suffragia, non per sortem) & fortitudine: (scripserat Philo de III. virtutibus, Fortitudine, *Φιλανθρωπία* seu Caritate, & Resipiscencia) de Decalogo, & legibus specialibus, quæ referuntur ad præceptum III. IV. V. VI. & VII. Decalogi, de circumcissione, monarchia, seu uno colendo Deo, de præmiis sacerdotum & honoribus, animalibus

libus sacrificio idoneis & victimarum generibus, victimasque offerentibus, mercede meretricis non accipienda in sacrarium, libertate eius, qui virtuti studet, & vita contemplativa, sive hominibus utriusque sexus contemplativam & solitariam vitam agentibus, quos *Therapeutas*, feminas autem, eidem addictas philosophiae, *Therapeutridas* appellat, quod animae quandam medicinam & cultum Dei singularem profiterentur; iique, de quibus hic agitur, non erant christiani, sed iudaei, egregie hoc docente Io. Alb. Fabricio l. c. p. 115. & Sal. Deylingio Observat. sacr. P. III. 450. atque hic liber Iac. Basnagio Hist. iud. T. VI. 339. videtur scriptus a Philone ante ipsius ad CAIVM legationem, paulo ante Bruti mortem; quo tempore doctrina christiana nondum praedicata fuerit in Aegypto: praeterea de nobilitate, praemiis & poenis, execrationibus, mundi incorruptibilitate, qui liber in calce mutilus: in Flaccum Aegypti praefectum, atrocissimumque Iudaeorum hostem & persecutorem, sed & ideo poenas dantem, a CAIO quippe deiectum, in exilium pulsum, ac denique interfectum: de virtutibus (sub quibus CAII Imperatoris vitia perstringit) & legatione ad eundem: qua quidem iam senex functus est A. C. 40. missus a Iudaeis alexandrinis, ut tueretur ius civitatis & profeucharum, quo per accusationes Apionis, propter negatum imaginum Imperatoris cultum videbantur privandi; atque huius libri pars deest postrema: praeterea, de mutatione nominum in quorundam scriptis, legis allegoriis post VI. dierum opus, divina somniorum immissione, mundo, septenario & festis diebus, ac providentia Dei. Sed hic praesens ordo, atque haec distributio librorum Philonis minime est probanda, ac spe erigimur, † Ericum BenZelium, V. CL. daturum meliorem in nova eaque pleniore operum Philonis editione. Porro notabis, libellum de Mundo non esse Philonis, nec II. Fragmenta de providentia, sed Michaelis Apostoli; nec Breviarium temporum, aut librum de Genealogia Christi, sed *Annii* viterbiensis; nec Antiquitates ab Adamo usque ad Saulis mortem. *Placcius* de Pseudon. 501. & I. Alb. Fabricium 116. M. Canus LL. theol. l. XI. c. 6.

Philo

† *Alta erudit.* A. 1602. 144. Auctor *Extract. mensfr.* (der monatl. Auszug) A. 1702. m. Jan. p. 73. I. Alb. Fabricium B. gr. l. 4. c. 4. p. 106.

De mundi opificio, p. 16. Dixit Deus, *Faciamus hominem*: quod indicat, assumptos alios, tanquam cooperatores, ut irreprehensibilis tam voluntatem, quam assensum hominis recte se gerentis acceptum ferantur Deo. restat omnium, contraria vero aliis ipsi subditis.

Lib. de Ioseph p. 55. *Tempore Iosephi*, primi inter Regis aegyptiaci ministros, *non dum decumbendi mos receptus erat*,

Lib. I. de vita Moysi p. 634. *Iudaei ex pluvia manna simul discabant observationem sabbati*: cum enim iam dudum quiescent, quis esset mundi natalis, quo hoc universum absolutum est, rem a suis maioribus ignoratam tandem didicerunt, non solum oraculo, verum etiam argumentis manifestissimo.

P. 638. Vvarum Palæstinæ quam exactam suspenderunt (explo- ratores hebraei) e vecte medio, Pars II. In fol.

Philo in verbis tam paucis, tum in assignando Deo creatori causas creandi succenturiatas, tum circa originem pravarum, quae in homine sunt, cupiditatum, atque adversus illarum in Adamo carentiam, non solum in sacras literas, sanamque rationem, sed & ipsa Iudaeorum magistrorum placita, multis peccavit modis. I. C. Wagen- seil in Confut. carn. Lipman. 123.

Ego Philoni in hac observatione non multum tribuo: nam ibi Iosephus excipit fratres, ut homines peregrinos & fragi moris erat excipere, non ut homines lauti & τευφνλοι eius seculi celebrabant convivia. Adde, quod verbum *δω* etiam de iis dicatur, qui decumbunt in lectis triclinariis. II. Casanbon. Exercit. XVI. n. 36. p. 432.

Scimus quidem ex Ex. 16. perquam optime, primum sabbatum, quod Iudaei festum egerunt, septimum post descensum mannae diem fuisse; sed simul hunc fuisse septimum conditi orbis per vicissitudines revolutum diem, id nuppiam proditur. Wagenseil l. c. 566.

Hæc hyperbolica videntur. I. Hens. Basler Dissertat. T. II. 652.

cuius extrema *imposuerunt hu-*
meris duorum iuvenum, atque ita
deportabant, aliis post alios pro-
pter pondus succedentibus.

Philo, nativitate alexandrinus, religione iudeus, e familia sacerdotali, probe distinguendus ab aliis Philonibus, (quorum catalogus habetur apud sapius excitatum *Fabricium* p. 118.) Platonis philosophia & facundia probe, immo illa nimium imbutus, unde ei nati errores de materia, qua Deus ad condendum usus sit mundum, de sole & astris intelligentia præditis, de mundi incorruptibilitate, natumque dictærum, *Anc. Plato philonizans, aut Philo platonizans*, allegoricum in Scripturæ interpretatione sensum præcipue, minimeque laudando consilio sectatus, atque ita *Origeni* præludens, floruit seculo a nato Christo I. sub Imp. CAIO Caligula & CLAUDIO. *König* 633. *Cave* Hist. lit. 10. *Auslken* Mel. crit. II. 86. 412. Io. Alb. *Fabricius* B. gr. I. 4. c. 4. *Pagan. Gaudensius*, de philosoph. apud Romanos c. 57. A *Lambecio* vocatur acutissimus simul ac disertissimus scriptor; atque a *Bætlero* eloquentiæ Platonis æmulus, philosophus practicus, exquisitæ doctrinæ, rectique iudicii, quotiens allegorici non immergitur. Vide *Magnum* 656. *Pope-Blount* 202. & testimonia *Iosephi*, *Ensebi*, *Hieronymi*, *Phetii* & *Suida*, quæ volumini nostro præmittuntur.

LXXXIV.

FI. IOSEPHI Opera omnia, græce & latine. Coloniz 1691. Oxoniz e theatro Sheldoniano A. 1700. prodiit editio nitida, castigata, & eruditis illustrata notis, sed manca & mutila. Io. *Hudsonus* spem absolvendi facit operis, cum notis I. A. *Bosii* & Sam. *Potiti*: idemque dicuntur moliri non minus clari viri, Io. *Boivintus* Lutetiz Paris. & Iac. *Gronovius* Lugduni Batavorum. Interea nos ipsa lustremus opera. Illa sunt, 1) Antiquitatum iudaicarum libri XX. a C. M. usque ad bellum cum Romanis iudaicum, Sigism. *Gelenio* interprete. 2) de bello iudaico libri VII. *Rufino* aquileiensi interprete: ubi etiam ultimum sanctæ urbis excidium narratur. Et hæc narratio, uti Hermannus *Von der Hardt* de Antichristo p. 133. videtur, est optimus in Ioannis Apocalypsin commentarius. 3) Vita Iosephi a prædicto scripta interprete *Gelenio*.

4) Adversus Apionem libri II. de antiquitate gentis iudaicae, cum versione antiqua a *Gelsio* emendata. Et iudaica quidem gentis antiquitatem ex ipsis Graecorum monumentis summo acumine ac eruditione propugnat. 5) de Maccabzis, seu imperio rationis, cum paraphrasi *Erasmi* roterodami. Est panegyricus in Maccabzeos, in quo differit de martyrio Maccabzeorum, & eloquentiae suae flumen effundit. Hæc nostra operum Iosephi editio, curata a Io. Alb. *Fabrisio* Lipsiæ, quamvis Coloniz nomen præ se ferat, (vide ipsum Biblioth. gr. l. 3. c. 11. p. 317. lib. IV. c. 6. p. 245. *Albi* *ordis*. A. 1691. 244.) Prolegomenis & Appendice est auctior. In illis, quorum auctor est Thom. *Strigius*, agitur de multorum curis in Iosephum promissis & expectatis, ut *Beitrags*, Ios. Iusti *Scallgeri*, H. *Casauboni*, *Comai*, *Petiti*, *Biggii*, *Bæsleri*, *Noldii*, Ger. *Vossii*, *Cocceii*, *Sobotani*, I. A. *Bosii*, *Steph. Adonachii* (Le Moyne) & Ed. *Bernardi*: de Iosephi libris servatis, eiusdemque promissis & deperditis, nec non pseudepigraphis: de Iosephi editionibus græcis: de eiusdem interpretibus & editionibus latinis, ac versionibus in alias linguas: de *Iosepho ben Garion*: de fragmentis Iosephi, eiusque de Christo testimonio, quod habet pro adulterino, aut certe interpolato: de scriptorum Iosephi utilitate, eiusque erroribus & navis. Appendix continet 1) *Artisæ* librum de LXX. interpretibus, ex versione *Matthiæ Garbitii*. 2) Notas in Epitomen *Aristæ*, quæ legitur libro XII. Antiq. Iosephi. 3) Librorum Iosephi de Bello iud. item libelli de Maccabzis Varias lectiones ex MS. paulino collectas. 4) Libelli de Maccabzis versionem latinam auctore Fran. *Combesio*, cum eiusdem animadversionibus. 5) Fragmentum ex libro *apoc. iud.* de Univerſo, sub Iosephi nomine quondam a Dav. *Hussholte* editum, cum versione *Stephani Le Moyne*. Librum autem illum *Lambertus Caim* presbytero tribuit, *Cav.* Hippolyto cuiusdam. Vide *Placcium* de Pseudon. 391. An vero Historia de LXX. interpretibus genuinus *Aristæ* factus sit, ambigunt scriptores, & alii quidem, ut *Beilarmicus*, *Baronius*, Nic. *Le Nouvri*, adfirmant, alii, ut *Leo a Castro*, Alph. *Salmero*, Iul. *Battolucius*, Scip. *Sgambatus*, Rich. *Simon* Hist. crit. V. T. l. 2. c. 2. *Petrididius* Dissert. in Scripturam V. T. p. 49. Ios. Iust. *Scaliger* Scaligeranon p. 31. G. Ioan. *Vossius* de Histor. gr. l. 1. c. 15. Rob. *Gotw.* in Cons. quorund. scriptor. p. 1. *Hottinger* Thesaur. philol. 292. H. *Vossius* de LXX. in-

terpr. c. 4. & in Appendice, Henr. *Pharion* Auctar. Histor. dogmat. Iac. Vsserii de script. & sacris vernac. p. 317. Humfr. *Hody* & Ant. *Van Dale* in peculiaribus de hoc argumento Dissertat. recensitis in *Actis erudit.* A. 1686. 205. & A. 1705. 507. *Magirus* Eponymol. crit. 66. *König* 58. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. l. 3. c. 12. Io. Fran. *Buddens* Introd. ad H. P. E. 53. & Io. Christoph. *Wolffius* Biblioth. hebr. p. 213. negant. Vide & *Placc.* de pseudon. 75. Auctor fuerit *iudeus quidam alexandrinus, ad morum gentis sue fabulis indulgens, & ad iudeici populi laudes, ipsiusque interpretationis gratia praestantiam evolvendam, narrationem suam sedulo componens; cuius aetate & Servatoris nostri & Aristobuli aetatem superet: sunt verba Wolffi* p. 214. Denique ipsi operi praemittuntur veterum de Iosepho testimonia & iudicia, ut *Eusebii Pamphili, Hieronymi, Serapionis, Eusebii, Photii, & Ios. Scaligeri.* Quibus adde *Magirus* 477. *Pope-Blaunt* 131. *M. Canani* LL. theol. lib. XI. c. post. p. 324. *Bochartum* l. 2. in *Phaleg* c. 26.

Antiqq. iudaic. l. 1. c. 3. p. 8. *Sethidas* sideralem suam scientiam, ne periret, duabus columnis inscripserant, alteri lateritiae, alteri lapideae. Et hac (ut Iosephus addit) nostris temporibus extat in terra Syria.

Sethidas siderum contemplationibus, cum in otio viverent, dediros fuisse, vero quidem simile est; sed quae de inscriptione, & duratione alterius narrantur, vix mereantur fidem. *H. Courtyng.* Supplem. II. ad Dissert. de Antiqq. academ. p. 206. I. Fr. *Buddens* Introd. ad histor. philos. Ebraeor. 6. *Sainsjere* T. II. de la Biblioth. crit. c. 23. p. 341. & *Clertum* T. XIX. de la Biblioth. chois. p. 188.

Cap. XVI. p. 24. Modus devinciendi (apud veteres Ebraeos) fuit talis: subditis ab altero alteri manibus uno eorumque sub femora. Deum ita testem invocabant eorum, quae destinaverant.

Intelligendum hoc de porrectione manus. *Herm. Van der Hardt* de iuramento per caput p. 32.

Lib. II. c. V. p. 54. *Pyramidam etiam infans substructionibus vexabant (Ægyptii) gentem nostram (sive Ebræos.)*

Lib. III. c. VI. p. 82. *Ex utroque longiore latere arca inerant anuli aurei duo, totum lignum penetrantes, & per eos vectes aurati utrinque traiectioni.*

Cap. VII. p. 83. *Candelabrum aureum erat distinctum globulis, lilis, malis puricis, craterculis, in universam septuaginta.*

Lib. IV. c. IV. p. 110. *Iuvencam rufam paulum ante castra productam Pontifex (s. apxixous) in loco purissimo mactavit.*

Ibid. *Quotquot posthac funesti purificatione opus habebant, paulum huius cineris (de combusta vacca rufa) in fontaniam immittentes, & hyssopi ramulum intingentes, aspergebant se die tertia & septima.*

Cap. IX. pag. 132. *In sacris voluminibus (Moses) scripsi memoriam, veritus, ne propter excellentem eius virtutem a Deo raptum prædicarent.*

Mosi sermo est *de opere lateritio.* Exod. 2. 14. *pyramides autem erant fixæ.* Henr. Mascampius Instit. histor. P. I. lib. III. c. 1. p. 56.

Potius ex utroque brevitate latere. Lundius Iud. heiligh. p. 33. Deyling Observat. sacr. P. II. 434.

Non nisi uno & quadrangulo in universum ornamentis fuit instructum. Ios. Henr. Optius Disquisit. de Candel. mos. admir. structura (in Actis erud. A. 1709. 33.

Non Pontifex, sed aliquis sacerdotibus. Ideoque Aaron munus hoc ipse non subiit, verum Dei mandato iniunxit filio suo Elhazari, ut iuvencam educeret, ab alio sacerdote mactandam. Num. 19. & 2. 3. Lundius 682.

Purus quis, sacerdosne, an alius, aspergebat eos, non autem ipsi polluti. Num. 19, 18. Lundius 683.

A Mose hoc vult esse vult Iosephus, ut & Philo lib. III. de vita Mosi. Quod tamen adhuc dubium. Io. Clarius in Deus. 34, 6.

Lib. V. c. X. p. 160. Natus infan-
ti *Sampson* est nomen inditum:
quod *robustum* significat.

Cap. XI. p. 164. Id Bozus (Bo-
haz) apud Senatum contesta-
tus, (videlicet Rutha cognat-
um nolle vindicare eius bo-
na) iussit mulierem accedere
illum, & iuxta legem calceum
ei detractum *τυμωνεις το προσω-
πον in faciem incutere*.

Lib. VI. c. XIV. p. 192. Michal
stragulis *iecur capra* recens
exemptum subiecit, diluculo-
que venientibus, *ex palpitatione*
locoris, Davidem subesse agro-
tum persuasit.

Lib. VII. c. V. p. 221. David con-
tra Adrazarum Arachi, (Ha-
dad-Hezerem Rechobi) filium
monuit, *Sophenerum* (της σωφνης)
regem, cum quo ad *Euphra-*
tem congressus est.

Lib. IX. c. II. p. 259. Templi
Salomonei altitudo fuit cubi-
torum *sexaginta*. — In circui-
tu templi erant *triginta* cellæ.

Si hebraice doctus fuisset Iose-
phus, nunquam ita loquutus
esset: certissimum enim est, ea
voce fortem non significari.
Clericus in Iud. 14, 24.

Legendum est *αυτου εξουσιαν*, sic-
ut & Rufinus reddidit. Non
autem mulier, sed *ipsa cognata*
tas detrahebat sibi calceum.
Impegit etiam in hoc Iose-
phus, quod *ius levitæ* de
cessionis, de quorum illo agi-
tur *Deuter. 25*. de hoc autem
Rusba 4, 9. *confudit*. Io. *Clo-*
dius disp. de Ritu excalcean-
di in contractib. olim usitato.
§. 4. §.

Fabula hæc substructa est errori
LXX. interpp. qui pro כבד
כבד *pelle capra*, quæ statua le-
cto imposita fuit contexta, le-
gerunt כבד *iecur*. Et quis do-
cuit Iosephum, hepar capri-
num, mactato animali exem-
ptum, eiusmodi motum ede-
re? Io. Ant. *Van Dale* de di-
vinat. idol. p. 661.

Sophene in fonte 2. *Sams. 8, 3*.
dicitur *Tzeph*, quæ non fuit
ad inclitum & magnum flu-
vium Euphratem, sed *Canana*
proxima. Io. *Oldermann* disp.
de fl. *773* p. 21.

Hæc narratio, multis est erroribus
contaminata. Fortassis autem
culpa eorum magis est danda
descriptioribus, quam ipsi Iose-
pho.

— & patebant singula in longum *viginti quinque* cubitos, ac *totidem* in latum, & *viginti* cubitis attollebantur. Super *has* *alla serie* cellarum erat exstructa, super quam rursus alia, *omnes inter se numero & amplitudine paræ*, ita ut coniunctæ inferius ædificium æquarent altitudine.

Ibid. p. 269. Pharaos reges Ægyptiis sonat. Eorumque reges, usque ad Salomonis tempora *per mille trecentos & amplius annos* Pharaones dicti sunt. Post hos *mulier imperium arripuit*, quæ ab Herodoto vocatur *Nitocris*, *Ægypti simul & Æthiopia regina*.

Lib. IX. c. XI. p. 318. Ionam ferunt a *cæto* devoratum, post triduum *in Euxinum pontum* revomitum, vivum & toto corpore illæsum.

Lib. X. c. VI. p. 335. Hieremias *propheta* occiso regi Iosia epicedium scripsit lugubri carmine.

pho. *Laodice* 284.

Si Pharaos regem significat, miraretur *ταυτολογία*, quoties Scriptura dicit, *rex Pharaos*. Vel ex Iosephi historia colligere licet, *diluvium vix tanto tempore præcessisse*. Regina ab Herodoto memorata vocatur *Nitocris*, eaque *in sola Ægypto* regnavit. Et reges Ægypti *etiam post Salomonis tempora*, immo usque ad captivitatem babylonicam Pharaones dicti sunt. Sam. Bochartus in Phaleg l. 2. c. 26.

Syriacum five cilicium mare, in quo Ionas devoratus a pisce, qui *canis Carcharias* siue *lamia* fuerit, & Pontus euxinus *tam sunt diffita*, ut tantillo temporis spatio vix unus e velocissimis piscibus tantum itineris emetiri potuerit. Bochartus Hieroz. P. II, lib. V. c. 12.

Non propheta, anatothenfis, sed *Ieremias libnensis*, Iosia socer. Herm. Von der Harde program. in Aben Efram publ. recensend. p. 15. 16.

Ma-

Lib. XIII. c. IX. p. 442. Pharisei quædam, at non omnia, *fato* tribuunt, *της εμπαγωγης εναντι λεγουσι οργον*. Eadem habet Iosephus lib. XII. c. 2. & lib. II. de Bello iud. c. 12.

Lib. XIV. c. XVII. p. 483. Antipater Herodi secundo, filio suo, Galilæam curandam commisit, etiam tum admodum adolescenti, nec excedenti annum *in quintum decimum*.

Lib. XV. c. XI. p. 532. Mulieribus (iudaicis) *ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permisso*.

Lib. XIII. c. III. p. 619. A Tiberio Nerone *πέντης* *quinus* Iudæorum præfès missus est in Annii Rufi locum Valerius Gratus.

Cap. IV. p. 621. Eodem tempore (quo Pontius Pilatus erat Iudææ præfès) fuit Iesus vir sapiens; *si tamen virum* eum fas est dicere. Erat enim mira-

Maluisse Iosephum verbo tenus protulisse, quid dicerent Pharisei, quam græco more expressisse. Satis constat, in hebraicis P. T. libris nullam esse vocem, qua respondeat voci Εμπαγωγην, aut fatum. Io. Clericus T. I. Hist. eccl. p. 6.

Lege x, & redde, quintum viginti. If. Casaubonus Epist. 708. p. 897.

Sic potius vertendum cum Ru- fino: Vxori nullatenus licet separari & nubere alii, nisi prius a marito priori dimittatur. Io. Seldenus lib. III. de Vxore ebr. c. 19.

Legendum, πέντος, & reddendum, missus est. Atque hic Valer. Gratus fuit quartus, non quintus, inter Palæstinæ procuratores: primus enim fuit Coponius, missus cum Quirinio; secundus M. Ambivius; tertius Annius Rufus; quartus Valer. Gratus; quem quinto excepit loco Pontius Pilatus. If. Casaubonus Exercit. IX. sect. 4. p. 204.

Hoc est famosum illud de Christo servatore testimonium: sed adhuc sub iudice lis est, sit ne illud genuinum, an Iosepho pia fraude suppositum, vel sal-

bilium operum patrator, & doctor eorum, qui libenter vera suscipiunt: plurimosque tam de iudæis, quam de gentibus sectatores habuit. *Χριστός* & *nos* *q̄*, *Christus hic erat* Quem accusatum a nostræ gentis principibus Pilatus cum addidisset cruci, nihilo minus non destiterunt eum diligere, qui ab initio coeperant: apparuit enim eis *tertia die vivens* ita, ut divinitus de eo vates hoc & alia multa miranda *prædixerunt*; & usque in hodiernum *Christianorum genus* ab hoc denominatum non deficit.

Cap. VII. p. 626. Apud Iudæos fuit opinio, iustaltione Numinis deletum (ab Areta) Herodis exercitum, *propter Iohannem, qui baptista cognominatus est.*

De Bello iud. lib. II. c. VII. pag. 788. Pharisei animam quidem omnem tradunt incorruptam esse, *transire autem in alia corpora* solas bonorum, improborum vero interminabili supplicio cruciari.

saltem *interpolatum*. Vide Christoph. *Arnoldi* Testimonium Flavianum, & Thom. *litig.* in Prolegom. in Iosephi opera d. 5.

Hæc inserta videntur Blondello, apud Arnoldum de Testimon. flaviano 214.

Crediderim, aut Iosephum tribuere omnibus Phariseis, quod *non nullis*, qui philosophiam græcam nimio in pretio habebant, *singularis fuit*, aut mutatam, a tempore Christi ad ætatem Iosephi, Phariseorum sententiam; quorum posterius vix admitti queat, cum inter Pauli & Iosephi ætatem exiguum, aut fortasse nullum fuerit intervallum. Io. *Clericus* T. I. Hist. eccl. p. 8.

Ibid. Sadducæi fatum omnino negant, & Deum extra omnem mali patrationem *η σφοδρὴν ἰσχυρίαν* constituant.

Lib. VII. c. XIX. p. 969. Primus (Hierosolymæ) conditor fuit Chananæorum dynasta, qui patria lingua *ἱερός* appellatus est rex.

Ibid. (*Melchizedek*) fano primum ædificato, *Hierosolymam civitatem vocavit*, cum antea Solyma vocaretur.

Lib. I. contra Apion. p. 1056. Le-
profis, si eo forte morbo libera-
ri contingat, præscripsit (Mo-
ses) certas purificationes: —
multisque & variis sacrificiis per-
actis, tum demum sanctam urbem
adeundam.

Iosephus serpentis *παννὸν* nimium
crasse interpretatur: *vim liqui*
scientia boni & mali falsam ficti-
tiamque commemorat: Hero-
diadem scribit non Philippi,

το σφοδρὴν hic non meram cogni-
tionem, sed & *procuracionem* si-
gnificat: nam alioqui nec pro-
videntiam, nec omniscientiam
divinam negabant Sadducæi.
Clericus l. c. p. 13.

Nimirum Melchizedek. Nam re-
ges Ierosolymæ plerique o-
mnes vocabantur priscis illis
temporibus vel *Melchizedek*,
vel *Adonizedek*. Andr. *Mafius*
in Ios. 10, 1-5. p. 1662.

Quæ primum *Zedek*, i. e. Iusti-
tia, deinde *Salem*, i. e. Pax, tan-
dem *Ierusalem*, sive *a Davide*,
sive *ab alio quopiam* appellata
fuit, facto ex coniunctione
nomine: nam cum Abraham,
sacrificaturus filium suum, lo-
co dedisset nomen *יְרֵמְיָהוּ*
ex illo *יִרְמְיָהוּ* *Iireh* provide-
bit, & vetustiore appellatione
Salem formatum est *Ierusalem*,
h. e. Providebit aut videbit pa-
cem. *Mafius* l. c.

Adeunda ipsis erat sancta urbs
ante, quam sacrificia perageren-
tur, quippe quibus debebant
adesse præsentem. *Lev. 14, 10. II.*
Lundius 677. n. 73.

Erroris fuere ignorantis, non men-
dacia fallentis. Neque æquum
est, paucis e maculis labem to-
ti narrationis corpori asper-
gere. *Melch. Canis* L.L. theo-
log.

sed Herodis uxorem fuisse, qui
Herodis quoque Tetrarchæ
frater erat: *templum in secundo*
anno regni Darii dicit esse per-
fectum: *seniorum lamentationes*,
cum templi veteris amplitu-
dinem recordarentur, non ad
novum fundatum, sed ad *iam*
consummatum refert.

log. lib. XI. cap. 6. pag. 325.

Iosephus sive *Iosephus*, hierosolymitanus, Matthatiæ sive Mat-
thiæ filius, natus A. C. 37. Nobilis ebraeus, ex primo ordine XXIV.
sacerdotalium, quod ad paternam familiam attinet, ex regio autem
Asimonæorum genere, respectu matris, descendens, secta phari-
sæus, & prius essenus, sed liberalibus studiis ornatus, sacerdotum
aliquot causam feliciter Romæ egit, inque patriam redux, bello
& seditione tunc laborantem, Rector & Dux Galilæorum factus,
præclare fortiterque se gessit, donec a Romanis caperetur. In vin-
culis cum esset, callida prudentia usus VESPASIANO eiusque filio
TITO prædixit imperium, cumque veritas vaticinii postea com-
probata crederetur, a Vespasiano libertatem & cognomen *Flavii*
adeptus, eidem, ut & Tito ac postea DOMITIANO supra modum
carus fuit. Alexandriam cum Tito egressus, eidem in obsidione
adfuit, & cuncta diligenter annotavit, nactusque Romæ otium,
postquam maiorem græcis litteris operam dedisset, Historiam de
Bello iudaico ex hebraico seu syro-chaldaico in græcum transla-
tam TITO obtulit, quæ ei tam grata fuit, ut iuberet in bibliotheca
publica reponi, ac Iosepho, viro non tantum inclyto, sed etiam,
ut credebatur, vati, statuum in urbe erigi. Vixit ultra quantum
& decimum DOMITIANI annum, qui erat Christi XCIII. & in quo
Antiquitatum libri desinunt: post quos scripsit librum contra Apio-
nem. Fortassis autem non diu superfuit patrono suo *Euphrodito*,
a DOMITIANO interfecto A. C. 95. Vide ipsum *Iosephum* in Vi-
ta, *Cavium* H. L. 16. G. Io. *Vossius* de Hystor. gr. l. 2. c. 8. p. 116.
& Io. Alb. *Fabricius* Bibl. gr. lib. IV. c. 6. Stilus eius, *Photio* iudice,
sane non inepto, est candidus, purus, elegans, ac iucundus; in
concionibus etiam disertus, atque ad persuadendum efficax. De
ornamentis autem & orationibus a Philone & Iosepho Historiæ

infertis, lege *Clarius* in Num. 25, 14. Ipse quidem Iosephus fatetur, primum historici requisitum esse studium veritatis, eique sese in primis deditum esse, lib. IX. Antiqq. iud. c. 2. p. 258. contendit, at multis tamen erroribus contaminatus est, videlicet chronologicis, historicis, geographicis, moralibus, & theologicis; sed quid si non pauci sint descriptorum? ita ut non opus sit cum *Saliano*, *Baronio*, *Possentino*, *Salutino*, *Corn. a Lapide*, *Ang. Mascardo*, aliisque, fidem eius plane dubiam reddere, & praestantissimum scriptorem de ponte delicere? Legi hanc ad rem merentur Ios. Iust. *Scaliger* Prolegom. in libb. de Emendat. temp. 3. *Whear* Relect. hiemal. sect. 33. p. 120, 121. *Wagenheil* Prolegom. in Telsign. sat. 67. & *Hitz* Prolegom. in praesens opus e 4. quorum primus Iosephum appellat optimum & fidelissimum; secundus principis historici virtutes habentem; tertius eximium & utilissimum scriptorem; quartus librorum V. T. historicorum illustratorem, & historiae ecclesiasticae V. T. quae in sacro codice integra non extat, continuatorem, quo carere prorsus nequeamus. His adde *Pargan. Gaudensium* Dissertat. de philosophia apud Romanos c. 77. (Conlect. libr. rarior. T. II. Fascic. II. 263.) *Anton. Pagium*, *Christoph. Colerum* Epist. de stud. polit. (T. III. *Methodor. Crenii* p. 387.) & *Melch. Canum*, vere & candide, ipsorum etiam adversariorum testimonio, iudicantem, qui lib. XI. LL. theol. c. post. p. (editionis patavinæ nitidissimæ) 324. *Iosephi fidem* e gravissimis scriptoribus, *Hegesippo*, *Hieronymo*, *Eusebio*, *Sozomeno*, & *Nicophoro* probat, & lapsus eius fuisse ait *errores ignorantis, non mendacia fallentis*. Iosephum autem continuavit *Basnagius* dans l' Histoire des Juifs, a la Haye 1716. 12. vol. IX. de qua vide *Spicilog.* Novæ biblioth. P. II. 221. Denique notandum, in varias linguas translatos esse Iosephi libros, germanicam videlicet, belgicam, anglicam, gallicam, hispanicam & italicam, & si cui volupe est nosse requisita editoris atque illustratoris operum Iosephi, adeundum ei illustrem *Reimborgium* in Epp. p. 136.

LXXXV.

EVSEBII Pamphili Historia ecclesiastica, eiusdemque libri de vita CONSTANTINI Imp. & Panegyricus, atque Oratio CONSTANTINI ad sanctos, graece & latine, cum Adnotationibus

nibus Henr. *Valesi*. Moguntia, iuxta exemplar parisiense, (videlicet de anno 1669. ubi etiam postea prodit A. 1677.) A. 1672. De qua editione audi, si placet, iudicium *Schwarzfelschii* Epp. select. p. 51. *Emissa iterum Eusebii Historia ecclesiastica est; sed ita saepe vitiosa, ut subeat mirari. Græcæ, optarem, in primis majori cura expressæ, qui emendando operi vacaverunt. Sed hoc patet; pleraque editiones moguntinensæ aut mutila sunt, aut minus nitida. Idem sentit Cave* p. 241. Sed nec Moguntia excusatus est hic liber, etiamsi id nominis præ se ferat; verum Francofurti ad Moenum. Vide *Cavium* p. 93. & Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. gr. vol. VI. 61. Neque credas, recusum esse hoc opus Amstelodami A. 1695. per fraudem enim factus est hic titulus, cum sit ipsissima editio francofurtana. Quod autem ad Historiam hanc Eusebii attinet, absolvitur illa, scripta, ut *Photius* iudicat, phrasi neque iucunda uspiam, neque perspicua, X. libris, a nato Christo usque ad victoriam Constantini de Licinio reportatam, h. e. ad A. C. 320. vel, iuxta Calvisium, 325. Præmittuntur 1) *Valesi* Epistola seu Præfatio ad Archiepiscopos, Episcopos & universum Clerum ecclesiæ gallicanæ, quæ dicit, utilitatem ecclesiæ gallicanæ, eruditorum omnium vota, & Eusebium suo quodam iure poposcisse, ut hæc Historia eccl. multo, quam antehac, emendatior ac purior ederetur. 2) Altera, eiusdem, qua tria esse ait, quæ in hac editione præstare studuerit, videlicet ut græcum emendaret textum, novam daret latinam, & loca exponeret obscuriora. Græcam Rob. *Stephani* editionem, quam *Cave* p. 93. laudat, ut elegantissimam & accuratissimam; se se cum IV. optimæ notæ codicibus manu exaratis contulisse; inter quos cum unus fuerit e bibliotheca Cardinalis Iulii M. A. ZARINI, in eminentissimi huius viri laudes digreditur: conatum se veterem distinguendi sive interpungendi morem renovare, qui talis fuerit, ut vel punctum poneretur in fine literæ, vel in medio, vel ad caput literæ; primum vocatum *υποσημνην* subdistinctionem, alterum *μεσημνην* median distinctionem, tertium *επσημνην* finalem seu plenam distinctionem: tres Eusebii interpretes, *Rufinum*, *Mausculum*, & *Christophorsenum*, non caruisse erroribus ac vitiis, adeoque necessarium fuisse, novam ut ipse versionem adornaret: in Adnotationibus, quas P. de Marca in ep. mox memoranda laudat, duo se spectasse, nimirum ut emendationum sua-

rum rationem redderet, & varias scriptorum codicum lectiones studiosis proponeret, deinde ut obscuriores Eusebii locos illustraret, & antiquos ecclesiae mores ac ritus collatis aliorum scriptorum locis explicaret. 3) *Eiusdem* commentarius de vita scriptisque Eusebii: in quo etiam agit de eius fide & orthodoxia. 4) Veterum testimonia pro, & contra Eusebium. 5) Petri de *Marca* Epistola ad Henr. Valesium de praedicatione euangelii inde iam ab apostolorum tempore Gallis facta, videlicet *Lucam & Crescentem* a Paulo, *Trophimum* a Petro in Galliam missum ad praedicandum euangelium, eodemque ibi munere functum esse *Philippum* apostolum. Cui tamen Io. *Lannoius* opposuit Dispositionem, editam Parisiis A. 1659. 8. Annotationibus Valesii, quatuor eiusdem Dissertationes subiunguntur: I. de ortu ac progressu schismatis Donatistarum usque ad Synodum nicenam, i. e. ad A. C. 325. II. de Anastasi & Martyrio hierosolymitano: in qua ostendit, unam duntaxat basilicam Hierosolymis a CONSTANTINO aedificatam fuisse, non duas; ut plerique crediderunt. III. ad Iac. *Vsserium*, qua sententia eius de versione LXX. interpretum, & Hexaplis Origenis confutatur. IV. de Martyrologio romano, quod edidit Hierib. *Roswydun*, & pro vetere, quod Baronius dolet intercidisse, vendicat. Valesius autem e contrario affirmat, nullum unquam fuisse proprium ac peculiare Martyrologium ecclesiae romanae, ante illud, quod iussu SIXTI V. Pont. max. editum est hoc titulo, & Baronii notationibus illustratum. Ceterum non est silentio involvendum, Io. Gottl. *Möllerum* in Observat. philolog. p. 54. profiteri, Valesium hac in versione sua & adiectis notis partium quidem studio haud raro indulgisse, prout, praeter *Clericum* in Arte critica, exemplis quibusdam eruditissime *Bobolium* Antiqq. eccles. T. II. 216. ostenderit, neque tamen illam, ut alias, sceleratae textus depravationis iure meritoque argui posse: *Cavium* autem p. 93. statuere, facile quid illi condonari posse, qui tantos insumserit labores, ut historiam hanc omnibus numeris absolutam, nec non accuratissima versione, doctissimisque annotationibus ornatam & illustratam nobis daret, & quidem, quod admirabilius est, eo tempore, quo, ob debilitatem oculorum, alienis oculis ac manibus & legere cogebatur & scribere. Et Casp. *Sagittarium* praedictas Annotationes elegantissimas vocat, Introd. in Hist. eccles. c. 3. p. 8. Sed

Sed ut ad Historiam Eusebii ecclesiasticam redeamus, sciendum est, molli eum brachio attingere Christi nativitatem, ministerium, mortem, & in celos ascensionem, postea vero operose ostendere, quamnam christianæ ecclesiæ primordia fuerint; quorum opera & ministerio sonus doctrinæ evangelicæ in totum terrarum orbem exierit; quæ SS. Apostolorum certamina, qui successores, & præcipuarum ecclesiarum episcopi fuerint; qui Principes nutriti ecclesiæ; qui hostes & persecutores; & qui vitæ eorum exitus fuerint. Atque hæc Historia inter omnes Eusebii libros merito palmam fert, eiusque auctor, quoniam primus tale opus aggressus est, nec infelicitè tractavit, ecclesiasticæ historiæ pater & conditor appellari potest. *Valesius* in Vita Eusebii (d) 2. *Sagittar.* p. 7. *Canus* LL. theol. lib. XI. c. 6. & *Crenius* de Singularib. scriptor. n. 87. Neque tamen de nihilo est, quod illustris *auctor Colloq. monstr.* Tomo II. 272. scribit, dolendum esse, quod non habeamus veram & perfectam historiam ecclesiasticam, præcipue III. primorum sæculorum. Libri IV. de Vita CONSTANTINI sunt postremum Eusebii scriptum, compositum post eius mortem, & panegyricus magis, quam historia. Laudatur in iis Imperator, non a fortitudine bellica, sed pietate & religionis studio. Oratio de laudibus CONSTANTINI Imp. habita fuit in eius tricennialibus, h. e. A. C. 336. incunte: non enim completo, sed inchoato ætatis anno decennialia, vicennialia, tricennialia instituebantur. Vide C. A. *Rupertum* Observat. in *Besoldi* Synops. min. c. 35. p. 385. Denique Oratio *Constantini* ad sanctorum cœtum, sive doctores & populum, habita in die passionis Christi, continet, post proœmium & captationem benevolentia, sequentiâ: Deum patrem esse Verbi & omnium rerum opificem, nulloque res modo consistere, si diversæ essent earum causæ; errare, qui simulacrum venerantur; Christum filium Dei cuncta condidisse, & certum vitæ spatium singulis constituere; falsa esse, quæ de fato dicuntur; in rebus, quas intelligentia assequi non possumus, creatoris sapientiam prædicare nos debere, nec casum, aut aliam præter Deum causam comminisci; & necessaria, & ad voluptatem nobis a Deo suppeditata, ad utilitatem nostram dispensanda; philosophos, qui omnia scire voluerunt, opinionibus esse lapsos, interque eos ipsum etiam *Platonem*; neque tamen omnia philosophorum, multo

minus S. Scripturæ dogmata respuenda; de corporali Domini adventu, qualis & cur fuerit; de fructu huius mysterii; ad bonum malumve propensionem ex hominum oriri voluntate, ideoque necessarium esse iudicium Dei; creaturam immenso spatio distare a substantia increata, hominemque per virtutem proxime ad Deum accedere; de præceptis & miraculis Servatoris, deque commodo, quod subiectis attulerit; Christi adventum a prophetis prædictum, atque ad simulacrorum urbiumque illa colentium everfionem ordinatum fuisse; de sapientia Moïsis, Daniele & tribus pueris; de Sibylla erythræa, & Virgilio Marone qui vaticinati sint de Domino; victorias & reliqua bona Christo accepta esse ferenda; de christianorum constitutis, Deumque diligere eos, qui virtutem sectantur, punire autem tyrannos & persecutores, ut Decium, Valerianum, Aurelium, Diocletianum, Maximinum.

Histor. eccl. lib. I. c. 6. p. 18. Herodius primus ex alienigenis iudaicæ gentis regnum obtinuit.

Herodes non erat alienigena, sive gentilis, sed *edemau*, adeoque iudæus. *Casanbani* Exercit. I. n. III. p. 26.

Lib. II. c. 17. p. 13. Quæ Philo de *ascetis* (Christianis) commemoret.

Verius utique est, *iudaorum* genus ab eo describi, non christianos. Io. Alb. *Fabricii* Biblioth. gr. lib. IV. c. 4. p. 113. *G. Caltus* Concord. euang. 80.

Cap. 18. p. 59. Philo librum contra Caium, coram universo Senatu fertur recitasse.

Sic fides pene auctorem. Io. Alb. *Fabricii* p. 115.

Lib. IV. c. 11. p. 125. Ipse (Iustinus martyr) in urbe Roma domicilium habebat.

Καὶ ἐν τῇ πόλει τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο. Et in urbe Roma conventum sive colloquia i. *stirnebas*. Io. Ern. *Græci* Spicileg. Patr. P. II. 141.

Lib. V. c. 24. p. 193. Sed & præbyteri illi, qui ante Soterem, ecclesiam, cui tu nunc præses, gubernarunt.

Sed & antiquiores illi, qui ante Soterem. e. r. Christian. ab *Hebwich* de Ordin. presbyt. 168.

Lib. VII. c. 31. p. 283. Manes *se ipsum Christum* fingere instituit. Et nunc quidem *Paracletum se, ipsumque Spiritum S.* esse prædicabat.

Lib. IX. c. 11. p. 366. Sed & *imagina*, quæ ipsi (MAXIMINO) liberisque eius honoris causa posita per singulas prope urbes visebantur, deiectæ sunt.

Ibid. Ex quorum numero fuit *Picentini*.

Lib. III. de Vita Constantini c. 1. p. 433. Quamdiu imperavit Constantinus, *cunctis indicibus gladius otiosus semper atque incruentus pendebat.*

Lib. IV, c. 62. p. 557. Hæc cum dixisset, (CONSTANTINVS M.) illi (Episcopi) solemni ritu divinas cærimonias (baptismi) pergerunt iniunctisque ei, quæcunque necessaria erant, *sacrosanctorum mysteriorum participem eum fecere.*

In Annotat. Valefiii, & quidem in lib. IV. c. 23. p. 80. Quadratum Athenarum episcopum *distinguendum esse existimo a Quadrato illo, apostolorum discipulo.*

Petrus *de Marca*, natus Gantii in Bearnia, operam dedit studio iuris, atque in urbe Pavio primum fenator, deinde Parlamenti
Paris II. in fol.

Imputationes hæc probatione indigent. Godofr. Arnold Hist. eccl. & hæret. P. I. 125.

Inscriptiones, γεαφαι.

Peyotius, Παννης.

Annon Crispum tolli iussit, cuiusque *novercam, & Licinianum*, nepotem ex sorore? *Rupertus* Observat. in Synops. Besoldi c. 15. p. 381. Christian. *Democrisus* Opp. p. 633.

Favet quidem interpretationi vocabulum *απογενητα*, quo sacramentum S. cænæ designabatur; favet etiam consuetudo, baptizatos admittendi ad S. cœnam, de qua *Tollius* in Insignib. itiner. ital. 175. nihilo tamen minus id explicatur de *doctrina salutari*. Io. Andr. *Schmidt* Programme academ. pasch. A. 1710. B 3.

Vnum eundemque esse, testantur *Eusebius* Chron. can. ad an. 325, & *Hieronymus* de Scriptor. c. 19. Vide *Cavii* Histor. lit. p. 24.

præfles, post amissam coniugem, e qua multos genuerat liberos, consiliarius Status regius, inde episcopus conserantiensis, postea archiepiscopus tolosanus, tandemque, sed brevissimo tempore, archiepiscopus parisiensis, cum aliis scriptis, tum vero in primis opere de Concordia sacerdotii & imperii, ob quod tamen Aulae romanae indignationem expertus est, inclaruit, mortalitatemque deposuit Lutetiae Parisiorum, postquam paullo ante confirmationem summæ dignitatis papalem obtinuerat. Videantur *Balazius* & *Faget* in eius Vita, *Lexicon* univers. histor. T. III. 441. *Magistrus* 565. *Henr. Valesius* præfat. in Eusebii Hist. eccl. (c) *Crispulus* in Censura Eclogar. Mayeri 51. *Sorberiana* 148. Collectoribus Actor. erud. ad A. 1682. p. 327. ille audit immortalis memoriæ vir, & *Boetius* in Hug. Grotii l. 1. c. 3. exquisitæ vir doctrinæ.

Fl. Valerius CONSTANTINVS., Constantii Chlorig & Helenæ, de qua disputant, fueritne legitima uxor, an concubina, filius, natus Naissi, Daciae mediterraneæ oppido., devicto Maxentio christianam professus est religionem, eamque ædium sacrarum extructione & donariis atque amplis redditibus, auctoritate episcopis fere nimia conciliata, sacrique apparatus splendore illustrem reddere studuit, & pacem ecclesiæ attulit, ut adeo cognomen *Magni* multis nominibus meruerit, nec satis laudari posset, nisi triplici facinore se se, sui que nominis famam polluisset, dum *Crispum* filium, *Fausstamque* coniugem, & Valerium *Licinianum* Licinium Cæsarem, sororis filium, trucidari iussit. Cumque CPlin ædificaret, atque eius causa populum nimis tributis & exactionibus oneraret, multi sedes suas deserere coacti sunt, militumque ad Danubium & Rhenum excubantium avocatione in orientem factum est, ut barbari in occidentale Imperium irrumperent, idque vastarent ac delerent. Anno Christi 337. ad thermas helenopolitanas tendebat, sed cum propter infirmitatem Nicomediae in suburbio cogeretur subsistere, finemque vitæ suæ imminere sentiret, baptismum petiit, factusque profelytus, sine dubio ab episcopo illius urbis & eum, & *τὴν ἀποστολὴν* (quæ quidem vener. abbas, Io. Andr. *Schmidius* doctrinam salutarem interpretatur) in prima feria Pentecostes accepit anno Christi 337. ætatis 66. Imperii 30. cum 40. mensibus, eodemque die, actis Deo pro mysteriorum participatione ac donata luce gratiis immortalibus, a meridie migravit ad

Do-

Dominum, & immortalitatis lauream est consecutus. Nos interim scriptis, quæ reliquit eruditissimus Princeps, in æternam augustissimi nominis eius famam frui & gaudere possumus, eaque sunt, non *Donatio* ad Papam romanum, quæ in cerebro credulorum, & in averfa pagina alicuius Diplomatis pontificii latitat, *Placc.* de pseudon. p. 196. sed *Orationes & Epistolæ*, quarum catalogum exhibet *Cave* p. 906. Illarum sunt duæ, una ad sanctorum cœtum, de qua iam supra diximus, altera ad Patres in Synodo nicæna, apud *Eusebium* l. 3. de Vita Constantini c. 12. & verbosior apud *Gelas.* cyzic. Hist. concil. nic. l. 2. c. 7. easque sacratissimus Imperator latine pronunciavit, alii autem, ad hoc constituti, græce reddiderunt, sicut *Eusebius* refert libri III. de Vita Constant. c. 13. & lib. IV. c. 32. De Constantino, præter *Eusebium* loco sæpius allegato, agunt *Cave* p. 95. Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. vol. VI. l. *Rupertus* Observat. in Besoldi Syn. min. c. 15. pag. 375. Godofr. *Arnold* Histor. eccles. & hæret. lib. III. c. 7, n. 18. & lib. IV. c. 2. *Læxi*, univ. histor. P. I. 725. *Magirus* 235.

LXXXVI

SOCRATIS & SOZOMENI Historia ecclesiastica, græce & latine, & quidem cum versione & annotationibus Henr. *Valesii*. Moguntiz 1677. Melior autem utriusque editio est parisiensis de A. 1668. *Socratis* Historia, VII. comprehensa libris, incipit a CONSTANTINI M. imperii primordiis, h. e. A. C. 309. usque ad THEODOSII iunioris consulatum XVII. seu annum Christi 441. vel, ut ipse auctor l. 7. c. ult. liberius computat, seriem annorum 140. complectitur. Similiter *Sozomeni* Historia, libris IX. constans, narrationum suarum initium petit ab anno 323. easque perducit ad imperium THEODOSII iunioris, & obitum HONORII sive ad annum Christi 439. Præmittuntur autem huic editioni 1) Epistola dedicatoria ad LVDOVICVM XIV. in qua nullum Regibus atque Imperatoribus convenientius ait offerri posse munus, quam Historiam rerum ecclesiasticarum, magnumque Regem laudat ab humanitate, prudentia, iustitia, vigore ingenii, munificentia in litteras, bellicis expeditionibus, & pace aquisgranenfi, qua animi sui æquitatem ac moderationem abunde declaraverit. 2) Præfatio, qua, quid in horum scriptorum editione

præstiterit, exponit. 3) Alia, quæ agit de vita & scriptis Socratis atque Sozomeni. 4) Veterum Testimonia de Socrate & Sozomeno. Annotationibus autem *Valesii* subiunguntur eiusdem Observationum ecclesiasticarum libri III. quorum primus agit de Athanasio, secundus de Paulo Cypriano, tertius de VI. canone concilii nicæni. Quibus adiuncta est *Archelai*, episcopi Mesopotamiae, disputatio adversus manichæorum, ex codice manu scripto Bibliothecæ ambrosianæ.

Socras. lib. II. c. 8. & 17. p. 84. & 94. Cum ecclesiasticæ regule veteret, ne præter sententiam rom. Pontificis quidquam ab Ecclesiis decernatur. Ita etiam se habet versio in Sozomeni I. III. c. 10. p. 510.

Lib. IV. c. 27. pag. 244. Cum (Gregorius thaumaturgus) ex Atheniensium scholis discessisset, iuris civilis discendi causa *Berytum profectus est*.

Lib. V. c. 15. p. 274. Flavianus, Theophilus alexandrini episcopi interventu, DAMASVM sibi conciliavit.

Sozomen. lib. III. c. 10. p. 510. Animadvertens *Iulium*, Athanasium non posse tuto in Ægypto degere, eum ad se evocavit.

Lib. VII. c. 11. p. 17. Ut de his rebus (Flavianus ordinationem, & hinc enatas turbas concernentibus) cognosceretur, tum ipsi, tum Imperator *Gratianus* ad

Cum consuetudo in ecclesia recepta. Nam IVLIVS pontifex suo modo, non nostro loquitur, & canonem ac consuetudinem pro uno & eodem accipit, ut verborum series ostendit. Io. *Lannoius* Epp. 539. *Edm. Richerius* T. I. Hist. concil. general. p. 12. 13.

At ille nunquam studiorum causa *Berytum venit*. Iac. *Hafeni* de Berytenfi Ictor. acad. (in Conlect. libror. rar. Fascic. V. p. 88.)

Hæc, & sequentia, ita falsa sunt, ut defendi nequeant. *Lannoius* Epp. p. 37.

Loco *ισχυ* ponendum *πολυ*. *Iulius* enim non fuit creatus *Papa* tempore Concilii nicæni, quippe qui, teste ipso Sozomeno, XXX. ab illo Concilio annis vixit. *Perroniana* 314.

Non *Gratianus*, sed vel *Theodosius*, vel *Valentinianus*. Io. *Lannoius* Epp. p. 37.

orientales episcopos scripserunt, eos in occidentem convocantes.

Socrates, natus CPlī circa exordia principatus THEODOSII, haustis ab Helladio & Ammonio grammaticā, ab Troilo autem sophista rhetoricæ artis præceptis ad forum se contulit, & causas tractavit in urbe patria, inde *scholastici* cognomen adeptus: ita enim advocati eo tempore dicebantur, non quod scholis adscripti essent, sed quia iuvenes, ex Rhetorū scholis advenientes, hanc exercebant artem. Tandem vero, ea relicta, ad Historiam scribendam accessit, in eaque iudicio & diligentia usus est singulari, stilo tamen simplici & abiecto sive humili, non ex inscitia, sed ut facilius intelligi posset. Vulgo quidem Novatianæ sectæ addictum fuisse & dicitur & scribitur; sed *Valesius* contra hanc imputationem eum defendit in Vita eius, & in Annot. in lib. II. cap. 38. p. 35. etiamsi non neget, videri illis fuisse. Cui accedit *Cave* p. 240. nec *Non* repugnat in Accession. ad Whear. 265. De Socrate etiam legi possunt Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. vol. VI. n. 762. *Sagittarius* Introd. in Hist. eccles. p. 11. *Blount* 299. *Vossius* de Histor. latinis l. 2. c. 20. G. *Arnold*. P. I. lib. V. c. 3. n. 95. & celeb. C. *Thomassius* in Cautel. circa præcogn. Iurisprud. eccles. p. 23. ubi faterur quidem, & ipsum cum sociis suis Historiæ eccles. scriptoribus falsa interdum veris immiscere, attamen Eusebio præferendum esse iudicat. Sed *Cano* p. 324. varias ob causas ille minus placet.

Hermias Sozomenus, *Salaminius* dictus, secundum vulgarem interpretationem a *Salamine*, urbe Cypri, quæ & *Constantiæ* nomen habuit, tanquam eius patria, sed iuxta *Valesii* in vita eius, & Annotat. p. 98. *Cavii* p. 241. *Non* in Accession. 266. & Io. Alb. *Fabricii* Bibl. gr. vol. VI. p. 121. mentem, *Salamanes*, veluti proprio nomine, adeoque *Salamanes Hermias Sozomenus*, si non *Sozomeni*, scilicet filius, (nam in Iure græco rom. legitur ο σὺζομῶντος ἐκγονοῦ) dicendus, natione phœnicus, iurisprudentiam, nescio an Beryti, didicit, & postea CPlī causarum patronum egit, ita tamen, ut & historiæ post Socratem conscribendæ daret operam, tantum a Socrate superatus iudicio, quantum noster illum anteivit stili præstantia: scripsit autem primo omnium Compendium historiæ ecclesiasticæ ab ascensione Christi ad annum 323. libris II. qui perierunt, ac dein-

de illud opus, quod prae manibus habemus. Nec fidem Sozomeni infringere potest illud *Gregorii* M. l. VI. ep. 31. scribentis: *Sozomeni Historiam sedes apostolica recipere recusat, quoniam multa mentiuntur, & Theodorum Mopsuestia nimium laudat.* Nam posterius hoc non legitur in Sozomeno, sed Theodoret. Hæc & alia reperies in *Valesio* de Vita & script. Sozomeni, *Nou* & *I. A. Fabricio* locis citatis, *Cano* LL. theol. lib. XI. c. 6. p. 323. & *Cave* 241. Quibus adde *Vossium* lib. II. de Histor. lat. c. 20. p. 137. *König*. 767. *Blount* 301. *Sagittarium* Introd. p. 13. *G. Arnoldum* P. I. lib. V. c. 3. n. 15.

LXXXVII.

THEODORITI & EVAGRII Historia ecclesiastica, item Excerpta ex Historia ecclesiastica PHILOSTORGII & THEODORI Lectoris, cum versione latina & annotationibus Henr. *Valesii*. Moguntiae 1679. Sed hæc editio rursus cedit parisiens de A. 1673. Præmittuntur operi huic 1) editoris Epistola dedicatoria ad Io. Bapt. Colbertum, Equitem, Marchionem de Seignelay, Regis Christianissimi a consiliis & secretis, moderatorem regalis ararii, & curatorem palatiorum ædiumque regiarum, quem, ut erat omni laude dignus; post Regem LVDOVICVM Magnum, cui patroni litterarum encomium tribuit, laudat ab amore ac patrocinio litterarum, ararii cura & administratione singulari, modestia, frugalitate ac temperantia. 2) Præfatio, de vita & scriptis IV. istorum virorum. 3) Veterum testimonia de his eorum scriptis. Annotationes autem excipiunt 1) duo Observationum ecclesiasticarum libelli; prior de *Petro Fullone*, antiochenis ecclesie episcopo, deque synodis, in quibus damnatus est: alter de duplici synodo romana, & duabus *Acacii* episcopi CPtani damnationibus. 2) Dissertationes III. *Lucæ Holstenii*, quos ipsi auctor post obitum tradi voluit ac mandavit, quarumque duæ priores agunt de Epistola synodica *Alexandri*, episcopi alexandrini, tertia vero de episcopatu *Synefit*. *Theodoriti* Historia V. constat libris, non pluribus, qui perierint, stilo historice magis conveniente, quam Socratis, immo etiam Sozomeni, diu post Synodum ephesinam scripta, memoratque res gestas ab Arianæ hæresi usque ad tempora THEODOSII iunioris, sive ab A. 322. ad A. 427. Vid. C. *Thomasius* Caurel, c. p. Iurispr. eccl. 23. *G. Arnold*. P. I. l. V. c. 3. n. 14. *Ausilius*

lon T. II. du Mel. crit. f. 490. & Giorn. de' Letter d'Italia T. XIII. 387. Atque hi triumviri, *Socrates, Sozomenus & Theodoretus*, hoc, ut *Valisio* videtur ordine, eadem ætate eandem fere historiam in litteras redegerunt: quod nemini mirum videatur, quia nullus alterius relationem plene ac per omnia probabat: nam in quibusdam dissentiebant, ac, prout quisque animatus erat, ita Episcoporum contentiones referebat. Et *Socrates* quidem ac *Sozomenus*, cum Cpli degerent, ea potissimum, quæ ibi contigerunt, litteris complexi sunt, *Theodoretus* autem, utroque longe doctior, & in Oriente versatus, in rebus orientis tradendis diligentior fuit, plurimosque illorum errores euitavit. *Enagrios* Historia VI. libris constans, initium ducit a Synodo ephesina five anno Christi 431. ubi *Socrates & Theodoretus* desiere, & terminatur in XIImo imperii MAURICII, hoc est, Christi anno 593. *Philostorgii* Historiæ ecclesiasticæ ab arianæ controversiæ initiis usque ad VALERIANVM iuniorem, qui HONORIO successit, five ab A. C. 300. usque ad 425. II. erant volumina, continentia libros XII. quorum initiales litteræ inter se conjunctæ nomen auctoris referebant; sed ipsum opus intercidit: neque iam quidquam eius haberemus, nisi *Photius* in Bibliotheca nobis Excerpta reliquisset, quæ *Henr. Valisius* emendatiora hic dedit cum versione & notis suis. *Theodori* Lectoris Historia ecclesiastica itidem II. constat libris, atque ab extremis THEODOSII iunioris temporibus, in quibus finiunt *Socrates, Sozomenus & Theodoretus*, decurrit usque ad IVSTINVM Imp. seniore, adeoque res C. pæne annorum enarrat. Sed & hæc evanuit; nec aliud eius hodie habemus, quam Excerpta, a *Nicophoro Callisti Xanthopuli* conscripta, & posteritati relicta.

Theodori. Lib. I. c. 7. p. 26. Magnus *Eustasius*, eccl. antioch. episcopus, primus omnium in Concilio nicæno Imp. CONSTANTINO M. panegyricum dixit.

Enag. lib. IV. c. 30. IVSTINIANVS inexplebilis avaritia.

Cap. 39. pag. 415. IVSTINIANVS a recta Catholicorum dog-

Immo *Eusebii* cæsariensis. *Causa* Hist. liter. script. eccles. 92.

Si vera sunt. *Edm. Richerius* Hist. concil. P. I. 521.

Et hoc probatione indiget. *Richerius* ibid. & *Schwarzf.* dissert. de ortho-

matum via deflebens, tramitem ingressus est, quem non Apostoli, nec Patres vestigiis suis triverant.

Lib. VI. c. 8. p. 450. *Postremo die* mensis Hyperberetzi.

Ibid. Dum ego virginem sponsam acciperem, & tota civitas ferieretur, ac publicam festivitatem circa pompam *thalammumque* celebraret.

Philostorg. lib. IX. n. 9. pag. 519. Anysius filiam habebat unicam, quæ *Elampia* dicebatur.

Euagrius, natus Epiphaniæ in Syria, distinguendus ab Euagrio pontico aliisque huius nominis, Antiochiæ, ut videtur, causas egit, (nam & ipse erat scholasticus, ut Socrates & Sozomenus) *Gregorioque* patriarchæ antiocheno tam carus, tamque æstimatus fuit, ut, cum CPlm proficisceretur, sese defensurus contra imputationem incesti, Euagrium secum assumeret, ut assessorem sive advocatum & consiliarium. Neque etiam alias ei, in diiudicandis causis, quæ in patriarchali foro sane frequentes erant, & scribendis summi episcopi litteris atque edictis, consilio manuque non adstitit. Hinc est, quod lib. VI. cap. ult. scribit, *aliud a se volumen compossum esse*, quo epistolæ, relationes, decreta, orationes ac disputationes, & alia quædam contineantur, atque relationes illas, plerasque Patriarchæ nomine conscriptas, effecisse, ut duas dignitates consecutus sit a totidem Imperatoribus, videlicet Quæsturam a TIBERIO CONSTANTINO, & Præfecturam a MAVRITIO, fortasse quod in illis laudes Augustorum decantasset. Historiam eccle-

thodoxia Iustiniani.

Vertendum: *Postremo & novo die*, id est, *in novilunio*: nam locutio *ἐν καιρῷ*, quæ hic extat, novilunium denotat. Vide *Dictionarium græco-latinum basilense* de A. 1584. in fol. & I. A. Fabricium Biblioth. gr. vol. VI. 126.

Vertendum: Publicam festivitatem pompa *epulisque* celebraret. Non enim nuptiarum Euagrii, sed novilunii causa, Antiochenes diem lætitiæ agebant. *Fabricius* l. c.

Redde sic: Quæ *Eulampius* dicebatur. In græco enim est *Εὐλαμπῖος*.

clesiasticam ex optimis auctoribus collectam scripsit prope sexagenarius, stilo minime improbando, sed elegante & venusto, nisi quod interdum luxuriat. Et sicuti laudatur ob fidei doctrinam integram & illibatam servatam, ita in eo reprehenditur, quod maiorem operam dederit legendis profanis scriptoribus, quam conquirendis antiquitatis ecclesiasticæ monumentis, fueritque credulus, & fabulis deditus, atque animi erga IVSTINIANVM Imp. iniquioris & odio repleti. H. *Valesius* præfat. in hoc volumen C. Io. Alb. *Fabricius* Bibl. gr. vol. VI. 126. *Whear* 142. & *New* in Accession. 271. *Vossius* de Histor. græc. l. 2. c. 23. p. 142. *Blount* 333. *Labbe* de Script. eccl. T. I. 291. *Casaubonus* Exercit. XIII. n. 31. p. 278. *Schurzfleisch* Dissert. de Iustini orthodoxy §. 9. Interim a *Nicophoro* Callisti in Prooem. Hist. eccl. vocatur illustri dignitate præditus, & a *Whearo* l. c. insignis suorum temporum historicus. Floruit sæculo VI.

Philostorgius, natus in pago Secundæ Cappadociæ, cui nomen *Borissus*, e parentibus eunomianis, *Carterio*, & *Eulampio*, cuius pater *Anysius*, presbyter illius pagi, & ipse eunomianus erat & familiam suam ad eandem sectam perduxit, ætatem agebat XX. annorum, cum *Eunomius* A. 388. Cæsarea pelleretur, eiusque & *Anomæorum* dogmatibus adhæsit, atque ideo invisus est *Photio*, ab eoque *ἑσχατὸς ἰμπίος* appellatur, & Historia eius encomium hæreticorum, orthodoxorum autem criminatio potius, quam historia, ab eodem dicitur; stilus tamen, quo historiam exaravit, laudatur, ut comitior, & poetis vocibus sine tædio instructus. Ipse præterea *Philostorgius* liberalibus artibus apprime erat instructus, claruitque sæc. IV. & V. *Photius* in Prooem. horum Excerptorum, *Valesius* in Præfat. C iij. I. Alb. *Fabricius* vol. VI. 114. *Vossius* de Histor. gr. l. 2. c. 20. p. 138. *Olearius* Biblioth. script. eccl. T. II. 93. *Sagittarius* Introd. 13. *New* Access. ad *Wheari* Relect. hiem. 270. *Pope - Blount* 295. *Esberg* in Vita *Vlphilæ* 18. & *C. Thomassinus* Cautel. circa præcogn. Hist. eccl. 23.

Theodorus, anagnostes sive lector magnæ ecclesiæ CPtanæ, incertum an & ibidem natus, duplex opus Historiæ ecclesiasticæ conscripsit: primum nihil aliud erat, quam Historia tripartita, II. libris comprehensa, quam ex *Socrate*, *Sozomeno* ac *Theodorito* in unum corpus collegit a vicefimo anno CONSTANTINI M.

Pars II. in fol.

Fff usque

usque ad imperium IVLIANI: secundum itidem II. constat libris, e quibus Excerpta sive Collectanea, quæ in volumine nostro exhibentur, debemus *Nicephoro Callisti*; dubium tamen est, an hic integram Theodori Lectoris historiam unquam viderit legeritque: nam si totum opus habuisset, multo plura ac meliora inde, ut videtur, in sua transtulisset Collectanea. Quare verba hæc, *απο Φω- νης νικηφορος*, quæ leguntur in titulo Excerptorum Theodori, non ita accipienda sunt, quasi horum Excerptorum auctor sit Nicephorus, sed hoc modo, eum Excerpta ista amanuensi suo tantum dictasse. *Valesius* in Præfat. C. iij. Io. Alb. *Fabricius* volum. VI. 128. *Sagittarius* Introd. 14. *Vossius* de Hist. græc. l. 2. c. 22. p. 140. *Olearius* T. II. 195. *Cave* 278. *Du Pin* T. V. 239.

Lucas Holstenius, hamburgensis, clarus (ut verba habent epistaphii, ipsi a Fran. BARBERINO, Card. doctissimo, qui & eundem honorifice vocat amicum optimum, suæque antehac præfecerat bibliothecæ, in æde sacra Germanorum S. Mariæ de Anima erecti) in Galliis, Romæ clarior, gentium omniumque ætatum historias & ecclesiæ res mente complexus, diversis regionibus peragratis, diversos earum fines & nomina probe tenuit; varias quoque linguas, præter græcam latinamque, quarum scriptoribus plurimum lucis attulit: antiquam philosophiam calluit: ab VRBANO IX. canonicatu basil. vatic. ab INNOCENTIO X. præfectura Bibliothecæ ornatus, ab ALEXANDRO VII. sapienter unus electus, ut occurreret Suecorum Gothorumque Reginæ incomparabili, quæ miram in tanto viro summi ingenii summæque modestiæ coniunctionem suspexit & prædicavit: vitæ denique laudatissimæ & illustrium operum cursu interrupto, eximius patriæ Germaniæ amator, propugnatorque religionis catholicæ obiit IV. Non. Febr. anno 1661. ætatis 65. Inter scripta eius sunt Glossarium, Notæ & Variantes lectiones ad Benedicti Ananiensis Codicem regularum, Dissertatio de vita & scriptis Porphyrii, & Observationes ad Vitam Pythagoræ: de Abassinorum communione sub unica specie: de Sabbathio flumine: Annotationes in Geographiam sacram Caroli a Sancto-Paulo, & Italianam antiquam Phil. Cluverii, & Dissertatio duplex de sacramento confirmationis apud Græcos. *König* 409. *Leo Allatius* in Apib. Urban. p. 181. *Hyde* Catal. libror. biblioth. bodlei, P. I. 343. *Wiss* Diar. biograph. Ppp 3. *Magirus* 450.

Papa-

Pape. Blount 1053. Celeberrimi *Collectores Actor. erud.* A. 1684. p. 487. clarum eius aiunt esse per orbem & illustre nomen, & immortalia eiusdem haberi in rem litterariam merita, dum eleganti studio rarioribus auctores expolivit, eorumque memoriam ab oblivione & interitu, integritatemque a corruptelis vindicavit, reconditas quoque antiquitates, profanas iuxta & sacras, recensuit: *Norn Orthograph.* p. 18. vocat insignem suæ ætatis scriptorem, veterumque codicum diligentissimum censorem: *K. Vossius* in Tomo I. Patrum apostol. p. 10. virum summum, & nunquam non infra merita sua laudandum: *Io. Moller* *Itag.* ad *Histor. cherson. cimbr.* P. IV. 537. virum summum atque incomparabilem: *Schwarzfleisch* in *Biblioth. Schrader.* P. I. K 7. & *Epp. arcan.* P. I. 333. maxima atque incomparabili veterumgeographorum notitia, & graïssimi peritia interiori valentem. In explicatione tamen Patrum, observante *Clerico* in *Arte critica*, sapius peccavit.

LXXXIIX.

NICEPHORI CALLISTI Xanthopuli Ecclesiasticæ historiæ libri XIX, ex interpretatione latina & cum scholiis marginalibus *I. Langi*, ac CASSIODORI *Historia tripartita.* *Francofurti* 1588. Sicut autem sapius antea prodierant, ita græce & latine impressi sunt *Lutetiæ Paris.* A. 1630. II. volum. in fol. cum *Langi* quidem versione & notulis, sed per *Front. Ducaum*, uti venditatur, recognita & castigatis; nisi forte hic rumor ideo sparsus fuit, ut libri augetetur pretium. *Placc.* de *Anon.* 296. *Io. Alb. Fabricius* B. gr. volum. VI. 131. In Præfatione ad FERDINANDVM, Rom. Pannoniæ, Bohem. & Slavor. Regem, disserit *Io. Langus* de origine huius versionis, videlicet eam sibi demandatam fuisse a sacratissima prædicti Regis Maestate; tum de utilitate huius operis pro cuiusque status & sexus hominibus; de eius fatis, codicem nimirum græcum e bibliotheca MATTHIÆ CORVINI Pannonum regis, cum aliis libris surreptum, in foro scrutario urbis CPranæ venum expositum, atque a christiano homine emtum rediisse in Pannoniam, ac postea in manus & potestatem Georgii *Logi*, Icti, præpositi & canonici uratislaviensis, & consilarii cæsaræi, donec tandem pacatam & honorificam sedem reperiret in augustissima bibliotheca, quæ *Vindobonæ* asservatur; & denique de

studiis atque virtutibus celeberrimæ per orbem, omnibusque titulis maioris Domus austriacæ. Continent autem XIX. hi libri historiam a N. C. usque ad Phocæ interitum, sive ad A. C. 610. ex Eusebio, Sozomeno, Socrate, Theodorito, Philostorgio, Theodoro lectore, Basilio cilice, Euagrio aliisque contextam. Vide *Nicephori* lib. I. c. I. Equidem argumenta extant V. adhuc librorum, eaque ad calcem huius operis relata sunt ab editore & interprete; sed incertum, nostri ne auctoris illi fuerint, an alterius. Quantum tamen ex illis argumentis licet percipere, continuatio ista sese extenderet usque ad mortem LEONIS philosophi, sive annum Christi 911. Et præsens quidem opus dedicavit Nicephorus ANDRONICO Seniori, MICHAELIS maioris, qui Latinus ex Imperio CPTano eiecit, filio, in eaque illius laudes decantat.

Lib. II. cap. 7. pag. 96. Augarus, regulus edessenus, pictorem ad Christum misit, qui eius vultum depingeret. Sed cum res, ob nimium illius splendorem, non succederet, *Christus texillum limen petiit, in eoque prius loto faciem suam expressit*, atque ad Augarum misit.

Fabula hæc est, quam finxit Damascenus. Mart. Chemnitius Exam. concil. trident. P. IV. p. 686. Augarum vero Eusebius vocat Ἀγδαρον Agbarum.

Lib. VII. c. 16. p. 308. Magnus ille & admirandus cesariensis Pamphilus, cuius filius, (sicuti fertur, ut autem alii putant, sororis eius filius) fuit Eusebius.

Eusebius cognomentum Pamphili non tulit consanguinitatis, sed summa, quæ ei cum illo intercessit, *amicitia causa*. Abr. Senlesius in Medulla theol. Patr. p. 735.

Nicephorus Callistus Xanthopulus, (an Callisti Xanthopuli? cuius erat filius) distinguendus a Nicephoro patriarcha CPTano, si non monachus, adiutus tamen bibliotheca S. Sophiæ in urbe CPTana, Historiam ecclesiasticam scribere cœpit in iuvenili ætate, eamque absolvit nondum egressus sextum & tricesimum, sicut ipse testatur lib. I. c. 10. Stilo pro ratione illius ævi usus est non inven-

au-

nusto, sed fabulis ubique intertextis; atque ideo illius causa a *Schurzleischio* Thucydides ecclesiasticus, propter has vero a *Io. Gerardo & Dannhauero* theologorum seu scriptorum ecclesiasticorum Plinius appellatur. Floruit saeculo XIV. atque aetatem perduxit usque ad dimidiam eius partem, si non ultra, multaue alia literis consignavit, e quibus edita sunt Catalogus metricus Imperatorum Cptanorum, & Series patriarcharum eiusdem urbis oratione soluta, Synopsis totius scripturae, iambicis trimetris digesta, & Oratio ad Deum deprecatoria; reliqua in manuscriptis latent, cognosci autem possunt ex *Io. Alb. Fabricii* Bibliothec. gr. volum. VI. p. 131. & seqq. Plura de Nicephoro dabunt *König* 573. *Wharton* in Append. ad Cavi Hist. liter. 20. *Magirus* 168. *Beza* in Matth. 26. 17. & *Luc.* 2, 2. *Wheat* sect. XXXVII. p. 147. & *Neu* in Accession. 272. *Lact.* univers. histor. P. IV. 32. *Hustinger*. Bibliothecar. 426. *Sluter*. Propyl. 47. *Sagittar*. Introd. in Hist. eccles. c. 7. *Casp. Laseher* disp. de Scylla & Char. vit. p. 12. & *Christ. Thomafius* Cautel. circa praecogn. Iurisprud. eccl. 23.

Historia ecclesiastica tripartita libri XII. Francofurti 1588. Vocatur eo *tripartita*, quod ex tribus graecis scriptoribus, *Sozomeno*, *Socrate* & *Theodorito*, ab *Epiphanio* scholastico in latinum translatis, a *Cassiodoro* collecta & conscripta fuit. Eaque ducitur a temporibus CONSTANTINI M. usque ad THEODOSIVM iuniorem, sive ab A. 306. ad A. 441. Et olim quidem plus valuit, quam hodie, cum ipsos illos triumviros habemus, nec tantum eorum fontes adire, sed meliorem etiam, quam quae illius est *Epiphanii*, versionem legere & usurpare possumus. Continuata est a *Sigeberto* gemblacensi usque ad A. 1113. atque huius laborem excepit ac persecutus est *Robertus*, abbas S. Michaelis de Monte, usque ad annum 1147. Nostra editio in eo praestat prioribus, quod, adhibitis aliquot vetustissimis exemplaribus, a mendis prope infinitis repurgata, narrationibusque anni a nato Christo in margine adiecti sunt.

Magnus Aurel. *Cassiodorus Senator*, e romana Senatorum familia in Brutii natus, adeoque Senator, ut vero nomine suo, vocandus, nisi inolito errore passim & vulgo Cassiodorus audiret, christianae addictus religioni, maximisque a Gothorum regibus THEODORICO, cuius praceptor fuerat, ATHALARICO,

AMALASVENTHA, THEODAHADO & VITIGE honoribus ornatus, (fuit enim, variis temporibus, Siciliae praefectus, comes rerum privatarum, deinde sacrarum largitionum, quæstor sacri palatii, magister officiorum, praefectus pratorio, immo & ad patricii dignitatem evectus, & solus consul anno 513.) nihilo tamen minus sæculari splendidaque vitæ tandem prætulit monasticam, atque in cœnobio vivariensi, quod prope civitatem Scyllitanam in extrema Calabriae ora condiderat, pio & erudito otio indulgens, multa, immo plura, quam par erat, & quibus maior accedere cura debuisset, scripsit & compilavit, videlicet Chronicon ab Adamo ad annum 519. Computum paschalem, de Rebus gestis Gothorum libros XII. Commentarium in psalmos Davidis, Institutionem ad divinas lectiones, librum de Anima, & alia, mereturque in classem longævorum referri, quippe qui, cum moreretur anno Christi 575. aut quocunque alio, attingit, si non supergressus est, annum ætatis centesimum. Inter omnia autem eius scripta caput efferunt Epistolæ & Edicta, quæ cum Regum suorum, tum etiam suo, ut praefectus, pratorii nomine scripsit. *Epistola Cassiodori*, iudice *Schwarzfelschio* in Biblioth. Schrader. P. I. H. 3. *gravæ sunt, & ad antiquitatem perasiles.* Inde formati sunt libri XII. iique in lucem dati a Mariangelo *Accursio*, deinde a Guil. *Fornario* cum notis, denique a Io. *Garetio*, cum notis, tam suis, quam aliorum. Neque etiam destituimur integrorum Cassiodori operum editionibus: talis enim emissæ est Parisiis A. 1588. atque iterum A. 1600. & Aureliæ Allobrogum A. 1609. ac denique præstantissima Rotomagi A. 1679. cura Io. *Garetii*, monachi benedictini. De Cassiodoro autem vide sis Io. *Ferrarium* (cuius excerptum extat in principio huius operis, p. 3.) & *Garetium* in eius Vita, Io. Alb. *Fabricium* Bibl. lat. L. 3. c. 16. *Whear.* sect. XXXIV. p. 137. & *Nes* in Accession. 156. 264. *Vossium* L. 2. de Histor. lat. c. 19. p. 76. *Cave* 277. *Olsarium* P. I. 162. *Konig.* 172. *Magium* 198. *Pope-Blount* 318. *Christ. Thomafium* Cautel. circa præcogn. Iurisprud. eccl. 23. Quod ad stilum eius attinet, is quidem, pro ratione illius ævi, non est satis venustus aut politus, iuvatque de eo audire *Schwarzfelschium* l. c. sic iudicantem: *Talis eius dictio non est, ut imitandi causa commendari possit, quippe qua non pura semper est, neque æquabilis, sed plurimum trahit ex corrupto depravatoque dicendi genere, quale sæc. VI. quo desierunt Latine loqui,*

loqui, invaluit. Non enim congruunt loquendi modi, nec tam angustum avum, quam barbaricum, pra se ferunt. Bene etiam consulit David Chytraeus, idque eius consilium adprobat *W'beerus* p. 137. non modo illa a Cassiodoro confuta fragmenta, sed scriptores ipsos, qui graece & latine impressi extant, diligenter legendos, & Eusebii pagnetricum de vita Constantini praemittendum esse.

LXXXIX.

Io. ZONARÆ Compendium historicum, in III. Tomos distinctum, ex versione & cum variis lectionibus ac castigationibus Hier. *Wolfit.* Basileæ 1557. Tomorum primus agit de rebus iudaicis, ab exordio mundi usque ad hierosolymitanum excidium; secundus de historia romana, ab urbe condita usque ad CONSTANTINVM Magnum; tertius de rebus gestis Imperatorum, a CONSTANTINO M. usque ad obitum ALEXII COMNENI, qui incidit in A. C. 1118. Sed melior est editio Caroli *Du Fresne*, quæ prodiit Parisiis A. 1686. f. recensita in *Artis eruditor.* A. 1687. p. 663. quippe qui Wolfianam ex IV. scriptis codicibus Regiæ bibliothecæ & uno Colbertino emendavit, latinam versionem recensuit, notasque eruditas adiecit; Wolfium idcirco carpens, quod opus hoc in tres distribuerit tomos, cum auctor eius tantum duos fecisset. Ille igitur hanc veterem divisionem retinuit, libros XIX. formavit, librosque capitibus distinxit, subiuncto *anonymi* cuiusdam Brevi summario chronologico ab Adamo ad ALEXIVM COMNENV. Atque hæc recentior editio inserta est Corpori byzantinæ historiæ, quod recensetur a Io. Alb. *Fabricio* lib. V. Biblioth. gr. P. II. c. 5. p. 221. Nonnullis Zonaræ codicibus præfixum est nomen Georgii *Scylitzæ*, fortassis (ut putat Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. lib. VI. 156.) quod capitibus opus distinxerit, summariaque præfixerit.

In Præfatione seu epistola dedicatoria ad Ant. Fuggerum ait Wolfius, *Zonara* opus duplici nomine commendandum esse, tum propter amplitudinem & varietatem rerum, quæ in eo continentur, tum ob brevitatem, quæ hominibus vel in Rep. vel domesticis negotiis, studiisve gravioribus occupatis, vel iis, quorum infirmior est memoria, non possit non esse aptissima atque gratissima. Tum, disserit de utilitate cognitionis historiarum, de rationis & ora-

Nisetas Acominatus, *Choniatus* dictus a Chonis, urbe patria in Phrygia, cui & nomen erat Colossarum, *Michaëli* natu maioris, qui eum moribus & doctrina imbuat, frater, ab aliis Nicetis distinguendus, splendidissimis in aula byzantina officiis ornatus, (fuit enim Magnus logotheta secretorum, sive summus cancellarius, & Inspector ac iudex veli, sive Iudicii director, præterque ea præfectus sacro cubiculo) & inter sequioris ævi Græcos ad politicum usum excellens, capta a Latinis, supremo duce Balduino flandro, A. 1204. Constantinopoli, cum uxore gravida liberisque in exilium abiit, seque contulit Nicæam Bithyniæ, & supremum ibi diem vidit post annum 1206. De eius stilo & Historia sic iudicat *Lipsius* in not. ad lib. I. Polit. c. 9. ut *Whear*, *Conringius* & *New* ei consentiant, videlicet stilum esse operosum, & poetas atque Homerum sæpe respicientem, at res & narrationem ipsam distinctam, compositam, sine vanitate, sine ineptiis, brevem, quod satis est, & fidam: crebra apud eum monita, iudicia non libera solum, sed sana; ad summam, Politicis omnino legendam. Scripsit etiam Theaurum orthodoxæ fidei libris XXVII. in gratiam amici, qui expugnata altera Roma solum vertere secum coactus erat, iisque post expositam christianam doctrinam, omne genus hæresium schismatumque persequitur, & partim testimoniis veterum ecclesiæ Doctorum, partim suis confutat armis & argumentis. Quod opus græce quidem exstat pluribus in locis, sed nondum ita est editum; in lucem autem exierunt tantum priores V. libri latine, interprete Pet. *Morello*, & Fragmentum ex libro XX. de ordine observando ab iis, qui a saracenicâ superstitione ad fidem transeunt christianam. Ne dicam de aliis eius scriptis, quæ itidem adhuc tenebris sepulta iacent. *König* 573. G. I. *Vossius* lib. II. de Hist. græc. c. 28. *Cave* 487. & P. II. 247. *Whear* sect. 39. p. 150. & *New* in Accession. 164. *Pope-Blount* 404. *Colerus* Ep. de stud. polit. p. 388. & *Crenius* T. III. Methodor. 390. Et *Wolffius* in præfat. ei laudem tribuit hominis ingenio & multiplici doctrina præstantis, & veritatis historiciæ ubique studiosi.

XC.

NICEPHORI GREGORÆ Romanæ h. e. byzantinæ historiciæ libri XI. græce & latine, ex versione Hier. *Wolffii*. Basilææ

leæ 1562. Historia hæc complectitur annos 137. ab urbe CPlī a Veneris & BALDVINO flandro capta usque ad obitum ANDRONICI Palæologi iunioris, h. e. ab A. C. 1204. ad annum 1341. Præmittuntur hic 1) Præfatio *Wolffii*, in qua ille narrat, illustris Ant. Fuggeri liberalitati & Io. *Dorenschvami* operæ deberi Historiam byzantinam, eiusque versionem, quæ quidem, pro diversitate auctorum, modo gravior sibi fuerit, modo iucundior; lectionem autem historiæ byzantinæ non tam iucundam esse, quam salutarem, si ii, qui rerum potiuntur, ex alienis peccatis sua emendare, discordiis atque invidiæ ac bellis temerariis renunciare, iustisque ad avertendos barbaros, & christiani nominis hostes mediis studerent. Auctorem ea, quæ de MICHAELE PALÆOLOGO usque ad Catelanorum ab ANDRONICO Seniore defectionem scribit, a *Georgio Pachymerio* mutuatum esse, atque in compendium redigisse; se vero illud opus perlegisse, & quæ non inutilia videbantur, Nicephoro adiecissee. 2) Carminatua, quorum primum continet epilogum byzantinæ historiæ; secundum est directum ad Lud. *Carinum*, tertium ad Io. *Oporinum*. 3) Imagines THEODORI LASCARIS, non primi, sed eius nepotis e filia, quam in matrimonio habuit Ioannes Ducas, alter nicanus post focerum Imperator: MICHAELIS PALÆOLOGI: ANDRONICI PALÆOLOGI, senioris Andronici filii; cui unica appicta aquila, fortasse quod Asiæ imperium totum amisit, ipsa CPlī vix defensa, quam tandem nepos Andronicus ei eripuit, miserumque senem monachum fieri coëgit: & *Georgii Pachymerii*. Subiunguntur autem 1) Excerpta e *Georgio Pachymerio*. 2) *Wolffii* Annotationes in loca Nicephori Gregoræ suspecta. Atque hæc Nicephori Gregoræ historia edita quoque est Genevæ A. 1615. græce & latine, multoque auctior & emendatior Parisiis A. 1702. cum notis Io. *Boivinii*, de qua vide Acta erudit A. 1704. p. 27. & Io. Alb. *Fabritii* Biblioth. gr. volum. VI. 319. CL. enim vir ille alios XIII. antea ineditos libros adiunxit, eosque latinitate donavit, atque ita historiam produxit usque ad annum 1351. publicaturus, uti pollicitus est, reliquos etiam XIV. libros, historicos quidem IIX. in anno 1357. ineunte desinentes, & dogmaticos VI. ita ut in totum essent XXXIIX.

Nicephorus Gregoræ, seu potius *Gregoræ*, cuius erat filius, byzantinus, in aula versatus ANDRONICI cum senioris, tum iunioris, & ad legationes adhibitus, anno autem 1351. a patriarcha Calisto cum ceteris Acyndini asseclis damnatus, librum Historiæ XII. & V. sequentes scripsit liber, sed XIXum & IX. reliquos domi manere iussus, atque a monachis custodibus obsessus; multa etiam alia composuit, quæ maximam partem adhuc sunt inedita, sed quorum catalogum R. P. Bernardus *de Montfaucon* Roma misit ad Boivinum, eaque sunt biblica, dogmatica, euchologica, philosophica, astronomica, paschalia, historica, grammatica, oratoria, prologi, testamenta, monodiæ, philologica & miscellanea, poemata, epistolæ, & laboriosæ vitæ finem fecit post annum 1355. LX. & amplius natus annos. *Wolffius* quidem in Præfat. de eo ait non multis opus esse: nam quo ingenio, doctrina, facundia, auctoritate apud suos fuerit, ipsum abunde declarare, & *Boivinus* multa Græcorum de eo elogia congescit; nec *Lipsius* in not. ad lib. I. Polit. p. 215. laudem ei denegat pietatis, rectorumque iudiciorum, & legendum esse censet cum ob providentiæ divinæ venerationem, quæ in eo deprehenditur, tum etiam hoc nomine, quod pleraque eius historia ab ævo nostro non dissidet, siquidem lites dissensusque in sacris reperias, haud dissimiles hodiernis; hoc tamen addit, nequaquam pari castigatione & industria, ut Nicetam choniatem, scripsisse, sed vitia plura traxisse sui ævi: superfluere aut evagari, & res orationesque proprias miscere indecore, immo inepte. Et *Leo Allatius* de Consensu utr. eccles. p. 727. eundem maligni in quibusdam silentii accusat. Vide *Königium* 361. *Whartonum* Sect. 24. p. 96. 151. & *New* in Accession. 165. *Wharton* Append. ad Cavii Histor. liter. p. 26. *Olearium* T. II. 10. Io. Alb. *Fabricium* 300. *Magnum* 401. & C. *Colorum*, (in Crenii T. III. Methodor. p. 388.) qui fatetur, eum ad prudentiam civilem unicum esse, & sententiarum uber quoddam.

LAONICI CHALCOCONDYLÆ Historica turcica, Conr. *Clausero* interprete; sed recognita ab eodem, & ad Philippi *Gundelli* exemplar emendata, atque hic ab Hier. *Wolffio* subiuncta, p. 273. cum præfatione Io. *Oporini*, qui de operis contentis disserit, de auctore iudicium edit, & lectionem historiæ byzantinæ, ut supra *Wolffius* fecerat, commendat, scribens: *Assenta eius lectio, dum sui*

sui temporis contentiones, & christianorum etiam Principum quorundam inter se discordias, emulaciones, perfidias, tantique Imperii casum atque internecionem ob oculos ponit, altum illum nostri quoque seculi veterum, etiam eorum, qui ad Reip. gubernacula sedent, si excusi posset, excutere posse viâstur. Recusa est, addito textu græco, Genevæ A. 1615. & Parisiis, cum Car. Annib. Fabroti Glossario, nec non Annalibus Sultanorum Othmanidarum, e germanico Io. Gandieri, dicti *Spiegel*, in latinum translatis a Io. Leunclavio, e typographia regia A. 1650. Et nostra quidem, quam gallice reddidit Blasius Vigennerius, constat libris X. ab Ottomanni I. initiis ad imperium Mohamedi II. adultum, h. e. ab A. C. 1298. ad annum 1462. originem & res gestas Turcorum, imperiique Græcorum interitum exponens. Cui quidem alibi accessit Appendix brevis usque ad annum 1565. sed quæ recentiorem auctorem agnoscit. Atque hi IV. scriptores, Zonaras nimirum, Nicetas Choniates, Nicephorus Gregora, & Laonicus Chalcondylas, conficiunt integrum historię byzantinę corpus a CONSTANTINO magno ad CONSTANTINUM postremum, & CPlim a Turcis, eheu, occupatam & possessam, adeoque annos fere 1123. complectens.

Laonicus, aliis Nicolau dictus, (idem enim nomen est, ut Theophilus & Philobow, Demonicus & Nicodemus) Chalcocondyla, quem etiam, decurtato nomine, Chalcondylam vocant, atheniensis, illustri genere oriundus, claruit sæc. XVI. vitamque, si Vossio de Histor. gr. l. 2. c. 29. p. 155. credimus, ad annum usque 1490. vel ultra, perduxit, scriptor minime contemnendus; quamquam non careat, observante Belarmino de Scriptor. eccles. falsis narrationibus, quas temere credidit rerum nostrarum ignarus, sicut & Gaddius ac Barshius non nulla eius loca notarunt. Cetera tamen fidem meretur, uti Oporinus scribit in Præfatione, quia plurima quidem oculatus testis, non pauca vero ab ipsis etiam Imperatoribus, aut eorundem tabulariis accepta profert. Vid. König 184. Whar. Sect. 39. p. 153. & Non in Accession. 182. 299. Wharton Append. ad Cavii Hist. liter. 100. Io. Alb. Fabricius l. c. Magirus 206.

Casp. CALVOERII Saxonia inferior, antiqua, gentilis & christiana. Goslariz 1714. Operis sunt Partes IV. in quarum prima agitur de antiquis Saxoniz incolis, eiusque deastris, cultu idololatrico, & vita atque actionibus Saxonum: in secunda de conver-

sione, episcopatibus & cœnobiis Saxonum : in tertia de episcopatibus & cœnobiis Saxonum, sæc. IX. fundatis : in quarta de episcopatibus & cœnobiis sæc. X. conditis. Quibus accedit Appendix de non nullis sæc. X. erectis, sed in antiquitate non adeo celebribus monasteriis. Et præmittitur Præfatio, in qua dicitur, Saxoniam inferiorem fuisse theatrum & palæstram romanæ ac germanæ fortitudinis, immo & artis & religionis, siquidem inde christiana religio transplantata sit in regiones boreales : primam quoque esse inter omnes Germaniæ provincias, quæ Francorum iugum excusserit, & cervicem submiserit potentia doctrinæ christianæ. Vide auctores *Relat. innoc. A. 1714.* & *Neuen Bucher-saal T. IV. 775.*

Casp. Calvör, natus Hildesiz A. 1650. antehac cellerfeldensis, nunc autem clauthaliensis pastor, pariterque ecclesiarum Ducatus grubenhagensis Superintendens generalis, & consiliarius consistorialis hanoveranus, multis inclaruit scriptis, quæ recensentur in Tomo IV. Musei novi (des Neuen Bücher-saals) p. 775. inter quæ sunt præcipua : Gloria Mosis, Gloria Mosis illustrata, Fissura Sionis, Rituale ecclesiasticum, de Musica, de Iuris naturæ ac conscientia ortu divino & certitudine, Epistola ad D. Strimesium, Ramus oliuæ sive consultatio de pace ecclesiastica inter Protestantes ineunda, Depulsio aliquot durarum imputationum, Examen spiritus pietistici, Dehortatio ad ecclesiam clauthaliensem, Gloria Christi, Quæstiones ad viros nonnullos, & Metron mentis universale. Vocatur insignis theologus lutheranus a Sam. *Strimesio* in *Inquisit. in controv. Euangelicor. P. I. 171.* nec non clarissimus & celeberrimus, p. 1.

XCI.

Iac. SALIANI Annalium ecclesiasticorum V. T. epitome. Colonia 1638. Recusa Rotomagi A. 1646. f. Huius epitomes auctor ipse est Salianus, alienior alioquin a dispendiosis compendiis, sed ad hoc institutum coactus & compulsus cum amicorum precibus, tum aliorum molimine, quo eius Annales contrahere nitebantur, aut certe contracturos sese minitabantur. Cum vero satius sit, compendium ab ipso, qui opus condidit, auctore formari, quam ab alio, ideo Salianus laborem ipse hunc aggressus est, tresque ei annos impendit, operam dantis, non ut structum omnia &

& quam brevissime dicerentur, sed ut optima quæque plenius, & totidem sæpe verbis, quibus in Annalibus erat usus. Inter variantes auctorum sententias illam hic secutus est, quam iudicabat probatissimam. Non nulla etiam obiter, quæ ad rem non parum facere videbantur, Annalibus adiecit, & errata, quæ vel typographis, vel sibi met ipsi irreperant in Annalibus, eadem opera emendavit. Ipsi autem Annales VI. tomis sive partibus, quæ tria volumina conficiunt, comprehenduntur, impressi Parisiis A. 1619. & 1620. historiamque tradentes, sicut & hæc Epitome, annorum MMMMLXXXVI. a M. C. usque ad Christi ascensionem in cælum.

Pag. 259. *Virum* LXX. illi focii, qui Mosem sublevarent, *ei essent subordinati*, in Annalibus explicatum est. (Sequitur autem ibi *Abulensem id negantem*.)

Subordinatos fuisse, statuit Io. Seldenus de Synedr. vet. Ebreor. 1. 3. c. 1. p. 13.

Iac. Salianus, avenionensis, S. I. homo doctus, & prodigiosa memoriæ, literarum humaniorum & sacrarum in provincia lugdunensi interpres, Collegii vefontionensis rector, & ecclesiastes parisiensis, elucubravit de timore Dei libros IX. de amore Dei libros XVI. Artem placendi Deo, Enchiridion sacræ & profanæ historiæ, vitæque suæ cursum consummavit A. 1640. ætat. 83. *Auctor Censura Eclogarum* I. Fr. Meyeri scribit p. 70. Salianum nostrum non Baronii, sed Tornielli esse epitomatores; at *Sixtus* sen. Biblioth. S. lib. IV. p. 340. narrat, eo fere tempore, quo Aug. Torniellus Annales V. T. in lucem dedit, nostrum & suos edidisse, & longe quidem fusiores, VI. videlicet tomis comprehensos, cum Torniellus duobus tantum tomis suos complexus sit. *Uterque vero* (ita iam pergit Sixtus) *omnes V. T. historias in annos digessit, tanto iudicio & eruditione, maximo hic, (puta, Salianus) ut omnem chronologorum laborem posthac supervacuum fore putem. Non possunt satis laudari duorum istorum doctissimorum virorum scripta.* Hinc etiam *Kentigius* Annales Saliani nostri iure meritoque vocat doctum opus. p. 715. Ceterum de Saliano videatur *Alegambe* in Biblioth. scriptor. Soc. Iesu.

XCII.

CENTVRIAE XII. Magdeburgenses, five ecclesiast. historia integram ecclesiae Christi ideam, quantum ad locum, propagationem, tranquillitatem, doctrinam, hæreses, ceremonias, gubernationem, schismata, synodos, personas, miracula, martyria, religiones extra ecclesiam, & statum Imperii politicum attinet, secundum singulas Centurias perspicuo ordine complectens, singulari diligentia & fide, ex vetustissimis & optimis Historicis, Patribus, & aliis scriptoribus congesta, per aliquot studiosos & pios viros in urbe Magdeburga. Basileæ per Io. Oporinum (de quo vide *Vogleri* Introduct. univers. in notitiam scriptor. p. n.) A. 1564. & seqq. volumina V. Recusæ Basileæ A. 1624. Tomis III. opera Ludov. Lucii: in quo laudandum, quod aliorum verba cursivis, ut vocant, litteris imprimenda curaverit; at hoc improbat, quod epistolas dedicatorias, præfationes, aliasque ad lectores admonitiones vel omiserit vel mutaverit: quid? Io. Gottl. *Möller* in peculiari eum dissertatione de Centuriis magdeburg. p. 16. triplicis generis corruptionum accusat, videlicet quædam omisisse, non nulla in suæ, hoc est, reformatæ religionis gratiam depravasse, & nova quædam addidisse. Sed utinam singulas illas corruptiones, clare & distincte indicasset, lectorumque oculis subiecisset, ut accusatio probatione muniretur. Ger. Io. *Vossius* (vide eius Epistolas p. 254.) in animo habuit eas cum notis suis emittere; sed postea curam istam deposuit. *Magdeburgensa* appellantur a loco scriptionis, qui erat urbs Magdeburgum. Non tamen omnes ibi scriptæ sunt, sed IV. duntaxat priores, & ex parte Quinta. Præcipuus earum auctor fuit Matth. *Flasius*: cui opem tulere Io. *Wigandus*, Matthæus *Index*, Basil. *Faber*, Andr. *Corvinus*, & Thom. *Holthæus*. De quibus vide Casp. *Sagittarius* Introd. in Hist. eccles. T. I. p. 248. & *Clarmundi* Einleitung 99. Inferioris Saxoniae Nobiles magni nominis, Christoph. a *Steinberg*, Ludolph. & Ioach. ab *Alvensleben* fratres, Hartv. a *Werder*, Andr. a *Meiendorf*, Henr. ab *Assburg*, & Achatius a *Veltheim*, Coss. & Senatus Lindaviensis; ex hassiaca nobilitate Herm. *Riedesel*, atque Augustani quidam & Noribergenses, ex hisce quidam Christoph. *Harsdörffer*, Io. *Meinschein*, Jac. *Peck*, Thom. *Irsenberger*, & Andr. *Oertel*, prout videre licet ex inscriptionibus seu de-

dedicationibus Centuriæ VII. IIX. X. & XI. *Sagittar.* 264. Idque initium capit a temporibus Christi servatoris, & excurrit usque ad finem sæculi XIII. Singulæ autem Centuriæ in XVI. capita sunt digestæ, quorum I. est argumentum Centuriæ, II. agit de loco & propagatione ecclesiæ, III. de tranquillitate & persecutione, per-
nisque persecutorum, IV. de doctrina, eiusque inclinatione, V. de hæresibus, VI. de cærimoniis diversis in locis, VII. de gubernatione ecclesiæ, IIX. de schismatibus & certaminibus levioribus, IX. de conciliis, X. de personis illustribus in ecclesia, potissimum de episcopis & doctoribus, XI. de hæreticis & seductoribus, XII. de martyribus, XIII. de miraculis, XIV. de rebus iudaicis externis, seu politicis, XV. de religionibus extra ecclesiam, ut iudai, sara, gentilismo, XVI. de mutationibus politicis imperiorum. Unde cognosci potest, quis Centuriatoribus scopus fuerit, nimirum hic, ut, quæ fuerit per singula sæcula ecclesiæ fides, qui status, quæ disciplinæ ecclesiasticæ forma, &c. ob oculos poneretur. Atque opus hoc est omnino laude dignum. G. Calixtus Appar. theol. 134. Olcarius Abac. patrolog. 104. *Sagittar.* l. c. 273. Cave præfat. in alteram Histor. liter. script. eccl. Partem 1. & Spanhem. Introduct. ad hist. eccl. 6. Sed non sine naviis. *Sagittar.* 277. Gessl. præf. in Hist. sacr. 4. Cave l. c. Christ. Thomafius in Admon. de 2. Collegiis A. 1701. A 4. Qui tamen excusandi. *Whear* 164. *Nou* 317. præcipue cum eius ductores non adhibuerint curas secundas. Olcar, 105. Neque verè caruit adversariis: illud enim, cum adhuc esset in herba, oppugnabant sub nomine *Scholasticorum* theologi quidam wittebergenses, (de quibus vide *Relat. iunac.* de A. 1710. p. 661.) cumque editum esset, Fran. Turrianus, Guil. Eisenstein in Centuriis XVI. adversus Flacium, Nic. Harpsfeld in Dial. de Histor. magdeburg. Laus Sprin, Pet. Cottonus in Instit. cathol. omniumque maxime. Caesar Baronius; quamquam Centurias ipsas nusquam nominet, sed sub nominibus *Novatorum*, *Hæreticorum* & *Schismaticorum* involvat, ne scilicet, ut putant, lectoribus ansam det evolvendi eas & legendi. Vide P. Honor. de S. Maria in Atrio nov. libr. T. III. 821. & *Hedovillium* apud Cren. P. IIX. Animadvers. p. 85. Prædictis adversariis, teste *Boineburgio* Epp. p. 120. accensendi etiam sunt Conr. Brunus, Iod. Cocu, Alex. Turrianus, & Casp. Schoppius. Continuationem huius operis sibi proposuerunt, aut proponere visi sunt
Paris II. Infol. Hhh Andr.

Andr. *Strangwaldus*, (certe hic a Duce Borussia sibi munus scribendi tres reliquas Centurias demandatum esse affirmavit, ut legimus in *Grenii Animadv.* P. VI. 72.) Lud. *Lucius* G. I. *Vossius*, Casp. *Sagittarius*, & Gebh. Theod. *Meyer*, sed eventus spei, quam ostendere, aliive de ipsis concepere, minime respondit; neque etiam hoc fiat in viribus hominis unius, quantuscunque ille sit, & quantam de eo cunque foveas opinionem. Interim pro earum supplemento reputari potest *Elizæ Ebingeri* Seculum XV. Historiæ ecclesiast. de quo *Serpilius* in Epitaph. theol. suevor. 136. lectuque dignum est venerabilis abbatis Io. Andr. *Schmidii* Consilium de Centuriis magdeburg. emendandis, defend. & continuandis, editum A. 1700. 4.

Io. *Wigandus*, mansfeldianus, primum ludi in turbe Noribergensi laurentiani magister, deinde diversis in locis, atque ita etiam Magdeburgi ecclesiastes, tum professor theol. ienensis, sed brevi post ob adiaphoristicas cum Flacio controversias, quas Stoessehus suscitaverat, solum vertere iussus, quin & elapso septennio, quo assumtis prius honoribus doctoratibus ecclesiæ wismariensis docendæ operam dederat, ad professionem theologicam revocatus, nec alia a Duce meklenburgico lege dimissus est, quam ut uno exacto anno rediret. Sed illic ibi mansit usque ad tertium & septuagesimum, quo post obitum *Spannis Wilhelmi* Ducis Saxon. novorum motuum theologorum causa iterum in exilium abire compulsus est. Post hac per biennium docuit in universitate studiorum regionontana, factusque tandem episcopus pomeraniensis, in sede cathedrali Liebenmühlana A. 1587. decessit, ætatis 64. ob crebras mutationes fortunæ pila vocandus. Conr. *Schlüsselburg.* Orat. de eius vitâ, Melchr. *Adam.* in Vitis theol. 603. Casp. *Sagittar.* l. c. 246. *Aticralius* Syntagm. hist. eccl. 790. *König* 869. *Leukfeld* in Histor. Spangenbergii, auctor *Astris novis libror.* T. II. 502. 367. & Io. *Latermann.* præfat. in Declarat. apologet. 6. Annumerandus est iis, qui multa scripserunt: extant enim eius libri dogmatici, exegetici, polemici, historici, orationes & disputationes, de quibus plenius te informabit *Adamus* p. 616. & seqq. Et calamo quidem dimicavit cum Io. & Georg. *Matur.*, Paulo *Ebero*, *Victorino Strigelio*, Steph. *Agriella*, Paulo *Crellio*, theologi *Wittenbergensi* *Duo*, quos antilutheranos vocat, *Pezaro*, *Pezalis* & *Crucigero*, quos

appellat apostatas, *Sidonio & Canisio, Sacramentariis, Servetianis* seu antitrinitariis, *Synergistis, Anabaptistis, Adiaphoristis, Osiandristis, Schwenckfeldianis*, & quibus cum non? Hinc fit, ut laudetur ab his, onipeter vero ab illis. Inter laudatores quidem sunt *Wolfg. Franzim*, qui in tractatu de Interpret. sacr. scriptur. pag. 15. vocat theologum summum sui sæculi; & *Conr. Schlüsselburgius*, ac *M. Adamus*, quibus audit vir ingenio doctrinaque præstans, cuius vita sobria & honesta aliis esset exemplo, comis & facilis erga quosvis, pariterque gravis, præterea munificus & liberalis erga egenos, amans homines pios & bonos, in genua, quoties ad Deum preces fundebat (fundebat autem matutino & vespertino tempore) procumbens, cumque domestica ecclesia singulis fere diebus examina catechetica instituens. *Lacermannus* autem præfat. in De-clarat. apologet. b. accusat eum, quod scandalosum minimeque necessarium adversus Heshusium excitavit certamen, eique, qui scripserat, Non tantum in concreto recte dici, *Homo Christus est omnipotens, omniscius & adorandus*, verum etiam in abstracto, *Humana Christi natura est omnipotens*, hanc, qua ille nunquam usus fuerat, propositionem tribuerit, *Humana Christi natura in abstracto est omnipotens*, indeque hunc exterebraverit sensum, *Humana Christi natura extra unionem & in se spoliata est omnipotens & omniscia*: præterea etiam in Synodo illum nec citatum, nec auditum damnaverit, eique revocationem decreverit; unde factum, ut Heshusius ab ecclesiastico pariter atque episcopali munere, quamvis, ut *Jo-anni Behnig* videtur, minus considerate, removeretur.

Matth. Iudex, *Tippolswald* - misticus, primum corrector, deinde rector scholæ magdeburgensis, porro ecclesiastes eiusdem urbis, postea professor theol. in Salana, & inde ob libelli germanici de fuge papatus editionem, vel potius synergismi Strigeliani improbationem, cum *Flach* & *Wigand*, remotus, & Magdeburgo sævissima hieme cum uxore & V. liberis expulsus, Wismariam pervenit, Rostochique, ad promotionis actum invitatus, obiit A. 1664. æt. nondum 57. vir, secundum *Simonem Pauli*, divino ingenio, singulari eruditione, acumine iudicii, dexteritate in constan-
tandis adversariis, fide in laboribus vocationis, constantia, zelo veritatis, & aliis virtutibus theologo dignis præditus. Ante coniugium adeo pudice vixit, ut a non nullis frigidus fuerit iudicatus,

tantæ etiam fuit sobrietatis, ut ne quidem in gratiam intimorum ultra sitim unquam biberet; cibi vero adeo exigui, ut, quantum alius mediocris stomachi uno die absumit, vix dimidio hebdomadis comederit. Scripsit quædam latine, alia germanice, & nonnulla communi cum Wigando nomine; interque illa sunt liber de concione pœnitentiæ, legi, non autem euangelio propria, & alius de typographiæ inventione, & legitima prelorum inspectione. Ceterum sicut amicitiam coluit cum *Flacio Wigando, Hinricho, Sim. Musæo, Mich. Neandro, & Basil. Fabro*, ita calami armis oppugnavit *Amsersum, Ciclersum, G. Maiorem, Strigellum, & Interimisticos*: idemque ad X. Centurias magdeburgenses scribendas & expoliendas, atque ad tres earum germanice reddendas operam suam contulit; nec dubium, nos tres etiam ultimas, quarum conficiendarum negotium sibi a Duce Borussia impositum esse affirmabat *Andr. Sangevaldus*, habituros fuisse, si vita ei longior contigisset. *Casp. Sagittarius* Introd. in Hist. eccles. 246. *Andr. Schapinus* Orat. de vita iudicis, apud, *Cren. Animadvers. P. VI. 49. & Lexic. univ. histor. P. III. 238.*

Basil. Faber, foranus, seu ex urbe Soravia Lusatz inferioris, trium scholarum, videlicet quedlinburgensis, northusanz & erffurtensis rector, Quedlinburgo autem, quod Corpori doctrinæ Philippi subscribere nollet, dimissus, annos XXXVI. iuventuti erudiendæ impendit, sed & intra hoc temporis spatium aliquandiu Magdeburgi commoratus, de IV. prioribus Centuriis magdeburgensibus bene mereri studuit, XXV. priora Commentarii *Luthani* in Genesin capita, reliqua persequente *Io. Gudenio*, præter Locos observationum ex *Ciceronis* Epistolis familiaribus, ac libellos de *Synonymia Terentii*, de disciplina scholastica, deque novissimis, Historiamque Saxoniz *Krautzi* germanice vertit, & anno 1571. Thesaurum eruditionis scholasticæ emisit, ad scholam caelestem promotus A. 1575. æt. 55. Ab *Aug. Buchnero* vocatur vir perquam eruditus, & dum fata Deusque linebant, ad informandam bonis litteris iuventutem prope unicus. *Sagittar.* Introd. 247. *Kindervater* in Nordhusa illustri p. 106. *Lexic. univ. histor. P. II. 95. Merhof Polyh. T. I. 614. Ludovici Schol-Historie T. I. 24.* Adversarium habuit *Andr. Corvinum*;

Andr. *Corvinus*, distinguendus ab Antonio *Corvino*, Saxone, Lutheri socio & adiutore, ecclesiaramque brunsvicens. inspectore, & Io. Corvino, megapolitano, Dantischi ad D. Mariz pastore, sed inde certas ob causas digressio, & Lubeca defuncto, atque ob studium & operam in conscribendis Centuriis magdeburgens. adhibitum notus, claruit sac. XVI. *Misral. Syntagm. hist. eccl.* 745. *König* 216.

XCIII.

Carl. BARONII Annales ecclesiastici. Coloniae 1624. Tomi XII. volumina IV. Novissima editio, postremum ab auctore aucta, & iam de auctore recognita. Melior tamen editio non nemini videtur illa, quae prodit A. 1645. De variis autem huius operis editionibus legantur *Sagittarius* in *Introduct. in Hist. eccl.* 364. *Ancillon* Mel. crit. P. I. 280. *New* in *Accession. ad Whear.* 321. Quibus addenda est nupera romana de A. 1714. Tomis X. Incipiunt hi Annales a N. C. & pergunt usque ad annum 1198. Primi Tomi initio comparent trium interpretum epistolae, auctoris Praefatio, oratio Angeli *Bucchi* in funere Baronii, & parentalia eiusdem a Iusto *Baronio* ad Nicol. Serrarium perscripta. Laudantur a *Casaubono* in epist. dedicat. Animadversionum p. 20. & Proleg. ad easdem p. 4. *Montacutio* apud *Whear.* in *Relect. hiemal.* 167. & *Pape-Blountium* p. 362. G. *Callixto* Appar. theol. 191. G. I. *Vossio* de philol. c. 14. *Gessio* praefat. in *Hist. sacram* 3.4. §. ob excellens auctoris ingenium, limatum iudicium, & stili rotunditatem, nec non ob communicationem plurium monumentorum antiquorum, & variam historiae illustrationem. Sed & varia in iis reprehenduntur atque desiderantur non modo a diversarum viris religionum, ut *Callixto* Appar. theol. 187. *Cavio* praefat. in P. II. *Hist. liter.* 3. *Grenio* P. XII. *Anim.* 79. 168. & *Dissert. I. de furib. librar.* §. 9. *Heideggero* *Hist. papat.* 307. *New* in *Accession. ad Whear.* 322. *Scaligero* in *Scaligeran.* 47. *Ancillonio* Mel. crit. T. I. 251. *Bibliotheca-rio* nulli parti addicto T. I. 765. sed ipsis romanae ecclesiae filiis, e. g. *Perronio* in *Perronianis* p. 36. Paulo *Sarpio* in epist. ad *Casaubonum*, *Baetleri* *Historiae universali* subiuncta p. 178. *Henr. Valesio* in epist. ad Clerum gallican. *Eusebii* *Hist. eccl.* praemissa, & *Adversario* nelle *Riflessioni sopra il Buon gusto* P. II. 256.

alisque, quos excitat *Crenius Animadvers.* P. X. 235. & P. XII. 80. Vnius Antonii Godaui, episcopi quondam grassensis & venecensis in Proincia Galliarum, viri aequae iudicio ac candore praestantis, testimonium ex praefatione in *Histor. eccles. Lutetiae Parisiorum gallico idiomate* A. 1657. editam, prout illud a Tim. Gesselio (*) in latinam linguam translatum est, iuvabit adducere. Sic autem ille: *Cardinalis Baronius scripsit historiam completam XII. seculorum, opus immensi laboris, curiosa investigationis, & profunda eruditionis: & tamen critici, non solum inter adversarios, sed quidam etiam inter ipsos orthodoces, eum accusant, quod falsitates quorundam scriptorum, quae interdum citat, ignoraverit: quod saepe in chronologia, & antiquitate romana erraverit: quod epocham Dionysianam cum vero nativitate lesu Christi anno confuderit, qui error durat ad tempora Diocletiani: (aut potius, id quod Gesselius de suo addit, Probi) quod nimis prolixe faciat digressiones: & imprimis quod in quaerendis summorum Pontificum emolumentis utriusque sit, & eorum auctoritatem ultra legitimos limites extollat: quod omni probationum generi insitatur: & sine distinctione rerum ambiguarum & dissimilium a viris quod potestates seculares a Deo ordinatas & fundatas supprimat.* Holstenius, sicut narratur dans l'*Esprit de Guy Patin* pagin. 58) Naudaeo affirmavit, se, ex MSS. bibliothecae vaticanae plus quam 8000. errores seu falsa Baronii monstrare posse. Simile quid potuisset facere, sicut in *Scaligerano* p. 309. legimus, Paulus Petavius, consiliarius Parlamenti parisiensis, nisi honorabiles viros (haec velim mihi notent litterati, ac prope notent) contra se invitatum exprobrasse scribere nefas duxisset. Sed quid mirum, magnum auctorem in tam vasto opere saepius errasse? ecquis scriptorum non affectibus indulget, nec nimis laudat suos, suaeque religionis hominibus rebusque iusto plus favet? sicut doctissimus Ludov. Anton. Muratorius, serenissimi Ducis Mutinensis a bibliotheca, postquam & ipse lapsus Baronii agnoverat & notaverat, aequae & humaniter iudicat P. II. delle Rilezioni f. 259. 299. Caute igitur legendus est Baronius. *Phet* 168. *Casaubonus* in ep. dedicat. Exercitat. 24. & in Prolegom. 27. G. I. *Vossius* apud Placc. de anon. 294. Refutatores eius sunt: H. *Casaubonus*, *anonymus* hunc cum

lit.

(*) Praefat. in Part. I. *Histor. eccles.* *** 4.

Ritteris I. A. C. Iac. *Cappellus*, Rich. *Crakanborsius*, Thom. *Gomber*,
 Io. *Prideaux*, Rich. *Montacutus*, Melch. *Goldastus*, Christian. *Kor-*
holt, Adam *Trübbeckovius*, Io. Henr. *Ostius*, Io. Frid. *Krebs*, Andr.
Magendens, Sam. *Basnage*. Vide *Alta erudit.* A. 1697. 308. & de Ca-
 saubono, Montacutio, Ottio arque Basnage *Muratorum* P. II. p.
 257. Tantavit etiam non nulla ad Baronium notare Dav. *Blondel-*
lus, teste *Morhofio* T. III. Polyhist. p. 35. & Alex. *Tassonus* paratum
 habuit librum dell' Istoria eccles. e secol. in qua magis libere,
 quam alii vellent, Annales examinare studuit. Nec ei parcunt
Risberius, *Lannois* in Epp. Natalis *Alexander*, *Tillemont* dans les Me-
 moires, *Pagii*, alique inter Romano-Catholicos. Continuarunt hoc
 opus Abr. *Exelius* usque ad A. 1565. Odoric. *Reynaldus* ad A. 1458.
 Henr. *Spondanus* ad A. 1646. & A. 1697. sicut collectores *Al.* *erud.*
 huius anni p. 308. nescio cuius fide testantur, iussu Pontificis eo
 in labore versabatur Iac. *Laderochius*. Quibus etiam accenseri pot-
 est *Glaud.* *Fleurinus*, qui Tomo XVI. & seqq. Hist. eccl. idem agit
 negotium. Vide Tomum VI. Supplem. *Altor.* *erudit.* 389. Dam-
 tur quoque Annalium Epitoma, ut praedicti *Spondani*, Io. Gabr.
Bisicola, Lud. *Aurellii*. Nec desunt earum translationes varias in
 linguas, ut germanicam, italicam, polonicam, arabicam. *Nem* in
 Accessionib. ad *Whear.* 321. *Alta erudit.* A. 1697. 307. *Sagittar.* In-
 trod. in Hist. eccl. 305. Tomo VII. accesserunt ad finem *Parerga*
 de conversione Ruthenorum ad christianam religionem, eorundem-
 que ad romanæ catholicæ Ecclesiæ communionem, ut perhibent,
 reversione sub CLEMENTE IX. Pont. max. Ximus autem
 Annalium Tomus, in quo Bullam, qua ROGERIO Neapolis &
 Sicilia Regi Sicilia donata legitur, falsam & supposititiam esse as-
 seritur, adeo offendit PHILIPPUM III. Hispan. Regem, ut eum
 non modo proscriberet, (quod Edictum exstat in M. Ant. de Do-
 minis libro VI. de Rep. eccles. p. 263.) sed &, si credendum M.
 Ant. de Dominis I. VI. de Rep. eccles. & auctori *Extract. mensuror.*
 A. 1700. m. Mart. 48. manu carnificis comburi iuberet: ideo illa
 praedicti Tomi particula in editionibus antverpiensibus non com-
 paret. Hanc etiam ob causam sedem papalem, ad quam alioquin
 five una, five altera vice electus fuisset, conscendere nequivit.
Sagittarius 297. *Wagenzell* in Thes. miscellan. n. 35. *Cronius* Ani-
 madvers. T. XII. 103. Ad calcem XI. huius tomi, videlicet p. 759.
 ex-

exhibetur disputatio *Humberti* Cardinalis Cpli habitus adversus Græcos, & speciatim contra *Nicæam*, cognomento Pectoratum, presbyterum & monachum monasterii Studii, de azymo & fermentato, ubi defendit morem ecclesiæ romanæ utendi azymo pane in celebratione sacrae coenæ. Cum Baronii opere coniungenda est Critica historico-chronologia Ant. *Pagii*, continuata a Fran. *Pagio*, de qua lege *Clerici* Biblioth. choif. Tom. IIX. 258. & *Antillonii* Mel. crit. T. I. 289. Denique & hoc addendum, Annalium istorum lectione non nullos permotos esse, ad romanam ut transirent ecclesiam, nominatim *Casp. Scioppium*, Iustum *Calvinum*, & *Nic. Stenonem*: quorum ultimus id mihi de se ipse narravit, cum in Italia sermones cum eo, iam episcopo, conferrem.

In *Apparatu* ad Annales, p. 4. n. V. Herodes Idumæus, gentilis homo.

P. 19. n. XLVIII. Dicere necesse est, incidisse sacratissimum diem natalem Dei genitricis Mariæ sub consulatu Furnii Nepotis & Iunii Silani, anno ab Urbe condita septingentesimo trigésimo septimo, *AVGVSTI* Imp. a Triumviratu vigésimo sexto, Olympiade centésima nonagésima, anno tertio.

Ibid. Satis scimus, lege divina (Levit. 27, 2.) tam de masculis, quam de feminis Deo dicatis, votisque promissis, statutam esse redemptionem, quot per annos singulos quisque siclos persolveret sacerdotibus.

Non erat alienigena, sed iudæus. *Casaubon.* Exercit. I. p. 24.

Vnde hac tempore circumstantiis tam accurate definire possit, nondum video. Licet enim a multis seculis hæc ecclesiæ fuerit consuetudo, VIII. diem Septembris Mariæ natiuitati dicare, eumque habere festum, priora tamen tempora illum ignorarunt. &c. *Ioan. Andr. Schmidius* in Prolusion. *Marianar.* Secunda A 2. *Casaubon.* p. 99.

Nulla in lege divina fit mentio pecuniæ annuæ, sed unicæ duntaxat pro votivis personis solutionis pretii, a Deo ipso definiti: illa etiam vota res consecrabant, non primogenitos. Neque etiam lex (Ex. 13, 12.) redemptionem iniungebat, aut consecrationem Deo, ratione fe-

P. 27. n. LXVIII. Anno ab V.C. 750. Coss. Sabino & Rufo, Olympiadis 194. anno primo, AVGVSTI Imp. a Triumviratu inito A. 39. 8. Kal. Octobr. post æquinoctium, solemnis ieiunii tempore, Ioannes Baptista est in utero materno conceptus.

P. 45. n. CXVIII. *Sancta Dei Ecclesia antiquitus consuevit supputare annos ab origine mundi non secundum hebraicam editionem, sed secundum 72. interpretationem.* Et n. CXIX. Proficitur & Rom. Ecclesia in suo Martyrologio, se annos supputare secundum eosdem interpretes.

Annal. T. I. ad A. C. I. n. II. p. 55. Locus nativitatis Christi fuit spelunca, in suburbis bethlehe-
miticis, pascua.

Num. III. pag. 56. In spelunca bethlehemitica, in qua natus
Paris II. In Joh.

feminarum, sed masculorum tantum. I. A. Schmidius I. c. B. Scriptura S. nullam conceptionis Elisabethæ diem indicat: eam igitur velle indagare, est otio abundare. *Casanbon. Exercit. I. p. 110.*

Nihilominus hebraicam scripturam esse preferendam, quantum ad chronologiam pertinet, sententia est, non modo recentiorum omnium, (ut lac. Gordonus in Chronica annotat) sed etiam plurimorum veterum. Et quod de Martyrologio dicitur, id non nisi de Romano, quod hodie extat, verum est; at *vetustissimum, quo Rom. Ecclesia olim usa, nihil omnino habet de annis mundi.* Thom. Crenius Animadvers. philol. P. X. 233. 235.

Secundum Lucam c. 2. v. 4, 6, 7. natus est Christus in urbe Bethlehem, & quidem, ob frequentiam hospitum, diversorium iam occupantium, in stabulo, diversorio illi contiguo aut vicino. *Casanbon. Exercit. II. p. 144. Georg. Calixtus in Concord. euang. lib. I. c. 8. p. 49.*

Uterque prophetarum locus alio tendit, & nihil minus habet, quam

Christus, non tantum fuisse
præsepe, sed *verbum & asseverans*
ad illud obligatus, (quod olim
propheta *Habacuc* c. 3, 1. vel 2.
& *Is.* 1, 3. secundum LXX.
Interpp. cecimerat) cum Hiero-
nymus, tum etiam complures
antiquorum Patrum testantur.

Nom. XI. p. 58. *Petrus Damianus*,
quem aiunt dixisse, Templum
paci Romæ ea nocte, qua
Christus est natus, collapsum
esse, *facile stulti calumnia libe-*
ratur.

A. C. 31. n. XXVII. p. III. *Opta-*
tus milevitanus nomen Ce-
phas non a syra lingua, sed
a *græcâ*, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, caput,
interpretatur.

A. C. 33. n. XVI. & XVII. p. 148.
149. Cum solus esset *erans* cum
discipulis suis, interrogabat eos,
Matth. 16, 13. *Luc.* 9, 18. Et *hæc*
actio Christi typum quandam ex-
primit celebrandi concilii: cum
missis cæteris, solus cum disci-
pulis, post preces Deo oblatas,
de summa rerum questionem
proponit.

quam ut huc alludat, *Casaubon.*
148. *Calixtus* l. c. p. 49.

Non possumus tamen diffiteri, in
fœtu Petri Damiani indubita-
to, hoc est, *epist.* IV. quæ est
de Dei omnipotentia c. 12. hæc
narrationem haberi, nisi quod
non vocatur ibi Templum
paci, sed *palatium Romuli*.
Theoph. Raynandus in *Theol.*
natur. apud *Crenium Anim-*
adv. P. XII. 80.

Aut *græce* *nescitis* Optatus, aut
alibi non satis apte, aut *illa-*
sit. *Fran. Junius* apud *Glassium*
philol. S. I. 4. tract. III. p. 1276.

Mirum, & omnibus sæculis laudi-
turnum est, quod hic narratur de
typo concilii a Christo tunc
exhibito: nam *Concilium* est
conventus iudicum ad delibe-
randum aliqua de re congre-
gatorum. *Hic nullus index præ-*
ter unum Christum, reliqui o-
mnes sine ulla potestate, *omnes*
discipuli; & Christus ipse non
hic cœu iudex sedet, sed *ut do-*
ctor & magister inter suos di-
scipulos familiariter versatur,
illos interrogans *in via* (*Mar.*
8, 27.)

A.C. 34. n. XL. p. 177. Christus ad cenam paschalem ultimam in uno lecto discubuit cum Ioanne, & Petro: is enim veluti proximus Ioanni innuit.

Num. CXXXI. p. 207. Centurionem (de quo *Matth.* 27, 54.) *Longinum* nomine appellatum esse, *Christique fidem sacrum* abdicasse se a militia, ac denique ad *martyrii palmam* advolasse, qui eius res gestas scripserunt, testantur.

Num. CXXXIX. p. 209. Ab hoc *Sudario* (quo caput Domini est obvolutum in sepulcro) diversum existimatur illud, quod a *Berenice* (seu *Veronica*) faciei Domini, sanguine & sudore aspersa, adnotum, eiusdem dominici vultus effigiem auferre potuit.

Num. CCCXII. p. 275. Vetus Synodus eliberina, cap. 22. de accensis corporibus defunctorum

8. 27.) ac docens. Neque ille cum discipulis oravit, sed solus, *Luc.* 9, 18. non tantum a turbis liber, sed & discipulis paululum summois. *Casaub.* Exercit. XV. n. IX. p. 310. *Conring* disp. de Concil. th. V. *Christian. Thomasius* de Cautel. circa praecon. Jurisprud. ecclesiast. p. 213.

Infirma probatio. Casaubon. 441. C. S. *Schwarzfisch* Epp. select. 549.

Narrationes istae pro fabulis habentur, ac refutantur a Io. Gottl. *Mollero* in *Observat. ad Bædæ* & *Histor. univers.* p. 26. & partim a *Casaubono* Exerc. XVI. n. CXXIV. p. 610.

Veronica vocabulum non est mulieris, teste *Mabillon.* in pref. *Musei ital.* sed imaginis: quae ita dicta fuerit a *Papa & uxore*, quod ferret seu exhiberet imaginem, vel, ut alii malunt, quod *vera* esset *icon*. Ex ignorantia igitur nominis nata est fabula de muliere, eique nomen *Veronica* affictum. I. G. *Müller* *h. p.* 32.

Synodus illa non loquitur de animabus defunctorum, sed de *scripturis sanctis*, id est, fide-

sepulchra, eorum anima inquietantur. Vbi non facum accensio, sed defunctorum animarum superstitiosis ritibus evocatio prohibetur.

A. C. 41. n. XXI. p. 321. *Petronius* a CAIO ad eam provinciam administrandam subrogatur. Isque fuit equestris ordinis, quamvis humili loco natus, militia clarus, & sub Augusto copias adversus Æthiopes duxit.

A. C. 44. n. XXIX. p. 354. Vna cum Ioanne apostolo profecta est *Maria* virgo in Asiam minorem, & *Ephesi* apud eum habitavit.

Num. LI. p. 361. De accessu *Simonis magi* ad urbem, deque *divino*, quem sibi magicis artibus comparavit, *honore*, *Iustinus* philosophus pro christianis coram ANTONINO Pio Imp. causam perorans ait.

A. C. 53. n. XXXV. p. 462. Qui sic erant *Nazaræi* voto obligati, nominabant se ipsos *Corban*, h. e. Dei donum, (ut *Iosephus* Antiqq. lib. 4. c. 4. affirmat) quod sic se ipsos Deo dicassent.

A. C. 57. n. LXIV. p. 511. *Novæ* depravata *Ignatii* martyris

fideliū, & si vis, episcoporum & presbyterorum, qui frequentia & cura immodica cereorum ardentium, in orationis devotione impediuntur. Thom. *Hurtadam*, *Garfias a Loyse*, & *Albaspinau* apud Cren. Animadv. P. XII. 100.

Baronius ex tribus *Petroniis* facit unum. *Pagi* in Crit. in Baron. (Acta erudit. A. 1690. 376.) *Moller* de homon. 375.

Hoc refutatur a *Pagio* in Crit. ad A. 42. (Acta erud. l. c.)

Sed ex *Simone Saneo* confectus est *Simon* sanctus. Per illum autem *Romani* coluere *Herculem*. Thom. *Reinesius* Synagm. inscript. antiquar. p. 2.

Antipater cum uxore *Nazaræ* non incombabat: nec *Nazaræi* votum pecunia poterant redimere. Io. Mich. *Dilworth* Dissp. T. II. 42.

Appello ego iudicium omnium, qui *Baronium* norunt, quan-

epistola ad Philadelphios, inter eos, quos ille recenset, fuisse coniugio obligatos, post Petrum addiderunt Paulum & alios apostolos. Sed qui antiquiores vel *græcos*, vel *latinos* codices peruestigant, addititium esse Pauli nomen intelligent. Non tantum nostrates codices vetustiores id demonstrant, sed etiam ille veneranda antiquitate nobilis, qui *asservatur* in bibliotheca Regis Pannonitarum, MATTHIAE CORVINI.

A. C. 58. n. CXLV. p. 629. Ego homo sum quidem iudæus non ignobilis civitatis *municipis*.

N. CXLVII. p. 630. *Tarsus*, Ciliciæ metropolis, *iuxta municipale* a Romanis fuerat consecuta; ideoque & Paulus eo gaudebat.

tum illi tribuendum sit in MSS. *græcis censendis*, prope etiam dixeram, *vel legendis*. Neque *codex budensis bibliotheca* dici potest *asservari*, cum illa dudum a Turchis direpta sit. Pauli autem & reliquorum apostolorum etiam mentio fit in editionibus Ignatii latinis Iacobi Fabri stapulensis, Iod. Clichte-vel, & Symphoriani Champierii. Quamquam ego *calibem utrisque Paulum*, ex ipsius professione 1. Cor: 7, 7. 8. satis persuasus sum. Iac. *Vsserius* de Ignatii scriptis (Tomo II. Patrum apostolic.) c. 17. p. 227.

Interpretem latinum hic sequitur Baronius, cum in fonte dicatur *πολιτης*, id est, *civis*. Nisi forte interpret ille, Iurisconsultorum more, abusive usus est hoc vocabulo, pro cuiusque civitatis cive. Dan. *Heinsius* Exercit. SS. ad h. l. p. 299.

Id vero adhuc *probandum* est: Paulus autem *civis romanus* fuit, quia natus erat parentibus, qui a romano magistratu emerant civitatis ius, cum quo coniuncta erat libertas agendi secure, & intrandi Asiæ & Græciæ urbes, nemine prohibente, nec non immunitas a virgis & flagellis, crucisque supplicio. Atque hinc est, quod Paulo caput fuerit amputatum,

A. C. 60. n. XVI. p. 657. Iudæi
(ut de Phariseis tradit Epipha-
nius in Panar. lib. I. c. 16.) ipsa
ecliastra animata esse existima-
runt.

Num. XXII. p. 660. Synodus
Laodicensis c. 35. nequaquam
rectum angelorum cultum
imminuit, sed cum, qui ex gen-
tibus erat contra divinitatis no-
men, eiecit.

A. C. 98. n. II. p. 806. Sic scri-
bit Eusebius Hist. I. 3. c. 14.
Narrabantque, Flaviam Do-
mitillam, ex sorore Flavii Cle-
mentis (qui unus ex Consulibus
cum Roma fuit) propta-

tam.
Tomo II, A. C. 137. n. I. p. 100.
Ælia ab Ælio Hadriano con-
dita, post bellum iudaicum.

Num. III. p. 101. Ne isthæc signa
militaria (porci) viserentur in
regione Iudæorum, principes
ipsorum a Vitellio in Arabes
profecturo deprecari sunt
transitum.

A. C. 164. p. 149. Landat S. Au-
gustinus de adult. coniug. I.

Petrus autem cruci affixus. Sal.
Deyling Observat. sacæ. P. III.
p. 307.

Epiphanius tantum affirmat, pro-
basse illos Græcorum astronomiam,
& tam astris, quam animanti-
bus, quæ in cælo finguntur,
hebraica nomina accommodasse.
Bened. Iustinianus apud Thom.
Crenium Animadvers. P. XII.
85.

Aliter canonem istum explicent
Christoph. Insellus & Eman.
Gonzal. Fellex. Io. Werthof
in Program. festi S. Michael.
A. 1702. C 2.

Sic reddenda erant verba: Pnia-
us eorum, qui Romæ aliquan-
do Coss. fuerunt. Cren. Ani-
madvers. P. XII. 97.

Non post, sed ante bellum iudai-
cum, ab HADRIANO ge-
sum. C. A. Rupertus Obser-
vat. in Synopsi Besoldi minor.
279.

Non ob signum porci, (quod
diu antea apud Romanos an-
tiquatum fuerat) sed aquila,
quæ instar numinis colebatur.
Rupertus I. c. p. 280.

Lex illa lata fuit a Caracalla, aut
Opelio Macrino. Thom. Rei-
nsh.

2. et 8. equidistantem ab AN-
TONINO. *Pis* Imp. latam
legem, ne maritus adulterii
accusare possit, uxorem, si ipse
in pudice vixerit.

A. C. 171, n. VII. p. 187. Lucia-
nus impius sive atheus, initio
Antiochia fuit. In-
de accidit, ut complures ipsum
fuisse religionis christianae existi-
marent, sed a fide apostatam in
eandem esse furiose grassatum.

A. C. 250. n. VI. p. 459. *Caelianus*
problyterum, qui Cyprianum ad
 fidem christianam perduxit,
 putamus esse rhetorem, ab aliis
Caelianus dictus, *Dionysio*
illius in epistola.

A. C. 176. N. VII. *Die Capitis men-*
doles vehementer superius reddi-
tur, dum Cn. Hostidius Getam,
Salabum Maturorum ducem
ultra Libyæ arenosa persecu-
tum, fluctuationibus copiosam
placiam, laborante siti exerci-
tu, eliciuisse scribit.

Num. LX. p. 119. usque ad A. 177.
Miracula hæc fuerunt, quæ nar-
rantur de victoria M. AVRE-
LII Imp. contra Marcomanos.

A. C. 249. n. IV. p. 436. Vel ex
milliariis columnis in numi-
smatibus Philippicis intelligas,
Varronianam supplicationem an-
noorum Urbis publicis munificentis
esse receptam.

nifus apud Crenium Animadva
P. XII, 85.

**Suidas cum non vocat compo-
natorem sive oratorem chri-
stianum, sed ~~magis~~ confedi-
cens. Sicut vox illa redditur
in editione Suidæ Kusteriana
T. II. 458.**

Aliter sum, aliter confunditur. Nan.
de Tillmont T. IV. comment.
hist. eccl. (in T. III, Supplem.
AG. ord. p. 294.)

Et si magi non possunt facere miracula, si proprie loquamur, possunt tamen multa *mirabilia secundum quid*, seu respectu nostri operari, opera demonis, Deo ita permittente. . E. Ad. Rupertus ep. 34. ad Reinesium (apud Cren. Animadv. P. XII. 87.)

Bonam huius narrationis partem debet Baronius Iusto Iof. Scalligero. Lipstorp. apud Cren. Dissert. II. de furib. libr. §. 12.

Hoc vero *Rupertus* loco allegato
concoquere non potest. *Gren.*
ibid. p. 88.

A. C. 273. n. XXIV. p. 449. Dicitur, libellaticos non esse eiusmodi, ut pretium soluerent, ne cogerentur negare, sed *negasse eos Christum*: verum ne palam, ut alij, offerre sacrificium, vel libamina cogerentur, spondidisse pecuniam.

A. C. 261. n. XLII. p. 601. Sive magis placeat, lacernam birrum significare birrum ipsum, *in modam lacerna impositum*.

Num. XLIV. p. 602. Episcoporum antiquus habitus fuit, ut post vestem superinduerent lineam, & desuper eam solutam tunicam, ac denique humeros tantum tegens & brachia lacernam birrum: *quo genere indumenti hodie videmus ut S. rom. eccl. Cardinales, atque Episcopos illos, qui ex regularibus ad eam dignitatem provecti sunt.*

A. C. 262. n. LXXI. Cum Valerius Imp. adversus Persas duceret exercitum, *proditione Alacriani ducis deditur Persis.*

Equidem & Christoph. *Isidorus* in pref. in Cad. can. eccl. afr. cum Baronio facit; sed rector meliorque sententia est, Libellaticos fuisse sic dictos, *quod libellum sacrificii ab avariis praefidis amissent*, ne idolis sacrificare tenerentur, quamvis interim Christum non negarent. Seb. Nemanus disp. de libellaticis §. 10.

Byrrus non fuit per modum lacernae compositus, sed *idem, qui lacerna*. Ferrarius l. 1. de Re vestiar. c. 39. p. 114.

Cardinalium vestes non sunt ad Cypriani cultum augendos; ille enim episcopus lineam habuit, dalmaticam & lacernam; at Patres purpurati hodie lineam habent duplicem, interiorem, quae subucula, deinde thoracem, mox tunicam telarem, tunc alteram lineam, sive ephod, postremo loco non tunicam solutam, sed vel togam, vel togae per similem vestem: nam fusa est, & firmate prodiga, totamque hominem involvit. *Idem l. 6.*

Decepit Baronium corruptissima lectio Trebellii Pollionis. Salmasius illa verba, ducta quidam ducit, Trebellii esse negat, non tam ob alia, quam auctoritatem codicis palatini. C. A.

Ruper-

A. C. 266. n. IV. p. 646. Extat gloria Patrum antiochenorum confessio, præclarissimum antiquitatis catholica fidei monumentum, quam Fran. Thurnius e latebris vindicatam latinitate donavit.

Tomo III. A. C. 306. n. XI. p. 4. Trebellius (in Claudio) auctor est, Constantinum a Vespasiano Augusto defendere.

Num. XV. p. 5. Potest apertissime demonstrari, numum esse Constantinum in Britannia.

A. C. 312. n. XXX. p. 86. Plures hallucinati sunt ii, qui dixerunt, id genus signi (labari) non nisi unum esse solere in toto exercitu Imperatoris.

Pars II. In fol.

Rupertus Observat. in Synopf. min. Besöldi p. 332.

Illa epistola est quorundam Arianorum, velo nominis Patrum antiochenorum obumbrata. G. Calixtus in Append. Respons. ad Hülsemanni Meist. mustet Yyy 3.

Vir illustrissimus non intellexit Trebellii verba, quæ sunt: *Ille velut futurorum memor, gentes Flavias, Vespasiani & Titi (nolo autem dicere Domitiani) propagavit.* Hoc vult, reliquisse multos ex sua domo, quibus datum sit imperium intus ipsius Claudii. II posteri plerique Flavii dicti, ut Fl. Valerius Constantius, Fl. Valerius Constantinus, & multi alii. Hinc Flaviorum propagator. Vespasiani autem Titi tantum meminit, non quod ab illis descendit, sed quod ipse similis Vespasiano & Tito, non minus illustravit Flavii nomen, quam illi. Rupertus l. c. p. 377.

Natus fuit apud Naissum, Daciæ mediterraneæ oppidum. Rupertus p. 378.

Sane unum tantum labarum fuit unius exercitus, sed plura plarium, quos Imperium romanum habebat in diversis mundi partibus. Octav. Ferrarius Elect. l. I. c. 2. p. 7.

Kkk

Ini

Num. XXXV. & XXXVI. p. 88.

Labarum sic dictum vel quod *laboris opus* five terminus esset, vel a labore & *actus*, quod *laborum nullus* esset.

A. C. 314. n. LXXXVII. p. 155.

Quid est, quod frequentius dicitur, *Communicare absque oblatione*, vel *cum oblatione*, cum & perfectam gratiam, plenamque *communione* (*sacramenti S. cœna*) tum consequi dicerentur?

A. 387. n. III. p. 159. Erroris arguitur Eusebii Chronicon, in quo legitur, *octavo* Constantini anno Crispum & Constantinum filium ab eo Cæsarem nuncupatum.

A. 318. n. LXXIV. p. 217. Cuius perversæ (*arianæ*) doctrinæ Lucianus successor factus, multorum annorum spatio, hoc est, tantisper dum tres Episcopi, alius post alium, ecclesiam illam (*antiochenam*) rexere, *exclusum ab Ecclesia mansit*.

Num. LXXVI. p. 218. *Alexander*, in exploratis adhuc *lucubratiombus* Luciani, quod ferebat fama, ipsorum Arianorum ubique ore, vulgata, vehementius in

Initio dictum fuit *laboratum*, id est, eximio artificio confectum; deinde *labratum*, tum *labarum*, five *laborum*, præcipue apud Græcos. *Idem* p. 6.

Meum iudicium semper fuit, ad *sacram eucharistia mysticum ministerium pertinere*, quæ apud Patres, aut in conciliorum decretis de *communione sine oblatione*, aut cum oblatione, leguntur. — Per *oblationem* autem ibi intelliguntur *dona & munera*, quæ *pœnitentes* in pœnitentiæ suæ & satisfactionis commendationem elargiebantur. Gabr. *Albassinum* Observat. l. i. c. 6. p. 21.

Chronicon dicit, id factum esse anno Constantini *undecimo*, Vfus igitur est Baronius editione corrupta. *Rapertum* 385.

Alexander ep. alexandr. non dicit, Lucianum a tribus episcopis eiectum ex ecclesia fuisse, sed sub tribus episcopis continue sibi succedentibus *collectas sacrosanctas fuisse*: id enim hic significat *ἀνακαταστήσειν*. Henr. *Valesius* Annot. in lib. I. Theodreti H. E. c. 4. p. 7.

Cum præter coniecturas nihil adferat Baronius, malim equidem *Alexandri testimonio credere*, qui Luciani temporibus vixit, eiusque doctrinam ac discipulos,

eum iusto zelo commotus, testatus est, eum famosissimam doctrinam esse successorem factum.

A. C. 324. n. I. p. 253. Perperam in Chronico Eusebii traditur, Fl. Iulium Priscum necatum esse anno imperii Constantini vigesimo.

Num. XLII. p. 267. In Actis Liberii, ex libro Silvestri, expressum habetur, Constantinum a lepra morbo, in baptismo, crucis Signaculo, liberatum.

Num. XLIII. Constantinus Roma a Silvestro Papa baptizatus fuit.

A. 325. n. LI. Nolla de divinitate Spiritus 3. ab Ario mota fuit questio.

A. 328. n. XVI. p. 430. Effenos christianos fuisse, suo loco superius (ad A. C. LXIV. n. IX.) perspicue demonstravimus.

los, sese Conlucianistas vocantes, apprime noquit. Idem p. 6.

Eusebius non falso scripsit. Ruperus l. c. p. 385.

Acta Liberii sunt fabulosa: & fabula est, quod dicitur de Constantini lepra. Edm. Richer. Hist. Concil. general. T. I. 641. 637.

Immo vero Nicomedia, paulo ante vitæ finem, ab Eusebio illius urbis episcopo. Idem 641.

Contrarium putat Sandius se posse evincere ex Patribus & rom. Ecclesiæ doctoribus. Hist. eccl. lib. I. p. 146.

At ibi falsus erat, non omnes Effenos christianos fuisse. Sed nec quosdam christianos fuisse demonstravit, multo minus perspicue: cæcus enim cæcum secutus est Eusebium. Ecquid de horum opinionibus Ios. Iust. Scaliger? Hac vero puerilia sunt, inquit ille in Prolegom. in opus de Emendat. temp. Quem etiam vide dicti operis lib. VI. in initio, Philonem lib. de Vita contemplat. & Iosephum Antiquitat. lib. 18. c. 2. deque Bello iud. l. 2. c. 7 denique Dissertat. Porphyrii, philosophi pythagorici, lib. 4. de Abstinencia.

- A. C. 336. n. XXV. p. 500. Existimo *errore factum*, ut Fl. Delmatus, loco Censoris, dictus sit *Caesar*. — Potuit in Constantini Rescriptum *irrogasse mendum*, ut Delmatus, loco Caesaris, Censor habeatur inscriptus.
- A. C. 337. n. LVII. p. 533. Iulianus non obscure significat, (in Misopogone) se *deorum cultum a Mardonio eunucho praeceptum suo didicisse*.
- A. C. 341. n. L. p. 587. An Marcelli, ab Eusebianis ut impii in Christum damnati libellus, quem Iulio P. M. oblatum Epiphanius memorat, ille ipse sit, dubito: quia, *quod potissimum exigebatur a professore catholico, nomen consubstantialis non ponitur*.
- A. C. 347. n. VII. p. 625. Concilium Sardicense merito censendum est oecumenicum, quia ex totius ferme christiani orbis provinciis episcopi ad

tia. Timanni. *Gessius* Histor. sacr. in ecclesiast. P. I. 415.

Fallitur: rescripsit Princeps Delmatio Censori, *Delmatis* Caesaris patri. C. A. Ruperius l. c. p. 287.

Imperito cum paganis suspectum reddit. Guil. Cave Hist. liter. scriptor. eccles. P. I. 199.

Non semper in catholicæ fidei professionibus, aut in convincendis hæreticis, recente adhuc nicæno concilio, tessera illa fidei, ac opusculi clara ac diserta confessio solebat exigi. Sic nec Vrsacius & Valens in libello Iulio papæ oblato, quo erroris sui veniam petunt, nec Palladius & Secundianus in eo, quod cum ipsis Ambrosius instituit, examine, nec ashanasani auctor Symboli illud habet. Petavius ad hæres. 72. Epiphanius p. 304. & ex eo Gosselinus de Simpliciter. fid. christ. p. 50.

Indictum illud fuit a CONSTANTIO & CONSTANTE fratribus, *non fuit æcumenicum*. Io. Lannoim in Epp. p. 492. & Richter, H. C. I. I. p. 114.

Baro-

*Illud a rom. Pontifice fuit con-
vocati, apostolicæque sedis legati
interfuerunt.*

A. C. 361. n. XLIV. *Synodus gan-
grensis celebrata est temporibus*
CONSTANTINI magni,
quia Osius, episcopus cordu-
bensis, a rom. Pontifice lega-
tus, ei præsto fuit.

Tomo IV. A. C. 399. n. XLIX.
p. 737. Cum Hieronymus ad
Nepotianum scribat, *Vestis pul-
læ aque devota ut candida, pos-
sumus intelligere, costaneum co-
lorem, nec non violaceum apud*
Clericos in ecclesia catholica
antiquo usu receptum fuisse.

Tomo V. A. C. 421. n. I. p. 370.
Sozomenus (l. 9. c. 12.) de A-
larico ait, eum ante obitum
inita cum HONORIO pa-
ce, ab eo declaratum fuisse

*Baronius refellit Socratem & Sozo-
menum. Nam Socrates quidem*
recentiorem illam facit seleu-
ciensi & constantinopolitana;
Sozomenus vero collocat
post depositionem Eustathii,
factam ab Eusebio, CPano
episcopo, qui sedem hanc in-
vasit sub principatu CON-
STANTII. H. Kalesius An-
not. in l. 2. c. 43. Socratis, p.
37. Vero simile est, habitam
fuisse post nicenam, & ante
Synodum antiochenam, quæ
pertinet ad annum 341. Wolsf.
Gundling Annotat. in Canon,
concilii gangr. p. 3. 4.

Hieronymus verbis istis, ut *nimi-
as sordas, ita nimiam laetitiam*
Clericis prohibuit, & id, quod
erat in his intermedium, pera-
misit: qui enim duo extrema
prohibet, eo ipso medium vi-
detur admittere, quod hic est
album, ex æquo interiacens in-
ter pullum & candidum. Io.
Hieron. *Sopranus* Digress. I. de
re vestiar. Iud. (apud *Crenium*
Animadv. P. XII. 93.)

Allobichus, quem alii Ellobichum
sive Allobichum vocant, con-
funditur cum *Alarico*: non e-
nim de hoc, præfente quidem
in loco, sed de illo loquitur

totius ducem exercitus.

A. C. 415. n. VI. p. 410. *Luciani Epistola circularis adducitur.*

Num. XX. p. 415. *Periit liber Augustini, quem scripsit de gestis Synodi palæstinæ contra Pelagium.*

A. C. 419. n. LXXXVI. p. 509. *Africanorum episcoporum recursus & appellantis ad rom. Ecclesiam probari possunt exemplo Antonii, episcopi fustalensis: qui remotus a functionibus sacris, retento tamen episcopi titulo, Pontificis rom. opem atque defensionem imploravit.*

A. C. 430. n. XLIX. p. 613. *Hætenus epistola Theodoretæ ad Irenæum, quæ extat ordine decima sexta ex centum quinquaginta septem eius epistolis.*

Tomo VI. A. C. 454. n. XIII. p. 225. *Quomodo ANATOLIVS, patriarcha CPtanus magni LEONIS rugita commotus perterritusque paruerit, ex huius ad illum scripta epistola 71. patet.*

Pag. 773. *affertur Corollarium de Legatione ecclesiæ alexandrinæ ad apostolicam Sedem, quæ Ioseph & Abdelmessias presbyteri, & Barsam archidiaconus, suo & Patriarchæ alexandrinæ nomine profitentur con-*

Sozomenus. *Cron. Animadv.* P. VI. 155.

Ea vero est notha. Sam. Bocharius T. I. 1229.

Postea repertus, editusque fuit opera M. Velsæri, & Dav. Hoeschelii. Io. Hallerward Spicileg. de Histor. latinis p. 36.

Excerptum hoc pertinet ad vitam facti, non ad quæstionem iuris. Edm. Richerius lib. I. Hist. concil. general. c. 3. p. 142.

Sunt centum quadraginta septem. Io. Alb. Fabricius Biblioth. gr. vol. VII. 435.

Nec tamen verum est, Anatolium fuisse perterritum: nihil enim cessit de privilegiis Sedi suæ concessis, primum a CPtano, deinde chalcedonensi concilio. Andr. Rivetus Crit. S. l. 4. c. 22. p. 460.

Quæ hic narrantur de Coptarum conversione & obedientia, falsa fuisse tempus postea probavit. Immo PAVLVS V. præfens Papa istam ob causam aliquos Coptas Roma eiecit. Cyvillus Patriarcha Alexandria ep. ad

versionem & obedientiam erga Sedem romanam, & recipiunt concilium tridentinum.

Tomo VII. A. C. 527. n. l. p. 146. IVSTINVS Imp. ex sorore sua nepotem, *Iustinianum*, iam dudum a se Nobilissimum, *nempe Cæsarem*, designatum, regni quoque sui successorem designavit.

A. C. 564. n. l. p. 602. IVSTINIANI mors opportuna ipsi fuit rom. Imperio, sub *Imperatore heretico* titubanti.

N. l. p. 602. Tulerat diu confueta patientia Deus, quæ *adversus Eutychium* patriarcham anno superiore Imperator (IVSTINIANVS) contra fas iusque sacrilege perpetrarat, cum e sede eum violentus abstraxit.

A. C. 586. n. X. p. 739. *Hoc anno* (586.) TIBERIVS Imp. obiit, & MAVRITIVS ingressus est imperium.

Tomo IIX. A. C. 690. n. l. p. 664. Etsi olim in borealibus regionibus aliquando euan-

ad Io. Vytenbogaertum (in Epistolis præstant. viror. pag. 364.

Alius per illa tempora Nobilissimus fuit, *alinus Cæsar*; ut erudite docet Alemannus apud Proprium p. 42. C. A. Rupersberg Observat. in Synops. Besoldi min. 490.

Eius quidem temporibus multæ pullularunt hæreses, at ipse tamen *non fuit hereticus*, sed, ut AGATHON Papa in Synodo VI. act. IV. loquitur, præ omnibus (orthodoxis Episcopis) æmulator veræ & apostolicæ fidei. Idem l. c. 501.

Sed eum extremo spiritu *fæsti* percutit, & Eutychium revocavit. Idem p. 501.

Non illo anno, sed *secundo post quingentesimum octogessimum*. Pet. Maria Grassi in Narrat. histor. de ortu ac progr. hæresium Io. Wiclefi p. 17. (nel Giornale de' Letterati d' Italia Tom. XIV. f. 33.)

Falsum hoc: siquidem *Francia & Boetia insignes eo tempore habuit ecclesias*, ut ex *Aventino*, &

gelum illuxisset, postea tamen barbarorum motibus saepius agitatz provinciae, atque bellorum assiduus cladibus desolata, in solitudinem prope redacta sunt, cum excoli verbi Dei praeconatione desinissent.

Tomo IX. A. C. 732. n. I. p. 125.

Miranda plane providentia factum est, ut femina barbara, Irens, Constantini filii Imp. L. E. O. N. I. S. Kauri uxor, & peregrina atque neophyta, invito & contradicente Imperatore, insuper & persequente, suppliciiisque addicente cultores sacrarum imaginum, eas ipsa coleret, atque colendas esse libere testaretur.

A. C. 806. n. 26. p. 569. *Leonis Papa dispositione de Imperio discernendum reliquisse visus est Carolus M. ut, cui vellet, Pontifex daret.*

A. C. 817. n. IX. p. 707. In conventu aquisgranensi LVDOVICVS Imp. confirmavit, quaecunque a praedecessoribus suis donata vel restituta fuerant romanae Ecclesiae, prout testatur *Constitutio*.

A. C. 823. n. IIX. p. 771. Ita Rhemensis ecclesiae canonicus *Adrianus*.

& omnibus illorum temporum historiographis patet. *Crenius* Annotat. ad *Strauchii* Dissertat. de Computo veter. Germanorum (Palae I. III.)

Sed quae so, Baroni, mirandum me, si femina barbara, inter ethnicos educata, quibus ipsae statuae, opera manuum humanarum, dum sunt, a cultu imaginum christianarum non abhorreat? *Timann. Gessellus Hist. S. & eccles. N. T. P. II. II.*

Dicit, se Regem vel Imperit. a Deo concessi hereditate relinquere. *H. Conring. de Germ. Imp. rom. c. 7. §. 22.*

Donationem istam merum esse figmentum, ostendit *Conring. de Germanor. Imperio rom. c. 7. p. 47.* & ante eum *Adrianus* in *Myster. iniq. p. 337.* Quibus adde *Grotium* de I. B. & P. I. I. c. 3. §. 13. & *Ziegler.* in Annot. ad h. l. ac *Io. Ad. Osiandrum* in *Grotio illustrato* p. 496.

Loco Rhemensis posse *Rhemensis.* *Io. Moller* Hagog. ad *Histor. cimbr.* P. I. 64.

Tomo X. A. C. 845. n. XXXVII. XXXIIX. Patres meldenſis concilii petierunt *promulgari* Capitula eccleſiaſtica a CAROLO M. atque a LVDOVICO collecta; idque, *exigente Concilio*, feciſſe Benedicſtum Levitam.

A. C. 962. n. III. p. 781. OTTO M. Imp. in *Diplomate donationis* Eccleſiæ cuncta ablata reſtituit.

A. C. 964. n. XXI. p. 800. Fertur apud Gratianum, *inconfiderate nimis iſta tractantem*, Synodi ſub Leone IIX. *pſendo-pontifice* canon de conceſſa Ottoni I. ordinatione apoſtolicæ ſedis, & eccleſiarum inveſtituris. Quæ vero Conſtitutio nullius eſt roboris.

A. C. 973. n. I. p. 842. *Wilhelmus* Archiepiſcopus moguntinus OTTONIS II. filius ex *priori coniuge*,

A. C. 991. n. IIX. p. 889. Altera editio Gerberti ſcriptorum, *cum aliis iunctis blaſphemiis & annexis mendaciis* prodiit.

A. C. 996. n. LXIII. p. 938. In Concilio lugdunenſi œcumenico. *Pars II. In fol.*

De promulgatione ne gry quidem habetur, ſed de *iam promulgatorum obſervatione*: Benedictus autem ſua collegit *in ſu Authenti* moguntini. *Conring* de Origine iur. german. c. 17. p. 91.

Quis illis tabulis tanto credat, quas nunc demum prodit Baronius, nemini alii antehac memoratas? *Conring*. de German. imp. rom. c. 10. p. 81.

Onuphrius, vir omnis antiquitatis peritiſſimus, *nihil ſuiſtri hic ſuſpicatus eſt*: & Leonem IIX. illa & ſequens ætas omnis *pro legitimo* agnovit Papa. *Conring* de German. imp. rom. 93. & diſput. de Imperatore roman. german. §. 42.

Non ex legitimo ille procreatus eſt matrimonio, *ſed ex captiva & Slavonica, nobili quamvis genere oriunda, femina*, quam pater virginem vitiaverat. Sim. Frid. *Habitus* de Diplom. fundationis Berg. ad Albim coenobii p. 13.

Hoc erat *probandum*. Herm. *Conring*, in Epp. ad Baluzium p. 6.

Locus Matthæi illius eſt *ſpurus*. Io. Guil. *laus* in Iudic. erudit. LII de

nico A. 1242. post. excommunicationem FRIDERICI II. & alia negotia, definitus a Papa INNOCENTIO IV. fuit numerus VII. Electorum, teste *Matthaeo Paris*,

de orig. Electorum (in *Aff. erudit.* A. 1711. 188.) Scilicet, si tollas hildebrandinam illam in omnes resp. christianas omnipotentiam, ne praetextum quidem aliquem iuris habet Papa in res Germaniae alium, quam qui dependeat a iuribus urbis Romae. Illi autem urbi vere nihil competit iuris circa constitutionem Regni germanici & Langobardia; adeoque nec competit Papa. *Couring de Germ. imp. rom.* c. 12. p. 120.

A. C. 1000. n. 20. p. 962. & A. 1074. n. 81. p. 486. *Regnum Vngariae S. Rom. Ecclesia proprium est.*

Facilius dicitur, quam probatur. *Herm. Couring de finib. Imp. germ.* l. 1. c. 17. §. 16.

Tomo XI. A. C. 1004. n. V. p. 25. Audivisti simul cum pietate regis Francorum ROBERTI etiam sibilum venenosi serpentis in Leutharico, archiepiscopo senonensi, ut qui Berengario & aliis sacramentariis facem praeferebat, haeresi sese commaculavit.

Nullum haereseos crimen in Leutharico deprehenditur, quippe qui nihil aliud, quam dignam & iustam communicantis seu sacrae cena utentis preparationem urbis & requisivit, dicens: *Si dignus es, accipe.* Hugo *Matboud* in *Catal.* archiepiscop. senonens. (Supplem. Aët. erudit. T. I. 387.)

Caesar *Baronius*, Sorae in agro neapolitano natus, congregat. Oratorii, deinde, quanquam invitatus & repugnans, Cardinalis presbyter, & vaticanae praefectus bibliothecae, consilio & suasu Phil. Neri Annales XXX. annorum spatio scripsit contra Centurias magdeburgenses, quamvis eas non nomet, & quidem Tomos XV. Sed tres posteriores suppressi sunt a Patribus congregationis Oratorii, teste Hier. *Vecchiecto* (in *Actis erud.* A. 1696. p. 307.) obiitque tabe, ex assiduo studiorum labore contracta, A. 1607. æt. quasi 69. *Cassim. Ekog.* P. I. 127. *Ian. Nic. Erythraei Pinacoth.* P. 1. 87. *Io. Imperia-*

portalis Mus hist. 93. Du Saussay 68. Erat vir pius, candidus, laboriosus, plurimæ lectionis, secessum amans, acerrimus quidem pontificatus partiumque hildebrandinarum propugnator, at de ecclesiastica tamen antiquitate, testibus Casaubono ep. dedic. Exercit. c. 2. G. Io. Vossio de Philol. c. 14. Montacutio præf. ad Appat. Hottingero Bibliothecar. p. 419. G. Calixto Appar. theol. 186. Conringio de Orig. iur. german. c. 23. p. 145. Leibnitio in Miscellan. p. 420. Königio 106. Seburzstischio in Epp. select. p. 548. Pope-Blount 862. præclare meritis, & vel ipso eius vultu teste, severus, stiloque utebatur tolerabili. In eius vultu illepido, inquit Ian. Nic. Erythraei l. c. 90. & inamocuo tristis erat severitas, inter cuius quasi nubes haud scio, an ullus unquam risus emicare visus sit. Hæc eius severitas, qua novi Pontificis electioni obstitit, eo quod indignus ipsi videretur, effecit, ut Cardinales, illo dimisso, sua in Burghesium studia conferrent, qui Pontifex summus declaratus PAVLI V. nomen assumpsit. Et de stilo Baronii sic iudicat p. 88. non illum quidem elegantissimum esse, sed neque admodum inquinatum, verum gravem, ac sine cincinnulis fucoque puerili: qualis omnino christianum scriptorem, ac de rebus maximis atque gravissimis loquentem deceat. Antequam opus aggredieretur, (etiam hæc sunt verba Erythraei p. 88.) erat in eo doctrina mediocris, eruditio vulgaris, lastne scribendi usus propemodum nullus; sed postea ingenium meditatione, doctrina legendi, stili scribendo virum acquisivit. Cetera eius scripta hæc sunt: Annotationes in Martyrologium romanum; Votum contra Remp. venetam, Parænesis ad Remp. venetam, Vita S. Ambrosii, Rationes, quibus probatur, D. Ambrosium Commentarii in Epp. Pauli fuisse auctorem, & Relationes duæ historicae illustrium duarum legationum. Sed Epitome thesauri antiquitat. ecclesiast. & Refutatio Institutionum Calvinii ei supponuntur. Placcius de Pseudon. 107.

Humbertus sive *Hubertus*, distinguendus ab *Humberto domini-*
cano, primum monachus in cœnobio S. Mansueti tullenfi, dein-
 de a LEONE IX. Romam evocatus, & creatus Silvæ candidæ e-
 piscopus, item R. E. Cardinalis, vir græcæ & latine doctissimus,
 missusque CPLIN A. 1051. scripsit præter binos illos supra memora-
 tos libellos, Commemorationem eorum, quæ contra MICHAEL-
 E M, patriarcham CPranum, gesserunt Apocrisarii apostolica

Sedis anno XI. CONSTANTINI Monomachi Imp. Indictione IIX. & Epistolam, suo & Petri amalphitani archiepiscopi, & *Friderici* diaconi & cancellarii nomine, ad omnes catholicæ ecclesiæ filios: primusque transubstantiationis assertor esse dicitur. *Belarmius* de Scriptor. eccl. 162. Phil. *Labbe* T. I. 484. *König* 417.

XCIV.

Gottfridi ARNOLDI Historia eccles. & hæret. (Kirchen- und Kezer-historie.) Francofurti 1699. IV. Partes, II. volumina. Deducitur hæc Historia ab initio N. Tti usque ad annum 1688. & laudatur ab his, culpatur ab illis. Laudatur enim ab illustri Christiano *Thomasio* in Program. A. 1701. de duobus collegiis, item in Cautelis circa præcogn. Iurisprud. eccles. pag. 32. 89. 144. B. G. *Servus* in Orat. auspici. Introduct. in notit. rei lit. subiuncta p. 171. Casp. *Calvrio* in Fissur. Sionis P. II. 192. Christiano *Democrito* (id est, Io. Conr. *Dippelio*) Opp. p. 933. & Ioach. *Langio* in Candid. relat. P. I. 19. qui tamen non ab omni eum nævo immunem pronuntiant; immo ipse Arnoldus, imbecillitatem ac nævos suos agnovit, cum alias, tum in Supplem. & emendat. huius operis, editis Francofurti A. 1703. culpatur vero ac refutatur ab Ern. Sal. *Cypriano* in Animadversionibus, anonymo quodam in Exam. huius Historiæ, apud auctorem Extract. menstruor. qui est I. G. *Eckhartus*, nunc S. Maiest. Britann. Historiographus, & Bibliothecarius, ad A. 1700. p. 296. El. *Feletio* præfat. in Ostensionem, & altera præfat. in Monstrator. viz petrin. (apud S. E. Cyprianum in Animadvers. p. 93.) *Festkingio* in disp. de errorib. Arnoldi, Io. Frid. *Corvino* in Corp. doctr. (de quo C. *Thomasius* in Cautelis p. 89. Ioach. *Mergenvuechio* in aureo cimelio, Thom. *Pfannero* in Sincero iudicio, eiusque Declaratione, Io. Gottl. *Scolatio* in Respons. ad Arnoldi Apologiam, Ioach. *Zenigravio* in Exercit. de lapsu Tertulliani ad Montanistas, Jo. *Fichio* in Studio theol. polemicæ, in Critica in Arnoldi Criticam, in Scrutinio præligatæ ex Ecclesia obligat. ad confess. publ. & tractatu de Excommunicatione: porro a *Würtembergensibus* in Examine, H. G. *Wachero* in Ostensione de fragmento Theodoti narrationis de Valentinianis, *Clarmundo* (id est, J. C. Rudigero) in peculiari tractatu, *Thoma litzio* in præf. Hist. eccl. sec. I. n. 68. *Sideralto* (sive Hoch-

esenio) in litteris ad Schelguigium, V. E. *Leschero* in dissert. de Arnaldi lapsibus, & in Program. anni 1706. atque in Narrat. innoc. A. 1701. 95. Jo. Jac. *Ferbero* in dissert. de fanaticis in rect. rat. iniuriis, Wilh. Ern. *Tenzelio* in Biblioth. curiosa, Ascanio *Engelke* in biga dissertat. de Deo & peccato, autore *Mixtar. cogitat.* P. I. Georg. *Serpillo* in Epitaph. theol. suevorum, Christ. Gottl. *Kochio* in Ephemeridib. Patrum, Polyc. *Lysero* in officio pietatis, Dav. *Sculzeto* in Innoc. theologor. hamburgens. H. *Babrio* præfat. in Arndium anti-pietistam, Zach. *Gratio* in Rostochio euangelico, Joan. *Diermanno* præfat. in Biblia stadensia, Sam. *Schelguigio* de Ebionitis, G. Frid. *Stiebero* in Hist. eccl. meclenburg. Andr. Dav. *Careli* in Innocent. wartenbergensi, Frid. *Arnkislio* in Defens. christianismi septentrionalis, & Barthol. *Bosacco*, *Wilke*, *Mayero*, *Nienhenkio*, *Weidnero*. Quorum aliquot testimonia allegat auctor *Bibliothecarii n. p. additi* T. I. 68. 690. & I. C. *Colerus* in Histor. vitæ Arnaldi Sect. VI. p. 175. Qui vero eum defendunt, illi existimant cum Jo. Val. *Andrea*, laudandos esse, qui errores sui seculi taxant; cum Ang. *Elantherio* in lib. de Arb. scient. boni & mali (cuius extractum habetur in libello de Hæreticis p. 53.) & Galeno *Abrahami* in Apol. p. 47. iis, qui pro hæreticis habentur, sæpe factam esse iniuriam; cum *Spangenbergio* in Bonifacio pag. 40. dissidentibus facile hæreticorum nomine & calumnia onerari, sicut Bonifacius Arnolphum, doctor. bavaricum, non alia de causa, quam quod a suis discreparet sententiis, inter hæreticos retulit; & cum *Schwarzschischio* in Epp. arcan. P. I. 138. nos nihilo esse meliores aliis sectis, & emulationem contemtionemque in consuetudinem nostram vertere. Scopus huius operis, cuius compendium dedit auctor ipse A. 1700, est, ostendere, 1. Sæpe pios & illuminatos viros, sicut Christus eiusque discipuli & apostoli, immerito hæreticos declaratos. 2. Antistites ecclesiæ, episcopos, pastores & doctores plerumque verorum Christianorum persecutores, sectarumque auctores fuisse. 3. Concilia & Synodos plurimum constitisse ex hominibus contentiosis & spiritu Dei carentibus. 4. Ecclesiam sub cruce lætissime floruisse, nec maiorem partem fecisse, sed gregem fuisse pusillum, & persecutionem passam. 5. Anti-christianam & falsam ecclesiam semper magni aestimasse, & pro san-ctuario habuisse res externas, imagines, umbras, sacramenta, ritus

& carimonias, & hoc in cultu, quo instar Hagaræ quid mereri credidit laboravitque, liberam Saram odisse & persecutam esse. Sic quidem recenset *auctor Vita Arnoldi* B 3. Part. I. Iam errores auctoris ab aliis notatos indicabimus, & paucos alios, a nobis observatos, adiiciemus.

In præfat. operis † 3. n. 30. *Scriptura S. plane non est conforme*, sive dicere, sive sentire, *Ecclesiam esse matrem*,

Part. I. p. 37. *Dionysii Arcopagita scripta* a primis hæreticis tam diu abscondita fuere, donec longo post tempore in lucem protracta sunt.

Pag. 41. n. 1. & 2.

44. n. 12. De Ebione non constat, *an nunquam fuerit in mundo*,

49. n. 5. Ecclesiæ per aliquot sæcula *ad nullam sese adstringebant regulam litteralem*, (quam hodie vocamus Canonem Scri-

At Deus Ecclesiam vocat *matrem* *Hes.* 2., 2. suamque *uxorem*, v. 7. si ipsi soli adhæreat. Et Paulus Timotheum adpellat *filium suum*, aliosque fideles *filios suos*. 1. *Tim.* 1, 2. *Gal.* 4, 19. Ern. Sal. *Cyprianus* in Annot. ad Arnoldi *Histor. eccles.* & hæret. 37.

Ea, ut genuina, defendit Arnoldus ob nimium erga theologiam mysticam *assensum*, & *præiudicium* de abiicienda christiana ratione. C. *Thomasius* in Cautel. circa histor. eccles. 112.

Hi duo numeri cum suis contentis *ponendi sunt post. sextum. Idem* 142.

Sententiæ illi repugnant; quotquot & *scriptoribus ecclesiasticis* Ebionem cum aliis hæresiarcharum individuis coniungunt, aut eius patriam, discipulos, aliæque huiusmodi ad vitæ curriculum spectantia enarrant. Thom. *Itigius* de hæresiarphis p. 60.

Habebant utique apostolorum & evangelistarum, sicut & V. *Tti* scripta, quæ ipsis erant instar canonis, verbum Dei, e quo

pturæ) sed Domino ipsi locum in ordinibus suis dabant, quo ille modo ducere vellet.

50. num. 7. Clemens laudat in Christianis perfectam & infallibilem cognitionem.

Ibid. num. 8. Antiquissimi doctores christiani Christum vocabant *Deum* (*Ignastus* p. 90. 39. 77.) quia in eo inhabitat corporaliter omnis plenitudo deitatis, *Col.* 2, 9. & *Pater cum sanctificavit, misitque*, prout ipse se huius hominis gratia defendit *Jo.* 10, 36.

60. num. 7. Certe *fundamentum doct.*, tam in historiis, quam in vetustissimorum scriptis ecclesie Patrum, *suspiciandi*, eos pia fraude ac bona intentione finisse & proposuisse carmina Sibyllina.

65. num. 4. Saturninus & *Basilida* eodem fere tempore vixerunt Antiochiæ in principio sæculi primi.

92. 93. num. 7. & 8. MAMMÆA Alexandri Severi mater, &

e quo renascebantur, & quod ipsos salvare poterat, continentis. *Ern. Sal. Cyprianus in proem. p. 17.* & in ipsis *Annotat. p. 53.*

Laudat *γινωσκον ασφαλῆ*, id est, cognitionem firmam. *Iidem* 57.

Quis dixit Arnoldo, quod primi Christiani tantum ideo vocarint Christum Deum, quoniam in eo omnis plenitudo deitatis corporaliter inhabitat, ipseque a Patre missus est? Hanc restrictionem ego quidem in *Ignatio*, *Clemente*, & *Polycarpo* invenire non possum. *Id.* 58.

Etiamsi non a Patribus, tamen a quibusdam Christianis conficta sunt pia fraude adversus ethnicos. Et quidem fabulas subesse ostenderunt, non tantum ex Reformatis *Blondellus*, *Basnagius*, *Van Dale*, verum etiam ex Rom. catholicis *Lud. El. Du Pin* T. I. 10. 30. Vide *C. Thomæsum* de Cautelis circa histor. eccles. 100.

Basilida vixit fere in fine sæculi secundæ. *Phil. Lud. Hannekenius* disp. contra *Arnoldi* *Histor. eccles.* & hæret. c. 2. (apud auctorem *Excerptor. menstr.* 306.)

Nuga & fabula. *C. Thomæsum* in *Cautelis* 140.

Digni-

PHILIPPVS arabs christiani in oculis.

118. num. II. Et sane hoc per se valde affligere poterat CORNELIVM, quod tantam hanc dignitatem alii cedere deberet.

138. n. 7. Eusebius narrationem de baptismo Constantini silentio praeterit.

174. n. 6. Notum erat, Sabellium olim unam essentiam divinam, & tantum tria nomina diversa concessisse.

189. n. 18. Ipsi Theologi fatentur, Arianos dogmatibus suis multo purius verbum Dei proposuisse, quam Achanasianos, Dannhauer in Vale triumph, p. 301.

199. n. 38. Priscillianus fuit, teste Sulpicio Severo lib. II. nobili genere, dives, acuti ingenii, astrons.

208. n. 99. De Donato aliisque fatebantur orthodoxi expresse,

Dignitas pontificia, eo tempore, quo Cornelium Christi causa sanguinem suum effundere oportebat, non tam erat laeta. E. S. Cyprianus 26.

Immo habet l. 4. de V. C. c. 62. Pfanner in Declarat. ad Arnoldi Duplic. p. 181.

Sabellius usus est simili ab hisce tribus, Anima, Corpore, & Spiritu petito. Quod indicat, Sabellium fortasse aliam habuisse sententiam, quam quae ei tribuitur: nam Corpus & Anima non faciunt ad explicandam solam nominalem differentiam, cum inter ambo ista essentialis sit differentia, & multo maior, quam quae ad discrimen personarum divinarum explicandum requiritur. Acta hamburgensia T. I. 571.

Dannhauer scribit, eos sua opinione purius proposuisse. Pfanner in Declarat. 56.

Inquit, ait ille. E. S. Cyprianus 103.

1. Non de Donatistis, sed de Donato. Addit etiam hoc Augusti.

eos modeste & subrie vivere. Item de Rogatianis, eos non furere, ut Circumcelliones, sed mansuetos & mitis esse. Eorum episcopos, ut Proculianum, eo nomine celebrabant, quod multa humanitatis signa & indicia e-derent. Sicut & Augustinus precabatur, ut Circumcelliones a furoribus suis abducerent, ne & ipsi polluerentur. Immo fateatur, eos Donatistis extremis displicere.

215-218. Iac. Andreas ambitiosus & superbus, levis, impotens autem, vindicta & lucri cupidus &c.

228. n. 8. Chrysostomus Eudoxiam cum Herodiade, se cum Ioanne non immerito comparavit.

252. n. 6. Cum Boëthius ne quidem christianus fuerit, sed philosophus platonius, sicut liber eius de Consolat. philos. in carcere scriptus testatur.

291. n. 7. Prudentes Bonifacium verbis habent pro sacerdote christianissimo, ac membro antea. Pars II. in fol.

stinus: Secundum quædam opinionem. 2. De Rogatianis dicit, eos videri esse mansuetos & mites. 3. Vox multu infertur. Neque 4. in genere loquitur de episcopis Donatistarum, sed de Proculiano duntaxat. 5. Non tantum Circumcelliones, sed etiam Donatistarum clericos abductos cupiebat a pravis facinoribus. Neque etiam negat, Donatistas ab illis esse infectos. 6. Ait, plurisque Donatistarum. 7. Nec utitur vocabulo extremi. Id. p. 84.

Hæc & alia sequentia refutantur in Relat. amec. Anno 1704. 76. Quibus consentit Scipilius in Epitaph. theol. fauor. p. 10. Videatur quoque venerabilis D. Polyc. Lyserus in Offic. pietatis 67.

Id vero minus laudandum. C. Thomaf. in Cautel. circa Hist. eccl. 163.

Boëthii christianissimum defendit Io. Christoph. Wolfius in disp. cui titulus, Carcer eruditorum museum: ita enim mentionem facit alterius opusculi de Trinitate uno Deo, quod Boëthius itidem scripserit in carcere. §. 7. (Nova Biblioth. T. I. 534.)

Sed. nec sua laude est privandus, quam ei tribuunt Dav. Chyram, C. S. Schurzleisch, Casp. M m m Sa-

lis in *Apocalypsi* Ioannis.

295. n. 7. Ipsi Pontifices (sec. IX.) fateri cogebantur, oratores sacros *nihil nisi fabulas* ad populum protulisse. *Gregorius III.* ep. ad Bonifac.

300. n. 5. CAROLVS M. *varius in Germania Synodos* instituit.

303. 304. num. 4. Multi quidem temperantiam & sobrietatem CAROLI M. celebrant; interim alii narrant, *eum uno passu integrum leporem*, aut *quartam verrucis partem*, duasve *galinas* comedere atque absumere consuevisse. *Turpinus.*

305. n. 6. WITTEKIND, Saxonum rex, non prius se baptizari passus est, quam *captivus fieret*, atque adeo *ut illuc adigeretur*. *Wölkens Chron. brem.* p. 23. *Chron. wind.* 551.

306. n. 10. *LVDOVICVS III.* cognomento *Balbus*, mortuus est *in Italia*, dum in expeditione erat *contra aliquos Magnates italicos*.

319. n. 1. CVNRADVS (sec. X.) erat *Dux Franconiae*, & *Ottonis Ludolphi Saxonis filius*.

Sagittarius, & *Vlr. Huberus*. Vide B. G. *Struvium* disp. de Synodo francica p. 14.

Nihil ibi hac de re. E. S. *Cyprianus* 126.

Sed *omitte* Arnoldus *Synodum francicam*, a CAROLOMANNO in Germania habitam A. 742. minimeque prætereundam. B. G. *Struve* l. c.

Errat, dum *Turpini unguis*, contra omnes *historicos*, assensum præbet, & ex CAROLO M. *oratore* facit. *Excerpta mensur.* de A. 1700. p. 300.

Omnes boni historici scribunt, eum *fide* a Carolo M. *dato* ad eum venisse, atque *ultero baptismum* subiisse. *Ibid.*

Ille vero mortuus est *Compendii*, (à Compiègne) quo in expeditione *contra Bernardum*, *Marcz hispanicz Marchionem*, sibi rebellem, morbi causa reversus fuerat. *Ibid.* p. 299.

An sensus est, CVNRADVM fuisse filium Ottonis, filii Ludolphi? Sic autem duæ distinctæ personæ confunduntur,

&

320. n. 3. HENRICVS Auceps
Brunonem filium natu mini-
 mum creavit archiepiscopum
 coloniensem, filiamque *Ma-*
childem Abbatissam quedlin-
 burgensem, ut haberent, unde
 viverent.

n. 4. HENRICVS Auceps
 tandem apoplexia mortuus est
 A. 936. 16to sui regiminis, *Os-*
to frising.

327. c. V. n. 2. In Italia quidam
 ab hypocritis vocabantur *An-*
thropomorphita, qui Episcopis
 ingrati fuerint, eo quod de
 eorum abominationibus testa-
 bantur. Ideo *episcopus medio-*
lanensis eos aggressus est, totam
 urbem oppressit, & sine discri-

& pro una venditantur. Nam
Ludolphus terras suas habuit in
 Saxonia inferiore, non vero
 in Franconia, genuitque *Brun-*
nonem & Ottonem, qui pater
 fuit HENRICI aucupis. Con-
 fudit etiam duos *Ottonis*, Sa-
 xonem & Franconicum. Sa-
 xonicus hic habuit filium *Con-*
radum, qui titulo iuribusque
 Comitis gavissus est, & reliquit
 filium cognominem, qui eva-
 sit Rex Romanorum. Atque
 ita etiam duos *Conrados* mi-
 scet Arnoldus. *Ibid.* p. 298.

HENRICVS Auceps mortuus
 est A. 936. & *Wigfridus* archi-
 episcopus colon. cui successit
Bruno filius HENRICI, A.
 953. Quo igitur modo eum
 creavit archiepiscopum pater?
 Ne dicam, HENRICVM
abbatiam istam non invenisse,
sed ipsummet condidisse. *Ibid.*
 297.

Legatur ipse Otto. *Cyprianus* 126.

Sigebertus autem hoc tantum ha-
 bet, *Ratherium veronensem epi-*
scopum & verbis & scriptis recla-
mass. Auctor *Excerptor. mensfr.*
 A. 1700. 302.

mine Jenei invenit occidit. Sigebertus ad A. 939.

342. n. 6. Hermannus Contractus fuit primum Comes woringensis, dein monachus sangalensis, Vosius l. 2, c. 47. de Hist. lat.

Inguilphus, unus ex abbatibus Angliæ, reliquit Historiam de cœnobitiis anglicanis.

349. in Allegationib. ad n. 5. Hermannus Aedituus Chron.

362. n. 3. Habuit ~~novas~~ quendam Bernhardus, abbas claravallensis.

369. n. 8. Quod, ut veritati consono (videlicet, clericos bona propria possidentes, non posse, ut Arnoldus brixienfis statuit, salvari) celebris quidam vir haud ita pridem approbatur. Schilterus de lib. eccl. germ. l. 4. c. 7. §. 9.

Immo vero fuit cœnobita Angliæ majoris (zu Reichenau) in insula lacus cellensis, qui Acra-nii appendix est. Et Vosius Trithemium cum Arnolde easdem infantem tibus, refert. Ib. 304.

Non de Coenobiis anglicanis, sed de Monasterio Croyland, cui ipse præerat. Ib. 305.

Equidem huius Chronici mentionem faciunt viri eruditi superiorum temporum, & Heroldus id se editurum promisit; sed promissis non stetit, & postea illud evanuit. Non igitur probabile est, Arnoldum in hunc thesaurum incidisse, præcipue cum illud alleget, quasi librum vulgatum, *ibid.* 303.

Sed tantum obiter quasi eorum meminit, eo quod Bernardus mysticis annumeratur. C. Thomas. in Cautel. circa stud. Hist. eccl. 172.

Immo improbavit. E. S. Cyprianus 102.

Part. II. p. 24. n. 16. *Io. Fridericus*, Elector Saxoniz, cum Cæsareani iam cœpissent apud Mühlbergam traicere Albin, tamen *primo vacabat audienda* Christoph. Hoffmanni *consecrati, & capiendo cibo ad mensam*. Lud. *ab Avila* lib. II.

32. n. 8. Io. *Bugenhagen* in adhortatione ad ecclesiam, ut preces funderent pro Electore, negavit se intelligere captivum IO. FRIDERICVM. *Hist. MSta* de illo p. 20.

48. n. 23. Neque dubitarunt post mortem Lutheri, contra quam alias facere solent Lutherani, eum vocare *sanctum, virum sanctum, & divinum*.

53. n. 32. In quibusdam locis operum Lutheri, ubi ille contra abusus academiarum detonat, addita fuit vox, *pontificiarum*.

Ibid. Notabilis *Confessio Lutheri de iudeorum futura conversione* in novis Postillaz ecclesiasticaz editionibus *omissa est*.

87. n. 29. In laniena parisiensi primum Casp. *Colinius*, summus maris præfectus, *sclopoto intersectus fuit*.

88. n. 31. Inde (post EDVARDI *FL. obitum*) A. 1551. Lon-

Contrarium legitur apud Avilam, Cyprianus 127.

Quis credat hanc *fabulam* de viro gravi & prudente? Polyc. *Lysse* in *Offic. piet.* 138.

Quis ignorat luxuriam titulorum? Dandum etiam aliquid affectui christiano. Et recentior theologus collegam suum *vero divinum* adpellavit. Io. *Feshi* in *Critica* in Godofr. Arnoldi *Criticam* §3.

Non tamen. contra sententiam Lutheri: nam alias non intelligebat, quam pontificias, quia eo tempore extra wittebergensem nullæ aliæ erant euangelicz. El. *Frick* in *Append. Lutheran.* Seckendorf. p. 2728.

Ratio est, quia *Lutherus sententiam istam missam fecit*, sicut constat ex Tomo IX. opp. *altenburg.* p. 277. El. *Frick* l. c.

Sclopoto quidem propriè *vulneratus*, sed in ipsa demum laniena gladio transfixus cecidit. *Thuanus* lib. 52. p. 993. E. S. *Cyprianus* 123.

Sed EDVARDVS ille obiit
Mmm 3 de-

dini quinque magnæ dignationis viri combusti sunt.

93. n. 2. Certe, si quis conciones, & alia scripta sequentium post Lutherum plurimorum Doctorum accurate examinat, inania deprehendet verba de fide mortua & hypocrisis.

100. n. 14. Anno 1650. liber editus est, sub titulo: *Δεσπολογία*, sive sermo aut scriptum de S. canna.

Ibid. Lutheri versio Bibliorum passim vero similior, æque in græco, atque hebraico, quam ultima, non a Luthero, sed a eivæ quodam lipsiensi, bono quidem ebræo, verum non satis apto interprete, composita, & Luthero ad confirmandum & canonizandum transmissa est.

108. n. 10. *Peristerius*, ludi moderator in Moravia, romano-catholico sub Magistratu, per scholasticos suos comædiam in tædium ac probum Iesuitarum, de *Susanna* exhibuit, & simulatis maioribus raras imposuit triangulares, quarum singulis angulis adiuncta erant cymbala.

165. n. 15. Apud theologos avaros hæc audiebantur vocula: *Ego habeo magnum cæcum, & bona accidentia.* Polye. *Leyserus* in Epp. Marbach. Fechtii p. 676. Quamvis salarium

demum A. 1553. *Cyprianus* 123.

Hæc est *insulsa hypothesis*, quam cum *Dippelio* communem habet. *Fecht* in Crit. in Criticam - *Arnoldi* §. 1.

Est ille Pauli *Folgenhaneri*. *God.* *Arnold* T. III. p. 56.

Assertio hæc refutatur a Polye. *Lysere* in Epist. exeg. apolog. in Pl. 45. p. 25.

Non rector scholæ, sed *cantor*, illo inconsulto, omnia illa per egit. Auctor der *Vorstellung* viel. vorsätzl. verfälsch. *Arnoldi* (qui est G. *Wachter*, eccl. memming. minister) p. 136.

Sed prior sententia est *Garthii*, posterior autem *Leyseri*. Neque in alterius utrius dicto quidquam est impii, improbi, & christiano doctore indigni. Ex quod ad *Leyserum* attinet,

nunc fit tenue, spes tamen
est, *secuturum eius augmentum.*
Helv. Garibius ibid. p. 808.

n. 16. Famam de Mart. Chemni-
sis, eum plus pecuniæ, quam
boni nominis post se reliquis-
se, *defensor eius non negat in*
der Ehrenrettung.

168. n. 21. De Eobano Hesse scri-
bit quidam *inter eius elogia* hoc:
Existimare se, neminem illi
in exhauriendis poculis pal-
mam prærepturum, atque ita
effecisse, ut nullus quisquam
cum ipso in certamen audeat
descendere.

205. n. 21. Senex Chytraus *gun-*
debas se abesse posse a colloquio
quedlinburgensi.

Ibid. n. 1. *Lutheranorum confessio-*
nis non erant primitus formæ
credendi, ad quod homines
illius coetus adstringebantur,

net, bonus vir *inssu Ser. Saxonia*
Electoris offert Phil. Marbachio
professionem theologicam in aca-
demia wittebergenfi, atque
inter alia hoc utitur argumen-
to: Licet salarium sit tenue, &
meddere, spæ tamen est, illustris-
simum Electorem honesta accessio-
ne illud auclurum. Polyc. Lysér
in Officio piet. p. 46.

Contrarium docet ipsa illa Defensio,
cuius auctor est Polyc. Lysér
pater. *Idem,* qui illius Poly-
carpi est pronepos, p. 58.

Si serio hæc scribit Arnoldus,
fallitur: nam Ioach. Camer-
arius, qui Vitam Hessi concin-
navit, *vitium hoc taxavit in eo:*
tantum abest, ut inter eius
elogia retulerit. Auctor *der*
Vorstellung 136.

Emansionis causa hæc fuit, quod
Strunss. Princeps eius putaret,
ipsum ante vel ad diem di-
ctam non attacturum urbem
Quedlinburgum, adeoque hæc
vice ei parcere voluit. Ecce
autem Chytraum vocat se-
nem, qui eo tempore *nondum*
affectus erat annuum ætatis 50?
Lysér offic. piet. 161.

Addit tamen *Lutherum,* se spera-
re, pastores non vi, sed *sponte*
se illis subiecturos esse. Io. Fuchs
l. c. in ep. ad Manzelium) (3.
Non

sed habebant duntaxat rationem
confessionum. Hinc in articu-
lis existat. scribit, eas non usque
nova precepta tradi, ne novas
decretales pontificias iniunge-
re videatur.

217. n. 21. Iac. Andrea plusquam
sesquimum, sepositis tanti-
per muneribus ordinariis,
consumit, atque Apulas Princ.
pum Lusitanorum Formulæ
concord. causa adiit, cum
multorum scandalo.

220. n. 25. Reperio in scripto
quodam (Matthæi Wesenbecii)
eum a D. Polyc. Leysero Cal-
vinismi esse accusatum, de quo
inferius in historia cryptocal-
vinismi.

223. n. 31. (Iac. Andrea) scripsit
sine verecundia, Formulam con-
cordia cum aliis symbolis he-
rendam esse, pro norma doctrina,
& regula iudicii.

226. n. 35. Rex Daniae FRIDE-
RICVS II. Formulam concord.
sibi a sonore sua, Electoris
Augusti coniuge transmissam,
in locum aniecit & combussit.

227. n. 36. Plurimi theologi,
e. g. lippsenses, wittenbergenses,
brunsvicensenses, & mecklenbur-
genes Apologiam Formulæ con-
cordia agra salutaris.

Non sua sponte, sed iussu Princ.
pis ac domini sui. Eschb. 67.

Falsum est, in ullo scripto adver-
sus B. Polycarpum legi, quod
Wesenbecium calvinismi e-
gerit reum. Neque Arnoldus
promissis statit, de cryptocalvini-
smo commentans cap. XXXII.
Lysar in Officio pietat. 194.

Scripsit, sed & hæc addidit ver-
ba, quæ Arnoldus omittit:
Post SS. biblia, Andr. Day. Ca-
roli in Wurtemberg. Unschuld.
p. 185. (Narrat. iunior. T. II. 68.)

Si fabula vera est. Io. Herm. ab
Elfvich de Form. concordia,
num in Dania sit combusta.

Lippsenses, wittenbergenses & ie-
nenses theologi, in Conventu
lippsensi anni 1535. ex manda-
to Electoris Saxonie instituto,
deliberarunt de scriptis, Arnold.

222. n. II. Academia (witteber-
genfis) *inhibet* etiam (Carol-
stadii) iam *edita* scripta.

239. n. 20. *Lutherus* tamen Ca-
rolstadio non præbuit fidem,
sed semper credidit, *enim facere*
eum Anabaptistâ.

272. n. 17. Quidam (ex adversariis Anabaptistarum) dolebat, *Anabaptistas verba Musculi pro se allegare*: petebat etiam, ut *Bullingerus argumenta contra illos sibi traderet*. Mycomius apud Ottium in Annal. anabaptist.

274. n. 22. Anabaptistæ in Belgio
omnia onera subierunt, & omnia
boni civis officia fecerunt.

17. *Bernardus Ochinus*, ordinem monachorum Capucini-
norum condidit.

320. n. 19. Theologi fatentur,
Ochinum, si sententiam de pa-
lygamia excipias, ~~orthodoxum~~
~~scilicet~~ *Beza* de polygam. re-
Pars II. 1o fol.

sinorum, & Apologiam Apologia
suffragia suis confirmamus. Po-
lyc. Leyserus in Piet. officio 192.

Lutheri verba, quæ Arnoldus male vertit, hæc sunt: Carolstadio *inhiberi* audio *editionem libelli* per Rectorem & Magistratum. E. S. Cyprianus 127. Immo declaravit Lutherus, *se Carolstadium non velle indicare, sed rem Deo relinquere.* Id. 128.

Myconius non loquitur de *ba-*
ptismo infantium: neque vel a-
nabaptista verba Musculi in
sententia suae favorem addu-
xerunt, vel Myconius argumen-
tum contra Anabaptistas expe-
ctavit; sed quaestio erat de
generatione hominis, an &
mulier contribuat semen, quod
Musculus negabat; ideoque
metuebat Myconius, ne Ana-
baptista testimonium Musculi
pro se allaturi essent. *Id.* 108.

Facere polliciter sunt. Ad. 110.

Non condidit, sed eius fuit socius.
Neque etiam prænomen ha-
bebat Bernhardi, sed Bernar-
dini. Id. in Dissertat. academ.
pentad. 94.

Immo ~~arripit~~ eum accuserunt.
Id. l. c. 95.

stuffed in. Nimm OG.

pud. & divort. *Gerhardus L.*
de Coniug. §. 202. seqq. & re-
liqui.

346. n. 20. *Io. Fridericus* Elector
Sax. A. 1553. legatos misit, qui-
bus *Osiander* eiusque socii con-
fessionem tradere deberent.

362. n. 8. Anno 1557. *Scripocius* na-
tus est adversarium *Flacium*,
propter sententiam de viribus
humanis.

367. n. 17. Etiam post fata sua
perpetuo fuit damnatus *Fla-
cius*; sicut *Iac. Andrea* temere
& impie A. 1573. de eo scripsit:
Illyrius est diaboli.

370. n. 5. *Leyserus* Huberum in
colloquio vocavit *haereticum*,

371. n. 7. *Leyserus* etiam doctri-
natum haereticarum fuit accu-
satus. In quo idem, quod *Hube-
rus* & alii, experiri potuisset.

372. n. 9. *Io. Keckius*, *Regiminius*
halensis allector.

398. n. 28. Sic scribebat *Leyse-
rus* anno 1597. ad Viduam Ele-
ctoris.

Ibid. Qui etiam antea, quamvis
suo iuramento effectus, de Electore

Osiander autem iam anno praece-
dente & vitio excesserat. *Cyprianus*
in Annotat. p. 122.

Ille annum plane erat paratus. *Idem*
124.

At *Flacius* demum mortuus est anno
1575. *Id.* 125.

Exprobranti *Hubero*, cur sibi fra-
ternitatem denegasset, respon-
dit: Memineram dicti *pauli-
ni*: *Haereticum* hominem post u-
nam atque alteram admonitionem
devita. Addidit tamen & hoc:
Equidem te nondum habeo pro
haeretico. *Lyser* 77.

Distinguendum inter eum, qui
haereseos arguitur, & cuius se
se purgat, & inter alterum, qui
ab universa ecclesia recte sen-
tiente illius convictus est. *Idem*
80.

Scabinus halensis allector. *Id.*
98.

Dedicatio illa scripta fuit anno 1595.
Id. 120.

Hac sane *pro D. Leyserum* minime
sufficit, poteratque ille de fe-
lici

ipso plenus scribebat: *Ipsius Celsitudo, posteaquam fidem & industriam suorum exploravit, liberalitate extraordinaria abunde recompensat id, quod ad tempus defuisse videtur.*

399. n. 32. Amici Nicol. Crellii, Cancellarii electoralis saxonicus nascant, *Blavincensibus*, post finitum de Crellio supplicium habitam, n. *Poggio. Leysero* *carcerem* & *Austriam* effe.

407. n. 8. Læl. Socinus præfens fuit supplicio Secreti, eoquæ tam offensus, ut anno 1554. contra Calvinii excusationem publicaret scriptum sub nomine *Martini Prelli*.

429. n. 3. Impetratis RVDOLPHO. II. privilegii pro libero religionis evangelicæ exercitio, *Bohemii* aliquot novos e *Saxonia* pastores: *usurantes*, interque eos D. Polycarpum *Leyserum*, qui morte suo res ecclesiasticas & académicas in ordinem redigerent.

432. n. 12. Post devictum & expulsum FRIDERICO V.M., regem Bohemiarum, non cessabant Iesuitæ & alii romanæ addicti religioni, quovis modo excitare Imperatorem ad iram contra hæreticos. Vide vel Casp. Scloppii: *Classicum belli sacri*.

433. n. 20. Imperator Edictum de restitutione bonorum ec-

lici & optato successu sibi gratulari; eoquæ etiam Marbachius frui promissit, si oblatam spartam voluisset acceptare. *Lysen* p. 131.

Id quidem *Blumius* prebatur; sed *Leyserus* abstinnit ab hac opera. *Id.* 139.

Mini Celsi fortasse scripserat, sicut omnino scribendum.

Leyserus quidem nec vocatus fuit ab illis, nec in *Bohemiam* profectus. *Id.* 429.

Sed *Scloppii* *Classicum* prodit, antequam *Fridericus* coronaretur: editum enim fuit mense Ianuario anno 1619. *Fridericus* autem coronam sumit anni eiusdem mense Novembri. E. S. *Cyprianus* 122.

Id factum Anno 1629. die VI. Martii. *Id.* *ibid.*

clericalium publicavit anno
1620.

450. n. 23. Praefens Caesarea Ma-
iestas (LEOPOLDVS) in
Coronatione sua hungarica anno
1633. sancte promissit, religio-
nem, inter omnes Status un-
gericos, liberam, inviolatam.

453. n. 5. Ad minimum Grotius
Reginae Suecorum, CHRIS-
TINAE, Roma iam viventi
Holstenium commendavit.

454. n. 11. CHRISTINA, Sued.
Regina, imperium, quod au-
spicata est anno 1650. deposuit
anno 1655.

466. n. 13. Io. Valent. Andrea pra-
cipuus fuit auctor scriptorum vo-
luntariorum. Confer p. 641.
n. 3.

469. n. 22. D. Io. Balh. Schupples,
professor olim rostockiensis, &
marpurgensis.

471. n. 27. Ant. Reiserus in Gra-
vaminib. non iniustis, & El.
Veiel in litteris Elia post eius a-
scensionem in caelos, defenderunt
Speneri pia desideria.

Anno 1655. Cyprinus 127.

Grotius e vivis excessit A. 1645 &
Regina ad romanam se recepit
ecclesiam, A. 1655. quo facto
demum Romam abiit. Idem

Auspicata est anno 1644. eoque se
abdicavit anno 1654. Id. 128.

Ille vero coram Consistorio vir-
tenbergenfi, collegium illud
cum intraret, se se ita expli-
cuit, *visse semper rostockianam
fabulam*, & curiositatis frater-
culos fuisse infectatam. Io.
Wolff. Läger. Hist. eccles. &
prof. Tom. II. 58. Auctor der
Vorstellung der verfälschungen
Arnoldi, p. 132. Schupples Epi-
taph. theol. suevor. 12.

Non rostockiensis, sed marpur-
gensis fuit professor. Vesebald.
Nachricht. de A. 1709. p. 691.

Veielius non est auctor Macram the-
rarum, sicut ipse postea agno-
vit Arnoldus in Supplemen-
tis, illustrat. & emendat. Histo-
riae suae. Georg. Schupples in Epi-
taph. theol. suevor. 12.

Hoc

482. n. 11. Io. Mich. Diller. Scripsit *Repetitionem* *Epist. fundatae* *Arnoldi doctrinae de vero Christianismo*, 50. *Amstelredamum* 1617.

483. n. 15. Dan. Hofmannus, uti narratur, prater alios *Polye. Lysium* *flagello suo aliquot annos male tractavit*.

484. n. 18. Decretum contra Dan. Hofmannum aut ab eius *intolentia*, aut *illorum amicis* formatum fuit.

495. n. 29. Quam editus (Martini Seidelii) *sententiam*, (Messiam nondum venisse), deinde *alias multis MSS. disseminavit*, sicut *Iac. Martini* illo tempore, videlicet anno 1617. (lib. III. de 3. Elohim c. 63. pag. 377.) conquestus est.

500. n. 12. Interea D. Balthas. Meisnerus rei curam in se volebat suscipere, & A. 1615. *Bevolinum* *venit*, ubi tamen operam oleumque perdidit lucrandis illustribus matronis.

507. n. 11. Steph. Curcellanus anno 1634. *venit* *Amstelodamum*, & successit in munere Episcopo.

516. num. 10. Vbi Rex IACOBUS de *his* (*Puritanis* *sive* *Pro-*

Hoc scriptum non est Dillheri, pastoris noribergensis, sed Dan. Dilgeri, pastoris danielscani, cuius paulo ante Arnoldus mentionem fecerat. *Charitas* de *Gedaniensibus* *eruditi* p. 40.

Hac controversia *multis* *saeculorum*, quam XVIIum *saeculum* *refertur*. Neque *Lysius* *sui* *defensionem* *neglexit*. *Lysii* *Offic. piet.* 178.

Immo *ab* *extraneo* *nomine* *et* *auspiciis* *secessit*. *Principis*. E. S. *Cyprianus* 92.

Ecquis ille? an Io. *Seidelii*? Sed hic, quamvis *MSSum* *Seidelii* *libellum*, in quo *loca* *7. 17* in novo excitata *litterarum* *explicabantur*, *Iacobo Martini*, *praeceptorum* *suo*, *legendum* *tradiderit*, non tamen *seculorum* *naeniis* *addictus*, *multo* *minus* *is* *expugnatus* *erat*. *Gundlingiana* T. I. 40.

Venit, non suo consilio, sed *volens* *et* *serenissima* *Electrice* *vidua*. E. S. *Cyprianus* 72.

Anno 1643. Quod vitium esse potest typographicum. *Id.* 124.

Non de omnibus Puritanis, sed de minima eorum parte, videlicet

hyperbolicus) scribit. 160. n. 9. Querela de iis (Anabaptistis) facta sunt, eos res suas *maius Scripturae dicitur* probare velle: ideo eos responsione indignos reputari. *Osiander* in Annal. p. 277.

160. n. 12. A. 1616. XXX. studio G. Nonberg & Algorini accusabantur, quod locumianus & liberos suos haussissent: quam obrem *iuxta cum civibus quibusdam* carcere includebantur, inter quos erant Mart. Ruarus, & Ern. Severus.

161. n. 12. Stanislaus Lubentius disputavit anno 1662. cum Regis Daniae FRIDERICI III. confessionario, alioque pastore, qui nomen David *Pfeiff*, de religione.

Parte III. Pag. 6. num. 14. Huic possumus adiungere alium, qui eisdem in XVI. vixit saeculo; sed in XVII. mo demum innotuit, videlicet Paulum Lautensack, pictorem & organædum noribergensem.

Ibid. Iam anno 1545. (immo & 1538. iuxta num. 15.) publicavit scripta quædam.

7. num. 17. Ipse etiam Lautensackius, deplorat communem miseriam, & inter alia in præ-

cet illis, quos familiam amari nuncupant. *Id.* 104.

Osiander verba hæc sunt: Die 13. Novembr. respondent captivi Anabaptistæ ad Articulum de pædobaptismo: verum quia *nuda allegatione* erant, pro sponso non habitum fuit. *Gyprianus* 106.

Quinam illi erant? *Sonnerus* ex tempore non erat numerandus inter studiosos, immo ne quidem inter mortales, nam obiit erat A. 1612. doctor & professor alter finis, qui clam instillaverat discipulis capaciorebus sententias locumianas. Sed neque *Ruarus* in custodiam venit.

Nomen ei erat Pfeiff. Ern. Sal. Gyprianus disp. de Mortib. Socinianor. p. 44.

Pfeiff fuit, non organædus. Gust. Georg. Zeliner de fati & placitis Pauli Lautensackii p. 50.

Quæ hodie prostant scripta, illo tempore nondum erant litteris excavata. *Id.* 51.

Neque Lautensackius, neque Weigelius auctor est illius præfationis, sed *anonymus* quidam,

fatione in Apocalypsin Iesu Christi.

66. n. 22. Hoornbeekius excitat sequentia verba: Cuius mandato atque auctoritate sacra celebramus nostris concionibus? *Pag. 111.* non id fieri mandato & nomine divino?

Pag. 79. n. 25. Geth *Craſus* de-
bi scribit eum (Mercurium ab
Helmont) ut nobilem atque
in scientiis excellentissimum vi-
rum, quem *scilicet* credunt ha-
bere lapidem philosophicum.
Id. ib. 26. Quamvis *Graſus* falsi
scribat, Helmontium deipsum
in Anglia a Comitissa quadam
didicisse sententiam de revo-
lutione animarum.

87. n. 27. Thomas Campanella
Neapoli ab Hispanis anno 1610.
in carcerem coniectus, & In-
quisitioni subiectus fuit.

Pag. 148. n. 23. Studiosus qui-
dam noribergensis, Wolfg.
Domin. *Beck*, qui sub nomine
Bekennen Der Wahrheit A. 1666.
edidit Christianas cogitationes

dam, verbis *Itale* in Christo
subscriptis fortasse subindica-
tus. *Id. 50.*

Posteriora verba sunt Hoornbee-
kii, atque ita sonant: *Conferat*,
(tu videlicet *Eusebius* *Mosserus*,
et socii tui) non iussu divino,
vel Dei nomine, ac auctorita-
te: quare solas legendas,
absque expositionibus scri-
pturas. *Cyprianus* 125.

Croesus dicit, eum esse magna
cupidine cognitionis & scientia
excellentem: de quo eius amici
incipiant ambigere, an non
habeat lapidem philosophi-
cum? E. S. *Cyprianus* 112.

Probandum est, Croesum id scri-
pisse. *Id. ibid.*

Erata Amoldus in anno captivitatis
nam cum anno 1666. emissus
sit Campanella e carcere, ei
autem mansipatus 25. si non
28. annos, facile patet, initium
captivitatis ponendum sive in
1601. sive in 1598. Io. Chri-
stoph. *Wolfius* in Carcere eru-
ditor. museo, §. 10. (Nova
biblioth. T. I. 77.)

Obiit anno 1675.

G. W.

tiis concluderunt : nam in Concione coram Statibus provincialibus A. 1601. Torgauiz habita, & anno sequente typis exscripta, contra eum locutus est, adeoque satis animum & sensum suum manifestavit.

771. n. 116. Io. Fried. *Wisland*, antehac pastor euangelicus augustanus, tandem vero *remotus ab officio*, retulit mihi, quomodo in ipso non voluerint tolerare elenchum Spiritus sancti, sed fastidio sui concepto occasionem captarint se se tradendi in manus iudicis.

enim fuit illa concio post Crel-
lii supplicium, in principio regiminis CHRISTIANI II. Electoris, ubi ratio temporis postulabat, ut diceretur de pace ecclesiis reddita. *Lyser* 143.

Non remotus fuit *Wislandus*, sed ipse *ultra dimissionem petiit*, atque obtinuit, sicut ex Actis constat publicis. *E. S. Cyprianus* 113.

Godofredus *Arnoldus*, natus Annæbergæ, quæ olim Schreckenberga vocabatur, in Montanis Misniæ, anno 1666. patre cognomini, & scholæ oppidanæ collega sexto, discipulus Dassovii, C. S. Schurzfleischii, Quenstedii, Waltheri & Deutschmanni, a viris eorum, qui studiosi sive academici vocantur, diligenter sibi cavens, oblatam anno 1697. a serenissimo Hassiæ Landgravio professionem Historiarum in academia giessensi acceptavit quidem, & muneris sui partes omni fide ac industria implere laboravit, sed putans, destitui se exoptata conscientiæ libertate ac latitia, trahique a Deo ad res meliores magisque necessarias, missa hac sparta abiit anno sequente Quedlinburgum, vitamque ibi egit privatam, nec tamen sine persecutione, donec seren. Vidua Ducis Isenaco-Saxonis eum vocaret Albstettium, ad conciones aulicas habendas, ubi ab anno 1700. per quinquennium mansit; sed anno 1705. a sacratissimo Prussorum Rege collata ei fuit, iuxta cum Historiographi regii munere ac titulo, inspectio dioeceseos werbensis in Veteri Marchia, & post biennium perlebergensis inspectio, cui præfuit usque ad annum 1714. quo perpetuis laboribus confectus & debilitatus, in ambone stans & sermonem faciens funebrem, deliquium animi sensit, & paucis post diebus, in quibus subinde

Pars II. in fol. 000 pia

pia & salutaria locutus est verba, animam Deo suo, quem timebat & amabat quam maxime, fidei, caritatis, ac spei plenus reddidit, postquam in hac miseriarum valle annos vixerat 48. vir, ut in concione funebri dicitur, illuminati intellectus, misericordis rigoris, summæ vigilantia, miræ laborum tolerantia, prudentissimæque simplicitatis. Præter Historiam eccles. & hæret. scripsit etiam Delineationem (Abbildung) primorum Christianorum iuxta eorum fidem & caritatem, Confessionem caussarum, propter quas munus suum academicum deposuit, Supplementa Historiæ illius prædictæ, in quibus errores a se commissos & agnitos corrigit, atque in aliis mentem suam explicat, Explicationem (Erläuterung) animi & actionum suarum, ad Rev. Ministerium quedlinburgense, Theologiam mysticam, Homilias in euangelia & epistolas, Vitas fidelium, Divini amoris scintillas, Mysterium Sophiæ divinæ, (in quibus duobus postremis scriptis ostendit, quam excellens germanico in idiomate sit poëta) multasque Præfationes, quæ scriptis tam antiquis, quam recentioribus præmissa sunt. Vide pluribus *Duplex eius vita curriculum*, quod prodit A. 1716. 4. & prostat Lipsiæ atque Gardelegiæ.

XCV.

Gerardi Ioannis VOSSII Ars historica: libri IV. de Historicis græcis, & tres de latinis: Historiæ universalis Epitome: Opuscula, & Epistolæ. Amstelodami 1699. Atque hæc omnia Operum Vossii Tomum IV. constituunt. Ut vero sigillatim de iis dicamus, sciendum, Artem historicam esse commentationem de historiæ & historices natura, historiæque scribendæ præceptis. Præfigitur ei epistola dedicatoria, qua historiæ utilitas commendatur, atque ostenditur, eam, si omnis oblitteraretur, non magis humana industria reparari posse, quam vitam hominis semel perditam. Libri de Historicis græcis, quas antecedit epistola Iß. Vossii ad sereniss. CHRISTINAM, Reginam Sueciæ, laudes eius decantans, atque in cælum usque extollens, primum editi fuerunt Lugduni Batavorum A. 1624. sed melior editio secuta est A. 1651. deque iis legendi sunt ipse auctor in Epp. p. 44. *Whear Relect. hist. 279. Malbincrot & Colomesius* apud Eccardum in Excerptis mensr. A. 1702. in. Iun. pag. 70. *Malbomius* Additam. ad Vogleri Introduct. 194.

Mor.

Marhof Polyh. l. i. c. 18. n. 59. *Servius* Innot. in notit. rei liter. 572. & *Io. Moller* in ep. (apud auctorem des Berichts von neuen buchern T. I. 705.) qui eum accusat, quod loca quædam *Wovorio* surripuerit. Libri de Historicis latinis hic aliquanto auctiores comparent, quam in prioribus editionibus, leydensi videlicet anni 1627. & si. ac *francofurtensi* A. 77. Quæ vero de iis eruditi iudicia forment, cum alibi reperies, tum apud *Buchellium* in *Vossii* Epp. p. 64. *Colomesium* 457. *Marhofium* Polyh. lib. I. 227. *Slateum* Propyl. histor. 114. & doctissimum auctorem del *Giornale de' Letterati d' Italia* T. IX. 133. Equidem non potest negari, præstantissimum virum in hisce duobus operibus multos commisisse errores, bonamque eorum partem detectam & indicatam esse a *Sandio* & *Hallergerdio*, *Mart. Hanckio* de Scriptoribus rerum romanarum, *Paulo Colomesio* in *Observat. ad Gyraldi Dialogos de poetis*, *Io. Mollero* in libro de Homonymis, & prædicto auctore del *Giornale* a Tomo IX. usque ad XXIIIX. interim illa sa manet ac manebit nominis ac meritorum eius fama, nemoque sanus negabit, opera illa omni laude esse dignissima, nilque facilius esse, quam in talibus labi, aut scriptores quosdam omittere, ita ut alii corrigendi, supplendique materiam adipiscantur. Sicut autem *Vossius* historiam de Historicis græcis pertexuit usque ad Constantinopolim a Muhammede captam, ita alteram de latinis (in cuius epistola dedicatoria defenditur *Fran. Junius* contra *Thuanum* & *Io. Iust. Scaligerum*) perduxit usque ad tempora CAROLI V. Epitome historię universalis non ita fuit elaborata ab auctore, ut apta esset ad edendum: ac præstaret, eam in tenebris mansisse. *Eacard. Extract. menstr. A. 1702. m. Iun. p. 73.* Opuscula (in quorum fronte posita est dedicatio de ordine pietatis, prudentię atque eruditionis, deque præstantium vitis virorum, nihil videlicet in doctrinarum orbe iis esse commendabilius) varii sunt argumenti, & quidem 1) Vita *Fabiani a Dhona*, Comitit, quæ prodit A. 1628. 2) Præfatio & Censura *Consilii GREGORIO XV. Pont. max.* exhibiti per *Mich. Lonigum*. 3) Præfatio & Censura *Aphorismorum* de statu ecclesię restaurando, per eundem *Lonigum*. 4) *Commentarius* in *Epistolam Plinii de Christianis*, & *Edicta Caesarum romanorum adversus Christianos*. Atq; *Amstelodami 1654. 12.* 5) *De cognitione sui*. *Amstelodami 1644. 1654.* 6) *De*

studiorum ratione Dissertatio gemina. Traiecti ad Rhenum 1658. 7) Oratio in obitum Thomæ *Erpenii*. A. 1625. 8) Oratio de historiarum utilitate. A. 1632. 9) Castigationes & Notæ in fragmenta L. Livii *Andronici*, Q. *Ennii*, C. *Nævii*, M. *Pacuvii*, & L. *Atthi*. Denique non omnes hic dantur Epistolæ a Vossio & ad Vossium scriptæ, sed tantum selectiores; abest quoque Dissertatio epistolica ad Hug. Grotium de iure Magistratus in rebus ecclesiasticis, quia inter tractatus theologicos locum meretur. Cave autem tibi ab editione augustana de anno 1691. cum dodecade epistolarum G. H. Velschii: est enim mendosissima. Ceterum ad præstantiam harum Epistolarum facit, quod inclyti *Alterum eruditorum collectorem* ad A. 1690. p. 576. summis laudibus prosequendum iudicant Pauli *Colomesii* studium, qui sparsas hinc inde, & in variis eruditorum bibliothecis delitescentes Vossii epistolas uno volumine evulgavit; siquidem vastam incomparabilis viri eruditionem, & in omni genere litteraturæ adhibitam industriam, toto orbe decantatam, præclara omnia & utilia ab iis promittere. Nobis iam placet, quædam observanda communicare, deinde autem bonum errorum numerum, quos viri litterati notarunt. De Histor. grævis, pag. 13. qui dicitur Hermias Sozomenus, *Salamintius*, vocatur etiam *Salamanus* Hermias Sozomenus, vel, Hermias *Sozomeni*, scilicet filius, notante Io. Alb. *Fabrisio* Biblioth. gr. vol. VI. 121. De Historicis latinis, in Præf. A 3 *amicus Thuanus* est Ios. Iustus Scalliger. Pag. n8. de Marbodo recte dicitur, eum rexisse ecclesiam *Redonensem*; cum in prima editione extaret, *Rhemensem*. Pag. 131. Magnam historici sui speculi partem ex Guilielmo Malmesburiensi *exscripsit Vincentius Bellocasensis*. Sed & eum, teste G. Calixto, exscripsit Matthæus Westmonasteriensis. P. 171. Andr. Bilius, vero nomine *Biglia*, Historiam Mediolanensium scripsit *ab anno 1402. usque ad 1431.* obiitque circiter anno 1435. P. 177. Coriolani *Cipionis*, qui & *Cippicus* dicebatur, Historia primum edita est Venetiis A. 1478. 4. ipseque obiit A. 1493. æt. 68. P. 179. Carolus Aretinus, cognomine *de Marsuppinis*, non inter Oratores modo, & historicos, sed etiam inter *Poetas* reponendus est. P. 180. *Ferdinandus* ille, Aragonum Rex, de cuius rebus gestis Laur. Valla III. libros composuit, est pater Alphonsi, celeberrimi postea Regis. *Benedictus Morandus* erat Nobilis bononiensis. P. 208. Raphaël Vo-

later-

Laterranus erat e gente *Maffcorum*. P. 252. meminit *Polyphili*, auctoris libri, quem *Hypnerotomachiam* inscripsit. Is est Fran. Columna, teste *Buchellio* in Vossii Epp. p. 64. P. 253. sermo est de *Cyriaco Anconitano*. Sed hic non optima fide dedit inscriptiones, teste iterum *Buchellio* p. 65.

De Histor. græcis lib. II. cap. IX. p. 118. Puto, istos *Abdia* libros signari a *B. Augustino* contra *Adimantium*.

Cap. XII. p. 134. *Quodsi* *Iulianus* o *μαχαβιτης* historiam condidit.

Cap. XX. p. 137. Apud *Gennadium* legimus, *continuisse* (*Theodoretum*) historiam suam usque ad *Leonem* Imp. atque in aliis *V. libris* adiectis. Sed isti perierunt.

Ibid. *Zosimus* vixit tempore *Theodosii* iunioris.

Pag. 138. *Philostorgius*, *Carterio* & *Enlambia* parentibus natus.

Cap. XXXVI. p. 150. Aequalis *Cedreni* & *Mich. Pselli* *Ioannes* *Curopolates* fuit.

Pagin. 152. *Ioannes* *Xiphilinus*, patriarcha *CPTanus*, *Dionis* historiam in compendium redegit.

Lib. IV. P. III. p. 220. *Cleoxenus* & *Demeoclitus* egerē de *Persis*.

Ego in hoc CL. *Vossio* assensum non possum. *Cavi* Hist. lit. P. I. p. 12.

Id non est dubium, quia eius *Cæsares* historiam sapiunt, etiam si non absque aculeo scripti sint: & in *Epistolis* eius historica plurima referuntur. *Arn. Buchellius* in Epp. Vossii p. 44.

Cum nemo ex veteribus plures, quam *V. Theodoriti* libros Hist. eccl. unquam agnoverit, *Gennadium* hallucinatum esse potius crediderim. *H. Valerius* præfat. in *Theodoriti* Histor. eccl. B 4.

Immo & *Valentini III. Schwarzfleisch* Epp. select. 591.

Enlambii nomen erat matri eius. *I. A. Fabricius* Biblioth. gr. vol. VI. n4.

Georgius *Curapolates*. *Buchellius* in Vossii Epp. p. 44.

Epitomator ille est alius, quamvis cognominis, & quidem eius nepos. *Cave* P. I. 430.

In græco emendato exstat, *απο νεωρων*, de facibus, quibus in bello ex composito signum datur. *Kusterns* in Annot. ad

De Histor. latinis lib. I. cap. XIX.
p. 50. Qui nuper tanquam
Livii genuinam, libri XLIII.
partem maiorem e veteri, ut
ait, bibliotheca primus iuris
publici fecit.

Lib. II. cap. XVII. p. 73. Prosper
Aquitanus, Leonis Papæ pri-
mum notarius, post episcopus
Rhegiensis fuit.

Cap. XXI. pag. 83. Ioannem
Abbatem primus in antiquis suis
lectionibus divulgavit Henricus
Canisius.

Cap. XXXI. p. 94. Adversus
Ioannem Erigenam, Scotum.

Cap. XXXIV. p. 98. Aimonius
monachus, qui vixit sæculo
XIV. scripsit de gestis Franco-
rum.

Cap. XXXV. p. 101. Idem aqua-
lis fuit Anastasius, abbas Ro-
manus ordinis S. Benedicti,
presbyter Cardinalis tituli S. Mar-
celli, & bibliothecarius Gregorii
IV.

Suidam V. Kladov. p. 224.
& Colomesius Observat. in Gy-
raldi Dialog. de poetis p. 404.
(Act. erud. A. 1696. 232.)

Libri XXXIII. Placcius de anon.
292.

Neque Regiensis in Langobar-
dia, neque Reiensis in Pro-
vincia episcopus fuit: certe
neutrum solido argumento confir-
mari potest. Acta erud. A. 1713.
245. Cave 247. Du Pin T. IV.
181.

Divulgavit cum Viliore Tannens.
Labbe T. I. 517.

Erigena idem significat, quod
Scotus. Dicendum igitur:
Erigenam sive Scotum. Leib-
nitzius præfat. in Tomum I.
scriptor. rer. brunsv. 12.

Immo alter Aimonius, Fioriacensis,
qui vixit sæculo XI. Anony-
mus (in der Neuen bibliothec
T. I. 784.)

Anastasius Romanus Abbas &
S. R. E. Bibliothecarius sub sum-
mis Pontificibus Nicolao I. Ha-
driano II. & Ioanne XIX floruit;
Anastasius autem presbyter
Cardinalis S. Marcelli, & Gre-
gorii IV. Bibliothecarius, a
Leo.

Cap. XXXVII. p. 104. Rember-
tus seu Rimberrus Flander;
vel potius Frisius.

Cap. XLI. p. 113. Vringus a Suf-
frido Petri claruisse dicitur
circa annum millesimum.

Cap. XLIV. p. 116. Henrici II.
Conradi II. & Henrici III. Impp.
etate fuit Rogerus, abbas comitii
de cruce S. Lausfredi in Britan-
nia.

Cap. LVI. p. 142. Gervasius
Tilberienfis, Henrici II. Anglia
Regis nepos, scripsit *Mirabilia
orbis*, & *Chronicon*, cui titulus:
de Otii imperialibus.

Cap. LVII. p. 144. Conradus a
Lichtenau, IX. Abbas Urspen-
genfis.

P. 145. Ioannes Gallus, monachus
& abbas Fontanella erat.

Cap. LIX. p. 149. Vincentius
Gallus, natione Burgundus,
monachus ordinis Prædicato-
rum, & postea Bellovacensis
seu Belluacensis episcopus.

Leone IV. in Synodo 1094.
A. 35. annucloratus fuit 40.
quod contra Cadones eccle-
siam suam quinquennio de-
seruisset. *Luthe. T. I. 63. Gory
P. I. 352. & P. II. 164. Lexic.
cont. hist. T. I. 132.*

Malo accedens Io. Malap. &
Val. Andr. *De factis*, qui eum
Flandrum fuisse scribunt. Io.
Moller Hag. ad Hist. cimbr. P.
II. 62.

Claruit iam sub Otone II. G. G.
Leibnizius præfat. in Tomum
III. 20.

Non illorum, sed Ottonis M.
etate; neque in Britannia, sed
in diocesi colantur ingenii sui
talentum exercuit. *Leibnizius
præf. in Tomum I. 32.*

Tanta subtilitatis nulla indicia appa-
rent in Otii imperialibus, aut
veteribus monumentis; nobi-
lem autem fuisse, ex Mareschal-
li dignitate, quæ ei collata fuit,
colligi potest. Neque *Mirabilia
orbis* diversum a *Chronico* librum
efficitur. *Leibnizius p. 34. 35.*

Propositur urispengensis. Sandius
in Not. ad Vossium de Histor.
lat. p. 368.

Videatur confundi cum Iona. Idem
ibid.

Fuit monachus bellovacensis. Schu-
bart Notit. script. hist. univ.
192. & *Lex. univ. hist. T. IV.
629.*

Tra-

P. 150. *Quinquennis p[er]i[us] (annum 1244.)* Vincentium Bellovacensem obiisse, tradit *Pasani*.

Cap. LX. p. 153. *Appendicem operi* Henrici Bonicolti de viris illustribus *attenuit Siloberus*, cognomento Univerfalis.

P. 154. Brocardus *Argentoratensis*, Ord. Prædicat.

Lib. III. cap. I. 163. Leonardus *Aretinus* *discipulabat*, Ioannem *Grammaticum* primum in Italia *studium eloquentiæ reparasse*.

Petrarcha *circa Ancisam* seu Incisam patre Florentino *exul* *denatus* fuit anno 1304. — Oxonii in Collegio S. Magdalenz est Petrarchæ tractatus MS. *de Florentia*. — *Fuse eius Vitam descripsit Xicco Polentinus*.

Ioannes Boccacius, *Certaldensis*.

P. 164. Gloriam quoque meruit Boccacius *Compendio historia Romana*, item libris *de Florentinorum bellis*, de *capta Constantinopoli*. — Obiit anno *ætatis* LXII. Christi 1376. — Sepulcrum eius in templo maximo cernere est.

Tradit Christianus *Massani*. Vincentius autem obiit anno *Domini* 1256. *Iac. Thomasin* de plag. liter. §. 579.

Hic error natus ex *Possivino*, non recte intellecto. *Thomasin* ibid.

Saxo-vestphalus. Olarius T. I. 140.

In scriptis suis *Aretianus* hunc bonorem tribuit Petrarchæ. *Giornale de' Letterati d' Italia* T. IX, 138.

Legendum: Patre Florentino exule natus fuit. Natus autem est *Aretii*. — Tractatus de Florentia *ignotus est*. Fortassis error ex eo natus, quod nomen Petrarchæ adscriptum, de Florentia. — Vitam eius describere XXV. & *plura auctorum*. Id, 140. 141.

Ioannes Boccacci, e familia *Ghellinorum*, (de Ghellini) origine quidem certaldensis fuit, at florentinus patria. Id 145.

Valde dubium, Compendium illud esse Boccacii. Quomodo autem, quod ad ceteros libros attinet, potuit scribere *de rebus*, *quæ sua ætate nondum contigerant*? — Obiit anno *ætatis* 72. Christi 1375. Sepulcrum eius spectatur in templo SS. *Philippi & Iacobi*, urbis Certaldensis. Id, 145, 146.

Certi-

Petrus Corfinus inclaruit vitis aliquot Pontificum a se editis.

Item *1100* (etate Petrarchæ & Boccacii) vitam egit Porcellius poeta. — In Epistolis Philippi una extat ad Porcellium: sed aliunde ut patet, temporum ratio facit. — Porcellus, item Basini & Thebani versus excusi sunt Parisiis a Colinsco.

Phil. Maserius, Siculus, duobus libris comprehendit vitam Petri Thomæ Carmelitæ, patriarchæ Cypriani.

Facium de Vbertis suspicor vixisse temporibus Pil. II. aut paullo post.

P. 161. Ioannes de Beka pertexit Chronicon suum, quod in lucem prius protraxit Bernardus Furmerius, usque ad annum 1246.

Circa annum Christi 1355. Henricus de Erfordia monachus Saxo, mindensis, ord. Prædic. Pars II. in fol.

Corfinus scripsit etiam vitas aliquot Cardinalium, & obiit A. 1406. excommunicatus, & ecclesia privatus sua. Giorn. T. IX. 147. Vnus tantum fuit Porcellius poeta, isque post Petrarcham & Boccacium floruit anno 14501 Pro Philippi autem lego Philippi, & pro Thebani Trebanti, Id. 149.

Macerium, five Mazarium, Mazarium, Mafferium, aut de Mazeris, tot enim modis nomen eius effertur, ficulam fuisse, non liquet: an venetus, cum familia Mafferiorum in regia illa floruerit? Vita patriarchæ autem unico libro comprehensa est, in XXII. capita divisa. Id. 154.

Hæc suspicio caret fundamento: vixit autem, cum Dictamundum componeret, sub Carolo IV. Imp. Et illum quidem librum italice scripsit, adeoque Historicis latinis annumerari nequit. Id. 155.

Usque ad annum 1346. Et Furnerius editio erroribus plena est. Bartheleus in Vossii Epp. p. 64.

Henricus de Erfordia fuit monachus mindensis, eiusque est opus de factis illustribus. Sed Ppp. quæ

nomen sibi peperit opere de
falsis illustribus ab O. C. usque
ad annum 1355. Alia quoque
eiusdem, sed alterius generis,
recensent Leander Albertus &
Possevinus.

Petrus Passerinus Vtinenfis Dia-
rium scripsit rerum Foro Iulien-
sium. Orditur ab anno 1258. &
pertingit usque ad annum 1356.

Cap. III. p. 167. Aequalis Alber-
to Argentinenfi fuit *Lobardus*
Strichius Patavienfis.

P. 168. *Marinus* Georgius, Vene-
tus, carmine hexametro vitam
pinxit Philippi *Beneti* Floren-
tini.

Raimundus Capuanus, S. Theol.
Doctor.

Ioannes Aylinus *Maniacus* histo-
riam brevem condidit de bello
Foro-Iulienfi *sui temporis*, usque
ad annum 1087.

Cap. IV. p. 169. *Nicolaus Nico-*
lius, patricius ac medicus Flo-
rentinus, opuscula quaedam re-
liquit ad cosmographiam, phi-
losofiam & antiquitatem
pertinentia. Extant ad eum
epistolae Philelphi; una anni
1428, altera anni 1438. Ea ex-
probrat ei, quod gloriae sibi du-
ceret, quod expulisset Florentia
viros aliquot doctos, uti Chry-
soloram, *Guarium* Veronen-
sem, & Ioannem *Veronensem*.
Obiit anno Christi 1430.

quae recensent Albertus &
Possevinus, *Henrici* sunt de *Er-*
fordia. Io. *Moller* de homon.
576. *Conringiana* epist. 147. *Non*
Accession. ad *Wheari* Reteft.
221.

Auctor illius Diarii est *Iulianus*,
canonicus civitatenfis, qui or-
ditur ab anno 1252. & progre-
ditur usque ad annum 1348.
Glorn. T. IX. 156.

Verum eius nomen fuit *Lembar-*
dus a. Sorigo. Obiit anno 1390. *Id.*
158.

Georgius praenomen tulit *Mareti*;
alter autem vocatur *Benixius*,
Id. 160.

Cognomen eius erat *a Vinea*,
italice *dalle Vigne*.

Aylini, qui fuit *Maniacensis*, Hi-
storia nondum edita incipit ab
A. C. 1381. & producitur usque
ad annum 1387. *Id.* 161.

Nicolius non fuit medicus, nec
reliquit opuscula, scientiarum
autem illarum fuit amans, immo
amantissimus. Tantumque
abest, ut expulerit viros illos,
inter quos erant *Guarium* ve-
ronensis, & Ioannes *Aurissa*,
Siculus, ut potius eius opera
honorifice fuerint conducti.
Obiit anno 1436. Qui ergo scri-
pta sit altera Philelphi episto-
la *hysinio* post? *Id.* 161.

Herm. de Lerbeke incipit Chronicon suum ab anno 1006. ac desinit in anno 1414.

Cap. V. p. 170. Theodoricus *Frie.* Sic etiam extat in Indice.

Petrus ab Alliaco decessit *Avenione*,

P. 170. & 171. Poggius *Brandellinus*, vel *Bracciolinus*, cum pene omnem aetatem in Romana curia consumfisset, anno aetatis LXXI. Florentiam accitus est, ut Reip. patriæ a secretis foret. Transtulit Xenophontis *Cyropædiam* & V. libros *Diodori Siculi*. Sed fortasse eorum interpretæ est Io. *Phreæ*, Britannus. Poggii huius laus est, quod *Quinctilianum* & *Asconium* invenerit in *Concilio constantiensis*, & illum quidem in *salsamentarii taberna*,

P. 172. Leon. Iustin. patricius *venetus* & eques auratus, Bernardi Iustiniani ex *Quetrina* filius. Ex Laur. Pignorio intellige, prætorum fuisse *Patavinum* anno 1418.

Incipit ab anno 1030. ac desinit in anno 1404. H. Meibom junior præfat. in illud Chronicon, T. I. *Rer. germ.* p. 491.

Frie. Herm. *Von der Harde* Prolegom. in *Concil. constant.* p. 23. item T. I. P. I. 222. & P. IV. 486.

Quid si *Avenna*, parva urbe in *Hannonia*? Quo fortassis æger ex *Germania* ulteriori delatus expiraverit ante, quam *Cameracum* attingeret. Idem T. I. 480.

Poggius (quod nomen nactus est ab avo) *de Bracciolini* (de Bracciolini) circiter L. annos Romæ hæsit, & verus est interpretæ librorum *Xenophontis* & *Diodori Siculi*, ac tempore *Concilii constantiensis*, cum varias vicinorum locorum bibliothecas pervestigaret, in monasterio *S. Galli Quinctilianum* reperit & alios auctores, defunctus tandem *Florentiæ* A. 1459 æt. 78. *Giorn.* T. IX. 166. & X. 416. 419. I. Alb. *Fabricius* *Biblioth. lat.* 423. Io. Bapt. *Recanatus* in *Vita Poggii*, *Historiæ eius Florentinæ*, *Venetis* A. 1715. editæ, præfixa.

Fuit etiam *Procurator D. Marci*, Bernardi ex *Maria Quina* filius, & obiit anno 1446. Anno autem 1413 prætor *patavinus* erat Leon. *Mocenicus*, *Giorn.* 186.

Mich. Rubertus floruit anno 1430. *alumnus fuit Mariae Salviatse, matris Magni Ducis Cosmi Medicis.*

P. 173. Barthol. Facius, *Genuens*, contexuit *commentarios de Genuensium rebus adversus Venetos gestis. Mortem eius a guerris tulit ALPHONSVS Aragonius, Neapolitanus Rex.*

Ambrosius *Cassaldulensis*, cui patria Porticus, *oppidum Flaminiae non procul Florentia, unde & Florentinus vocatur, anno claruit 1450. Cosmo Medici opera sua dicavit. Composuit Chronicon montis Cassini. Idem e graeco vertit vitam Palladii a Chrysostomo scriptam, & obiit Constantia.*

Leon. *Aretius*, Anno 1440. decessit *anxius suis liberis, nec uxorem unquam ducere voluit. Hi non successit Poggius, sed Carolus Aretinus.*

Si fuit *alumnus Mariae Salviatse, non potuit florere anno 1430. sed potius in saeculo XVI. Maria enim illa non fuit desponsata Ioanni de Medicis, nisi sub pontificatu Alexandri VI. qui initium habuit A. 1492. & finivit in 1503. Giorn. T. IX. 188.*

Facius, *in castello della Specie, territorii Genuensis, natus, scripsit brevem historiam de bello Veneto Clodiano: (della guerra di Chioggia) obiit autem, si coniecturæ dandus est locus, anno 1467. cum Rex ALPHONSVS novennio prius decessisset. Idem 189.*

Ambrosius *de Traversariis* (de Traversari) natus *in castello, cui Porticus nomen, sito supra Forum Livii sub monte Apennino, adeoque nullo modo nominandus Florentinus, obiit Florentia A. 1439. æt. 53. & Cosmo Medici versionem duntaxat Laërtii dicavit: nec composuit, sed reformavit Chronicon montis Cassini, vertitque vitam Chrysostomi a Palladio scriptam. Idem 197.*

Leonhardus *Brunus*, Francisci filius, Aretii natus anno 1370. decessit anno 1444. relicto filio, quem *uxor ei tulit florentina: successit ei Poggius, sed immediate Carolus Marsuppini, aretinus. Idem 201.*

P. 177. Coriolanus *Cepio, Dalmata*, Scodra degebat anno 1478. cum illam, sed irrito conatu, Muhammedes obsideret.

Wernerus Rolevinc inter alia reliquit librum *de origine Eri-sonum*.

Cap. VII. p. 179. *Primis* Friderici III. temporibus claruit Matth. Palmerius. Præter libros IV. *de vita civili*, composuit librum *de bello Pisano*, & Chronica Prosperi mille annis additis continuavit. Cum revocare ea noller, quæ libro *de Angelis* scripserat, flammis extectus est.

Jo. Bapt. Palarinus quamvis historiam suam non perduxerit ultra annum 1435. tamen certum est, *minimum 23. annis* post superfuisset.

Eodem (Friderico III.) imperante, nempe *circa annum 1430.* vivebat Lud. Marchentius.

Cepio, alias Cippiens, natus est *Tragurii* in Dalmatia. Obsidio autem urbis Scodrae facta anno 1473. *Glorn. T. XVII. 283.*

De moribus & fin antiquorum Saxonum. G. G. Leibnitium præf. in T. III. Script. rer. brunsv. 20.

Claruit ultra dimidiam imperii Friderici III. partem, libros de vita civili *italice* scripsit, composuit etiam librum *de captivitate Pisarum*, & alium *de Temporibus* inde a creatione mundi, ac *pœma theologicum de civitate vite*, (*Cicta di vita*) quo animam terreni corporis mole liberatam, variaque & multiplicia loca peragrantem, ad supernam tandem patriam civitatemque caelestem perducit, ubi beata fruatur ævo sempiterno. Hic liber pectori eius impositus est *in funere*, quod ei splendidum fiebat Florentiæ, parentante nobilissimo facundissimoque Rinuccino. *Idem T. X. 424.*

Palarinus (*Pagliari*) longe amplius superfuisset. *Idem 471.*

Lud. Marchenti pertinet ad *sec. XIV. Idem 473.*

P. 180. Hier. *Vallis*, orator ac poeta.

Ioannes *Marchanova*, Patavinus.

Ioannes Aretinus, Caroli Aretini frater.

Laurentius *Vallensis* ab Rege Aragonum Ferdinando *ciclus*, pervenit Romam, & opera doctissimi viri, *Fernandi*, Neapoli ab igne est liberatus. Obiit anno 1467.

Ad hæc etiam tempora (Laurentii Vallæ) pertinet auctor incertus *Chronici patriarchalis*.

Benedictus de *Accoltis*, cuius libri de bello a christianis contra barbaros gesto, editi sunt Florentiæ anno 1123. diversus est ab altero cognomini, archiepiscopo Ravennate, & Cardinale, qui, Leandri Alberti testimonio, superfuit anno 1550. & *avum* habuit Petrum de Accoltis, episcopum anconitanum & Cardinalem.

Andr. Dominicus *Floccus* scripsit ad *Brandem*, Cardinalem *Placentinum*, libros II. de potestatibus Romanorum.

P. 181. *Iannetus* Manettus, discipulus *Emanuelis Chrysoloræ*, vir trium linguarum, legationes varias obiit, & scripsit libros

Sed non historicus. *Glorn.* T. X. 487.

Marchanova erat *venetus*; obiit autem Patavii A. 1467. *Idem* T. XI. 299.

Caroli fuit *conterraneus*, & obiit A. 1466. *Idem* 305.

Laurentius *Valla* semper floruit gratia Ferdinandi, & obiit anno 1457. Doctissimus autem ille vir habebat nomen *Ferdinandi*. *Idem* 314.

Adde, *aquilensis*. *Idem* 324.

Libri de bello editi sunt Florentiæ anno 1623. Ipse autem obiit anno 1549. *patrum* habens Petrum de Accoltis. *Idem* 329.

Floccus (*Flocchi*) scripsit ad *Brandem Castilianum*, episcopum *placentinum*, ac postea Cardinalem *peranensem* sic, *S. Rufina*. *Floccus* obiit anno 1452. Cardinalis autem 1443.

Iannettus sive *Iannotius* Manettus *Ambrosii campaldensis* discipulus, *hebræ*, *græcæ* & *latina* lingua peritus, circiter XX. legat-

quatuor de vita Nicolai V. Pont.
max. item vitam *Placarehi*.

Fran. *Contarenus*, philosophiam in
inclita Patavinorum Academia
professus est.

Ioannes Antonius *Campanus*,
episcopus *Arestinus*, sedem
suam habuit *Interamni* Prætu-
tiorum oppidi, quod vulgo
a circumfluo Nare fluvio *Te-
rani*, vel *Terani* vocatur.

Petro Candido *Decembrio* parum
felicitas negotium latine ver-
tendi Appianum successit, ut
omnino iure Sigism. Gelenius
novam interpretationem fuerit
aggressus. Felicius vitam de-
scripsit *Philippi*, Vicecomitis
Mediolanensis. Obiit octogena-
rium.

Horatius Romanus primum *Iliada*
Homeri transtulit latine, ad
preces Nicolai V. Pont.

Pag. 182. *Guarinus* Veronensis
Venetis & Ferraria litteras do-
cuit, Strabonis *Euseopia* trans-
tulit *emulationis aequalis sui*
Gregorii Tiphernatis, & filius

legationis obiit, & scripsit libros
tres de vita Nicolai V. item vi-
tam *Petrarchæ*. *Glorn.* T. XI. 340.

Fran. Contarenus, Nicolai cele-
bris Icti filius, *Doflor* quidem
iuris creatus est Patavii, sed
non ibi fuit professor philos.
Id. T. XII. 332.

Io. Antonius, natus *Cavellis* in
Campania, episcopus *croto-
nensis*, ac postea *teramonensis*, se-
dem suam habuit *Terami*, op-
pido *Aprutii*, quod cingitur
a Nare fluvio *Umbria*. *Id.* 181.

P. Cand. *Decembrio* tam feliciter suc-
cessit negotium vertendi Ap-
pianum, ut Henr. Stephanus
iudicet, tantum debere Ge-
lenium cedere *Decembrio*,
pampineis quantum cedit la-
brusca racemis. Nec vitam
tantum *Philippi* scripsit, sed
multa etiam alia, obiitque anno
Christi 1477. ætatis 78. *Id.*
344.

Fran. *Petrarcha*, illo prior, Ho-
merum ex Græcia impetratum,
a Nicol. *Sigero* Imperatoris
interprete, suis sumtibus in
latinum converti curavit, teste
Tommasino in Vita *Petrarchæ*.
Id. 348.

Guarinus *Guarini* docuit etiam
Verona: transtulit quædam
Strabonis ad instantiam Ni-
colai V. Pont. atque aliquot
reliquit filios virtutis paternæ
æmuli.

virtutis paternæ æmulum reliquit.

Blondus Flavius, Ferolitanus, scripsit Italiz illustratz libros IIX. rum autem Historiarum decades tres ab inclinato Romanorum imperio, h. e. anno 400. Obiit, secundum Io. Gobellinum anno 1458.

P. 183. Ambros. Contarenus scripsit *Itinerarium* in Persiam.

B. (utrum Baptista, an Bartholomæi hoc prænomen sit, non satis convenit) Platina posteris tradidit libros tres de rebus Mantuz: a Paulo II. fuit in carcerem coniectus, cum Romæ perisset Latæ aliorumque eruditiorum, qui coniurasse dicebantur, causam defendendam suscepisset.

Fran. Philelphus, Anconitanus, Emanuelis Chrysolora gener, Palæologi Imperatoris ad Pontificem & Italos Principes legatus, coniugem habuit Theodoram Chrysolorinam, & filium Ioannem Martium. Latinas græcasque litteras docuit Bononiæ, Romæ — Mantua: Bononiæ aliquid salarii accepit ab Ludov. Alamando, Cardine Alatonfi. Florentiæ stipendium ei erat aureorum quingentorum. Mediolanum profectus est anno 1440. In scribendis & for-

amulæ. *Glirn. T. XII. 352.*

Blondus Flavius, Ferolitanus, (an Flavius Blondi Revaldium?) scripsit Italiz illustratz *Regiones XIV. principales*, Historiarum decades ab anno 412. & obiit, secundum Io. Gobellinum, anno 1463. æt. 79. *Id. 370.*

Sed italicæ; adeoque non referendus est inter Historicos latinos. *Id. T. XII. 412.*

Bartholomæus Platina sepece tradidit libros de rebus Mantuz, atque in carcerem fuit coniectus propter epistolam nimis pungentem & audacem. *Id. 415.*

Fran. Philelphus ex oppido Tollerino, Ioannus Chrysolora gener, nunquam ab Imp. Palæologo legatus, coniugem habuit Theodoram Chrysoloram, & filium Ioannem Martium. *Id. 400.* docuit præter dicta loca, Venetiis, Senis, Ticini, sed dubium, an etiam Mantua: Bononiæ partem salarii accepit a Lud. Alamando, Card. Alatonfi. Stipendium florentinum erat 350. aureorum. Mediolanum profectus est anno 1439. Litteras scripsit ad Xenophon-

ciados libris verfabatur iam anno 1452. ut cognoscimus ex litteris ad Xenophontem Tolium. Hisce nunc adiecit postea. Apud Gesnerum legas, eum S. Nicolai Pontificis vitam in literas retulisse, Transulisse videtur Philonem de vita Mosis. Decessit Florentiæ, vel Bononia.

P. 184. Antonius Panormita publice docuit, studia literarum, deinde Alphonso Regi magister epistolarum fuit, libri eius de dictis & factis Alphonfi, cum Commentariis Æneæ Sylvii, seorsim antea excusi, ipseque a Sigismundo Imp. laurea donatus fuit: quæ res usque ad id tempus contigit nemini.

Æneas Sylvius Piccolominus, patria Senensis, scripsit librum de rebus a se gestis, historiolum de amoribus duorum. Europam luculento depingit commentario, nec non Asiam. Descripsit quoque urbem Viennensem. Consignavit & Acta Concilii B. sileensis. Fecit etiam, ut Platina ait, rerum sui temporis in Italia gestarum libros XII. quod opus nondum absolutum cum vita finivit, ut vult, publicari, nisi emendaretur. Obiit a. 1454. æt. 63. Pars II. In fol.

phontem *folium*. Poëma de rebus italicis, sive Sfortias, in libros XXIV. distributum est. Scripsit Vitam Nicolai V. pontif. pro quo Gesnero Epitomatorem posuere S. Nicolaum. Philonem de vita Mosis non transtulit, sed *transfere constituit*: tandemque *decessit Florentia*. Giorn. T. XIV. 317. & T. XVII. 332.

Ant. Boccadellius, origine bononiensis, nativitate panormita, Ticini publice docuit, Alphonso etiam socius studiorum & militiæ adstitit. Libri eius *Witichorga* A. 1585. & *Rostochii* 1590. excusi, ipseque laurea donatus ab Imperatore anno 1433. qui honor ante eum Petrarchæ contigit, Flacio de l'heritis, Zanobio Stratenfis, aliisque. Obiit Neapoli A. 1471. æt. 78. Giorn T. XIV. 348.

Æneas Sylvius Barbolomæus, hoc enim nomen in baptismo accepit) de Piccolomini, natus in nobili Castro Corsiniano, cui in memoriâ pontificatus sui postea indidit nomen Pientiz, (italice Pienza) scripsit epistolam de rebus suis, & historiolum, quæ contigit a 1432. de amoribus duorum. Europæ autem & Asiæ descriptio continetur in *Cosmographia*. Urbem Viennensem depinxit in epistola 165. In concilio basil. fuit clericus carino-

Nicolaus Segundinus, seu Secundinus.

P. 181. Leodrisius Crivellus.

P. 185. Iacobus, cognomine quidem Ticinensis, verum patria Volaterranus, a Papa Pio in Cardinalium ordinem allectus fuit.

Antonius Tudertinus, cui patria Tuder, Vmbriz oppidum.

niarum; pariterque Dominici a Capranica Cardinalis minister, sed Acta concilii a se composita pontifex factus condemnavit. Distincta autem sunt opera, Rerum sui temporis in Italia gestarum libri XII. & libri rerum ubique locorum suo tempore gestarum: illos absolvit, hos inchoavit, vetuitque publicari; nec verba citata sunt Platinae, sed Joannis Antonii, episcopi campani. Obiit an 1464. et. 59. Giorn. T. XIV. 359.

Nicol. Sagundinus, patria euboeus, interpret in Concilio florentino. Id. 375.

Leodrisius Crivellius (Crivelli) mediolanensis. Giorn. T. XV. 303.

Iacobus, patria volaterranus, nec Ticinensis fuit cognominatus, (verum autem eius cognomen, sive gens, e qua ille natus, ignoratur) nec in Cardinalium ordinem allectus; sed videtur confundi cum Iacobo Ammanatio, lucensi, Cardinale ticinensi, cuius erat domesticus, & secretarius; post huius autem mortem, in Curia romana sub Sixto IV. factus est Secretarius & Protonotarius apostolicus. Id. 313.

Antonius Tudertinus, gentilicio nomine de Pacinus (de Pacini.) Tuder italice vocatur Todi. Giorn. T. XIX. 337.

Franc.

Fran. Castellioni vitam inter alios tradidit Orlandus Bonardus, archiepiscopus Florentinus. Cap. VIII. p. 186. Georgio Trapezuntio, nato anno 1396. simulatas fuit cum Theodoro Gaza, Episcopo Alerdensi & Joanne de Regio monte, obiitque Romae anno 1486.

Michael Carrariensis descripsit vitam patri sui, Guidonis Carrariensis.

Petrus de Natalibus circa annum 1470. quendam sanctorum historiam edidit.

Paulus Lulmas, seu Lulmius, Bergomensis monachus, P. 187. Georgius Morala, Alexandrinus, seu ab aquis Statiensis, unde & Statiensis se vocavit, ut ipse indicat lib. IX. Histor. scripsit libris X. Antiquitates Vicecomitum Mediolanensium, qui excusi sunt Romae Transulit q. 8390, quae de Traiano tradidit. In praefatione Corn. Vitellii Cor. ubi refertur, eum per praepceptori Philopho peperisse, quae cum Philophus legisset, bonus senex, octogenarius, tanto dolore affectus fuit, ut circa

Fran. Castellioni (de Castellione) vitam tradidit Bonardus, & ille obiit A. 1484. Giorn. T. XIII. 333. Georg. Trapezuntius in Creta natus est anno 1395. eique simulas fuit non tantum cum Episcopo Alerdensi, Gaza & Regio monte, sed etiam cum Cardinali Bessarione, & Guarino seniore. Obiit ante annum 1485. Idem T. XVI. 414.

Joannes Michael Albertus Carrara, sive Carrara, natus Bergomi in Lombardia, descripsit patris sui vitam, denati anno 1457. Id. 446.

Ille magnus opus, XII. constans libris, scribere inchoavit anno Domini 1369. ad exitum vero perduxit anno 1372. Id. 459.

Olm, latine Plinius, vel Lulmum. Giorn. T. XVII. 471.

Georgius ex illustri Merlaniorum gente, nomen Morala assumens, quod crederet, illud doctum habere antiquitatibus romanis, natus in Alexandria, qua cognominatur ab Aquis Statiensis, sive Statiensibus, vulgo autem Alexandria della Paglia vocatur. Libri, quos de antiquitate scripsit Vicecomitum, excusi sunt Mediolani. Transulit, quae Xiphilinus, Dionis epitomator, de Traiano tradidit. Philophum amavit ac reveritus est ut praepceptorem, Q99 2 nec

triduum vitam exhalavit.

Feus Belchamus, five Belcharius,
cum aliis sibi nomen paravit,
tum Vita *Columbani*.

Jacobus Piccolominus, Lucensis,
praeceptores habuit Carolum
& Leonardum *Aretinos*, ac se-
cretarius factus est *Cardinali*
Firmano. Decessit *III. Eid. Se-*
ptemb. anno aetatis 57.

Augustinus Patricius, Francisci
Piccolomini, Cardinalis Se-
nenfis, Secretarius.

nec fidendum *Corymbi* relatio-
ni. Denique Philadelphus Flo-
rentiam vocatus, ut publice
proficeretur, A. 1481. *asta ac*
labore itineris confectus, pridie
Kal. Augusti, anno aetatis 85.
mortuus est. *Giorn. T. XVII. 292.*

Maffens Belcharius (de' Belcari)
cum aliis (*italice scriptis*) sibi
nomen paravit, tum Vita B.
Io. *Columbini*. *Giorn. T. XVII. 314.*

Jacobus Ammannatus (degli Am-
mannati) natus in vico Basi-
lica districtus Lucensis, prae-
ter Aretinos praeceptorem ha-
buit *Guarinum* seniore, *De-*
minici de Capranico Cardinalis
secretarius fuit, & a Papa Pio
II. adoptatus in familiam & no-
men *Piccolominorum* ante etiam,
quam ab eodem crearetur
Cardinalis. Obiit *dis 10. Sept.*
anni 1479. aet. 57. Id. 337.

Augustinus Patricius, *seniore*, a
Pio II. Papa idem adoptatus
in familiam & nomen *Picco-*
lominorum, (quo honore i-
dem Papa & alios viros bene
meritos mactavit, videlicet
Gregorium Lollum, & *Tho-*
mam del Tessa) post huius
obitum fuit secretarius Card.
Fran. Piccolominei, sub Pau-
lo II. Magister carmoniarum,
sub Sixto IV. episcopus pien-
tensis, & obiit *anno 1496. Id.*
337.

Idem.

P. 188. *Iosephus Barbarus* fecit *librum de itinere suo*, quod anno 1436. instituit ad Tanaim; item *de itinere suo in Persiam*. Vero nomine dictus est Iosaphat sive *Iosaphat*.

Iac. Zenus, episcopus *Patavinus*, prodidit Vitas summorum Pontificum. Obiit anno 1476.

Ioannes Nicolaus Bubeicus, Episcopus Saguntinus.

Christoph. Persona, qui & *Personna* vocatus, S. *Malbina* Prior.

Iac. Bracciolinus, seu *Brandolinus*, vel *Blandolinus*, nobilis oratoris Poggii Florentini filius.

Ambrosius Coranus, qui alijs *Coriolanus*, Prior generalis ordinis *Dominicani*, obiit Romae anno 1485.

Iosaphat aut *Iosaphat* Barbarus, scripsit hos libros *italice*, & obiit A. 1494. satis senex. *Glorn.* T. XVIII, 404.

Iac. Zenus, primum *feltriensis* ac *belapensis*, deinde *patavinus* episcopus, *condidit* quidem, sed non prodidit sive edidit in lucem Vitas summorum Pontificum a S. Petro usque ad *Clementem 7.* obiitque anno 1481. Codex illarum Vitarum exstat in bibliotheca vaticana. Idem 409.

Nicolaus Saguntinus, *cubensis*, sive natus in peninsula *Bubica*, non fuit unquam episcopus. Id. 419.

Christoph. Persona, male *Personna* vocatus, *Nobilis romanus*, monasterii *Wilhelmitarum*, (a S. Wilhelmo Magno, qui vixit medio saeculo XII. nomen ferentium) ordinis S. *Benedicti*, Prior. *Glorn.* T. XIX. 325.

Male appellatur *Brandolinus* vel *Blandolinus*. Id. 353.

Ambrosius de *Mossariis* (de *Masfari*) natus Cora in Latio, atque inde Coranus dictus, male autem *Coriolanus*, Prior generalis Ordinis *Fratrum eremitarum*.

Io. Matthias Tiberinus,

Octavianus de Martinis, Sueffar-
nus.

Matthias Palmerius, Pisanus, quæ
Matthæus Palmerius Floren-
tinus *Profere* ad annum usque
1449. adiecerat, *continuavit* us-
que ad annum 1481.

B. 382. Ioannes Iovianus Pontanus,
obiit *anno ætatis sue* 78, *Christi*
1505.

Io. Annus Viterbiensis, natus
anno 1437. obiit Romæ tempore
Pontificis ALEXANDRI VI.

Pag. 190. Aurel. Brandolinus
mortuus est Romæ *anno* 1498.

Io. Dominicus Spazzarinus in
opere suo de rebus Veneto-
rum describit cladem Patavi-
nam *anno* 1505.

Alamannus Rinuccinus translatio-
nem Philostrati de Apollonio
Tyaneo Baptistæ Ioannis Ga-
leacii Mediolanensis *amici* fi-
lio dicavit.

Refim.

rum S. Augustini, infidius ma-
levolorum suorum fuit remo-
tus *anno* 1486. paucis ante obi-
tum suum mensibus, *Giorn.*
T. XDX. 378. *Gave* P. II. 315.

Io. Matthias Tiberinus (de Tibe-
rino) *natus* Erixia in Lom-
bardia. *Id.* 380.

Adde: *Advocatus consistorianus.*
Id. 383.

Matthias Palmerius non conti-
nuavit Matthæi Palmerii flo-
rentini opus, sed *ipse* elucbra-
vit *Chronologiam* a C. M. usque
ad annum 1449. & obiit *anno*
1483. æt. 60. *Giorn.* T. XX. 102.

Ioannes Iovianus Pontanus, obiit
anno ætatis sue 77, *Christi* 1505.
Ioviani autem nomen assu-
mit, cum intraret in Acade-
miam neapolitanam Panor-
mitani. *Id.* 109.

Io. Nannis vel Nannius, qui no-
men hoc suum gentilitium in
illud *Annii* mutavit, natus *an-*
no 1432. obiit *anno* 1502. æt. 72.
Id. 140.

Anno 1497. *Id.* 149.

Clades illa contigit *anno* 1509.
Id. 152.

Alamannus Rinuccinus dicavit
translationem suam Baptistæ
de Conti, Nobilis mediolanen-
sis, Io. Galeacii filio, obiitque
anno

Guilielmus Courinus, Duacensis,
Equitum Rhodiorum procan-
cellarius.

Anno 1484. vivebat Hieronymus
Foroliviensis, historica quæ-
dam digessit, quæ Forolulii
MSta supersunt.

Baptista Fulgosus, Dux Genti-
ensis, a patre suo principatu
deiectus, quo exilis dolorem le-
varet, totum se studiis dedit,
ac libros IX. scripsit factorum
& dictorum memorabilium.
Quos ex Italico in latinum
transulit Camillus Gilinus
Mediolanensis, si non eius pater
Iacobus Gilinus.

Salvus Cassetta conscripsit vitam S.
Vincentii Valentini, ac decessit
anno 1483.

Ant. Geraldinus superflus erat
anno 1486.

Rufus Pomponius Latas, ætate Ba-
pista Platinae clarus, septuagena-
rius decessit.

anno 1504. Giorn. T. XXI. 369.
& T. XXII. 358.

Guil. Cacursus: quod nomen Itali
dulcius pronuntiaturi muta-
runt in *Cacursus*. Id. T. XXI.
412.

Anno 1476. Et MSta eius Forolulii
supersunt. Id. 395.

Bapt. Fulgosus, qui Italici *Frogo-*
so dicitur, tempore liberos suos
IX. quos ex Italico in latinum
transulit Camillus Gilinus,
Alexandria — *Fontanellus* — si
non eius pater *Fontanellus* *Iacobus*,
ut castigaret per *Fontanellum* *Ca-*
llem patris sui, qui imperandi
libidine ipsum a clavo Reip.
depulerat. Propter libros au-
tem illos italice scriptos *Call-*
meretur *Fulgosus* nomen *liber-*
historicus latinus. Id. 396.

Fluvis *immo* *scripsit* *Fluvis* *de-*
sid, ubi alii *Vincen-*
ptores nominantur; *Cassetta*
autem decessit anno *ante* 1470.
Id. 407.

Ant. Geraldinus, *Ameris* (quæ
italice *Amelia* vocatur) *Amelia*
bris natus, obiit anno 1488. Id.
T. XXII. 360. & XXIV. 225.

Julius, non Petrus, spurium cu-
iusdam e nobilissima familia
Sanseverinorum, *Amigdani-*
(quæ Italice *Amendola*)
calaber, sibi ipse imposuit
no-

Bartholomaeus Seals, natus est *Florentia*, ac morte praeventus *quinque tantum* Historiae Florentinae libris extremam manum imposuit.

Iac. Bracellus, Genuensis, Historiam suam, quae Romae recusa fuit *anno 1579*, orditur ab anno 1412, quo Ferdinandus, alterius *Hispaniae* Rex, Siciliae regnum fuit adeptus.

Reg. 191. Carolus Verardus, caelenas, cubicularius pontificis sub Innocentio VIII, scripsit de expugnatione regni *Granatae*. Idem *Historiam Baticam* Dialogis compluribus est composuit.

Bernardinus Corrus, italice scripsit Imperatorum vias ab *Julio Caesare* usque ad *Fridericum Barbarossam*, & *Historiam etiam Caesarum*. Cum Galli anno 1499, *Mediolanum* cepissent, casu tum Ducis *Ludovici Sfortiae* productione capti, tum etiam

nomen *Pomponii Lati*, aetate *Bartholomaei Platinae* clarus, decessitque quasi septuagenarius *Roma a. 1497. Giorn. T. XXII. 366.*

Natus est in *Collensi urbe*, quae est in *Tuscia*, hodieque *Valdelsa* dicitur, nec quinque libris *Historiae florentinae* extremam manum imposuit; nam *quintus* eorum mansit imperfectus. *Id. 404 & T. XXIII. 366.*

Bracelli, nati *Sarzanae*, urbe Tusciae versus districtum *Genuensem*, *Historia* recusa fuit Romae anno 1573. Ferdinandus autem, regnum Siciliae adeptus, erat *Rex Aragoniae*; quae si per alteram *Hispaniam* intelligitur, tolerari potest. *Giorn. T. XXIII. 368.*

Car. Verardus, caelenas, archidiaconus in urbe patria, cubicularius pontif. sub Innocentio IX, & *Alexandro VI.* descripsit in prosa latina, sine arte *dramatica*, sub *XXIII. saeculo*, expugnationem *Granatae*: *Vossius autem ex uno libro factus est.* *Id. 372.*

Vitae & Historia Caesarum sunt unus idemque liber. Neque exmoerere mortuus est propter casum Ducis *Sfortiae* & *Cardinalis*, si, ut idem tradit *Iovitis*, multos ei annos superavit, nec longe absuit ab anno aetatis *sexagesimo*. Idem 385. *Buchellius* in

Cardinalis Afcanii, *nondum*
quadragenarius decessit.

Anton. *Galateus*, cuius tabulas a
 se vifas laudat *Raffaenus*, præ-
 ter *Carmina Hetrufca*, & alia
 fcripfit.

Ponticus *Virunius* feu *Virum-*
nus, *Tarvifinus*, e *decem* Gaul-
 fridi libris fex priores in com-
 pendium redegit. *Miror*, nec
 Iacobum Bergomatem libri
 XVI. nec Trithemium in Ca-
 tal. prædicti operis meminiffe.

Philippus Callimachus Experi-
 ens, *Florentinus*, a Paulo II.
 Papa in carcerem fuit coniectus,
 & tormentis excruciatus, obiit
 Cracoviz anno 1496. IV. Kal.
 Novembris.

in Voffii Epp. p. 65.

Antonius *de Ferraritis*, cognomi-
 ne a patria Galatina Galateus,
 cuius tabulas laudat *Ranzanus*,
 fecit quidem librum hymno-
 rum, aliumque Satyrarum
 idiomate italico, fed illi adhuc
 dum funt *inediti*. Id 404.

Ludovicus *da Ponte*, (latine Pon-
 ticus) *bellunenfis*, affumfit no-
 men *Viranti*, quafi Bellunum
 Virunum diceretur, atque e
duodecim Gaulfridi libris fex
 priores in compendiu redegit.
Nec mirum, Iac. Bergomatem &
 Trithemium operis illius non
 meminiffe, quia *illorum atate*
nondum prodierat: ecquis fcit,
an eo tempore iam fuerit compo-
fitum? Giorn. T. XXIV. 235.

Philippus *Bonaccursius* (cui re-
 fpondet nomen Callimachi,
 denotans hominem boni &
 prompti auxilii, quique alterum
 probe defendat) antehac *Ba-*
zachius, natus in terra *S. Gemi-*
niani in Tufcia, *Experiens* co-
 gnominatus ab experientia in
 utraque fortuna facta, *fuga fi-*
bi confuluit, ut carcerem evita-
 ret, in quem alias iuffu Paulli
 II. a malevolis decepti, quafi
 viri illi litterati, qui nomina
 mutarunt, aliquid monftri
 contra regimen alerent, certo
 certius coniectus fuiffet. Ob-

Pag. 193. Paullus *Atavantius Florentinus*, consignavit Vitam B. *Francisci Senensis*, ord. Serv. ac decessit anno Christi 1499.

Donati *Bosii* meminit & *Trithemii* Appendix.

Celsus Mapham Veronensis, Canonici regularis Lateranensis, edidit libellum de vita B. *Tusculana*.

Hermolaus Barbarus, *Francisci* filius, *Zachariae* nepos, *Pomponii Lati* sectator, Patriarcha aquileiensis creatus ab Innocentio IIX. tandem Cardinalis, agritudini animi, sicut & pater eius, ob iram Senatus veneti adversus collationem dignitatis patriarchalis, legibus suis adversam, Romae obiit.

ut ipsis Kal. Novembris. Giorn. T. XXVI. 375.

Paullus *Atavantius*, e valle Elfa, scripsit etiam *Vitam B. Ioachimi*, ordinis Servorum, ac decessit *Florentia* mense Maio anno Christi 1499. Giorn. T. XXIX. 106.

Trithemii Appendix non meminit Donati, sed *Marthae Bosii*. Id. 116.

Celsus a Falcibus (dalle Falci) edidit libellum de Vita B. *Toscana*. Id. 120.

Franciscus potius, quam *Hermolaus Barbarus* inter Historicos latinos locum meruisset. *Pomponii Lati* sectator erat *Thomas Fedrus Inchiramus*. *Hermolaus* autem *Barbarus* non ascendit ad Cardinalatum, immo nec munus patriarchae, ad quod eum Papa proprio motu promoverat, aggressus est, ne patriae Reip. eiusque legibus & maiestati adversari videretur, sed forti & quieto animo hunc casum pertulit, peste abreptus post dimidium Iulii A. 1493. cum esset in suburbano *Oliverii Card. Carafa*. Sed & pater eius optime dispositus & constante animo mortem excepit: tantum abest, ut agritudine oppressus sit. Id. 126.

Cap. X. pag. 198. Maximilianus
Cæsar Augustus rerum suarum
commentarios scripsit.

P. 200. Ioannes Naucerus, filius
Ioannis Verge, vulgo *Vergeham*,
quod nautam notat: unde *Nau-*
clerus vocatus.

Cap. XII. p. 208. Conradus, Se-
reni montis prope Halim Sa-
xoniz presbyter, reliquit *Chro-*
nica: item librum *de fundatio-*
ne Lauterbergii: & alium *de*
primis Marchionibus Misnensi-
bns.

Lib. III. P. II. p. 221. Io. Tor-
naxius Lugduni Obsequentis
libellum a Lycothene supple-
tum adidit; verum sine asteri-
scis.

De anonymis ætatis incertæ pag.
230. Chronicon Montis Sere-

Est poemâ de Equite Theur-
danck (Ritter Theurdanck)
in honorem Imp. Maximilia-
ni scriptum a Melch. Pfezlin-
gio, Patricio noribergenfi, Ca-
roli V. (cui carmen illud di-
cavit anno 1512.) Capellano
ad S. Albani prope Mogun-
tiam, & Præposito Capituli
sebaldini Noribergæ. *Morkhof*
de lingua teutonica c. 7. p. 332.
Placcius de anonymis p. 91.

Vergenbauns, i. e. Ioannes, filius
Vergæ. Nauceri cognomen
obtinuit pro more illius sæculi,
quo nomina sibi græca impo-
nebant, aut imponi patiebant-
ur, nescio an hac de causâ,
quod *Verge* in vetere Suevo-
rum lingua significet cymbam,
vel navim. Melch. *Adamus*
in Vit. philos. pag. 27. *König*
567. *Moller* de homon. 834.

Est liber unus, videlicet *Chro-*
nica Montis Sereni, des Lau-
terbergs, non tres. Ioach. Io.
Mader præfat. in illam *Chro-*
nicam p. 22.

Asterisci sunt additi in editione
anni 1553. 12. Io. Alb. *Fabricius*
Biblioth. lat. 536.

Incipit ab anno 1124. ac desinit in
1212. *Mader* præf. 22. ubi qui-
dem,
Rrr 2

ni incipit *ab anno 1024. ac definit in 1045.*

Lib. III. P. III. Cap. II. de Hift. prætermiffis p. 233. Auctor libri de bello troiano, quem credunt effe *Diëtyn Cretenfem, latine, non græce fcripfit, & feculis aliquot poft Constantinum M. vixit. Vt adeo Septimius Romanus cum non videret e græco in latinum,*

Cap. III. p. 236. S. Magni Vita ab Henr. Canifo edita eft Tomo V. Antiquar. lect.

Cap. IV. p. 237. Andr. Agnellus Ravennatenfis ecclefie archiepifcopus, ordine in ea fede decimus, fcripfit *Hiftoriam Ravennatensium,*

In Hift. univerf. Epitome p. 106. A. 1503. Alexander VI. Papa & filius eius *Caſar Borgia* moriuntur veneno.

P. 107. A. 1528. Rex Gall. Francifcus expoſtulat cum Carolo Imp. ei- que offert *μωαρχίαν.*

dem, fortaffe typographi errore, dicitur definere in anno 1125.

Non alius Diëtys Cretenfis ex- titit, quam cuius libri fingeban- tur *Neronis tempore in ſepulchro cretenſi, terra motibus concuſſo, reperti eſſe.* Et confictum hunc Diëtyn *Septimius Romanus* latine ita vertit, ut ſimul eum contraxerit. Iac. Perizonius in diſſertatione, quæ addita eſt editioni Diëtys cret. & Daretis phrygii amſtelodamensi A. 1702. 4. atque in Actis erud. A. 1702. p. 50. recenſetur.

Ab Henr. Savio. Place, de anon. 311.

Fuit *canonicus* illius ecclefie, & inter canonicos decimus, & ſcripſit librum *de Archiepiſcopis Ravennatibus.* Bened. Bachimius in Diſſert. & Obſervation. in Agnelli librum pontifical. (Tom. I. des Neuen Bucher Saals 220.)

Papa quidem pater veneno mortuus, ſed filius eius, Caſ. Borgia, ſanatus fuit, eoque & ſequentibus annis multum turbarum fecit, donec A. 1507. in Navarræ regno occideretur. L. G. Eccard Menſtr. excerpt. A. 1702. m. Iun. p. 72.

Lege, *μωαρχίαν.* Eccard. l. c.

In Dedicat. Opusculorum var.
argumenti A. 3. *A Carolo M. Imp.*
eiusque filio Ludovico Pio,
ad pristina generis decora,
Dbonani nominis ac Burgravie
aus dignitas iam ante tot secula
accessit.

In Epp. & quidem ad Io. Ber-
ckium, p. 37. Indicavi pusil-
lum hoc *de Arte rhetorica*, quia
aliud ad manum non erat,
præclaro nomini tuo inscri-
bendum esse.

Pag. 358. ad H. Grotium: *Sub Vr-*
bano 11 X.

Traditio hæc ex fide dignis mo-
numentis probanda foret. *Ec-*
card. l. c. p. 74.

De Arte rhetorica nullum Vossii
exstat opus; Artem vero suam
historicam Berckio isti dedica-
vit. *Cronius Animadv. P. XIIX,*
92.

Ille ait: *Sub Urbano VI.* p. 268.

XCVI.

Sculptura historiarum & temporum memoratrix, sive Me-
moriale notabilissimorum gestorum hoc in mundo, a C. M. us-
que ad tempus præsens: germanice. Noribergæ 1697. Inventor
& auctor huius operis est Gregor. Andr. SCHMIDT, completor
Sam. FABER, sculptor autem Christoph. *Weigel*. Figuræ, quæ histo-
rias sive gesta repræsentant, elegantissime maximeque affabre
sculptæ sunt, nec unam duntaxat rem singulæ exhibent, sed plu-
res, & e circumferentia earum statim cognoscere potes, quota sit
centuria. De hoc instituto melius informaberis e duplici Præfa-
tione, quarum altera est auctoris, altera Weigellii, artificis. Præ-
fationibus subiunctæ sunt III. Instructiones, quarum prima agit
de Chronologia; secunda de origine dominiorum & regnorum,
cum primis IV. Monarchiarum; tertia de origine idololatriæ &
fabularum poetarum, cum earum significatione.

Gregorius Andr. *Schmidt*, I. V. D. & Consiliarius inclytæ
Reip. noribergensis, probe sciens, memoriam obtutu, maximeque
picturis & sculpturis mirifice iuvari, hoc opus figurarum, earum-
que expositionem in gratiam filii sui aliorumque discentium con-
didit, ac sanè hoc modo præclare historico de studio meritis est,
dolendumque, præpropere eum tristitque fato abreptum esse, id-

eoque infeliciū litteratorum albo inscribendum: cū enī anno 1696. extra urbem ei agendum quid esset, factum est, ut in reditu equi in præceps ruentes currum everterent, Schmidtiūque ita excuterent, ut alterum eius crus frangeretur, & bonus vir paucis post diebus lucis huius usura privaretur. Ante obitum iam omnes artificii figuras præscripserat, sculptasque maximam partem viderat; sed descriptionem, sive figurarum expositionem non nisi per aliquot formaverat sæcula: reliquum igitur perfecit, ut diximus, Sam. Faber. Figuræ etiam, in usum discipulorum, minori quidem in spatio, & forma quadruplici, prodire, atque apud prædictum artificem vanales prostant.

Sam. Faber, Altorfio-noribergensis, Poëta laur. cæsareus, Gymnasii noriberg. rector, Societatis pegnesiacæ non ignobile membrum, cognomento *Ferrandus* II. tam formæ præstantia, quam elegantiorum litterarum notitia commendabilis, ad hæc affabilis, humanus, officiosus, summisque & imis carus, in vernacula æque ac latina lingua felix poëta, & omnium horarum homo, regnum scholasticum deposuit anno 1716. æt. 60. Scripsit Vitam fortissimi Suecorum Regis CAROLI XII. Theatrum belli bavarici, Historiam univers. in nuce, Versus ad P. Abrahami de S. Clara librum *Hay & Pflay* dictum, aliaque, omnia germanice. Latent etiam domi multa anecdota ad prædictam Historiam Herois suecici pertinentia, & ingens carminum latini & teutonici idiomatis multitudo, quæ lucem publicam merentur. Vide M. D. *Omissi* disp. de Claris quibusdam in orbe literato Norimbergensibus p. 37. & *Ob-servat. miscellan.* P. XXXII. n. 4.

Genealogiæ historicæ cæsarearum, regiarum, & principalium familiarum, quæ in terris europæis, post romanæ extinctionem monarchiæ, huc usque imperarunt, per autorem Notitiæ Procerum Imperii, id est, Iac. Wilh. IMHOF, germanice, Francofurti & Lipsiæ 1701. Editio tertia, cum Addit. & emendat. eiusdem Imhofii. Sunt autem hæ Tabulæ Georgii LOHMEIERI, quæ primum prodire sub titulo non satis apto, *Erläuterung der Europæischen Reiche und Fürstenthümer*, & quidem Luneburgi A. 1690. & postea anno 1695. Vide *Acta erud.* A. 1690. 152. & 1695. 97. ac *Zsackwitz.* Prolegom. in Ius publ. 37. continentque id, quod de hoc studio ad vitam civilem scitu necessarium ac utile est.

Georg.

Georg. *Lobmeier*, illustris Gymnasii luneburgensis professor, & inspector, vir de iuventute scholastica & re litteraria bene meritus, obiit sæculo ad finem vergente XVII.

Iac. Guil. *Imhof*, Patricius noribergensis, Guilielmi, eruditissimi olim & incomparabilis (quo vocabulo alias non facile utor) Senatoris, Septemviri, ac supremi ecclesiarum, & scholarum, atque academix altorfinæ Curatoris, filius, natus A. 1651. primum Archivi, deinde Aerarii patrii secreta tractans, nunc inclyti Senatus in rebus ad hoc spectantibus consiliarius, iam pridem in Senatum cooptatus fuisset, nisi ipse modeste restitisset, & litterarum, atque in primis genealogicorum studiorum tractationem novis honoribus præferre maluisset. Tantum autem in iis profecit, ut clarissimus Iac. Frid. *Reimannus* neutiquam aberret a veritate, p. 89. tractatus de libris genealog. scribens, vix quemquam esse, qui cum *Imhofio* & *Spanero* sit comparandus. Atque amorem huius, ut & græcæ linguæ studii instillavit ei optimus, nec unquam satis laudandus parens; unde factum, ut auctores græcos, quod sane in nobili viro hodie rarum quid, tam bene sciat legere atque intelligere, quam vernaculos, latinos, aut alios exoticarum linguarum, quarum VI. satis peritus est. Primas autem laudum ei debitarum partes sibi vindicat sincerus, nec ullo modo infucatus pietatis, honestatis, integritatis, omniumque virtutum cultus, ita ut eruditæ vereque illustris nobilitatis exemplar atque ornamentum appellari iure meritoque possit. Ceterum de eius laudibus vide collectores *Actor. erud.* A. 1683. 424. 1687. 303. 1703. I. Car. Guil. *Welferum* a Neunhof disp. de S. R. I. summis officialib. & subofficialib. p. 149. & *Wagenseil*, in Notabil. Norib. 228. Dedit etiam Spicilegium Rittershusianum, five augmentum Tabularum genealogicarum Nic. Rittershusii, de quo *Acta erud.* A. 1683. 423. & 1687. 301. hodieque floret in urbe patria, septimum & sexagesimum ætatis annum agens.

Eiusdem Iac. Guil. IMHOF Stemma regium Lusitanicum, Amsteladami 1708. Est historia genealogica familiæ regiz Portugalliæ, a prima origine usque ad præsens ævum deducta, & narratione rerum in Portugallia a condito regno gestarum, ac factorum memorabiliorum illustrata, insigniumque iconibus exornata, Recensentur in *Actis erud.* A. 1708. 97.

XCVII.

EIVSDEM Notitia S. rom. germanici Imperii Procerum. Tubingæ 1693. Recusa A. 1699. Vide *Acta erud.* 1687. 300. Sed in hac posteriore editione mutatio & omissio certam ob causam facta est elogiorum, ideoque præsens nostra ei merito venit præferenda. Estque hæc Notitia tam ecclesiasticorum, quam sæcularium Procerum narratio historico-heraldico-genealogica, ad hodiernum Imperii statum accommodata, & in supplementum operis genealogici Rittershusiani adornata. Supplementum huius Notitiæ promittit auctor in Appendice ad Hist. geneal. Britann. Car. Guil. *Welfer* in disp. excit. p. 150. vocat luculentum & exquisitissimæ doctrinæ pariter ac elegantiz opus; perillustres L. B. a *Lyncker* in Felleri Monum. inedit. p. 446. necessarium illis, qui genealogica cupiunt discere, librum; & *Bilderbeck* præf. des Teutschen Reichs Staats p. 51. excellens multaque laude dignum scriptum.

EIVSDEM Regum Pariumque Magnæ Britanniz Historia genealogica. Norimbergæ 1690. Vide *Acta erud.* modo dicti anni p. 268. Qua veterum iuxta ac recentium in illa familiarum origines, stemmata, & res memorabiliores, ordine ad novissimum Angliæ statum aptato, recensentur atque explicantur, additis æneis insignium tabulis, & Indice necessario.

XCIX.

EIVSDEM excellentium in Gallia familiarum Genealogiz. Noribergæ 1687. A prima earum origine usque ad præsens ævum deductæ, & notis historicis, quibus memorabilia Regni Galliz, Regumque & clarorum toga & sago virorum facta, moresque ac dignitates recensentur, illustratæ, cum iconibus insignium, & Indicibus necessariis. Vide *Acta erud.* 1687. 302. In præfatione exponit, quibus auxiliis præfidiisque instructus ad hoc scriptionis genus accesserit, usum videlicet se esse & vivis & mortuis; e vivis quidem illustribus viris, Pet. Scæv. *Sanmarthano*, Car. *Holziero*, & Christoph. Nicol. *de Greiffenranz*; e mortuis autem, *Sanmarthano*, *Duchefneio*, *Gnichenoniis* &c.

EIVS-

EIVSDEM Genealogiæ familiarum Bellomanerix, Claramontanæ, de Gallerande, & Memmiz. Norimbergæ, 1688. Ex illis illustres oratores gallici, Marchio de Lavardin, Comes de Chiverny, & Comes d'Avaux oriundi sunt. Vide *Acta erud.* 1688. 283.

EIVSDEM Genealogiæ XX. illustrium in Hispania familiarum. Lipsiæ 1712. Nomina autem eorum sunt: *Arellano, Arias Davila, Bazan, Boria, Centurion, Cordova, Cueva, Guevara, Guzman, Lara-Manrique, Mendoza, Monra, Oserio, Pimentel, Ponce de Leon, Portocarrero, Silva, Toledo, Velasco, Zúñiga.* Et hanc editionem persuationi & auxilio nobilissimi deque re litteraria præclare meriti Io. Burch. Mencke auctor grato animo adscribit, simulque studio genealogico valedicit, ætatis rationem habens, & meditationem mortis, qua nihil utilius est, instituturus.

XCIX.

EIVSDEM Historia Italiæ & Hispaniæ genealogica. Norimbergæ 1701. Exhibet Systema Desiderianum, ab una radice cum suis stirpibus ac ramis, unde Italiæ & Hispaniæ Reges Proceresque pullularunt, deductum, exegesi historica perpetua illustratum, insigniumque iconibus exornatum: cum familiæ Sfortianæ genealogia. p. 219. Recensionem huius operis, quod est prodromus sequentis, habes in *Actis erud.* A. 1701. 481.

EIVSDEM Corpus historiæ genealogicæ Italiæ & Hispaniæ. Norimbergæ 1702. Prius scriptum huius est prodromus. Hoc autem in Corpore, stirpium utriusque regni primariorum genealogiæ exegesi historica perpetua illustratæ, ordine alphabetico exhibentur, cum insignium iconibus, & indicibus necessariis. *Acta erudit.* A. 1703. p. 1. Familiæ quæ hic exhibentur, sunt XX. 1. Stirps regia aragonica. 2. Atestina. 3. Aquinensis. 4. Aquaviviana. 5. Acuniana. 6. Archintea. 7. Avalensis. 8. Barbiana. 9. Barberina. 10. Benavidensis. 11. Boncompagnana. 12. Caietana. 13. Burgesia. 14. Caietana. 15. Cantelmenfis. 16. Capuensis. 17. Caracciolensis. 18. Carafensis. 19. Cerduna. 20. Chisia.

EIVSDEM Genealogiæ XX. illustrium in Italia familiarum. Amstelodami 1710. In III. classes five regiones distributæ. Nimirum in superiore Italiæ regione, quam Galliam Cisalpinam vocant, eminent florentque Ciboæ, Farnesia, Pica, Biraga, Ferreria, Homodeorum, Iudicum, Sfondrata, Trivultia. In classe etru-

sca: Medicea, Guidiana, Piccolominea, Salviatina, Stroziana. In classe Romana partim, partim Neapolitana: Columnensis, Gambacurtia, Pignatelia, Ruffensis, Sanseverina, & Vrsina. Denique subiunguntur viri illustris Danielis de Mediolano-Vicecomitis, Lib. Baronis S. Rom. Imp. & Senatoris ultraiectensis de gentis suæ ortu & scuto Epistolæ II. ad auctorem operis superioris scriptæ, Tabulisque genealogicis, nec non descriptione insignium familiarum, quæ cognatione cum sua coniunctæ sunt, stipatæ: ac notandum, quod Imhofius in præfat. testatur, agnosci omnino a Vicecomitibus Mediolanensibus consanguinitatem Belgicorum, atque hos propaginem esse Ioannis Vicecomitis, qui Barnabæ sive Bernabovis Vicecomitis, Condomini Mediolanensis, nepos fuerit e filio tertio genito Ludovico.

Christoph. Friderici PLATHNERI Sciagraphia X. Circulorum S. Imperii R. G. Lipsiæ 1711. In qua concisè exacteque Circulorum & Civitatum ortus, progressus, statusque modernus delineatur, & observationibus non ubique obviis ex lure publ. & privato illustratur, ut æque in theoria, ac praxi, eorum constitutionem, directionem, & iura tam in se, quam Imperii ratione, distincta quadam idea recolere, accuratam de illis notitiam haurire, & occurrentes alias satis vexatas quæstiones, mediocri iudicio ex correctâ membrorum distinctione, miro compendio, absque otiosa dissentientium lectione, ex ipsis rerum argumentis scrutari & discutere possimus.

Christophor. Frider. Plathner I. V. Doctor, & liberæ imperialis civitatis Goslariensis Syndicus, dedit Centurias duas quæstionum iuridico-politicarum, nec non ioco-feriarum: de quibus *Acta erud.* 1711. 520. 1713. 514.

Aloysii Ferdinandi Comitis MARSILII Notitiæ a Constantinopoli, circa plantam, quæ calidi potus Coavæ (sive Caffè) materiam subministrat. 1703. Cum 1) iconibus. 2) præfatiuncula D. Io. Sam. Schoderi. in qua ostenditur, Buncam *Rhazû*, & Bunchum *Avicenna* toto cælo differre a fructu illo, qui Arabibus *Bunn* dicitur, molitus *farina* appellatur, coctus vero *Coava* sive *Caffè* vocatur. 3) Excerptis e *Du Four*, qui omnium optime de potu Caffè scripsit, Io. Raii Historia plantarum, & Mich. Togni Raccolta delle singolari qualità del Caffè.

Aloys.

Aloyf. Ferdin. Comes *Marfilius*, italice *Marfigli*, augustissimo quondam Cæsari servivit, Chiliarchæ dignitate fulgens, nunc autem Pontificis romani supremus est Generalis, heros Arte & Marte inclytus, atque a litteris ac scientiis tantum ornamentum capiens, quantum illis conciliat. In honorem Papæ CLEMENSIS XI. qui hoc tempore (A. 1718.) sedet atque imperat, Bononiæ instituit Academiam Clementinam, constantem ex iis, qui artibus pictoriæ, sculptoriæ & architectonicæ discendis operam navant; atque in eo versatur, ut in elegantiorum litterarum commodum & incrementum formetur Institutio Marfiliana. Vide *Neu. Bücher - Saal* T. I. 262. Ab eo etiam habemus Epp. II. de historia maris & grano *Kermus*, Prodromum operis de Danubio, Dissertat. de generatione fungorum, Ep. de ponte super Danubium, & observat. de corallio, & Bosporo thracio.

AVGVSTI II. Regis Polon. Magni Ducis Lithuan. Manifest, bey den angetretenen Marche in das Königreich Pohlen, cum exercitum duceret in Poloniam. Dresdæ 1709. In quo se defendit contra expulsiōem e throno, regnumque a Deo & Republica sibi impositum sese non deserturum, aut abdicaturum, sed constanter & fideliter administraturum declarat.

Io. Henr. MÜLLER I Programma, quo ad orationem solemnem de sperandis matheſeos incrementis, auspiciandi causa habendam, invitat. Altorfii Noricorum 1710. Exemplorum loco producit observationem astrorum, & artem muniendi, arque utramque in dies incrementum capturam sperat.

Io. Henr. Müller, noribergensis, professioni phyſices & matheſeos in academia altorfina admotus, omni eam fide & industria, magnoque discentium commodo obit ornatque. Disputavit hactenus de montibus ignivomis, de atmosphæra lunæ, de insulis natantibus, de tuba stentoria, quæ vocatur *Sprachrohr*, de extispiciis veterum, ad *Vitruvii* lib. I. c. 4. de vorticibus cartesianis ante Cartesium, deque Deo legislatore medico.

C.

Io. HVSI & HIERONYMI pragensis Historia & Monumenta. Noriberæ 1558. volum. II. Recusa ibidem A. 1715. typis elegantioribus, & cum novis indicibus. Vid. *Nova Bibliotheca*

T. V. 369. Sed nec hic iusto ordine scripta sunt locata, nec illa partes additæ, quæ in *Hardii* Historia concilii constant. prolatae sunt. *Relat. inuoc. A. 1715. 740.* Illius effigies conspicitur T. I. p. 1. huius vero T. II. 348. Continentur hic etiam omnia Hufi opera, excepta Explicatione euangeliorum dominicalium, quæ tamen transferenda & edenda promittitur in præfatione. Cum iudicio autem, uti monent nostrates, legenda sunt hæc scripta, ratione densa caliginis superiorum temporum, e qua duumviri illi magnis sudoribus & spiritu ingenti eluctari coeperunt. Et I. quidem Tomo continentur 1) Historia de actis & martyrio Io. Hufi. 2) Explicatio Symboli, Decalogi, Orationis dominicæ cum aliis scriptis, in carcere in gratiam custodum composita. 3) De sanguine Christi sub specie vini a laicis fumendo. 4) De sufficientia legis Christi ad regendam suam Ecclesiam. 5) Sermo de fidei suæ elucidatione. 6) Alius de pace. 7) Hufi & aliorum epistolæ. 8) De initiis & progressu certaminum Hufi cum factione pontificia. 9) Appellatio ab Archiepiscopo pragensi ad Papam, contra combustionem librorum Io. Wiclefi. 10) Epistola scripta, dum erat excommunicatus. 11) De libris hæreticorum legendis. 12) Actus pro defensione libri Wiclefi de Trinitate. 13) Replica contra Io. *Stokes*, Wiclefi calumniatorem. 14) Defensio quorundam articulorum Ioh. Wiclef. 15) De ablatione bonorum temporalium a Clericis. 16) De decimis. 17) Contra occultum adversarium. 18) Contra prædicatorem plznensem. 19) De arguendo clero pro concione. 20) De V. officiis sacerdotis. 21) De omni sanguine Christi glorificato. 22) De corpore Christi. 23) De tribus dubiis factis in Holomutz. 24) De credere. 25) Bulla indulgentiarum Papæ IOANNIS XXIII. pro subsidio contra LADISLAVM, Regem Angliæ. 26) Bulla de erectione crucis contra LADISLAVM. 27) De indulgentiis, seu de Cruciata IOANNIS XXIII. Papæ. 28) Contra Bullam IOANNIS XXII. 29) Opusculum de VI. erroribus compilatum, & parietibus Bethlemiticis inscriptum. 30) Tractatus de ecclesia. 31) Responsio ad scripta M. Steph. *Palei*. 32) Responsio adscripta Stanislai *de Znoyma*. 33) Refutatio scripti IIX. Doctorum theol. 34) Repetitio Io. *lesinetz*, Iur. canon. D. pro defensione causæ Io. Hus. 35) Liber de Antichristo. 36) De regno

regno, populo, vita, & moribus antichristi. 37) De sacerdotum & monachorum abhorrenda abominatione desolationis in ecclesia Christi. 38) De abolendis sectis & traditionibus hominum. 39) De pernicio traditionum humanarum. 40) De unitate ecclesie & schismate. 41) De euangelica perfectione. 42) De mysterio iniquitatis fragmentum. 43) De revelatione Christi & antichristi fragmentum. 44) Alia quædam fragmenta, 1. Contentionem in disputatione vitandam esse. 2. Apostolos manibus victum quævisse, non mendicasse. 3. de fide formata. 4. explanatio loci Gen. 49, 17. *Fiat Dan coluber.* 5. Quando fuerit ablatum iuge sacrificium, & inceperit abominatio desolationis. 6. de mysterio Iosephi & Pharaonis. Tomo II. 1) Historia gestorum Christi. 2) Historia passionis Christi. 3) Conciones synodice. 4) Sermones XXIX. 5) Explicatio in VII. priora capita 1. ad Corinth. Commentar. in Epp. Apostolorum canonicas VII. 6) Enarratio Psalmi 109. & seqq. usque ad 118. inclusive, seu, iuxta nostram supputationem, 110. & seqq. usque ad 119. inclusive. 7) De corpore Christi in S. cœna, quod non creetur, neque incipiat esse. 8) De adoratione, & contra imaginum adorationem. 9) Narratio historica de condemnatione & supplicio I. Husi, in Synodo constantiensis. 10) Husi carmen de cœna domini. 11) Narratio de M. Hieronymo pragensi, pro Christi nomine Constantie exusto. 12) Alia de eodem narratio. 13) *Poggii* florentini scriptum ad Leon. Aretinum de Hieronymo pragensi. 14) Sermo habitus in Bethlehem, in memoriam novorum martyrum. 15) Universitatis pragensis assertio communionis sub utraque specie. 16) Revocatio cuiusdam monachi pragensis, *Petri*, qui prius docuit sacramentum sumendum sub una specie. 16) Testimonium Universitatis oxoniensis de doctrina & vita Ioh. Wiclephi.

Io. *Hus*, bohemus, natus in Hussenitz d. 6. Iulii A. 1373. creatus magister A. 1396. sacerdos & prædicator in Bethlehem A. 1400. decanus A. 1405. rector universitatis A. 1409. quamdiu in scelera ordinum secularium hominum acriter prædicando invehatur, lubenter audiebatur, & omnes dicebant, Spiritum S. ex eo loqui: at cum in Clerum convertit sermonem & stilum, tum ulcus tetigit, & male audire coepit, ac tandem, quod doctrinæ pontificiæ de monarchia papali, invocatione Sanctorum, indulgen-

tiis, & communione sub una sese opposuisset, neque recantare vellet, in Syndo constantiensi damnatus, & vivus exustus est d. 6. Iulii A. 1415, æt. 42. annoque sequente Hieron. *Faulfisch*, pragenfis, in academiis Germaniæ, Galliæ & Britanniæ studiis operatus, magister artium liberalium, ob doctrinam cum Hussiana communem, & quia nolebat confiteri, Hufum recte & iuste crematum esse, idem expertus est fatum. Primo quidem revocaverat metu mortis & ex pusillanimitate, sed deinde revocationi illi contradixit, & supplicium pati voluit, immo carnificem rogum ante oculos suos accendere iussit. Vide G. *Arnoldi* K. und K. H. P. I. 418. & *Lexis*. univ. histor. T. III. 94. 147.

CI.

COLLOQVIVM ALTENBURGENSE vom artikel der Rechtfertigung vor Gott, de Iustificatione, cum additione eorum, quæ circa articulum de Libero arbitrio & Adiaphoris proponenda erant a Ducalibus. Ienæ 1669. Editum quoque est A. 1570. in 4. habitumque sub finem anni 1568. & principum anni 1569. inter Saxonicos Electorales & Ducales. Vide *Compend*. hist. eccles. in usum scholæ goth. p. 777. I. A. *Schmidii* Hist. eccl. 455. Guil. *Forbes*, 126. & Melch. *Adam*. in Vit. theol. 435. item den Anhang ausführl. Behaupt. der verbessert. Augsp. conf. 76. *Bellarminus* l. 2. de Iustificat. c. 1. p. 328. Saxonicos appellat Lutheranos rigidos, Electorales autem molles. Colloquio huic Nicol. *Sander* opposuit librum de Iustificatione A. 1585. 8. Illud autem editum est a Theologis Ducalibus, cum ipsorum præfatione, in qua agitur de causis, propter quas acta istius colloquii non debeant supprimi, sed publicari, & de causis colloquii.

P. 147. b. *Bona opera*, ut S. Augustinus de fide & bon. oper. c. 14. ait, *sequuntur iustificatum*, non autem præcedunt iustificandum.

Loquitur Augustinus de operibus iustitiæ, quæ percepta ac professæ fide, toto vita cursu a fidelibus præstanda sunt. Guil. *Forbesius* Confid. controvers. p. 10.

CII.

Rod. HOSPINIANI Historiæ sacramentariæ Partes II. Tiguri 1598. & 1602. In prima agitur de cænæ dominicæ prima institutione

stitutione, eiusque vero usu & abusu in primitiva ecclesia, item de origine, progressu, cærimoniis & ritibus Missæ, transsubstantionis, & aliorum errorum pontificiorum, inprimis *Bellarmini*. In altera de origine & progressu controversiæ sacramentariæ de cœna Domini, inter Lutheranos, Vbiquistas & Calvinianos exortæ, ab A. 1517. usque ad 1602. ubi etiam de origine & progressu Vbiquitatis & Libri concordiæ agitur. Contenta specialia huius operis recitantur post Indicem, primo Tomo præmissum. In epistola dedicatoria differitur de origine & progressu papatus, christiana religione ad Helvetios translata, & reformatione papatus ibi facta, traditurque, *Cinglium* iam A. 1516. conferre & disputare coepisse cum MATTHÆO Cardinale, & episcopo sedunensi, de ecclesiæ corruptione, de humanarum traditionum fœdis erroribus, & gravissimo cærimoniarum pondere.

CIII.

Io. FVNCCII Chronologia, cum Commentariorum libris X. Wittebergæ 1570. Illa antehac erat omnium temporum & annorum ab initio mundi usque ad annum Christi 1561. computatio, in hac autem editione, eaque aucta & multis locis correctæ, producitur usque ad annum 1575. Quamquam *Funccius* non pertraxerit nisi ad annum 61. aut plurimum 65. Et quidem methodice enumerantur omnium populorum, regnorumque memorabilium origines, ac successiones: item omnes eorum reges, quando quisque coeperit, quam diu regnarit, quid dignum memoria gesserit, quis status populi Dei fuerit, ac quemadmodum translata sint imperia, a populo in populum. Viri quoque illustres, eorumque egregia facinora, & alia memoratu digna suis locis breviter referuntur. In Commentariis autem cum ordinis in eodem opere observati suis locis ratio probabiliter redditur, tum difficilia quædam S. scripturæ loca commode explicantur, adiunctis obiter iis historiis, quæ in ipso Chronologiæ opere adscribi nequiverunt, & tamen summe videbantur necessaria. In epistola Chronologiæ dedicatoria auctor scopum illius scripti, nec non methodum & præstantiam eius, atque insignes historiæ utilitates indicat celebratque. Recusum est hoc opus Wittebergæ A. 1578. & 1602.

Comment. lib. V. H iij. Plinius | Immo *Ponti & Bithynia*. G. Io.
 Iunior, cum *Hispaniarum* præ- | *Vossii* Opp. histor. T. II. 54.
 fecturam gereret &c.

Io. *Funnccius*, germanice *Funck*, natus in altero Noribergenſis civitatis suburbio, quod Wehrda dicitur, patria ſtatione ob denegatam libri Interim ſubſcriptionem, aut, ut ipſe narrat in Relatione de controverſia circa iuſtitiam fidei prutenica A iij. ob improbatum auguſtiſſimi Imperatoris bellum, certe ob eandem, qua Andr. *Oſiander* dimiſſus fuit, cauſam, venit, vocante ſereniſſ. *Alberto*, Marchione Brandenburgico, & Prusiæ Duce, in Prusiā, & poſt miſſionem in partes Lituaniæ, quæ celſiſſimo huic Principi parebant, conſtitutus fuit parochus Veteris urbis regiomantanae, deinde vero concionator aulicus, ac tandem, depoſito munere ſacro, conſiliarius aulicus. Sed politica negotia capiti eius exitioſa fuere. Nam a regis Poloniæ SIGISMUNDI legatis, nomine totius Provinciæ, accuſatus moliminis rerum novarum & perturbatæ tranquillitatis publicæ, in primis etiam ſuaſionis *Friderico* Duci datæ, ut, quando neminem ſubiectorum in Prussia amplius fidum haberet, ad gentiles ſuos in Germaniam ſe reciperet, cum *Matthia Horſio* & Io. *Suellio*, Alberti Brandenburgici conſiliariis, eiudem criminis reis, capite truncatus eſt Regiomonti in foro A. 1566. æt. 48. Dicitur ante ſupplicium hoc pronunſiaſſe diſtichon:

Diſce, meo exemplo, mandato munere fungi,

Et fuge, ceu peſtem, *την πολυπραγμοσυνην*.

Vide ipſum *Funnccium* in Epist. dedicator. initio, ubi bonam vitæ ſuæ partem deſcribit, M. *Adamum* in Vitis theolog. 411. *Mörlinum* in Hiſtor. von der Oſiandr. ſchwärmerey B 4. L. *Oſiandrum* Hiſt. eccleſ. Cent. XVI. 802. Caſp. *Sagittarium* Introd. in Hiſtor. eccleſ. 119. *Spizelinum* Inſel. literat. 648. & *König*. 322. Idem *Funnccius* ſcripſit Vitam Theodorici, Enarrationes in pf. IX. & CIII. Veramque narrationem de exordio controverſiæ Oſiandri, & Declarationem de iuſtificatione. An vero eius Commentaria in Apocalypſin, & Vita Andr. Oſiandri, quorum ſpem fecit, in lucem exiverint, non liquet, *Friſius* Epit. Biblioth. Gefner. 440. Neque etiam pro certo aſſumſerim, quod *Mislenia* apud Placcium de pſeudon. 296. & *Franzius*, Michaëlque *Waltherus* apud Crenium Diſſert. III. de furib. librar. §. 28. referunt, Chronologiam Funnccii auctorem

rem habere Andr. Osiandrum, nomenque ut ille suum præfigeret, passum esse huncce, quo (ut *Mulonia* addit) eum in aula proclivorem ad quemlibet nutum patronum haberet : nam initium operis a Funccio factum, & prior pars impressa Noribergæ, altera quoque ibidem absoluta ante fuerat, quam in Prussiam se conferret ; atque ipse præterea narrat in Præfat. quomodo Commentarios in Aula, plus otii nactus, formaverit atque conscripserit. Quid? Cum Funccius ab opinionibus Osiandri, loceri sui, in Prussia defecisset, eumque adeo valde offendisset, hic procul dubio vindictam adversus eum usurpasset, & plagium, si quod foret, publice indicasset. Tamdiu igitur Funccius pro auctore videtur agnoscendus esse, donec contrarium iuste ac firmiter sit probatum. *Boetius* Meth. hist. c. 2. scribit : *Inter eos, qui non tantum illustrium, sed omnium populorum initia, statum conversiones, & lapsus descripserunt, nemo, ut mihi videtur, accuratius id perfecit, quam Io. Funccius, qui certissima ratione temporum ea collegit, qua ab Eusebio, Beda, Lucido, Sigismundo, Martino, Phrygione tradita fuerant.* Iac. Aug. Thuanus Histor. lib. 38. p. 718. testatur, eum esse doctum, & opere ethnologico, quod tanquam exactissima ratione putatum ab eruditis omnibus maxime probatur, de rep. bene meritum. Et Franzius de Interpretat. SS. scriptur. Orac. XLI. p. 427. Chronologiam istam studiosis theologiae apprime acilem iudicat. Nec ipse Funccius in sæpius allegata Præfat. dubitat his uti verbis : *Vixit militas (præsentis scripti) difficultatem, & me totum ad perficiendum hoc opus revocavit, donec tandem, favente Deo, non tantum id, quod primum institueram, sed tale quoque opus a me sit conscriptum, cuius fortassis me neque pariter, neque pudere unquam debuisset,*

CIV.

M. Ant. COCCII Sabellici Opera omnia per Calium Secundum CVRIONEM. Basileæ 1560. Tomi IV. Comparavi a bibliotheca academice Iulie. Primo tomo comprehenduntur Rhapsodiæ historiarum ab orbe condito enneades V. Secundo 1) Rhapsodiæ enneades VI. usque in annum 1504. Historia hæc ultimum eius est scriptum. Cuius Compendium, quod ad patriarchas attinet a creatione mundi usque ad Ierusalem destructionem de-

Pars II. In fol.

Ttt

dit

nisse poterant illi, fuisse, quod ad reliquum dictionis attinet, canere apud maiores, quod nunc eloqui est, si Strabo verus est auctor. Nec quia modulatus sit poetarum sermo, minus quadrat nobis ratio: est enim poetica cognata historia, ac quodammodo solutum carmen, ut scribit Fabius; idque adeo verum est, ut Livius gravissimus auctor, ab heretico hoministichio sit historiam expressus.

M. Anton. Coccius, natus in Vico Varronis ad Anionem fl. in via Valeria, si Paulo *tertio* credimus, patre fabro ferrario, si aliis, e nobili Cocceiorum familia, primum ludi tiburtini magister, deinde, cum se Pomp. *Lata* expoliendum tradidisset, ab eodem solitis caerimoniis in academiam receptus, *Sabellicus* cognominatus, publiceque poeta creatus fuit. Inde Utini, Vicetiae, & Venetiis literas humaniores docuit, tanta oculorum praestantia gaudens, ut noctu & somno evigilans, densissimis in tenebris libros & cameram suam cernere & accurate dignoscere posset. Sed nec sine vitio fuit: nam mulierosus erat, & Veneri nimium quantum deditus, ita ut morbo, qui gallicus dicitur, inde contracto magnos inter cruciatus decesserit anno 1507. æt. 70. König 712. G. I. *Vossius* de Hist. lat. l. 3. c. 12. p. 208. *Cron.* T. III. Method. 208. Io. Pier. *Valerianus* de Litter. infelic. l. I. p. 292. Interim negari nequit, eum inter litteratos inclytum merito nomen adeptum esse, eiusque elogia legi possunt apud *Blount* 505. & *Vossium* l. c. Quibus adde sequentia: *Sabellicus*, alter Italiae *Livius*. *Schurzstelsch* in Biblioth. Schrader. P. I. K 7. Sunt, qui vel paucorum annorum, vel unius tantum gentis aut populi, aut principis res stilo complectantur. Qui vero res omnium ab orbe condito temporum, regionum, regum, & populorum, genere orationis tot tantisque rebus apto & concinno posteritati mandaverit, præter hunc unum *Sabellicum* nemo, quod sciam, invenitur. Cæl. Secund. *Curio* in ep. dedicat. ad SIGISMUNDVM AVGVSTVM, Sarmatarum regem, operibus hisce præfixa. Et quamvis ab *Andradio* in Defens. fid. trid. 425. auctor dicatur copiosus magis, quam diligens; tamen Lud. *Vossius* l. 5. de trad. discipl. diligentiae pariter & castitatis dictionis laudem ei tribuit. Nec defuere, qui fidem eius cum in Rhapsodia, tum in Historia veneta dubiam redderent; contra quos ille tamen se fortiter defendit in epistola apologetica, quæ in principio extat tomi secundi, seu posterioris *Enneadum* partis, ita ut ostendat, me-

ras esse calumnias, se seque mutuo destruentes. Credo, lector haud grave fore, verba eius ipsa percipere; neque ego ea huc transcribere gravabor: Quod ad historia fidem attinet, nullam reformido calumniam, quum omnia, qua scribuntur, vetustissima sint, & procul ab hominum memoria remota, atque ex his potissimum scriptoribus excerpta, qui historia legem non servasse solum, sed constituisse etiam videri possint: quam obiretationis causam adepti alienarum rerum oblatratores nostram, ut audio, fidem in veneta criminantur Historia, tanquam in ea relatione, qua in nostra descendit tempora, periculis necesse fuerit, nec fieri potuerit, ut non gratia aut odium stilum a vero deflexerit. Qua hominum calumnia si quid habeat ponderis, Thucydides, Xenophon, Polybius, Iosephus, Egesippus, & ex nostris Livius, Crispus, Cornelius, & alii, qui perempti sunt, pro vanis repudiari possunt, qui non res tantum suorum temporum in litteras misere, sed quibus etiam gerendis eorum aliqui prae fuerunt. Caterum nullus est (quod ad calumnia veritatem attinet) in Veneta historia locus, ut publico testari solco, quem non sum vel magna sponse paratus in venetis annalibus ex fide repraesentare, aut in iis certe, qui commentarios ea de re scriptos reliquere. Quodsi domesticis scriptoribus est fides abroganda, Livius fabulam scripsit, non historiam, qui romanos, non punicos secutus est annales. Enim vero duobus recentissimis bellis, othomannico & ferrariensi, (quod in rhaetico postea bello & gallico feci) quia nulla adhuc de his rebus extabant litterarum monumenta, eorum sum fidem secutus, qui hoc vel illud obinero negotium; nec unius interim, sed plurimum simul commentarios sequebar, quos de eadem re ad me datos diligenter conferebam, ut non nisi, qua plures traderent, ac propiora vero viderentur, pro veris haberemus: in quibus si quid illi memoria lapsa (nam gratis mentiri quid attinisset?) a vero aberrarunt, non studium mihi defuit veri indagandi, sed inveniendi felicitas. Quamquam non video, qua alia veteres illi historiarnum conditores uti potuerint ratione in suorum temporum rebus referendis: nam negotiis omnibus interesse non potuerunt. Sed audi, queso, quam sit caeca invidia, qua nil aliud novit, quam aliena carpere. Urbani obiretatores, (nam ubinam hac pestis non plus nimio invaluit?) qua sunt Veterum secunda, me frigide, & velut invicem scribere criminantur, si qua adversa, rerum atrocitatem verbis augere: contra externi plus aquo veneta laudi datum cavillantur. Qua diversa calumnie ratio plane arguit historia tempora-

men-

mentum, quod tam hi, quam illi ex caliganti invidia specula nequeunt intueri. Sed si invidia, quid verum sit, quid æquum, persuaderi posset, vel hoc uno omni nos absolverent suspitione, quod peregrinus homo veni ad rei venetas scribendum, nulli propemodum notus, proculque a veneta civitatis conspectu totam (Verona mihi est testis) texui historiam. Est proinde tunc ego tam procul ab omni odio & gratia, quam illa commentabar, quam in eis me esse oportuit, qua nunc aliarum gentium eduntur: sunt enim ab omni hominum memoria remota. Sed valeant invidi, ac ne non semper sit illis, quod agere possint, cepas mandere inbeco, & flere.

CVI.

M. Anton. SABELLICI Rerum venetarum libri XLIII. Venetiis apud Andr. de Tofesanis de Asula 1487. Editio elegantissima, quæ & antiquitate, & chartæ puritate, & typorum venustate se quam maxime commendat. Et ideo hunc codicem magno in pretio habeo, diligenterque afferuo. Sabellicum in historia veneta scribenda excepit Petrus *Bembus*, Bembum Andr. *Maurocenus*, Maurocenum Bapt. *Nani*, Nanium Mich. *Foscarenus*, atque hunc Petrus *Garzonius*, qui iam duos laboris & industriæ suæ Tomos orbi dedit atque adprobavit erudito, & Pacificationi passerovicensi, a serenissima Rep. Veneta cum plena potestate missus orator, nuper interfuit, suasque res egit feliciter. Qualis vero Historiæ huius præsentis conditor? Est scriptor (1) tersissimus: (2) florentissimus: (3) eloquentissimus, optimeque de Rep. (veneta) meritis: (4) cuius cineribus plurimum debet veneta civitas: quique primus eloquentiæ suæ fulgore lumen rebus venetis infudit: (5) alter Italiæ *Livina*.

CVII.

Historia festi secularis academiæ Iuliæ, descripta a Christophoro SCHRADERO. Helmstädtii 1678. Festus ille dies,
Ttt 3 quo

(1) I. C. *Nen* in Accession, ad Wheat. 205. (2) Oct. *Ferrarius* Opp. var. T. I. 502. (3) P. *Bembus* in ep. ad eum perstripta. (4) Pet. *Insignatus* Histor. venet. lib. I. p. 11. (5) *Churzfleisch* in Biblioth. Schrader. P. I. K. 7.

quo clementissima voluntate & auspiciis serenissimorum Principum, Ducum Brunsvicensium & Luneburgensium, sæculum suum primum gratulabunda finiebat, & secundum feliciter auspiciabatur, erant Idus Octobris A. 1676. Contenta autem libri sunt sequentia: 1) Descriptio iubilæi huius academici, in eaque depingitur stemma serenissimorum Academiae Iuliæ Nutritorum. p. 15. 2) Concio sive sermo sacer Io. *Rittmeieri*. 37. Cui subiunguntur Nomina Superintendentium, archidiaconorum, & diaconorum ecclesiæ huius urbis. 53. 3) Concio Andr. *Frölingii*. 55. 4) Concio Henn. *Kochii*. 81. 5) Oratio C. *Schraderi*. 97. 6) Orationes Promotorum seu brabeutarum in IV. Facultatibus, videlicet Henr. *Rixneri*, Dan. *Claseni*, Hermannii *Conringii* & Pauli *Heigeltii*, cum Orationibus Procancellariorum, & iuramentis, quæ promovendi in singulis ordinibus tenentur præstare. 152. & seqq. 7) Andr. *Frölingii* Gratiarum actio. 231. Adiungitur 8) figura Nummi huius iubilæi. p. 255. & 9) Nomina Professorum acad. Iuliæ ab eius natalibus usque ad præsens tempus. 256.

Christoph. Schrader, Rethmaria-luneburgicus, Ioannis, pastoris in prædicto pago filius, Rud. *Diepholdi*, Christophori *Heidmanni*, Nic. *Granii*, Conr. *Horneii*, G. *Calixti* in academia Iulia, in Leydensi vero Dan. *Heinsii*, Ger. Io. *Vossii*, Constantini *l'Emperour*, Andr. *Riveti* & Iac. *Gelii* discipulus, Matthiæ *Oberbergii*, litterarum ac litteratorum magni Mæcenatis, per IX. annos stipendiarius, professionem eloquentiæ, ad quam, a Senatu academiae Iuliæ, sapientissimq ac litteratissimo Principi Augusto, Duci Brunsvic. ac Luneburg. commendatus fuerat, tanto studio atque emolumento XLV. annis obivit, ut auditores, sese Tullium, aut si quis eo melior graviorque unquam dicendo fuit, audire crederent. Nec tantum suada eum ornabat, verum etiam prudentia, iuventutem recte informandi notitia, & omnis generis virtus: adeo etiam erat modestus, ut altero professionis suæ anno, quia id conveniens erat suo muneri, præmisso examine bonarum artium Magistrum & philosophiæ Doctorem renunciari se pateretur. Tantum abest, ut legibus & statutis academicis, morique recepto vel minima in parte reluctari, & singularitatis speciem ambire iustum putaret. Cumque magna indu-

dustria officii sui partes obiret, ac multiplicis virtutis, scientiæ & doctrinæ specimina ederet, hinc factum est, ut laudatus iam, sed nunquam satis laudandus Princeps, qui bene merentibus favere solebat, eum non modo Præpositum monasterii bergensis prope Helmstadium, sed etiam scholarum Ducatus sui Inspector-em generalem clementissime constitueret: quò referendum, quod & cura bibliothecæ academicæ eidem fuerit concredita, tanto quidem cum fructu, ut etiam post fata potuerit testari, magnamque litem dirimere. Præterea non satis esse existimans, voce docere, ac præsentibus instituere, variis scriptis posteritati consuluit, inter quæ caput effert Commentarius de Rhetoricorum Aristotelis sententia & usu, cetera autem sunt Disputationes, Dispositiones, Orationes, Programmata, Chronici marienthalensis Meibomiani continuatio, Tabulæ chronologicæ, &, quæ nondum edita sunt, meletemata de Excerptandi methodo, & Ordinatione scholarum. Tandem cum per sesquiannum apoplecticis affectibus labefactari cœpisset, in dies imbecillior est redditus, donèc A. 1680. d. 4. Aprilis; ætatis 79. cum dimidio, placide animam exhalaret, vir probus, pius, prudens, cautus, πολυεὺς καὶ εὐτελής, i. e. multorum & optimorum liberorum pater, caritate erga omnes insigni, humanitate, doctrina & virtute imperantibus pariter ac parentibus gratus acceptusque, & liber ab adversariis, nisi quod contra Io. *Hülsmannum*, theolog. wittebergensem, in Præfat. iteratæ editioni disputationis de Gratuita iustificatione præfixa, se se defendere necesse iudicaret. Vide eius Memoriam, in R. H. *Rollis* *Memoriis philosophorum* p. 369. descriptam a Melch. *Smidio*, C. *Arnoldum* & *Guisberlethum* præfat. in *Ruperti* *Observat.* in *Befoldi* *Synops.* *Sagittarium* præfat. in *librum de Martyrum conciatibus*, *Fæssum* in *Gyrald. de Sepultur.* 23. *Schurz-sleichium* *Epp. arcan.* T. I. 50. & *Krætzkius* *Commentar.* in *Constit. rei schol. Ilfeld.* 221. atque in *Vita Dransfeldii* 63.

Inauguratio academix Fridericianæ, sive Halensis, conscripta a Christoph. CELLARIO. Halæ Magdeburgicæ 1698. Dedicata hæc academia fuit potentissimi tunc Electoris Brandenburgici, FRIDERICI III. postea Regis Prussorum, serenissi-

simis auspiciis, natali ipsius die, Calendis Iuliis A. 1694. Habes hic Dedicationem Vniversitatis, Privilegia, Programmata, Epistolas & Invitationes, Orationes Beniaminis *Vrsini*, Io. Guil. *Baieri*, Pauli Lib. Bar. *de Fuchs*, C. *Cellarii*, Gratulationes, & Carmina.

Christoph. Cellarius, Smalcaldienfis, cuius abavus *Keller* vocabatur, I. A. *Bossi*, Io. *Frischmuthi*, Erh. *Weigeli*, Fridem. *Becmanni* & Petri *Haberkornii* discipulus, primum ebraicæ linguæ atque ethicæ professor weiffenfelfensis, deinde rector trium lyceorum, vinariensis videlicet, cizenfis, & merseburgensis, denique professor eloquentiæ atque antiquitatum, nec non bibliothecarius in academia halensi, vir pius, gravis, humanus, in proponendis iuventuti auctoribus castus & circumspectus, pacis & concordia amans, & tamen adversarios nactus Olaus & Andr. *Borrichius*; multa præclara scripsit in litteratura latina, græca & orientali, magnisque calculi vesicæ cruciatibus affectus atque enervatus occubuit A. 1707. ætatis 68. Io. Georg. *Walchius* in eius Vita, quæ Dissertationibus eiusdem academicis præfixa est, & sub iunctum habet indicem lucubrationum cellarianarum. De eius autem curis atque laboribus, in locupletando Fabri Thesauri collocatis, legendus est non tantum *Walchius* in prædicto Indice, verum etiam Ian. Gregor. *Betulinus*, quem Io. Georg. *Burckhardus* esse constat, in Epist. ad amicum p. 17. & altera ad Ien. Philalethem p. 11. & seqq. Notabis etiam elogia Cellarii, quæ ex *Perizonio*, *Morhoso* & Ol. *Borrichio* excerpta, leguntur p. 12. & 13. alterius illius epistolæ. Idemque a *Morhoso* in præfat. in Polyhist. literar. vocatur diligentissimus castigatæ latinitatis vindex; atque a *Grento* Animadvers. P. IV. 81. vir citra ambitionem doctus, omnia ad utilitatem, nihil ad ostentationem scribens. Quibus adde Constitutionem rei scholast. ilfeld. descriptam ab altero eius Neandro, *Krieglio* p. 222. eiusdemque Notas in Vitam Dransfeldianam p. 534.

Secularia sacra academiae regiæ Viadrinæ. Francofurti ad Viadrum. 1708. Ex dono illustris Academiae prædictæ. Sacra illa celebrata fuere A. 1706. & descripta a Ioan. Christophoro **BECMANNO**. Constat hic liber IV. Partibus: In prima traditur hi-

hifloria tertii natalis Academiae viadrinae, latine & germanice. In fecunda Litterarum Vniverfitatis ad Regem auguftum & Principem regium, item ad Miniftros Status, & exterarum Academiae, Gymnafia, & alios, cum Refponforiis illorum, Sam. *Serrimefti* Con-
 cione in Pl. 118, 1-4. & Tidonis Henr. *de Lib* Oratione feculari; Aëtis folemnium omnium Facultatum promotionum, Leon. Chriftoph. *Sturmii* Descriptione arcuum triumphalium, Descriptione nummorum quorundam symbolicorum, & Mich. *Rhode* Carmine, quo ille miracula feculi II. Academiae viadrinae eleganter cecinit. In tertia Carmina & Aëtus gratulatorii non tantum Academicorum & Gymnafiorum aliquot, fed etiam Godofredi *Wegnert*, Ioannis Chriftophori *Bolzii*, & Henrici *Malerotti*. In quarta Arn. *Wefenfeldti*, Bartholdi *Holzhusii*, & Tid. Henr. *de Lib* orationes, cum Chriftiani *Kortholti* filii Carmine gratulatorio. Interfuerunt hifce facris exterarum Academiae & Gymnafiorum ablegati, & quidem ab academia Cantabrigienfi Andreas *Snape* S. theolog. D. Ludolph. *Perrice* Legum D. Ludolph. *Kufter* L.L. D. Henr. *Plumptre* Medic. D. Guil. *Krigg* Artium M. qui tamen morbo in via correptus, praefens efle non poterat; fponfe autem & cupiditate academiae germanicas vifendi ductus fe iis adiunxerat, & locum in cœtu mifforum occupabat Georg. *Trenchard* Eques; a Wittebergenfi Io. Henric. *Berger* I.C. & Cod. tunc professor, auguftique Regis Polon. atque Electoris Saxonici confiliarius; a Regiomontana Io. Albertus Comes *de Creutz*, fupremi in Borussia appellationum Tribunalis, Aulaeque regiae confiliarius, Tapiacenfis diftrictus gubernator, & Aerario Borussiae praefectus; ab Helmftadienfi ego Ioannes *Fabricius*; a Rintelenfi Henricus Ernestus *Kufter*, I. V. D. & prof. ordinarius; ab Halenfi e IV. Facultatibus, D. Paulus *Antonius*, D. Henricus *Bodinus*, D. Fridericus *Hoffmannus*, & Ioannes *Sperleire*; a Gymnafio Serveftano Theodorus Chriftianus *Raumer* Theolog. D. linguar. oriental. professor, ac Gymnafii rector, & Philippus Conradus *Limmer* Medic. D. & phyfic. ac mathem. professor; a Lingenfi Io. *Wolbelimius*, theol. D. & prof. gymnafique rector; denique a regio Ioachimico, quod Berolini eft, Io. *Möler*, eius fubrector.

Wolfgangi IODOCI (*Iodsten*) Brevis descriptio urbis Francofurtensis ad Oderam, cum variis Additionibus Io. Christophori *Becmanni*. Francofurti ad Oderam 1706. In qua delineatio exhibetur Novæ fossæ, qua mediante Viadrus & Sprea iunguntur, subque finem describitur episcopatus, nunc præfectura & civitas Lebusina, sive Lubucensis; quæ tamen distinguenda a monasterio filesiaco, Luba.

Eiusdem BECMANNI Notitia Vniversitatis francofurtanz. A. 1706. Ante XXX. quidem annos impressa, nunc autem reconcinnata, & passim aucta: accesserunt enim 1) Publici Vigilantii Bacillarii *Axungia* Historia inaugurationis Vniversitatis. 2) Series rerum ad Carthusiam francofurtanam pertinentium. 3) Series documentorum aliquot, ad ecclesiam S. Nicolai apud Stendalienses spectantium. 4) Cyriaci *Herdesiani* Historia receptionis urbis francofurtanz. 5) Series professorum ordinariorum, qui anno seculari Vniversitatis secundo vixerunt.

EIVSDEM Catalogus Bibliothecæ Vniversitatis francofurtanz. 1706. Ad seriem alphabeti digestus, atque iam tum Anno 1676. 4. vulgatus, nunc autem bonam partem locupletior. Hæc omnia recensentur in *Alis erud.* A. 1709. 155. & multis exornata sunt iconibus.

In Catalog. biblioth. publ. Vniversitat. francofurt. p. 22. Lucæ Bacmeisteri *Bekantsis* der calvinischen Lehrer, & *Dissp. theol.* XXIII. contra Concil. trident.

Sunt filii cognominis. *Moller* de homon. 649.

55. Ioachimi Camerarii, profess. lipsiensis *Horius medicus*, *Epitome* de plantis, *Præservatio* a pestis contagio, *Opuscula* de re rustica, *Symbolorum* & emblematum Centuriæ IV.

Hæc omnia sunt filii cognominis, poliatri noribergensis, *Moller* 659.

108. Valentini Guilielmi Forsteri *Historia Iuris Romani*.

Est *Valentini Forsteri*, patris. *Moller* 675.

Pag. 132. Ioannis Gualteri *Chronicon chronicorum ecclesiastico-politicum*: & *Tabula chronographica* status ecclesie catholice.

Ant. de Guevata *Exegemata* in Habacuc, *Adm.* Calvarie, *Epi-*
sola, *Horologium* Principum.

Illud est *Iani Gualteri*; hæc autem *Iac. Gualteri*. *Moller* de homon. 681.

Confunduntur his duo cognomina; nam Mons Calvarie, Epp. & Horologium Principum sunt senioris, CAROLI V. concionatoris aulici, chronographi & consilarii; *Exegemata* autem in Habacucum iunioris, ex Ioto palatino ac milite PHILIPPI II. Hispan. Regis sacerdotis aulici, S. Michaelis de Schalada Prioris, & tandem eremite. *Moller* 682.

182. Polycarpi Lyseri *Harmonia* Calvinianorum & Photinianorum in doctrina de cæna Domini.

Est *filii*, wittebergenfis, ac primum in academia patria, deinde Lipsie professoris theologi. *Moller* 694.

186. Aldi Manutii *Orthographia* ratio, & *Grammatica* instituta *enilem* græcæ.

illa est *apocri*; hæc *avi*. *Moller* 697.

212. Io. Christoph. Oelhaufius de *Seminaris pestilentiali*.

Auctor illius est *Ioach. Oelhaufius*, Medic. D. & in gymnasio gedanensi professor. *Moller* 708.

204. Andreæ Sev. *Vellaii Historia ecclesiastica* a temporibus Caroli M. usque ad Imp. Henricum IV.

Historia ista concinnata est ab *Adamo bremenfi*; *Vellaius* autem tantum eius editor. *Moller* in Isag. ad Hist. cimbr. P. I. 66.

Ioannes Christophorus *Beermannus*, *servestanus*, Christiani filius, peractis in Bataviam & Britanniam itineribus in academia Viadrina græcæ linguæ, deinde historiarum, uterque politices, impetrataque laurea doctorali theologiæ iuxta ac polit. & histor. usque dum hæcæ duas genero suo traderet, professor, bibliothecæ academicæ præfectus, gymnasiique *Joachimici* *berolinensis* inspector, vir eleganter doctus, curiosus, *facundus* & humanus, concinni ordinis amans & instructor, sicut viva voce studiosis prodesse studuit, ita & variis inclauit scriptis, quæ fatis nota sunt, videlicet *Meditationibus* politicis, *Historia orbis terrarum*, *Historia anhaltina cum Accessionibus*, *Notitia dignitatum illustrium*. Quo refer multas eius *Dispp. Historiam marchicam* fere ad finem perductam, & *Refutationem* libri, cui titulus, *Allerunterthanigste Adresse*. Docuit publice L. annos, atque eopse, quo iubileum suum celebrabat academicum, videlicet Christi 1717. ætatis 75. naturæ debitum solvit, siluitque. Vide auctorem *Novbrum* de rebus erudit. Anno 1717. pag. 341. *Felmann*. de Tit. honor. 153. *Schurzfleisch*. Epp. select. pag. 14. *Hetviseb*. *Vindic. discuss.* 158. & *Hübner*. præfat. in *Qq. geograph.* n. 39.

Wolfgangus *Iodow*, sive *Iohst*, Doctor Medicinæ & physic. professor in academia Viadrina, publicæ etiam luci exposuit *Descriptionem urbium*, clarus inter eruditos anno 1771.

Publius *Vigilantius*, *argentoratensis*, primus in universitate *francofurtana* ad *Oderam* eloquentiæ professor, se ipsum cognominans modo *Aenugiam*, modo *Arbilam*, vir præstantis ingenii, eloquioque promptissimus, tam bonus poëta, quam orator, sed & philosophus insignis, reliquit *Epigrammatum* & *Carminum* librum I. & *Progymnastica* *Marchionis Joachimi*, cumque in Italiam tenderet, inde in locum professionis suæ translaturus litteras græcicas, in via inter urbem, quæ olim *Cornelia*, iam vero apud Germanos *Wimpfen* vocatur, & *Ravenspurgum*, a sceleratis latronibus telo transiectus & necatus occubuit anno 1512. De discipulis tam præclare erat meritum, ut illi, in grati animi signum, elegans ei epitaphium facerent ac ponerent. Fuit, teste

fit Achatio *Philostorge* præfat. in eius *Progymnastica*, ingenio adeo puro, serbo atque emuncto, ut nihil non emendatum ederet in publicum, qui & in familiaribus literis scribendisque epistolis admodum fuit & rarus & exquisitus, nihilque suum, quod disertum non esset, censuerit. In aliorum vero scriptis iudicandis pensitandisque iudicio fuit & honesto & liberali, nihil temere carpens, nihil etiam commendatione indiguum memorans prædicansque. I. C. Becmannus in *Notitia universit. francofurt.* p. 233.

Cyriacus *Herdesianus*, Bernburgo-anhakinus, ortus nobili familia de *Hardeheim*, XI. annos continuo peregrinatus per præcipuas Europæ regiones & regna, Galliam, Italiam, Hispaniam, Angliam, Scotiam, Belgium; totamque Germaniam, tam exquisitam inde diversarum linguarum peritiam acquisivit, ut sermones cum aliis non solum expedite, sed & eleganter misceret, cumque anno 1631. supremus cæsareani exercitus dux, Comes *Tillius*, urbem Francofurtum ad Oderam intrasset, ipse a Professoribus delectus fuit, qui eius gratiam ambiret, & pro Univerſitate loqueretur. Antequam igitur in herôis conspectum veniret, quæſivit per interfunctum, qua lingua vellet salutari, percipiensque, gallicam placere, tam exquisitis ex tempore verbis negotium perfecit, ut omnibus satisfaceret. Erat autem tunc Iurium professor, qui antea historiam docuerat. Sed non minus pius erat, quam eruditus, pietatisque suæ documentum etiam in hoc præbuit, quod publicas prælectiones semper precibus & inchoaret & finiret. Bituricensibus Ictis, cum ibi studiorum causa commoraretur, ita se adprobavit, ut ei iura docendi facultatem concederent. Exstant eius Carmina lingua italica, hispanica, gallica scripta, Hexaglossæ eius naniæ in obitum *Joachimi Ernesti* iunioris principis anhaltini, Antiqq. puteolanæ, Dispp. polit. & iuridicæ, Epigrammata, Cynosura iuris canonici, & alia. Tandem eum annum, qui fatalis erat Francofurto, utpote expugnata, & ipse fatalem expertus est: obiit enim anno 1631. præter alias virtutes singulari diligentia commendabilis. *Becmann.* in *Notit. universit. francofurt.* 206, & in *Catal. libror. biblioth. francofurt.* 142.

Catalogus librorum D. Ioannis Adami SCHERZERI Lipsiæ 1686. E quo patet, virum insignem multos præclaros, quosdam etiam raros libros possedisse. Vt hic adeo Catalogus præstantiorum bibliothecarum, e. g. Carpzovianæ, Conringianæ, Gronovianæ, Heinsianæ, Iunianæ, Mayerianæ, Mullenianæ, Oize-
lianæ, Sarrazianæ, Scavenianæ, Schtaderianæ, Scriverianæ, Telle-
tianæ, Thuanæ & similium Catalogis adnumerari queat.

Catalogus bibliothecæ Georgii GREENII, olim profess. publ. wittebergenfis, post concionatoris aulici Electoralis saxo-
nici, Dresdæ 1692. Et hæc bibliotheca in rubro vocatur *exqui-
sitissima*.

Species facti, cum sententia IVRECONSULTORVM
TVBINGENSIVM, de loco, Doctoribus Iuris ac Medici-
næ in urbe imperiali Noriberga competente. 1707. Scriptum
rarum, nec ubivis obvium.

F I N I S.

IN-

INDEX AVCTORVM

Quorum libri recensentur, aut de quibus memorabilia afferuntur.

A Cronius Io. 356
Adrichomius Christian. 371.

373
Aegidius romanus 90
Africanus Julius 375. 379
Albertus magnus 91.

Alcoran. 221. 223
De Aliaco Petrus. 343. 345. 346.

348
Alstedius Io. Henr. 205
Altenburgerse Colloquium 510
Alsferra Ant. Dadin. 138
Amphilochius, iconiensis 336.
Anabaptisticon & catholisch. pan-
theon 194

Andreas, episc. Magorensis 346. 351

Andrea Iac. 93. 141. 142. 152.

Andreas Lancel. 96.

Anselmus Ant. 241

ANTONINVS M. Aurel. 35.

37
Antonius, senensis. 87. 91

Apostolus Mich. 384

Arcissevius El. 60. 75

Avinghus Paul. 374

Aristot. 387

Arminius Iac. 51

Arvidius Christoph. 194. 195.

Gottfr. 442. 473

Aventinus Io. 906

AVGVSTVS II. R. Pal. 507

Axungia, v. Vigilantius.

Bacon 210

Baier Io. Guil. 520

Bail Lud. 331. 335

Baldunus Frid. 96

Balsamon Theodor. 336. 337

Baptistus Bernard. 344. 350

Baro Vincent. 137

Baronius Caf. 172. 429. 430. Iustus
429

Baumann Christoph. 374

Becanus Mart. 94. 103. 133

Becus Io. 336. 338

Becmann Io. Christoph. 120. 122.
524

Beharminus Rob. 77. 104. 125. 137.
138

Bembus Pet. 117

Benettus Rob. 210

Benzelius Er. 384

Bergius Io. 127. Matthias 160

Berckel Abr. 368. 369. Ianus 370

Beveregius Guil. 335. 338

Beumler Marcus 152

Beyerling Lenz. 138

Beza Theod. 93. 169

Boyer Hartm. 238

Bibliander Theodor. 223. 224.

225

Bl.

Index Auctorum.

- Bidembach* Eberh. 19. 23
Bielefeld Io. Christoph. 236
Billicanus Theob. 3. 18
Bitterfeld Henr. 69
Blanckenberg Conr. Gottfr. 236
Blandrata Georg. 64. 79
Blastarus Matth. 336. 337
Blume Christ. Jac. 235. 237
Bochartus Sam. 38. 47. 366
Boden Iord. 237
Böhmer Iust. Christoph. 236
Boivinius Io. 386
Bolz Io. Christoph. 521
De Bonchristiano Alphons. 346.
 351
Bonus Herm. 5. 19
Bosius Io. Andr. 386
Bosler Vlr. 306
Bosfaccus Io. 68
Boverius Zach. 139
Brenius Dan. 49. 83. 84. 85
Brentius Io. 19. 22. fil. 19. 20. 21.
 23. 238. 310. 342
Brück v. Pontanus.
De Bruxellis Pet. 344
Buccius Angel. 429
Bugenbagen Io. 232
Burgonovensis Archang. 381
Buxbach Dieter. 310
Calovius Abr. 69. 357
Calvinus Io. 81. 309
Calver Casp. 421. 422
Camerarius Ioach. 234
Camero Io. 48
Cantacuzenus Io. 225. 229
Cappellus Jac. 48
Carpzovius Bened. 319. 330. Frid.
 Bened. 244
Casabonius H. 366. 368. Mer. 35.
 37
Cassander Georg. 132
Cassiodorus 411. 413
Castellanus Alb. 365
Catalogus testium veritatis 153
Cellarius Christoph. 366. 519. 520
Centuria magdeburgensis 424
Chalcondylas Laonic. 420. 421
Chamier Dan. 205
Chemnitius Mart. 93. 141. 142. 144.
 145. 146. 156. 158. 160. 342
Christodulus 229
Chrysostomus Io. 9
Clytricus Dav. 141
Cicovius Nic. 82
Claßen Dan. 518
De Clémangis Nicol. 343. 347
Clericus Io. 217
Clithoveus Iod. 364
Cluverius Phil. 366
*Constitutio scolæ March. brandenb.
 & Norib.* 342
Coccius M. Ant. v. Sabellicus.
Coeffetius Nic. 133
Collegium posnawense 60. 61. 63
Colloquium altoburgense 310
Combefis Fran. 387
Comenius Io. Amos 83
De Conceptione Ant. v. Antonius
 senensis.
Concordia 140. *Etiam apologia* 143
Conringius Henr. 354. 518
Consensus orthodorum 150

Index Auctorum.

Confilia theologia wittenburgens.

357

CONSTANTINVS M. 396.

402

Contius Ant. 244

A Coriolano Fran. Longus 331.

335

Corner Christoph. 141

Corpus iuris civilis. 241. *iuris canonici* 243. *doctrina lulium* 145

Corvinus Andr. 424. 429

Covetus Iac. 60. 78

Crakanthorp Rich. 133. 136

Crautwald Valent. 351

Crellius Fortunat. 93. Io. 57. 65.

74. Paul. 357.

Crocus Io. 127

Creyghton Rob. 352

Gromvill 133

De la Cruce Manfred. 346. 351

Cuiacius Iac. 241

Cuno Casp. 263

Cuperus Fran. 85

Curcellanus Steph. 51. 53

Curio Cael. Secund. 514

Cusanus 224. 227

Cutenus Io. 62. 76

S. Cyprianus 3. 8. 128

Czechovicius Mart. 59

Dalmata Herm. 224. 226

Davidis Fran. 64. 78

Dedekennus Georg. 360. 362

Delius 128

Demetrius cydonius 224. 227

Denck Io. 14

Desmaris Fran. 243

Dietericus Vitus 233

Dilfeld Georg. Conr. 194. 195

de Dincelspühl Nicol. 345. 351

Doduvellus Henr. 366. 367

de Dominis M. Anton. 99. 131.

134

Drelincourt 128

Duceus Fronto 411

Dudithius Andr. 58. 80

Eccius Io. 3

Eder Georg. 275. 300

Egenolphus Attalar. 310

ab Eisenberg 309

ab Eitzen Paul. 141

Episcopus Simon. 48. 50. 84.

356

Epistola praestant. virorum. v. Praestantium

Erasmus roterod. 387

Ermisch Christian. 240. 241

Estius Guil. 103

Emagrus scholasticus 406. 408

Eudamon-Ioannes Andr. 133

Eusebius Pamphili 375. 396

Eutropius Gabr. 63

Faber Basil. 424. Pet. 428. Sam.

591. 502

Fabricius Wolfg. 364

Faulfisch. vid. Hieronymus pragensis.

Fecht Io. 198. 200

Felix Stanisl. 354

Flacius Matth. 153. 424

Forbesius Io. 206. 208

Foscarenus Mich. 517

Franken Christian. 64. 77

Frates poloni 57

X x x

Fre-

Pars II. In fol.

Index Auctorum.

<i>Freder</i> Io. 2. 3. 18	<i>Grapius</i> Zach. 198
<i>A Friedberg</i> Balth. 14. Io. Cornel. 307	<i>Grafer</i> Conr. 96. 105
<i>Fraling</i> Andr. 518	<i>Gratianus</i> 244. 247
<i>Fuchs</i> Iac. 309. Laur. 303. Leonh. 305. Paul. L. B. 510	<i>Gravina</i> Domin. 133
<i>Funccius</i> Io. 511. 512	<i>Green</i> Georg. 526
<i>Galatinus</i> Pet. 380. 382	<i>Gregorius</i> Martin. 356. nazianz. 416
<i>Garbitius</i> Matth. 387	<i>Gronovius</i> Iacobus 368. 369. 370. 386
<i>Garcia sen Garzia</i> Franciscus 86. 91	<i>Grotius</i> Hugo 41. 68. 217
<i>Garthius</i> Helv. 25. 26. 98	<i>Grübel</i> Christian. 361
<i>Garzonius</i> Pet. 517	<i>Gugel</i> Christoph. 319
<i>Gataker</i> Thom. 35. 36	<i>Hubert</i> Haac. 363
<i>Geier</i> Mart. 33. 34	<i>Hemmerlin</i> Fel. 308
<i>Gelenius</i> Sigism. 386. 387	<i>Hefler</i> Aug. 237
<i>Gennadius</i> 336. 337	<i>Hanfler</i> Io. 199
<i>GEORGIVS</i> , <i>Princeps anhalt.</i> 234	<i>Hall</i> Ios. 356
<i>Gerhardus</i> Io. 175. Io. Ern. 176. 360. 361. 362	<i>Hallier</i> Fr. 133
<i>Gerlachus</i> Theobald. <i>vid. Biblicanum.</i>	<i>Von der Hardt</i> Hermannus 342. 351
<i>De Geminiano</i> Dominicus 345	<i>Harris</i> Rich. 98
<i>Gerson</i> Io. 343. 345. 347	<i>Hartsoecker</i> Christian. 220
<i>Getelius</i> 5	<i>Hauptvertheidigung des evangelischen angpfels</i> 149
<i>Giattinus</i> Io. Bapt. 353	<i>Heerbrand</i> Iac. 93
<i>Gittichius</i> Mich. 70. 79	<i>Heigel</i> Paul. 518
<i>Gleidsmann</i> Io. Eberh. 9	<i>Heinsius</i> Dan. 82. 355
<i>Glycau</i> 416	<i>Herdessanus</i> Christoph. 151. 342. Cyriac. 522. 525
<i>Goldschum</i> Melchior. 248. 282. 287	<i>Hermannus Dalmata. vide Dalmata.</i>
<i>Gerlitz</i> Mart. 8	<i>Hermolani grammaticus</i> 368
<i>Gothofredus</i> Dionys. 241. 242	<i>Hieronymus pragensis</i> 507. stridon. 375
<i>Gondenhufius</i> Conr. 242	<i>Höe</i> Matth. 106. 150

Index Aulorum.

Holbuser Thom. 424
Holstenius Lucas 366. 368. 406.
 410
Holzbushius Barthol. 521
Hornius Georg. 42
Hofmann Abr. 303
Hoffmannus Rud. 510
Hudson Io. 386
Humbertus Cardinalis 432. 451
Hunnans Aug. 87. 91
Hunnus Reg. 24. 30
Hus Io. 507. 509
ab Hutten Vlruc. 286. 309
Hutterus Leonhard. 169. 172.
 174
Iacobellus. v. Misa.
IACOBUS R. Brit. 96. sp. lan-
 densis 344. 346
Iansenius Nic. 197
Iansonius Theod. *ab Almelooven*
 366. 368
Idacius, sp. aquiflav. 375. 378
Imhof Iacob. Guil. 502. 503. 504.
 505
Ioannes Cantacuzenus. v. Cantacuzenus. abbat 375. 378 *Papa*
XXII. 243. *XXXIII.* 508
Ioannis Erasim. 62. 63. 77
Iosaph 229
Iobst. v. Iodocus.
Iodocus Wolfg. 522. 524
Iosephus aegyptius 336. *Flavius* 386.
 395
Iovius Paul. 225. 228
Jrenant. 2
Jstig Thom. 387

Index Matth. 424. 427
Inellus Io. 209. 210. 211
Inraconsulti tubingenſes 524
IUSTINIANVS 241
Keller Iac. 308
Kirchner Timoth. 144. 342
Kling Melch. 359
Knopf Alb. Fidler 236
Koch Henn. 518
Kazler Valentin. 319
Kortholt Christian. fil. 521
Lampadius Io. 362
Laucelotus Io. Paul. 244. 248
Laonicus Chalcondylas. v. Chalcondylas.
De Langenstein Henr. 344. 350
Lascharius Andr. 345. 350
Lassenius Io. 195. 196
Lannius Io. 136. 139. 398
Van Leeuwen Simon. 241. 243
Leibnitius Godofr. Guil. 312. 316.
 317
LEO Imp. 241
Lannclavius Io. 421
Leyser Polyc. 156
Lichtſcheid Ferd. Helfr. 198
A Limberch Phil. 51. 217. 219.
 220
De Lith Tido Henr. 521
Læber Christoph. Henr. 196
Lascher Val. Ern. 199
Lohmeier Georg. 502. 503
Longius Mich. 475
Longus. v. Coriolanus.
Loritus Henr. *v. Glareanus.*

Index Auctorum.

- Lubienitius Stanisl.* 79
Lucianus, caphargamalenfis presbyter 42
Lusius Ludov. 424
Luther Mart. 2. 9. 20. 93. 145. 224. 232. 233
Lydius Balth. 356. I. B. 128. 130
Mackerey Mich. 234
Maffens Raphaël. v. Volaterranus.
Mahumes 223
Major Georg. 234. 235
Marbachius Phil. 143
De Marca Pet. 398. 401
Marcellinus comes 375. 379
Marci Corn. 67
Maresius Sam. 51
Marrascius Ludov. 221. 223
Marschallus Io. 310
Marsigli Aloyf. Ferd. Comes 506. 507
MARTINVS V. 344
Matthaus Pet 244
Matthia Christian; 361
Mauritius de Praga, vide de Praga.
Maurocenus And. 517
Maibom Henr. 307
Meierottus Henr. 521
De Mediolano Vicecomes Dan. 506
Melanchthon Phil. 224. 234
Mennonita 62. 195
Mentzer Balth. inuol 195. 197
De Mercede Ant. 346. 351
Mercker Io. 200
Mernla Paul. 366
Mensius Io. 366
De Misa Iac. 345. 351
Mieler Io. Nic. 31. 32
Morlinus Ioach. 147
Montacutius Rich. 282
Montanus Arn. 208
Montprot Henr. 8
Morbisannus 224
Morellius Frid. 366
Morinus Steph. 39
Mornaus Phil. 95
Morscovius Pet. 66. 78
Moscorovius Hier. 61. 76
Lo Moyne Steph. 387
Müller Io. 195. 197. Io. Christoph. 195
Münzer Thom. 195
Musculus Andr. 141. Wolfg. 202
Nani Bapt. 517
Nardius Balth. 133
de Natalibus Pet. 365
Neuhanser Wilh. Eo 304
Neuf H. G. 195
Nicophorus Callisti an. 412. Gregoræ 418. 420. patriarcha CPæan. 375. 379
Nicetas Choniata. 417. 418
Nicolai Phil. 362
Nicolans. v. Cusanus.
De Niemo Theodoric. 343. 345. 349
Niemeleuius Io. 62. 76
Noribergensis Reformatio renovata. 318
De Noris Henr. 215. 216
Nuxel Car. 308
Olearius Io. halensis, Augusti Ducis Sax, theologus 194. theol. lipf. prioris filius 132

Index Antiquus.

Operinus Io. 420
Origenes 128
Orthlepius Frid. 307
Pachymertus Georg. 419
Palaeologus Iac. 60
Palatz Steph. 508
Palatinus Io. 346
Pallavicinus Sfortia 353. 355
Palmerius Iac. 366
Panticon anabapt. & enthusiast. 194
Parvus Dav. 94. 362
Pastorius Ioach. 80
Pauli Gregor. 60
Paulus ICius 241
Pegna Fran. 244
Peleterius Claud. 243
a Pennaforti Raymund. 244
Pertsch Io. Georg. 198
Potantius Fel. 225. 228
Petersen Io. Wilh. 198. 201
Petrus alvernienfis 86. 91. *clunia-*
censis 224
Pencer Casp. 169
Pezel Christoph. 234
Pfaff Io. Christoph. 199
Pfessinger Dan. 200
Philo 383. 386
Philostorgius 406. 409
Piccolomini Hen. Syl. 224. 228
Picenus Barthol. 224
Pileus 343. 344
de Pinedo Thom. 368
Pisbeus Fran. 243. 248. Pet. 243
P I V S II. 224. 228
Placens Iosf. 69
Plathner Christ. Frid. 506
Poelenburg Arn. 49
Poggins Io. Fran. 343. 345. 509

Polyander Io. 356
Pommer Sim. Wolder 307
Pontanus Gregor. 303. 311
De Praga Mauritius 344. 350 Ste-
phan. 343. 350
Præstantinus ac eruditiorum virorum
Epistola 220
Przypcovius Sam. 57. 8c. 84
Prosser aquitan. 375
Puccius Fran. 61. 75
Raida Balth. 231
Ratel Henr. sen. 304
Raius Io. 506
Ravensberger Herm. 213
Rauppius Iac. 239. 240
Reformatio morib. renovata 318
Regius Urb. I. 16. Ernest. I. 5. 145
A Reichenthal Vlr. 340
Reinisch Pet. 194
Rhetmeier Phil. Iul. 237.
Rhode Mich. 521
Richardus ord. Prædicator. 224
Rittmeier Io. 518
Rivius Io. 156. 159
Rixner Henr. 518
Robertus rotenensis 224. 226
Roeting Mich. 233
Rorarius Georg. 233
Rufinus aquileiensis 386
Ruilius Cl. 368
Sabellius 513. 515. 517
Sadeel Ant. 93
Sadoletus Iac. 225. 228
Salianns Iac. 422. 423
Salmasius Cl. 366. 368
Sander Nic. 510
Sarcorius Erasim. 357. 358. 359

X x x 3

Sar-

- Sartorius* Io. 98
Savonarola Hier. 224. 226
Scaliger Io. Iust. 368. 375. 380. Pet. 90
Scorper Io. 219
Scheibler Io. 128
Scherzer Io. Ad. 526
Schmidelinus v. *Andrea* Iac.
Schmidt Greg. Andr. 501
Schoder Io. Sam. 506
Schrader Christoph. 517. 518
Schrevelius Corn. 242.
Schvvenckfeld Casp. 54. 55
a Schvutndi Laz. 280. 300. 310
Schvverdtner Io. Dav. 200
Seebach Christoph. 200
Seidel Mart. 65. 77
Seld Georg. Sigism. 303. 311
Selnecker Nic. 141. 144. 341. 344
Sguropulus Silv. 352
Siegvulck G. Paul. 198. 199
Slichting Ion. 57. 65. 66. 70. 75
Smalcus Val. 62
Smiglocius Mart. 77
Sneffius Theod. 20. 24
Socinus Faust. 57. 73
Socrator scholasticus 403. 405
a Soto Pet. 21. 24
Sozomenus 403. 405. Eberh. 62
Spangenberg Cyriac. 360
Spanhemius Ezech. 366
Spelmann Henr. 339
Speculum Saxonicum 287 *Suevicum*
 287. 288
Statorius Pet. 63. 65. 66. 78
Stegmannus Ioach. inn. 71. 75. 78.
 83. 85
Stephanus de Praga 350. *Byzanti-*
- mus 368. 369
Stoinski v. *Statorius*.
Stokes Io. 508
Strabo 366
Strabonis Excerptor 366. 367
Strimmesius Sam. 521
Stumpsius Io. 341
Sturmianus Leonh. Christ. 521
Suetinius Io. 133
Sylvius Hen. v. *Piccoleminius*,
Synodicon 355. *Synodus dordracena* 355
Syropulus v. *Sguropulus*,
Tarasius 336. 337
Teuber Sam. Christian. 199
Theobaldus 344. 350. Zach. 194
Theodoritus 406
Theodorus lestor. 406. 409
Theologi hamburgenses 195. *helm-*
stadenses 194. *leydenses* 49. *sa-*
xonici 341. *vvircenbergenſes* 152.
vvistahergensſes 357
Thering Luc. Henr. 236
Thomas aquinas 85. 89
Tognus Mich. 506
Tooker Guil. 97
Tribonianus 242
Tubingensſes ICti 526
de Valentia Greg. 91. 92. 93
Valesius Henr. 397. 398. 403. 406
Veccus v. *Baccus*.
Vedelius Nicol. 49
Vergerius Pet. Paul. 22
Verlus f. *Verla* Ant. 365
Voronius Fran. 128. 130
Victor, ep. *tunnn*. 375. 378
Vigelius Nic. 304. 322
Vigenorius Blas. 421
Vigilantius Publ. 522. 524

Index Anonymorum & Pseudonymorum

<i>Visch</i> Conr. 263	<i>Wegner</i> Godofr. 321
<i>Vives</i> Lud. 224. 225	<i>Wehner</i> Paul. 311
<i>Vllerston</i> Rich. 344. 349	<i>Weise</i> Frid. 237
<i>S. Vricus</i> , ep. august. 309	<i>Wesenfeld</i> Arn. 321
<i>Vniuersitas oxoniensis</i> 59	<i>Whitaker</i> Io. 210
<i>Voladimirus</i> Paul. 345. 351	<i>Wicelius</i> Georg. 229. 230. 231
<i>Volanus</i> Andr. 61. 72. 76	<i>Widmanstadius</i> Io. Alb. 224
<i>Volaterranus</i> 224. 226	<i>Wickus</i> Iac. 63. 76
<i>Volkelius</i> Io. 69	<i>Wigandus</i> Io. 424. 426
<i>De Voragine</i> Iac. 366	<i>Winckler</i> Io. 198
<i>Vorstius</i> Conr. 355	<i>Wissouuatus</i> Andr. 36. 57. 70. 71.
<i>Vossius</i> Gerh. Io. 211. 214. 474.	79. 81. 85
<i>Is.</i> 366	<i>Wolfius</i> Ambros. 342. Hieron.
<i>Vrie</i> Theod. 343. 347	415. 416. 417. 418. Io. Iac. 195.
<i>Vrsinus</i> Beniam. 519. 520	<i>Wolzogen</i> Lud. 57. 70. 75
<i>Waddingus</i> Pet. 48	<i>Xylander</i> Guil. 35. 38. 366. 368
<i>Wabrenberg</i> Sincer. 197	<i>de Zabarellis</i> Fran. 343. 349
<i>Walans</i> Ant. 49	<i>Zanchius</i> Hier. 203. 204
<i>De Walenburch</i> Adr. & Pet. 127. 130	<i>de Znoyma</i> Stanisl. 508
<i>Wardus</i> Sam. 35. 38	<i>Zonaras</i> Io. 415. 416.
<i>Van der Wayen</i> Io. 219	<i>Zuwick</i> Dan. 83

Index Anonymorum & Pseudonymorum.

A <i>Ngsterus</i> Hulder. 22	<i>Clarmundus</i> . 452
<i>Annosus</i> Fidelis 133	<i>Compositio patris</i> 150
<i>Antifocinus</i> 74	<i>Concordia anglicana</i> 98
<i>Apologia</i> Ferm. conc. 143	<i>Corradinus</i> Hannibal 216
<i>Aquilinus</i> Cæsar. 354	<i>Cras credo, bodie nihil</i> 82
<i>Arbilla</i> 524	<i>Crucis</i> Christian. 373
<i>Aspasia</i> Io Fran. 170	<i>Defensio M. Chemnitzii</i> 463
<i>A. V.</i> 72	<i>Democritus</i> Christian. 452
<i>Axungia</i> 524	<i>Dysidans</i> Prosper 57. 61
<i>Baranus</i> Iust. 362	<i>Epitomus</i> Andr. 238
<i>Batauns</i> Christian. 97	<i>Eques Polonus</i> 57
<i>Betulius</i> Ian. Gregor. 520	<i>M. L. M. F.</i> 200
<i>Brutus</i> Iun. 70. 79	<i>Fossens</i> Fulgentius 216
<i>Cirellus</i> 69	<i>Enstenerius</i> Cæsarinus 317 <i>Histo-</i>